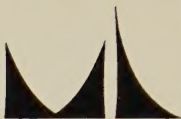

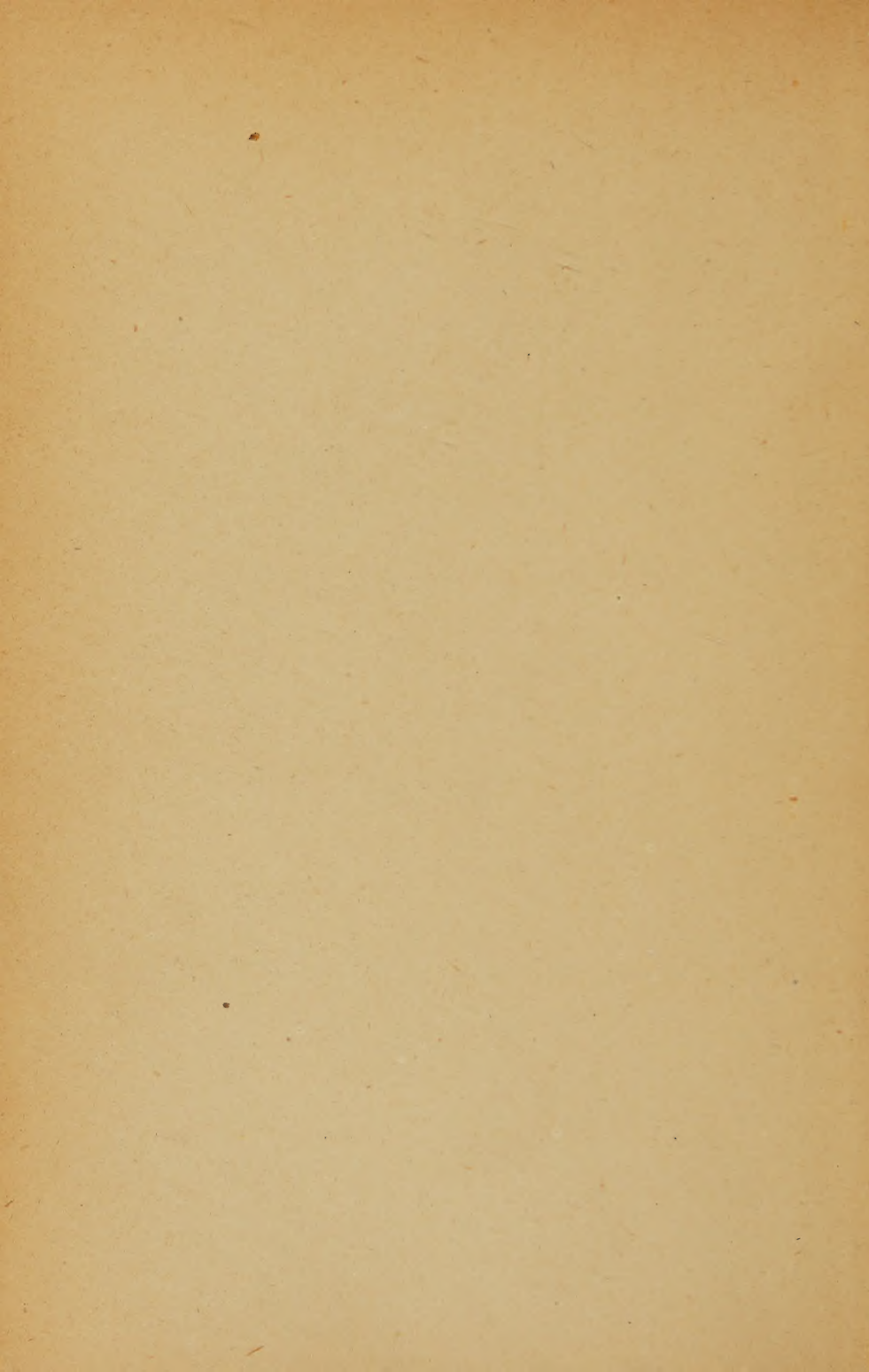
LIBRARY
OF THE
MEADVILLE
THEOLOGICAL SCHOOL

BX
8050
.J3x

ROBERT COLLYER FUND

89895

Lys og Frihed.

Predikener

til

alle Kirkeaarets Søn- og Helligdage

af

Kristofer Janson.

89895

Entered according to Act of Congress, in the Year 1892, by Kristofer Janson, in
the Office of the Librarian of Congress at Washington, D. C.

Fortale.

Disse Predikener kommer at stille sig fra de almindelig tilbante, ikke alene ved de Anskuelser, som deri er udtalte, men ogsaa ved Maaden, hvorpaa disse er fremsatte. Man vil ikke her finde saa mange af de almindelige Prekenfraser; man vil ikke finde, at Bægten er lagt paa ydre Salvelse eller paa Trudslar og Tilraab, der skal skræmme eller ophidse Følelseslivet eller Fanatismen. Jeg tror nemlig ikke paa Værdien af disse Ting. Jeg har søgt simpelthen at tale fornuftigt og ligefrem om Ting, som beskæftiger de Flestes Sind, og at tale paa en Maade, saa at selv den mest Udannede skal forstaa mig. Jeg har søgt at opløse, at klare, at vejlede de Tvivlende og føre alle, som længes efter et bevidst, alvorligt Kristenliv, hen paa Jesu Ords simple og dog evig skjønne og faste Grund; jeg har søgt at lade Folk saa Følelsen af, at Udenadelsken eller den døde Tro er intet værdt, men at Troen i os — den tilhøre hvad Samfund den vil — maa blive en levende Magt til Godt, hvis den skal hjælpe os, at den maa støbe Ens Karakter, stemple Ens Tanker og Handlinger med det Godes Segl, og at en Kristendom, som afstænger sig istedetfor at aabne Havnen mod Broderskabets herlige Tante, er ufrugtbar. At vise, at man elsker Gud gennem at elske og arbejde for alle Mennesker, det kan man sige er Grundtonen i denne Predikensamling. Gjennem Breve til „Saamanden“ har jeg set, at mine Predikener der har bundet mange Venner. Man har spurgt, om jeg ikke snart kom med en „Postille“, da der er saa mange Folk spredte udover baade i Amerika og Skandinavien, som er misfornøiede med den almindelige Forkyndelse i Kirkerne, og som gjerne vilde samle sig sammen til smaa Opbyggelser i sine Huse, hvis de havde Midler til dette. Denne Samling skulde da forsøge at afhjælpe dette Savn. Jeg ved, at nogle vil klage over, at Sproget i den ofte ikke er værdigt nok; men den Værdighed, som maa iflæde sig Kæppe og Krave, og stige op paa Stykker af theatraliske Fraser for at virke, skjøtter jeg ikke om. Hvad jeg skjøtter om er at tale naturligt og ligefrem, selv om de høieste Ting, saaledes at Folk kan forstaa og vil blive opmærksomme og lytte. Jeg har holdt mig til den gamle Inddeling af Kirkeaaet, fordi Folk nu engang er vant med den og finder sig lettere til Rette i den, skjønt disse Navne som Advent og Faste og Trinitatis ikke har den Høitidelighed og Betydning for os som for vore ortodokse Brødre. De fassatte Tekster har jeg derimod ingen Brug for. Jeg tager mine Tekster i Flæng, eftersom de svarer til mit Emne og ikke omvendt. Saa være da denne Predikensamling anbefalet til alle de søgende og samlende Mennesker, som har mistet Fodfæstet i det Gamle og ikke har fundet fast Fod i noget Nyt. Kunde det føre dem, som ofte er de alvorligste og intelligenteste Mennesker, til en klar og levende Tro, der vilde slaa ud i et virksomt Arbejdsliv for Medmenneskers Vel, saa skulde jeg være glad.

Aristofer Janson.

Indhold.

	Sibe.
1. Søndag i Advent. (Under hvilket Banner skal vi samle os?)	1.
2. Søndag i Advent. (Ormedræberen.)	9.
3. Søndag i Advent. (Hvornæd skal vi behage Gud?)	16.
4. Søndag i Advent. (Johannes Døberen.)	26.
Juleaften. (Kan Englene nu høre Fred paa Jorden?)	30.
1. Juledag. (Helten fra Nasaret.)	37.
2. Juledag. (Kristusideen i Kristendommen.)	43.
Søndag mellem Jul og Nystaar. (Hvad er Døden?)	50.
1. Nystaarsdag. (Giver Keiseren, hvad Keiserens er, og Gud, hvad Guds er.)	58.
Søndag efter Nystaar. (Bør vi anklage Gud for det Onde i Verden?)	64.
Helligtrekongersdag. (Vor Vedestjerne.)	70.
1. Søndag efter Helligtrekonger. (J.).	78.
2. Søndag efter Helligtrekonger. (Herre tal, din Tjener hører.)	86.
3. Søndag efter Helligtrekonger. (Dr. Jekyll og Mr. Hyde.)	93.
4. Søndag efter Helligtrekonger. (Kloften i Taarnet.)	101.
5. Søndag efter Helligtrekonger. (Den brede Kristus.)	107.
Septuagesima. (Den hellige Kristofer.)	115.
Sexagesima. (Er det tilladt en Kristen at være rig?)	124.
Fastelevnssøndag. (Jesu Daab.)	130.
1. Søndag i Fasten. (Kirkens Fristelser.)	138.

2. Søndag i Fasten. (Religionens Billeder.)	144
3. Søndag i Fasten. (Fordi hun elskede meget.)	153.
Midfaste Søndag. (Lad de Døde begrave sine Døde.)	159.
Maria Bebudelse. (Den Høiestes Kraft skal overstygge dig.)	166.
Palmesøndag. (Børnenes Halleluja.)	172.
Skjærtorsdag. (Nadverens Betydning for os.)	178.
Langfredag. (Lidelsens Væger.)	185.
1. Paaske dag. (Lad os vælte Stenen fra Gravene.)	191.
2. Paaske dag. (Det evige Foraar.)	198.
1 Søndag efter Paaske. (Forklarelsen paa Bjerget.)	206.
2. Søndag efter Paaske. (Den rige Mand og Lasarus.)	213.
3. Søndag efter Paaske. (Den forlorne Søn.)	219.
Store Bededag. (Bønnens Magt og Betydning.)	226.
4. Søndag efter Paaske. (Kundskabens Træ.)	231.
5. Søndag efter Paaske. (Guds Stygger.)	239.
Kristi Himmelfartsdag. (Den daglige Himmelfart.)	251.
6. Søndag efter Paaske. (Naar jeg blot rører ved ham.)	256.
1. Pintsedag. (Mandens Komme.)	262.
2. Pintsedag. (Mandens Magt.)	268.
Trinitatis Søndag. (Den liberale Treenighed.)	274.
1. Søndag efter Trinit. (Et er fornødent.)	283.
2. Søndag efter Trinit. (Om der ikkun er ti Retfærdige.)	290.
3. Søndag efter Trinit. (Var dette virkelig Guds Vilje?)	295.
4. Søndag efter Trinit. (Kan Fattigdom nogensinde blive en Befignelse?)	301.
5. Søndag efter Trinit. (Skal vi spædes paany.)	309.
6. Søndag efter Trinit. (Hvad forstod Jesus med Himmeriges Rige?)	315.
7. Søndag efter Trinit. (Guds Rige er inden i Eder.)	323.
8. Søndag efter Trinit. (Bør en Præst være nogetslags Sjæle= sørger?)	329.
9. Søndag efter Trinit. (Kirken som bort Hjem og Tilflugtssted.)	337.

	Side.
10. Søndag efter Trinit. (Jesús og Samaritanerkvinden.)	343.
11. Søndag efter Trinit. (Menneskesøn — Guds søn.)	348.
12. Søndag efter Trinit. (Tæppet, veiet, funden for let.)	356.
13. Søndag efter Trinit. (Ørnen i Bur.)	363.
14. Søndag efter Trinit. (Er Gud en personlig Gud?)	369.
15. Søndag efter Trinit. (Skal Livet være en Veg eller en Kamp?)	377.
16. Søndag efter Trinit. (Jeg vil gjøre Eder til Menneskefiskere.)	383.
17. Søndag efter Trinit. (Hvem priser Jesús salig?)	390.
18. Søndag efter Trinit. (Om det væsentlige eller uvæsentlige i Religionen.)	398.
19. Søndag efter Trinit. (Din Brøders Blod raaber til mig fra Jorden.)	405.
20. Søndag efter Trinit. (Ygdrasils Aft.)	412.
21. Søndag efter Trinit. (Jesús og Kvinderne.)	418.
22. Søndag efter Trinit. (Arbejderne i Vingaarden.)	426.
Allehelgensdag. (Hvem er Guds Engle?)	433.
23. Søndag efter Trinit. (Samler Eder ikke Viggendefæ paa Jorden.)	442.
24. Søndag efter Trinit. (Kong Haddings Reise.)	450.
25. Søndag efter Trinit. (Sodomas Undergang.)	458.
26. Søndag efter Trinit. (O Jesu Navn.)	464.
27. Søndag efter Trinit. (Gjensyn.)	468.

Under hvilket Banner skal vi Kristne samle os?

(Første Søndag i Advent.)

• **Text: Salme 20.**

Naar en Hær drager ud i Felten, eller naar forskellige Afdelinger samler sig, det være til en Turnfest, en Skytterfest eller Sangerfest, saa har hver Afdeling sit Flag eller sit Banner. Og Soldaten elsker sit Banner og bærer Livet for det, at det ikke skal rives fra ham, og det regnes for den største Skam at vende tilbage med sit Banner efterladt i Fiendens Haand. De Kristne er ogsaa en Afdeling af den Lysets Hær, som kæmper for Sandhedens Seier paa Jorden, kæmper for, at alt godt og ædelt og skønt skal seire over alt ondt og nedrigt og slegt, og derfor har ogsaa de sit Mærke at gaa under, som er et Kjendetegn og et Samlingstegn for dem indbyrdes, et Skillemærke mellem dem og andre, og et Frngtens eller Spottens Tegn for deres Fiender.

Og saasandt som vi Liberale elsker Kristennavnet, fordi vi tro, at det i sin dybeste Grund repræsenterer Sandheds-, Freds- og Kjærlighedstanterne paa Jorden, saasandt vil vi ogsaa plante det kristne Banner mellem os som vort Mærke, og vandre med den kristne Hær, uanset om mange af vore Brødre i en sneverhertet, misforstaaet Troesiver ikke vil erkjende os som Kristne, men enten støde os rent ud af Rækkerne eller sætte os bagerst i Troset til at gjøre den simpleste Tjeneste. Vi lader os ikke sætte noget Sted. Vi staar, hvor vi staar, og gaar, hvor vi gaar, og jeg for min Part siger høilødt: Jeg vil ikke trives derbag, svælgende Støvet fra alle de andres Støvebæle. Jeg liker helst at gaa fremst i Fylkingen, gaa afsted med flyvende Faner og klingende Spil, uanset om vi der fremst kommer til at tage imod den værste Tørn. Der er noget i Nordmandsnaturen, som liker Faren og Kampen, og som føler sig lykkeligst, naar Bølgerne brude sig om Stavnen. Men det kommer an paa, om I vil gaa med, og hvis I gaar med, om I kan forsvare Eders Plads; thi her nytter ikke klingende Frazer og store Ord, men Gjerning, Benner, Gjerning. Det er med Livets Maal, du skal maales, ikke med Lærens. Der spørges

om, hvad Hjertelag du har havt, hvad du har tænk't, og hvad du har gjort. Og om du blot staar der med pene, gudelige Talemaader i Munden, men dit Liv ikke svarer dertil, ja tyder paa det modsatte, saa er du, som Jesus siger om Farisæerne, lig en kalket Grav, pen udenpaa, men indeni fuld af døde Ben og al Urenhed. Og nu skal det vise sig i de kommende, ja i alle Fremtidens Aar, om de saakaldte liberale Menigheder fortjener Navn af kristne Menigheder, fortjener Hæderspladsen fremst i Fylkingen under Livets svære Kamp, eller de har at trække sig tilbage til Trosset, ja kanstø sig ud af Rækkerne. Jeg ved, at ikke alle de, som hører mig, ogsaa vil følge mig, selv om jeg formaaede at løfte Lysets, Frihedens og Kjærlighedens Banner mellem Eder i min Forlyndelse; jeg ved, at mange vil blive Overløbere, mange vil blive trætte paa Veien og lægge sig nedfor. Men jeg tror og haaber ogsaa, at nogle skal findes, som vil være helt med, som skal sande, at det, at være et Guds Barn og overgive sig helt til denne sin Faders Varetægt dog er det herligste paa Jorden, at paa samme Tid, som det at være en alvorlig Kristen gi'r Forpligtelser, saa gi'r det ogsaa en aandelig Styrke, som overvinder alt, fordi vort Livs Rødder da er lagte gennem Jorden til Himlen og suger sin Næring fra ham, alt Levendes Ailbevaeld.

Naar vi da i Dag stiller det Spørgsmaal: „Under hvilket Banner skal vi Kristne samle os?“ saa synes Svaret at burde være saare let, nemlig simpelthen: „Under Jesu Kristi Banner.“ Hver Religion har sit Banner, som bærer dens Stifters Navn. Buddhismen samler sig under Buddhas Mærke, Muhammedanismen under Muhammeds Mærke, o. s. v., og vi Kristne samler os da under Jesu Kristi Mærke, fordi han i vor Tro staar som den fuldeste Aabenbarer af Guds Sandhed paa Jorden.

Men nu kommer det Skilende.

Netop fordi al Religion bevæger sig i Egne, der ligger ovenfor og udenfor vor fulde Undersøgelse, netop fordi al Religion hysler med Begrebet Gud, og Gud er det samme som det uendelige, det ufattelige, netop derfor blir vor Erkjendelse paa dette Felt samlende og stykkevis, netop derfor blir ogsaa vor Opfatning af Gud og af hans Sendemand til os, Jesus af Nazaret, forskjellig, og saa har den kristne Kirke spaltet sig i de mange forskjellige Sætter: nogle er Katoliker, andre Reformerte, andre Lutherske, andre Baptister og Methodister, andre Unitarier og Universalister, o. s. v. Hver har særlig faaet en Side af Kristendommen kjær, har betonet den, har udviklet og uddannet den til noget for dem særeget, der saaledes er blevet deres Særmærke under det store Jesu Kristi Hovedbanner. Og dog — hvis den rette Fordragelighedens og Kjærlighedens Aand besjælede Jesu Disciple, burde dette langtifra dræbe Samarbejdet mellem de forskjellige Flokke; men de burde stride Side om Side, hver under sit særskilte Banner, huffende paa, at de dog strider for samme Sag, Lysets Seier over Mørket her paa Jorden, huffende paa, at vi alle ønsker at følge Jesus som vor Høveding, selv om vi ser paa ham i et forskjelligt Lys. Men nu har vi, smaa-

findede og smaaahnte som vi er, lagt saameget Bret paa vort lille særegne, at vi ikke synes at se det fælles Store. Vi har stirret saa længe paa vort særskilte Afdelingsmærke, at vi har glemt at se paa Jesu Kristi store Hovedbanner, som vaier høit over alle Afdelinger, vinkende os frem, ikke til Strid mod hverandre, men til Strid mod den fælles Fiende — det Onde i alle Skikkelser.

Men netop fordi den unitariske Kirke har seet saameget ondt komme af det, at hvert Samfund har sat sit eget lille, særskilte Flag over det fælles store, netop derfor har den været saa ræd for at trække snevre Bekendelsesgrænser for sine Menigheder, og har overladt hver Frihed til at stille sig selv i saa Henseende; netop derfor vil den saa gjerne samle de mange forskjelligt troende, tænkende, tvivlende og søgende paa den fælles brede, store Kristengrundbald og fordrer derfor kun som Afgang til sine Menigheder, at man skal love at leve et reissaffent Liv, eller i det højeste giver dem en Sætning som denne til Underskrift: „I Kjærlighed til Sandheden og i Jesu Kristi Aand forener vi os for at tilbede Gud og tjene Mennesker.“ Vil du stræbe efter at blive et bra Menneske og leve som en Vnsets Stridsmand paa Jorden — saa vær velkommen i de unitariske Rækker, uanset hvad du juist tror og tænker i Dag om dogmatiske Spørgsmaal. Vor Opfatning af alle Ting, og saaledes ogsaa af Religionens Sandheder, er undergivet Forandringer. Vi udvikles, vi stiger i Kundskab, vi formes efter den Paa-virkning, vi kommer under. Og saaledes vil mange, der ikke er enige med mig i Dag, blive enige med mig om nogle Aar. Og mange, som er enige med mig i Dag, vil om nogle Aar kanske have vandret andetsteds hen, hvor de finder større Tilfredsstillelse for deres aandelige Behov. Skal der her ske Frihed nogetsteds, maa det først og fremst være i Troessager; thi vor Tro lader sig ikke kommandere af noget Lovbud, men den er Sjælens frie Flagren op imod sit Ophav — Gud. Og det skulle vi haabe, at naar vor Opfatning af Troessager forandres med Tiderne, da denne Forandring altid maatte betegne en Fremgang fra det lavere til højere, en Stigen til stedse større Klarhed og Fred. Og vi kan være visse paa, at det gaar den Vej, naar det, som driver os til vor forandrede Opfatning, er Længsel efter Sandheden, Længsel efter Samfundet med vor Gud og Fader, Længsel efter at vokse i det gode. Det er mig derfor ikke om at gjøre, hvem som er enig med mig eller ikke er enig med mig i Dag; men jeg forbynder Eder Sandheden, saa godt som jeg ser den nu, og fordølgel ikke, at jeg maaste i Fremtiden kan saa en anden Opfatning af et og andet, end jeg har i Dag, lige saa vist som I kan saa det. For jeg liter ikke stillestaaende Vand; thi det raadner let og sætter Grønste, og jeg beklager de Prester og den Menighed, som paa Forhaand binder sig til at tænke og lære det samme i alle enkelte Ting, som Mennesker tænkte og lærte for mange hundrede Aar siden, uanset om Tiden vokser fra dem eller ei, uanset om Videnskaben har kastet nyt Lys paa hidtil dunkle Dybder eller ei. Derfor gaar slige Menigheder saa let i Sten eller der gror Grønste eller Mos paa dem, og de vænner sig saa let af med at tænke og lægger sig bare til at sove paa det én Gang tilvante, det én Gang bestaaende og

fastslaaede. Jeg vil haabe til Gud, at hverken jeg eller I, kjære Venner, skal betragte os selv som Folk, der har den fulde Sandhed i Dag, men jeg vil haabe, at vi skal vokse Dag for Dag, at vi altid skal søge, granske, glæde os i vor fælles Udvikling og hjælpe og støtte hverandre til at vokse mere og mere i Erkjendelsen af Guds og Livets Hemmeligheder. Men én Ting lover jeg Eder: Jeg skal være sand mod Eder, jeg skal ikke fordølge nogen Ting, selv om denne kommer i den stærkeste Strid med, hvad I er vant til at høre. Jeg vil ikke gjøre i Lighed med, hvad en theologisk Professor gjorde hjemme, da jeg studerede ved Universitetet. Vi gjenneengif Davids Salmer og deriblandt den trostesløse 88de Salme, hvor der er slaaet fast, at der kun er et Skjæggeliv efter Døden. Professoren sagde da, som sandt var, at Jøderne ikke havde noget klart Begreb om Opstandelsen og det evige Liv før Profeten Esaias's Tid, og at denne Sandhed derfor ikke kommer til Orde i den hellige Skrift før den Tid: „men“ — lagde han til — „det er ikke værdt at fortælle Almuen dette, da det bare kunde svække dens Tro paa Bibelen“. Jeg vil ikke fordølge noget, hvad enten det svækker Eders Tro paa Bibelen eller ei. Jeg tror, alle Parter er bedst tjent med den fulde, nøgne Sandhed. Og kan ikke den gamle Opfatning af Bibelen taale Dagens fulde Lys, saa faar den falde, og vi faar saa i Stedet en renere og bedre Opfatning. Jeg holder ikke paa, at kristne Prestere skal være som de ærmerste Augurer — det vil sige dem, der udlagde Spaadomme for Folket efter Fuglenes Flugt og Offerdyrenes Indvolde. Man fortæller om dem, at de ikke kunde se hverandre uden at smile; thi de kjendte vel Jusket, som laa bagom. Men for Almuen traadte de frem i fuld prestelig Værdighed og bredte Presteskaaben ud over Jusket; thi det gjaldt for dem at holde Almuen i Uvidenhed, saa de kunde have dem i Lommen. Jeg holder, som sagt ikke af den Praktis. Jeg vil have den fulde Sandhed, det fulde Dagslys, selv om dette blander og skræmmer mange, der har vænnet sig til at sidde i Livets store Stue med nedrullede Gardiner. Der kommer aldrig noget godt af at holde nogen i Uvidenhed; thi kommer man da en Gang ud af Bedraget, fyldes man med Had og Bitterhed mod dem, der har holdt En der; da kan man saa let komme til at kaste Barnet ud med Døbevandet. Jeg har selv følt, hvad det vil sige at have næret bedraget i mange Aar, at have været forholdt den Oplysning, jeg tørstede efter, fordi man havde slængt den med Syndens Segl. Og jeg tror, det er én af Grundene til, at der er saa mange nu om Dagen, der rent ud foragter Kristendommen, at de har kommet under Vejr med meget af den Humbug og Jusk, som drives inden Kirkerne, og deres ærlige Natur har da drevet dem til heller at kaste hele Grejen overbord, end at staa der længer og tjene Jusket. De har ikke haft Oplysning nok til at se, at dette ikke er Kristendommens Skyld men Theologiens Skyld gennem Tiderne; de har ikke haft Taalmodighed eller Bejledning nok til at arbejde sig ud af Vildelsen og hen paa Jesu Væres brede, simple Grund.

Jeg siger, jeg er ræd for at stikke op noget særskilt Bekjendelsesmærke forskjelligt fra Kristenhedens store Hovedbanner, fordi jeg har set saameget ondt komme af det. Og naar vi derfor i Dag har taget op som vor Tekst: „Saa vil vi i vor Guds Navn opreise Bannere,“ saa er det Kristenhedens store fælles Hovedbanner vi vil pege paa, det som vaier vinkende og samlende først i Tyslingen, og som leder vor Marsch.

Uanset hvad vi tænker om Jesu Person, enten vi betragter ham som Gud selv eller kun som et Menneske sendt af Gud for at forkynde hans Vilje, saa vil dog alle Kristne være enige i, at det er hans Ord vi betragter som vor Ledestjerne, og hans Liv vi betragter som vort ophøiede Forbillede. Det blir os derfor meget om at gjøre at saa vide, hvad Jesus virkelig har sagt og lært, mens han vandrede her nede, ikke hvad de andre, enten det nu er Johannes eller Paulus mener om ham, men hvad han selv har talt til sine Disciple og Folket. Han flagede jo over, at hans Disciple saa ofte misforstod ham eller slet ikke forstod ham, saa vi ikke kan være trygge paa, at deres Opfatning af hans Ord altid er den rette. Nei, lad os saa hans egne Ord til os. Og hvor skal vi saa gaa hen og finde dem? Vi har intet andet Sted at gaa end til det nye Testamente. Og da maa vi, trods det, at vi elste det nye Testamente som den dyrebareste af alle Bøger, fordi den gi'r os Oplysning om den dyrebareste af alle Bæsnere paa Jorden, — betjende, at denne Kilde er meget mangelfuld. Det nye Testaments 4 Evangelier er af Kirken plukket ud som de mest paalidelige af en omtrent 100 Evangelier, der cirkulerede omkring i de første Aarhundreder; de har gaaet gjennem mange Hænder, før de naaede os i den Form, vi nu har dem i, de indeholder mange Umuligheder, mange Urimeligheder, ja aabenbare Selvmodsigelser. Det fjerde Evangelium, kaldet efter Apostelen Johannes — skjønt det ikke kan være af ham — som er det mest helstøbte og det skønneste i Formen, giver os et helt andet Billede af Jesus, end de tre første, og maa sættes helt tilside, naar Spørgsmaalet blir om historisk Paalidelighed. Det maa behandles aldeles som en Opbyggelsesbog. I de tre første Evangelier derimod finder vi en Samstemighed i Fremstillingen af Jesu Karakter og Person, der slaar os med historisk Troværdighed. Trods Modsigelserne i det Enkelte, trods den Indflydelse, som første Kristnes fromme Overdrevelse og Indblanding af Sagn kan have haft paa Fremstillingen, finder vi alligevel saa meget fælles, at naar vi lidt efter lidt klæder af, hvad vi er visse paa er senere Tilføjninger, straaler os i Møde et Billede af Jesu Person saa ophøiet i al sin naturtro Simpelt, at man maatte være af Sten, for ikke at røres af det, for ikke at takke Gud for, at en saadan Personlighed har levet mellem os. Ja, der er Ord og Ting, som endnu i Formen vidnes af de forskjellige Forfattere med saadan Enstemighed, at man kan være vis paa: „dette har virkelig Jesus sagt, dette har virkelig Jesus gjort.“ Om end vi Kristne derfor mangen Gang maa stikke efter en helt ud nøgtern, paalidelig Fremstilling af vor Høvdings Liv og Lære, saa har vi dog — takket

være vort nye Testamente — reddet saa meget ud af Tidernes Jld, at vi kan være visse paa at have de store Grundlinjer tilbage.

Og da er den store Grundtante i Jesu Lære, som altsaa blir Hovedindskriften paa alle Kristnes Banner: „Gud er vor Fader!“ Se det var, den Gang Jesus forkyndte det, noget forholdsvis nyt paa Jorden, Jøderne, det Folk, af hvilket Jesus udsprang, havde hævet sig til de reneeste Begreber om Gud. De havde afføstet Flerguderiet og troede paa den ene Gud. Og dog fremstilledes denne deres Gud mere som en mægtig, lunefuld, skrækindgydende Herster, end som en barmhjertig Fader.

Han havde udvalgt Jøderne til sit særegne (Eiendoms)folk og lod haant om de andre. Der havde blandet sig et utaaleligt Nationalhovmod ind i Jødernes Gudsbegreb. For at blive frelst, maatte alle først blive Jøder, mente de. Da kom Jesus med sit nye Begreb om Gud, der kun glimtvis havde været forkyndt én og anden Gang af hans Forgjængere, de gamle Profeter og Rabbier. Stjont Jøde selv, nedbrød han alle Nationalitetens Stillebægge og lærte, at alle er lige for Gud, har samme Ret og Afgang til Gud.

Vi er alle hans Børn, hans lybige Børn eller hans frafaldne Børn, men dog hans Børn, hvem han elsker med en Faders hele Kjærlighed, hvem han forfølger med sin Barmhjertighed og Naade, saa at selv Straffen, som vi drager over os selv ved vor Synd, i hans Haand skal blive til Led i vor Udvikling, i vor Vækst op imod ham. Ja, han lærte os Gud at kjende, ikke som nogen jødisk Monark, heller ikke som nogen pen, gammel Mand med langt Stjæg, som bor etsteds op i Himmelen, saaledes som Billederne afmaler ham, men som den evige Aand, der fylder og gjennemfuser hele Rummet. Ja, han er i Himmelen og han er paa Jorden, han mætter Luften, han vandrer over Stjernerne, han lever i Havet, hans Livsgnist dirrer i den mindste Plante og i det usleste Kryb. Han er herinde hos os i denne Stund, han bor i mit og Eders bankende Hjerter og arbejdende Hjerne, han taler i vores Samvittighed. Ved at mishandle og nedværdige vort Legeme eller vor Aand, er det ham vi mishandler og nedværdiger. Hver Synd er en Synd mod ham, fordi „i ham lever og aander og røres vi“, fordi han er i alt og alligevel uden for alt. Og denne uendelige Aand, som føder, som har sat i Gang Naturkræfternes og Aandskræfternes uendelig fine og hinanden kydsende Love, der arbejder med uroffelig Sikkerhed, ham tør vi kalde vor Fader, til ham tør vi gaa med alt, hvad som tynger vort Hjerter, til ham tør vi trygt læne vort ulykkelige, trætte Hoved, som Jesus gjorde det i sin sværeste Stund og sige: „Ikke som jeg vil, men som du vil.“ Thi han har Magten til at frelse os, og han har Viljen til det. Ja, al den Sikkerhed og Kjærlighed, som Fadernavnet indebærer, den har Jesus udøst over vor Gudsforestilling, saa vi tør nærme os Almagts Aand, ikke frygtende paa Ræderne, som seige Trælle foran sin vrede Herster, men seende ham frimodigt ind i Dinene, betjendende vore Synder for ham og bedende om Tilgivelse.

Må slafven för sin Gud i stoftet ligga,
 jag kan ej krypa, har ej lärt att tigga,
 jag söker gunst ej och begär ej lön.
 Jag vill blott glad inför ditt anlet stanna
 med eldadt hjerta och med upprätt panna,
 det är min manliga, min fria bön.

(Runeberg i Döbeln vid Jutas.)

Og ligesom Jesus adlede vor Forestilling om Gud ved at give ham Fader-navnet, saaledes adlede han ogsaa vor Forestilling om os selv, om Menneskene, ved at give os B a r n e n a v n e t. Vi er ikke uværdige Skumpelsstud, totalt fordærvede, hjemfaldne det Onde eller Legetøi i mægtige Anders Hænder, nei, vi er Guds Etlinge, med hans Livsgnist flammende i os; vi er Guds Børn, ofte uværdige Børn, men dog Børn, kaldte til at faa Del i Himmelens Herlighed, dragne did bestandig og bestandig ved Guds, vor Faders, Omsorg og Kjærlighed.

Og hvorledes skal vi finde denne vor store, usynlige Fader? Ved at tale til ham, bede til ham, leve sammen med ham, som om vi faa ham; thi sandelig, han er ikke langt fra nogen af os, og han har lovet at høre det sagteste Suk fra Menneskehjertet, hvad Sprog det end taler. Gud var den Hilde, hvorfra Jesus øfte Kræfter til at blive trofast i sit store Reformatorverk, til ham gik han, hvad enten det var paa Bjerget eller i Orkenen eller i Getsemane Have, øfte sit Hjerte ud for ham og bad sig til Styrkelse og Fred og Fortrøstning.

Og Veien, som leder til ham, har Jesus baade sagt os og vist os, ved at gaa den selv, faa at vi kan sige med Sandhed, at han er Veien, den nemlig, gennem Selvopoffrelse og Selvhengivelse til Gud, ved at s p ø r g e e f t e r Guds Vilje, ved at g j ø r e Guds Vilje. I de Ord af Bjergtalen: „Værer fuldkomne, ligesom Eders himmelske Fader er fuldkommen,“ har Jesus opstillet Idealet eller Mønstret for et fuldkomment Menneskeliv. Vi skal intet mindre stræbe efter, siger han der, end at være Gud lig, gjøre, som han vilde have gjort, tænke, som han vilde have tænkt; det vil sige: være Indbegrebet af Barmhertighed, Kjærlighed og Taalmodighed. Vi skal og kan ikke slaa os til Ro med, som de Gamle mente, at Jesus har fyldestgjort for vore Synder gennem sin Dødsdød. Gud er ikke en hedenst, raa Gud, at han skulde lade sig forsones ved Blod af Bukke, Væddere, Oks og endnu mindre ved Blod af uskyl-dige Mennesker. Nei, du har at bære Ansvar for dine Tanker og Handlinger selv, o Menneske! Du har faaet din fulde Frihed og dermed din Selvbestemmelsesret. Du kan vende dig mod Mørket eller mod Lyset, tjene det Gode eller det Onde, eftersom du lytter; men Frugterne af dine Handlinger følger dig ubarmhertigt og ubønhørligt i Hælene, enten det er Velsignelse eller Forbandelse. Du har at „arbejde ud din egen Saliggjørelse“, som Paulus siger, eller om du heller vil udtrykke det saa: „Du har at overgive dig helt til Gud, faa vil du fyldest af hans Næde, og den vil drive dig og lede dig og arbejde paa din stedse større og større Vækst i det Gode. Og dette er et alvorligt Arbejde, kjære

Venner! Og Jesus Kristus kan blot i saa Henseende kaldes din Frelser eller Midler mellem dig og Gud, at han er den, som har vist dig denne Vej og selv gaaet den, at han har brudt ned alle de Hindringer, som Trældomsfrugt, Fordomme, Uvidenhed, Barbari og Nationalstolthed havde bygget op mellem dig og din Gud, saa du nu takkende og med reist Hoved kan følge denne din store Hoveding paa Korsets Vej til Herligheden. Du skal altid se, at Jesus viste tilbage fra sig selv og til Gud, hange for, at de skulde glemme Gud over ham. Han vil ikke engang tage mod Tilnavnet god, men svarer den, som kaldte ham gode Mester: „Hvi kalder du mig god? Ingen er god uden En — G u d.“ Det var først efter Jesu Død, da Disciplene begyndte at flokke sig under Jesu Banner, og Menigheden, med en saare rimelig Trang begyndte at forherlige og guddommeliggjøre ham, at han efterhaanden blev Midtpunktet i den kristelige Forhyndelse, og at Gud Fader traadte mere i Baggrunden. Og for at hæve denne Brist, gjorde man saa Jesus til ét med Gud Fader, saa at den Tilbedelse, som ydedes den ene, ogsaa gled over paa den anden, uden at tænke paa den grænseløse Forvirring, som fulgte af dette, uden at tænke paa, at dette var stik imod Jesu egne Ord til os.

Jeg vil søge, saavidt det staar til mig, at gaa i min Forhyndelse tilbage til Kristendommens oprindelige Simpelhed. Jeg vil løfte høit i Veiret Kristenhedens dyrebare Fane med Indskriften: „Gud er vor Fader!“ og bære den fremst i vor Fylking, eller rettere, jeg vil pege paa ham, som bærer Fanen og gaar i Spidsen for Menneskehedens store Udviklingstog, Jesus af Nazaret, hvem vi vil følge, hvis Kommandoraab vi vil lytte, til hvis haandgangne Mænd vi vil vie os med Legeme og Sjæl. Det er hans Banner, Guds Banner i hans Haand, vi vil plante mellem os, og Seiren følger det Banner, selv midt i det tilsyneladende Nederlag. Det er det vi mener, naar vi gjør Salmens Ord til vore: „Saa skulle vi synge om din Frelse, og i vor Guds Navn opreise Bannere. Herren skal opfylde alle dine Begjæringer. Nu ved jeg, at Herren frelser sin Salvede, han vil hørhøre ham fra sin hellige Himmel, hans høire Haands Frelse ster med megen Styrke. Disse forlade sig paa Vogne, og disse paa Heste; men vi, vi ville komme Herrens, vor Guds Navn i Hug. De have bøiet sig og ere faldne, men vi, vi staa og er oprettede. Frels Herre! Kongen hørhøre os den Dag vi raabe!“

Ormedræberen.

(Anden Søndag i Advent.)

Lest 1 Mos. 3, 14. 15 og 4 Mos. 2, 6 fg.

I den gamle Fortælling i første Mosebog om Paradiset og Menneskenes Udjagelse derifra finder vi, at Slangen er den, som frister Menneskene til Ulydighed mod Gud. Det er ikke Djævelen, men simpelthen Dyret Slangen; thi Læren om Djævelen, saaledes som vi har den nu, saaledes som vi finder den i det nye Testamente, er aldeles fremmed for de ældste Bøger af Bibelen. Den udviklede sig først efter det babyloniske Fangenskab, efterat Israels Folk var kommet i Berørelse med Perserne. Da kommer den Tante op ogsaa hos Hebræerne, at det var den onde Mand, som i Paradisets Dage, i Skikkelse af Slangen, havde fristet Adam og Eva; thi saaledes fortælles det i de persiske Paradisfagn. Derfor kaldes Satan paa flere Steder i det nye Testamente uden videre „den gamle Slange (Mat. 12, 9; 20, 2); men denne Tante var som sagt fremmed for første Mosebogs Forfatter. I Paradishistorien er det derfor ogsaa Dyret Slangen, som forbandes, og ikke nogen Satan: „Efterdi du gjorde dette, da vær forbandet fremfor alt Kvæget og fremfor alle Dyr paa Marken; du skal gaa paa din Bug og æde Støv alle dit Livs Dage.“ Og Jahve lover, at der ud af den forlokkede Kvindes Ut skal komme En, der engang skal knuse Slangens Hoved, skjønt denne skal stikke hans Hæl.“ At denne Tante blev anvendt senere paa Messias, at det var ham, der var ment med den store Ormedræber, der skulde komme i Tidens Fylde og befri Menneskene fra den gamle Slanges Nag — det faldt af sig selv. Vi finder ogsaa en mærkelig gammel Historie i 4 Mos. 21, 6 fg. om Robberslangen, der blev sat paa en Stang for at være Befrielse for dem, der var bidte af de onde Slanger. Hvad menes med denne symboliske Fremstilling? Vi finder hos de fleste gamle tænkende Folk Slangen som et helligt Symbol, saaledes hos Hinduerne, hos Egypterne, hos Kaldæerne, hos Babylonerne, hos Phønikerne og hos Grækerne. Slangen er et Symbol paa Solen, naar den afbildes med Haler i Munden, idet den da former en Cirkel; den er et Symbol paa Fornælse og Evighed, fordi den aarlig kryber ud af sit gamle Skind fornyet, som de Gamle troede, og den er et Symbol paa det onde, paa Grund af sin lumste, stikkende Braad. Denne Moses's Robberslange anvendes i Johannesevangeliet paa Messias, idet der staar: „Thi ligesom Moses ophøjede Slangen i Orkenen, saa bør det og Menneskenes Søn at ophøies.“ Hermed kan enten forståes Slangens gode Symbol, at Jesus er som den lysende Sol, der altid fornyes frisk og kraftig, at Jesus er som den sig fornyende Slange, hvem Døden ikke kan binde, hvis Legeme vel kan hænge paa Korset, men hvis Mand svinger sig deraf seirende, som Slangen glider ud af sit gamle Skind. Dette synes den gamle Sekt Ophiterne at have ment, naar de tilbad Jesus under Slangens Symbol. Men Johannesevangeliet kan ogsaa

mene Slangen som det *U d e s* Symbol, der nu er dødet gjennem Kristi Korsfæstelse. Det kan ogsaa mene: „Da Kristus hang paa Golgata Kors, var det ikke Sandheden, ham selv, som derved var bleven magtesløs og som døde; nei, det var i Grunden den gamle Slange, det *U d e* i Verden, som i ham var blevet korsfæstet. Hans Død var netop hans Seiers Betingelse, og alle, som i Troen ser bort paa ham, vil flamre sig til ham, og ligesom han, døde Slangen i sig, de skal blive helbredede fra alle Slangesbid, som det *U d e* har bidt i deres Hjerte i gamle Dage. For de fleste Menneſter ſtaar Slangen ſom Symbol paa noget ondt. Afſky for Slangen har været og er fælles for alle Folk. Dette ſlimede og ækle, ſom ſmyger og ſom bugter ſig frem lydløſt, for at pikke ſit Bytte med en lumſt Gift eller vinde ſig om det i hundrede Bugtninger og knuſe det ved en Muſſelsammentrækning, det har til alle Tider vaſt Menneſtens Frygt og været dem et Billede paa det onde i alle Skikkelſer, der friſtende ſmyger ſig indpaa os for ſaa at knuſe os tilſidſt i ſit Favnſtag. Og vi finder derfor hos alle Hedningefolk, ſom har tænkt noget over høiere Ting, ogſaa Sagn om Ormedræbere, ſom engang ſkal komme og befri Menneſteſlægten, ja, alle deres første og ædleſte Helte maa for at viſe ſin Manddom, at de er Sandhedens Fortjæmpere, træde i Kamp med en Orm. I bore Fædres gamle Gudelære, ved J, fortalte man om en ſtor Orm, Midgardsormen, der laa rundt omkring hele Jorden og bed ſig ſelv i Halen, og det er Sandhedens og Kraftens Gud, Tor, ſom ſkal tage Kampen op mod den. De gamle Skandinaver vidſte at fortælle om flere Møder mellem Tor og Midgardsormen, hvorledes han er paa Jagt efter den aarle og ſilde; de fortalte, at han en Gang havde fiſket den op af Havets Dyb, men juſt da dens forfærdelige Hoved blev løſtet over Vandſkorpen, ſlitned Snoren, og den ſank tilbage igjen i Dybet, mens Tor rafende kaſtede ſin Hammer efter den. Dog er det først paa den ſidſte ſtorre Dag, Dommедagen, at det afgjørende Møde ſkal ſtaa. Da ſtaar atter Midgardsormen og Tor Anſigt til Anſigt. Tor knuſer dens Hoved med ſin Hammer, men Midgardsormen ſprøjter ham ogſaa ſaaledes over med Edder, at han vakler tilbage og ſynker død ned, — et ſtorartet Billede paa den Tanke, at „Sandheds Sag feirer først i Nederlag“, et Billede, der for os Kristne har ſaaet ſin dybe Betydning i Golgatas Helt, ſom først ved at nagles til Korſet vandt fuld Seier over Syndens Slange.

I mange af de gamle Sagaer finder vi ogſaa omtalt ſaadanne Ormedræbere. Den angeliſtiſke Race har ſin Ormedræber i Bjowulf, den germaniſke ſin i Sigurd Fofnesbane, den græſke ſin i Herkules. Denne Kamp mod Ormen er Indviſen til deres Mandoms Verk, Beviſet for, at de vil blive Uſets Fortjæmpere paa Jorden. I den kristne Sagnverden er der to Figurer ved Siden af Meſſias, der træder op ſom Ormedræbere. Det er Erkeengelen Mikal og St. Georg. Derfor ſer vi paa mange Malerier og Tegninger en lys, fager Engel trædende paa Dragens Hoved med ſit Sværd løſtet for at hugge den ned, ſaaledes ſom i Guido Renis berømte Maleri i Kapucinerkirken i Rom, eller en Ridder i fuld Ruſtning med Hjelm og Benſtinner og Landſe i Haanden ridende paa

en vældig Hest mod den ildspyende Drage, saaledes som det uhyre udskaarne Træbillede viser i Nationalmuseet i Stodholm. I det nye Testamente fremtræder ogsaa Forestillingen om Engelen Mikal som Ormedræberen, idet det er ham, som i Aabenbaringens Bog fører Kampen mod den gamle Drage. Hvad der ligger paa Bunden af alle disse Sagn baade hos Hedningefolk og Kristne, er den Tanke, at vi har en Orm smygende mellem os her i Verden, som lurar paa at stikke os tildøde, en Orm, som Mand efter Mand stræber at fælde, men som lever op i andre Skikkelser, en Orm, mod hvem hele Menneſkeheden har at reise sig i Kamp. Det er denne Orm vi kalde: det Onde, eller med et mere bibelsk Navn: Synden. At der findes Synd eller Ondt i Verden er der Ingen, som nægter. Det er en fastslaaet Kjendsgjerning. Vi ser den smygge mellem os i Form af de store Forbrydelse, vi ser den smygge mellem os i Form af de smaa Rneb og Løgne, vi ser den i vort eget Hjerter, naar vi giver efter for Fristelser, for hemmelige syndige Tanker. Vi ser den hos den skjælvende Olding, vi ser den hos den kraftige Mand og Kvinde, vi ser den hos vort eget Barn, straks det begynder at yttre sig som selvstændigt Væsen. Lad de Lærde og Theologerne strides, om denne Arbesynd i sig selv er Skyld, eller om den kun medfører Skyld, naar den træder ud i Handling; lad dem strides, om denne Ormearb er Synd i sig selv eller den kun er en Sygdom, en Tilbøielighed til at falde, — hvad vi har med at gjøre her, og hvad der er en uimodsigelig Kjendsgjerning, det er, at det Onde er mellem os, er i os, og at det gjælder at mane frem til Kamp mod det. De har seet dette selv de raafeste Hedningefolk, at Menneſkene var ikke, som de skulde være, at de opelsker ved sin egen Barm den Orm, de ønskede at fælde, at de nærer med sin egen Slægts Hjerterblod sin værste Fiende; de har seet at denne gamle Slange, Synden, stiller dem fra den hellige Gud, at de paadrager sig hans Brede ved denne hemmelige Ormedyrkelse, og de skynde sig med at bringe denne brede Gud Offere af Markens Frugter, af sine dræbte Fiender, ja selv af sine egne Børn, idet de barnligt tro, at Gud har Behag i dette som et Bevis paa deres Trofast og Offervillighed til ham. Ja alle disse Hedningernes ghælige Menneſkeoffringer er i Grunden en Falliterklæring fra deres Side, at de magter ikke Kampen mod Ormen alene, det er et skrigende Forlangende efter ham, Ormedræberen, som skal befri dem fra denne Slægts Arbesynd og lære dem at bekjempe al Ormens Yngel.

At det er Menneſkehedens Opgave at dræbe Ormen og Ormeyngelen, med andre Ord at udrydde Synden af Verden, det udtaler sig klart i alle Hedningefolks Drømme om en kommende Guldalder. De tale alle om en sunden Tid, da Synden ikke var, da Menneſker og Guder vandrede som Venner, da alt var Fred og Salighed. Denne Paradistid skal engang komme igjen, om ikke paa denne Jord, saa paa den nye, som reiser sig ud af dennes Odelæggelse. Vore gamle Forfædre talte om Valder, Ustyldighedens Gud, som var dræbt og derfor sendt til Skyggeriget, men som en Gang skulde komme tilbage, naar Himmel og Jord var gaaede under i den forfærdelige Verdensbrand, og den nye Jord duk-

fede luttret op af Aldbølgerne. Da skulde Guderne igjen leve op og Menneffene med dem, og de skulde bo sammen paa den nye Jord, hvor blot Retfærdighed skulde have tilhuse, og hvor alt Ondt var bannlyst for evigt. Mange gamle Hedningefolk har havt lignende Drømme om en stor Fredens Fyrste, der har været og en Gang skal komme tilbage igjen. O I ved, at de gammeltestamentlige Profeter skildre det Messianske Kongedømme som en Fredens Tid, hvor Ulven og Lammet skal græse tilhobe, og Barnet lege ved Slangens Hul, hvor der ikke skal være Synd mere og ikke Graad, ikke Sygdom og ikke Sorg. De tænkte sig denne Tilstand virkelig gjennemført her paa Jorden, naar Messias kom, og derfor var det en Skuffelse for dem, at Jesus af Nasaret ikke bragte denne Tilstand med sig, og det var en af de store Grunde, hvorfor Jøderne ikke troede paa ham som den rette Messias, den rette Ormedræber.

Vi ser af dette, at hele Menneffeslægten med Sandhedens Instinkt har seet, at saalænge Synden skal faa smyge om mellem dem, saalænge kan intet Fredens, Renhedens, Salighedens Rige oprettes, med andre Ord, at hele Menneffeheden mere eller mindre bevidst har baaret Længselen efter en Ormedræber, en Frelser, mere eller mindre bevidst har troet paa, at denne Frelser skal komme en Gang. Det dybe Ord, som Jøderne har optegnet i sine gamle Bøger, at Rindens Sæd, altsaa et Menneffe som vi, skal knuse Slangens Hoved, det har i Grunden hvilet ogsaa paa Bunden af Hedningefolkenes Sjæl, og derfor vil Kristendommens Budskab, som netop fortæller dem om denne Ormedræber, blive det glade Budskab for dem, som de har anet i sine stærkeste Drømme. Jesus Kristus, den store Ormedræberen, kom til Jorden, men han kom paa en anden Maade end Jøderne havde ventet. Jøderne havde ventet ham med Pomp og Pragt, omgiben af Englenes Hærskarer med den gjenkomne store Profet Elias som Forløber; de havde ventet, at han skulde afkaste det fremmede Aag, hvorunder Jøderne trælledes, og gjøre Jøderne til Verdens første Folk og lægge alle Hedninger for deres Fødder; de havde ventet, han skulde ophøje Jødedommen til Verdens Religion, og ved at følge dens Ceremonier og Forskrifter skulde Folkene ledes til den store Kamp mod Synden, mod Ormen. Og saa kom han sagtmodig og ydmyg, som alles Tjener, som de Udfødtes og Forladtes Ven, som de Syges og Sørgendes Husvaler, men ogsaa som den, der havde Myndighed, og hos hvem der ikke fandtes Menneffeskrøgt. Saa lod han sig gribe og spotte og hudstrøge og korsfæste som en Ugjerningsmand uden at kalde til Hjælp Legioner Engle, som han sagde, han kunde. Saa døde han som en anden Mand og efterlod Disciplene nedsunkne i Sorg og Uvished. Var dette at være den mægtige Ormedræber? var dette at udføre den almægtige Guds Værende paa Jorden? var dette at befri den sukfende Menneffehed? Vi ser, selv i Jesu levende Live, at Disciplene ikke vilde og kunde tro eller forstaa ham, naar han talte om, at han skulde lide og dø. Og dog var dette Veien, det var netop Veien, den samme vei, vi har at gaa i vor Ormekamp, Selvfornægtelsens, Selvopoffrelsens vei. Det at drage ud med Pomp og Pragt, baaren af Folkets Begeistring og udføre en eller anden Storbedrift,

at lægge alle Folk under sine Fødder som en mægtig Konge — det var netop Fristelsen, som vilde bragt ham til at svige sit Kald istedenfor at udføre det, som vilde lagt Vægten paa den ydre Form istedenfor paa den indre Kjerne. Nei, Ormekampen maa begynde og ende hos dig selv, det er Jesu store Lære og Eksempel. „Sop dit eget Tun først, for du sober andres“, heder det norske Ordsprog. Vi maa begynde med os selv i det stille. Thi Ormen søger ikke Folkemæsserne og oplyste Steder, den sniger sig helst i Mørket og paa skjulte Stier langt fra Menneftenes Sine. Der modte Jesus den, der skal du og møde den. Den kom ogsaa til Jesus hvislende og blidt og fornuftigt ræsonnerende, som den er fremstillet at gjøre i Paradishaven med Adam og Eva; den fristed ham paa de utroligste Maader gjennem hans Brodre og Sambygninger, som ikke vilde tro paa hans Kald, gjennem Folkemængden, som vilde gjøre ham til Konge, gjennem Folkets Lærere, som vilde drage ham over til sig, og da det ikke nyttede, satte Autoritetens, Spottens, Hadets Vaaben mod ham. Man vilde bringe ham til at tvivle paa sit Kald, til at være ulydig mod Guds Vilje, til at trætte ud hans aldrig afladende Kjærlighed til Menneftene — forgjæves. Ormetalen sank ikke ned i hans Hjerte, Ormebraadden kunde ikke naa ham med sin Gift. Han havde et Vaaben mod den i sin aldrig afladende Tillid til Gud Fader, i sin aldrig afladende Bøn til ham, i sin fulde daglige Hengivelse i ham, i sin daglige Øsen af hans Aand i sin. Saaledes blev han den rette, sande Ormedræber paa Jorden ved at vise Menneftene, at Synden behøver ikke at faa Magt over dem; de kan bevinge den, hvis de vil, dog ikke de, men Gud gjennem dem, hvis de ligesom Jesus helt overgiver sig til Gud, lever et dagligt, inderligt Samfund med ham, øser af hans Aand et Troens og Kjærlighedens Liv til sit eget Bryst.

Det var ikke Meningen med Jesu Komme til Jorden som Ormedræberen, at han skulde knuse Synden for evig Tid, saa den ikke fandtes mere. Vel kan vi med Sandhed sige, at han knuste den gamle Slanges Hoved, da han blev tro indtil Døden, da han ogsaa bøiede sit Hoved med det Seiersord: det er fuldbragt, skjønt Slangen havde stultet hans Hæl; men den gamle Slange har stor Yngel, og den lever endnu og vil vel leve, saalange Verden staar, skjønt det er vort Haab, at Yngelen skal formindstes. At ikke Synden er udryddet af Verden ved Jesu Død og Opstandelse, det ser vi tydelig nok den Dag i Dag; thi det var Synd at sige, vi lever i en ren Verden, vi, som daglig ser Aviserne fulde af Historier om Mord og Brand og Hor og Skilsmisfesager. Men Synden har faaet et dødeligt Knæk alligevel ved Jesu Liv og Ord og Død og Seier, fordi den der har mødt en Menneftemodstand, den ikke kan overvinde, fordi den der har maattet give tabt. Den har derved faaet Forstaaelsen af, at den kan tabe, og Menneftet har faaet Forstaaelsen af, at det kan og skal seire.

Det er den store Betydning af Jesu Frelsergjerning for os. Den Opfattelse af hans Frelsergjerning, at han en Gang for alle har betalt for vor Synd og dræbt Synden, er grundfalsk; thi saa maatte jo ikke Synden eksistere mere, og saa behøvede vi ingen Ting at gjøre for at arbeide os op af det Ujøre, hvori vi

ligger. Nej, Jesu Frelsergjerning bestaar i, at han som Mønster-Mennekset paa Jorden har knust den gamle Slanges, Syndens, Hoved og derved vist os, at vi ogsaa kan optage Kampen mod Ormeengelen, og seire i denne Kamp. Han har vist Veien, vi skal gaa, og Maaden, vi skal føre Kampen paa; den nemlig: helt at overgive os til vor Fader i Himmelen, spørge efter hans Vilje i alle Ting, lade os lede af hans Aand, som taler gjennem vor Samvittighed, og bede ham at staalsætte vor Villie, at styrke os i Kampen mod vore sandfælige Drifter, naar de vil lede os over de naturlige Grænser, og mod Verdens mange andre Fristelser, og hjælpe os til et Liv i Selvforsagelse og Kjærlighed. Ja, han har vist os, at vi kan og skal tage op Kampen mod Ormeengelen omkring og i os, begynde med den i os og gaa til den uden om os til samme Tid. Det er deri, vi skal blive lig Frelseren, det er Meningen at at vandre i hans Fodspor, at vi skal blive Ormedræbere allesammen, og at han ved sin og vor Faders Aand skal styrke os til at være det. Da skal vi ogsaa faa Navn af Frelser, mange Mænds og Kvinders Frelser, naar vi overgive os til at blive fuldkomne Guds Redskaber ved at være modige Ormedræbere. Ja, dersom vi nagler vort eget lyndige Selv til Korset med vore onde Lidenstaber og Friftelser og vore uværdige Livsmaal, da skal ogsaa vort Eksempel blive frelsende for mange, som Kristi er det for alle, da skal ogsaa mange slangebide faa Helse igjen ved at se hen paa vor dræbte Slange, som hænger der paa Korset. Tænk, hvilken Forjættelse, at du, hvis du formaar at gaa i Jesu Fodspor som en rigtig Ormedræber, skal blive Redskab til at frelse mange fra et raat, glædeløst, muldbundet Liv til et løftet, gudindviet, seirende Liv, ja, seirende, selv om Slangerne stikke din Hæl, saa du segner ved Giften, saa du udbortes, jordisk talt, synes at tabe. Hvilken Opmuntring i din Kamp, hvilken Støtte i dine Beskræbelsers maa ikke dette være. "Dersom vi hvert Aar vilde udrydde en Laft, skulde vi des snarere blive fuldkomne Mænd," siger Tomas a Kempis. "Stam dig ikke for noget, uden for Synd," siger John Wesley. Herlige, sande Ord. Dersom vi ret lærte at skamme os ved Synden, skamme os ved at nære Druktenskabens, Fraadseriets, Bølhystens, Raahedens, Misundelsens, Hovmodets, Hærstehygens, Pengebegjærets Slanger med vort eget Hjerteblod, ja, da var vi paa gode Veie til at kæmpe mod dem; men der er saa mange, som, langt fra at skamme sig ved at huse dette Ormebol, snarere gjør sig til af det, behandler disse Orme som sine bedste Venner, og lytter til deres hviskende Tale, som Eva er fremstillet at lytte til den i Fortællingen om Paradishaven. De synes, det er karsligt at være fulde, at bande, at bruge frydende Ord, at vise sig som den største Slaastkæmpe. Og de ser ikke, at netop ved at stille sin Kraft til Skue paa den Maade, viser de, at den er ormstucken, viser de, at de har Ormenuder om Arme og Ben, om Hjerte og Hjerne, Ormenuder, som sent eller tidlig vil snøre dem tildøde, saa deres halvslukte Aand slagter mat paa Ruinerne af det nedbrudte Legeme. Og ligesom den, der har vandret i Jesu Fodspor som Ormedræber, vil blive et Eksempel for andre og drage andre med sig, saaledes vil ogsaa den, der opelsker Ormene

hos sig og lærer andre at se paa dem som sine Venner, drage andre med sig i Faldet, i Fordærvelsen, flotte Kammerater, lettsindige Unge, fine egne Børn, hvis han har nogen. Han vil blive sit Hjem som sin Slægts Forbandelse. Tænk paa dette, unge Mænd og Kvinder, som bringer Eders bedste Livskraft som Offer til Ormen i Stedet for til Gud. Der vil komme en Tid af Anger, af Selvbebrejdelse, af legemlig og aandelig Ødelæggelse, og da vil du vende i stille Stunder angrende dit Blik tilbage til den Tid, da du endnu havde Kraft til at reise dig, og ønske inderlig, du havde forsøgt den Tid. Ja, op, unge og gamle Mænd og Kvinder! op til Kamp mod Ormehengelen, som vil sno sig om vore Hjerter og ødelægge vort Hjem og vor Fremtid og vor Lykke og vor Fred. Vi har den store Ormedræber Jesus Kristus først i Fylkingen, og i hans Fodspor gaa vi, og med hans Kraft styrkes vi af hans og vor Fader, naar vi vil for Alvor forsøge Kampen mod det Onde. Der er Løftning og Styrkelse for vort indre Menneſke i denne Kamp; thi trods de mange tunge Stunder, trods de Fortvivlelsens Øjeblikke, den medfører, naar vi synes, det monner saa lidet, alt vi gjør, saa føler vi dog, at det er Guds Sag, paa samme Tid som vor egen, vi fører; vi føler os gjennemstrømmet af hans Varme, fyldt af hans Ønske, vi føler, at idet vi vokser i Selvspekt, vokser vi og i alle gode Menneſkers Omdømme, vokser vi i Kjærlighed til Menneſker og til Gud. Og Stunderne af Mismod afsløses igjen af Stunder af Salighed og Lykke, Guds Mand fylder os, og vi kan takte og bede og juble. Prøv Kampen Venner! Vort Liv er kort, og Ormehengelen er stor, vi har ingen Tid at spille. Op og slut Jer til Jesu Kristi Fylking, til Ormedræberens Fylking endnu i Dag, og I skal en Gang takke for denne Dag som den bedste Guds Gave til Jer.

Den gamle Forkyndelse af Kristendommen var freidigere end vor. Den glemte aldrig, naar den forkyndte den korsfæstede Frelser, og saa at forkynde den gjenopstandne. Men i Middelalderen i dens Mørke og Dyrngler fortrængte den korsfæstede Frelser, den gjenopstandne, den lidende Frelser fortrængte den seirende. Naar vi læser de første kristelige angelsakistiske Digte, da fremstiller de altid Jesus Kristus, Ormedræberen, under Billedet af en ungdommelig, straalende Helt, fulgt af sine Vaabensvende. Ja, selv naar de stildrer Korsfæstelsen, er det ikke en Skildring af den blege, bloddryppende, hudflettede, lidende Stikelse, der segner under Byrden af sit Kors; nei, det er den unge, seiersstolte Helt, som frivillig stiger op paa Korsets Galge, „modig midt i de manges Paasyn“. Kristus er Seierherren, han er opstanden og himmelfaren, han har dræbt Ormen for sin Bart, lad saa vi gjøre det for vor. Lad os ikke stirre paa ham blot som den lidende, som den døde, der hænger paa Korset, men huske paa, at der hang han for mere end 1800 Aar siden, men hænger der ikke nu. Nu sidder han hos Faderens høire Haand, det vil sige, han nyder Seirens Glæde og Salighed, den samme, som venter os, hvis vi gaa i hans Fodspor som sande Ormedræbere. Lad os ogsaa saa Seirens Glæde ind i vor Kristendomsforkyndelse, lad os saa Lovsangen til Gud at tone høit i vore Menigheder, fordi han

har sendt Menneskehedens Længsels Drøm, den store Ormedræber, til Jorden, og gennem ham ført Menneskehedens Sag til Seier.

Ja, fyld os med glad Lovsang, Herre Gud, fyld os med Tak til dig og til ham, din store Søn, vor Broder og Høvding, og lad os freidige gaa i hans Fodspor i den store Ormekamp, vi har at føre paa Jorden.

Hvorned skal vi behage Gud?

(Tredie Søndag i Advent.)

Leet: Micha 6, 6—8.

At behage Gud — det har været det fromme Løfte hos Menneskeslægten fra den begyndte at opfatte Gud. Naar Mennesket tumledes om mellem Naturkræfterne, naar det hørte Tordenen brage og saa Lynet knittré, naar Stormen fuseré over dets Hoved og drev det til skjælvende at søge Ly i sin Hule, naar Jordstjælvet rystede Grunden under dets Fødder, og Vulkanen sprudede ud Ild og Aske, — da anede Mennesket en vældig Kraft bagom alt dette, en Kraft, som brugte Lyn og Torden og Storm og Jordstjælvet som sine Sendebud, og det sank skjælvende i Ræ for denne Magt eller disse Magter, og tilbad den, tryglede om Raade og Gunst hos den. Og naar Solen opvarmede den frozne Jord og bragte igjen alt til at leve og blomstre, naar Frugterne modnedes og Jøden ligesom bød sig frem til Menneskets Mund, naar Maanestraalerne sittrede mellem Løvet og over Havets rolige, majestætiske Flade, da greb Stjærheden og Æmhedén af denne Natur Menneskets Sind, og det anede én elskende Kraft bagom denne Natur, et Væsen, som ikke hadede, men elskede Menneskenes Børn, og som gjerne vilde være til Vens med Menneskene. Men Frygten var dog den overveiende. Han var vældig, denne Gud, han eiede og raadede over disse mægtige Naturkræfter, som Mennesket ikke kunde staa sig imod; og han var snar til Brede, og da kunde han i et Dieblik ødelægge baade Ens Eiendom og Liv. Derfor var det bedst at holde sig til Vens med ham, at søge at behage ham. „Strækken er Begyndelsen til al Religion,“ siger Lecky. Man søger at behage Gud, ikke med et Barns Tillid til sin Fader, fordi man elsker ham, men med Slavens skjælvende Erbødighed og Frygt for sin Herre. Det tager Tusinder af Aar, før vort Gudsforhold vokser sig fra Slavestandpunktet til Barnestandpunktet. Og den Dag i Dag er der endnu hos de fleste Folk, som kalder sig kristne, Slavestandpunktet.

Vi skal nu i Dag se, hvorledes Menneskets Aand har grublet over, hvorledes det skulde kunne holde Venskabet med denne forfærdelige Stormagt, Gud,

bedlige, og hvorledes det til forskjellige Tider har fundet paa forskjellige Midler til at behage Gud.

Det nyttede ikke at gaa paa Afford med Gud; det nyttede ikke at bedrage ham og give ham noget Justeri under Paaskud af, at det var det bedste man havde; hans altseende Øie vilde snart opdage Bedraget. Man maatte give ham som Gave det bedste, det absolut bedste, man havde, og hvad var det? — Livet, Livet selv. Menneſteblodet, hvori Livets Gave flød ud, var det højeste, man kunde ofre denne vældige Gud. Saa begyndte Menneſteoffringen som det første Udslag af Gudstilsbedelse, drevne frem af en Blanding af Frygt, Erbødighed og Kjærlighed. Man offrede ofte sin Førstefødte til Guden. Det aller, allertjæreste — det første Barn — denne første Erfaring af Livets underbare Hemmelighed, dette, som har været imødestet med saamegen Spænding, født under saa stor Smerte, omgivet af saamange Haab og Drømme — bort — giv det til Guden, saa maa han da se, at vi mener ham det vel, at vi ikke holder tilbage noget som for godt for ham, saa maa han da stjænke os sin Gunst og Naade. Al, hvilken Slavefrygt, og dog hvilken bævende Omhed gemmer sig ikke under den afſhyelige Skit, at ofre Menneſker. Tror J, en Mo'r har lagt sin Førstefødte med koldt Blod op i Afgudsbilledets ophevede Arme og hørt dets kvalfulde Strig? Al nei, hun har grædt Blod, hun har følt sit Hjerte sønderrives af Smerte, men hun har jo maattet gjøre det, det var jo til Guden hun gav det Bedste. J Merito blev der ved Regnguden Elalos Fæst offret Børn. De blev baaret afsted i aabne Bærestole, iførte Fæstdragt, dækkede med Foraarets Blomster, og, siger Historieskriveren¹⁾, „de rørte det haardeste Hjerte til Medlidenhed, ſkjønt deres Strig overdøvedes af de vilde Sange af Preſterne, som i deres Taarer læste et gunſtigt Varſel for ſin Bøn. Diſſe uſkyldige Offere kjøbte Preſterne i Almindelighed af Forældre, ſom var fattige, og kvalte Naturens Røſt, ſkjønt ſandſynligviis mindre drevne dertil af Fattigdom, end af en jammerlig Overtro.“ I Historien om Abraham har vi en ganſte mærkelig Beretning. Der fortælles, at han var beſalet af Guden ſelv at ofre ſin eneſte Søn, Iſak, til ham. Med tungt Hjerte drager Abraham afſted og gjør alle de nødvendige Forberedelser; men da Offeret allerede er bundet paa Alteret, og Kniven løftet, kommer en Røſt fra Himmelen og ſtandſer ham, og han ſer en Bædder mellem Buſkene, ſom han offerer iſtedet. Mon ikke den Engel var hans Fornuftis og Samvittigheds Røſt, der hviſtede i ham, at Gud umulig kunde ville tage det Liv, han netop havde givet, at Gud umulig kunde ville sønderrive Menneſte-hjerner og ſplitte Familielæde, ved at fordre Menneſteoffre? Historien er i alle Fald en mærkelig Iſklædning af den Tanke, at Menneſkeheden omſider baagnede op til den Erkjendelse, at Menneſteoffringer var afſhyelige, at Dyreoffringer burde fættes iſtedet.

1) Preſcott: Mexico.

Ikke destomindre vedblev Menneſſeoſfringer, ſelv i Jsraël, længe efter Abrahams Tid, hvad vi kan ſe af Jephtha, ſom offrer ſin voksne Datter paa Grund af et Løbte; af David, ſom offrer Sauls Sønner og hænger dem op i Solen, ſom Offer til Solguden.

Mexikanerne drev Menneſſeoſfringen i det ſtore, ſkjønt de ellers beſad en meget høi Civiliſation. Det mindſte Antal man kan ſætte om Aaret er 20,000, nogle Forfattere angiver Tallet til 50,000. Ved høitidelige Leiligheder, ſom en Konges Kroning eller et Tempels Indviſe, ſtiger Tallet endnu. Da Huigilapothlis ſtore Tempel indviſedes, i 1446, dannede Fangerne, ſom ſkulde offres, et 2 engeliſke Mile langt Optog. Ceremonien varede i flere Dage og 70,000 Fanger blev ſlagtede paa den ſkrækelige Guddoms Altre¹⁾. Mennehjertet krympede ſig imidlertid ſnart formeget ved at offere ſine egne, og ſaa ſaldt Menneſſeaanden, ſom altid er ſlu, naar det gjælder Omveie, paa at offere Krigsfanger, iſtedetfor ſin egen Familie. Saa tjente man dobbelt, man ſlog ſine Fiender og behagede Gud paa ſamme Tid. I Mexiko foranſtattedes Krigstog ene og alene af den Grund, og Preſterne, gale af Fanatiſme, med deres lange, ſiltrede Haar og aſſindige Væder, gif fremſt i Fylkingen og ophidsede Soldaterne. Dengang Keiſer Montezuma ſpurgtes, hvorfor han havde ladet Staten Tlaſcala beſidde ſin Frihed inden hans Grænſer, ſvarede han uforbeholdent: „For at den kunde forſtaffe ham Offere til hans Guder.“

Men ſom ſagt, Abrahams Hiſtorie viſer, at der kom den Tid, da Menneſſekjærligheden vandt Seier over Gudsſtrækken, og man fandt, at Blod af Dyr kunde gjøre det, iſtedetfor Blod af Menneſter. Men Blod maatte der til. Hiſtorien om Cain og Abel viſer, at Gud likte bedre Abels Offer, ſom beſtod af Dyreblood, end Cains, ſom bare var Blomſter og Frugter; det vil ſige: Menneſſeaanden tør ikke løsrive ſig fra den Tanke, at det bedſte maa gives Guden, og det bedſte er Blodets ſtrømmende Liv. Saa røg, og ryger endnu paa ſaa mange Steder af Jorden, Dyrebloodet paa Gudernes Altare, ſom en Menneſſeaandens rørende, men barbariſke, Bøn om, at maatte ſaa behage Gud. Af de gamle Religioner ſkal Konfucius's Lære have den ſtre, at M e n n e ſ k e blod aldrig har plettet dens Altare, og B u d d h i s m e n den endnu ſtørre ſtre, at hverken Menneſſeblood eller Dyreblood har været bragte Gud ſom Offere, kun Blomſter og Frugter. Men den jødiſke Religion derimod har været plettet baade af Menneſſe- og Dyreblood, og i Hiſtorien om Cain og Abel tager den Stand imod Cains mere fremſkredne Civiliſation og forſvarer Abels blodige Offer. Derfor har den ogſaa ſmittet ſin Datter, Kriſtendommen, med ſin Blodtheori, og trods Profeterne og Jeſu Proteſt, er Offerblodstheorien overført paa Jeſu egen Lære, og han, der proteſterte ſaa vældig mod Offerceremonierne, er ſelv bleven gjort til et Offerlam, der ſkulde ſlagtes for Verdens Synd, og Menneſſeoſfringens grufomme, barbariſke Tanke er ſlaaet faſt i den křiſtne ortodoksiſke Theologi ſom en af

1) Preſcott: Mexico.

Grundpillerne for Kristendommen, idet Jesu Blods Udgydelse erklæres nødvendig til Verdens Frelse, som det eneste der kan behage og forsonen den brede Gud. Kristendommen i sin ortodokse Form har i det hele meget mere fra den gamle barbariske Jødedom, repræsenteret af Jødepriesterne og Templet i Jerusalem, end den har fra den mere fremskredne protesterende Jødedom, repræsenteret gennem Profeterne og Jesus.

Da man nu ikke længer i de mere civiliserede Lande tillod sig at slagte Mennesker for at behage Gud, saaledes at deres virkelige Blod blev udgydt, saa begyndte man at slagte dem aandeligt, det vil sige, man indførte Forfølgelse mod anderledestroende og tænkende som Bevis paa Gns Trostaa mod sin Gud, som Bevis paa sin Iver efter at behage ham. Paulus tilstaa selv, at han „over al Maade forfulgte Guds Menighed og forstyrrede den, i det han over al Maade var nidkjær for sine Fædrene Værdomme“ (Gal. 1, 13. 14). Og han er ikke fri for, efter sin Omvendelse til Kristendommen, at holde lidt paa det samme, idet han forbander hver den, som vil prædike et andet Evangelium, end det han prædikede (Gal. 1, 8). Og gjælder ikke dette endnu for en stor Del mellem os? Tror ikke mange at skulle behage Gud ved ikke at ville læse, ikke at ville høre, ikke at ville se andet end det, de har lært udenad før? Føler ikke mange det som en gudelig Blikt at holde sig borte fra, ja, at se med onde Øjne paa hver den, der ikke hører til deres religiøse Samfund, se paa ham som et Hælvedes Barn, der vil gaa evig fortabt? Tænk paa, hvorledes Methodister og Baptister og Mormoner er set paa i Norge, og hvad de har udstaaet fra Statskirkens Side af Forfølgelse. Man har lagt dem i Bøder, kastet dem i Fængsel, taget fra dem borgerlige Rettigheder, affat dem fra Embeder. Efter alt dette, fordi Menneskene af Statskirken finder en Fornøjelse i at pine og plage andre? Langtfra, men fordi de tror at behage Gud med det. De gaar ud fra, at deres Tro er den eneste rette, og i Kraft af det, vil de vise sin Nidkjærhed og Iver for sin Gud ved at affy alle, som ikke har denne Tro. De glemmer eller har ikke faaet Øje paa, at Gud, det uendelige, bryder sig i mange brogede Sandhedsfraaler for det menneskelige Blikt, og at nogle faar Øje paa den Del af Sandheden, andre paa en anden. Og er ikke dette vor Erfaring mellem vore Landsmænd i Amerika. Mennesker, som i Grunden er snilde og gode, tror at gjøre sin Blikt ved at hade og affy og forfølge de andre Sekter; tror at de viser Gud en Tjeneste ved at lægge Stene i Veien, hvor disse vil frem, og hindre ved Skræmsler om Hælvede Folk fra at høre dem og slutte sig til dem, spreder ud latterlige Historier om dem og deres Tro, der skal holde Folk tilbage. Men som sagt — den inderste Bevæggrund til dette er ikke Ondskab, men tværtimod misforstaaet Iver efter at tjene Gud.

Da Menneskeaaften voksede saa meget i Dannelsen, at den kvæde sig ved at slagte og offere Mennesker og Dyr, saa begyndte den at pine og plage sit eget Kjød. Den Sandhed, at Aanden er vort egentlige Selv, at Aanden er sat til at herske over Legemet, blir misforstaaet derhen, at Aanden er Legemets Fiende,

skal føre en evindelig Krig med Legemet. Vilde man ret behage Gud og vofse i Mandelighed, maatte man døde sit eget Legeme. Pauli Ord, især i Romerbrevet, fremdrev den unaturlige Maade at yttre sin Gudstjærlighed paa. Saa begyndte man at pidste sig, hudflette sig, sønderflænge sit Kjød, hitte paa de utroligste Selvpinsler, for at behage Gud. Det er rørende, men uhyggeligt, at læse om, hvorledes disse fromme Mennesker tjæmpede med sit Legemes naturlige Drifter, men bare øgede dem, istedetfor at dæmpe dem, ved ikke at lade dem faa sin naturlige Tilfredsstillelse. De fastede, til de blev som Skeletter, de pidstede sig næsten til Døds, de væltede sig i Torne, de sprang ud i iskolde Elve og tilbragte hele Natten der, for at dæmpe sit brusende Blod, de begrov sig i Sne — alt til ingen Nytte. Slumrede de ind et Øjeblik og saaledes ikke længer kunde være paa Vagt med sin Vilje, saa kom Billedet af bugnende Borde med lækre Retter, af skjønne, lovkende Kvinder for dem, og drev dem atter ud i samme fortviblede Kamp. Istedetfor at lovpriise Egtteskabet som en af Gud velsignet Stand, saa fandt man paa, at den, som vilde være hellig, vilde behage Gud mest, maatte afholde sig fra Egtteskab, og dette Sværmeri for evig Jomfruelighed og evig Ungkarlestand blev drevet til ren Fanatisme og gik som en Epidemi over Menneskeheden og bragte over den utallige, unødige Pinsler og Rampe. Og dog var det gjort altsammen for at behage Gud; men Menneskenes Opfatning af Gud var saa grumset, at de kunde tro, at han kunde finde Behag i Menneskers Selvpinsel, ligesom han før havde fundet Behag i deres udgydte Blod.

Ja, de nøiede sig ikke med at pine sig selv, de vilde og behage Gud med at pine andre. Til Forsøgelsen af anderledestroende spiede de Pinsel af dem. Hvad skal vi tænke om Inkvisitionens forfærdelige Tortur og Mishandling af Kjættene, hvorledes de brækkede Led paa Led af dem, brændte dem med gloende Tænger uden at dræbe dem, strakte Lemmerne ud af Led, hængte dem op efter Armene med Blylodder i Benene og tilsidst brændte dem levende, efter at alle optænkkelige Pinselsmaader af Legeme og Mand var anvendte? Var Menneskene i den katolske Kirke, som vilde og billigede dette, mere hjerteløse og grusomme end alle andre? Havde Inkvisitorerne en djævelsk Glæde i at se Medmennesker brude sig i Kvaler værre end Døden? Jeg kan ikke tro det, har ingen Grund til at tro det. Men Sindene var saaledes fanatiserede ved deres egen raa og sneverhjernede Opfatning af Gud, at de troede at skulle behage Gud ved dette. Tænke sig det, at Gud skulde finde Behag i en af sine egne Skabningers Pinsel, fordi denne kjækt lider for sin Overbevisning og derved viser, hvilket Alvor der bor i ham. Men sig mig, er det ikke det samme alle de gjør, som tror paa et evigt Helvede? bare med den Forskel, at de ikke selv blir Storinkvisitoren, men overlader det til Gud, der igjen ansætter sin Underbødæl, Djævelen, til at fyre under Kjedlerne og stege og brænde i al Ewighed? Er ikke dette Dogme et Udslag af den Menneskets Hjerteløshed og Raahed i Anskuelse, der forudm gaa sig Lust i alle Inkvisitionens Rædsler og troede at skulle behage

Gud dermed? bare at man nu har skjøvet over paa Gud det, som man holder sig selv for god til at gjøre.

Saa fandt ogsaa Mennesket paa, at man kunde behage Gud, ikke alene ved at døde Kjødets, som det hedte, men ved at gjøre det paa et øde Sted, langt fra alle Mennesker. Der skulde nemlig ikke Varmen og Friskelserne naa, der kunde man vie hele sin Tid til Læsning og Beden og Hengivelse i Gud; aa, men om Varmen end ikke fulgte, saa kom Friskelserne. Man længtede efter Mennesker, og Tanken drog sine vilde Veie, om man aldrig saa meget tugtede den. Saa fandt man paa de utroligste Selvpinsler som Tillæg til Ensomheden. Man byggede en Soile, klattede op paa den, og sad der som en Fugl paa samme Pletten i Regn og Solstun, Frost og Storm, eller man udsatte sig for Solens brændende Straaler i den hedeste Sand, omgiben af Slangar og Skorpioner, eller man begrov sig halvnøgen i en Hule med de forfærdeligste Budsøvelser. Man gik med Haarstjorte, man hængte sig op efter en Krok i Ryggen. Og det var ikke alle, som var saa omtænksomme som Munken, der, da han blev befalet som Bod at vandre en hel Del Mil med Urter i sine Sko, udførte Befalingen bogstaveligt, men rigtignok k o g t e Urterne grundigt først. Det var Munke-theorien som raadede, at det, der behagede Gud bedst, var Sindets Fordybelse i ham i Ensomhed, en Ansuelse, som endnu har en stor Magt over den østerlandske Folketarakter, der ikke er revet med ind i Vesterländerens fortvivlede Kapløb efter Guld. Og kommer ikke Levninger af denne Ansuelse tilsyne under andre Former hos dem, som tror at behage Gud ved at læse i Bibelen og synge Salmer og opfylde Kirkens andre Ceremonier npiagtigt efter Stregen, enten Hjertet er med i det eller ei? Salmesynngen og Beden blir et Hoviarbejde, udført til Herrens Velbehag. Og saa gaar Livet sin skjæve Gang ellers, man lyver lidt, bedrager meget, udfuger sin Næste paa lovlig Vis, og saa soner man det ved at gaa til Alters og saa Syndsforladelse eller ved at læse saa og saa mange Fadervor og Kapitler i Bibelen; thi dette sidste tror man behager Gud særdeles. Hvilke Levninger af raa Tanker om Gud, at han kan behages ved nogetshelst udvortes, at han kan daares ved et tomt Skin uden Indhold. Den katolske Kirke skal især anlages for at holde denne Ansuelse vedlige, naar den paalægger, som Bod for Synder, at bede saa og saa mange Fadervor og Ave Marier om Dagen, eller gaa paa Kne op den hellige Trappe, eller faste, eller betale saa og saa meget til Kirken.

Men ved Siden af al denne Menneskeaaandens barnagtige og raa Følgen efter at behage Gud ved ydre Former, ved grusomme Lidelser paatørte sig og andre i den hellige Guds Navn, gaar der stærke og klare Udtalelser af Mennesker, som, optændte af Guds Aand, saa ligesom bent ind i Sagens Kjerne og forkyndte, at Guds Offere ikke bestod i hverken Blod af Mennesker eller Dyr eller Plagerier af sig og andre, men i Hjertets virkelige Hengivelse til ham, saa at Mennesket støbtes i Guds Støbeform og blev hans Afbillede her paa Jorden. Mellem disse rager op de jødiske Profeter, som kjætt kastede Håndsten til sin Tids

Formdyrkelse og blodige Offringer. Saa siger Forfatteren af den 51de Salme: „Du ønsker ikke Offring, ellers vilde jeg give dig det; du har ikke Behag i Brændeoffer. Guds Offere er en sønderknust Aand; et sønderbrudt og sønderknust Hjerte vil du, o Gud, ikke foragte.“ „Hvad skal jeg med Eders mangfoldige Offere?“ siger Herren hos Profeten Esaias, „jeg er møet af Brændeoffer af Væddere og af det fede Kvægs Fedt, og jeg har ikke Lust til Blod af Stude og Lam og Bukke. Vask Eder, gjør Eder rene, tag bort Eders onde Gjerninger for mine Vine, aflad at gjøre Ondt, lær at gjøre Godt, søg Retfærdighed, befri den Undertrykte, hav Omjorg for den Faderløse, for Enfers Sag“ (Es. 1, 11—16). Da Michas herlige Ord, som er vor Tekst idag, kjender J. Og paa disse Profeters Skuldre stod Jesus af Nasaret. Aldrig et Ord taler han om, at hans Blod er det, som maa til for at behage Gud og sone Verdens Synder, men han taler om, at det, det kommer an paa, er „at gjøre Guds Vilje“. Da den unge Mand spørger om, hvad han skal gjøre for at faa det evige Liv, saa svarer ikke Jesus: Tro paa Messias's Forsoningsdød, men han svarer: „Vil du indgaa til Livet, saa hold Budene“ (Math. 19, 17). I Parabelen om den forlorne Søn tilgiver Faderen Sønnen uden noget Blod, uden nogen Midler; det som der behager Gud er, at Sønnen angrende vender tilbage, at han virkelig beslutter og virkelig forsøger og virkelig gennemfører det, at gaa tilbage den ydmygende Gang til Faderen, det vil sige: atter blive et godt Menneffe. Og til Synderinden siger Jesus: „Hendes Synder, som er mange, er hende tilgivne; thi hun elskede meget.“ Det er Kjærlighedens Underkraft, hvormed hun har behaget Gud.

„Gat bort, og synd ikke mere!“ siger han til en anden af de statters udfødte; han siger ikke: bring saa og saa mange Offere, læs saa og saa meget i det gamle Testamente, syng saa og saa mange Salmer og bed saa og saa mange Bønner, — nei, — „Synd ikke mere,“ dermed er det du behager Gud.

Hans Apostle gik i Jesu Fodspor: „En ren og ubesmattet Gudsdyrkelse for Gud og Faderen er denne, at besøge Faderløse og Enker i deres Trængsel, at bevare sig selv ubesmattet af Verden,“ siger Jakob, Herrens Broder (Jak. 1, 27). Og i alle sine kraftige og deilige Formaninger i sine Breve, lyder det gjentagende fra Paulus: „Efter hverandre, tjener Herren, værter brændende i Aanden, velsigner og forbander ikke, glæder Eder med de Glade og græder med de Grædende, betal ikke nogen Ondt for Ondt. Hævner Eder ikke; dersom din Fiende hungrer, da giv ham Mad, dersom han tørster, da giv ham Drikke, o. s. v., (se Rom. 12, 9 fg.). Og i Johannesbrevene er det Broderkjærligheden, som er det alt gjennemskyende Element: „Mine Børn, lader os ikke elske med Ord, ei heller med Tunge, men i Gjerning og Sandhed. Hvo som holder Guds Bud, han bliver i Gud og Gud i ham“ (1 Joh. 3, 18—24).

Mennekkesheden, selv i den graa, barbariske Oldtid, har set ret, naar den sagde, at man burde give Gud det højeste og bedste; men den saa feil, naar den troede, at dette bedste skulde være blodige Offringer, enten Ens egne Børn eller

slagne Fiender eller Væddere og Tyre eller selv Blomster og Frugter; den saa feil, naar den troede at behage Gud ved Forfølgelse og Pinsel af andre eller af sig selv. Det bedste Offer, ja, det eneste Offer Gud skjønner om, er dig selv helt og holdent, ikke dit blodige Lig eller dit lemlæstede, pidskede, udsultede, bævende Legeme, heller ikke din frygtagtige, udsultede, uvidende Aand, men baade dit Legeme og din Aand i sin høieste og reneſte Udvikling, dit hele Væſen ſtraalende ud i gode Gjerninger. Selvhengivelse i Gud, og det vil ſige i det gode, er det Gud kræver, det ſkaber det fulde, herlige Menneſte. Vi ſkal være Afſpeilinger af Guds Væſen paa Jorden, vi ſkal tænke Guds Tanker, dømme Guds Domme, gjøre Guds Gjerninger — da naar vi Menneſteidealet. Gud kræver os ſelv til Offere, at Aanden, ſom blev indeſpærret i Legemet og ſkal handle gjennem dette ſom Medſtab, ſkal ved Selvarbeide vokſe til Lighed med Gud og lægge denne, ved Kamp bundne Greſtræs, om ſin Tinding. Og Kampen og Udviklingen foregaar her nede, læg Mærke til det, ikke ved Aandens Svælg i religiøs Joſelfeſhenrykkelse, ikke ved at dvæle paa Studerekammeret mellem Fortidens Helte eller Nutidens Aandeaabenbaringer, ſkjønt diſſe kan være ſtyrkende nok, men ude i dit daglige Liv, i dit Hjem, paa dit Værkſted, bag din Diſk. Fienden, du har at kjæmpe mod, er din lavere Natur, ſom vil friſte dig til Rjødets Nydelſer, til raa Fornøielſer, til at ſlappe af paa Fordringer til dig ſelv, til Brede og Hevn, til Fanatiſme og Broderhad og Uretfærdighed. Men Kampen ſkjærper, ildner, holder vaagen alle Gns aandelige Evner, det er dens Beſignelſe, og du ſtiger ud af den renſet, luttret, med Jevnhed og Ro over dit Sind, med Fred og Lykke i din Alderdom, om du har været tro indtil Døden.

O Gud, tag da mod os ſom dine Offere, lad det være vort høieſte Ønſke og Maal, at give os hen til dig ved at give os fuldt hen til Brødrene, arbeide for deres og Verdens Boffen i det Gode!

Johannes Døberen.

(Fjerde Søndag i Advent.)

Leſt: Math. 3, 1—12; 11, 2—11.

I mellem det nye Teſtamentes Typer rager Johannes Døberen op ſom en eneſtaaende Skikkelse. Han er en Gjentoning af den gammelteſtamentlige Profeti, ſom nu havde været død i Aarhundreder, han er Elias gjenopſtanden. Han er det ſidſte Farvel i Profetiſkikkelse af den gammeljødiſke Fromhed, der nu ſkal vige Pladsen for Jeſu af Naſarets mildere, mere almenmenneſkelige Livsyn. Malerne har kappedes om at gjengive denne underlige Skikkelse i ſin

Bodsdragt af Kamelhaar og med Læderbeltet om sin Lænd, med de flammende Dine og de lange filtrede Haar, mager og knoklet af Faste, men med Vilje, Mandighed og religiøs Glød straalende ud af den hele senede Skikkelse, naar han med Haanden knyttet slyngede Veraabene og Omvendelsesraabene ud over den lyttende og skjælvende Mængde. Han er kjed af Jerusalem. Dens Larm og Strig og Kjøb og Salg og udvortes Ceremonier, der gjemmer over Verdslighed, Pengebegjær, Magtshyge og Bogstavfromhed, — huer ham ikke. Han maa have Ensomhed for at gruble over Tidens Tegn. Thi store Begivenheder stunder til. Undertrykkelsen paa den ene Side og Formtilbedelsen og Hykleriet paa den anden er blevet saa stort, at det snart maa sprænges. Der maa blive en Krisis, en Katastrofe som Jordrystelsen forud for Messias Komme. Thi Længselen efter og Troen paa Messias som den jødiske Befrier, der med Jødefolket som sin udvalgte Hær skulde grunde Retfærdighedens Rige paa Jorden, denne Længsel og Tro, som havde opretholdt Jødefolket under saa mange Nodens Tider og som paa denne Tid var formelig yngelig, den samlede sig som i et Brændpunkt i Johannes den Døber. Men Tiden maatte forberedes, og han vilde forberede dem. Stierne skulde jebnes for den Himmels Udkaarne, og han skulde jebne dem. Hvorledes kunde de tænke sig, at Messias kunde komme til dem og benytte dem som Redskaber til store Verdensbegivenheder, saalænge de gik der som sløve Dyr, sølende sig i sine Laster, eller som Mammons Trælle, eller som sletteste Hyklere? De maatte ombende sig fra Grunden af. Massen maatte rives af dem, og de maatte se, hvor de var. Og han skulde gjøre det, om ingen anden turde og vilde. Vi har ikke meget opbevaret af Johannes's Taler. Vi har kun spredte Glimt i Mathei og Lukas Evangelierne; thi den sødliche Johannes, som optræder i det fjerde Evangelium og henviser til det Guds Lam, som bærer al Verdens Synd, er en senere lavet theologisk Figur, ikke Historiens Johannes. Men i Lukasevangeliet durer en anden Tone. Der kommer den store uvidende Masse til ham, og Johannes begynder med at skjælde dem ud for Ogleunger. I snatter bestandig om denne Abraham, og at I er Abrahams Børn, siger han, som om den udvortes Afstamning kunde hjælpe jer noget. Men er I indvortes Abrahams Børn, han som var lydig mod Gud endog til det at ville ofre sin Søn? Værer I gode Frugter? thi det er Frugterne alene Gud spørger efter. Og da Folket saa spør ham om, hvad de skal gjøre, svarer han: "hvo, som har to Ajsortler, dele med den, som ikke har nogen, og hvo, som har Mad, gjøre ligesaa " Det er ikke Blod af Bukke og Væddere, det er ikke Tiende til Presten, det er ikke de hundrede Krinkeltrøge af Ceremonier i Moseloven, som Gud spørger efter, men det er eders Hjerte-lag, om I elsker Brødrene, om I vil dele med dem, om I er sømme og kjærlige. Saa kommer Tolderne, de foragtede Toldere, og de faar samme Bæst. Ikke stikke noget til Side, naar de kræver ind Tolden, ikke tage Bestikkelsepenge, men være strikt ærlige, det er den Maade, I forbereder Guds Riges Komme paa.

Saa kommer Soldaterne, og han læser ogsaa dem Teksten, fordi "de ud-
fugede Folket med Vold, fordi de gjorde Ilret med Underfundighed og søgte at
raske til sig Penge udenom sin Sold" (Luk. 3, 7—14). Og saa kommer endelig
Fariisæerne og de Skriftkloge, og dem gaar det værst. Han behandler dem lige
haanligt og haardt som Jesus af Nasaret siden, han kalder dem Ogleunger og
formaner dem til Omvendelse, de Folkets ansete og betroede Lærere, som netop
skulde lære andre Jerssens Ve. Han taler truende om Ølsen, som ligger ved
Træets Rod. Han maner frem paa profetisk Vis den kommende Dom, som
skulde ledsage Mesiasrigets Stiftelse, hvor de skulde fortæres, der ikke kunde
staa for Dommen, ligesom Veden fortæres i Jlden (Math. 3, 7 fg.)

Johannes forbliver i Ørtenen hensunken i Grublen om den kommende
Mesiasstid. Han gaar ikke rundt med noget glad Budskab som Jesus. Vil de
ham noget, saa faar de søge ham og ikke han dem. Og de søger ham. Hans
brændende Betsalighed river med, den underlige gjenopvakte Eliasstiftelse vækker
Nysgjerrighed, hans Budsprædener knuser de stolte Hjerter og ndmgye stige de,
Starer fra Nord og Syd, Øst og Vest, ned i Jordans Elv for at modtage Af-
tvættelsens Symbol paa, at de nu skal begynde et nyt og bedre Liv, og forberede
paa den Maade Guds Rige paa Jorden. En Gang dreves han dog ud af
sit Ørtenhi. Kongen i Landet, Herodes Antipas, har giftet sig med sin Broders
frastilte Hustru, tvertimod Mose Lov. Hvor skulde det gaa med Forberedelsen
til Mesiasriget, naar Samfundets øverste Top, Thronen selv, gav et saadant
Eksempel. Morst som Elias foran Akab, staar Johannes saa en Dag foran
Kongen i hans Thronsal. Han lægger ikke Ringren imellem, han holder ingen
Perionsanseelse, han tordner mod Kongen som en Lovbryder og mod Dronnin-
gen som en Skjoge. Rasende kaster Kongen den djerbe Profet i Jængslet paa
Bjerggæstningen Makærus, og dermed er hans Saga ude. Thi han slap aldrig
ud derifra, og en Dag kom Bøddelen med Ordre fra Kongen og huggede hans
Hoved af. Men nu kunde han falde; thi Jesus var der alt for at tage Evange-
liet om Guds Rige og løfte det op til en endnu rigere og skjønnere Mening end
Johannes havde gjort, nemlig om et Broderskab af alle Menneſter.

Det nye Testamente omtaler et Møde med Jesus og Johannes ved den Lei-
lighed, da Jesus blev døbt. De Barndomshistorier, som staar anførte i Lukas-
evangeliet, om at de var Slægtninge, maa henvijes til Sagnenes Verden. Det
er sandsynligt, at de ikke havde kjendt og seet hverandre, for de mødtes ved Jor-
dan. Jesus er ogsaa loffet didned ved Kyttet om den opstandne Profet. Han
har formodentlig i Stilhed grublet paa, om han skulde bove at følge sin Mands
Kald til ogsaa at gaa ud som Prædikant. Mødet med Johannes bringer denne
Tante til Modenhed. Han forlod Hovlebanten i Nasaret for aldrig at gaa til-
bage til den mere. Johannes Tanke om det kommende Retfærdighedens Rige
tændte som Jld i hans Sjæl, og da Jesus begynder sin Reformatorvirksomhed,
begynder han med Johannes Omkvæd: "Omvender Eder, thi Himmeriges Rige
er nær!" Og ligesom Johannes begynder Jesus ogsaa i Ørtenen. I Ensom-

heden vil han blive klar paa sig selv. Og da begynder som efter alle vaagsomme, afgjørende Skridt, der er gjorte i et Dieblits Enthusiasme, Tvivlen at søge ind paa ham, om han dog er den rette, om Erkenmethoden er den rette, en Sjælekamp, som gripende er stildret under Billedet af en Fristelse fra Djævelen (Math. 4, 1 fg.). Hvilket Møde mellem disse to Mænd, som var sammen om at forme et Stykke Verdenshistorie. Den russiske Maler Vereffsjagin har afbildet dem, siddende sammen i Orkenen mellem de gule Sandhauge og de hvide Græstotter hist og her, samtalende om Guds Rige, Johannes med sit ujfæmmede, vilde Haar slaskende om Skuldrene, med de brune, nøgne Ben dragne op under sig, bare halvt bedækket af sin bustede Kamelhaarstjortel — en rigtig Vurbetaske — og saa Jesu bløde Stikkelse i sin hvide, fodsede Lærredstjortel, seende ind i sin Mesters og Vens Ansigt. Hvilket Møde! den som kunde have lyttet til dem og forstaaet dem, som de sidder der uden at ændse den brændende Sol, opslugte i Tanken paa Gud og han Rige paa Jorden. Vi kjender saare lidet til Enkelthederne ved dette mærkelige Møde; thi Ytringerne lagte i Johannes's Mund i det fjerde Evangelium tør vi ikke anse for historisk paalidelige. Vi ved, at Johannes først nægtede at døbe Jesus. Deri ligger meget indelukket; thi det betegner, at den stolte Johannes i ham erkjendte sin Ligemand for ikke at sige sin Overmand. Jesus var ogsaa en gudsendt Profet, ja der duffer op en Aelse hos ham om, at Jesus ganske var den belovede Messias. Han maa altsaa have faaet et stærkt Indtryk af Jesu dybe fine Religiositet, høie Tænkning, storartede Fremtidsskner, der maa have afdækket noget nyt for Johannes, og fyldt ham med ærefrygtfuld Erhødhed for Jesus. Jesus har ikke siden den Dag været ude af Johannes's Minde. Da han sidder i sit triste, ensomme Fængsel paa Makærus, kommer Tanken paa Jesus dobbelt levende frem. Han bestræbes i, at han maa være Messias, og det er ham en stor Trøst i hans Gjenbørdighed. Men saa sniger et og andet Rygte sig ind til ham bag Fængselsmuren om Jesu Færd, og det huer ham ikke ganske. Jesus har forladt Profeten Elia Forbillede, han har traadt ud af Erkenensomheden, han har blandet sig med den glade Mennekestare, ja man har endog givet ham Tilnavne som "Fraadseren" og "Vindrifkeren" (Math. 11, 18. 19.) han gaar med "Toldere og Skjøger"; han spotter Jødernes Nationalitetshovmod og synes ikke at ville gjøre Forskjel paa dem og Hedningerne — kunde han saa være Messias alligevel? Måget af denne Tvivl er det Johannes sender afsted den mærkelige Deputation af sine to Disciple til Jesus, som skal spørge, om han er den, som skal komme, eller der skal ventes en anden. Men istedetfor at svare ligetil paa dette Spørgsmaal, saa lader Jesus dem bare gjentage for Johannes det, han ansaa som Summen af sin Livsvirksomhed: „Blinde se og Halte gaa, Spedalske renses og Døve høre, Døde staa op og Evangeliet prædikes til de Fattige. Og salig er den, som ikke forarges paa mig.“ Og saa begynder Jesus en Lovtale over Johannes, men erklærer paa samme Tid sin Forskjel fra ham i Livsskyn deri, at han siger, at den mindste i Himmeriges Rige er større end han,

eller med andre Ord, at Guds Rige ikke er et indskrænket Jødesamfund, men et alment Verdenssamfund; at Orkenlivet ikke fører did, men det at plante Guds Sæd midt i Menneskevrmlen.

Hvad Johannes har tænkt ved dette Svar, ved vi ikke, han forspinder af Sagen, og Jesus blir tilbage, erobrende Verden for sit Evangelium.

Hvad opbyggende Betydning kan nu Johannes og hans Historie og Forholdelse have for os?

Jo, den taler først til os om Ensomhedens Betydning. Det er en Ting, vi her i Amerika næsten har glemt. Vi opsluges her aldeles af Arbeidets rastløse Hvirvel. Somme har bogstavelig ikke Tid til at hvile; de maa slide og slæbe, til de overvældes af Overanstængelse og Søvn og begynde paa det samme Dag efter Dag bare for at have Brød i Mund til sig og Familien. Her er ingen Medlidenhed, et Menneskeliv og en Menneskejæls Udvikling er intet værdt. Her gjælder kun en Ting — at male Penge til de Rige.

Og der er andre, som kunde have Raad til at hvile, have Raad til at nyde lidt Ensomhed; men de vil ikke have den. De kjeder sig, naar de ikke gaar i Arbeids- og Spekulationsmøllen stødt. Deres Aand er saa sløbet, at den nægter at arbejde paa andre Felter end dette ene: at mulke sammen Penge. De ved ikke, hvad de skal tage sig til, naar de har nogle Timers eller en Dags Ferie. Søndag som Hverdag maa de ned paa Kontoret. De er blevene komplette Vane-dyr. Deres Aand synes at miste al ideal Længsel og Trang. O du velsignede Ensomhed! en Gang imellem at faa sidde ned i sin Stol uden at nogen forstyrrende banker paa Døren med en ny Side af Livets Glendighed. At faa sidde ned uden at høre Byens forvirrende Larm, uden at se Menneffer, med bare Evighedsfusen omkring sig — og faa drømme, tænke, planlægge, angre og bnygge nye Forsætter. At kunne faa stanse lidt paa Veien og se sig om og puste ud og ikke bare puffes afsted videre, videre uden næsten at vide, hvor det gaar. At kunne faa rive sig løs en Gang imellem fra at stirre ind i vort Samfunds Uretfærdighed og faa seile med Tanken ind i Evighedens store Land, hvor andre og bedre Betingelser gives, at faa maale sig og sit Liv med Evighedens uendelige Maal, at erobre i Drømmen og Haabet alle de Syner og Vidder, der skal aabne sig for os paa den anden Side Graven, at faa dvæle med Kjærlighed ved de bortgangne Kjære, at faa føle Nærværelsen af alle de uhyrlige Hjælpere, som Gud har sendt rundt os — hvilken Velsignelse! Og du behøver ikke for at kunne dette bogstavelig at drage dig ud i Orkenen som Johannes. Du kan have Orkenens Ensomhed i din Dagligstue, naar du er alene, og Stilhed raader omkring dig; du kan have Orkenens Ensomhed midt i den mylrende By. Vor Aand trænger ensomme Stunder imellem for at samle sig sammen, for at blive sig selv bevidst, hvor vi staar og Retningen af vor Stræben, for at prøve os selv, for at kaste Blikket tilbage og dømme vore egne Handlinger og Følelser i den forgangne Tid og for at udfækte Planer om, hvor vi helst skal gaa, og hvad og hvorledes vi skal gjøre. De orientalske Folk har følt dette, og de giver

Kanste altfor megen Tid hen til Ensomhedens Hvile; men de vesterlandske Folk har ganske glemt det, og de giver ingen Tid hen til den. Derfor er de saa lidet aandeligt vaagne. De er intellektuelt vaagne nok; de er fremme med sine Opfindelser af Maskiner af alle Slags, der kan forbedre Menneskenes materielle Naar, men deres Aands dybeste Trang, deres Forhold til Guddommen, til Evigheden, deres aandelige Sammenhæng med Menneſkeracen ellers offrer de liden eller ingen Opmærksomhed. De, som vil ſøge at forklare for os Aandens Gaader og Aandernes Sammenhæng og Samvirken, kaldes Myſtikere, Fantaster eller gøres latterlige. Ensomheden foſtrer de ſtore Planer; da arbejder Hjernen meſt ſamlet, uden at dens Opmærksomhed ſplittes paa de hundrede Smaating, ſom omringer En. Ensomheden aabner vort aandelige Væſen for uſynlig ydre Paavirkning, for Inſpiration. Vi kan vælge og nyde vort ſtille Selſkab. Vi kan bytte den evindelige Per Olsen eller Ole Hanſen med Shakeſpeare og Göthe, med Buddha og Jeſus. I Ensomheden ſtedes vi til Møde med Fortidens ſtore Aander, ja med Gud ſelv. Den religiøſt vakke trænger Ensomheden til Andagt, til Bøn, til Selvbetraktning, til Maalen af ſin egen Vækſt eller Tilbagegang i det aandelige. Naar Jøderne ſatte af flere Timer paa Dagen til Bønnetimer, naar dette endnu er Brug i Øſterland, naar katholiſke Kirker holdes aabne hele Dagen, og vi ſer dets Marmorgulbe ſtrøede med bedende Stikkeliſer, ſor nemme ſom fattige, ſaa ſkal vi ikke tænke, at denne Tid er ſpildt, bortkaſtet Tid, hvis diſſe Menneſter er komne der med virkelig Trang. De har haft Ensomhedens Hvile; de har været ſtedede for Guds Aſyn; de har løſrevet ſin Aand fra Pengemufferiets og Slaveriets ſugende Hvirvel, hvori den holdt paa at drukne; de har arbeidet paa at holde levende og friſt ſit eget aandelige Selv, at ikke den drikke Sjæl ſkal ſaa Overtaget over den himmelbaarne Aand. Lad os give os ſelv, hvis vi naa for det, mere Enſomhed; lad os lægge lige megen Vægt paa at opbygge vor Aand, ſom vi gjør paa at opbygge vort Legeme. Lad en Stunds Enſomhed om Dagen bli for os nødvendig ſom vort daglige Brod. Lad os engang paa Dagen idetmindſte ſtedes Anſigt til Anſigt med den levende Gud, og med Evighedens overbældende Fylde og Storhed. Vi ſkal ſnart føle Veſtiqnelſen af det; vi ſkal gaa fra dette Møde ſtyrket og føle Jordlivets Dugſler mindre. Vi ſkal føle Betydningen af vor Aand, og at de r bor vort egentlige Selv. Jeſus gif op paa Bjerget eller ud i Ørtenen for at ſaa være alene ſommetider. Han ſøgte Enſomhedens og Stilhedens Nødvendighed for ſit aandelige Liv. Han reiſte ſig fra ſlige Bønnens Stunder ſtyrket og med nyt Mod. Lad os gjøre det ſamme ſom Johannes, ſom Jeſus, ſøge Enſomheden for at lede et Samliv med vor Gud, med alle henſarne Aanders Vidner; lad os ikke ſtatte dette ringe, lad os ikke kalde det bortkaſtet Tid. Det er Engelens Ringer, ſom vokſer ud derved.

Men Johannes forblev i Enſomheden, i Ørtenen. Han ſtrøede den med ſit mægtige Ords Blomſter, han vandede den med Menneſkenes Angerſtaarer, de, ſom kom til ham, loffede af Nyſgjerrighed, men ſom blev fangne af hans

Magt. Han trykkede Afkænsens, Munkedømmets, Eneboerlivets Stempel paa sine Disciple, som vi ser af Farisæernes senere Spørgsmaal til Jesus: "hvorfors faster Johannes Disciple, men dine slet ikke?" Jesus kom ud af Ørtenen, ud af Afkænsen, ud af Eneboerlivets Drøm og til det mylrende Liv i Kapernaums som Jerusalems Gader, det hvorfra Johannes var flygtet. Han forkyndte, at Himmeriges Rige ikke skulde oprettes paa et bestemt Sted, og saa fik Menneskene være saa god at umage sig derhen; men Himmeriges Rige skulde bringes nær til dem, skulde plantes inde i dem. Og derfor strøede han sit vingede Ord paa Gaderne, i Synagogerne, fra Bjerget og i Ørtenen, overalt hvor han fandt en lyttende Stare; derfor hørte han sig ned til Sygefengen, gik ind i Fængslerne, talte venligt til Tolderne, rakte Haanden til Skjøgerne. At komme til Menneskene og ikke lade Menneskene komme til sig, at plante sig selv, sit Ord, sit Liv ned i sin Samtid for at det skulde vokse op mangefold i en Efterfølgelse, det var Jesu Opgave, det var større end at begrave sig i Ørtens Ensomhed og ikke bare søge midlertidig Aflastning og Fred der i Ensomhedens Stilhed. Og vi giver Jesus Ret. Eneboerlivet kan aldrig blive det kristne Ideal, men derimod Selvopofrelsens Liv midt i Menneskeverden, som trænger saa saart et vækkende Ord, et medlidende Hjerte, en venlig Haand, en kærlig Forstaaelse.

Men Omvendet paa baade Johannes og Jesu Forkyndelse blev det samme: "ombønder I; thi Himmeriges Rige er nær." Kun gennem Omvendelse naar vi Borgerskabet i Guds Rige. Dette er ingen Lovprisning eller Trøst for Menneskeheden; men det er desværre den alvorlige Sandhed. Det siger det samme som, at Menneskeheden i sin Helhed — der kan jo gives Undtagelser for de Enkelte — men Menneskeheden i sin Helhed trænger Omvendelse, ikke altsaa har naaet sin Bestemmelse, ikke stiler mod sit Ideal. Vi staar som Regel ikke ret vendte, vi maa vendes om. Vi staar som Regel vendte mod Materie, ikke mod Aand, mod Begjærighed efter Penge, ikke mod Begjærighed efter Aandens Gøder, mod Magt for at kunne hæve os selv, ikke mod Magt for at kunne frelse og frigjøre andre, mod lave Tilskyndelser, og ikke mod Aandens høje Længsler, mod det Lave og ikke mod det Høje, mod Mørke og ikke mod Lys, mod Jordens kortvarige Lyst og ikke mod Himmelens evige Herlighed. Vi trænger til at vendes om, til at saa hele vor aandelige Horisont paa en anden Kant, end hvor vi har den; thi Himmeriges Rige er bag os, ikke for os. Blomsten trænger at staa vendt mod Lyset, og den bøjer sig og higer henimod den mindste Lysstråle, hvis den staar i Mørket. Saaledes skulde det ogsaa være med os. Vi skulde have en Lystrang i os, og før vi faar den og faar den saa stærk, at den driver os til Lysets Gjerninger, før blir vi ikke Borgere af Guds Rige. Thi hvad er det, som betinger vort Borgerskab der? — Gjerningerne — kun Gjerningerne. Ikke saa at forstaa, at ydre Gjerninger uden tilsvarende Hjertelag kan gøre fra eller til. Om en Millionær giver en halv Million til Barmhjertighedsanstalter for at Kritikken skal tie stille, mens han plyndrer Folket for den næste Million, saa er ikke den Gjerning meget værdt —

for Millionæren da. Men Gjernerne nævnes kun som Blomster af et godt Hjertelag, som Frugter af et Sind, der har gaaet gjennem Ombendelsen. Saaledes forstod Johannes det, saaledes Jesus det. Da Mængden kom til Johannes og forlangte at vide, hvad den skulde gjøre, for at blive Medlemmer af Guds Rige, var hans Svar — Gjernerne, at blive brave, rettsafne, selvopoffrende Mennesker. Da Johannes sendte Evidensens Bud til Jesus, pegte ogsaa han paa Gjernerne som Svar. I det store Dommedagsmaleri i Math. 25 er det atter Gjernerne, som er det afgjørende: "hvad du har gjort for en af disse mindste." Ingen af dem lagde frem for Menneskene en vis Troesbekjendelse til Underkrift og sagde: "fordømt være den, som ikke tror derpaa" — det er Theologernes Paafund det — nei, baade Johannes og Jesus lærer os, at hver Religion er bra, som kan fostre brave Mennesker, og den Religion er den bedste, som kan fostre de bedste Mennesker, uanset om den falder sig hedenst, muhammedanst, jødisk eller kristen. Du skal dømmes efter din Karakter, efter dit Liv, efter dine Gjerner; thi disse skal vise, om du staar ret vendt, eller du har Ombendelse behov.

Gud Fader i Himlen, hjælp du os da til ret Ombendelse, at vi kan tage mod Himmeriges Rige og lade det bygges inde i os!

Kan Englene nu lyse Fred over Jorden?

(Juleaften.)

Lekt: Luf. 2, 13. 14.

Historien i Lufasevangeliet om Englene, som lyse Fred over Jorden, da Jesus er født, er noget af det deiligste, jeg ved. Ikke saa at forstaa, at jeg opfatter det som Historie, men Poesi har ogsaa sin evige Sandhed, og det blir evig sandt, at naar Guds sande Søn fødes, saa fødes ogsaa Freden paa Jorden, og det trods Jesu egne Ord siden om, at han var kommen ikke for at sende Fred, men Sværd. Thi Grunden til, at Sværdet — baade det legemlige og det aandelige Sværd — maa drages en god Stund endnu, er netop den, at Menneskene, som de nu er, ikke er Guds ægte Sønner og Døttre, har svigtet sin Opgave, forhutlet sin Bestemmelse, og derfor heller ikke har stiftet Fredens Rige paa Jorden, saa at man maa stride for at naa frem til denne attraaede Fred. "Striden for Freden" det maa blive hver dens Balgsprog, der indskriber sig som Kjemper for Guds Rige paa Jorden, som en ægte Guds Søn og Guds Datter. Man skal ikke spottende kunne pege paa Striden, det nye maa vække, og sige: "se, han der vil bare Strid!" — nei Sagen er, han der vil netop Fred, en bedre Fred end Svønnens og Dødens, Livets egen Fred, straalende frem i lutter gode Mennesker, der bare vil det ene: at elske hverandre og hjælpe hverandre

med at bære Byrderne. Enhver, som strider for et andet Maal end dette Fredens, han kan ikke faa Englenes Fredlysnings over sig; Enhver, som strider bare for at ha' den Moro at stride, hvis Maal det er at vække Riv og Splid bare for at nyde stadefro Glæde af Rivet og Spliden, han arbejder ikke med Jesu Sværd, med Striden for Freden, og han faar heller ikke Englenes Zulehilsen og Fredlysnings over sit Hoved som en ægte Guds Søn. Kun den, der som Jesus forstaar, at Freden er Guds Maal med Menneffene, Fred med Gud, Fred med sin egen Samvittighed, Fred med sine Medmennefter, og som vil stride efter bedste Evne for at faa denne Fredens Tid paa Jorden, han er en Guds Søn, og over hans Hoved vil derfor ogsaa tone den samme himmelske Zulesalme som over Jesus: „Gle være Gud i det høieste, og Fred paa Jorden og i Menneffene en Velbehagelighed!“ Thi Englenes Zulehilsen til Jesus og til den slumrende Jord skede ikke, fordi han var noget Mirakelbarn eller nogen Gud svøbt i Klude, eller nogetsomhelst, der stilte ham fra andre Mennefter, — nei, den skede, fordi han var Mennefte og kun Mennefte, fordi han netop var den, der skulde fremstille paa Jorden Menneftets Høihed og Harmoni med Gud, Menneftets Gudlighed. Og derfor blev ogsaa hans Løsen Fred paa Jorden, hans Evangelium et Fredens Evangelium, hans Hilsen: „Fred være med Eder!“ Fred tonedede fra hans hele Skikkelse, i hans Bud om ikke at modsætte sig den, som vil gjøre dig ondt, i hans Skj for at blande sig i den offentlige Politik og vække Revolution, i hans stille Taalmod til at udholde Misgjendelser og Forsølgelser og tilsidst Martyr døden. Og dog skabte han Strid som ingen anden denne Fredens Mand. Han iplittede Familiernes ved at kaste sit nye Livssyn ind i dem, han iplittede Jødedommen, han iplittede Hedningeverdenen, han fremkaldte Forsølgelser og Galger og Baal og Bøddeløts for sine Bekjendere, og den Kirke, som kaldte sig med Navnet af denne Fredens Mand, har tegnet sin Bane i Historien med Strid og Had og Blod og Taarer ligetil den sidste Dag. Og dog tonedede Englene Fred over Jorden ved hans Fødsel, fordi al denne Strid, som mod hans Vilje fremkaldtes, skulde været i alle Tilfælde en Strid for Freden, en Strid, der skulde afslutte Striden paa Jorden. Freden blir Speilet, som skal holdes for den kjæmpende Menneftehed. Og Spørgsmaalet, som skal rettes til Stridsmændene, er: Strider du for Freden paa Jorden? Strider du for det gode, for at Had, Ufjærlighed, Krig, Processer, Forbrydelser, Pengebegjær, Uretfærdighed skal udryddes af Jorden? Kan du i Sandhed svare Ja paa dette, da lyser Engelen ogsaa Fred over dig og over din Strid, da skal du ogsaa som Jesus kaldes Guds Søn. Men strider du for Voldsherredømme, for dit eget Magt- og Pengebegjær, for Racehad og Troeshad, for Krig, for Kvindernes Undertrykkelse, for at Rig skal vedblive at være rig og Fattig fattig — ja, da strider du ikke Jesu Strid, da har du intet at gjøre med Zulehydden, da lyser ikke Englene Freden over dig.

Fred paa Jorden er Endemaalet, Striden for Freden er vor Stilling, saa længe indtil Fredens Rige er grundet, og alle Fiender underlagte, og Gud er

bleven alt i alle, som Paulus saa smukt udtrykker det. Lad os derfor i Aften, da vi forbereder os til Julens hellige Fæst, holde Freden paa Jorden som et Speil over vor Samtids Liv, og se, hvor langt vi er komne, og hvor langt vi har tilbage, før vi rigtig kan feire en Jul, der fortjener Englenes Lovsang ikke blot over den ene Mand Jesus men over alle Mennesker.

Fred paa Jorden! lad os lyse med den først ind i vore Hjem. Vi ved der er mange lykkelige Hjem, og vi haaber, der er flere, end vi ved om; thi de lykkelige Hjem skjuler sig ofte som Blomster i Odemarken, og der staar ikke noget Skrig og Straal af dem, der skrives ikke i Aviserne om dem; de spreder kun som Lampen sit Skin i en stille Omtreds. Et lykkeligt Hjem er det mest misundelsesværdige paa Jorden; thi det er Grundlaget for Guds Rige. Fredens Rige sammensættes af de hundreder, tusinde, Millioner gode Hjem, af de Hjem, hvor Mand og Hustru elsker hverandre, hvor Børn og Forældre arbejder sammen i Enighed, hvor der altid er Godvilje og god Forstaaelse, hvor man sætter en Glæde i at hjælpe og støtte hverandre. Men vi ved ogsaa, at der gives ullykkelige Hjem, Hjem, hvor Mand og Hustru hader hverandre og strides og fjæbles, hvor Børnene vokser op i Trods og Ulydighed, hvor raa Snak og Vanden og Skjældsord høres daglig, vi ved om Hjem, hvor Druktenstaben har ruineret Familielykken og bragt Fattigdom over Hustru og Børn, vi ved om Hjem, hvor Usædelighed har plantet Eghedommens Forbandelse ind i en forhen frist Slægt, for at den skal nedarbejdes videre; vi ved om Hjem, der lukkes op for den offentlige Skandale ved at Skilsmissegager føres op for Retten og Privatlivets hemmeligste Ting afløres til Moro for et skandalløstent og sladderlygt Publikum. Lys med Freden over sliche Hjem, og det er, som naar en pludselig Lysstraale falder ind i mørkt, skummel Kjælder; al Uhumiskhed, som har været ophobet der i aarevis, vises pludselig, Støv og Spindelvæv under Loftet og i Kroge, og Rotterne flygter ræd til alle Sider. Vi ser den umaadelige Forskiel paa, hvad Tingene er, og hvad den burde være; vi ser al Urenheden, Uhumiskheden i gresle Farver. Og vi tænker sukkende paa, at saalænge der eksisterer bare et eneste slikt Hjem paa Jorden, saalænge har ikke Guds Rige fuldstændig seiret over det onde, saa længe er ikke Freden grundfæstet, saalænge kan ikke Engelen med Sandhed lyse Freden ud over hvert eneste Menneskehjem. O, lad os tænde Julelyset, Renhedens Julelys, og lyse ind i vort Hjerte i Aften og se, om der ikke hænger en og anden Spindelvæv, vi kunde tage bort, et ukjærligt Onske, et hadefuldt Ord, en uenlig Tanke mod vore Medmennesker. Lad os da tage den bort og lad os love os selv at arbejde paa mere Blidhed, mere Tjenstvillighed, mere Selbopoffrelse i det Nar, som kommer, uanset om den blir mødt med Tak eller ei. Da vil Engelenes Fredlysning ogsaa komme over os, og vi gjøre bort til, at Guds Rige kan komme paa Jorden. Onde Hjem føder onde Tanker, gode Hjem føder gode Tanker, og disses Indflydelse spreder sig udover i videre og videre Kredse til ondt og godt; de støber Karaktererne og Institutionerne, danner Selbstaalslivet og Samfundslivet, gjør Lovene og Ethelsen. Den

Land, som er Flertallets Land, blir den raadende for Diebliffet. Deraf kommer Striden. Saalænge Samfundet ikke er enten ganske ondt eller ganske godt, vil der være Rilde til Uenighed om Magten, og følgelig Strid, og det gjælder at tage ret Parti. Og det gjælder at stride med Alvor; thi det er en Strid for Fred, en Strid for Guds Rige paa Jorden, en Strid, som Guds Engle kan fredlyse, fordi den er Fredens Moderstjød.

Hvis den rette Land herskede mellem os og havde Magten, da vilde vi være besjælede af en Følelse, nemlig Følelsen af, at ingen burde lide Uret og Smerte her nede paa Jorden, og vi vilde fyldes med Iver for at rette disse Mangler, hvor vi saa dem. Vider der mange Uret nu? Behøver vi at spørge? Vi har Domstole, hvor ofte uskyldige Mennesker drages op og mistænkes og dømmes for Ugjerninger, de aldrig har tænkt paa, end mindre udført; vi har Domstole, hvor den Fattige vanskelig kan faa Ret ligeoverfor den Rige, naar denne bare har god Raad til at smøre Sagsførere og Jury; vi har Forbrydere, der ligger i evig Krig mod Samfundet, ligesom Samfundet fører en evig Krig mod dem. Man stopper fredelige Borgere paa Gaden og affordre dem deres Penge med Pistol i Haand, man bryder ind i Husene om Natten og røver og stjæler, bedøver Gierne og ofte myrder dem. Og Samfundet maa værges sig med Politi og Soldatermagt, og der er en evig Jagen rundt og Forsølgelse af disse Medmennesker, der har slaaget Samfundet og derfor skal slaas igjen, fordi man ikke ved noget bedre Middel til Beskyttelse. Kan Zuleengelen lyse Fred over disse Tilstande? kan han sige, at Gud har Velbehag i disse Menneskenes Børn? Og hvorfor opstaar Forbrydere? Fordi der maa være noget rangt og raadtent etsteds i Samfundet, hvor saa end Begyndelsen er. Der maa være en Uret etsteds, der føder af sig Trods og Had og Forbryderopdragelse, føder slige elendige Livsvilkaar, hvorunder Forbryderer minner fødes og opdrages. Det hele kan være et Spind af Krænkelse mod Menneskets Broderskab, der har sloket sig ind i hverandre i hundreder og tusinder af Aar, saa det blir meget vanskeligt at efterspore og greie ud. Gud alene, som holder Verdensløbets Traade i sin Haand, og som kjenner og overser alt, hvad der er skeet og sker med Forstaaelse af Aarsag og Virkning, kan se Sammenhængen. Vi famler som i Blinde, vi støder ofte paa en saa stærk Mur af gammel Uretfærdighed og Fordom og Bane, at den gjør os ganske fortvivlede, og er en Mur stormet, saa staar der en anden indenfor den igjen. Derfor falder denne Engelen Fredshilsen os frem til Arbeide, Benner, utrætteligt Arbeide for at fjerne Uretfærdighederne og Forbrydelserne, en Strid for Freden paa Jorden.

Lad os holde Fredspeilet for Arbeiderforholdene i Verden. Hvad ser vi saa? Ser vi lykkelige Arbeiderhjem, fri fra Næringsforg? ser vi Arbeidsgiver og Arbeider paa venlig Fod med hverandre og gjensidig interesserede for hverandre? Nei, vi ser Forholdene stramme sig mere og mere; istedetfor Fred drager det op til Krig, istedetfor Planer til at forbedre Uretten, lægges der Planer for at forøge den. Der stables fra Kapitalisternes Side Selskaber og Foreninger,

for at dræbe den frie Konkurrence, og mod dem sætter da Arbeiderne sine forskjellige Arbeider- og Hjelpe-Foreninger, sine „strikes” og „boycots”. Socialisterne kæmper en fortviblet Kamp for at faa Ørenlyd for sine Meninger, Anarkisterne, ophidsede ved den overlegne, spottende Modstand, tyr til og opfordrer til Voldsomheder. Man søger ikke at tilbagevise denne Opposition med Grunde, men kun med Politi og Love, med at jage Lederne ud af Landet, sætte dem i Fængsler eller hænge dem op. Er dette Fred paa Jorden? Og hvis er Skyl- den? Menneftenes. Hvis de havde forstaaet og skattet Julens Giften, Fred- lysningen over hver Guds Søn, som fødes, sandelig, da vilde ingen Rigmænd sætte alle sine Tænkeevner i Bevægelse for, hvorledes han skal faa den femte Million, naar han har de fire før; men han vilde grunde paa, hvorledes han skulde anvende sin Overflod til sine Arbeideres og Medmenneskers Bedste, til sit Fædrelands Opkomst, til almennyttige Foretagender, der vilde skaffe Tusinder Arbeide, som nu lider Nød. Han vilde grunde paa Aarsagerne til, at han kan have samlet Millionerne og arbejde mod, at saadant kan ske for Fremtiden, da det maa være grundlagt paa en Uretfærdighed et eller andet Steds. I kan gjerne le over en saadan Tanke, at der skulde kunde findes Rigmænd, som vilde gjøre dette. De skal findes, saasandt som de har fundets til alle Tider, om end sørgelig tyndt spredte, saadanne som den hellige Francis og Grev Tolstoy. Men deres Eksempel maa og skal smitte, Sandhedens Magt er saa stor, at den skal feire, og naar den rette Juleaand, Fredens Aand, Guds Sønneforholds Aand engang har grebet Sindene, da skal Rigmænd og Fattigmænd, Arbeider og Kapitalist, mødes i Arbeidet paa at finde Aarsagerne til Uretfærdigheden, der har formet Samfundskløften og paa at rette denne. Da skal man ikke længere behøve at sprænge Socialistforsamlinger eller kaste de mest opoffrende menneske- kjærlige Mænd i Fængsel, da skal man ikke længer frygte Nihilisternes Dyna- mitpatroner eller Anarkisternes Bomber. Der arbeides paa Fredens Rige paa Jorden ad fredelig Vej og ikke ad Krudtets og Dynamitens.

Og hvorledes er det med Nationerne indbyrdes? Har Broderskabstanken trængt igjennem eller er den endnu i Vorden? Vi ser paa det laveste Trin vilde Folk, som med største Fornægtelse slagter og spiser hverandre op, og vi ser paa det saakaldte høieste Trin af Civilisation Folk, som bygger Mure op mod hver- andre ved Beskyttelseslove og Høitidslove, Folk, som kalder alt værnepligtigt Mandskab ud for at øve sig i at bruge Vaaben for at være parate til at dræbe hverandre, naar Kalbet udgaar fra Tyrannen, som de selv har valgt til at staa i Spidsen for sig og være Tyran. Vi ser Kongerne strides om Besiddelsen af Lande og Kolonier, som de voldelig har stjålet fra andre vilde Folk under Paa- skud af at beskytte dem, vi ser dem styrte Folkene i bundløs Elendighed ved Krige; Marterne gjødes med Menneskeblod, ikke af de gamle, halvt døende Slæg- ter, nei af de friske, unge Skud i deres kraftigste Mandom, Mennesker ligger i dyngewis sønderflængede, stønnende, lidende de voldsomste Smertor, de kan hver- ken leve eller dø, Mødre jamrer sig og græder, Familier mister deres Forsørgere

og styrtes i Gjæld og Fattigdommens Glendighed, Skatterne stiger; thi Krigsgjælden skal betales; selv i Fredstid skal der holdes staaende Armeer, der suger ud Nationernes Hjerteblod. Er dette Freden paa Jorden? kan Zuleengelen udraabe Guds Velbehag med Menneskene ved dette Syn? Men ved Siden af dette gaar der et andet Tog. Det er ædle Mænd, som med Kraft paataaler Krigens Umoraliskhed og Synd, det er praktiske Hoveder, der søger at drive Fredstanlen til politisk Handling, det er fromme, selvoffrende Kvinder, der knæler ned ved Engesengene, hos de Saarede paa Slagmarken og i Hospitallerne med Salver og Forbindinger, med svalende Drikke til de febertørste Væber, med Trøstens Ord til de døende. Se, dette er Fredens Engle, Profeterne for en bedre Fremtid midt i Menneskestammen og Nederlaget. Der kommer til os gode Tidender fra gamle Europa. Man begynder at blive hjertelig træt af Krig og Krigsmaskiner. Maskiniste Genier har jo formelig tappedes om at finde Helvedesmaskiner til at sprænge og nedstøde Fæstninger og Folkemasser ikke en for en men i døgnevis paa engang. Man begynder at blive kjed af at lade sig udsuge af Fyrsteluner. Man tror ikke længer paa den bevæbnede Fred, man vil nu forsøge den ubevæbnede. Fredsfagens store Apostel i England, Henry Richard, som nu har forladt os for en bedre Verden, talte Ord i Parlamentet i 1873, der endnu har sin Sandhed: „Alle Regjeringer i Europa oder den største Del af deres Indtægter paa deres Krigsførelse, medens Masser af deres Undersaatter synker ned i Fattigdom, Ubidenhed og Fornedrelse. Folket beder om Brød, og Regjeringen byder det Krudt og Rugler; Folket beder om en bedre Opdragelse, og der gives det Rekruttskoler; det beder om bedre Boliger, hvori det kan leve et hyggeligt Familieliv, og det bydes Baracker og Fæstninger. Et Folks Være består ikke i at føre blodige Krige, men i at det er et Hjemsted for Frihed, at det ved sit Eksempel kan blive istand til at lære Nationer, hvorledes Orden og Frihed kan forenes i det politiske Liv. England var den første Nation til at drage Slavelænken af Negrene og give dem deres Frihed som Mennesker, men endnu større Være vil det være for det, om det blir det Land, der giver Stødet til den Fred, der hviler paa Retfærdighed.“ I England er mangfoldige Foreninger stiftede, der vil arbejde for Fredsfagen, de har smittet udover i Frankrig, Italien, Spanien, Belgien, Holland, Sveits, ja endog Norge. Der har været Møde mellem engelske og franske Fredsvenner, om det ikke skulde være muligt nu at skride til Handling og faa Nationerne til at vedkjende sig en international Voldgift og faa at afvæbne. De har sendt Deputerede til Amerika, og lignende Foreninger arbejder i New York og Washington, og Amerika sender nu Forslag om at oprette en international Voldgift til Europas Stater. Den franske Jules Simon skriver: „Dersom Politiken ikke opnaar at danne et Forbund mellem Nationerne for at tvinge dem til at afvæbne, puste ud, arbejde, at erstatte Ræveretten med Loven, hvad er saa Politiken, hvortil tjener den, og vor saakaldte Civilisation, hvori adskiller den sig da fra Barbariet?“ Se alt dette er Haabets Bud Venner, Susene af Fredsenglenes Vingeflag, der kommer for at lyse Zulefred over Jorden.

Og hvorledes staar det til med den religiøse Fred? Saalænge de forstjellige Sekter vil betragte sin særstilte Opfatning som den eneste useilbare og rette, og at hver enkelt Sjæls Salighed beror paa at gribe denne Lære, saalænge vil der herse Strid og Had mellem Sekterne, saalænge vil de sætte alle Fanatismens Kræfter i Gang for at drage ombendte over til sig og forjættre alle de andre, saalænge vil og bør Intoleranse blive en gudelig Pligt, som det ogsaa frit forkyndes af somme, at den er. Men naar den Tid kommer, da hver Sekt naturligvis betragter sit som det bedste — thi var noget andet bedre, vilde de jo gaa derhen, — men dog ser ogsaa Sandhedsstraaler hos de andre, dog erkjender det fælles Grundlag, Kjærlighed til Gud og Kjærlighed til Menneſter, dog erkjender den fælles Higen og Længsel opad — ja da begynder Fredens Tid at dages over Jorden, og Fanatismens Sværd at omsmeddes til Plogjern. Ikke at man skal give op noget af sit eget, før man er overbevist, men man skal kunne taale at høre andres Meninger og ikke bruse op i Forfølgelse mod dem, fordi de ikke stemmer med Ens egne. Imellem os Skandinaver, i alle Fald i Amerika, er man desværre ikke kommen længere endnu end at der opfordres til Had og Forfølgelse, og Forfølgelsen praktiseres i Ubenſtab og Ubilje mellem Naboer, i Brud mellem gamle Venner, i Udstødelse af Menigheden under høitidelige Cereemonier, hvorved Kjæfteren paa middelalderſt Vis overgives til Satan og skal betragtes af sine gamle Forbundsſæller for en Hedning og en Tolder. Man truer, man skræmmer, man pidſter med Helvedets Ris de Arme, som vover at tænke frit og tænke anderledes end Presten og Lærebogen forkynder. Men mellem de amerikanske kristne Samfund dages i mange Retninger en bedre, en mere frifindet Kjærlighedens Aand. Der tillades liberale Preſter at optræde paa ortodokse Præſteſtole, paa Fællesmøder optræder Episcopale, Congregationaliſter, Methodiſter, Baptiſter og Uniſverſaliſter og Unitariſer i broderlig Enighed, ja jeg har ſelv nydt den Gæſt i Boſton at ſidde paa Platform med baade Ortodoksi og de yderſte Radikale. Hver talte ud af ſit eget, men med Forſtaaelse og Anerkjendelse af de andre, trods Forſtjellen. Og førſt naar den Dag kommer, da Lutheraner og Unitariſer, for ikke at tale om alle de andre, vil ſidde paa Platform ſammen paa et fælles Kirkemøde, førſt da vil Fredens Dag dages over de ſkandinaviſke Menigheder. Og til den Tid ſer vi frem med Haab, da vi bare ſkal tappe om det at gjøre godt og bringe Trøſt til de bedrøvede og ſlagne, og ikke lure paa hverandre for at fortælle noget bittert om hverandre, ja til den Tid, naar Religionen blir en Kilde til Glæde, et Væld af Trøſt, en Driſſjær til Handling for Retfærdighedens Rige paa Jorden.

Alt Engle, Juledagens Engle, gaa ikke vor Menighed forbi, lad os høre Suſen af Gæders Vingeflag, Fredens Vinger over Jorden, og lad os arbejde for og drømme om den langt bortliggende Dag, da Jorden atter er bleven Paradiset, da Ungen ſutter og lider mer, men alle hjælper og elſker og talter. Lyd endnu en Gang over os Englehyrne: „Gæſt være Gud i det høieſte og Fred paa Jorden og i Menneſter en Velbehagelighed!“

Helten fra Nazaret.

(Første Juledag.)

Tekst: Lut. 2. 29 - 32.

Julen og Jesus — Jesus og Julen — hvor mange kjære Minder er ikke knyttede til disse Navne ligesaa vi var smaa. Zuletræ, Gaver, Fugleneget paa Stabburet, god Mad og Bakkels i Overslødighed, Far og Mor glade, Selskaber og Baller — alt dette blander sig uvilkaarlig sammen med Jesus og Julen for Smaabørnene, og derfor glæder de sig til Jul længe forud, og derfor samler de sammen om Jesusnavnet noget straalende og mildt, nogen som er glad i dem og vil dem vel, uden at de egentlig gjør sig Rede for, hvad det er. Og vi Voksne, den Gang vi endnu sad i den ortodokse Kjælder — hvor straalte ikke Zuleminderne op i den kolde, mørke Tid! Der var en liden Hvile at faa efter alt Slidet, og i denne Hvile timede Kirkeklokkerne, som ringte ind Freden, og jeg ved ikke noget, der har gjort det højtidelige Indtryk paa mig som disse Kirkeklokker, selv om de klang halv brustne. Det var dog Religionens Høihed, det var Fredens Budskab, det var Aandens Fæst over Materien, som klang fra deres Malmtonger. Og saa vuggede vi os paa alle de deilige Zulesalmer og paa al den deilige Poesi, som er strøet i Evangelierne over Jesu Fødsel, vi ligesom hørte Englesangen og saa alle de straalende Englehoveder i Skyen, der sang Fred ud over Jorden, vi fulgte Hyrderne til Krybben og fandt den Lille med Gloriefæin om Hodet, og i det mystiske Halvmørke sænkede vi os i det bævende Mystorium om denne Gud, som var stegen ned paa Jorden, og vi sank med de vise Mænd fra Osten tilbedende ned ved hans Krybbe og bad ham tage os som vi var, han som havde baaret alle vore Synder, og som var slaaet for vore Misgjærninger. Og tanhænde vi græd, mens vi bad og sang; men det var salige Taa-
rer, og vi sølte som Guds Aandepust over vort Hjerte, vi hørte en Hvisten om, at vore Synder var tilgivne, og vi lænede vort Hoved op til Jesusnavnet som vor Vorgen for, at vor Gud var en forsonet Fader. Der var Fromhed, der var Underlighed, der var Stemning over vort Zuletræ og Zulepoesi, og netop denne Hemmelighedsfuldhed om Guden, der var bleven Menneſke som os og laa der og smilte i et lidet Barns Stikkelse, satte vore Følelser i en sælsom Bevægelse, og vi lod os bugge og bugge i Søvn paa denne mystiske Stemning.

Nu, Venner, er vort Syn forandret — jeg taler nemlig her til dem, der deler mit Syn paa Jesus Kristus og hans Opgave. Vi lægger os ikke længer paa Svøm paa vore Følelser og nyder vor egen Bæben foran noget uforklarligt hemmelighedsfuldt, vi lader os ikke længer bedøve af Røgelsesstyerne som vore katolske Brødre eller blænde af Kirkelysene og hemmelighedsfulde Ceremonier, vi ser Julen og Julens Betydning klart i Dinene. Vi forkaster ikke Stjønheden og Betydningen af de deilige Sagn, der har sænket sig som duftende Blomster om Jesubarnets Bugge, men vi bare ikke tror paa dem som virkelig Historie.

For vort Die dukter en ganske anden Stikkelse op af Tidens Hav, hillet med Klokkeeringning og Salmer. Det er ikke det smilende Barn med Glorien om Ho'det, for hvem Hyrder som Hedningesyrerster bøje sig; nei det er en Arbeidsmand med grove Træk ud af Folkets egen store Masse. Hans Hænder er ru og barkede af at bruge Høvl og Sag; men der flammer en underlig Jld i de dybe Dine, og indenfor den rene Pande vælter der sig Tanter, der skal sætte en hel Verden i Bevægelse.

Hele hans Sind fra Barn af har været ledet mod Gud, han har viet sit Liv til denne sin Guds Tjeneste, og gennem sit Samliv med Gud, gennem sin Grublen over hans Love i Verden og sine Bønner til ham har han lært at forstaa Guds Hemmeligheder. Han har lært ham at kjende som Kjærlighedens Fader, han har lært, at Hemmeligheden med et Mennekkeliv er det at gjøre Guds Vilie. Han elsker sit Land og sit Folk og sin jødiske Religion; men han ser til sin Sorg, hvorledes de gamle Profeters Aand er vegen bort fra hans Folks Tro, han ser, hvorledes Religionen er kommen i Presternes Vold og er sunken ned til at blive en Religion af Bogstaver og Ceremonier og Dyrerofringer og ydre Mennesselsesformer. Og hans Hjerte flammer i ham, og han beslutter at gjøre sit til idet mindste, at det kan blive anderledes; han er villig at ofre sit Liv for dette Forsøg. Han er ikke blind for, hvad det vil koste, han er ikke blind for Ansvar; han tager paa sig. Det vil koste Hushfreden hjemme, det vil koste Fravigelsen af hans Levebrød, det vil blive en Kamp paa Liv og Død med Presterne, de som har stenet Profeterne, som var sendte før ham; en Kamp paa Liv og Død mod Fordomme og indgroede Anstuelser, mod den raa Masses sandselige Messiaslængsel, mod Nationalhøjmodet og Nationalhadet til Romerne. Han havde jo intet at støtte sig til, intet Navn, ingen Penge, ingen indflydelsesrig Stilling i Samfundet, ingen theologisk Dannelse, ingen ydre Autoritet; hvad der skulde bære ham var alene Sandhedens egen Magt, Sandheden i de Ord, som han talte og i det Liv, han levede. Han har gaaet længe i Tvivl, om det ikke var Galtskab og Højmod af ham at tro, at han netop skulde være et Guds Budskab; han venter, til han blir tredive Aar, men saa blir Guds Rald for stærkt i ham. Ved at høre Johannes den Døbers mægtige Veltalenhed, blir han fister i sin Sjæl. Han vilde ikke staa alene i Kampen, han havde sin Forgjænger, der pløiede Vej for ham, en Medbroder, paa hvem han kunde stole, en Mand, hvem Guds egen Aand havde ringet op af Sløvheden og inspireret til flammende Veltalenhed. Det var Profeternes Tidsalder, som var begyndt at vaagne igjen i Jsrael. Alar paa sig selv, fister i sin Sjæl paa, at han var udtæret til at gjøre en Gjerning ved Johannes den Døbers Side, i ydmyg Følelse af sin Mennekkesfrøbelighed og af Guds Storhed og Godhed, at det var Guds Aand, som maatte gjøre Virket, hvis det skulde lykkes, er det, han stiger ned i Jordans Vand og begjærer Omvendelsens Daab af Johannes. Han har dermed gjort sit Valg, han har afstaaet alle Broer bag sig, kastet alt det gamle, og han stiger op af Daabens Vand ikke som Tømmermanden men som Reformatoren, følende Guds Kraft i sig, be-

geistret af Aandens Glæde, hørende Gud hviffe til ham i hans Indre: „du er min Søn, i hvem jeg har Velbehag!“ Men denne Aandens Begeistring svinder snart, og Tvivlene, de gamle Tvivl, kommer styrrende over ham. Han begraver sig i Ortenens Ensomhed ligesom Johannes den Døber for at kjæmpe ud sin Kamp. Og han kjæmper med sig selv, saa han glemmer baade at spise og drikke, kjæmper for sit Livs Krone. Alt hvad han maa forrage, alt hvad han maa lide, kommer stræmmende for ham, en forfærdelig Sjælekamp, der er skildret malende i Østerlandets Billedsprog gennem Fortællingerne om Fristelsen i Ørtenen. Men han seirer, og ud af denne Kamp kommer han klar og mild, sagtmodig og dog djerv, beredt paa alle Muligheder og paa ikke at lade sig overvinde eller fristes af nogen af dem, beredt paa Lidelse, Mistjendelse og en forsmædelig Død, kommer med Juleevangeliet paa sine Læber om Gud som vores alles Fader, og i Kraft af denne Guds Fædertjærlighed til Menneskenes Børn er det, han stiller som sit Program „at kundgjøre Evangeliet for de Fattige, at helbrede dem, som har et sønderknust Hjerte, at forkynde de Fængne, at de skal løslades, og at de Blinde skal saa Syn, at sætte de Blagede i Frihed, at forkynde Herrens behagelige Aar“. Det er Mindet om denne Heltestikkelse, der tilfældig dukker op af Tidens Hav for at sætte Strømninger i Bevægelse, der skal vare saalænge Berden staar, som gjør Julen hellig for os.

Det er om hans Billede vi flokkes i Dag, og mens vore ortodokse Brødre lader sig beruse af Englebebudelser og Englesange, myktist Undfangelse og Fødsel, saa stirrer vi paa den mandige, ædle Menneskestikkelse, der var født, som du og jeg er født, der staar opreist, baaren af Guds Aand, mens alle Tidens Vølger forgjæves bryder sig paa ham, løftende sit klare Hoved op over Tidens Sværm med de livsalige Ord paa sin Tunge, der ringer Guds Menighed sammen fra alle Jordens Egne til Bryllupsfesten paa Jorden i Guds Rige, som nu er kommet. Lad os følge vor Helt ind i Kampen og se hvad det var, han havde at stride mod, og hvorledes vi skal stride for at blive Frelser som han.

Hans elskede Fædreland havde mistet sin Frihed; det havde flere Gange forgjæves søgt at afryste Aaget; hver Gang var Revolutionen kvalt i Blod. Han maatte som alle sine Landsmænd daglig have for Nie den Tort at vide fremmede Herfere i Davids Paladser, at se de stolte Romere haane hans fædrene Religion. Han vidste derfor, at det gjærede og sydede i den store Mængde; bare en Gnist, og Folkehadet stod i Ihs Lue. Folket speidede og ventede paa sin Profet, Messias, med mere glødende Vængsel end nogenfinde før. Vilde Jesus benytte sig af Politikken og træde op som Revolutionens Fører mod Romerne, var han vis paa at faa hele Folket til et begeistret Følge ogsaa for sine religiøse Reformers; han vilde blive udraabt til Konge og hilset som den lovede Messias. Vi ser ogsaa, hvorledes Massen var efter ham for at tvinge ham ind i dette. Nationalhadet til Romerne og Trangen til politisk Frihed var saa stærk, at det opslugte ganske Folkets Interesser. En Reformjag, som ikke stod i Forbindelse hermed brød de sig ikke om. Hvilken uhyre Fristelse for Jesus at aabne Øre for sine religiøse

Tanker ved at knytte dem til Politikken. Men han modstod Fristelsen. Han var flog nok til at indse, at det at styrte Landet i Revolution var det samme som at ødelægge al religiøs Reform. Det vilde blive en fanatisk Ophidsen af Videnskaberne, som vilde tage alle Kræfter i Beslag, det vilde lede til Myrderier og Misdablinger og Elendigheder over hele Landet. Hvad han vilde vække Revolution imod var ikke Romerne, men Ligegyldigheden, Aandsløsheden i bore Pligter og vort Ansvar ligeoverfor Gud, Revolution imod Synden og de raa Drifter i vort Indre. Derfor talte han om, at Guds Rige ikke havde politiske Grændser, ikke var bunden til nogen enkelt Nationalitet, men var i n d e n i os, hørte Græfere og Romere til saabel som Jøder, derfor paabød han at give Keiseren Stat, derfor beg han flogt unda alle Sammenstød med Romernes Udsendinger, derfor helbredede og trøstede han Hedningerne i deres Sygdom og Sorg saabelsom Jøderne. Men derfor blev han ogsaa en stor Skuffelse for den store Mængde, som i Begyndelsen begejstret fulgte ham, derfor forvandlede de snart sit Hosianna til et: „forsæst ham! forsæst ham!“ Dette var Grundlaget Jesus havde at bygge paa — sandelig et skrøbeligt Grundlag. Derfor blev han ogsaa inden et Aar staaende temmelig alene bare med en Flok af Disciple om sig, som han selv havde udvalgt.

Thi Dannelsen i Landet — dem, som var nærmest til at forstaa et Landens Ord — de var afgjort imod ham, fordi han kom med noget Nyt. Det er noget, som selv Smaafolk den Dag i Dag maa erfare, at naar de vover at gaa over den engang antagne konservative Streg, vover at foreslaa noget nyt, blir straks alle Veie stængte for dem til Forfremmelse, og de lyses i Van af hele den lærde Koloni. Det blev ogsaa Jesu Stilling ligeoverfor sin Samtids Dannelse. I Sandhedens Navn vovede han at protestere mod det bestaaende statskirkelige, og straks var Stenene løstede mod ham, Hindringer hoppede i hans Vej, Snarer lagte for hans Fod, onde Rygter og Løgne satte i Omløb om ham. Det blev sagt, at han stod i Forbindelse med Satan, og gjorde sine underlige Gjerninger ved Satans Hjælp. Det var Presterne og Lærerne, som satte dette Rygte i Omløb for at skræmme den uvidende presteredne Masse fra at høre ham. Men det standse ham ikke. Taalmodig tog han op deres Anklager og vidste ved sine skarpe, træffende Svar at gjøre dem til Taushed. Og han forandrede ikke en Tøddel af sine Paastande for at behage dem og mindske deres Brede. Det var bleven Stik i Israels at fordre af sine Profeter, at de skulde leve et muntagtigt Liv, saaledes som Elias havde gjort i Karmels Bjergkule og Johannes den Døber i Judæas Ørken. Folk i Østerland har den Dag i Dag stor Respekt for disse Eneboere som aparte hellige. Jesus vilde ved at leve et saadant Liv havde et Middel til at paavirke Folket og indgyde dem paa Forhaand Erbødighed. Men han forsmaaede det, fordi han saa saadant Liv som en Usandhed. Han vilde ikke dyrke Former og virke gennem Former, kun gennem Sandheden selv. Og for ham stod et Liv tilbagetruffet fra Mængden ikke som det fuldkomne, men tværtimod et Liv levet sammen med dem, delende deres Vilkaar sundt og natur-

ligt. Han vilde ikke virke gennem en Kamelhaarsstjorte og en Selvplagers Svøbe, gennem unaturlig Faste og Bod — kun gennem Ordet simpelt og ligetil. Han behøvede ingen Prestekjole og Prestekrave for at vinde Myndighed over Folket, blot sin naturlige Arbejdsmands Dragt. Der er mange hos os endnu saa taabelige, at de sætter Presteauctoriteten i Kjolen og Kraven istedetfor i Manden selv. Farisæerne saa straks, at her var noget at bruge for at komme Jesus tillivs, og saa spurgte de mildeligen, hvorledes det forholdt sig med det, at de og Johannesdisciplene fastede, men Jesus og hans Disciple gjorde det ikke. Jesus svarede bare, at Bryllupsfolk brugte ikke at sørge, sa længe Brudgommen var imellem dem. Ja Venner, om vi havde ham mellem os, det vil sige, om vi delte hans Aand, levede op til hans Principer, hengav os til Gud som han, da vilde ogsaa vort Liv være lykkeligt som et Brudetog op mod lysere Tilværelser.

Og saa gjorde Jesus ikke Forskjel paa Folk. Han behandlede ikke de Fornemme, de Rige og de prestlerde anderledes end de saakaldte simple Folk. Han havde Venner og Uvenner mellem begge. Men vi ser, at han søgte sig mere hendragen til, mere i hjertelig Forstaaelse med Arbejdsklassen, ud af hvilken han ogsaa var kommen, fordi han der fandt mest af Fattigdom og ydre Glendighed, og hans store Hjerte brændte efter at lindre Medmenneskers Nød. Derfor var det, han gik mellem Toldere og Stjøger og stængte ikke Himmeriges Rige for dem, men søgte at drage dem til sig ved Kjærlighed. Men selv ikke dette fandt Raade i Farisæernes Vane. De fandt, at en retfærdig Mand burde holde sig for god til at bemænge sig med saadant gement Pøt, og saa satte de ud det Rygte, at Jesus søgte deres Selstab, fordi han var „Bror til Brakar“, fordi han likte at rangle med dem; de kaldte ham „en Fraadser“ og „en Vindritter“ Ven af Toldere og Stjøger. Jesus bare spurgte dem da, om det ikke netop var de Søgne, som havde Brug for Doktor. Venner, naar vi mindes Helten fra Nasaret i Dag paa hans Fødselsdøgn, lad os ikke glemme dette Træk. Lad os søge de Fattige og Forladte som han, de trænger mest Trøst, lad os ikke skæmme Synderne og tro, at vore Klær og Aand skal besmittes ved at søge Stjøgen, naar vi søger hende for at hjælpe hende ud af hendes Glendighed. Lad vort Hjerte være aabent og varmt for dem, som fryser og sulter, for dem som søger og tvivler, for dem som letfindige vaner paa de vilde Veie.

Jesus hadede al Usandhed, og saaledes hadede han ogsaa den Usandhed, hvormed Jøderne havde omgivet sin Sabbat. Sabbaten skulde være Menneskenes Glæde og Hviledag, hvor de en Gang om Ugen kunde slippe det trable Tjaak og nyde lidt Frihed og Familiehygge. Og nu var denne Jødernes Søndag omgjort til en Plagesdag værre end alle de andre i Ugen. Man havde ikke Lov til det og til det. Man turde snart sagt hverken sidde eller gaa for ikke at støde an mod en af de hundrede af Forordninger, som Theologerne havde bygget op omkring Sabbaten. Røge Mad turde man nu slet ikke, ja man turde næppe spise et Æg, som var værpet paa en Sabbat, fordi Æglægning var et Arbeid af Hønen, og Hønen havde saaledes forsyndet sig. Der var sat Dødsstraf for

at tage en Midetur paa Sabbaten, man havde ikke Lov at løse saa meget som en Knude paa Sabbaten.

Jesús traadte skarpt op imod denne Sabbatshumbug. Han gik selv gennem Agren med sine Disciple og brød af Afs, da han var hungrig, hvilket var forbudt, han helbredede Folk paa Sabbaten, han svarede, naar de bebreidede ham dette og vilde bruge dette til at mindste hans Anseelse, at „Sabbaten er gjort for Mennesket og ikke Mennesket for Sabbaten, og at det altid er tilladt at gjøre godt paa Sabbaten“. Med disse Ord kuldastede han Farisæernes hele Bygning af Søndagsnurrepiberier. Her i dette Land, hvor endnu den gammel-engelske Puritanisme raar i saa meget, her møder os meget af dette farisæiske Formvæsen, især hvad Søndagen angaar. Naar du møder dette, saa huff paa Helten fra Nasaret, som saa kjæft værgede Menneskehjertets Frihed og Søndagens rette Høitideligholdelse, den at indvie den til en Hvile- og Glædesdag. Og enten du er i Kirken eller Theatret, enten du er paa „Piknik“ i Skogen eller i Vennelag hjemme eller paa Forelæsningsalen, saa lad Dagen blive en Hvile og Opmuntring fra Dagsstræbet, der sløver ved sin Ensformighed, og Tak din Hødding, at han ogsaa her staar paa Bagt mod Hykleriet og Mandløsheden, som vil gjøre Mennesket til Sabbatens Træl istedetfor til dens Herre. Jesús lod ikke Hyklerne dø i Synden. Han svinger Svøben ubarmhertigt over dem i hele Folkets Paahør i den hellige Stad Jerusalem og viser dem frem nøgne som de er, afklædte alle pene Talemaader. Han vælter de voldsomste Bestyldninger ud imod dem fra sin Prækestol, skjønt han vidste, at dette vilde koste ham Livet. De Ord, som man udtaler offentlig, uagtet man ved, at man vil blive dræbt for dem, de har en egen forunderlig Klem, de har en bævende Alvor bag sig. Det maa være den haardeste Nødvendighed, som driver En til at sige dem, og derfor var det den haarde Nødvendighed, som drev Jesús til Tordentalen mod Farisæerne, nu optegnet i det 23. Kap. af Matheus. Ikke for hans egen Skyld var det nødvendigt, for ham selv var det bedst at lade det være og lade alt gaa sin skæve Gang efter den gamle Streg, — men for Sandhedens Skyld, for Folkets Skyld, for hele Verdens Skyld var det nødvendigt, at der kom en Protest mod det offentlige kirkelige Hykleri, og vilde og turde ingen anden, saa turde han, Helten fra Nasaret, som var villig til at give sit Liv for Sandheden. Venner! lad os bede Gud nu i Zulens Navn om lidt af dette Sandhedsmod til at trodse og aflæde Hykleriet og nævne Tingen med dens rette Navn, trodse Hykleriet, som gjør sig saa bredt ogsaa i vore Dage hos Prestere og hos Lægsfolk, i Kirke som i Politik og Avisftriveri og Samfunds- og Selfstabsliv og lære at være sande, helt igjennem sande og tale, naar vi bør tale, i Sandhedens Navn. „Sandelig siger jeg Eder, medmindre Eders Retfærdighed blir større end de Skriftkloges og Farisæeres, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige.“ „Toldere og Skjøger skal før Eder gaa ind i Himmeriges Rige.“ Saaledes lod Jesu strenge Ord. Farisæerne havde foretkrevet en Wei til Himlen, Formens Wei, gennem punktlig Opfyldelse af alle Smaaprikkerier i Lovene, gennem de

lobbefalede Baskninger og Offringer, — Jesus forestrev en anden Vej, Mandens Vej, gennem Hjertets Hengivelse i Anger og Tillid til Guds Faderhjerter, gennem Hjertets fulde Hengivelse til ham og Lyft til at gjøre hans Vilje paa Jorden. Derfor tog han et Barn som en levende Protest mod Farisæismen og stillede midt iblandt dem og forkyndte som sit Program, at medmindre de blev som Børn, kom de slet ikke ind i Himmeriges Rige. Barnligheden, Frimodigheden, Ustyldigheden, Tilliden, den ubegrændsede Tro og Omhed hos Barnet er det, vi skal erobre som vor Gave til vor store Fader i Himlen, — det er hele Hemmeligheden af den kristne Religion, det er, hvad Jesus, Julens Helt, lærer os. At tilbede Faderen i Aand og Sandhed! o lær os det du Sandheds Aand. Og saa lader vi Teppet gaa ned for Julens Helt. Hans Sandhedsmod og Djerphed bragte ham paa Korsfætt, men Martyrglorien er Sandhedens bedste Straaleglans, og Korsfættelsen blev hans Seier. Og havde Engletonerne lydt ved hans Bugge, de lod endnu stærkere og skjønnere over Golgata Kors: „Være være Gud i det Høieste og Fred paa Jorden og i Menneskene en Velbehagelighed! Dette er min Søn den elskelige, i hvem jeg haver Velbehag!“

O Gud Fader i Himlen! lær os ogsaa at blive Sønner og Døttre værdige dig! lær os at blive Sandheden tro ind i Døden!

Kristusideen i Kristendommen.

(Anden Juledag.)

Test: Phil. 2, 9—11.

Der holdes i disse Dage Fæst over hele den kristne Verden for et lidet Barn, der voksede op til at blive en mærkelig Mand, som lærte, led og døde en Misdæders Død, men som siden af sine beundrende Tilhængere blev gjort til en Gud og vises den Dag i Dag guddommelig Være i mange kristne Samfund. Dette er ikke noget Særsyn, ikke noget, som i Historien er eget for Jesus af Nasaret. Man har set det gjentagne Gange baade før og efter gjort med andre Mennesker, der har været Gjenstand for Beundring. Saaledes er Kineseren Lao Tse gjort til Gud, Buddha er gjort til Gud, Apollonius af Thyana blev gjort til Gud, ja selv mange af de affhyelige romerske Keisere blev gjort til Guder — rigtignok væsentlig paa deres egen Romando — og dyrkede som Guder endnu i levende Live. De Kristne har gjort det samme med den galilæiske Tømmermand; han dyrkes nu som Gud. Hvad Mening er der vel i dette, hvis der overhovedet er Mening i det? Og der synes at maatte være Mening i det, siden det gjentager sig i Historien. Mange vil affærdige det hele med Prestebedrag og Humbug. Lad være, der blander sig Prestebedrag og Humbug op i dette; men Prestebedrag og Humbug vil ikke være tilstrækkelig til at erobre Verden, til at faa det dybeste i Menneskenaturen til at bøje sig for det og erkjende

det; der maa være en Sandhed iallesald skjult i dette Prestebedrag, og det er denne Sandhed, som da har været den drivende og erobrende Kraft i den hele Foreteelse. „Vi vil aldrig komme til at se ind i nogen Tings sande Væsen, hvis vi bare ser paa Charlataneriet i den, hvis vi ikke afviser det aldeles som blot og har Sygdom og Korruption. Mennesket er overalt Løgnens fødte Fiende“, siger Carlyle. Denne Tanke, at Gud sender ned paa Jorden en Rjødblivelse af sig selv, som vi finder i saamange østerlandste Religioner, som Kristendommen har slaaet fast som Dogme, eier en stor og mægtig Sandhed i sig, og den Sandhed er det, som har erobret Verden. Hvad er da det for en Sandhed? Jo det er den, at Mennesket er Guds største Under, er et tilbedelsesværdigt, vidunderligt, guddommeligt Væsen. Ved at gjøre Mennesket Jesus til Gud har man i Grunden vist Menneskeheden guddommelig Værd. Kirkefaderen Kyrillos kommer med med en mærkelig Ytring; de kan komme med mange mærkelige Ytringer disse Kirkefædre. Han siger, hvor han taler om den Guds Skyggeaabenbarelse, der steg ned over Naadestolen i Templets Allerhelligste efter det gamle Testaments Sigende, og som kaldtes af Hebræeren Shekinah: „Den sande Shekinah er Mennesket.“ Ved at mindes denne Ytring udbryder Carlyle: „Ja saa er det; dette er ingen tom Frase, det er virkelig saa. Vort Væsens inderste Grund, det Mysterium i os, som kalder sig Jeg — aa hvilke Ord har vi for slikt! — er et Himmels Mandepust. Det højeste Væsen aabenbarer sig i Mennesket. Dette Begeme, disse Evner, dette vort Liv er det ikke altsammen som et Klædebon for hin Unævnelige? Vi er Miraklernes Mirakel — Guds store undgrundelige Mysterium. Vi kan ikke forstaa det, vi ved ikke, hvorledes vi skal tale om det; men vi kan føle og vide, om vi vil, at det isandhed er saa.“ Mennesket trænger til at dyrke noget, at tilbede noget. Først maa det undre, jiden beundre, saa tilbede. Der begyndte den unge Menneskehed med at undre sig over Naturen og Naturkræfterne, den uendelige blaa Himmel, det lysende Stjernehvelv, Solens skinnende Stibe, Maanens dæmpede Lys, Havets skvulpende Glade, Lynildens Sittren, Tordenens Brølen, Stormens Raseri — og den gjorde alt dette om til Guder, som den tilbad, den havde intet høiere Udtryk for sin Undren og Beundren end Guddommeliggjørelse og Tilbedelse. Men saa gif denne Undren videre, blev mere indadvendt, den begyndte at gruble over Mennesket og dets Gaader. Denne forunderlige levende Maskine med sit rindende Blod, sine aandende Lunger, sit bankende Hjerter, sin tænkende Hjerne, dette gaadesfulde Væsen, som tøjlede Naturkræfterne og tog dem i sin Tjeneste, som kunde fortælle sine Medmennesker om Roden og Grunden til mange Ting, som gjorde store Opfindelser, dette underlige Væsen, med sin Kjærlighed og sit Had, med sin ubøielige Vilje og trodsige Handlekraft, som bovede sig i Baade ud paa Havet, som smedede Baaben til at nedlægge Løven og Tigeren, som granskede Himmellegemernes Gang, og for hvem intet var for høit og stort, uden han jo længtes efter at underlægge sig det — hvad var den for noget?

Og naar da en enkelt Stikkelse hævede sig over Mængden, naar han gjeennem nye Opdagelser eller Opfindelser gjorde sig fortjent af hele Nationen, naar han forkyndte Værdomme, som slog Folket ved sin Sandhed og Storhed, selv om han ikke skulde være paaagtet af sin Samtid, ja forfulgt og mishandlet af dem, saa blev han dog af Efterverdenen, saa snart hans Storhed gik op for dem, hædret som en Gud, den høieste Gætte Menneskeheden kunde vise sin Repræsentant. Denne Dyrkelse af de gamle Forsædte, af Heltene til alle Tider, er i Grunden kun en grændseløs og ærbødig Beundring for de Kræfter, som er nedlagte i Menneskestabningen; saa grændseløs, at man maatte ty til det overnaturlige, at det var Gud selv nedstegen paa Jorden, for at forklare det. Naabte ikke Mængden, dengang den blev henreven af Pauli og Barnabas's Tale: „Se Guderne er komne ned paa Jorden!“ — et underligt Henrykkelses- og Beundringsudbrud. Svarede ikke Apollonius af Thyana, den Gang man bebrejdede ham, at han lod sig kalde Gud: „Enhver god Mand har Krav paa den Tittel.“ Det er Følelsen af Menneskets guddommelige Adel og Værdighed, som giver sig Luft i disse Udbrud.

Kristustilbedelsen er intet andet end et Udtryk for Menneskehedens taknemlige Beundring for dens store, himmelsendte Mand, en Erkjendelse af Menneskehedens høie Udspring og store Bestemmelse, som den, der med sin Pande stolt rager over Stjernerne og tager de stolte Sole i sit Fæng og stiger høiere end Englene. Jesus selv sølte dette Menneskets hellige Uansvar, idet han sagde: „Jeg og Faderen vi ere ét“, „værer fuldkomne, som Eders himmelske Fader er fuldkommen“, og han blev selv Gjenstand for Efterverdenens grændseløse Taknemlighed og Beundring, da den erkjendte ham som et med Faderen i Væsen og, som den der havde naaet Fuldkommenheden. Denne Trøst og Trang til Idealer er en ædel Følelse hos Menneskeheden. „Ingen ædlere Følelse end denne af Beundring for En høiere end sig selv bor i Menneskets Bryst. Det er nu og altid den levendegjørende Indflydelse i Menneskets Liv. „Religionen bundet i den“, siger Carlyle: „Ikke alene Hedendommen, nei langt høiere og sandere Religioner — alle Religioner, som hidtil har været kjendte. Herosdyrkelse, hjertefølt, ydmyg Beundring, Underkastelse, brændende, grændseløs for den ædlest gudliggende Menneskestikkelse — er ikke det selve Kristendommens Spire?“

Der er mange som i vor kritiske Tid nægter Tilværelsen af store Mænd, nægter Ansælgeligheden af store Mænd. Staar de ligeoverfor en af Historiens Helte, saa skal de straks til ikke at dyrke ham, nei til at ta' Maal af ham, og saa finder de som oftest ud, at han var en „liden“ Mand, et „Produkt af sin Tid“. „Tiden fremkaldte ham“, siger de. „Tiden fremkaldte? Al vi har kjendt Tider, som kaldte høit nok paa sin store Mand, men ikke fandt ham, naar de kaldte. Han var der ikke. Forskruet havde ikke sendt ham; Tiden skjönt den kaldte saa høit den kunde, maatte gaa under i Forvirring og Forlis, fordi han ikke vilde komme, naar han blev kaldt. Thi hvis vi vil tænke over, vil vi finde, at ingen Tid vilde behøvet at gaa tilgrunde, kunde den ha fundet

en Mand stor nok, en Mand vis og god nok. Visdom til at se tydelig, hvad Tiden trængte til, Tapperhed til at lede den paa den rette Vej derhen, det er enhver Tids Frelse. Jeg ligner almindelig flappe Tider med deres Vantro, Nød, Hjælpeløshed, med deres tvivlende Karakter og forviklede Omstændigheder, vanmægtig, smuldrende hen til bestandig værre Nød mod endelig Ruin — alt dette ligner jeg med tørt, dødt Brænde, der venter paa Lynilden fra Himlen, som skal tænde det. Den store Mand med sin fri Kraft lige fra Guds egen Haard, er Lynilden. Hans Ord er det vise lægende Ord, som alle kan tro paa. Alt bluszer op rundt ham nu, da han engang har tændt det i en Jld lig hans egen. Man tror, det er de tørre smuldrende Stofke, som har fremkaldt ham. De trængte høilig til ham, men fremkalde ham! Jeg tror, at de Kristne har snevert Syn, som raaber: se, er det ikke Stoffene, som har gjort Jlden! Intet sørgeligere Bevis kan en Mand give paa sin egen Lidenhed, end ikke at tro paa store Mænd. Der er ikke noget sørgeligere Symptom i en Slægt end saadan almindelig Blindhed for den aandelige Lynild, med Tro bare paa den gølge døde Brændehop. Det er Vantroens sidste Fuldendelse. I alle Verdenshistoriens Epoker vil vi finde, at den store Mand har været sin Epokes uundværlige Frelser — Lynilden uden hvilken Brændet aldrig vilde ha blusset op.“ (Carlyle).

Jesús var Lynilden i sin Tid, der tændte det døde Brænde. Jødeverdenen holdt paa at forstene sig i Bogstav og Formvæsen og Nationalhøjmod: Hedningeverdenen holdt paa at raadne op i moralsk Uhumskhed. Jesús bragte den himmelske Jld, der skulde tænde Livsens Glød i Verden, og Verden optændtes af denne Glød, og Verden erkjendte sin Tåknemlighed ved at raabe ham ud som guddommelig. Han kom, da Tiden mest længtede efter ham, trængte ham. „Det er altid saa med den aandelige Stormand. Hvad han siger, var alle Mennesker ikke langt fra at sige, længtes efter at sige. Alles Tanker farer op som fra en urolig fortryllet Søvn rundt hans Tante, hvorende den; ja saa er det!“ Glædelig for Menneskene som Dagens Dæmring fra Nat! Er det i Virkeligheden ikke for dem at vaagne fra Iffe — Tilværelse til Tilværelse, fra Død til Liv! Naar Tanken engang er vakt, slumrer den ikke igjen, den udfolder sig til et Tankesystem, vokser i Menneske efter Menneske, i Generation efter Generation, indtil dets fulde Vækst er naaet, og det Tankesystem ikke kan vokse længer, men maa give Plads for et andet. Saaledes er det gaaet Jesús. Lad taabelige, tørvigtige Smaa-aander længe nok forsøge at drage ham ned, at gjøre ham liden, at forvrænge hans Uttringer og gjøre dem latterlige, ja endog nægte, at han har eksisteret — han har haft, har og vil have sin Gjerning i Historien, han er ophøiet til Guderang af en beundrende Fortid, og om Jesús dræbes nofsaa mange Gange vil Kristus i den bestaa; thi den er ikke bunden uadskillelig til hans Person, men den er simpelthen Menneskehedens Krav paa et Ideal, et Mønster til Maal til Efterligning. Hvert Folk har sit religiøse Ideal. Taoismen har

Dao Ise, Buddhismen har Buddha, Jødedommen har sin Messias-tanke, Kristendommen har sin Jesus af Nasaret. Paulus er Fader for den Kristuside, som førte til Jesu Guddommeliggjørelse. Han bryder sig ikke om den historiske Jesus, Tømmermanden fra Galilæa; han fortæller ikke et eneste Træk fra hans Liv i alle sine Strifter undtagen hans Afsted med Disciplene, sidste Paaske-maaltid. Hvad Paulus har Brug for er et Menneſſeideal, som kan være Indbegrebet af alt ophøiet, ædelt, rent, himmelstræbende og himmelnaaende i Menneſſet. Til dette bruger han Jesus af Nasaret. Han har ikke set ham personlig, ikke kjendt hans Disciple, mens han levede. Han har set ham i et Syn, staaende som den forklarede Seierherre ved Gud Faders højre Haand, og dette Syn gjør han altid til sit Udgangspunkt. Han erkjender i ham Menneſſeſlægten, som har naaet sin Triumf, Fuldkommenheden, Gjenforeningen med Gud, han erklærer ham derfor som En, Dødsriget, Mellemtilstanden ikke kan holde, men som alt herne de har naaet Udviklingens Ende: den at være Guds sande Son. Han forbinder denne Tanke med Jødernes Messias-tanke, og gjør Jesus til Messias. Han forbinder denne Tanke med den jødiske — hedenſke Filoſofi og gjør Jesus til det „Guds Ord“, der har været forud for al Tid, og ved hvis Formidling Gud har skabt Verden, og som derfor eier den, ſkal frelse den, og ſkal dømme den, de første Trin paa Stigen, der førte til hans Guddommeliggjørelse. Men vi ſkal ikke her nærmere gaa ind paa Pauli Theologi, vi ſkal tale om det, som er Kjernen i hans Kristuside, og som har blivende Værd for os og til alle Tider. Alle Folk har sine forſkjellige religiøse Idealer, og vi finder dem fjøddblevne i de store Mænd, der kaldes sin Religions Stifter. Hvad er da Kjernen i Kristusideen eller det Ideal, som har skabt den kristne Religion i dens forſkjellige Former, og som de Kristne har beundret ſaa høit, at de har guddommeliggjort det i Personen Jesus af Nasaret? Hvad er denne Kristuside til Forſjel fra Jødefolkets religiøse Ideal, ud af hvilket den ſprang? hvad er det nye, og det store i den, som har gjort, at Kristendommen ikke kunde nøie sig med de gamle Idealer, men maatte ſtabe et nyt? Hebræernes Ideal af Gud var H e l l i g h e d. Han hadede alt urent, al Synd. Deraf groede op den Tanke hos dem, at man kunde holde sig ren ved at holde sig borte fra alle urene Personer og Foreteelſer i denne onde Verden. Udelukkeſesſyſtemet blev derfor en Del af den jødiske Religion; man byggede Mure mellem sig og Hedningerne ved Love og Ritualer og Ceremonier for ikke at kunne blandes med dem og friſtes af dem. Den hellige Gud tænkte boende uendelig langt borte fra den ſyndesmittede Jord og kom at beſøge ſit udvalgte Folk Iſrael en og anden Gang, ſom en Skygge eller Røg i det Allerhelligſte gjennem ſin Shekinah. I Livet blev denne Afſtængelſe udtrykt i en Foragt for de store Syndere, Afſky for Tolderen og Skjøgen. Man maatte ikke røre dem, ikke tale til dem, gaa undan for dem for ikke at smittes ved deres Samkvem. M o d b y d e l i g h e d for Synderne ſnarere end M e d l i d e n h e d med dem blev ſaaledes et Træk i den hebraiſke Fromhed, repræsenteret gjennem

Farisæerne. Saa kom Jesus. Han drog sig ikke som Johannes den Døber ud i Ørnen og levede et asketisk Liv, han blandede sig med de andre og levede som dem, og de kaldte ham Fraadser og Windrifker; han skædede ikke de Spedaliste og Tolderne og Stjøgerne, tvertimod han gif til dem, talte venlig til dem, fulgtes af dem, og Farisæerne sølte samme Modbydelighed for Jesus, som for disse hans Venner. Hermed satte Jesus et nyt religiøst Ideal ind i Verden, og dette nye Ideal blev Kristus Ideens Kjerne. Det nye Ideal var dette: at du selv skal være saa ren i Hertet, at Berørelsen med Synden ikke kan smitte dig, at du skal være gjennembævet med en saa hellig Kjærlighed for dine Medbrødre og Medsøstre, at selv de mest forladte og forskudte skal faa Plads i dit Hjerte, og intet Offer skal være for stort for at frelse dem. Helligheden skulde ikke fornemt holde sig borte fra Menneffene, fordi de ikke var, som de skulde være, men den skulde plantes midt imellem dem og blandes med sand Mennefskjærlighed. Dette Ideal overførte Jesus paa Gud, derfor lærte han et nyt Syn paa Gud, som straalte ud i hans vidunderlige Parabler om den forlorne Søn og om den barmhjertige Samaritan, som giver sig tilkjende i Navnet *F a d e r* brugt om den hellige Gud. Dette Ideal af Hellighed er det vi holder Fæst for i Julen, da fødtes det. det skal vi minde og prøve os selv med i Dag; at saadan Selboffrelsens Liv er Kristendom. Over det har man saa i senere Tider lavet theologiske Dogmer om Saliggjørelsens Orden, om Forløsningslæren; man har blandet det med jødiske og hedenste Spekulationer; man har, uden at vide selv i Grunden hvor dybsindigt det var, sagt, at det var Gud selv nedstegen paa Jorden, som kom med dette Budskab. Ja sandelig er dette Ideal et gudtændt Lys paa Jorden, som, hvis det blev praktisk gennemført, vilde gjøre Menneffene fuldkomne, lige Gud; men ikke saa at forstaa, at detes Forfælder eller nogen anden skulde være Gud forklædt i Mennefskikkelse; thi en Mennefskikkelse kan ikke omfatte den evige Aand. Dette nye religiøse Ideal, at sand Fromhed var selvopoffrende Kjærlighed selv mod de mest forladte, det det gennemtrængte det første kristne Menighedsliv, det gennemtrængte Strifterne i det nye Testamente. Den unge Kristendom henvendte sig til de undertrykte Klasser, til Slaven, Gladiatoren, de vilde Folk, Smaa børnene; Hedningerne selv stod forbausede overfor dette nye Fænomen, at en Slaves Liv kunde betragtes lige dyrebart og vises samme Omhu, som en fri Mands, og de udbrød forundrede: „se hvor de elste hverandre.“ Ja selv efterat Kirken var oprebet af de mest pinagtige theologiske Stridigheder, vedligeholdte dette Karaktermærke sig. Keiser Julian, som i Foragt for de kristne Biskoppers og Presters Had og Intriger og Løgn vendte hele Kristendommen Rhagen og søgte at opfriske det ædle i Hedningedommen igjen, selv han stod forbauset overfor de Kristnes Barmhjertighed mod de hedenste Fattige. Den Gang Pestepidemier herjede Antiochia, Karthago og Alexandrien, og den hedenste Befolkning, selv Presterne og Magistraterne, skædede, da blev de Kristne tilbage for, ledede af deres Biskop, at tage Omfarg for de Syge selv af Hedningerne, og Ingen af dem

forlod sin Post, før de selv slupte. „Og dette skede ikke“, siger Dr. Martineau, „alene paa Grund af slavist Udtydighed mod det Bud, at elske sine Fiender, men fra en hjertelig følt Erhødigbed for menneskelig Natur!“ Det var denne Kristendommens sande Kjerne, som gjorde, at den kunde bestaa under de oprivende Kirkeampe og skandaløse Kirkeforsamlinger, der gjorde sit til at bringe Kristendommen i Foragt; det var dette Kristendommens nye Ideal om Broderlighed og Broderkjerlighed, som omstalte den gamle Verden. Det er denne Aand, som bærer baade Katolicisme og Protestantisme, ja alle kristne Sætter den Dag i Dag, trods deres mange Skrøbeligheder ellers, uden den vilde de dø Døden. „Den helligste Mening af Jesu Kors er denne guddommelige Begeistring for selvopoffrende Medlidenshed og Kjerlighed til syndefulde Mennesker.“ (Ch. A. Allen.) Hovedhindringen, der laa i Veien for denne Tanke Udbreddelse, var den gamle jødiske Opfatning, at der var et uoverstigeligt Svælg mellem Gud og Mand. Verden trængte derfor en ny Opfatning af Gud, ligesaa vel som den trængte den om Mennesket. Gud maa opfattes ikke alene som den retfærdige Dommer, men som den elskende Fader, og hans Hellighed blive omdannet i Lighed med Jesu Aand. Gud maa, hvordan det saa skal ske, blive bragt nærmere til Mand. Hedningedommen havde i Modsætning til Jødedommen bragt denne Tanke op, og den lærte gjennem Stoicismen om en guddommelig Jboen i alle Ting. Dette banede Overgangen til den senere Treenighedslære. Treenighedslæren var blot et Forsøg paa at fremstille denne Tanke i symbolisk Form. Thi ved at fremstille Gud kjødbleven i Jesus, var den gamle Kløft mellem Gud og Menneske overstredet, og Gud var kommen nær til Mennesket som uendelig Kjerlighed. Tanken dernæst om en hellig Aand der udgik fra Gud gjennem Jesus, og var nærværende i hvert trofast Hjerter, udtrykte den Mening, at den kjærlige Gud ikke forlod Verden, den Gang Jesus forsvandt, men at han endnu dvæler mellem os som et helligt Fællessliv, der binder Kristne sammen og en Gang skal sambinde hele Menneskeheden. Og paa samme Tid vedligeholdt man den gamle Forestilling om en hellig Gud, høit oppe over Skjerne, siddende paa sit Dommersæde, og overholdt saaledes det strenge moraliske Alvor, som Jødedommen havde testamenteret. Men dette symbolske Udtryk var ikke ment at forestille tre Guder, som man bitterlig har faaet det til nu; det var ment at være et Billede af tre Sider af Gud i hans Forhold til Menneskene: Gud som den hellige, høit over Synden ophøjede, retfærdige Dommer; Gud som den kjærlige Fader, der stiger ned paa Jorden for at søge og frelse det Fortabte, og Gud som den Kraftens og Kjerlighedens Aand, der forbinder alle gudelskende, retfærdige Mennesker til et stort Broderskab. Hemmeligheden af Kristendommens Fremgang var dens fulde Menneskelighed. Ved den vandt den Indgang hos Menneskene og blev en styrende Magt i Civilisationen. Men de kristne Sætter faldt Gang paa Gang tilbage til jødisk Afstængelsespolitik; de omgjærdede sig ogsaa med Troesbetjendelser og Ritualer og Fordømmelsesdomme over anderledestænkende. Dette var stik imod Jesu

Aand. Selv døbte Jesus ingen, han gav ikke nogen Troesbetjendelse, som
 Arv til sine Efterfølgere; han drog ingen Linjer mellem Hellige og Syndere.
 Hans Kirke var et frit Kammeratskab af alle, som vilde hjælpe ham i hans
 Anstrengelse for at frelse den bundne Menneſtehed. Hans Kirke ſkulde ikke
 blive en Afſurancekaſſe for at forſikre Sjæle for Himmerige ved en vis Slags
 Ceremonier, men den ſkulde være en Surdeig, der ſkulde giennemſyre et Sam-
 fundsliv. Han organiserede ikke nogen afgrænſet Menighed, men talte Ordet
 frit til alle, ſom vilde høre paa det. Thi Kriſtendommens ſande Aand betrag-
 ter alle Menneſter, ſom Guds Børn, tror, at al Civilisation ſkal blive gjen-
 nemſtrømmet af et høiere Liv, at hele Samfundet ſkal befries fra Hedendom og
 blive et Himmeriges Rige. Ikke ved Aſſtængelſe, men ved fri Udgyn-
 delſe af Broderkjærlighedens og Broderanſvarets Evangelium ſkal Kriſten-
 dommen erobre Verden. Vi ſkal ikke bryde os om, at Dogmer og Preſtecere-
 monier og Preſtetryanni har vanſtabt Jesu oprindelige Mening, vi holder faſt
 paa Jesu Evangelium, at med Jesus kom det høieſte religiøſe Ideal, det
 nemlig, at Gud bor mellem Menneſtene, at han bor i hvert ſelvopoffrende,
 kjærligt Hjerte, at han ſøger gennem diſe ſelvopoffrende Hjerter, hans ſande
 Sønner og Døttre, at frelſe de Fortabte. Og mens mange af vore ortodokſe
 Brødre og Søſtre knæler ned i hedenſt Tilbedeſe af Perſonen Jesus af Naſaret,
 ſom en virkelig Gud, ſaa vil vi Liberale forſtaa den dybe, herlige Mening, der
 gav ſig Luſt i Dogmet om Jesu Guddom, at Menneſket er en ſaa vidunderligt
 ophøiet Skabning, at Gud kan tage Bolig hos ham, gennemſyre ham med ſin
 Aand, ſaa Menneſket bliver guddommeligt og indtager ſit Seiersſæde ved
 Faderens høire Haand. Vad da dette Ideal ſtaa vinkende og ikke ſkræmmende
 for os. Vad os dukte os ned i Jesu Selvopoffrelſes og Kjærligheds Væld, og
 vi ſkal erfare paa os ſelv, hvad guddommelig Menneſtelighed vil ſige. Dertil
 hjælpe du os, Gud, i vor Høpdings, Jesu, Navn.

Hvad er Døden?

(Søndag mellem Jul og Nyaar.)

Leſt: 1 Kor. 15, 54—55.

Det er i Dag ſidſte Søndag vi ſamles i det gamle Aar. Det gamle Aar
 ſkal dø, ſom vi kalder det. Jeg ſynes derfor, at det kan være paſſende i Dag
 at tale om Døden, hvad den er, og hvad den fører til. Jeg tror at udtale en
 Sandhed, naar jeg ſiger, at Døden ſtaar ſom en grufuld Gæſt for de fleſte
 Menneſter. Det er ikke blot Smerten, ſom gaar forud for eller ledsager Døden,
 man gruer for — og det er naturligt at grue for Smerte —, men det er det

uviste bagom. Hvor gaar man hen? skal man eksistere efter Døden eller ophører alt Liv? Man skal forlade alt, som er kjært hernede, enten dette saa er af en ædel eller uædel Natur. Den Gjerrige maa gaa fra sine Skatte, den Velslygte fra sine Udsvævelser, Kunstneren fra sin Skjønhedsverden, Egtemanden fra sin Hustru og sine Børn. Hvorledes man end vender det, saa river Døden for de fleste sønder kjære, tilvante Vaand, og selve Livet, det jordiske Liv, klynger man sig til, uagtet det er omringet af Glendighed, og man gruer for, at denne Livs- traad skal klippes over ved Døden. Ja selv for de fleste Kristne, der dog med Paulus skulde have „opslugt Døden til Seier,“ idet de forkynder et evigt Liv for Aanden, selv for dem blir Døden i de fleste Tilfælde grusfuld. Thi de har i sin Theologi forstaaet at fylde Tilværelsen herefter med saa mange grusomme Muligheder og en saadan Uvisshed, at Døden umulig kan andet end blive frøgtet baade af den, som dør, og af dem, som lever igjen. Presbyterianerne har fundet paa et Dogme om, at Gud har forudbestemt nogle til evig Salighed, andre til evig Fordømmelse. Hvor rædsomt at maatte dø med den nagende Uvisshed: „Hører du til de udvalgte, eller hører du til de fordømte?“ Og selv de andre ortodokse Samfund, som ikke har Naadevalgs læren i denne krasse Form, selv de har fundet ud den trøstefulde Ting, at det er kun den lille Flok, som bliver frelst; Majoriteten af Menneffene gaar til evig, haabløs Fordømmelse og Pine. Hvorledes kan Døden andet end blive rædselsfuld ved slig rædselsfuld Lære! Maa ikke Forældre, som sidder ved sine Børns Dødsbæng, eller Børn, som sidder ved sine Forældres, bestandig nages af dette Spørgsmaal: „Mon du nu kan være vis paa, at denne Døende gaar til Himlen, til Gud?“

Ikke at tale om, hvis Forældre begræder en forloren Søn eller Datter, som altsaa efter deres egen Tro og Presternes Sigende maa gaa evigt, haabløst fortabt. Døden maa jo være en rædselsfuld Gæst for dem, og det maa jo være umuligt for dem at have en glad Stund efter disse sine fortabte Kjæres Bortgang.

Nei, da langt heller tro som Materialisterne, at Aand og følgerig Liv efter Døden slet ikke eksisterer, eller som Adventisterne, at de usalige skal tilintetgjøres og udslettes baade til Sjæl og Legeme.

Hvad der har bidraget meget til denne triste Betragtningssmaaade, der gjør Døden saa grusfuld, er de gamle Jøders tunge Betragtning af, hvad der fulgte paa Døden.

De gamle Jøder, repræsenterede gennem det gamle Testaments ældste Bøger, troede nemlig ikke paa det evige Liv anderledes end som en Skyggetilværelse. Det er først efter det babyloniske Fangenskab, at der tændes Haab i Dødens Mørke.

De gamle Jøder mente, ligesom de gamle Grækere, at Menneftesjælene, baade de gode og de onde, efter Døden samledes i en stor Hule, kaldet Scheol (paa Græsk Hades), hvor de levede en halvsovende, glædeløs Skyggetilværelse, glemte baade af Gud og Mennefter. Hør disse tunge Klage-toner fra de gamle jødiske Digtere og Seere:

„Mæt af Plager er min Sjæl, og mit Liv er kommet ned til de Dødes Rige. Jeg agtes lige med dem, som fare indi Hulen, jeg er som en Mand uden Styrke. Iblandt de Døde er jeg løst fra dig, som de Ihjelslagne, der ligger i Graven, hvilke du ikke mere kommer ihu, og som er adstillede fra din Haand.“

„Mon du gjør Undergjerninger for Døde? eller mon Dødningsen staa op og prise dig? Mon der fortælles i Graven om din Miskundhed, om din Trofasthed i Fordærbelsen? Mon din Undergjerning bliver kjendt i Mørket, og din Retfærdighed i Forglemmelsens Land?“ (Ps. 88, 4—5; 11—13). „Thi i Døden er der ingen Erindring om dig; hvo vil prise dig i de Dødes Rige?“ (Ps. 6, 6).

„Hvad Binding er der i mit Blod, i at jeg farer ned i Graven? mon Støvet vil prise dig?“ (Ps. 30, 10). „Ikke de Døde love Herren, ikke nogen af dem, som fare ned i det Stille.“ (Ps. 115, 17). Og Job klager: „Er mine Dage ikke faa? — han (Gud) holde op, han lade af fra mig, at jeg kan blive lidt glad, førend jeg gaar bort for ikke at vende tilbage, hen til Mørkets og Dødsfjæggens Land, til et Land med Mørke som Mulm, med Dødsfjægge og uden Orden, og hvor det skinner, som Mulmet skinner.“ (Job 10, 20—22).

„Som Dyrene dø, saa dø Menneffene, og een Aand have de alle; og noget Fortrin fremfor Dyret har Menneffet ikke; thi altsammen er Forfængelighed. De fare alle til eet Sted; de er alle blevne af Støv, og de vender alle tilbage til Støvet.“ (Præd. 3, 19—20). „For alle dem, der lebe, er der Haab; thi en levende Hund er bedre end den døde Løve; thi de Levende ved, at de skal dø; men de Gode ved ikke noget, og der er ikke ydermere for dem nogen Løn; thi glemt er deres Ihukommelse.“ (Præd. 9, 4—5). Hvor uendelig trøstesløst er ikke dette! og hvilken grusfuld Skygge kastes ikke over Døden!

Efter Berørelsen med Berjerne straalte der som et mildere Lys ind over Skygetilværelsen efter Døden, og paa Jesu Tid (se Parabelen om den rige Mand og Lasarus) talte man om et godt Sted i Scheol, Paradiset eller Abrahams Skjød, hvor man havde det lykkeligt, og et Pinested, hvor man led Smerte. Ja Farisæerne lærte endog en *Le g e m e t s* Opstandelse og det i den krasseste Form, mens Sadducæerne, de konservative Jøder, nægtede Opstandelsen.

Det var Jesu Aabenbarelse efter Døden for sine Disciple, som gav disse en sikker Forvisning om Aandens Eksistens efter Døden, som dermed borttog Dødens Rædsel og Braad og lod dem glade og seierssikre drage ud i Verden med Evangeliet om Aandens Opstandelse, et Evangelium, der naaede sit mest jublende Udtryk i Pauli bekjendte Ord: „Død, hvor er din Braad! Dødsrige, hvor er din Seier!“

Den Forsøgelse og Lidelse, som de første Kristne var udsatte for, gjorde ogsaa sit til at betage Døden dens Rædsel. Livet blev dem en saadan Smerte og Plage, at de saa hen til Døden som en Befrier; thi de forventede allesammen Glæden og Seierskronen efter Døden. Ja mange søgte endog lygeligt efter Martyrdøden. Men da Kirken var kommen til Rom, var bleven den seirende i Verden ved at gaa paa Afford med Hedningesamfundene, havde indrettet sig lunt

og godt som Statskirke, saa kom dette Spørgsmaal om Døden, og hvad den bragte, igjen, frataget Forsølgelsens og Martyrdommens Glorie. Den fristne Kirke havde, ved at bygge paa Paulus istedetfor paa Jesus, sveget sin Mesters Grundsætninger. Istedetfor at lægge Frelsens Grund for alle i Karak-teren, i Livet og Gjerningerne, havde man lagt den i Tro paa Personen Jesus og paa Kirkens Dogmer. Og da Kirken nu ikke kunde blive enig om disse Dogmer, men førte en rasende Krig om dem, og hver Kirkeafdeling betragtede sin Opfatning som den eneste rette, saa førte man derved en ny Rædsel over Døden. Den athanasianste Troesbetjendelse slog fast, at hver den, som ikke troede som der stod, gik til et evigt Helvede, og nu er der forhaabentlig intet dannet Menneske, selv mellem Ortodokse, som tror længer paa dens selvmodfigende, taabelige Sætninger. Den katholske Kirke slog fast, at „udenfor den fandtes ikke Frelse“, og de lutherste og reformerte Kirker skjeldte Paven ud som Antikrist og Katholikerne som Djævelens Børn. Saalænge man vil fremstille en vis Troesopskrift som Døren til Salighed, kommer man at fylde Dødsøjeblikket med Rædsel; thi Spørgsmaalet kommer uvilkaarligt: Kan jeg nu være vis paa, at jeg har den ene rette Tro? har ikke Katolikerne hellere Ret eller Methodisterne eller Adbentisterne? Hentes en stotortodoks Prest til en unitarisk Dødsfæng, saa vil han sige til den døende Mand eller Kvinde, selv om de var de frommeste og bedste, at de maatte ombende sig og tro paa Jesu Forsoningsblod, før det blev forsent, ellers gik de til Helvede, og derved kaste Rædselens Uvisshed ind over Døden. *) Jeg har hørt fra saa mange Hold, hvorledes vore skandinaviske lutherste Prester iallefald misbruger Dødsfængens Høitidelighed, den Stund Legemet og Manden i Almindelighed er svage, og Nerverne ophidsede og usædvanlig følsomme, til at skræmme de Syge op, saa de ligger og sveder i deres Senge, ved at male op for dem Helvedes Pinsler og derved gjøre Døden tusindfold rædselsfuld. Jeg ved, at de har staaet paa Grabbassen og med toldt Blod affagt den Dom, at den Af-døde ufeilbarligen nu var i det evige Helvede, og det mens den Dødes Slægtninge og Venner stod rundt og hørte paa. Sligt burde være strafbart, og en saadan Prest kunne dømmes som en Forbryder. Hvilket Brægebillede er ikke dette af den Kristendom, som skal afbryde Dødens Braad.

Den Lære, som ogsaa Theologien har opfundet, at ved Døden affiges den uundgaelige Dom, enten gaar man til Himmels eller saa gaar man til Helve-

*) En unitarisk Prest beretter netop et saadant Tilfælde fra Los Angeles. Han var hentet til Dødsleiet af en af sine Menighedslemmer, men da han kom der, fandt han tre Baptister, som ortodokse Venner af den Døende havde udtalt sendt ham paa Halsen, og disse tre var nu i fuldt Ombendelsesarbejde. En af dem laa knælende ved Sengen og truede og bad ham for Guds Skyld, før det var forsent, tro paa, at Jesus var Gud, som havde vasket hans Synder rene ved sit Blod o. s. v. Den Syge var bleven rent nervøs og bad om at faa dø i Fred, da hans egen unitariske Prest kom og sit Troes-ivrerne at forstumme. Han tog den Syges Haand, talte om Guds Kjærlighed, som ikke kan forlade En, men følger En endog ind i Dødens Skjgger. Den Syge trykkede hans Haand og sagde: „Dette var godt, nu har jeg Fred.“

des, der er ingen Mellemting, ingen Udbikling, ingen Forandring mulig — den er ogsaa stikket til at skabe Rædsel over Døden. Katolikerne har forsaavidt mildnet den, som de har en Stjærtsild, hvori Sjælene luttres, hvis der er Haab om Forbedring for dem. Men jeg forstaar ikke, hvorledes en Person, som virkelig tror paa dette, kan føle sig lykkelig hverken i Livet eller Døden. Thi om end han selv kan bjerger sig og føle sig sikker paa, at han har bjerget sig over paa det rette Sted, saa har han saamange Slægtninge og Venner, som han har været bundet til i Livet med mange dyre Baand, om hvem han kanse ikke kan være saa sikker. Og selv om han ogsaa bjergede disse over, hvilken egoistisk Salighed er ikke det at føle sig lykkelig, uagtet man ved og ser, at Størsteparten af de Mennesker, de Brødre og Søstre, med hvem man har levet og virket, er faldede ned i et bundløst, evigt Helvede.

Hvorledes man snur og vender paa det, saa kan ikke den ortodokse Lære om disse Ting andet end kaste Rædsel og Ubished over Dødsfengslen og forbitte Livet for de Gjenlevende. At tro, at der er et evigt Helvede, hvori Gud tillader, at Størsteparten af Menneskene gaar hen til haabløs, redningsløs Pinsel; at tro, at ingen kan være sikker for Helvede, hvor udmærket man end er, fordi det kommer an paa at kunne den reite Troeslektse, og det er ikke godt at vide i al denne Mangfoldighed af Sekter, hvad som er den rette, da hver paastaar det om sin; at tro, at om man har taget Feil, saa gives der efter Døden ingen Mulighed for at vælge opigjen; thi i Dødsøjeblikket afgjøres det, enten du skal gaa til Himlen eller Helvedet — alt dette er saa grusomt og trøstesløst, at det maa fylde hver Dødsstue med Rædsel og gjøre Religionen til Menneskets værste Plageaand. Det klinger derfor saa sørgelig komisk, naar man paastaar, at den liberale Opfatning af Religionen kan være bra nok at leve paa, men den forslaar ikke i Døden. Sig mig, finder I nogen Trøst for den Døende i det, at det er muligt, ja sandsynligt, at han gaar til Helvede, at har han ikke den rette Tro, saa gaar han der sikkert, at der intet Valg vil blive for ham herefter? Jeg finder det virkelig ikke. Jeg synes, det er grusomt, sælt, ukristeligt altsammen. Thi det affætter Gud som Kjærlighedens og Almagts Gud. Det gjør Gud til en ynkelig Pjalt, som ikke kan bjerger sine egne Skabninger, uagtet han siges at være almægtig. Det gjør Gud til en grusom, hevnjerrig Tyran, som kan tillade, ja glæde sig i sine egne Børns Smerter og Strig i al Evighed, gjør ham lavere, raaere, hjerteløse, end det mest nedværdigede Menneske; thi dette vilde tilsidst føle Medlidenshed med sit lidende Offer. Og det uagtet Gud kalder sig Kjærlighedens Fader. Men har da I Liberale noget bedre at byde ved Dødsleiet? vil vel Nogen spørge. Ja sandelig, vi har det. Hvad lærer da I?

Vi nægter først den bibelske Sætning, at „Døden er Syndens Sold“. Den ortodokse Opfatning af Døden er klart fremlagt i følgende Ord af Paulus: „Synden kom ind i Verden formedelst et Menneske, og Døden formedelst Synden, og Døden trængte saaledes igjennem til alle Mennesker, idet de syndede alle.“ (Rom. 5, 12.) Paa denne Sætning kan vi sige, at hele den ortodokse

Frelsesplan er bygget. Denne Sætning udtaler klart, at Menneffene ikke vilde have døet, om ikke Adam og Eva havde syndet. Men dette tror vi ikke er sandt; thi det strider baade mod Naturens Orden og mod selve den ortodokse Theologi forresten. Videnskaben har godtgjort, at Historien om Adam og Eva, dette at vi er udgaaet fra blot et Menneffepar, bare er et smukt Sagn, der indeholder mange dybsindige og interessante Tanker, og at altsaa alt, vi har bygget paa den Fortælling, betragtet som virkelig Historie, rampler med selve Grundvolden. Og hele Naturens Orden med Vinter, Vaar og Sommer og Høst synes at tiltjendegive, at Universets Love er grundlagte paa Død og Opstandelse fra først af. Det vil være umuligt at antage, at Gud rystede hele Verdens en Gang lagte og ordnede Grundvold, fordi Eva og Adam var ulydige og spiste af den forbudne Frugt. Det er meget rimeligere at antage, at Døden, ligesaa vel som Livet, var villet fra først af af Gud, og var en Velgjerning, en Kjærlighedsakt af ham, og har intet direkte med Synden at gjøre, skjønt den fremstyndes af denne ved at der drives Sygdomsstof ind i Blodet gennem den. At selve den kristne ortodokse Theologi kommer i Strid med sig selv paa dette Punkt, kan sees af, at først saa lærer den, at Døden er en Følge af Synden og er almindelig, fordi Synden er almindelig; men siden saa lærer den, at alle vore Synder er afvaskede, er borttagne ved Jesu Blod, saa at de, som tror paa ham og tilegner sig hans Fortjeneste, er rene og syndeløse i Guds Line. Men da skulde jo disse sidste ogsaa være fritagne for at dø; thi Døden er kun en Straf for Synden, maa altsaa kun tilhøre dem, der vedbliver i sine Synder, ikke dem, der er befriede fra Synden. Ifledestomindre ser vi, at ortodokse Folk dør ligesaa vel og ligesaa fort som vantro. Na selv den frommeste Engel paa Jorden bukter under for denne uundgaaelige Gæst og det af de selvsamme Sygdomme som den vantro og gudløse. Hvis Døden er en Straf for Synd, hvorfor skal da de, som har modtaget Jesu Offer, der skulde fri dem fra Synd, fremdeles straffes?

Nei, Døden er en venlig Gæst, en Befrier, sendt af Gud i Kjærlighed, naar denne Materiens Maskine, vi kalder Legemet, ikke længer vil arbejde, som den skal, men voldser os Pine; den er et kjærligt Moderbryst, som rækker sig selv frem til Næring for de kommende nye Liv; thi intet af det, som smuldrer i Døden og Opløsningen, selv ikke Bladet i Skogen forgaar sporløst, men det leber videre opløst i andre Bestandele, der giver sin Part i Kredsløbet af det store, aldrig sluknende Liv. Den er ikke en grusom Tilintetgjører, nei den er kun en venlig Dørvogter, der aabner Porten til en anden og bedre Tilværelse for den Sjæl, som har stundet efter højere Liv, og til et Luttrelfers Arbeide for den Sjæl, som har fornødret sig, og som ikke kunde finde frem til sin Bestemmelse under Jordelivets Betingelser. Vi Liberale tror, at Menneffets Aand er en Gnist af Guds egen Aand, og at den derfor ikke kan fortabes eller dø, om end Legemet visner. Vi tror, at saasandt Gud er Kjærlighed og Almagt, vil han drage Omfjorg for, at denne Gudsåpire i os faar Betingelser til at udvikle sig i, som er de bedst mulige, og kan den ved Medmenneffers Synd og Vanstel ikke faa

dem her, saa faar de dem histoppe i en Række af Udviklinger, som der foregaar. Naar Menneſket er en Skabning, som af Gud har faaet Naadegaven af at fremme ſin Udvikling gjennem frit Valg, ſaa følger det af ſig ſelv, at Gud altid vil ſørge for, at det har Anledning at gjøre Valg, og vælger det galt, at det ſaar ny Anledning at vælge rettere, og det i en altid fortløbende Række, indtil Menneſket har naaet ſin Beſtemmelse gjennem Selvbefſtemmelse. At tro, at Gud har ſat Menneſkejæle ind i Verden, og det ofte i de laveste, raaceſte Omgivelſer, for at dette korte Jordeliv, en 30-40 Aar ſkulde være beſtemmende for diſſe Sjæles Velfærd i alle Egheders Egheder, det er ikke blot utænkeligt, men det er grusomt, det er aldeles uforeneligt med Tanken paa Gud ſom Kjærlighedens Fader. Nei dette, at ſelv den laveste og uſteſte Menneſkejæl ikke kan undgaa Guds Kjærlighed, men at denne følger ham og gi'r ham Anledning til Valg, ikke bare her men hiſſet, beſtandig, indtil han har fundet frem, det er en velſignet Tante, og den eneſte, ſom ſtaar i Overensſtemmelse med vor Tro paa Gud ſom Kjærlighedens Fader; det er den eneſte, ſom kan borttage Dødens Rædſel og Gru. Du Moder og Fader, ſom ſidder og ſørger over en vanartet Søn eller en Datter, ſom kom paa Afveie og døde midt i ſine Synder, tro ikke, at Haabet er ſlutt for dem. De er Guds elſtede Børn fremdeles, ſelv om de ikke vilde vide af ham, Guds Kjærlighed følger dem, hvor de er, og om de end har draget megen unødigt Lidelse over ſig ſelv, ſaa vil netop denne Lidelse være Aarſag til deres Ombendelse og Forbedring. Og ligesom de hernede var omringede af Eders Bønner og Formaninger og af gode Venners upaaagtede Raad, ſaa ſkal de ogſaa hiſſet være omringede af gode Indbydelſer, tjenende, venlige Aander, ſendte af Gud til at være deres Veiledere og Opdragere, der hvor de nu vandrer i Enſomhed og Mørke, plagede af Samvittighedsbebreidelſer. Og J, ſom har miſtet Kjære, om hvem J ved, at de var Guds ſande Børn, fordi de elſtede ham ved at være gode hernede, ſørg ikke ſelvtjærligt over Skilsmiſſen fra dem; thi ſom Paulus ſiger: „Dine har ikke ſeet, heller ikke Dre hørt, heller ikke er det opkommet i noget Menneſkes Hjerte, de Ting, ſom Gud har beredt for dem, der elſte ham“ (1 Kor. 2, 9). En Herlighed venter os, ſom vi ikke gjør os nogen Tante om. Der ſkal aabnes for vor tørſtende Aand Rige efter Rige med nye Opdagelſer, vor Aand ſkal føle ſig let og fri, efterat have ſluppet alle de ſnørende Baand, hvormed Legemet bandt den. Befriet fra Sygdom, fra Sorg, fra Smerte er den iſtand til fuldtud at nyde al Naturens ſaa vel ſom Aandens Herlighed, den kan ſøge Samfund med Aander, den har elſket hernede, beriges af deres Tankevæld, nyde Farver, Lys, Muſik, Sang, Tale, Ideer i en Grad og under Omgivelſer, vi ikke gjør os nogen Ide om hernede. Det er ikke alene et fantaſtiſt Haab dette, men det ſtemmer overens med, hvad hundreder og tusinder af ſalige Aander har meddelt os om deres Tilſtand hiſſet. Og til al denne Herlighed er Døden Afgang. Kan ikke en ſlig Tro, en ſlig Viſhed afſtumpe Odden af den Smerte, ſom kanſte for mange vil gaa fornd for Dødsøjeblikket? kan ikke denne Aandens høie Glæde overſtraale Nervernes Smertesittren? Jo, en ſlig

Betragtning af Døden er istand til ikke alene at borttage dens Gru, men at lade os længes efter den som en kjær Ven og Befrier, der skal aabne os Veien til en lang, deilig Reise. Ja, jeg vil tilstaa det for Eder, Venner; jeg længes stundom saa stærkt efter Døden, at det næsten blir sygeligt. Og det naagter jeg vel er lytkelig som saa Menneſter. Men naar jeg ser al denne Raahed og Løgn og Hytleri og Dyriftthed og Griſthed og Grufomhed rundt om mig; naar jeg ser de fortvilede Tilſtande, Menneſtene har bragt over ſig ved frivilligt Valg, naar min Aands Nerver krymper ſig ved al denne raa Berørelſe, naar jeg overvældes af alt dette uovertommelige Arbeide, ſom ligger for os — aa, ſaaønſker jeg mig mange Gange, at jeg kunde flygte fra det Hele til ren Luſt, rene Omgivelſer, til Forſtaaelse og Harmoni og Glæde, til det evige Aandens Rige, ſom Døden ſkal aabne for mig. Og ſaa faar jeg haſte og hale hernede, ſaa længe det gaar, og glæde mig til den ſtore Reife, der ſkal aabne ſaa mange Underer for mig og løſe ſaa mange Gaader; da jeg kanſke ſkal ſaa ſine Traaden i den Virbar af Meningsløſhed, ſom jeg ofte ſynes Livet hernede er. Ja, velkommen du min deilige Fødselsdag, ſom andre kalder Døden, men jeg kalder Livet, mit nyfødte virkelige Liv, og lad mig vente dig med Taalmodighed, du venlige Engel fra det Høie!

Lad ſaa de Ortodokſe ſidde ſkjælvende foran Døden fyldte med hemmelig Gru; lad dem ſige med Luther: „Det kunde være en let Ting for en Kriſten at lide og overvinde Døden, hvis han ikke vidſte, at den var Guds Brede.“ Vi tror ikke paa nogen Guds Brede, vi tror paa Guds uſluttelige Kjærlighed. Vi lader os ikke fange af jødiſk eller middelalderſk Theologi, men vi følger den Række af udmærkede Aander af alle Racen, ſom har udtalt ſig lignende om Døden ſom vi. Vi ſiger med Paulus, at „det at dø er en Vinding.“ Og vi tror, at vore ſaakaldte Døde er i Guds kjærlike Varetægt; vi tror, de er uſynlige om os og følger os; vi tror, at ſkjønt Døden tager bort fra os midlertidigt deres Anſigt, tager den ikke bort fra os deres Kjærlighed. Og derfor betragter vi ikke Døden ſom vor Fiende, men ſom vor Ven, en Befrier for mange trætte Sjæle, en Trøſter for mange bedrøvede Sind, en Portner til de evige Rigers Herlighed. Lad os derfor gjøre os færdige til at dø ret, ved at leve ret, og gjøre vor Pligt hernede. Da bryder vi ſelve Døden af dens Gru, og lægger os med Tak en Gang i dens Arme.

Giver Keiseren det, som Keiserens er, og Gud det, som Guds er. (Nytaarsdag.)

Lest: Math. 22. 15—21.

Vi begynder i Dag det nye borgerlige Aar, og der paatvinger sig uafviselig den Tanke hos selv de sløveste blandt os: „hvad skal det nye Aar bringe mig? hvorledes vil jeg skikke mig i det nye Aar? vil jeg vokse aandeligt eller gaa tilbage? vil jeg være syg, frisk, lykkelig, ul lykkelig?“ Der stormer hundreder af Spørgsmaal ind paa os, og vi kan ikke besvare nogen af dem. Vi stirrer ud i en Taage, og Gud ske Tak, at vi ikke kjender Fremtiden. Det sparer os for mangen vaagen Nat, mangen Engstelse, mangen Grublen. Men rustet bør vi være til at tage imod, hvad det nye Aar bringer, enten Medgang eller Modgang, enten Sorg eller Glæde. Og da ved jeg ingen bedre Lest at sætte paa det nye Aar end disse Ord af Jesus: „giver Keiseren det, som Keiserens er, og Gud det, som Guds er“. Historien, som gav Anledning til disse berømte Ord, er hyppelig. Det er paa den sidste Paaskefest i Jerusalem. Farisæerne og deres Slæng vaager med Forbittrelsens Bløghed over hver Jesu Bevægelse, hvert hans Ord, hver hans Handling, for at gribe ham. Nu har de optænkt en ganske listig Plan. De søger at faa ham til at udtale sig offentlig i Dagens brændende Politik, Spørgsmaalet om, hvorledes man skulde forholde sig ligeoverfor Romerne, Landets Undertrykkere, og især da i Skatte-spørgsmaalet. Det var forbudt i Moselov for Jøderne at svare Skat til andre Nationer; det var et Tegn paa Fornedrelse, paa Underkastelse, og dog maatte de nu gjøre det. Denne Skat hadede de, ligesom de hadede Romerne. Hvis Jesus nu havde svart et bent Ja paa deres Spørgsmaal, om man skulde svare Skat til Romerkeiseren, saa var Folket blevet rasende, de som hemmeligt holdt ham for Messias; thi Messias var jo netop den gudsendte Fører, som skulde afkaste Romeraaget. Vilde nu Jesus befale dem at vedblive med denne Skat, beviste han jo derved, at han slet ikke var Messias. Og paa den anden Side, hvis han svarte et bent Nei, man skulde ikke betale Skatten, saa vilde der være nok af Sladderhanker, som vilde rende med dette til Landshovdingen og sfrige op, at Jesus nu stod og prædikede Revolution og Ulydighed mod Ovrigheden. Planen var godt udtænkt, Dieblisset vel valgt paa en Paaskefest, da der var en Masse Folk i Byen, og da Jesus var omringet af en lyttende og ventende Skare. Og for at faa et endnu mere ustyldigt Skin, for at det skulde se ud, som om dette var et Spørgsmaal, der længe forgjæves var diskutteret om mellem de Lærde, og som man derfor nu onskede at høre Jesu Mening om, saa tiltaler de ham yderst smigrende, som om de erkjendte ham som Profeten og Vidsdomslæreren, hvis Ord folgelig havde Autoritetens Vægt: „Mester, vi ved, at du er sandtru og lærer Guds Vel i Sandhed og skjotter om Ingen; thi du anser ikke Menneffers Person“.

Jesus gjennemskuer dem pieblittelig og viser det ved at tiltale dem: „J Dienskalte, hvi frister I mig?“ Men hvad Farisæerne ikke havde tænkt sig var,

at der kunde gives endnu en Udvei, nemlig at hver skulde faa sit. Brugte de Keiserens Penge, hvor hans Billede stod stemplet paa, saa var det retfærdigt, at de svarede ham Skatten i hans stemplede Eiendom. Ved dette sit mærkelige Svar tilkjendegav Jesus som sin Mening, at man bør adlyde det Lands og den Regjerings Love, som man hører til, selv om man ikke liker disse Love. Han erklærer derved ligesvem, at han ikke var kommen for at vække Revolution mod Rømerne. Selv om denne kunde være undskyldelig, ja berettiget, var det dog ikke derfor, han var kommen til Jorden. Han var ingen Krigens, men en Fredens Mand. Den Krig i Tankens Verden, som han vakte, skulde udfjæmpes med Aandens Vaaben alene, ikke med Jern. Han billiger ikke mange af Anar-
kisternes Paastande, at man har Lov at møde Vold med Vold og anvende Snigmord og Dynamit for at fremme sine Hensigter og omstyrte de bestaaende Love. Han betoner Yndighed mod den verdslige Øvrighed, naar denne ikke trænger med Vilje Folkets andre Love og saaledes bryder ned sine egne Grændser. Han har ingen Ting imod at stræbe efter at faa uretfærdige Love forandrede, men lad det ske ad Fredens Vej. Taal og tilgiv Fornærmelser heller end at hævne dem, det er Jesu Aand. Som fuldblods Jøde søgte han ogsaa Braad-
den af den Ydmiggelse at maatte trælle under et andet Folk, berøvet sin Frihed; men saa længe som dette Folk forholdsvis lod dem i Fred med deres Religion og Folkeeiendommeligheder, saalænge var der ingen Grund til Revolution. Der var en anden Ting mere vigtig for ham end den ydre Politik, ja altopslugende vigtig, og det var Forholdet til Gud. „Giv Gud det, som Guds er“, saa vil du ogsaa lære at give Keiseren, hvad Keiserens er. Det var Gudsforholdet, Jesus betonedes, han var en religiøs Reformator, ikke en verdslig. Gudsforholdet var for ham alt — dog ikke saaledes, at han foragtede verdslige Ting, men hans Interesser laa ikke der. Og det var en ganske anderledes stor Ting at lære sine Landsmænd, hvorledes de skulde være Guds rette Børn, end at op-
hidsede deres politiske Had mod Rømerne. At han ikke foragter Keiseren og Lovene viser sig jo netop deri, at han opfordrer sine Landsmænd til at vise dem Yndighed. Der er dem, som har bidt sig fast i disse Ord og vil deraf drage den Slutning, at en Kristen ikke bør besætte sig med Politik eller verdslige Ting; naar han ærligt og redeligt svarer sin Skat, saa er det alt, han skylder Staten, hans eneste Pligt mod denne. Resten er hans Pligt mod Gud. Fædrelands-
kærlighed er bare Snak; thi en Kristen har kun at elske sit hjemmelske Fædreland; at synge Fædrelandsfange og deltage i politiske Folkemøder øger bare Ens verdslige Sind; man har jo Salmer og Bibelen, man behøver ikke anden Literatur. I kjender formodentlig den Slags Kristne.

Men at benytte Jesu Ord til en saadan Slutning er ligesvem Tilsmiggelse. Her staar ikke et Ord om noget saadant. Vi ved tværtimod, hvor Jesus elskede sit Fædrelands Profeter og Digtere og citerer dem og bygger sit Program paa deres og fortsætter deres Verk imod Prestehierarkiet og de udbortes Ceremonier. Og disse Profeter var jo netop Politikere, elskede sit Fædreland med en

brændende Kjærlighed og greb aktivt ind i dets Skjæbne. Tænk bare paa Jeremia Begrædelsers Bog, hvilket Fond af Omhed og Fædrelandskjærlighed ligger ikke begravet der. Fordi om Jesus her stiller mellem den verdslige Herre, Reiseren, og den aandelige Herre, Gud, mellem Stat og Kirke kan vi sige, sætter han derfor ingenfomhelst Modsetning mellem dem, eller Fiendskab mellem dem. Ivertimod vil det vise sig ved Erfaring, at den, som rettelig kan give Gud, hvad Guds er, det vil sige er from, gudhengiven, ærlig, sand, frimodig, mandig, kjærlig, han blir ogsaa den bedste Borger, den som mest samvittighedsfuldt vil give Reiseren, hvad Reiserens er.

Det sørgelige er, at saa mange giver nok Reiseren, hvad Reiserens er, det vil sige opfylder sine daglige Borgerpligter, men de glemmer at give Gud, hvad Guds er. „Søger først Guds Rige og hans Retsfærdighed, saa skal ogsaa de andre Ting vederfares Eder“. Hvad er det da, som er Guds? Vi kan ligesaa gjerne spørge: hvad er det, som ikke er Guds? Tror vi paa Gud som Staber af alt Liv, maa vi ogsaa tro, at alt tilhører ham. Vi Mennesker tilhører ham helt, med Legeme, Sjæl og Aand. Vi skylder ham Regnskab for, hvorledes vi har brugt og vil bruge disse hans Gaver. Naar vi altsaa skal give Gud, hvad Guds er, saa skal vi give os selv helt hen til ham med Legeme, Sjæl og Aand. Og hvad vil det sige, at give Gud vort Legeme? Det vil sige, at iagttage de Love, han har sat for Legemets Trivsel, Helse og Skjønhed. Husk paa, at Eders Legemer er den hellige Aands Tempel, siger Paulus. Vi er pligtige til at hvælve dette Tempel skjønt og sundt til Guds Ære. Mange af de gamle Hedningefolk og især da Grækerne var i den Grad forelskede i Menneskelegemets Skjønhed, at de formelig drev Afguderi med det. Formens Skjønhed blev alt for dem. Baade Kvinder og Mænd deltog i Gymnastik, vaskede og salvede sine Legemer hyppigt med Olje for at gjøre dem elastiske og smidige, og de Billedhuggerverker, dette Folk har skabt, saa herlige, at de staar som uovertrufne Mønstre den Dag i Dag, vidner om dets Beruselse i Legemets deilige Former. Saa kom en Tid i den kristne Kirke, hvor man troede at skulle hjælpe paa Aandens Flugt ved at pine og spæge Kjødet, og saa fastede man og vidste sig tilblods, og sank ned i Urenlighed, selv om det ikke gik saavidt som hos Munkene paa Athos, der betragtede det som en Synd at lade Vand komme paa sin Krop. Dette at foragte og vanstjømte sit Legeme og derved tro at vise Gud en Velbehagelighed, viser, hvor lidet man forstaar at give Gud, hvad Guds er, og det hævner sig. Thi Aand og Legeme er saaledes sammenflettede hernede, at den ene lider med den anden, indvirker paa den anden. En sund Aand fordrer et sundt Legeme for at kunne trives. Den unaturlige Spøgelse af Kjødet fremkaldte ogsaa en hidsig fanatisk Aandsretning. Sammen med dette hang ogsaa Lovprisningen af den ugifte Stand som renere og bedre end den gifte, fordi man da ogsaa pinte sit Legeme ved at nægte det Tilfredsstillelsen af en af dets stærkeste Drifter. Men denne sygelige Behandling af Legemet hævner sig i en sygelig Aand. Vi skal give Gud, hvad Guds er, og da han har givet os Legemet, skal vi bruge det overensstemmende

med hans Love og vogte det og pleie det. Frisk Lust, varme Klæder, tætte Huse, Renlighed, Bevægelse i fri Luft, Turning, tarvelig, men rigelig Næring, Vægteskab, alt som kan bidrage til at holde Legemet sundt og tilfredsstillende, indenfor de rette Grændser, Legemets Behov — er en Gudsdyrkelse, hører med til det at give Gud, hvad Guds er. Men de Mænd, som med Vilje nedbryder Legemets Sundhed, overdriver og overanstrenger dets Kræfter og Love gennem Udsejlsener som Druktenskab og Losagtighed, eller de Kvinder, som ved naragtige Moderer som høie Hæle næsten midt under Foden eller trange Snørlov lægger Spiren til vordende Sygdomme og bringer over sig selv ikke anede Ulykker, naar den Tid kommer, at de skal blive Modre, de nedbryder Guds Love, Guds Mening med deres Legeme, de giver ikke Gud, hvad Guds er. Naar vi ser, hvorledes Druktenskab og Lidetlighed har faaet Magt over Menneffene, ser paa de røde, oppustede Ansigter, paa de blege, indhulede, visne Kroppe med røde, vædskende Dine og væmmelige Saar, saa synes det nok ikke at være overflødig at raabe til Menneffene: giver Gud, hvad Guds er, ogsaa med Hensyn til Legemet.

Og hvad vil det saa sige at give Gud vor Aand? Det vil sige at hengive sig til ham helt og fuldt, at tage ham op i vort daglige Liv, saa at vi ved alt, hvad vi siger og gjør, spørger os selv: hvad vil Gud sige til dette? Med andre Ord at Maalestoffet paa vore Ytringer og Handlinger ikke er den: „hvad tjener vi paa det? hvad bringer os størst Noe og Anselse? men: er dette ærligt, sandt, retfærdigt? vil dette gjøre mine Medmenneker godt? De Menneker, som forstaar denne Kunst bestandig at kritisere sig selv med Guds Dine, bestandig at se sine Handlinger i Guds Lys, bestandig at lægge Idealets Maalestof over sin Vandel, de opøver saaledes sin Samvittighed, at den blir som det fineste Barometer, saa at de ubevidst ikke faa gjøre andet end det, som Ret er, ikke faa tale andet end Sandhed; de føler straks paa sig, naar de gaar paa Aftord med Omgivelseerne, eller af Feighed eller for Fordels Skyld undlader at vidne der, hvor deres Vidnesbyrd netop tiltrænges, og de skammer sig. De tilkæmper sig, ved altid at give Gud, hvad Guds er, en aandelig Fasthed, som volder Glæde og Sikkerhed i hele deres Optraeden. Der staar uvilkaarlig Respekt af den, som bestandig tør være sig selv, enten det bærer med eller mod Strømmen; han faar selv af Modstanderne Beundring og Tillid, skjønt de maa bekæmpe ham. Den som vil sin Rappen efter Vinden, som feigt vil hyle, naar han tror, der er Fordel i at gjøre saa, han er ikke lykkelig, skjønt han kanske midlertidigt kan erobre sig en anset Stilling eller nogle Penge.

Men den, som føler sig i Paagt med den Evige, den som har den gode Samvittighed at have gjort sin Pligt, den som dog føler, at han har sagt Verden Sandheden, han nyder en indre Glæde og No, som intet i Verden, hverken Forsølgelse eller Lidelse eller Sygdom, kan fratage ham. Og om man end med Jesus, overbældet af Smerte, mattet af Lidelse, kan stønne i et Døbt: „min Gud, min Gud, hvi har du forladt mig?“ saa bøjer man dog næste Døbt sit Hoved tilfreds i Døden med et: „det er fuldbragt!“ Der var en Tid i Kristen-

firkens Historie, den samme Tid, som troede, man skulde behage Gud ved at pidste og plage Legemet, hvor man tænkte, at det at give Gud, hvad Guds er, bestod i at trække sig tilbage i Orden og Klostre, langt fra Verden og tilbringe sin Tid med at synge Salmer og mumle Bønner. De havde en saa liden Forestilling om Gud, at de bandt ham fast til Bibelsens Blade eller til Bønnens Ord eller til Salmefangens Vinger. De tænkte ikke paa, at Gud bor i den hele store, vide Verden, han har skabt, og først og fremst i Menneftenes eget Bryst, og at man, naar man vil finde Gud, netop maa gaa ud i Verden mellem Mennefter og søge at faa dem til at give Gud, hvad Guds er. — At vise sin Kjærlighed til Gud er at vise den mod Mennefter, at give Gud, hvad Guds er, er ikke altsaa at afsondre sig selv og føre et selvfjærligt, unyttigt Liv med Læsning i Bibelen og Bøn: men det er at vie sine Kræfter til sine Medmennefters Vel. Den kom ret forstaar at give sig helt hen til Gud, han vil føle en Drift i sig til at give sig helt hen til Mennefter. Derfor siger ogsaa Jesus, at det første og store Bud er dette at elske Gud af sit ganske Hjerte, Sjæl og Sind; men det andet er ligesom dette: „du skal elske din Næste som dig selv“. Og her kommer netop Sammenhængen mellem Guds og Keiserens. En, der vil give Gud, hvad Guds er, ved helt at vie sig til sine Medmennefters Tjeneste, han vil komme som Borger og Medlem af en Stat at staa Ansigt til Ansigt med dette Samfunds og denne Stats Love, som Borgerne af Samfundet ved Stemmegivning har faaet istand og bestemt sig til at lyde. Lad disse Love være flette, være utidsmæssige og udvoksede, saalænge de endnu er eksisterende Love, bør de lydes, paa samme Tid som man bør arbeide paa at faa dem forandrede. Anarkismens Theorier, om at hvert Individ skal faa Lov at røre sig frit som han lyfter, følge sin Naturs Krav uden Indskrænkning af nogen Lov, og at man ikke behøver nogen Styrelse, kan være bra nok, hvis man bør alene paa en øde Ø som Robinson Crusoe. Men hvor man bare kommer to tre Familier sammen, end sige da hele Samfund, som skal have Handel og Wandel med hverandre, da maa man træffe Overenskomster med hverandre, for at der ikke skal opstaa Trætte og Fiendskab, og da har man Lovene. Ja i hvilken som helst kooperativ Fabrik eller Forretning maa der jo En vælges til at lede Arbeidet, ellers vil En drage en Vej, og en Anden en anden Vej, Arbeidet bør fordeles og ordnes — og da har man straks en Styrelse, som de andre frivilligt ønsker at underordne sig. Her faar Flertallets Vilje gjælde, selv om Flertallet er aldrig saa flet, fordi det repræsenterer de Flestes Vilje inden Samfundet, og det faar blive Mindretallets Sag at blive Flertal ved at overbevise flere og flere om sine Theoriers Rigtighed, og saa faa gjort nye og mere tidsmæssige Love. Man bør give Keiseren, den store Keiser Loven, hvad hans er, forudsat naturligtvis at denne Lov ikke vil tvinge mig til noget, der er ondt, der er stik imod Guds Bud, saaledes som jeg opfatter dem. Saaledes var Apostlerne berettigede til ikke at følge det Bud, som forbød dem at prædike sit Evangelium; men de maatte ogsaa tage Følgerne: at blive hudstrøgne og udjagede. Hans Nilsen Hauge det samme, han maatte finde sig i at sidde 10 Aar i Fæng-

fel, da Loven var, at ingen Lægmand skulde have Lov at prædike. Saaledes Kvæterne endnu hjemme, der blir arresterede og holdte i Fængsel, fordi de ikke vil blive Soldater og tjene sin Værnepligt. De gjør Ret i at nægte, saalænge det hører til deres Religions Forbuds, at Krig er Synd; men de maa ogsaa tage Følgerne uden at klage, saalænge Loven er saaledes. Saaledes Mormonerne, naar man vil tage Hærføret fra dem. De maa finde sig i Forsølgelse, naar de har slaet sig ned i en Stat, hvor Engifte er befalede. Hvorforhelst Keiser Lov vil tvinge mig at gjøre noget mod min Samvittighed, der faar jeg protestere, men maa ogsaa være villig at tage Følgerne. Der blir det for mig en Indtrængning af Keiseren paa Guds Gennemærker.

Revolution er kun tilladt der, hvor Styrelsen bryder sine egne Grænser, ikke holder, hvad den selv har vedtaget, og begaar den største Uretfærdighed istedetfor at beskytte Samfundets Medlemmer med Retfærdighed.

Man skal give Keiseren, hvad Keiserens er, man skal elske sit Fædreland, beskytte dets Love, søge at være en nyttig Borger, arbejde med alle sine Evner paa sin Stats Udvikling i det gode. Og det kan man bedst, naar man giver Gud, hvad Guds er, naar man er besjælet i Aand og Hjerte af hans Aand, drevet af Trang til at gjøre godt mod Medmennesker. Den bedste Kristen bør være den bedste Borger. Der er saa mange unge Mennesker i vore Dage, som har mere over og tjede ved den aandløse urimelige Form af Kristendommen, de er opvante med, har vendt al Religion Ryggen og nøier sig med at give Keiseren hvad Keiserens er; det vil sige de er lovløse, retsloste Borgere. Disse Mennesker har fratrækket sig selv Menneskenes højeste Lykke og Kraft, den religiøse Tro og Begejstring. De plyndrer sig selv istedetfor at berige sig selv med Aandens bedste Gave. De fylder sig med Haan og Bitterhed istedetfor med Kjærlighed, de mister sin Tro paa Livet og Menneskene ved at miste sin Tro paa Gud som den altskyldende Kjærlighedens Magt i Verdensmaskineriet. Vi vil ønske for dem i det nye Aar, at de maa komme tilbage eller rettere vinde frem til Gudstroen igjen, som vil gjøre dem stærkere, gladere, bedre. Og lad os saa alle arbejde for, at det nye Aar kan blive et godt Aar. Lad os huske paa, hvad Robertson siger: „Det er ikke ved at angre paa det, som ikke lar sig gjøre om igjen, at sandt Arbejde gjøres, men ved at gjøre det bedste ud af, hvad vi er. Det er ikke ved at klage over, at vi ikke har de rette Redskaber, men ved at bruge de Redskaber, vi har, vel. Hvad vi er og hvor vi er — det beror paa Guds Forsyn, Guds Arbejde, skjønt det kan bringes til at bli saa ved Menneskets daarlige Arbejde. Og hvis man vil tage Sagen mandigt og klokt, maa man se Vanskelighederne lige i Ansigtet og se, hvad der kan blive gjort ud af dem. Liv, ligesom Krig, er en Række af Mistak, og det er ikke den bedste Kristen eller den bedste General, som gjør de færreste falske Skridt. Den er den bedste, som vinder den mest glimrende Seier ved at overvinde Mistakene. Forglem Mistakene; se at faa Seier ud af Mistakene.“

Og saa glædeligt Nytår!

Bør vi anklage Gud for det Onde i Verden?

(Søndag efter Nystaar.)

Tekst: Ps. 2.

Der er mangfoldige Mennesker, som er blevene Gudsfor nægttere paa Grund af al den Glendighed, som er i Verden. De kan ikke rime den sammen med Tanken paa en almægtig og alskjærlig Gud. At de, som selv er dyppede ned i Glendighed, omsider kan miste Taalmodigheden, miste alt Haab og al Tro, det kan jeg forstaa. At de derimod, som selv har det godt, og som ved sin Dannelselse, Tænkning og Læsning er istand til at efterspore Rilderne til denne Glendighed, skal anklage Gud for denne, det forstaaer jeg mindre. Der skal adskillig grundmuret Tro til at holde Forvisningen om en kjærlig Fader oppe, naar man bare faar Slag, og de, som er fødte i Armod og Glendighed, som gjennem sine Omgivelser er holdte i Armod og Glendighed, som maa begynde og holde paa med hele sit Liv et glædeløst, haabløst Slid i Armod og Glendighed, uden Haab om at komme ud af det; slide sig ud legemligt og aandeligt, bare for at faa Mad i Mund og ikke nok af den heller, de kan nok have vanskeligt for at se et kjærligt Forsyn. At saadanne Mennesker med bitter Spot vender sig bort fra en saakaldet Kristendom, samtaler om Broderkjærlighed, men praktiserer den paa denne Maade, — at de ler En op i Ansigtet, naar man taler til dem om en Gud, som sørger for sine Børn som en kjærlig Fader, — det finder jeg naturligt. Vi finder ogsaa, det er saaledes. Læs Helen Campbells Bog: „Fattigdommens Fanger“, og saml sammen alle de bittre, haanende Udtalelser mod Gud og Mand, som kommer fra disse Glendighedens Offere, og du skal se. Det er ikke godt, at det er saa,, men det er naturligt. Hvis disse Stakkere kunde holde Haabet og Troen oppe, kunde lære at lægge denne sin Glendighed anklagende, ikke for Guds Fodder, men for deres, der har bragt den over dem, nemlig deres Medmennesker, saa vilde de være bedre farne, saa vilde de have en Væststraale i deres mørke Tilværelse, en Glæde at se frem til, om ikke hernede, saa histoppe, naar de er slupne ud af Menneskenes Klør; saa vilde de have en guddommelig Hjælp der, hvor Menneskehjælpen svigtede og gjennem Væn bidse sin Fantasi og sin Tro, saa den holdt sig vaagen og varm, istedetfor at blive brukt som en vingestudt Fugl af Fortvivlelse og gispe mat i Døden. Men for deres Vedkommende, som selv har det godt, og som har alle Forudsætninger til at kunne efterspore Glendighedens Rilder, forstaaer jeg som sagt mindre denne Gudsfor nægtelse. Og dog ser vi, at mange af vor Tids mest intelligente, mest varm-hjertede Mennesker har lidt Skibbrud paa sin Tro netop her. Jeg er ikke istand til med min bedste Vilje at forstaa disse Mennesker; thi vi har her kun Valget mellem to Ting, synes det mig. Enten maatte Menneskene være blevene skabte som Maskiner, der adløb Nødvendighedens Lov, ligesom Planterne og Stenen,

saaledes at de maa ikke tænke, maa ikke handle netop saaledes, ligesaa sikkert, som at Planten maa være bunden til den Plet, hvor den gror op, medmindre den rykkes derfra af Menneſkehaand. Eller ſaa maa Menneſkene være ſtabte med fri Vilje til at indrette ſig, ſom de ſelv lyſter, dog altid ſaaledes, at de maa tage Følgerne af ſine Handlinger. I første Tilfælde, hvis Menneſket var en ſlov Maſſine, der gik, til den blev ſtoppet, blev Menneſket anſvarsløſt; da ſit Gud tage Skylden for alt, hvad ſom hændte i Menneſkeverdenen. I andet Tilfælde derimod, hvor Menneſkene har ſin fri Vilje enten til at lyde eller trodſe Guds Love og maa tage Følgerne af ſine egne Valg, der blir Menneſket, og kun Menneſket, anſvarligt for det Onde i Verden. De, ſom vil anklage Gud for Elendigheden hernede, de anklager i Grunden kun Gud for, at han ikke har gjort os til ſlove, tankeløſe, uintelligente Maſſiner, der uden Gode til Udvikling hvirvler rundt i blind Nødvendighed. Og hvem vil vel ønske en ſaadan Tilſtand, at Menneſket ſkulde fornødres lavere end Dyret; thi dette har dog i mange Retninger ogſaa en Slags Valgfrihed, — og føre en enſformig Plante- og Sten-tilværelſe? Er ikke vor Valgfrihed til at tjene de forſkjellige Guds Love, til at bruge eller og miſbruge dem, er ikke den vort Adelsbrev, ſom hæver os til Stabningens Krone? Indeluttrer ikke den Arbejde og Udvikling, Triumfer og Fremadſkriden, Liv og Mangeartethed paa alle Felter? fyllder ikke den Verden med Foretagſomhed og Stjærne og Afveksling og Lebeluſt? Holder ikke den vedlige i os Haabet om og Trangen til beſtändig og beſtändig forbedrede Vilkaar, ikke alene i det timelige, men ogſaa i det aandelige? driver ikke dette os til at ſtorme Himlene og erobre dem og vorde, ſom det nye Testamente udtrykte det, Gud lig? At tage Selvbeſtemmelsens Ret fra Menneſket vilde være at fornødre det, vilde forvandle Tilværelſen til en enſformig, glædeløs Orten. Men holder vi paa denne Selvbeſtemmelsesret ſom vort dyreſte Gie fra Guds Haand, da maa vi ogſaa komme til at lægge al den Elendighed, ſom Menneſkene har beredt ſig ved ſine daarlige Valg, der hvor de hører hjemme, nemlig for Menneſkenes egne Fødder, og ikke for Guds.

Ved at forſøge Sporene af Elendigheden hernede paa Jorden, ſkal vi finde altid, at den er foraaſaget enten ved Gns egen Skyld, eller ved Slægtens Skyld eller ved andre udenforſtaaende Menneſkers Skyld, og beſtändig var u n ø d v e n d i g, noget ſom i k k e var villet af Gud, men ſom var villet af Menneſkene, der miſbruge Guds Love og derfor ſtraffes af dem.

Lad os tage nogle Ekſempler og ſe. Førſt nogle af de daglige, vi jævnlig ſer for vor Dine.

Der har vi Drukkenbolten, ſom ruinerer ſit Hjem, ſom forhandler Livet til et Helvede baade for ſig og for Huſtru og Børn. Hvem har Skyld for, at han er en Drukkenbolt? var det en Naturnødvendighed for ham at drikke fra førſt af? vilde, befalede Gud ham at drikke? ſendte ikke Gud ham meget mere adbaarende Raad fra Benner, fra afſtrækkende Ekſempler? vidſte han ikke, hvad det førte til, om han vedblev at drikke? Jo, han vidſte det, men han valgte frivillig det at

drikke, at vedblive at drikke. Han maa altsaa tage Følgerne. Vi har seet selv de mest forhærdede og haabløse Druktenbolte ombende sig og blive Afholdsmænd, saadanne som John Gough for Eksempel. Det kostede dem en rasende Kamp naturligvis; men de kunde det dog. Det er saaledes ikke sandt, at man ikke kan lade det være; men de, som ikke vil lade det være, faar bære Følgerne og ikke anklage Gud. Gud har sat den Lov, at det Stof, Alkohol, har sin velgjørende Gjerning i Naturens store Husholdning, men naar det nydes til Overmaal af et Menneske, blir det Gift, som optærer hans Organer og forstyrrer Legemets, og derigjennem ogsaa Aandens, Virksomhed. Vil man altsaa trodse den Lov, faar man bære Skylden for Følgerne selv. Gud har gjort En skiftet til Arbejde, og man tjener nok til at have et sorgløst Udkomme, til at kunne have om sig en lytfuld Familie — men saa gaar man paa Brændevinsjappen med hele Fortjenesten, og Fattigdom sætter ind og Sygdom og huslig Elendighed. Kan da Gud hjælpe for det? Er det ikke Manden selv, som har villet det saaledes, og som frivillig, ved dette Valg, styrter andre i Elendighed med sig? Jeg horte netop nu om en Mand her i Minneapolis, som tjente sine $3\frac{1}{2}$ Dollars Dagen og havde stadigt Arbejde; men saa drak han al Fortjenesten op, blev naturligvis affebiget og jaget fra Plads til Plads, mens Familien sank ned i den dybeste Elendighed og sidder nu og sulter. Men er det da ikke Manden selv, som frivillig har valgt denne Tingenens Tilstand for sig og Familie, ved frivilligt at drikke? Men han har arvet denne Tilbøjelighed til Drik fra sin Fa'r kanske, vil du sige; han kan ikke hjælpe for det. Nu vel — selv om vi indrømmer det, er det da ikke Faderen, som frivillig har styrtet sin Søn ind i denne Ulykke? som letjendigt har gaaet hen og faaet Børn, uagtet han vidste, at han forplantede sit Sygdomsstof over paa dem? Forresten saa tror jeg ikke, det er sandt, dette med arvelige Tilbøjeligheder som en *Naturnød* *ved* *i* *g* *h* *e* *d*, der tvinger Efterkommerne ind i Synd. Hvor stærke arvelige Tilbøjeligheder kan være, kan de dog modstaaes og kalder En netop frem til des stærkere Vagt paa dette ene Punkt, fordi man ved, at Ens Fristelse vil ligge der. Jeg har kjendt Børn af forhærdede Drikkere, som er blevene saa opstræmte ved det daglige Syn af Fornedrelse og Elendighed, hvori de er opvoksede, at de aldrig har smagt en Draabe stærkt, uagtet vi maa antage, at den arvelige Tilbøjelighed til det stærke er medfødt hos dem, saa vel som hos nogen. Den arvelige Tilbøjelighed blir aldrig nogen Naturnødvendighed, uagtet den blir en Uundskyldning, om saadanne giver efter for Fristelsen. Hvert Menneske har et personligt Ansvar, som aldrig ophører.

Nu den som har ødelagt sig ved Rjónsuds vævelser, og som ender kanske i et Galehus. Væger har oplyst, at Størsteparten af Sindsyge er blevene det ved Rjónsuds vævelser. Skal Gud have Skylden for det? Vidste ikke disse Mennesker bedre? Har de ikke havt Advarsler nok? De har frivilligt misbrugt en af Guds helligste Love, Kilden til den største Lykke, Kjærlighedens Lykke mellem Menneskene, og strøet denne Gave vildt ud for alle Vinde. Skal da Gud have Skylden for det? Skulde han, fordi at enkelte Mennesker vildt misbruger Kjær-

lighedens Gvne, derfor fratage Menneskene Forplantelsens Mulighed og derved lade Menneskeracen gaa under? Vor Digter Jøsen har i sine „Gjengangere“ rystende malet for os Rækkvidden af denne Synd, idet en lovende, begavet Søn blir standstødt i sin aandelige Vækst, faar sin Fremtid brudt og blir en Idiot paa Grund af Faderens Udsvævelser. Men skal Gud da have Skylden for denne Sønnens Ulykke? maa ikke Faderen tage den? er det ikke ham, som bærer Ansvaret for, at han frivillig forplanter Sygdomsstoffet over paa sine ustyldige Efterkommere og lader dem lide? Og alle disse, som letjindigen sætter væmmelige Sygdomme paa dem, de skulde elske mest? er det ikke dem, der skal have Skylden for denne grusfulde Forbrydelse? eller skal de have Lov bare at lægge den over paa Gud og saa selv gaa fri alt Ansvar? Nei, Venner, vil vi være retfærdige, maa vi indrømme, at alle disse Ting har Mennesker gjort mod Mennesker med fri Vilje, uagtet de vidste bedre, og at altsaa de ogsaa faar tage Ansvaret.

Den Gang de første Setlere kom udover Prærierne her, hørte vi meget om Malaria eller Sumpfeber. Børn blev revne væk i hundredevis, naar deres Forældre havde bosat sig i Nærheden af Myrlænde. Var det da ikke Gud, som bortrev disse Børn? Nei, det var ikke. Der var ingen Naturnødvendighed for, at Bornenes Forældre skulde nedsætte sig netop der. Af Naturhistorien maatte de kjende til, at det var farligt, og at der vilde komme Feber, saalænge til Sumpene var drænerede og udtørrede og forvandlede til frugtbart Land. Men de vovede det frivilligt, loffede ved det rige Haab om udmærket Avling paa disse fede Sletter, naar de først havde dampet ud sit Overskud af Kraft, og de er heller ikke blevne skuffede. De har givet sin Helbred, de har ofret Børn for Efterkommernes Velstand, og det har lykkedes dem; men Offeret var et frivilligt valgt Offer. Dette uhyre Forraadskammer, som vi kalder Amerika, og som Gud har holdt færdig for at skaffe Jordens voksende Befolkning Mad, det har, ved at ligge udhyrtet saalænge, samlet op sliig Masse af nærende Stoffe, at Uddunstningen ofte blir farlig for dem, der først vaager sig ind i dette Spiskammer. Kjender man lidt til Naturens Love, vil man vide at vælge sit Opholdssted paa en sikker Plads; men Uvidenheden dræber saa mange. Om en Mand bygger sit Hus over et udbændt Krater, saa kan han ikke anlægge Gud for, at det hele ramler ned i Vulkanen, hvis denne atter kommer i Udbrud. Jødsbyggerne af Pompeji og Herculaneum kan ikke bebrejde Gud for, at de blev begravne i Askestøv, naar de med Vilje havde bygget sine Hyer paa Vulkanens Sider. Ligelidet kan Bebyggere af Catania og de andre Steder, som er bygget rundt om Vulkansoden, bebrejde Gud, om de en Dag gaar under. De har modtaget Advarslar nok gjennem delvis Udelæggelse af deres Hyer.

Vi er omgivne af Sygdoms- og Smittestof. Meget af det skylder vi os selv gjennem vor frivillig valgte Urenslighed, gjennem daarligt Kloakvæsen, daarligt Madstef osv., men meget kommer ogsaa usforvarende paa os, trods alle vore Forsigtighedsregler, f. Eks. den nu saa berømte Tæringsbacille. Vi lever

i en stadig Kamp mod disse skjulte, usynlige Fiender, vi kalder Bakterier. Men nu maa vi ikke glemme, at disse samme Bakterier er Naturens skjulte Velgjørere, at de frembringer de femmiste Processer, uden hvilke vi ikke kunde leve, at de bevarer og forsvare os mod mange Sygdomme, paa samme Tid som de ødelægger os, hvis de kommer i for stort Antal ind i vort Legeme uden der at finde den fornødne Modbalance. Indtil vi finder denne, finder den rette Modbalance, maa vi lide for vor Uvidenhed. Men netop denne Kamp for at erobre et Stykke videre, sætter Menneskenes bedste Kræfter i Gang, og selve Sygdommen kan have sin Betsignelse i at udvikle Medmenneskers Omhu, Anstrengelse og Kjærlighed. Med hvilken Jubel hilses ikke hver Opdagelse, hvormed man venter at kunne helbrede Tæring, denne rædsomme Sygdom, der river bort en Syvendepart af Menneskeheden. De mange Offere for denne er dog ikke spildte; de har ophidset Menneskenes Anstrengelser og ledet Videnskabsmændene paa Spor efter Sygdommens rette Marsch, og har man først fundet denne, er det bansteligst gjort. Skal man nu anklage Gud for Sygdommene? Jeg paastaar, at Sygdomme ikke er nødvendige; de er ikke overensstemmende med den Orden, som er onstet af Gud. Mange af dem er frivilligt valgte, trods vort bedre Vidende, ved at være uvorren med vor Helbred og udsætte Legemet for Ting, det umulig kan taale, mange af dem skylder vi vor Uvidenhed. Men vi skal lære og har lært at underlue Sygdommene mere og mere, efterhvert som vi lærer deres Marscher at kjende.

Spørgsmaalet blir: skulde vi ønske en Verden, hvori alt allerede var fuldkomment og altsaa ikke kunde udvikle sig, eller skulde vi ønske den som den er, en voksende, arbeiderende, fremadskridende, kæmperende Verden? Jeg kan ikke tænke mig det første under disse Omgivelser med Mennesker i Kjødlegemer, uden at forbinde dermed Ensformighed, Kjædelighed, Stivhed, Død. Det blir atter igjen Menneskeheden arbeiderende under Nødvendighedens Lov og uden Spor af mulig Udvikling. Den sidste Tilstand derimod indeholder sprudlende, sprettende, søgende, findende, opdagende og erobrende Liv, og jeg foretætter den, trods de mange Ulemper, Sygdomme og fortvivlede Tilstande den medfører, fordi Menneskene endnu er uvidende eller med Vilje misbruger Guds Love.

Man hører om Folk, som er komne paa den gale Hylde, som det hedder. Mange er tvungne der mod sin Vilje, og dem skal jeg tale om siden, men jeg tænker nærmest paa dem, som har bragt sig der selv frivilligt. De havde funnet gjøre det udmærket som Haandverkere eller Farmere, og dertil var de skabte; men saa vil de absolut blive Kunstnere, Digtere, Musikere eller Malere. De har smurt sammen noget skrækkeligt Sludder, hvor Smør rimer paa Dør og Hjerte paa Smerte, og saa indbilder de sig, de er Digtere, eller saa har de tegnet af Ønen hjemme i Dagligstuen, og Lærerinden paa Skolen har rost dem for det, eller de har klasket nogle røde, grønne og blaa Roser paa et Stab, og straks indbilder de sig, at de er Malergenier. I har ingen Ide om, hvor jeg blir forfulgt f. Eks. med indsendte Manuskripter af Vers og Noveller, som jeg blir anmodet om at læse igjennem og hjælpe til at faa trykt; og naar jeg da siger, at det ikke

dur, da Fordringerne i vore Dage til Poesi er for store, saa blir de fornærmede og tror, det er Misundelse fra min Side. Der er ingen saa indbildske og forseffede i sine Smørierer som halvdannede Menneſker, og iſtedetfor at tage ſig et dygtigt Arbeide til, ſaa gaar de rundt og driver ſom „miſkjendte Genier“ og ſkjænder paa Verden og paa Gud, ſom har laget det ſaa, at Geniet ikke kan komme til ſin Ret. Har ſaadanne Menneſker nu Lov til at anklage Gud for ſin Fattigdom eller ſin Mangel? Nei, de har jo valgt den frivilligt, uagtet noget bedre ſtod dem aabent, bare paa Grund af deres Indbildſthed og Forſængelighed.

Men der er andre, ſom er komne paa den gale Hylde i Livet, tvungne derhen af Nøden. Der er Folk, ſom f. Eks. har ſeet bedre Dage i det gamle Land, men kommer her og maa tage til med Vadearbeide og Kloakarbeide, hvortil de ikke er vante eller ſtikkede, og vedblive dermed kanſte hele ſit Liv. Jeg har ſjendt Farmere og andre, ſom har været mekaniske Genier eller havt ſærlig Begavelse i en vis Retning; men de har ingenting lært, de har ikke kunnet udvikle ſin Begavelse paa Grund af ſtadig Fattigdom, og Verden har miſtet deres Tjeneste, og de ſelv har været uluſkelige til ſin Dødsdag. Har nu ikke diſe Ret at anklage Gud? Ja, har de det? Hvad Gud har gjort, er at give dem alle diſe rige Gvner: hvad Menneſtene har gjort, er ikke at ville ſe dem, ikke at ville benytte dem. Hvem ſkal ſaa have Skylden, Gud eller Menneſtene? Gud har ikke gjort Menneſtene pengebegjærlige, haardhjertede, egoiſtiſke — Gud har givet dem Gvner til Selvopoffrelſe, til Medlidenhed, til Kjærlighed; men de har trodſet og miſbrugt diſe Gvner til at elſke bare ſig ſelv og ſine daarlige, ſmaalige Interesſer. Er ſaa ikke dette Menneſtenes egen Skyld? Og vil man ſe paa alle de Samfundsonder, vi lider under nu: — Krigen, Fattigdommen, Kapitalismen — er ſaa ikke alle diſe ſkabte af Menneſker mod Guds Vilje? Er det naturnødvendigt, at Menneſker ſtuder hverandre ihjel og ſemlaſter hverandre med Bomber og Dynamitpatroner, at Kyrſter ſender Millioner af Nationens bedſte unge Mænd ind i Døden eller til Hoſpitalernes Videliſe eller gjør dem til Krøblinger for Livſtid, og det bare for et Drefjgs Skyld eller for et fornærmende Ords Skyld eller for at rane til ſig en ny Stribe Land af den Jord, ſom er alles Egen-
dom? Er det ikke Menneſker, ſom frivillig vælger diſe Tilſtande?

Og Fattigdommen? Behøver der være Fattigdom? er ikke Jorden ſtor og rig nok til at føde alle? kommer ikke Fattigdommen af, at Enkeltmænd har rebet til ſig det Land til Pengespekulation, ſom ſkulde være aabent for alle? at Enkeltmænd i den Grad har glemt Broderſkabet's Pligter, at de benytter Omſtændighederne til at tage en uretferdig Part af deres Brødres Arbeide og tvinge dem under ſig? at de dræber Retferdighedens og Medlidenhedsfølelſen i ſin Sjæl og ſtaber Jorden om til et Helvede for ſine Brødre og Søſtre? Skal Gud have Skyld for, at Pennſylvanias Kulbaroner afſkediger ſine amerikaniſke Arbeidere og indſætter fattige Staffere fra Europa, ſom vil trælde for mindre? at Millionærer tillader Syppiger og andre at arbeide for ſig under uſynlige Omſtændigheder for en Sul-
te-

løn, mens det stod i deres Magt, at gjøre det hyggeligt og godt for alle disse Stattere, betale dem god Dagløn og unde dem tilstrækkelig Hvile og skabe ud af dem taknemlige Venner istedetfor udpinte Fiender? Skal Gud have Skylden for de uretfærdige Love, som Menneskene selv giver sig selv? Skal Gud have Skyld, fordi Stemmer lader sig tjøbe, og Mennesker bestikke, for at holde vedlige en raadten Politik? Er det Gud, som vil den raadte Politik? er det Gud, som tvinger Mennesker til at lade sig bestikke, eller som tilskynder Polititjerne til at bestikke dem? Nei, det er Mennesker, som vil det saa, trods Guds Vilje. Gud sender Digtere, Tænkere, Videnskabsmænd, Profeter bejælede af sin Aand, som udtaster store Planer og gjør nye Opdagelser, der skulde lede Masserne paa de rette Veie: men Mængden, ledet af de ugudelige Magthavere, itener Profeterne og forsværger dem, som sendes til dem. Der staar mangen en Kristus grædende over Jerusaleem: „Jerusaleem! Jerusaleem! hvor ofte vilde jeg ikke foriaamlet dine Børn, som Hønen samler sine Kyllinger under sine Vinger: men J ville ikke.“ Nei, J ville ikke, der er Hemmeligheden. Menneskene har ofte benyttet de himmelske Gaver, Gud har givet dem, til Oprør, til Kamp mod Gud, som i Sagnet om Lysengelen, der faldt, og Straffen er den samme — det er et Forsøg paa at gjøre sig mer og mer til Djævel, og mange Mennesker gjør sig til det. Men saa bagefter at komme og bestylde Gud for det, at lægge disse Menneskedjævels Gjerninger for Guds Dør — det er uretfærdigt og ulogisk, saalænge man vil beholde Mennesket som et valgfrit Væsen.

Lad os heller takke Gud for Valgets Gaver, Venner, og se at bruge dem ret og saa andre til at bruge dem ret. Det er bedre end at undskylde Sunden ved at gjøre den til en Nødvendighed, som man lægger for Guds Dør. Og saa tilgive du, o hellige og evige Gud, Menneskeslægtenes Synder, og væk Rømmelse, som kan oplade vore Sine til at se Sandheden og følge den!

Vor Ledestjerne.

(Heligtrefongerstdag.)

Tekst: Math. 2, 1—12.

Jeg tilbragte en Jul i Italien. Jeg var anmodet om at skrive et Juledigt til den store Fæst, som Skandinaverne i Rom almindelig holder Juleaften. Og som jeg gik der en deilig Dag paa Monte Pincio, Romernes mest yndede Spadseregang og en af de herligste Gaver i Verden, som jeg saa udover Pini-erne og Palmerne og de mylkrende Vogue og de legende Smaaaborn og Peterskuppelens hvelvede Tag i det Fjerne, ragende op som et Fjeld — kom der et Digt rindende til mig, og jeg satte mig ned paa en af Havebænkene og skrev det ned. Nogle Vers af dette Digt lyder som følger:

Der er Fæst over hele den vide Verden,
 hvor Juleenglen har bragt sit Bud,
 Kjærlighedstysket fra Kjærligheds Gud,
 Lyset midt i vor travle Færden.
 Der er Fæst for Stjernen, som lyfte paa Taget,
 For Sengen, der kimer i Syd og Nord,
 at nu er der kommen Fred paa Jord,
 at Angsten har veget, Glæden har daget.

Hver har sin Stjerne, og jeg har min,
 jeg tilstaar, jeg bøier mit Kne saa gjerne
 for ham, som er brændt mig i Sjælen ind,
 den lille i Krybben, min Helt, min Stjerne.
 Jeg vælger hans Klæde og kaster Stafen,
 om end jeg kan resitere en Stund
 med Dogmehalm at faa stoppet min Mund
 og komme i Selskab med Dre og Ufen.

Hver har sin Stjerne. En har sin Kunst,
 En har sin Grublen paa Livets Gaade,
 En har sin Videnskabs tusinde Traade,
 der dirre og funkler i Taagens Dunst,
 En har sin Kamp mod de Læs af Løgne,
 der slingre sig med over Slægtens Spor,
 En har sin Gæfledes lysende Vine,
 sin Tro paa Kjærligheds Under paa Jord.

Man famler, man søger, man finder, man stufes,
 man falder, man reiser sig, nøler saa lidt,
 man tvivler, man harmes, man drives og puffes,
 men fremad bærer det Skridt for Skridt.
 Ja, fremad til det, som vi saa som Stjernen,
 der lyfte over vort Tempeltag,
 der synger for os, at nu er det Dag,
 Dag for Hjertet og Dag for Hjernen.

Og over vort Tog mod Seirens Palmer
 kimer i Dag over Syden og Norden,
 signet med Klokker og fromme Salmer:
 Fred, ja Fred er kommen paa Jorden,
 Fred med de Sukkende, Stridende, Bange,
 som tviblende, søgende, længtende gaar,
 Fred med Kampens bloddryppende Saar,
 med Børnenes Jubel og Latter og Sange.

Og derfor, Brødre, vi famles gjerne
 til Julemindernes store Fæst!
 Vi løfte Bægret, hver for sin Stjerne,
 og famler mod den, som vi kan bedst,

vi mødes i Tro paa Livsens Magter,
vi vil løse det Bundne af Mørket ud;
det er brudte Straaler fra samme Gud,
som dirrer i hver, der Løgn foragter.

Det var Tanterne fra dette Digt, jeg vilde tage frem her i Dag, siden vort Evangelium fortæller os om Stjernen, som ledede de Vise fra Østerland til Jesubarnets Krybbe. Det er ikke min Mening her kritisk at gjenneagaa denne Historie, eller udbrede mig over, hvad Slags forunderlig Stjerne det maatte være, som kunde staa og gaa efter Behag. Jeg vil barnslig holde mig til Tekstens Udtryksmaade. Se alle vi, som gjerne vil være med blandt Mænds og ikke Kjødets Kjæmpere paa Jorden, vi har en Stjerne, som vinter og som leder os paa vor samlende Vej fremefter, selv om den ikke ligesvem leder os til Jesubarnets Krybbe. Den Stjerne er, hvad vi anser for Sandhed og Ret. Og jeg vil bove den Paastand, at alle, som oprigtigen følger denne sin Ledestjerne, bøier i Grunden med de vise Mænd fra Østerland sine Kne ved Jesubarnets Bugge.

Der er dem, som har valgt Stjerner at lyse for sig, der ikke laaner sin Glans fra den himmelske Sol, men som tager sin futtende, røde, ustadige Ald fra den Videnskab, der brænder i deres eget Indre. For Eksempel den Pengegriske, for hvem Gulddaleren lyser som en alt blændende Sol, den Losagtige, for hvem Stjøgens tindrende Vine skinner som loffende Stjerner; den Værgjerige, for hvem Magtens og Grens Krone funkler, saa han ikke agter, hvor mange Livets Blomster han trækker ned paa sin Vej for at naa den; den Hængjerrige, hvem Hævnens flammende Sværd hindrer fra at naa Paradiset. Det er ikke disse Stjerner, jeg mener, naar jeg siger, at de leder Menneskene til Jesubarnets Krybbe; nei de leder dybere og dybere ud paa Fortvivlelsens Hængemyr. Naar jeg her taler om vore forskjellige Ledestjerner, saa mener jeg kun de Mænds og Kvinders, der higer opad, der kæmper for, hvad de anser for Sandhed, der søger at bryde sit Kjøds Lyster under Mændens Lov.

Mennesket, hvor usælt det er, hvor lavt det end ligger, eier dog en Gudegnist i sin Barm, der gjør det til et Barn af den evige Gud, og som lader selv Udsuddet sommetider føle dette. Denne Bevidsthed om vor Gudehertomst er vort Adelsbrev. Det gjælder om, at faa denne Gudegnist til at brænde, saa den opvarmer hele vort Væsen. Da drives vi, folende at vort Liv hernede kun er en Gjennemgangsport til det evige Liv, afsted paa Veien til vort Himmelhjem, og vi ser os om efter en paalidelig Ledestjerne, der kan vise os Veien over de mange Afgrunde, over de uvejsomme Ørtener, gennem de dybe, mørke Skoge, hvorover Veien gaar hernede. Og da gaar det med os, som naar vi skuer op mod Himmelhvælvingen i Vinternatten; den er dækket af funkende Stjerner, der alle stråler med himmelsk Glans. Hvilken skal vi vælge af alle disse? det blir det store Spørgsmaal. Og vi vælger da den, der for os skinner som Sandhedens Tegn.

I den bekjendte Historie om Jesus og Pilatus spørger denne sidste: „hvad er Sandhed?“ Ja hvad er Sandhed? — det er det store Spørgsmaal, som Menneſſeheden har grundet paa, og vil grunde paa, til alle Tider. Der er kun En, der ufeilbart ved, hvad der i alle Tilfælde er Sandhed, og det er den evige Sandhed ſelv, ſom vi kalder Gud. Vi Menneſker, der er endelige og famler i Blinde, vi maa nøie os med at gribe, hvad vi tror er Sandhed, hvad der for Øjeblikket er Sandhed for os. Og det er den store Misforſtaaelse, der har ledet til ſaa megen Strid og ſaa meget Had, at vi har betragtet vor færegne Mening ſom den eneſte, ufeilbare, bindende Sandhed for alle Menneſter, og derfor og ſoler os drevne til at forfølge og forkaſte dem, der ikke kan gaa med os paa vor Tro. Derved har vi gjort os ſelv til ufeilbare Dommere, gjort os ſelv til Gud. Nei netop fordi Menneſkers Natur og Evner og Udvikling er forſkjellige, netop fordi vi ikke er udruſtede med en ufeilbar Indſigt, netop derfor vil aldrig de forſkjellige Menneſter gribe og føle ſig tiltalte af netop det ſamme, vælge netop den ſamme Ledestjerne, om end vi længes til ſamme Maal: at naa ſjældommenheden. Se bare indenfor den kristne Kirke, hvor mange forſkjellige Ledestjerner! En finder ſin Stjerne i den katoliſke Opfatning af Kriſtendommen, en Anden i den lutherſke, en Tredie i den præſbyterianiſke eller epiſkopale eller methodiſtiſke eller baptiſtiſke eller unitariſke o. ſ. v.; der er et Utal af Sekter, der alle ønske at lede til ſamme Maal, Foreningen med Gud. Men De den Sett eller det Menneſte, der vil paaſtaa, at hans Ledestjerne er den ene rette, at alle, der har en anden, er falſke Profeter. Slige Menneſter opkaſter ſig til ufeilbare Dommere, tilraner ſig Guds Stilling. Nei vi maa ydmygt blive ſtaaende ved dette: „jeg tror, at jeg har Sandheden; dette er i alle Tider Sandhed for mig i dette Tilblik.“ Længer kan aldrig et Menneſte naa. Og vi har at klamre os til det, ſom vi ſer ſom Sandhed, enten det er Sandhed eller ei, og troſtigt følge det ſom vor Ledestjerne, viſ paa, at den vil lede os til ſamme Maal, om end ad unødige Veiſe. Og om vor gamle Ledestjerne ſluktes for os, med andre Ord, om vi opdager, at vi har taget feil for, og at Sandheden for mig netop ligger i det, ſom de fleſte andre forkaſter — ſaa maa jeg, ſaaſandt jeg vil være ærlig for Gud, gribe det og følge det ſom min nye Ledestjerne.

Det første Skridt paa Veien til Gud er det at være oprigtig for ham; ja hvis du paa noget Punkt i din Udvikling ikke er oprigtig for ham, men vil indbilde dig ſelv og andre, at du er noget andet, end du virkelig er, da ſkal du vide, at du ſlet ikke er paa Veien til Gud. Hyflere og Løgnere vil Gud aldrig kjendes ved, men ærlige Vildfarende vil han kjendes ved, netop fordi deres Længſels Maal er at ſøge ham, om de end har forvildet ſig paa Veien ved at vælge en falſk Ledestjerne. Hvormange er det ikke for Ekſempel, der vil indbilde ſig ſelv og andre, at de er Kriſtne, og ſaa tror de, Kriſtendommen beſtaaer i at renſe op en viſ dogmatisk Lefſe og at være ligefæl med Livet. Jeg kunde ikke andet end ſmile lidt bittert, da jeg jeg hørte en Mand bande paa, at

han var en god Kristen. Jeg svarede bare tørt: „ja, naar du bander paa det, faa maa jeg vel tro det.“ Jeg haaber, han kjendte Braadden. Jeg har hørt fulde Folk staa og vaase i gudelige Talemaader. Tror I, disse Folk er sande Kristne? er velbehagelige for Gud? Ingen der frivilligt bander eller drikker sig drukken, er i det Dieblig nogen Kristen. Hvis vi kunde se ind i Hjertet paa alle dem, der kalder sig Kristne, vi skulde se et forunderligt Syn. Vi skulde faa se, at mange af dem, som de saakaldte Kristne haanligt kalder Tritæntere og Vantro, er komne langt længere paa Veien til Guds Rige end de selv. Thi det er det, Gud forlanger, som det første Skridt mod ham, at vi skal være oprigtige, være i Sandhed hvad vi er. Jesus siger til Pilatus: „for den Ting blev jeg født, og for den Sags Skyld kom jeg til Verden, at jeg skulde bære Vidne om Sandheden, og hver den, som er af Sandheden, hører min Røst.“ (Joh. 18, 37). Hvert Menneske, der ærligt stræber efter Sandhed, eftersom de Forhold, han staar i, eller den Udvikling, han har faaet, tillader, han hører Jesus til, enten han har hørt ham nævne eller ei: thi Jesus staar for os Kristne som Iklædning af Sandheden paa Jorden. Jeg vil sige med Presten James Freeman Clarke: „man maa kalde sig selv en Deist, en Vantro, en Muhammedaner, en Brahmin — elsker man Sandheden og følger Sandheden, længtende efter at kjende den for at gjøre efter den, søgende at gjøre sine Medmennesker godt — da hører man Jesus til, da er man en Kristen uden at vide det og vil blive modtaget som saadan paa den yderste Dag.“

Tænk paa de mange Millioner Mennesker i Kina, i Indien, rundt den hele Jord, som vokser op uden at høre et eneste Ord om Kristus; men de har i sine egne Hedningereligioner hævet sig til en Moral og en Dantedybde, der i Høide ofte kan staa jævnsides med Kristendommen; de har samlet sig frem til det, at Livets Maal er at elske Gud og at elske sin Næste som sig selv, ja at elske sine Fiender. Skal man da, ifølge nogle kristne Setters Opstriift, tage og putte disse i et evigt Helvede? nægte dem Muligheden af at kunne blive salige? Hør paa denne fromme Hinduers Være, skrevet mange hundrede Aar, før Jesus kom til Verden. „Ligesom Rosen ud af sin egen Natur aander mod os sin søde Duft, saa føder en brav Mands Hjerter gode Gjerninger. Han nyder Roligheden og Freden i sit eget Bryst og glæder sig over sin Næstes Fremgang og Hygge. Han luffer sine Dren for Bagvaskelser. Hans Hu staar til at gjøre godt, og han søger Velighed til det; naar han frir en anden ud af Betræng, gjør han sit eget Hjerter let. Rast ikke ondt Die paa det, som hører din Næste til; lad alt, som hører ham til, være dig helligt. Lad ingen Kristelse lotte dig, ingen Harm faa dig til at løfte din Haand til Skade for hans Liv. Bagvask ikke hans Navn, bær ikke falskt Vidnesbyrd mod ham. Vær retvis i al din Handel og Vandel og gjør mod andre, hvad du vil, de skal gjøre mod dig. Vær trofast mod dine Pligter, og svig ikke den Mand, som litar paa dig. Undertryk ikke den Fattige og forhold ikke Arbeideren hans Løn. Naar du sælger noget for Bindings Skyld, hør da paa din Samvittigheds Hvisten og

nøi dig med maadeholden Binding, gjør dig ikke Fordel af Kjøberens Vanfærdighed. Den Barmhjertige tlandrer ikke sin Næste, han tror ikke paa den Tale, som Misundelse og Iblilse fører, ei heller tager han op igjen deres Ord. Han tilgiver Menneskene deres Uret og vifter den bort af sit Sind. Han gengjælder ikke Ondt med Ondt; han hader ikke selv sine Fiender, men møder deres Uretfærdighed med venlig Vebredelse. Han beroliger vrede og rasende Mennesker, han forliger deres Tvistemaal, han standser de Ulykker, som kommer af Riv og Strid. Et mildt Svar til en ophidsket Mand er som at gøde Vand paa Ilden; det minsker Heden og gjør den forhenværende Uven til en Ven. Medlidende Taarer er sagrere end Dugdraaberne, som falder fra Rosens Kalk ned i Jordens Kvang. Naar du ser den nøgne Vandringsmand paa Gaden, sittende af Kulde og uden noget Hjem at ty til, lad da Mistundhed aabne dit Hjerte, lad ham under din Barmhjertigheds Vinger finde Frelse fra Døden, saa din egen Sjæl maa leve. Naar den Arme jamrer sig paa Sygefengsen, naar den Ulykkelige vanmægter i et rædselsfuldt Fangehul, eller Alderdommens graa Hoved med mat Dietast anraaber din Mistundhed, hvor kan da du, ligeglad med deres Trang, uden Medlidenhed med deres Sorger, glæde dig i Nidelsen af din Rigdom!"

Er ikke dette, som vi skulde høre Jesus selv tale til os? Og tror I ikke, at den fromme Hedning, som har tænkt og skrevet dette, staar uendelig nærmere Gud, hører mere Jesus til, end han som bander paa, at han er en god Kristen? Eller den fromme Muhammedaner, som er født og opdragen i den Tro, at hans Religion er Sandhed, og som med barnlig Hengivenhed griber det, som ogsaa er Kernen i den Religion, at komme i Samfund med Gud ved at leve i Nærfærdighed og Kjærlighed, som daglig med Andagt bøier Knæ for sin Gud og med Tillid ser hen til Muhammed, som den sande Mesjias kommen til Jorden — tror I ikke, denne er mere velbehagelig for Gud, end den som drikker sig fuld Zuledag til Guds Vre? Jo vi maa se paa disse Mennesker, disse ærlige, sandhedsjægende Hedninger, som vi ser paa de hellig tre Konger, vor Tekst taler om, som var paa Veien efter Sandhedens Lys, ledede af sin Stjerne. Det er saadanne Mennesker, den strænge Kirkefader Tertullian kalder: „Kristne af Naturen."

Og saa indenfor de kristne Stater selv disse mange, som Kristendommen har skræmt bort fra sig, fordi den har gjort sig selv til et Straksammen af alle mulige Dogmer, saa den er bleven Theologi istedetfor Religion; som den har skræmt bort, fordi de forskellige Setter har bygget Mur paa Mur omkring sig af afskrængende Bekjendelseskrifter, saa det blir saare vanskeligt for en selvstændigt tænkende og selvstændigt granskende Mand at kunne holde ud der indenfor, — disse mange, som svare, naar man kommer til dem med Jesus som den eneste Midler, der har forsonet Guds Brede ved sit Blod: „jeg tror ikke paa nogen vred Gud, og jeg trænger ingen Midler. Hvorfor kan jeg ikke gaa lige til min Gud med mine Sorger og Savn og Bønner? hvorfor kan jeg ikke ligefrem bede

ham om at tilgive mig mine Synder og styrke mig med sin Aand til Kamp for alt godt og rettskaffent paa Jorden? Jeg ærer og høiagter Jesus som den største Lærer, der har været paa Jorden, men mere kan jeg ikke se i ham." — Tror da I, som sidder indenfor de ortodokse Sætter, at disse Mennesker blir forkastede af Gud, fordi I vil nægte dem Kristennavnet?

Nei, saasandt som Mennesker er i Sandhed og ærligt arbeider, efter den Sandheds Oplysning, de har, for Lysets, for Guds Rige paa Jorden, saa er de Jesu Efterfølgere, saa gaar de hans Vej, ledede af den Stjerne, som omgiver vil lede til Faderhjemmet i Himlen.

Gud har mange Veie at tale til Menneskens Børn paa, og de hører hans Røst gjennem de forskjelligste Midler. For Videnskabsmanden taler Gud stærkest gjennem Naturens Vidundere, der luffer sig op for hans Granskning et efter et. Han ser i det mindste Blad, i den ringeste Snekrystal, i det usleste Bløddyr en Prædiken om Stjærne, om Visdom, om Fantasi og Stærke, som de ikke har Anelse om, der ikke har trængt ind i Videnskabens Dyrer. En Musiker føler Guds Røst til sig lettest gjennem Musikken. Hvor andre sidder gabende og sløve uden at forstaa noget af de Toneskifter, de høre, der kan han juble og hulste, opløstes og begejstres; det er Tonerne, som for ham er Bud fra Harmoniens, fra Følelsens, fra Hjertets Gud, og han drages paa dem opad mod ham. Ja det er, som jeg skrev i mit Digt;

Hver har sin Stjerne; En har sin Kunst,
En har sin Grublen paa Livets Gaade,
En har sin Videnskabs tusinde Traade,
der dirre og funkler i Taagens Dunst,
En har sin Kamp mod de Læs af Løgne,
der slingre sig med over Slægtens Spor,
En har sin Elskedes lysende Vine,
sin Tro paa Kjærligheds Under paa Jord.

Men er det ikke en farlig Lære, vil Mange maasse sige? Kommer du ikke hermed til at lære os en anden Vej til Himmerige end Troen paa Jesus Kristus? Jeg kan svare baade Ja og Nei paa dette Spørgsmaal. Det beror nemlig paa, hvoreledes man forstaaer det Udtryk, at Jesus er „Veien“, som der staar i det fjerde Evangelium. For mig staar Jesus som den, der bedst har udtrykt, hvad det er at være en „Guds Søn“, han er Afklædningen af Sønneforholdet, og uden Børneforhold ingen Vej til Gud. Men jeg tror ogsaa, at alle Ledestjærner, som gjenstraaler hver sin Part af Sandheds Lys, vil føre frem til Huset, hvor denne „Guds Søn“ bor. Thi alt det, som bærer en Del af Guds Sandhed i sig, hans Aabenbareelser i Naturen, i Mennesketanker, kan ikke føre bort fra det Hele, men maa føre til det Hele, naar man vælger det til sin Ledestjerne.

Og saa mener jeg med Tro ganske noget andet end de fleste kristne Sætter; thi der er intet Ord, der inden de kristne Menigheder og især inden den lutheriske

Kirkeafdeling er saa misbrugt, som Ordet Tro. Det er gaaet ganske naturligt til." I kjender maaske alle til den Strid, som alt paa Apostlernes Tid opstod mellem Jøderetningen, ledet af Peter og Jakob, Herrens Broder, paa den ene Side, og Hedningekristendommen, ledet af Apostlen Paulus, paa den anden. Den første Retning lagde Hovedvægten paa Gjerningerne, den anden paa Troen. Deraf de tilsyneladende Modsigelser mellem Jakobs Brev og Pauli Breve. Den samme Strid kom op paa Luthers Tid. Den katolske Kirke havde lagt overdreven Vægt paa Gjerningerne, saa at Folketroen i alle Fald var bleven den, at det var selve Gjerningerne, som frelst, uanset Hjertelaget, hvormed de var gjort. Derfor opponerede Luther og lagde igjen overdreven Vægt paa Troen, og gjorde denne til en Tro paa visse Læresætninger, saaledes at hans Efterfølgere prædikede, som om der fandtes nogen frelsende Tro, der kunde stilles fra gode Gjerninger. Det har saaledes desværre alt for ofte gaaet ind i det norske Folks Bevidsthed, at Tro er det samme, som at kunne sin Natelismus og Pontoppidan udenad, at det er en udenad lært Kundskab, og naar man bare har terpet den ind i sig, saa har man assureret sin Sjæl for Evigheden. Hvilken Misforstaaelse! Nei hvert Menneſte dømmes ikke efter den udenadlærte Religionsbog, ikke efter hvad Sekt det tilhører, men efter om det ejer en Tro, der har gjort det til et bedre Menneſte, der har skaffet sig Lust i gode Gjerninger. Gjerningerne er Troens Bogstaver her paa Jorden. „Da skal Kongen siſe til dem ved sin høire Side“, staar der i det mærkelige 25de Kap. af Mathei Evangelium, „kommer hid min Faders Velsignede! arver det Rige, som Eder er beredt fra Verdens Grundbold blev lagt. Thi jeg var hung- rig, og I gavede mig at æde; jeg var tørstig, og I gavede mig at drikke; jeg var fremmed, og I tog mig til Eder; jeg var nøgen, og I klædte mig; jeg var syg, og I besøgte mig; jeg var i Fængsel, og I kom til mig.“ Da skal de Retfærdige — kanske mange af dem, som her i Livet aldrig har hørt Jesus nævne — forundrede svare: „Herre! naar saa vi dig hungrig og gav dig Mad, eller tørstig og gav dig Drikke? naar have vi set dig fremmed og taget dig til os, eller nøgen og have klædt dig? naar har vi set dig syg eller i Fængsel og er komne til dig?“ Og Kongen skal svare og siſe til dem: „sandelig siger jeg Eder, saameget som I har gjort for En af disse mine mindste Brødre, har I gjort for mig.“ Dette er det altsaa, det kommer an paa, at have gjort noget for en af disse vore mindste Brødre. Her faar vi altsaa Biffed om, hvad der for- staaes ved frelsende Tro. Tro er ikke nogenſomhelst Udenadlæsning af visse Dogmer, men den er en Gjennemſyring af hele vort Væſen af Guds Aand, saa det bliver os en uimodſtaaelig Trang at gjøre godt uden at ſpørge efter nogen Løn eller Vederlag for det. Den har den største og bedste Tro, som driver ham til at offere sig stærkeſt og fuldeſt for ſine Medmenneſker, som ikke kan lade ham føle ſig lykkelig uden ved at klæde de Nøgne, matte de Hungrige, besøge de Syge, reiſe de Faldne, hjælpe, hvor han kan, den lidende Menneſkehed og ikke betragte nogen ſom Udſtud, der ikke er værdig Hjælp. En Tro, der bare gaar

og rangler med nogle Dogmebjelder og ikke sætter Frugt i gode Gjærninger, er ingen frelsende Tro, ligesom de tilshueladende gode Gjærninger, der gjøres for at skaffe sig selv Ære, Magt eller Syndsforladelse, ikke i Grunden er gode Gjærninger. Hvor mangen gammel, rig Synder er der ikke, som tænker: „naar jeg giver 10,000 Daler til et Hospital eller en anden Barmhjertighedsanstalt, saa klarer jeg mig vel for vor Herre.“ Na, hans Gjærninger hjælper ham intet; thi de er ikke udsprungne af Kjærlighed til det gode, men af lav Egenmyt. Nei det er Troen, som er det frelsende, fordi den er Roden, men de gode Gjærninger er Frugterne. Mit Sind maa være fyldt af Trang til at gjøre godt, før kan jeg ikke gjøre noget, som er virkelig godt for mig. Og det er denne Trang, denne Drift af Kjærlighedens Aand i vort Indre, som jeg vil talde Tro. Denne Tro kan findes hos Hedninger og Jøder saavel som hos Kristne, den er Troen paa Menneskets Sonneforhold til Gud og saaledes ogsaa en Tro paa Jesus, saalænge han staar som Representant for Sonneforholdet. Saa følger da frimodige, Benner, hver sin Ledestjerne, naar I blot i Eders Samvittighed for Guds Aashyn kan vidne, at dette er, hvad I anser for Guds Sandhed. Da skal I nok finde frem, om end Eders overraskede Dine vil opdage, at mangt af det, som I forsmæede eller oversaa, dog horte med til den evige Sandheds Straaleglorie.

38.

(Første Søndag efter Helligtrekonger.)

Leet: Ps. 147, 16—18.

I denne Tid, da vi gruer os for Vinteren, da Isen begynder ikke alene at binde Elven og Fjæstregene, saa alle Møller maa stoppe op, ikke alene lægger sig udenfor vore Husdøre, men trænger ind i Huset og lægger sig paa Væggene, i denne Tid, da saa mange fattige Familier har trukket sig sammen og ikke ved, hvor de skal faa Ved og Varme fra, i denne Tid, da Avisberetningerne kommer om Fjolt, som er frosne ihjel ude paa Marken eller i Skogen eller ude paa Praget, i denne Tid kan nok Emnet: „Is“ være et hoveligt Emne for en Søndagsteft. Det synes jo, som om al denne Forfærdelse og Rædsel, al denne Kulde og Is ikke kan have noget med en god Gud at gjøre, men hellere maa være det Andes Rædsel, og derfor vilde jeg gjerne i Dag se, om vi ikke ogsaa bag Isens Rædsler kan spore en Mening, ja en Belsignelse.

Der er ingen af alle Naturens Under, som fører med sig det Indtryk af rædselsfuld Majestæt og af Varighed som Isen. Stormene, Lynilden, Tordenen, Hagelsturene er forfærdelige, mens de staar paa, men de gaar dog over,

men Ijen! Kom op i Isbræernes Verden eller til Grønland eller Egnene ved Nordishavet, hvor Iskongen rigtig har bygget sit Palads, hvor tusinder af Mile ligger dækkede med evig Is, blaaaron, krystallklar, i de forskjelligste Former, og det synes, som om her var et evigt Ode, der aldrig kunde forandres. Og dog, hvor skjont er det ikke i al denne Nædsel! Naar Solen bryder sig paa disse Taarne, Dagger, Tinder, Njælde, Flager af Is, og det glitrer i Millioner Krydstaller, da er det, som man var kommen ind i en Eventyrverden. Har du nogensinde set en Isbræ? Jeg ved ikke af Syn, der gjør et Menneffe saa fortvivlet liden, fylder det med en saa ærbodig Høitidelighed for Naturens Vælde, som disse stivnede Bølger af blaaaron Is, der dog langsomt styber sig nedimod Dalen. Det ser ud, som om et Hav var pistet i Skum af en Storm, og saa pludselig en Trolomshaand havde forstøenet det alt sammen, bundet det i Isens Tvangstrøje, saa det ikke skulde faa Lov til at skumme og rase længer. Og Ode, Ode over alt, hvor Du ser. Svarte, graa, asgnagede og skaldede Bjergbæge reiser sig op af Iskabet, faretruende, mørke. Men naar Solen staar op og gaar ned, og dens og Ethernens Farvepragt straalet ned paa dette Ode, da kan ogsaa det være ubegribeligt skjont. Jeg mindes, hvad Hugh Macmillan skriver om en Solnedgang over Mont Blanc i Sveits. „Gjævert Fremspring, enhver Nebne, der frembød det mindste Hvilested, var strøet med Sne, og gennem en Nabning imellem Bjergspidserne brød Mont Blancs uhyre store Skulder og Hoved frem, ligesom en himmelsk Aabenbaring. Dens Majestæt tiltog, alt som jeg stirrede paa den, indtil den omsider fyldte min Sjæl og mit Syn og aldeles betog enhver af mine ærefrøgtgrebne Sandser. En gylden Sky hvilede over Mont Blancs høieste Spids, lig et Diadem, hvormed den dalende Sol havde kronet Kongen for de europæiske Bjerge. Det Skjær, som den rosenfarvede vestlige Himmel kastede over dets pletfri Sne, var henrivende deiligt. Bjerget saa ud som en mægtig stor, stærkt oplyst, farmoisinfarvet Blomst, som Naturen holdt i sin Haand, for at den hendøende Sol skulde velsigne den, medens Himmelen over dens Hoved havde et mildt violet Skjær, der op imod Issepunktet gennem de fineste Overgange forvandlede til Belter, røde som Orangen og gule som Primlen. Alle Omgivelserne syntes at udgjøre et eneste forfærdeligt, hvidt Gaadernes og Dødens Rige „høit oppe i en Sfære, der ligger udenfor Menneffets Tanker og Nøleser“, og istedetfor at gjøre dem hjemligere, meddelte Solnedgangen dem en vild tryllende Glans, der næsten ikke syntes at tilhøre Jorden.“

Og dog er der Liv i dette Ode, dog arbejder der stærke Kræfter i Dybet af disse Afgrunde, ligesom den underjordiske Ald arbejder i Lødom under de rygende Kratere. Vøier du dit Øre nedtil, saa hører du Bjergstrømmenes vilde Bulder der under Ijen, – ja stundom kan du høre fra et Hul eller en Sprække som den yndigste Harpeklang. Det er Lyden af Vanddrøp, som fortoner sig gennem Isstrengene og klinger som Spil. Jeg kunde næsten ikke løsrive mig fra denne underjordiske Musik, da jeg gik over Nigardsbræen hjemme, den største af Jostedalbræens Arme. Da jeg var paa Island, var jeg inde i en Hule beklædt

med Is. Det er det mest fantastiske skønne, jeg har set. Vi havde Fakler med os, og Lyset fra dem brød sig da mod de speilglatte, lysende Isbægge. Hele Taget paa denne umaadelige Kirkeportal var klædt med hvide, rimede Krydstaller, der glitrede og glimrede som tusind af Diamanter. Og saa skød der sig op fra Gulb til Tag mægtige Spiler af Is, der ligesom bar Hvelvet paa denne Naturrens Domkirke, og ud fra Væggene og ned fra Taget og op fra Gulbet skød sig desuden de mest fantastiske Figurer af Is, snart som store Troldehever med sprinkelende Fingre, snart som Ansigter. Naar du da med Faklen i Haand snoede dig mellem alle disse Spiler og Ornamente, naar du hørte den dryppende Lyd af Vandet inde i Isøjlerne, der klang som usynlig Musik, kunde du drømme dig i Tusind og en Rats Eventyrverden. Ja der er Skjønhed, uendelig majestætisk Skjønhed udbredt ogsaa over Isens Rædsel. Men Bonden, som bygger og bor under Bergkammen, han spørger ikke saa meget efter Skjønheden; han tænker paa Sneftreden, som en god Dag kan tage hans Hus og Børn og Hushyr og begrave dem levende og ødelægge paa nogle Minutter hundreder af Slægters Arbejde og forvandle blomstrende Strækninger til Ørkener. Hvorledes er de blevne til, disse forfærdelige Ismagter, der i Tidens Løb gnaver og skrurer, saa den haardeste Granit smuldres til Støv, og svære Stenblokke løsnes og sprænges fra Fjeldene? Jo simpeltheden ved at nogle Graders Varme tages fra de Dampe, der svæver om Bergtoppene. Ingen Magt modstaar Isen. Det er ikke bare vore Vandledningsrør, den sprænger, og volder os derved saa mangen ærgerlig Stund og Bekostning; nei den løfter de sværeste Stenblokke af mange tusind Punds Tyngde og skrurer dem tilveirs, som det var en Fjæder, den bar. Og saa naar Solen smelter lidt af disse Isøjler, saa slipper de Stenen og vælter sig med et rasende Bulder ned igjennem Sprækkerne i Afgrunden eller i Dalen, og der stybes de videre af Bergstrømmene. Det er farligt at staa ved Enden af en Isbræ; thi der kastes idelig Salver af Sten ud ifra den. Isbræen lever, den er ikke død og stiv, som den synes; den gaar, og Stenene og Dyndet (Morænen, som det kaldes paa det videnskabelige Sprog) der stydes foran den, er ligesom Milepælene, der angiver, hvorlangt Bræen har vandret. Man har regnet ud, at en Isbræ skrider i Gjennemsnit 500 Fod om Aaret, den gaar fortere i Midten og paa Overfladen, langsommere i Bunden og paa Siderne. Man havde et sørgeligt Bevis paa denne Isbræernes Gang nede i Sveits. I Aaret 1820 blev 3 Fjorere, som ledsagede Dr. Hamel fra Petersburg, seiede ned i en Isprælle af et Sneftred. Det var i den øvre Del af Bossonsbræen. I 1861, altsaa 41 Aar senere, fandt man Spor af dem i Stikkelse af en Vadsæk, en Lygte, to Hjernekugler og Stykker af Mennekelemmer, hvorpaa der endnu sad Rjød, i Bræens nedre Del og paa Overfladen. Afstanden mellem hvor de var faldt nedi, og hvor de fandtes igjen, viste saaledes, hvor langt Bræen havde gaaet paa 41 Aar. Somme Bræer kan gaa hurtigere, andre langsommere, eftersom Mængden er til af de Snemasser, de skal føre bort, og som oppe paa Høiderne er smeltede og saa frosne igjen til Is. Den almindelige Hurtighed er 4 Fod Dagen. Ved en

Isbræ i Sveits har man fundet en Hastighed af 37 Fod paa en Dag; i Grønland kan Bræerne naa op til en Hastighed af 60 Fod om Dagen.

Men hvad Nytte er Isbræerne til? hvad er Betsignelsen af al denne storartede Kædsel? Vi kan være visse paa, at de har sin Rolle at spille i Naturens store Husholdning; thi ingenting er meningsløst. Der ligger Visdom og Godhed selv bag Tilintetgjørelsens Love.

Isbræerne har da for det første været med at give vor Jord dens nubærende Stikkelse; de har været mægtige Bugmestere. Alle Norges Dale og Fjorde kan vi takke dem for, og den Jord, Bonden hjemme dyrker, har Isbræerne for en stor Del foræret ham. Der var en Tid, da Europa havde tropisk Klima, da Palmer groede i Nordland og Finmarken og Rosentræ paa Island, da Elefanter og Næshorn traffede om paa Europas Sumpe. Saa kom en Periode, hvor det igjen blev noget koldere. De tropiske Planter blev afløste af Løvtræer, Sne lagde sig i Bjergene, smeltede og frøs fast til tjæmpemæssige Bræer, Solen blev for mat til at smelte dem, de øgedes og øgedes bestandig. Der kom en Istid over Europa. Norge, Sverige, Finland, Skotland, Sveits, ja Nordamerika blev bedækket med evig Is. Vort gamle Land saa den Gang ud, som det indre af Grønland ser ud den Dag i Dag, et uoverskueligt Isdække, umuligt at gjen- nemtrænge med sine Sprækker, Svælg og Afgrunde. I Grønland ligger endnu 15000 Kvadratomile Land dækket af Is, mere altsaa end Norge og Sverige til- sammen. Vi finder hjemme Mærker efter Isen paa Toppen af Tronsfjeld, Sulevind og flere, Fjelde paa 5000 Fod, og slutter altsaa, at Isdækket har naaet over 5000 Fod tilveirs, ganske solide Blokke. Da begyndte atter en Forandring i Klimaet at indtræde til det varmere, Bræerne begyndte at smelte, de maatte skaffe sig Afløb, og saa begyndte Isen at blive urolig, stubbe og gnave, og frozne Elve eller Isbræer begyndte at skure sig fremover for at naa Havet. Gudbrandsdalen og Østerdalen, alle Vestlandets Fjorde, har været Kanalerne gjennem hvilke disse forfærdelige Ismasser har banet sig Wei ud, for omfjeder at smelte i Havet indpaa. Vi ser, hvordan dette gaar for sig paa Grønland den Dag i Dag. Alene fra JakobsHAVNS Isfjord skaffer hvert Aar 140000 Millioner Kubikfod Is sig Wei til Havet. Der brydes de isønder ved Vandets Bølger og møder den Reisende som flydende Isbjerge saalangt Syd som ved Newfoundland's Kyst.

Som Bræerne gaar, skyder de foran sig en hel Mængde Stenstav, der taar- ner sig op ved Enden af Bræen og ved Siderne og kaldes Moræner. De mest tjæmpemæssige Ende-Moræner Norge har, strækker sig tværs over fra Moss til Frederikshald og fra Horten til Laurvik; der har altsaa været Grænsen for Isen et vist Tidsrum. Vist er det, at Isen har dækket Norge og er nu forsvunden fra Størstedelen af Landet, men har efterladt sig til Gave alt det søndermalede Stenstav, den har skuret fra Fjeldene, efterladt det i Bunden og paa Siderne blandet med forfærdelig mange og store Stene, der ikke endnu var knuste i Møl- len, efterladt det, vi nu kalder frugtbart Jordsmon, Dalene paa Østlandet, Fjord- kanterne paa Vestlandet, de frugtbare bølgende Hauge paa Sydlandet, for at

mangfoldige Menneſter der kan finde Næring og Hjem. Ja ikke alene det, men de ſtore Indſøer, hvoraf ſaa mange Bygders Veſigneller afhænger, og Elvene, ſom udgaar af dem, de naturlige Veie, hvor alt Norges Tømmer kan flødes til Havet og bringe Føde og Velſtand til ſaa mange tusinder, de er en Gave af Iſbræerne. Og endnu ligger Sneen og Iſen i Fjeldene og rækker frem ſine altid fyldte Moderbrøſter og nærer Elvene og Indſøerne, der rinder ſom Landets bantende Pulsaarer. Ja Iſen lægger ſig om Vinteren ſom et beſtyttende Dække over Søerne, ſaa at Kulden ikke kan naa ſaa dybt ned, at den dræber de Millioner af Skabninger, ſom bor dernede, og af hvis Liv igjen Menneſtens Velſærd afhænger. I Sydlandene ſvaler den Luften under den brændende Sommer-tørſte, den hævmer Sneſtredeſ Voldsomhed og Vjergſtrømmenes Raſeri, den er den ſtadige, utømmelige Vandbeholder, der redder mangfoldige Egne fra at ſvides op og forvandles til Ørkener, den er Samværdſelens og Handelenſ Bunderforbandt. Og den holder endnu paa med ſin gamle Molleforretning. Den ſkaber og ſkurer og maler af Fjeldene frugtbart Stenſkav og ſender det ned til Dalene med de raſte, grumſede Vjergelbe, for at diſe kan lægge det fra ſig et eller andet Sted under deres Løb til Havet. Mange af de frodigſte Enge i Sveits og Italien næres ſaaledes.

Ja Venner, der ligger Veſignelle bag Forbandeſen, Frugtbarhed bag Delæggelſen, Liv bag Døden, det er Lovene i Naturens Rige, i Mændens Rige, i hele Guds Rige. Og det maa vi holde faſt. Naar Kummerens, Rødens, Sorgens, Fortvivlelſens Iſ dækker vort Hjerteliv, ſom vort gamle Fædreland engang var dækket af et Iſteppe, da lad os ſe at holde faſt paa, at denne Iſtid dog har ſin Veſignelle, den er Skaberen af en ny Tid i vort Indre, den vil efterlade frugtbare Dale og taareblanke Indſøer, hvor Guds blaa Himmel kan ſpeile ſig, og raſte, virkſomme Handlingens Elve. Det gjelder at holde Livet oppe den Stund Iſtiden varer, og det kan være vanſkeligt nok, men det gaar an; thi ſaa kommer Veſignellen deſto raſtere bagefter. Jeg glemmer aldrig det Indtryk, det gjorde paa mig oppe paa Iſland, da jeg red i 14 Timer over en Stenørken afbrudt af Snefonner, Iſbræer og ſkaldede, nøgne, gruopvækkende, ſvarte Bergvægge, da jeg forjæves ſpeidede efter et grønt Straa, efter Tegn til Liv — pludſelig at opdage mellem Stenriſterne og Stenſkabet en Mængde ſmaa vundige Blomſter, der ſtod der upaaagtede, blomſtrede og viſnede, mens ſjelden et Menneſke faldt paa dem.

Og jeg kom til at tænke paa, hvor Gud dog er uforanderlig god, hvor han ikke kan andet end ſtrø Skjønhed og Milde og Mildhed ſelv midt i den meſt forhærdede Stenørken, og hvor ofte vi i Fortvivlelſe gaar forbi Blomſterne, der ſpिरer ved vor Fod, og ſukter, fordi der ingen Blomſter findes. Den amerikaniſke Digter Bret Harte har ſkrevet nogle rørende Fortællinger fra Californien, hvori han viſer, at ſelv de meſt forhærdede Udſlud af Menneſtene kan blive gomme og gode, ja opoffre ſit Liv for andre, naar de hos dem møder en Vildſe ſtørre end deres egen, eller en Menhed, der pludſelig er udfodt til deres Sel-

skab, og som de gruer for at fordærve. I Sorgens Istid, Venner, da smeltes Medlidenhedens Bække hos de andre, og selv Stenørkenen frembringer Blomster. Ja vi forbauses, og vi glædes: thi selv fra dem, vi troede mest ufølsomme og haarde, faar vi da Beviser paa Omhed, Tilbud om Hjælp. Det viser, at i sin inderste Grund har det Gode Overtaget over Menneftene og ikke det Onde, om det end mangen Gang synes saa. Og ved andres Medfølelse smeltes vort Hjertes Is, saa Taarebæftene begynder at rinde, og da er vi frelst, da er Haabet givet om, at hele Isbræen, der har ligget og kvalt vort indre Liv og foriset alle vore Øjner, at den til Slut vil rinde bort og efterlade frugtbar Jord istedet. Sorgens Is er en Gave ikke bare til os selv, den er en Gave til de andre udenforstaaende; thi den gi'r dem den bedste Anledning til at vise sit Hjerte og sin Hjælp. I Henrik Ibsens „Kongsemnerne“ siger Skalden Jøtgeir, da han blir spurgt, hvorledes han blev Digter: „jeg fik Sorgens Gave, og saa blev jeg Skald“. Det er ikke bare Digteren, Venner, som skal komme til at velsigne Sorgens Gave, vi skal komme til det allesammen, vi, som har haft Sorg. Sorgen bringer os til at staa stille foran os selv og tænke. Vi feler vor Svaghed, vi er ikke nok i os selv til at bære Livets Byrder. Alt, hvortil vi har flynget os hidtil, brister ofte, eller om vi bare har flynget os til os selv, feler vi, at dette er ikke nok. Vi famler os frem til andre Mennefter, vi famler os frem til Gud. Og naar vi da finder andre Mennefter, finder, at de er gode og ikke bare slette og egentjærlige, som vi tænkte, hvor megen Bitterhed afstrefes da ikke af vort Sind, hvor styrkes ikke Broderstabsfølelsen, hvor bestjæmmede blir vi ikke i vor selvtyærlige Stolthed, der for lod os være gode nok i os selv. Ja i Sorgens Istid forberedes Hjertet til mere Ydmyghed, til større Stilhed, til inderligere Søgen efter Gud, til større Tro paa Mennefter, til større Kjærlighed til Mennefter. Hvor mangen har ikke gjennem Sorgen lært at bede til Gud og derigjennem fundet Fred og Hvile, lært at flynge sig fast til sin hidtil forsmte Tro og fundet, at den er den eneste bærende Magt over Glendigheden? Ja jeg tænker, mange fattige har prøvet det. Jeg ved, der kan findes dem, som bundsfryser i sli en Glendighedens Istid, som blir mere bittre, haarde og stolte end før. Og det maa jo være en forfærdelig Fristelse at komme igjennem, en forfærdelig Fristelse til bitter Anklage, naar en hæderlig Mand, der vil, men ikke kan faa Arbejde, og som har Familie hjemme, der fryser og sulter, gaar forbi de mange oplyste Binduer, hvorfra der klinger Latter og Musik, de mange glade, lune, varme Hjem, der har fuldt op, mens han sidder i al denne Nød. Det er en forfærdelig Fristelse, det skal vi ikke være blinde for, Fristelse til at anklage Gud for Ilret og daarlig Styrelse, og man kan let komme til at bundsfryse. Men Fristelsen kan kjæmpes igjennem, og da maa disse samme fattige indrømme, at de dog netop nu har mødt mange varme, medlidende Hjerter og hjælpende Hænder, hvor de mindst kunde vente det, og at de har Grund at takke Gud, at de dog lever i et Samfund, hvor man ikke er nødt til at sulste ihjel trods Istiden, som kommer en Gang

imellem, takte Gud for, at Helbredden dog er bevaret, og at Familien har været nødt til at klynge sig end tættere til hverandre end før.

Og Sorgens og Nødens Tstid skal aldrig være evigt, om den end kan synes at dræbe alt Liv. Der er et Liv bagom, mættet med Sorgens Velsignelser, kjøbt for Nødens Løsepenge, som skal blive rigere end det forrige, blot vi kan holde ud og haabe. Selv Døden med sin Tstulde skal ikke kunne dræbe Livet; thi der er et andet Liv bagom med Gjensynsglæde og evig Herlighed. Det er som Grundtvig synger i sit mageløst deilige Digt:

Is er kun et Baand paa Vandet,
som det ene saa det andet.
Død er kun et Baand paa Livet,
over den er Seier givet;
som, naar Isen smelter hen,
Vandet strømmer raadt igjen,
saa, naar Døden er forbi,
freidig atter leve vi,
Herren være priset,
som i Paradiset.

Er i Hjertet Vinterkulde,
da er Sjæl lagt under Mulde,
Hjerte-Kulde dog herneben
er kun Baand paa Kjærligheden;
og, som Havets, ligervis
tves op kan Hjertets Is,
og naar Kulden er forbi,
atter elste, leve vi,
Herren være priset,
som i Paradiset!

Saa jeg har i denne kolde Vintertid ogsaa faaet en Gave, et lidet Digt, som kom over mig en Morgen, jeg stod og stirrede paa Isblomsterne paa Ruden, som Morgensolen brød sig paa, saa de tindrede gule, ligesom varme og solfyldte. Her er Digtet:

Isblomsten.

Isblomst! Isblomst!
Stjær som en Engels frosne Aande,
Indig som Legen af muntre Smaabørn,
henover Ruden du ligger drysset
i Stjerner, i Roser, i hvide Krydstaller.
Straaler af Solen bryder sig paa dem,
de funkler, de funkler,
som græd de med Smil bagom tunge Taarer.
Jeg nærmer min Finger, jeg rører din Kind —
et Stik i Hjertet, jeg grysser, for Isen brænder,
den brænder med svidende Smerte.
Kolde Isblomst, brændende Isblomst,
hvorfor saa jeg dig?

Hun laa i Kisten skjøn som du,
kold som du.

Haabene mine drysset henover,
frosne fast paa den hvide Pande,
bundne paa Læben, som ikke aanded,
baarne af Varmens stivnede Bølge.

Solen spilled paa blege Ansigt,
og Længslerne vaagned, de funkled, de funkled,
som græd de med Smil bagom tunge Taarer.
Jeg nærmed min Finger, jeg rørte din Kind —
et Stik i Hjertet, jeg grynsed, for Isen brændte,
brændte med svidende Smerte.

Kolde Isblomst! brændende Isblomst!
hvorfor saa jeg dig?

Nu er mit Hjerte blevet en Isblomst,
roligt, koldt, som hendes i Kisten,
ud har det slaaet i Smertens Krydstaller,
Roser af Is har Minderne drysset.
Og paa dem bryder sig Livets Sol,
de funkler, de funkler,
som græd de med Smil bagom tunge Taarer.
O kom! lad mig klappe dig Blomst af min Sjæl
— et Stik i Hjertet, jeg grynsed, for Isen brænder,
den brænder med svidende Smerte.
Kolde Isblomst, brændende Isblomst,
hvorfor eier jeg dig?

Isblomst! vil du vel smelte?
Vil du tå op du Livets Smil?
Kan Isstængler skyde Blade
med røde Farver, med kryddret Duft?
Alt bryd dig mod dem, du Evigheds Sol,
skin med Haabet om Gjensyn,
som Straalerne spilled paa Ruden,
som de legte paa Dødens Ansigt.
Lad dem funkle, funkle,
saa Smilet kan gro bag Taaren.
Da krympes ei Hjertet, ei Isen brænder,
ei brænder med svidende Smerte.
Kolde Isblomst, brændende Isblomst,
o lad mig eie dig!

Hvor mange staar ikke, som denne her i Digtet med Fortvivlelse i Hjertet.
De har mistet deres unge Kjærlighed, og med den alt. Livet synes dem koldt og
øde, Is, bare Is; de lever kun i sine Minder, men disse er ved Døden forvandlede
til Isblomster. Det brænder af Smerte, hver Gang man rører ved dem, for det
ripper op igjen alle de gamle Saar, og dog maa man; thi det er det eneste Hjer-
tet længes til. Men naar Evighedsfoden faar skinne paa dem, naar Troen paa
et evigt Gjensyn, ikke med den kolde isnede Kjærlighed, som laa i Kisten, men

med den opstandne, evigunge, evigtlevende Kjærlighed, som hun var før i Livets varme Jubel, naar den blir levende i et Menneske, da kan dets Hjertes Jesblomster tøj op, blive gennemfrazalede, gennembarmede, smeltede af Guds Sol, og da opsluges Smerten, opsluges af Glæden over, hvad der venter, over Gjenhnet histoppe, og Hjertet er ved Lidelsen blevet bœieligere, mildere frugtbarere til at bære Evighedens Sæd. Jeg fik nylig Brev om, at en af mine Menighedslemmer, som for 2 Aar siden mistede 5 Børn, nu har mistet sin Hustru ogsaa. Statsfæls Mand! for ham synes jeg nok Livet maa forekomme som en Istid, og der skal Evighedens sterke Sol til at to de Jesbjerge af Sorg og Bitterhed, som leirer sig om hans Hjerte. Gud hjælpe Enhver af os i Sorgens og Nødens Istid at kunne være taalmodige og vie paa Herren, at lade Haabet om Vaar og Sommer bære os gennem Vinterfulden, Haabet om Evigheden bære os over Tidens Jesshav.

Tal Herre, din Tjener hører.

(Anden Søndag efter Helligtrekonger.)

Text: 1 Sam 3. 1—18.

Fra gamle Dage af er vi vant til at se paa slike Historier i Bibelen, som den nu oplæste, som en Slags Mirakler, der hændte den Gang og med den Person, men aldrig kan hændte nu og med os almindelige Dødelige. Og dog er dette Mirakel et, som gjentager sig dagligen og er aabent for alle. Herren taler nemlig til os dagligen og paa mangfoldige Maader, itte bare i Natens Stilhed, men og i Dagens Travlbhed, men det gjælder jo rigtignot om de fleste af os, at vi dels itte vil høre og dels itte vil forståa Herrens Røst.

I gamle Dage gjorde man alt man kunde, for at binde Herrens Røst til visse Steder. Han var i den brændende Tornebuss, han kom til Moses paa Sinai Bjerg, han dvælede i Tabernaklet i Silo, han var i det Allerhelligste i Templet af Jerusalem. For Muhamedanerne er han i Mekka, for andre Hedninger i deres Templer og hellige Lunde. Man valsfartede lange Veie for at høre hans Røst paa det og det Sted, som var ham fortrinnsvis helligt, ligesom Græterne vandrede til Delfi for at faa Orakelsvar fra sin Pythia. Og er det det mindste bedre i Kristenheden nu om Dagen. De italienske Bønder valsfarter ved Paasketider til Peterskirken i Rom, de russiske til Kiew, hele Verdens Katoliker til Jerusalem, for at være Gud velbehagelige og høre hans Røst; mens Protestanterne binder Gud ind i et solid, tykt Stindbind og siger: „her i Bibelbogen er han og ellers intetsteds; dette er Guds inspirerede Røst, og hvo som vil høre ham, aabne Bibelens Blade og læse“. Og saa aabner vi Bibelens Blade og

læser om, at Gud angreder, at Gud hævner sig, at Gud gi'r Befaling til Mord i Tusindvis, at han forhærdter Menneskers Hjerte, saaledes som med de to Elis Sommer, om hvem der siges, at de ikke vilde lystre sin Faders Formaning, fordi „Herren havde Vilje til at slaa dem ihjel“ (1 Sam. 2, 25), Og vi undres høiligen, at dette skal være Guds Røst til os; vi synes rent ud, det er stygt. Kirken har her, som i saa mange Stykker, glemt eller handlet stik imod den Messiers Ord, efter hvem den kalder sig; thi han siger ifølge Johannesevangeliet: „den Time kommer, da I hverken paa dette Vjerg ei heller i Jerusalem skal tilbede Faderen. Gud er en Aand, og de ham tilbede, bør det at tilbede i Aand og Sandhed“ (Joh. 4, 21. 24.). Jesus saa med sit klare, forudseende Øie, at det var en Fornedrelse af Gud at binde ham fast til noget vist Sted, at han er ubegrændset af Rum og Tid, at han fulder alle Himle, og at hans Røst klinger i Skogens Susen og i det brusende Hav, ligesaa vist som gennem Vismændenes Sagn og Sange, naar de opglødede af Herrens Aand sang sine Tanter og Syner udover Jorden. Eftersom Menneskene har lært at opfatte Gud bedre, at forstaa ham som en Aand, der fulder alt Rum og lever i alt skabt, saa har ogsaa Guds Røst udviklet sig. Er han i alt, saa maa hans Røst kunne høres ud af alt. Han spyrænger baade Metta og Rom og Jerusalem og Bibelen og opslaar sit Paultun ikke længer hos Samuel i Silo, men i hele den uendelige Natur, i Menneskeaaandens fineste Koresker, i Historiens Gang, i Videnskabens Opdagelser, i Digternes Sange. Og den Menneskeaaand, som forstaaar dette, som har et opladt Øre for Guds Røst, og som siger med Samuel: „Tal Herre, din Tjener hører!“ den, som lutter med Forstaaelse paa denne Guds Tale, for at rette sig efter den, han er lykkelig. Han har fundet Røglen til sit Livs Gaade; Røglen til Tilfredshed og stille Lykke, i hvad Vilkaar i Livet han end kommer. Ligesom Dottoren lægger sit Øre til den Syges Bryst eller Ryg for at lytte til Aandedrættet og derefter bestemme Sygdommens Væsen og Farlighed, saaledes skal vi lægge vort lyttende Øre til Naturens og Historiens og vor Samtids Bryst for at høre, om Aandedrættet er jevnt, om Guds levende Røst lyder derindesfra, eller det er dødt, aandsløst, forladt af Guds bærende Kraft.

Som Ordenens og Regelmæssighedens Gud, som den, der ikke vil et i Dag og et andet i Morgen, men kun vil et i Dag og alle Dage, fordi dette ene er det fuldtomne, taler Gud til os gennem Love. Den, som da forstaaar disse Guds Love, han hører Guds Røst, og Spørgsmaalet blir, om han vil rette sig efter dem eller ei. Denne Sikkerhed og Urokkelighed i Guds Love gjør det muligt for os at komme efter hans Røst, vi kan arbejde os ind til Lønsamret, hvor hans Røst lyder; vi hører den først som en Hvissen, en Anelse, en Mulighed, siden som en klar Stemme. Naar en Videnskabsmand gennem sine Eksperimenter søger at komme efter Lovene for den Bevægelse eller den Varmendvikling, eller den Farveblanding og Stofblanding, og der begynder at dæmre for ham en Anelse om den rette Sammenhæng, saa hører han Guds Røst som en Hvissen til sig; naar han senere ved fortsatte Eksperimenter er bestyrket i denne sin Anelse og kan

lægge den nyopdagede Lov frem for Verden, godtgjort ved Beviser, da hører han Guds Røst tydelig og lader andre høre den. Saaledes har Sandhedens Røst ofte lydt ud over Verden; men Verden har ikke som Samuel sagt: „tal Herre, din Tjener hører!“; den har tvertimod leet og gjort Guds Røst latterlig, som om han var en Tassenspiller og Humbugmager. Den Gang da Copernicus sendte ud sin Sandhed om Jordens Svingning rundt Solen, og ingen vilde tro paa den, den Gang, da Galilæi blev pisset af Munk og Biskoper til at afsværge sine naturvidenskabelige Opdagelser — se da lod Guds Røst gjennem dem ud over Verden; men Verden vilde ikke høre den. Da Jesus af Nazaret sendte ud over Verden det Evangelium, der tonede Fæd over Jorden og Guds Velbehag i Menneffenes Børn, var der Faa, som brød sig om det, endnu Færre, som vilde indrette sit Liv efter den Maalestof. Verden tog først og forstæfede ham, saa forbanfede den Guds Røst ved at overhænge den med theologiske Dumheder. Naar man klager over de forfærdelige Forhold, hvorunder vi lider, og gir Gud Stulden, som ikke stiller det bedre, saa er dette blodig uretfærdigt. Gud har sendt sin Røst, med Veiledning, med Raad, med Bøn til Menneffenes Børn gjennem sine Sandhedsprofeter gjennem Tiderne; men Verden har ikke villet høre, Verden lukker Ørene, eller om den hører, vil den ikke tro, men lægger sit Liv an netop paa de Veie, der fører til Fordærvelse, istedetfor paa dem, der fører til Sundhed.

Sikkerheden og Uroffeligheden af Guds Love, der gjør, at vi er istand til at komme efter Guds Røst til os, udelukker aldeles Muligheden af Mirakler, naar vi ved Mirakler mener Brud paa Naturens Love. Vore ortodokse Brødre mener, at Menneffet ved sin Bøn formaar at forandre Guds Beslutning og lade ham bryde sine egne Love i Stykker, som den Gang han lod Solen staa stille i Gibeon og standsede Maanen i Ajalons Dal. Vi tror ikke paa det; thi hvis Gud satte en Lov for Naturens Orden i Dag og en anden i Morgen, bare fordi Per og Paul bad om det, saa Farvel med al Undersøgelse. Videnskabsmanden kunde opgibe sin Granskning, og Lægen sine Studier, og Tænkeren sin Grunden paa Aandens Love. Vi vilde umulig kunne høre Guds Røst til os, eller om vi hørte den, kunde vi ikke stole paa den som paalidelig, da vi jo ikke kunde vide, om Peter Jensen kunde faa forandret den ved sin ihærdige Bøn inden Aften. At tro paa Mirakler, er det samme som at tro, at Guds store Verden er undergivet Vilkaarlighed, styres af lunefulde Indfald af sin egen Skaber, ja i Grunden ikke er afhængig af Gud, men af hvilken som helst Per og Paul, der bare forstaar den Kunst at bede. Nei, Venner, vi maa være sikre paa Guds Loves Uroffelighed, før vi kan lytte efter Guds Røst, og før det kan fordres af os, at vi skal rette os efter den. Til hvor uendelig Nytte for Verden har ikke de været, som har hørt Guds Røst gjennem Naturens Love og har overbevist Verden om dens Sandhed. De har bragt frem Metalaarerne i Berget og lært Menneffene at bearbejde dem; de har fundet de Martusinder gamle Skoge og bragt dem op i Dagen i Form af Kul til at varme Slægterne, som nu lever, og drive alle Dampmaskiner; de har lært at tappe ud Myrerne, og derved jage bort Feberen af Sumperne og at for-

bandle Ørkener til frugtbart Land ved kunstig Vanding. De har bundet Solstraalerne og tvunget dem til at tegne vore Ansigter paa Papir; de har fængslet Vanddampene og ladet dem drive vore Møller og Lokomotiver og Dampskibe; de har bundet selv de usynlige Kræfter, vi kalder Elektricitet, og ladet dem sende vore Tanker og vor Røst afsted gennem Telegrafens og Telefonens Traade og oplyse vore Gader om Natten. Hvad der før blev regnet som Trolddom, der kun kunde frembringes ved Djevlels Magt, det hører nu til dagligdags Begivenheder, og ingen tænker paa at brænde levende dem, som lytter til denne Guds Røst og udfører den, saaledes som man gjorde i Middelalderen. Troldmændenes og Heksenes Tid er forbi. Vi regner intet for overnaturligt længer, fordi vi har lært at lytte til Guds Røst og følt og forstaaet, at intet, selv det vidunderligste, er for stort for hans Vælde. I gamle Dage blev det regnet for umuligt at forstaa Strømmenes og Vindenes Gang. Jesus selv siger jo i Samtalen med Nikodemus: „Vinden farer, hvorhen den vil, du hører dens Susen, men du ved ikke, hvorfra den kommer, og hvor den farer hen“. Dette var sandt for ham og for den Tids Mennesker; thi de havde ikke forstaaet Guds Røst til dem angaaende denne Ting. Men nu er det ikke sandt længer; thi Videnskaben har lært at forstaa Vindens Love. Den kan beregne Retningen af en Storms Gang, den kan beregne Hurtigheden, hvormed den farer, og Vægtet den farer over, den kan ved Telegrafens sende Bud til Farmerne eller Søfolkene, at de maa tage Forholdsregler, thi den og den Dag, paa det Klokketslet om Morgen eller om Aftenen, vil Stormen være der og der. Vi har lyttet til Guds Røst i hans Love for Vindens Gang og har forstaaet den til Dels og vil lære at forstaa den bedre Aar for Aar, ligesom vi har beregnet Strømmenes Gang i Havet og har tegnet dem ned paa vore Landkort. Endnu er vi dog med Hensyn til Videnskaben bare som Børn, der læser A.B.C.; Guds Røst er saa mangfoldig, og taler om en saadan Uendelighed af Emner, at vi endnu ikke har lært at gribe Halvparten af hans Love. Men vi er paa Forstaaelsens Vej. Vi har vendt vore Øren lyttende til, og vi forstaa, at det er Gud, som taler til os, og ikke Djævelen, som vore Forfædre troede, hver Gang en Sandhedsprofet kom til dem med en ny Opdagelse.

Gud har givet Love for Legemets saavel som for Aandens Helse, det gjælder for os at høre hans Røst, for at følge den. Vore norske Bønder har i gamle Dage været sælt rædde for Vand, ligesom for at bytte rent paa sig. De har ikke lyttet til og og ikke villet forstaa Guds Røst til dem gennem Vægen eller dem, som skjønner sig paa Legemets Love, og som sagde til dem, at Menlighed og Lust er nødvendige Betingelser for Legemets Sundhed og Trivsel.

Der var en Doktor i Sundmøre, som ikke jik bestille andet den første Tid af sin Praksis end at slaa Ruderne ind hos Bønderne, for at skaffe dem frisk Luft i Stuen; thi de havde spigret Ruderne fast; og en Doktor i Hallingdal gjaldt for at være en forfærdelig Reformator, fordi han forsøgte at faa Bønderne til at vasse sig over hele Kroppen to Gange om Aaret. Munkene paa Althosbjærg et

Grækenland har indført det som et af sine saliggjørende Dogmer, at Vand maa ikke komme paa deres Krop deres Liv igjennem, og de gaar med den samme Rutte uden at vaske den, til den falder af dem. Det maa være takkelige Folk at være sammen med, det. De har simpelthen ikke lyttet til Guds Røst, de har ikke forstaaet, at det Tempel, Legemet, hvori Guds Aand bor, bør være rent og sundt og skinnende. Det samme gjælder om dem, som nedbryder sin Sundhed ved Drik og Udsvævelser. Istedetfor at lyde Guds Røst til sig, saa trodses de den: de forgifter sit Blod med Vilje, de fører Sygdomme ind i sit System med Vilje, for siden kanske at anklage Gud, som har laget det saaledes for dem. De ved godt om, hvad de gjør. Guds Røst desangaaende har været trommet ind i dem gjennem Taler, Bøger, Aviser, Raad fra Nabber og Venner; men de har ikke som Samuel sagt: „tal Herre, din Tjener hører!“ De har tværtimod ladet, som de var døde, handlet, som om der ingen Guds Røst var, der raabte Varsko.

Gud har givet Love for Aandens Helse. De er kanske ikke saa lette at forstaa som Lovene for Legemets Helse, da Aanden er en uynlig Viretelighed, som ikke kan iagttages og haandteres saaledes som Materien: men de er der dog, og Videnskabsmændene og Tænkerne og Digterne famler den Dag i Dag for at lære at kjende disse Aandens Love, denne Guds Røst til os, bedre og bedre. Hvis vi tilfulde forstod Guds Røst til os i dette Stykke, og handlede efter den, da vilde vi altid være glade og lykkelige, hvad Stilling vi end fandt os i, vi vilde føle os som dem, der har Seiren i Hænderne selv midt i Nederlaget, som dem, der var hævede over Sygdom, Glendighed og Dod. Hvorledes skal vi følge bedst Guds Røst? hvorledes skal vi bedst fremstille den Auldskommenhed, han kræver af sin Stabning Mennesket? Ja, det har Mennesker grublet paa til alle Tider, og de har givet de forskjelligste Svar. Somme har ment, at Verden var saa nedsaunket i det Onde, at man kunde bedst undgaa dens Aristeller og arbejde paa sin egen Helliggjørelse ved at trække sig tilbage fra Verden, ved at bo ude i Orten og Gneboerhytter og tilbringe sit Liv i Selvbetragtning og Bon. Og hvis Fristelserne kom efter En der ogsaa, saa havde man jo Bodsffjorten og Pidsken at ty til, hvormed man martræde og hudslængede sine Lemmer. Det er den afsteseagtige Betragtning af Livet, der har kommet tilsynne i Indiens Gneboere og Selvplagere, i Johannes den Døbers Ortenliv, i Essæernes Kloster, i alle de kristne Munke- og Nonneordener ligetil denne Dag. Den hviler i Grunden paa det egoistiske Ræsonnement, at Mennesket kun har med sig selv at gjøre og intet med de andre, at Verden er stykket op i en Mængde Individer, der staar enkeltstaaende hver for sig og har kun sig selv at svare for. Den har ingen Tro paa Verdens Fremskridt, ingen Tro paa, at det gode skal seire over det onde. Verden er Jammerdalen og skal vedblive at være Jammerdalen bestandig. Det gjælder at fly bort fra den. Maalet, vi skal naa, er Døden eller rettere Livet hinsides, ikke Livet herne. Vi lever her bare for at have saa lidt med Livet at gjøre som muligt.

Saa er der mange, som siger: vi ved, hvad vi har, og ikke, hvad vi faar. Lad os derfor more os den Stund, vi er hernede. Og saa lever de et lefsindigt Liv uden at tænke hverten til hoire eller venstre, til de stupes i Graven.

Saa er der andre, der paa Stoikernes gamle Vis betoner Viljen som det eneste, hvorpaa et Liv kan bygges. At sætte Viljen paa det at beherske sig selv, altid at være Herre over sine egne Stemninger og Videnskaber og Handlinger; og hvis man ikke onsker mere af Livet, da sætte en Stopper for det ved at styde sig en Kugle for Panden.

Imod alle disse staar Jesu Opfatning af, hvad Guds Røst til Menneskene er. Jesus sætter Livets Opgave i at arbejde for andre; ikke som Munkene forneemt flygte fra Verden, men netop plante sig selv i Verden, ikke betragte Verden som Jammerdalen, med hvilken intet kan gøres, men tvertimod betragte den som Stolen, hvori vi modnes til det evige Liv, som Riget, der skal omstables til et Guds Rige, hvor Fred og Næstfærdighed bor, som Guds gode Gave til Menneskenes Børn, fuldt af hans Nabenbarelser, af Eljshed, Visdom, Harmoni. Ved at offere sig for andre, vinder man Lykken for sig selv. Man binder den ikke ved bare at tænke paa sig og sine, og betragte alle andre Mennesker som Konkurrenter og folgelig Niender, ved derfor at aabne Rampen mod alle for at grave til sig Sølvs og Guld, der ligger der ophobet til ingen Nytte, naar man dør, bare for at blive et Stridens Væble mellem Arvingerne. Nei man blir lykkelig og derfor horer bedst Guds Røst, naar man betragter hele Verden som en Familie af Brødre og Søstre, mod hvem du har Forpligtelse, mod hvem du er skyldig at vise Kjærlighed, ingen udtugt, ingen for lav, men alle Guds Børn, der, om de end har fornedret sig ved sin egen og Forfædres og Samfundets Synd, dog er kaldede til Guds Herlighed, som de en Gang skal naa, om end Veien derhen bliver tung og fuld af Lidelse. Ved dette Livssyn udbredes der Mildhed og Forsaaelse over Livet, udbredes der en Arbeidsmark for hver og en af os, aabnes der Lighed og Frihed for alle, bliver det en Umulighed at berige sig paa andres Beføstning.

Paa samme Tid derfor, som Jesu Livssyn er saa sundt menneskeligt, ikke sætter Livets Maal i Bodsøvelser og Faste, men i at gøre vor Menneskepligt, paa samme Tid er det guddommeligt, idet det binder hele Menneskeslægten sammen og saa lænker den til Gud og Eviigheden. Derfor er det, vi Kristne har valgt ham til vor Hødding, tror at han har været Menneskeslægstens Samuel, der dybest af alle har lyttet til Guds Røst i Templets Stilhed og forkyndt den udover Verden.

Guds Røst kan lyde til dig alene i Vænkammerets Stilhed, naar du er i Enrum med din Gud, den kan lyde i din Samvittighed og i den instinktmæssige Følelse af, hvad du skal gjøre i dette tvivlsomme Tilfælde; men den lyder ogsaa til dig gjennem andre Mennesker, gjennem Voger og Blade, der er Værere af Mennesketanker. Ligesom Solstraalerne spiller mellem Løvet Sommerdagen, og vi ser Lys og Mørke veksle, saaledes er det og med Menneskeaaendens Frem-

bringelser. Det veksler med Lys og Mørke, med Sandhed og Vildfarelse, men netop ved denne Vekslen træder Solstraalerne dobbelt frem, og vi kan glæde os ved Sandhedens Straaler, selv om de er spraglede med den mørke Vildfarelse. Lad os ikke foragte noget, der bærer et Solstreif af Aand i sig, der er frembragt ved en Mennefsejæls Kamlen og Kamp for at gribe det Evige; lad os ikke i krigelig Fornemhed lade haant om alle baade gamle og moderne Hedningers Skrivelser, fordi de ikke har staaet paa samme Standpunkt som vi. Der er mange Hedninger, som er bedre Kristne, end mange af dem, som kalder sig med dette Navn. Men hvortledes skal jeg kunne skjæle Sandhed fra Vildfarelse? Ved at prøve den. Af Frufterne skal Træet kjendes. Og føler du, at denne Oplysning gjør dig bedre, renere, stærkere i hele din aandelige Sammensætning, end du var før, saa kan du være tryg, saa er der ingen Fare ved at tilegne dig den nye Oplysning. Dette er godt at huske i vor Tid, da der hersker en sliq forvirret Blanding af Møster, der alle giver sig ud for at være Guds Tale til os.

Det skulde ogsaa være enhver Prests Pligt, Venner, at være en Samuel for sin Menighed, En, som vilde lytte alvorligt efter Herrens Røst og sige: „Tal Herre! din Tjener hører!“ og saa siden forkynde Menigheden den. Det er derfor, han staar paa Prædikestolen Sondag efter Sondag. Han maa ikke udgive sine Ord for Guds Ord, for useilbare og bindende for Menigheden, han bør bare, saavidt han rækker, fortælle den, hvad han anser for Sandhed. Han bør stræbe efter bedste Gyde ved at læse, ved at tænke, ved at bruge sin egen Livserfaring, ved at lytte til Guds Tale i sit eget Bryst, at bringe til Menigheden Sandhed, mere Sandhed iaar end forrige Aar, fordi vi alle vokser. Han bør aldrig hverter for Penge eller Røs eller Magt eller nogetfombelt svigte sin Overbevisning eller snakke Menigheden, eller det Bestaaende efter Munden, men altid tale bent ud sin Mening, enten Folk liker at høre den eller ei. Han bør arbeide paa at være Menighedens Tillid værdig ved altid at være sand mod den. Og om man end ikke kan fordre, at han skal være aandrig hver Sondag i Aaret, bør han dog arbeide paa at give sine Folk det bedste, han eier, og mere Aar for Aar. Og hvis han tror paa Jesus af Nasaret, at han af alle Vismænd og Profeter var den, som har talt sandest og bedst til Mennefsene, og at et Liv bygget paa hans Lære — ikke paa hans Kirkes Lære — men paa hans Lære, fører til Lyfsalighed, saa bør han studere og leve efter og arbeide for denne Lære, og i Jesu Fordrageligheds Aand virke sammen med de andre kristne Sætter paa at stifte Retfærdigheds Rige paa Jorden.

Ja, Gud give hver Prest Lykke til at høre og tale Guds Røst til Menigheden, og denne Lykke til at opbygges af den.

Dr. Jethyll og Mr. Hyde.

(Fredie Søndag efter Helligtrekonger.)

Tefft: Rom. 7. 14—8, 17.

Der er en Fortælling af Robert Stevenson, som i sin Tid gjorde stor og uhyggelig Opsigt, taldet Dr. Jethyll og Mr. Hyde. Det beskriver en Dr. Jethyll, der gjælder for at være en meget dannet, mennesketjærlig og venuesæl Mand, og som staar i stor Anseelse i Byen. Men denne samme Dr. Jethyll har sine voldsomme Videnstaber, og da det ikke gaar an for ham i hans Stilling og med hans Anseelse at tilfredsstille disse Videnstaber aabenlyst, saa gjør han det i Smug. Denne Dobbeltthed i hans Natur, at han stundom kan længes mod alt godt og ædelt og finde sin Glæde i at gjøre godt mod andre, til andre Tider derimod føler den mest rasende Vhst til at søle sig i de gemeneste Synder, blive vild som et Roddyr, denne Dobbeltthed plager ham og bringer ham til at ræsonnere. Hvor meget bedre vilde det ikke være, om disse to Naturer kunde skilles, saa slap de at genere hinanden. Naar han nu giver sine flette Videnstaber Spillerum, saa opponerer altid den gode Side i hans Natur og søger at holde igjen, og selv efterat han har givet efter for Fristelsen, har han en Følelse af Skamsfuldhed og Anger over at være falden saa dybt. Og naar saa den gode Side har Overhaand, saa kommer pludselig den onde Side og blander ind i hans rene og frommeste Fantasier sandfælsige Billeder, urene Forestillinger, der gjør ham fortvivlet. Hvor meget bedre vilde det ikke være, om disse to Naturer kunde skilles, at han til sine Tider kunde føle Syndens hele Sødhed og ibulmende Styrte, uden at den svækkedes ved Samvittighedsbebrejdelser og Anger, og til andre Tider kunde nyde sine gode Instinkters fulde himmelske Flugt, uden at den svækkedes ved nogen Jndblanding af syndige Tanker eller Drømme. Han grunder paa, om det ikke skulde lade sig gjøre, at kunne skille de to Naturer ad, saa at man enten var helt den ene eller helt den anden; men ikke som nu halvt af hvert. Saa opfinder han en Medicin, der skal bevirke denne Forvandling, og det lykkes. Gjennem en Smerte lig den, hvormed man fødes eller dør, formaar Dr. Jethyll at skille sig ved sin gode Natur, og hvad staar igjen? En liden døergagtig Skikkelse af et modbydeligt Udseende, men mere blodkræftig, elastisk, levedygtig end Dr. Jethyll syntes at være, opfyldt bare af Vhst til at gjøre Ondt. Dette er da hans onde Natur eller Mr. Hyde. Under denne Skikkelse foretager han sig de affhyeligste Forbrydelser, han myrder en gammel og agtet Mand bare af Vhst til at myrde, han tramper paa en liden uskyldig Pige, som han render overende paa Gaden, trods hendes Skrigen, han raser i dyrist Vildhed, og saa — naar Politiet er efter ham, forvandler han sig selv ved Hjælp af Medicinen til den skikkelige og ærbørdige Dr. Jethyll, hvem Ingen naturligtvis vil mistænke. Men disse Forvandlinger ster ikke ustraffet. Han mærker til sin Skræk, at Mr. Hyde for hver Gang han blir

kaldt til Live, vofser og blir stærkere, mens Dr. Jekyll blir svagere og mindre modstandskraftig, og tilfidsft fter Forvandlingen af fig selv fra Dr. Jekyll til Mr. Hyde, men ikke modsat, hver Gang Dr. Jekyll er ivag og aandelig og legemlig aftrættet, faa at det hænder, at han lægger fig fom Dr. Jekyll og vaagner fom Mr. Hyde. Og tilfidsft kommer da den Stund, da Medicinen ikke længer virker, da Edward Hyde render fortvovlet op og ned i Dr. Jekylls Laboratorium og ikke kan blive kvit fin onde Maffe, ikke kan forvandle fig tilbage til Dr. Jekyll. Vifer han fig offentlig, ja selv bare for fine Ejnere, fom Mr. Hyde, er Skafottet ham vift; thi der er hundrede Hænder ude efter den berygtede Forbryder, der er fat en Pis paa hans Hoved. Han sender gjennem Papirlapper, han fafter ud af Doren til fine Ejnere, Bud rundt paa alle Londons Apotheker efter de kraftigste Mediciner — alt forgjæves, og da endelig Dr. Jekylls Venner fprænger Doren trods hans Protest og Bonner, finder de Mr. Hyde liggende paa Gulvet i Todens fidsfte Krampetræfninger. Han har taget Gift.

Denne Bog er, fom I fer, en Fantafi, ikke nogen Virkelighed; thi der findes ingen flige Mediciner eller flige Forvandlinger. Men Bogen vil flaa fast først den Tanke, at der findes en Dobbeltnatur i hvert Menneske, affurat fom Paulus klager over den i vor oplæfte Tekst, en Dobbeltnatur af Kjød og Aand, der fører en uforfonlig Strid; dernæft vil den flaa fast, at det netop er Menneskets Lykke, naar disse to Modfærfninger engang fkal være tilftede, at de er forbundne; thi da kan den gode Natur beherske og styre den onde, og den onde kan holde den gode Natur ydmyg og stadig vaagen og i frift Kamp. Skulde man ftille dem, vilde den onde Natur vofse fig til den stærtefte og tilfidsft feire over den gode.

Bogen kommer faaledes at fjempe med det Spørgsmaal: hvad er det onde i Mennesket, hvorfra kommer det, og hvorledes fkal det overvindes? — fandelig vigtige Spørgsmaal, der har fat Menneskehedens Aander i Bevægelse fra Tidens første Morgen og endnu gjør det. De gamle Hebræere bevode den driftige Paastand, at det onde fom det gode havde bare en' Kilde, Gud, at der altfaa ingen Dobbelthed eksisterede i Naturen, men bare en Kraft, der udbillede fig til enten godt eller ondt. Deraf disse befunderlige Udtryk fra de ældre af Bibelens Bøger, at det er Gud, fom forherder Menneskenes Hjertes, at det er Gud, fom sender en Vagnens Aand i fine Profeters Mund (1. Kg. 22, 23), at det er Gud, fom sender Pestens Engel og Vandeplager over Egypten, fom drufner den ægyptifke Hær i det røde Hav, fom flaar ned en 14—15,000 Mand, fordi de er opfættige mod Moses og Aron. Deraf disse for os befunderlige Udtryk fra de gamle Profeter: „Jeg er Herren, fom gjør Fred og ftaber Ulykke“, (Es. 45, 7). „Mon der kan være Ulykke i en Stad, og Herren har ikke gjort den?“ (Amos. 3, 6). „Udfomme ikke af den Høiefes Mund de onde Ting og de gode?“ (Jer. Begr. 3, 38). Derfor kjender heller ikke de ældfte Bibelens Bøger noget til nogen Djævel, de behøver ham ikke, der

er ikke Rum for ham i deres filosofiske System. I Paradisgaarden er det Dyret Slangen, og slet ikke nogen Djævel, saa som det senere blev forklaret, der frister vore første Forældre.

De gamle Hebræeres dristige Paastand var saaledes den, at alt i Verden, og saaledes Mennesket med, havde bare en Kilde, det godes Kilde, at alt i Verden, og saaledes Mennesket med, var godt og kun godt, og at det Onde, naar vi nu ser det eksistere, altsaa udvikler sig fra det Gode, maa have samme Kræfter til Kilde som det Gode. Havde de Ret i dette? vi skal se senere. Det var først efterat Joderne havde været i det babyloniske Fangerfængsel og var komne i Betjendtskab med og under Statskyldighed til Perserne, at Djævelslæren blev født og indført hos dem for at forstyrre hele det gamle System. Perserne lærte nemlig ikke bare en Kilde til alt, men to, en god og en ond, Ormuzd og Ahriman, Gud og Djævel, der kæmpede om Indflydelsen og Magten over Stabningen. Derfor var ogsaa alt i Verden en Dobbeltthed; Lys og Mørke kæmpede i Naturen, Lys og Mørke eller Godt og Ondt kæmpede i Menneskets Bryst. Denne Udvei for Tanken at skabe en ond Mand, fra hvem alt det onde udgik, ved Siden af den gode, fra hvem alt godt udgik, syntes saa ulige lettere for Tanken, end at alt, ondt saavel som godt, skulde skrive sig fra Gud. Denne Tanke blev derfor ogsaa greben og anvendt af det jødiske Folk, og fra den Tid udvikler Begrebet om Satan sig til den theologiske Djævel, saaledes som vi kjender ham, og som han endnu prædikes i de ortodokse Kirker. Paa Jesu Tid havde Djævelsforestillingen aldeles gjennemhyret det jødiske Folks Tankegang, og derfor spiller Djævelen en stor Rolle i det nye Testaments Skrifter. Man hører nu ikke længer om, at Gud forhærdet — det er Djævelen: det var Djævelen, som fristede vore første Forældre i Slangehammen, det er Djævelen, som besætter gale Folk og volder mangehaande Sygdomme, det er Djævelen, som kan paatage sig Skikkelse af en Lysets Engel og friste Menneskene til Synd, det er Djævelen, som gaar om sig en brølende Løve, prøvende hvem han kan opsluge. I en af det gamle Testaments Bøger, der er skreven før Fangerfængslet, tillægges det Gud, som senere i en Bog, der er skrevet efter Fangerfængslet, tillægges Djævelen, noget som tydelig viser Forandringen i Tankegangen. (2. Sam. 24, 1; smk. 1. Krøn. 21, 1.) Derfor prædiker og Paulus saa stærkt i vor oplæste Brev Dobbeltnaturen i Mennesket og fremstiller Jesus Kristus som den, der skal hjælpe os til at slaa Kjødet ihjel, som han kalder det, ikke ved nogen blodig Forsoning vel at mærke, men ved at lære os Mændens Lov; thi som han siger: „de, som ere efter Kjødet, sanse det Kjødelige; men de, som ere efter Mænden, sanse det Mændelige.“ „Og I er ikke kjødelige, men aandelige, saa fremt Guds Mand bor i eder; thi dersom I leve efter Kjødet skulle I dø; men dersom I døde Legemets Gjerninger formedelst Mænden, skulle I leve.“ Paulus lærer altsaa, at den aandelige Frelse for Menneskene bestaar i at lade Dr. Jekyll seire over Mr. Hyde, ved ikke at slippe Mr. Hyde løs og fri, men holde ham under stadig Vagt og Kontrol,

ikke give efter for de søde Synder, men beherske dem, døde dem. Da vil Dr. Jekyll være den, som votser sig stærkere og stærkere, mens Edward Hyde blir svagere og svagere, til han dør, naar Mennesket har naaet Fuldkommenheden. Paulus blir enig med Bogens Forfatter i dette, skjønt denne sidste naturligvis ikke nævner et Ord om, hvad Rolle Jesus Kristus skal spille i dette Drama. Han skriver jo en Novelle og ikke Theologi. Og jeg tænker ogsaa, vi vil blive enige baade med Paulus og Novelleforfatteren i dette Stykke, at vor høieste Lykke og Pligt er at beherske Dyret i os; lader vi det bare en Gang frit Spillerum, votser det stort og stærkt ved denne Frihed, og Kristelsen blir saa meget større, og Faldet saameget dybere næste Gang. Vi skal tale lidt nærmere om det siden. Nu vil vi først spørge: „er der da sliq en Dobbeltnatur i os? og skriver denne Dragelse, dels mod det høie, dels mod det lave, dels mod godt og dels mod ondt, sig fra to Magter, der strides om Herredømmet over os, en Gud og en Dævel? eller kommer det altsammen fra een Kilde, Gud?

Den ortodokse Theologi har forsøgt, at forløse disse to Modsetninger ved kun at antage, som de gamle Hebræere, en Kilde til alt levende. Men siger de, en af disse Guds gode Skabninger, Lysengelen Lucifer, gjorde Oprør mod ham og forvandlede sig selv derved til Morkets og Trodsens Engel. Og fra det Døblis er det, at Menneskene forsøres til ondt; det er en Magt udenfor dem, Dævelen nemlig, som frister dem til dette. Men hvad vinder man saa paa denne Antagelse? Være at Menneskene faar en betvem Sovepude, en Undskyldning, naar de gjør noget galt: „det er ikke mig, det var Dævelen, som fristede mig.“ Gaaden: hvorfra kommer det Ondt? blir jo affurat den samme, bare løftet et Trin høiere op. Om jeg blir Gaaden kvit for Menneskenes Bedkommende ved at sige: det onde er ikke naturligt for Menneskene; det kommer fra en Magt udenfor dem, Dævelen, der faar sit Ugræsfrø i deres Hjerte, — saa møder den samme Gaade, det samme Spørgsmaal mig for Dævelens Bedkommende: „hvorfra kom saa det onde hos Dævelen? han var jo god, en Lysengel skabt af Gud?“ Og antager man en ond Magt udenfor Dævelen igjen, som fristede denne, saa spør vi bare: „hvorfra kom saa det onde hos denne Magt?“ og saaledes kan man blive ved opover i det uendelige, til man tilsidst maa antage en evig ond Magt. Nei vil man, som Theologien gjør med Rette, antage kun en Kilde for alt skabt, nemlig Gud, og at Gud kun kan skabe det som er godt, saa maa man komme til den Slutning, at ondt kan udspringe af godt. Men da blir ogsaa Dævelen fuldkommen overslødig; vi har ikke noget som helst Brug for ham; thi kan det onde udspringe af det gode, saa kan det jo forklares uden nogen Dævels Mellemkomst, at det onde eksisterer mellem Menneskene, selv om de var skabte kun gode af Gud. Det synes mig, som man her kun har Valget mellem to Ting: enten faar man gjøre, som de gamle Hebræere, anerkjende kun en Kilde til alt som eksisterer, og da denne Kilde kun er god og kun kan skabe godt, erkjende at ondt kan udspringe af godt, — eller saa maa man som Perferne antage ikke en, men to

Rilder til alt levende, en god Gud og en ond Gud; man maa med andre Ord gjøre Djævelen evig og guddommelig, og antage, at disse to Magter, Lys og Mørke, godt og ondt, har kæmpet om Verdensherredømmet fra evig Tid. En Djævel, som ikke er evig, blir oversflødig. Den nuværende Theologi er derfor uklar, er en Blanding af hebraist og persist Synsmaade. De gamle Hebræere var klare, de gamle Persere var ogsaa klare, men den theologiske Blanding af begge er uklar. Vi har derfor at gjøre Valget op igjen, enten slutte os til den hebraiske Betragtningssmaade eller til den persiske, enten erklære Gud, som den eneste Milde til alt, den eneste evige, eller saa erklære, at der har været baade en god og en ond Magt fra Ewigheid, og deraf skrives sig Dobbelspaltningen i Verden. Paulus er svært uklar paa dette Punkt. Paa samme Tid som Djævelen har meget at bestille i hans Theologi, og paa samme Tid, som han fast older stærkt Døbbelmatoren i Mennesket, saa tan han og komme med slige ægte gammeljødiske Udtræk som: „derfor skal Gud og sende dem kraftige Voldsfarelser, at de skulle tro Løgne.“ (2 Thez. 2, 11).

Men tan da ondt komme af godt og hvorledes? Dette er det store Spørgsmaal. Jeg tan kun svare med min Forklaring. Det Onde og det Gode har fælles Kræfter til Udbring. Bruges disse Kræfter til et ædelt Maal, altsaa til at gjøre Guds Vilje, opstaar godt; bruges de derimod til et lavt, uædelt Maal i Trods mod Guds Behemmelse, opstaar ondt. Jeg pleier bruge et Billede af Løgen, naar jeg taler om dette. Planter du den med Roden op, vil den vokse alligevel, men vokse nedad, bore sig dybere og dybere ned i Muld og Mørke; sætter du den med Roden ned, vil den vokse opad mod Sol og Lys. Det er de samme Svirekræfter, som driver den til at vokse nedad, som de, der driver den opad; det er blot Omstændighederne og Betingelserne, som er forskellige. Lad os anvende dette paa Menneskekræfterne og se. Der er en Gut med en livlig Fantasi, en stærk Trang til Eventyr og en uboielig Energi. Hans Opdragere er opmærksomme paa dette, de søger at lede disse Kræfter ind i de rette Kanaler. Han læser Historie, ser hvad alle Verdens Helte og Opdagere har udrettet, han læser Geografi, lærer at studere Jordklodens Form og Stikfælse, han studerer Naturvidenskaberne og lærer at kjende Naturens underfulde Love. Naar han engang blir voksen, slaar hans Kræfter ud i en eller anden Retning; han blir enten en Livingsstone, der trodser Strabadser og Eventyr i Afrikas Skoge og Sumpe for at berige Vidensstaben, eller en Fritjof Nansen, der farer paa Ski over Grønlands Indlandsis. Eller han kan lade sin udholdende Opdagerevne slaa ud i aarelangt, taalmodigt Arbejde med mitroscopiske Undersøgelser eller med Eksperimentet i sit Laboratorium, som Edison for tilfældt at skaffe Verden en ny Opfindelse. Men sæt den samme Gut under andre Betingelser. Lad ham være født i fattigdom og Elendighed; han faar ikke lære stort; thi han maa ud tidligt og glide for Brodet. Men hans Fantasi trænger Næring, og den faar han da ved at læse eller høre om dristige Indbrudstyverier, Plyndring af Banker og Træn, og de samme Kræfter slaar ud i Ondt

i Forbrydelser, hans Mod blir Røvere's Mod, hans Opfindsomhed blir Tyvens Opfindsomhed, hans Udholdenhed blir den Efterstræbtes Udholdenhed. Af Styrelsestklogskab kan der skabes en stor Statsmand; men der kan ogsaa skabes en stor Svindler og Hytler. Og se paa den stærke Evne, vi kalder Kjærlighed. Den kan blive Kjærlighed til noget godt, men den kan ogsaa blive Kjærlighed til noget ondt. Evnen er den samme, Udslaget blir forskjelligt efter Maalet, som det er rettet paa. Man kan elske et ædelt Menneske og en ædel Sag, men man kan ogsaa elske et uædelt Menneske og en uædel Sag med samme Styrke. Hvor ofte læser man ikke om Kvinder, der er giste med, eller holder sig sammen med Forbrydere; de er med at planlægge de grusomste Mord og hjælper til at udføre dem, og paa samme Tid kan de elske, lide, udholde alt for denne Forbryder, med en saa mageløs Trost og Selvopoffrelse, at den var et bedre Maal værdig. Kjærlighedens Evne er stærkt hos dem, den blir bare anvendt paa en uværdig Gjenstand. De har ikke lært at kjende og elske ædle Maal i Livet, og saa vokser deres Kjærlighedsevne sig nedad istedetfor opad. Se nu det Sandhedsmod, som vover at betjende, hvad det tror, og sætte Livet ind paa det. Vi maa rose og beundre denne Sjælens Evne, som noget stort og godt. Men hvor ofte anvendes ikke dette Sandheds og Opoffrelsesmod paa daarlige Maal! Se paa Nihilisterne i Rusland. De Bævergrunde, som driver dem til deres frygtløse Udtalelser og Optreden, er uden Tvivl Medlidenhed med de Smaa og Undertrykte, en Jølekte, som vi maa dele, og deres Optreden og Martyrdød er kjær — men de anvender disse Egenheder paa daarlige Maal, nemlig paa Voldsomhed og Omstyrtelse og Myrderi i Flæng af Skyldige og Uskyldige, som vi maa misbillige i yderste Grad. Hvor mange ædle beundringsværdige Kræfter spildes ikke paa daarlige Maal. Vi maa beundre Kræfterne som gode, men vi maa beklage Maalene, som disse Kræfter er anvendte paa.

Se nu religiøs Fanatisme! Er der nogen Sjælens Evne stærkere end den? Men hvor ofte spildes ikke disse rige Sjælens Kræfter paa daarlige, ja for os rent ud latterlige Maal. Mennesker pidster sig, piner sig, slænger sig sønder paa den mest barbariske Maade, sulter sig, lider Jorfølgelse, forlader og forsager alle jordiske Behageligheder for at være lydige mod sin Tro — og denne Tro kan være den mest vildfarende Galsskab. I saadanne Tilfælde maa vi vogte os for at lade vor Daddel gaa ud over Kræfterne i Sjælen; thi de er gode; men vi maa beklage Maalene, Veien, som disse Kræfter slaa ud paa.

Lad os tage den fauselige Drift i Mennesket. Denne Evne og Drift til at aple og føde er en af Naturens helligste Undergaver. Hele Menneskeslægten's Eksistens er bygget paa den. Holdt indenfor sine naturlige Grændser er den til Velsignelse baade for Legeme og Sjæl, men overdriver man, lader man den flomme udover alle naturlige Grændser, saa blir Velsignelsen forvandlet til Forbandelse. Den svækker, medfører Sygdomme, sløver de aandelige Evner, kort, blir en ødelæggende Magt istedetfor en opbyggende. Kræften er den

samme; det er bare Maaden, hvorpaa den bruges, og Udstrækningen, som gjør Forfjellen.

Sæt, at den rasende Samlerlidenskab, som den Gjerrige anvender paa at muske sammen Penge, blev anvendt paa Ting, der kunde være til Nytte for hans Medmennesker, eller paa at fremme en enkelt Sag til hans Samtids Belsignelse, den vilde straks blive prisværdig istedetfor forbandelsesværdig. Sæt, at den Videnskab til at elske, der nu slaar ud vildt i Vellyst og Uterlighed, blev øst ud over Hustru og Børn i et lykkelig-Hjem eller givet til en Sag, der skulde kæmpes igjennem trods alle Hindringer; den vilde da blive til ligestor Belsignelse for Vedkommende, som den nu er til Forbandelse. Kræfterne i en Mennessjæl er derfor alle gode; det er kun Maalene, de stræber mod, som skal bestemme, om de blir Synd eller ikke Synd. Og derfor blir det Opdragelsens høieste, ja eneste Maal, at lede Børnenes Kræfter paa ædle Veie, optænde deres Længsel og Videnskab efter at gjøre godt og blive gode. Arb har meget at sige, og Omgivelser har meget at sige. Har man selv udviklet sine ædle Sjælskræfter i en daarlig Retning, saa arves denne Tilbøielighed ofte paa Børnene ifølge Blodssammenhængen; derfor bør man være dobbelt paa Vagt her. Og kommer saa daarlige Omgivelser, Naboer, Vegetamenter, Læsning til, saa støbes Sjælens ædle Kræfter i skidne Former og blir selv smudsige. Naar man derfor har ladet sine stærke Kræfter udvikle sig i daarlig Retning uden at søge at beherske dem, saa vokser Eddard Hyde i os og blir stærkere og stærkere, mens Dr. Jekyll blir svækkere. Slipper vi Dyret i os, der er fremkommet, ikke ved at en Djævel har skabt det i os, eller at vi er fødte som Dobbeltnaturer, men ved at vi har ladet vore ædle Sjælskræfter udvikle sig paa daarlige Maal, slipper vi dette Dyr løst, da har vi tabt Slaget, da vil Tiden komme, da det blir os naturligt at synde, da vil Eddard Hyde ikke mere kunne forvandle sig til Dr. Jekyll hernede i alle Fald, men maa søge andre Betingelser for at gjøre et bedre Valg hinsides. Menneffene har ved at misbruge Guds gode Kræfter i sig til at fortre Magtbegjær, Pengebegjær, Uædelighed, Nationalhad, ladet Dyret Edd. Hyde rive Magten, som det synes, fra Dr. Jekyll, og derfor er det saare vanskeligt for os, som fødes i alle disse daarlige Samfundsforhold, som forgangne Slægter har ført over os, at gaa klar af alle de Stjær, hvorpaa vor Sjæls ædle Kræfter maa strande og lide Skibbrud, eller blive i alle Fald sørgelig medtagne. Vi maa leve i en stadig Kamp for os selv mod Mr. Hyde i os. Paulus saa det fortvivlede i denne Kamp og stønner ud efter Hjælp fra Gud, og griber da Jesus Kristus, der repræsenterer for ham Idealmenneftet uden Synd og Lyde, som den Hødding, i hvis Efterfølgelse der er Fred og Opløsning paa Gaaden at finde. I det hele i det, at udvælge sig et stort Ideal, ligger der Frelse, enten du vil vælge Buddha eller Sokrates eller Jesus eller Muhammed eller Martin Luther eller Kalvin eller hvem du vil af de store Mennefteslægtenes Mænd, der har vobet Kampen for Dr. Jekyll mod Mr. Hyde i dem selv. Ja vælg blot et rent, godt, kjærligt Mennefte af dit Bekjendtskab, En, som du

beundrer og elsker, fordi du maa se op til ham, som bedre end dig selv, og der vil være en frelsende og hjælpende Magt i det i din Kamp mod Synden i dit Indre, mod Gdd. Hyde. Jeg ved af Jngen, jeg beundrer og elsker saa som Jesus af Nasaret, jeg ved af Jngen, der saaledes som han affpeiler Gud her-nede paa Jorden, derfor vælger jeg med Paulus ham til at efterligne. Andre kan da gjerne for mig vælge andre Menneffer. Men at have Billedet af et saadant Menneffe levende i sig daglig, er som at bygge op en Vagt mod det Onde. Naar Brede, Sandfælgheid, Hevnlyst vil bruse op i dig — aa, da ser dette Billede paa dig med sine bedrøvede Øine, og du føler dets standfende Haand og hører som dets Ord: „tag dig i Vagt, nu vil Mr. Hyde tage Magten fra dig, hust paa ikke at smudsse Guds ædle Kræfter.“ Og vi bæver tilbage og beheriser os selv.

Vi tror altsaa ikke, Venner, at der har været en Dobbeltighed af godt og ondt i Verden fra Begyndelsen af, eller at der er to Magter, en Gud og en Djævel, som strides om Herredømmet, eller at Menneftet i øde s med sig en Dobbelt-natur i sig. Vi tror, at der kun er en Rilde til alt skabt, det Gode s Rilde, som vi falder Gud. Naar vi alligevel ser, at der eksisterer Ondt imellem os, saa er dette frembragt alene af Menneftene, ved deres egen Daarstab, idet de har misbrugt Sjælens gode Kræfter til det modsatte af, hvad de var bestemt til, og derved gjort Synd, og at denne Synd ved at forfattes, udvides, arves fra Forfædrene, har bragt Samfundet til det Lavmaal, hvor det nu staar, hvor det ser ud til, at det Onde vokser sig større og større. Men vi tror om hvert Mennefte som fodes, at det fodes godt med lutter gode Kræfter, aldeles ikke totalt fordærvet eller nogen Djævlunge, som først ved Daabens Vand kan blive fortrollet til et Guds Barn. Dog mener vi og, at arvelig Tilbøielighed kan friste disse gode Kræfter til at slaa ud i en daarlig Retning, og at Samfundets mange Uretfærdigheder, hvori vi opvokse, styrer til dette og gjør, at Menneftet lettere falder i Synd. Det gjælder for hver at klynge sig til et Ideal og saa sætte Vilje og alle Sjælens Evner ind paa at være dette Ideal tro. Og Gud vil hjælpe os i Kampen, hvis vi alvorligen vil tjæmpe og vil hjælpes. Dr Jeshu skal seire, Mr. Hyde skal dø.

Kloffen i Taarnet.

(Fjerde Søndag efter Helligtrekonger.)

Text: 1 Mos. 1, 26—27; 1 Kor. 15, 47—49.

Der er et Digt af Viktor Hugo, som har grebet mig ved sin Skjønhed og Sandhed, og det er det, jeg vil lægge til Grund for min Tale i Dag. Det lyder saaledes:*) „Der hænger hoit i Kirfetaarnet en gammel Kloffe. Fra først af var dens Metal blankt og purt; der stod kun Ordet Gud og under det en Krone. Men Taarnet har faaet mange Besøg, og enhver Veisfarende har — en med sin stumpe Kniv, en med sit rustne Søm — ridet snart sit profane Navn, snart et smudsigt Ord, snart en Dumbhed og snart en Plathed ind i Kloffens Malm. Støv og Spindelvæv bedækker den nu, Rust er trængt ind i Staaerne, besudler og fortærer den. Men hvad gjør det Kloffen? Selv naar alting sover, selv i Nattens Mørke sukter Kirfeklotten, som Vulkanen altid ryger, en klagende Bøn finder Vej gjennem Malmet. Ogsaa i min Sjæl, som fra først af kun bar Bræget af sin ædle Oprindelse, have flygtige Veisfarende, Videnstaberne, indridset profane Navne og næsten udslettet det guddommelige Stempel. Men det gjør min Sjæl iaar lidet, som det skader Kloffen. Naar den sættes i Svingning, naar en usynlig Haand rører den og hyder den: syng! da toner pludselig fra Malmets skjælvende Jndre, ud gennem dets besudlede Overflade, Hymnens mægtige og henrivende Klang, og Støv og Rust og Staar — alt tilhobe maa klinge med i den store Harmoni.“

Det er altsaa Menneftets Kald, og hvorledes det har brugt sit Kald, som Digtet gaar om. Digteren siger, at Mennefteslægten var udrunden af Guds Staberhaand som en nystøbt Kloffe, uden Rust, uden Plet, uden Men, for at gjentone Ordet Gud, for at være et vandrende Vidnesbyrd om Guds Herlighed. Det var mærket med Kronen under Ordet Gud, det har altsaa Guds Adelskabs Mærke som hans ypperste Verk, det var Stabningens Krone. Digteren slutter sig altsaa her, synes det, til den Opfatning, at Menneftet er skabt direkte af Gud, og som fuldkomment i alle Maader, det vil sige med friske, uplettede Evner, dygtige til ædel Udvikling. Det havde en skøn Sjæl i et skønt Legeme, og det har siden svigtet dette Kald, plettet denne Skjønhed ved at misbruge disse Evner til at være ulydig mod Gud, ulydig mod sin høie Bestemmelse. I kjender alle sammen til, at den almindelige Theori, som antages tør jeg sige af de fleste Naturvidenskabsmænd og af mange Theologer nu, er den saakaldte Darwins Theori. Den gaar stik imod denne Betragtningssmaade. Den siger, at alt levende, Fiske, Fugle, Krybdyr, Skogens Dyr — alt har udviklet sig fra den samme Spirecelle gennem Milliarder af Forvandlingsprocesser; at ogsaa Menneftet har udviklet sig fra den samme Spirecelle gennem en vis Række af Dyre-

*) Citeret efter G. Brandes Gjengivelse i hans Litteraturhistorie.

former, hvoraf Ubefattten staar nærmest det nuværende Menneſſe, halvt Dyr, halvt Menneſſe, at altsaa Menneſſearten altid og altid har ſtredet frem og vil fremdeles gjøre det fra det lavere til det høiere, fra det hæsligere til det ſkjønnere, fra det ſvagere til det ſtærkere efter den Lov, at det ſunde og ſterke overlever det ſyge og ſvage. Denne Theori tvinger os altsaa at ſe paa de første Menneſter ſom hæslige Vildmenneſter i Skogen, der igjen havde ſine Forældre i de lavere Dyreformer, indtil Slægten i Jordens Morgen ſynker ned til Bløddyret. Den almindelige Antagelſe har jo været den, at Gud med en rund Skaberhaand har ſtrøet de forſkjellige Arter ud over Jorden, har ſkabt Fugl til Fugl og Fiſk til Fiſk og Bløddyr til Bløddyr og Menneſte til Menneſte, at diſe Arter vel har udviklet ſig i en utallig Mængde Uſkygninger, men at dog aldrig Grændſen er overſkredet ſaaledes, at Fiſk er bleven til Fugl, og Bløddyr bleven til Menneſte; at de første Menneſter vel var ufuldkomne Børn i Kundſkab, men ſkjønne, ſunde af Legeme og ſunde af Sjæl, med Evner baade i Legeme og Sjæl til at forplante en hel Menneſtehed, der ſkulde dele deres Blod og deres Mandſevner. Det er ſaaledes, de gamle jødiſte Sagn har tænkt det, naar de taler om Adam og Eva i Paradis og deres Fald, det er ſaaledes alle Folk i Verden har drømt det, naar de taler om en ſvunden Guldalder, hvor der ikke var Synd, hvor Guder og Menneſter gik om hinanden i ſjøn Enighed, hvor Krig og Drab var bannlyſte. Det er ogſaa dette, den franſke Digter her mener, naar han ſammenligner Menneſket med en nyſtøbt, herlig Klotte, der endnu var uplettet af noget Men. Vel, vi vil ikke her ſtrides om Menneſkets Tilblivelsesaade. Hvad vi alle er enige om er, at der findes Ondt i Verden, at Menneſteheden ſom Helhed betragtet endnu ikke ſvarer til ſin Beſtemmelſe, at den herlige Klotte, Menneſket, er plettet af Syndens Ruſt, af vilde og raa Videnskabers ætſende Syrer, der tærer paa det rene og klingende Malm. Hvorledes ſaa denne Synd er kommen ind i Verden, enten den er en Levning fra forrige Tiders Ufuldkommenhed, eller den er forarsaget ved et Fald, det ſaar ſtaa hen indtil videre, og det er jo i Grunden uæſentligt. Det væſentlige er, at Synden nu eksisterer mellem os, og at den ikke burde eksistere, at den er uforenelig med Menneſkets Beſtemmelſe, og at vi altsaa ſkal kjæmpe imod den.

Ja, Taarnet har ſaaet mange Beſøg, og enhver Veifarende har, en med ſin ſtumpe Kniv, en med ſit ruſtne Søm ridſet ſnart ſit profane Navn, ſnart et ſmudſigt Ord, ſnart en Plathed ind i Klotkens Malm. Støv og Spindelvæv bedække den nu, Ruſt er trængt ind i Skaarene, beſudler og fortærer den. Ja, ſe udover Menneſtehedens Hiſtorie og ſe, hvorledes den har fuldført ſin Opgave, hvorledes den fuldfører den den Dag i Dag. De, ſom virkelig har havt et Ord at ſige, Sandhedsvidnerne, de, ſom har ladet Klotkens rene Toner lyde ud over Menneſteheden, de er bleven overſkrene og har ofte ſunket i Glemſel; de er bleven miſkjendte, forfulgte, ſtenede, forſtæſtede, mens Ubetydelighederne, Vigtighe-
rerne, Bedanterne har ſiddet med Palmer i Hænderne, har med ſit ruſtne Søm eller med ſin ſtumpe Kniv ſkrebet ſit Navn ind i Hiſtorien eller en eller anden

Dumbhed knyttet til deres Navn, en Dumbhed, som i Samtiden blev betragtet som den højeste Visdom. Ja, Uvidenheden, Overtroen, Dumbheden har sædvanlig siddet i Højsædet og samlet Majoriteten om sig, mens Sandheden har maattet takke til, om den har faaet Lov til at friste en kummerfuld Tilværelse. Tænk paa, hvad de har maattet gaa igjennem de Opfindere og Opdagere, som i Besheden fremstillede første Gang en Sandhed, der skulde blive vigtig for hele Verdens Liv? de, som f. Eks. første Gang udtalte den Formodning, at Jorden var rund og ikke flad, og at den gik omkring Solen og ikke omvendt? De blev udlærde som Narre, forfulgte som Gudsbespottere, og de, som sad paa Biskopsæderne og paa Professorsitolerne, de udtalte i Guds Navn, i Bibelens Navn, i Videnskabens Navn Fordommelsesdommen over den Sandhed, der klang som en sagte, sølollar Tone fra Menneſkehedens gudstøbte Klokke for at dø og kvæles i Mængdens dumme Latter. Nei, det var jo klart som Dagen, Gud havde rullet ud Himmelhvælvingen som et Lagen og for at støtte den, at den ikke skulde ramle ned, havde han bygget stærke Mure i Nord, Syd, Øst og Vest, fra den og ned paa Jorden, og under Hvælvingen havde han sat Sol. Maane og Stjerner, som Englene førte ud og ind, naar Tiden var der. Se, det var Sandhed, det var jo det alle Tidens lærde Mænd enedes om og beviste, og som Bibelen gav Medhold, og der gik da disse, stærke i det Besmaaendes Vildfarelse, og ryttede medlidende paa Hovedet af disse andre som nogle stakkels halvforrykte Narre, de, som vilde komme med noget Nyt. Og hvem erindrer Navnene paa disse stille Videnskabens Martyrer, der Marhundrede efter Marhundrede ringer den fuldtønnende Klokke for den døve Menneſkehed, og som har bød for denne Synd med Livet kanſke, mens deres Modstandere, Overtroens, Uvidenhedens, det Stilleſtaaendes Forſvarere, de, som tændte Hadets og Forfølgelsens Fakkell mod Sandhedsvidnerne, de erindres, og erindres i Marhundreder først med Pris, senere med Latter og Foragt. Lad os se udover Religionens Historie. Profeterne stenes, Sokrates kommer Giftbægeret, Johannes den Døber halsbugges, Jesus forſkæſtes. Og Farisæerne og Sofisterne, Herodeserne og Pilatuserne, omgibne af den hlende og klappende Pøbel, de aſſiger Dommen, og Verden bøier sig for deres viſe Møſt, og ſiger Ja og Amen, mens Klokens Lyd forſtummes for en Tid. Hvad havde ikke en Zoo Iſe lidt, om han havde oplevet at ſe, hvorledes hans fuldtønnede, evige Sandheder, der i den aarlige Morgen klang udover Østens Folk, blev forvanſkede af Gifterkommerne, til de ikke var at kjende igjen? Hvad ſkulde ikke Gautama Buddha have lidt, om han havde ſeet, hvorledes hans ædle Ord, der lærte Kjærlighed til Gud og Menneſker, i Tidernes Løb blev forſtøvede af Dogmer, Præſteceremonier og Overtro? Ja, hvad ſkulde ikke Jesus lidt, om han havde oplevet at ſe ſine herlige Sandheder, den meſt fuldtønnende Klang af Menneſkeklokken, der endnu havde lydt, den, der kaldte Menneſtene til Menhed, til Barmhjerlighed, til Fred, til Broderſamfund, den, der lagde dem op i Guds Arme ſom hos en Fader, hvad ſkulde ikke han lidt, ſiger jeg, om han havde ſeet den katoliſke Præſt neie ſig for Alteret med alle ſine overtroiffe Krumspring, eller

Almuen i hedenst Afgudsdyrkelse bede til Træbilleder af Jomfru Maria, eller den ortodoks protestantiske Prest bringe Menigheden til at sove ved sine Dogmer, eller skandinaviske amerikanske Prester svinge Helvedesscepteret over de arme Statfæder, der har povet at tænke og tænke noget andet end dem, eller Sjælesørgerne ved de Døendes Leie istedetfor at bringe dem Trøst, true dem med Ildspolen, saa de ligger og sveder i sine Senge, eller hans Efterfølgere mundhugges som Navne paa sine kjæblende Kirkemøder! Al ja! Støv og Spindelbav bedækker den nu, Rust er trængt ind i Skaarene, besudler og forærer den.

Men hvad gjør det Klotten? Selv naar alting sover, selv i Nattens Mørte sukker Kirkelotten, som Vulkanen altid ryger; en klagende Von finder Veie gennem Malmet. Thi Sandheden, Venner, kan aldrig dø, Menneſteheden kan aldrig miste Evnen til at synge ud den Guds Lovsang, der aandede sin Livsgnist i Veret. Hvormegit Støvet og Spindelbavene fryder sig og gror over Menneſtehedens Klotte, hvormange Navne paa Ubetydeligheder Historien skriver ind paa den, hvormange Smudsigheder og Dumheder, der ridſes paa dens ædle Malm, naar den sættes i Svingning af Vindens Veir, da toner den gamle, støvede Klotte endnu Sangen fra Tidens Morgen, da den randt ren ud af Guds Støbeform, da bærer Menneſkehjerner ved den sære Klang, og Støvet drysser af Klotten og blæſes hen i Krogene.

Mørkets Vold er ſteil at storme,
Overtro
hviler fast paa Søilers Ro,
talløs som Egyptens Orme
er den sorte Fordomsbær ved Templets Porte.

Fremad dog I usle Rader,
Hær af Ord,
Eder Seiren dog paa Jord
lovte er af Vhsets Fader,
naar I tjene Sandheden læns Barn alene.

Fremad Ord, I Sandheds Helte!
en avant!
Adamsbjerterne en Gang
blive Eders Seierstelte,
Straaler spile skal dem ud til Eders Hvile.

Fremad med Viſiret lettet,
Sandhedsord;
thi den største Magt paa Jord
Eder er af Gud forjettet,
at I kunne ikke dø, I Sandhedsmunde.

Derfor modige, I Dverge!
Sandheds Sag
feirer tun i Nederlag,
stormer Vagnens Orkenbjerger
hen i veire dem og Fordoms Taageleire. (S. Bergeland.)

Ja, det er Klokkens Seiersjubel, at hvormeget end dens Lyd kvæles, hvor døve Øren end den maa klinge for, saa kan den aldrig forstumme, saa kan aldrig Klokken tabe sin rene Klang, naar den sættes i Gang af Aandens Veir. Og Gud, som dog leder hele Verdensløbet efter visse Baner, der kan tjene det ophøiede Maal, han har sat den, han vil sørge for, at slige Aandens Veir blæser over Vandene, naar det blir for søvnigt og tungt derinde, sørge for, at der opstaar en eller anden Mand eller Kvinde, der kan føre det myndige Ord i sin Tid, og som, om han end stenes eller forfølges til Døde, dog har ladet Klokkens Toner lyde, saa de dirrer og skjælver igjen hos en eller anden, der atter vil blive dygtig til at svinge Klokkens Reb. Thi det er og blir altid Sandhed, en trøstefuld Sandhed, om end det Modsatte saa ofte synes at være Tilfælde, at Løgneren kommer tilkort, hvormeget den i Diebliffet triumferer, at Aand altid i Længden vil blive overlegen Krop.

Stenen i Stefanus Pande,
den er Løgneren mod det Sande,
taabelige, grumme Haand,
som vil sigte paa en Aand!
Ha, hvad Seiersglans der bryder
af det Saar, hvis Blodstrøm flyder.

Løgneren kun Sekunden vinder,
intet Sandhedsord forsvinder,
som et Bist af lette Vin
løsnr styrkende Lavin,
er det nok til at begrave
Verden, naar den er aflabe.

Men det maa ei hvistes stille,
Sandheds Ven ei blot maa ville,
vær i Et og Alt dig selv;
det er Seirens Kunst, min Sjæl,
som Stefanus mellem Stene
maa du staå om selv alene.

(H. Bergeland.)

Men den samme Ting, som vi se stadfæstet i Mennefskedens Historie, den, at Sandhedens Klokke altid ringer fra Tid til anden, forkyndende Mennefskedens Bestemmelse, aabenbarende Mennefskaandens Længsel og Seierskraft, den ser vi ogsaa stadfæstet i hvert enkelt Mennefske. Lad os høre, hvad den store franske Digter siger videre: „Ogsaa i min Sjæl, som fra først af kun bar Præget af sin ædle Oprindelse, have flygtige Veisfarende, Lidenskaberne, indridset profane Navne og næsten udslettet det guddommelige Stempel. Men det gjør min Sjæl saa lidet som det skader Klokken. Naar den sættes i Svingning, naar en uhyggelig Haand rører den og byder den: „Syn!“ da toner pludselig fra Malmets skjælvende Indre, ud gjennem dets besudlede Overflade, Hymnens mægtige og henrivende Klang, og Støv og Rust og Skaar, alt tilhobe, maa klinge med i den store Harmoni.“

Digteren her tror, ligesaa lidt som jeg, paa, at alle er fødte som Smaa=djæble, som de Ortodokse har faaet det forvansket til. Han tror, at der ligger noget godt, et Liv fra Gud skjult i hvert Menneſte, som kommer til Verden, en Længſel opad, en Higen mod ſin Beſtemmelse, ſom Videnſtabernes Tæren og Ligeegyldighedens Støv og Ruſt vel kan overgro, men aldrig ødelægge. Jeg vil appellere til Gder alleſammen, Mænd ſom Kvinder, om ikke dette er ſandt, om I ikke ſtundom har følt det. Selv om I er komne langt bagud, langt borte fra Gders høie Beſtemmelse at være Gud lig, der er dog Stunder i Gders Liv, naar I er grebne af en Dale, af ſjøn Muſik, af en ruſtende Begivenhed, der ſtater Gder op, ſaa Støv og Ruſt dryſer af, og Kloſten i Gder begynder at ringe, der er ſlige Tider, hvor I føler Afſtanden mellem, hvad I er og hvad I burde være, hvor I føler Lyſten til at ſlutte Gder til de Guds Stridsmænd, der ſyngende og glade gaa igjennem Verden, gjørende godt paa forſkjellig Viſ. Der er Stunder, hvor I, oplyſte af Guds Aand, ſer ſkarpere end ellers alle de ſtygge Mærker, ſom Videnſtaberne har ſat, og puffer, at I kunde udſlette dem. Da er Kloſten i Gder om at ſættes i Svingning, gid den vilde ſvinge! Ja, Videnſtaberne kan indridſe profane Navne! er det ikke mærkeligt, at alt ſtygt og raat, ſom man hører i Barneaarene, har lettere for at gro ſaſt, end det, ſom er ſnuet og godt? Der er en viſ Alder, hvor man formelig føler ſig tiltrukken af det gemene, og ſyntes det er karſligt at viſe ſig ſaa raa ſom mulig. Det er karſtykke at bande, at ſpotte, at ſpire, at ſnakke liderligt. Alle raa Hiſtorier vækker Vatter iſtedetfor Sorg. Jeg erindrer fra jeg var Gut, at en Sjømand lærte os nogle liderlige Viſer. Jeg var ſaa uſtyldig den Gang, at jeg ſlet ikke forſtod Viſerne, men jeg mærkede jo nok, at Folk lo af dem. Førſt da jeg blev ældre, forſtod jeg, hvilket gement Evineri dette var. Men mener I ikke, at diſe Viſeſtubber brændte ſig ſaa ind i mig, at om jeg blev hundrede Aar gammel, vil jeg huſte Støtter af dem. De kan ikke udſlettes. Af, hvormange er der ikke, ſom ridſer profane Navne, gemene Verſ, raa, uſædelige Tanke ind i vore Børns ædle Aſtemaſm, uden at vi Forældre ved noget om det. De vil have en ſtor Synd paa ſin Samvittighed diſe Menneſter. Hvormange har ikke de myrdet i deres Liv! Og ſaa al den Redrighed og Vgæn og Bedrageri og Raahed, ſom omringer os — ſandelig de guaver og tærer ſom Ruſt paa Kloſten. Og ſaa alle de Gange, hvor vi har givet eiter for vort bruſende Blod enten i Brede, Had, Sandselighed — de ſætter Mærte ſom efter en Kniv i Kloſtens Maſm. Og ſaa Sløvhedens og Uvidenhedens og Overtroens Støv — det er næſten det værſte. Det har været dryſet over vort Folk nu Slægt efter Slægt. Preſterne i den lovbefalede Statskirke har pligtſtyldigt ruſtet Støvet og Sengedunet fra hundreder af Middelaldrens Rathuer ud over Menighederne, ſaa de ſødelig er ſovnet ind, og man glæder ſig over denne Søvnens Fred, fordi der da er ſaa pent og ſtille, og ingen gjør Opſtuds. Da Hans Niſen Hauge i ſin Tid begyndte at klemte Kloſten, ſvat de op og ſik ham bragt til Taushed. Den, ſom kunde ſaa Kloſten til at ſvinge! den, ſom ved ſin Aands mægtige Ord kunde reiſe et ſaadant Veir, at de hundreder af Kloſter, en

i hvert af Eders Hjerter, begyndte at svinge med, at tone med til Gud Herrens Pris, tone en Kjærlighedens Lovsang udover Jorden, ja svinge Klokken, saa Uvidenhedens og Overtroens Støv fæg langt bort i Krogen! Hvor er ikke slige Stunder salige, naar vi for Alvor er grebne af Aandens Liv og hører den længe glemte Lyd af Klokken i vort Indre, der forkynder os at være Guds Børn — klinger med sittrende Lyd — vi føler Trang til at bøje Knæ, til at græde, til at takke, til at bede, til at synge, ja vi føler os stærke til at tage imod Modgang og Fristelser. Og saa glider vi saa ofte ned igjen fra vor Høide for at støves igjen i Mads træv og Forretning og Omsorg for det daglige Brød og al den daglige Kvalm og Trængsel. Na, men disse Aandens ophoiede Stunder har ikke været forgjæves; vi har dog faaet en Forvisning om, at Klokken kan klinge, trods Syndens Staar, trods Spindelværvene og Støvet, og det skal give os Mod til at forsoge endnu en Gang at saa Støvet af Malmen, endnu en Gang at rette os op for at blive bedre. Og en Gang, det ved vi, vil den Tid komme, da alle Menneskehedens Klokker skal, rensede af Lidelsens Udvikling, klinge sammen til en eneste stor Harmoni, en eneste Lovsang af deres Staber og Fader.

Gud lad os ikke gjøre den Udvikling tyngre ved at lade Klokken i vort Indre gro over af Verdslighedens Stræv, Gud lad mange Aandens Veir fare over Menighederne, saa de mange Sandhedens Klokker maa svinge og vække op alle de sovende, selvgode og ligegyldige, vække dem op til ogsaa at være med i det store Kor, der takker Herren.

Den brede Kristus.

(Femte Søndag efter Helligtrekonger.)

Læs: Math. 11. 20—24; 21. 12. 13. 18. 19; 23.

Naar vi tænker os Billedet af Jesus af Nasaret, vor store Høvding og Broder, da er det altid som den sagtmodige, milde, taalmodigt lidende, han staar for vort Die. Der er en, som jeg saa tør sige, himmelsk Elskværdighed og vidunderlig Kjærlighed i alt, hvad han siger og gjør, saa at den har smeltet og vil smelte Menneskehjerter, saalænge Verden staar. Og dog er ikke dette Billedet af den hele Jesus. Der er en anden Side af ham, som ogsaa kommer klart og stærkt frem i Evangelierne, og det er Jesus, som den brede med de flammende Dine og den voldsomme Veltalenhed, som han staar der ligeoversfor Karisæerne, væltende over dem alle deres skjulte Synder, som han staar der med Svøben i Haand, rensende Guds Hus for alle dem, der vanhelligede det. Det er denne Side af Jesus, jeg vil bede Eder fæste Opmærksomheden paa i Dag. Vi vil spørge os selv: hvorledes kan denne Side af Jesu Karakter harmonere med den sagtmodige? hvem er det fortrinsvis, der bringer Jesu Blod i Kog? har vi over-

hovedet Lov til at være brede, og kan Jesus altsaa i denne Henseende ogsaa blive et Mønster for os?

Naar vi paa Forhaand skulde svare paa det Spørgsmaal: hvad er det, som vækker Jesu Brede? synes det rimeligste Svar at være: *S y n d e n*, Synden i alle Stikfelter. Og dog ser vi af Evangelierne, at det var ikke saa. Der var mange af de Synder, som vi kalder de værste, som gjør Menneffene foragtede og udstødte af det pene Samfund, og mod hvilke Jesus var mageløs overbærende. Ikke saa, at han paa nogen Maade saa igjennem Fingre med dem. De fyldte ham med Sorg og med uendelig Medlidenhed. Jeg sigter til de mange Fortællinger om hans Sammenstød med Skjøgerne, hvorledes han talte med dem paa Gaden, taalte dem i sin Nærhed, mens han sad tilbords, ikke vilde kaste Sten paa dem. Han rørte dem saaledes ved sin milde Kjærlighed, at flere af dem, saasom Maria Magdalena, blev hans inderligste I hængere. Dette, at han ikke styede dem som Stumpelfud, ikke skjeldte dem ud, men blot sagde til dem med en Stemme, der bævede af Inderlighed, med Dine, som bad, saa de sølte det inderst inde: „gaf bort, og synd ikke mere!“ det var en stærkere Magt end offentlige Straffe og Forbedringshuse, det rustede dem i deres Sjæls inderste Dyb, det vækkede den slumrende Gudslængsel i dem, og gjennem at elske Jesus, kom de ogsaa at elske hans Hellighed og Renhed, og blev revne ud af deres Syndeliv ved en kraftig Anstrengelse af dem selv.

Men hvorfor anvendte han ikke den samme Fremgangsmaade ligeoverfor Farisæerne, ligeoverfor de andre, der blev Gjenstand for hans flammende Brede? Fordi han kunde ikke, fordi dette vilde ikke bidt paa dem heller, fordi de stod paa et ganske andet Standpunkt end Tolderne og Skjøgerne. Se disse sidste, de vilde ikke gjøre sig bedre end de var, de sølte skamfulde, hvor lavt de var sunkne, og naar Synderinden hos Lukas kommer ind, falder ned ved Jesu Fødder, hulket og tørrer sine Taarer bort med sit Haar, da er det Billedet af en angrende Synder, som længes efter at blive bedre, og derfor ogsaa kan blive det. Men Farisæerne længtes slet ikke efter at blive bedre, for de syntes, de var gode nok. Om Jesus havde sagt til dem: „dine Synder er dig tilgivne!“ eller: „gaf bort og synd ikke mere!“ — de vilde have leet ham op i Ansigtet, de vilde troet, han var gal. De vilde sølt det, som om en Arbeidsmand fra Gaden vilde gaa op til en Millionær og sige: „gaf bort og synd ikke mere!“

Farisæerne var jo Folkets autoriserede Lærere, deres Liv var betragtet som daddelløst, deres Være var den Tids rene Være, de herstede over de jødiske Samvittigheder ligesaa udelt som vore norst lutherste Prestes over Normændenes uvildende Mæzser. Det var ikke, fordi de var Farisæere, at Jesus havde noget imod dem, tværtimod siger han, at Folket skulde holde og gjøre, hvad de prædikede for dem, der var intet paa det at sige — „men gjører ikke efter deres Gjerninger. Thi de siger det vel, men gjører det ikke“.

Det er saaledes tydeligt, at der maa have været en hel Del Hukleri med den Tids Farisæer, de lod, som de var de fromme, ærbare, til det yderste pligtopfyl-

denne, de bad paa Glædehjørnerne og gav Almisser til de fattige, saa Folt saa paa, altsammen for at komme i Orde for Gudsfrygtighed, men bag denne Maske var der Juss, ærgjerrige, egenlystige Hensigter, et koldt Hjerte, en udslukt Tro. Det er et forfærdeligt Synderegister, Jesus væltede over dem i det 23. Kap. af Mathei Evangelium, og han lægger ikke Fingrene imellem. Det er den nøgne Sandhed, og hvis den ikke hvilede paa tilforladelige Erfaringer, kunde han ikke vove at udtale den, da det kostede ham hans Liv at gjøre det. Men i Sandhedens Navn til alle Tider er det, at han slinger ud Væraabene over den Tids Hytleri, i hvad Former det end aabenbarer sig, slinger det imod Hytleriet som den forfærdeligste af alle Synder, værre end Tyveri og Hor, og med værre Følger for Menneftene. I Jesu malende Skildring af Farisæerne paa den Tid kjender vi dem igjen i mange Træk, ogsaa i vor Tid, disse, som fordrer, at Menneftenes Liv skal indrettes saaledes og saaledes, og som spejder efter den mindste Synd mod disse Normer, mens de selv tager det noksaa mageligt; disse, som fremfor alt lægger Vægt paa at vedligeholde sin Værdighed et Trin høiere end alt Føltet, som derfor gjerne lægger an en vis Uniform, der skal hæve dem over andre almindelig fratteltædte, og taler til sine Medmennesker med en fornem Medlidenhed, disse, som stanger Himmeriges Rige for Menneftene, for Mennefter, som virtelig længes efter noget høiere, stanger det ved sine Vekjendelsesstrifter og ved sit evige Helvede og ved Bavedømme og Sneversyn, disse, som drager om tillands og vands for at gjøre en Tilhænger, og saa oplærer ham i det samme aandsdræbende Normvæsen, hvori de selv ligger, disse, som giver Tiende af Munt, Tild og Murmen, det vil sige opfylder paa en Prist Lovens ydre Fordringer, gaar sine regelmæssige Søndagsture til Kirke og til Alters, men forsummer de Ting, som er sværere, Met, Barmhjertighed og Tro, de, som bider sig fast i Smaating, men ikke bryr sig om de store, siler Myggen og sluger Kamelen, som stræber selv at være og saa andre til at være „uta blant, inna frant“, de, som er med paa at forfølge og dræbe Profeterne, som kommer til Jorden med nye Sandheder, fordi de har erklæret sit gamle mosgroddes Normvæsen for ufeilbart. Vi kjender dem den Dag i Dag, og mod dem staar nu Jesus med løftet Haand og flammende Sine og raaber sine Be!

Hvorfors er da denne Hytlerets Synd værre end Tyveri og Hor? Fordi den forhærder Menneftet. Se Tyven og Morderen og Horfarten, de føler sig dog skamfulde ligeoverfor sin egen Samvittighed, de føler det som retfærdigt, at Samfundet foragter dem og lader dem føle denne Foragt, og derfor har de lettere for at overvindes og reises igjen, mens Hytleren, som er æret og agtet, som gjelder for den pene Mand, der nyder offentlig Tillid og blir betroet Vespøster, han blir bare ved dette ægget til at fortsætte sit Komediespil, han bringes i sit Hjerte til at tro, at det maa dog ikke være saa ganske ret med denne Gud, som skal være retfærdig, naar dette Spil kan drives med sliq Fordel. Hytleren er saa optaget med at holde Spillet gaaende, med at udfinde nye Maader, hvorpaa han kan naa sine ærgjerrige Maal, at han ikke faar Tid til at angre og forbedre

fig; hans Tro, hans barnlige Tillid til Gud, til det gode i Livet, tørkes ud og forsvinder. Og han ser ikke, at netop derved er Guds Kærlighed bevist i en forfærdelig Grad, at han selv vokser til at blive et Eksempel paa den Naturlov, at Spot med Gud virker Udelukkelse fra Gud, virker aandelig Død. Hytleriet er den farligste af alle Synder, ikke blot fordi den forhærder Menneskets Sjæl, men ogsaa fordi den svækker andre Menneskers Tro paa Livet. Naar man ser man er bedragen, bedragen af den, man troede mest paa, da blir man let bitter og haard og uretsfærdig mod Menneskene; man mister Lusten til at arbeide for dem. Men Bedrageren lider dog mere end den Bedragne — huff paa det, Venner. Lad Bedrageren og Hytleren længe nok gnide sig i Hænderne og gatte sig over, at han har vundet Spillet, han har i Virkeligheden tabt, tabt et Stykke Mulighed til Forbedring, vundet blot mere Sitterhed i sin Forhærdelse end før, og derved vundet et nyt Stykke Lidelse, der maa til for at overvinde denne Forhærdelse. Og hvor almindelig er ikke denne Synd, og hvor ser vi den ikke daglig imellem os. Jeg vil ikke tale om den værste Form af den: religiøst Hytleri af Religionens egne Lærere. Jeg ved, der findes Prester, som ikke tror en Gran paa, hvad de staar og forkynder, endlige lever efter hvad de forkynder. Jeg begriber rent ud ikke saadanne Mennesker. Deres Optræden røber en saadan Foragt for almindelig menneskelig Sammelighed, en saadan Spot over Gud og alle Livets hellige og rene Magter, en saadan moralsk Sunkethed, at jeg rent ud ikke forstaar den. Alt en Mand af Feighed og ræd for at miste Runder og Levebrod, tier stille med sin virkelige Overbevisning og lader, som om han var helt med paa det bestaaende — det kan jeg forstaa. Men at man, naar saa er Tilfælde, træder offentlig op og forkynder for andre, hvad man i sit Hjerte siger er Løgn, lærer andre op i at tro ibertimod hvad man anser for Sandhed, folder Hænderne og beder til Gud, kanske med rørt Stemme, uagtet man indvortes ler af denne Gud — det er mig saa modbydeligt, saa djævelst, at jeg forstaar, at Jesus vælter Beraab ud over flige Mennesker.

Alt Venner! hvormeget religiøst Hytleri er der ikke imellem os — ikke just af dette Slags mellem Folkets Lærere; thi jeg tror og haaber dog, at de fleste Prester, af hvad Beskjendelse de end monne være, alligevel tror paa, hvad de forkynder; men jeg mener religiøst Hytleri mellem Løgnfolk. De tør ikke være ved sin Overbevisning, de siger Ja og Amen til den Prest, som sidst snakker med dem; om de er liberale af Hjertet, saa spiller de ortodokse, fordi de staar sig paa det, ja, de staar som Embedsmænd, som Villor i den Menighed, hvis Lære de i Hjertet ikke hylder. Det er feigt, det er uselt dette, og det virker tilbage forfærdeligt paa deres moralske Liv. Straffen for denne Synd staar i Forhold til Syndens Størrelse; de misregner sig ogsaa, naar de tror at bygge op offentlig verdslig Fordel paa dette Hytleri. Thi den, som ikke paa nogen brautende Maade, men stille og beskedent vover at være ved sin Mening, han fastner i det Gode, han opretholder sin Selvrespekt, og erhverver i Længden ogsaa andres Agtelse, han kan se Gud og hver Mand frit i Øinene, mens den, som er sig

bevidst sit Hykleri, i Grunden skammer sig for sig selv, og lever en Tilværelse som en baad Hund. Jeg kjender en norsk Farmer her, som frit og aabent brød med de ortodokse Samfund, vedkjendte sig, at han ikke troede paa dem længer. Han blev, og blir fremdeles, set paa med hemmelig Frygt som et Helvedes Barn, og dog har dette, at han har rovet at sige sin Mening bent ud, baade til Prest og hvemsomhelst anden — vakt saadan Tillid til Manden, at hans Sambygdinger betror ham Penge uden skriftlige Bevis for, at han har modtaget dem. Uerlighed og Uaabenhed erhverver Selvrespekt og andres Respekt i Længden, Venner; man staar sig ogsaa paa det, verdslig talt. Derfor af med Masken du paa Seminariet eller du bag Disten, du paa Embedsmandsstolen, eller du paa Værkstedet, vær dig selv, vær sand, og du har den første Betingelse for at blive Borger af Himmeriges Rige.

Det gjælder for os, Venner, som det gjaldt for Kristus, naar vi møder flige Folt, at afklæde dem, at vise dem frem i deres Nøgenhed; thi det er den eneste Wei til deres Forbedring. Først naar flige Folt mærker, at de er opdagede, at de er gennemskuede og offentlig lagte frem til Beskuelse, saa det ikke kan nytte dem længer at forsøge paa at fortsætte deres Kunstgreb, Talemaader og smaa og store Løgne, først da er Muligheden der, at de føler sig skamfulde, og gennem Skamfuldhed gaar Veien til Anger og Ombendelse.

Et andet Billede af den vrede Kristus er der, hvor han renser Templet med Svøben. „Min Faders Hus skulde være et Bedehus, og I har gjort det til en Høverkule.“ Hvorved? ved at fylde Helligdommen med Handel, med Kjøb og Salg. Ved de store jødiske Fester i Jerusalem ved I, skulde der offres en Mængde Offerdyr, bringes en Mængde Gaver. Fremmede strømmede til fra alle Kanter som skulde betale Penge. Hvad Under da, om al den Handelsstrafik og Bankforretning, som samlede sig om Templet, efterhaanden for Velvælheds Skyld drog sig nærmere og nærmere indpaa, indtil den tilsidst kom indenfor selve Helligdommens Mure. Meningen med Jesu Protest, er ikke en Protest mod den Slags Forretninger, men kun mod at drive de Forretninger paa det Sted, at bringe Speculationsaand og Pengegriffthed ind paa de hellige Enemærker, at lotte de Andægtiges Sind, som her søgte Hvile i Gud og hans Tilbedelse, atter ind i Forretningens Hvirvel, at fylde de Treen, som lyttede til Salmesang og Bøn, med Aaah fra Auktionsbordene. Al Venner, om Jesus gif her mellem os med den straffende Svøbe, hvor fik han ikke fuldt op at gjøre i Amerita! Hvor har ikke Pengegrifftheden Aand her kvalt Livet i Gud? Her i dette Land, hvor der er et Kapløb efter Fortjeneste, som intetsteds ellers, her syntes jeg, Folt udmajede og trætte af Ugens anstrengende Arbeide, maatte hilse Søndagen med Glæde som en velsignet Hvile, som en Glædens Dag, fordi de dog engang havde Lov at lukke Regnskabsbøgerne, at lade være at stirre paa Tal eller Distestuffer, og flytte sin Aand hen til Gæne, hvor Sjæl og Hjerte fik noget til at leve paa, og hvor de kunde fyldes med Styrke til atter at begynde om Mandagen Tjaaket for Brød. Men nei — Pengeaanden har saaledes besat mange, at de betragter Søndagen

som et flammeligt Skaar i deres Fortjeneste, som et nødvendigt Onde, som en Dag de maa se at slaa ihjel paa bedste Maade. Og de besklipper den og bestjærer den, Butikken aabnes saa tidlig og lukkes saa sent det bare lar sig gjøre, unge Mennesker, som er Kontorister, tvinges til at staa saa længe ved Handelen Lørdagen, at de maa tage Søndag Formiddag til at ordne Bøgerne eller Lageret — der er aldrig Fred, aldrig Hvile, aldrig Glæde for dem, de drives ubarmhertig af deres Principaler som Sporvognsheste, der maa drage Forretningens Læs Søndag som Hverdag; Udsjæfningsstederne holde Bagdørene aabne, skjønt det er forbudt, for at løfte unge Mennesker at prise Gud ved Ugløstet og Kortene istedetfor i Kirken. Hvor Jesus vilde have brugt Svøben? „min Faders Hus skulde være et Bedehus, og I har gjort det til en Hovelule!“ Dette at drutne Sjælens dybeste Trang, Traugen til Gud, til Mand og Mandsliv, til Bøst i det Gode, at drutne den i Verdslighed og Vengebegier — aa Venner, vogt Jer for det! vogt Jer for at drage Ugens Kamp for Brod indpaa de Temples Gnemærker, der skulde være indviende til Enhed og Gudstilbedelse. Drager I Vetselérborde og Kræmmerdise ind i Hørgaarden, de kommer snart i det Hellige og i det Allerbelligste, — Gud blir tætt ud, og Mammon sat i hans Sted. I tvæler det bedste i Eder, det, som skulde holde Eder oppe og gjøre Eder til Mennesker, istedetfor til Mødne, I tvæler det, til I tortes op, og blir som de, der i Sagnet hjemme er beragtague, de glemmer Fær og Mor og Jord og Himmel og Gud. De dør aandeligt, mens Kroppen lever og blir fed, de er i Trolørens Vold og forstøenes mere og mere. Vogt Jer for at forstøenes, vogt Jer for at opsluges af Forretningernes Hvirvel, rens Eders eget Hjertes lille Helligdom for Vetselérbordene, lad ikke den dybeste Længsel i Eder, som selv det laveste og nedrigste Menneske har, om en slumrende, dø, men nær den, opmuntre den, lad din Sjæl sommetider saa hvile ud i Tanken paa Guds Skønhed og Rærlighed, lad ikke Ordene Daler og Skilling staa i høire Pris hos dig end Gud og Jesus Kristus. Verdslighedsaanden er Gudsaaandens værste Fiende — pas dig for den. Og selv om du holder Søndagen i Være og glæder dig i den Hvile den byder, saa tænk ikke, at dermed har Gud faaet sit, og at du uforskyrret kan ofre de fer Ugedage til Verdsligheden, nei tag Gud med dig fra Templet ud i Livet, tag ham med dig bag Disten og paa Haandvertsstrakten, lad hans Mand dvæle over dit Arbeide, saa det holder dig fra at lye, fra at hulle, fra at bedrage, saa at du atter som et glad Barn kan taste dig i Søndagens Arme, for at fatte ham, fordi han har baaret dig gennem Ugens Kristfæls og Slid med en ren Sjæl. Vær streng mod dig selv, lav dig en Svøbe af din egen Samvittighed, og rens din egen Sjæl fra Verdslighedsaaandens Overgreb, ligesom Jesus rensede Templet i Jerusaleem.

Et tredje Billede af den brede Kristus er, hvor han lyser Ve over de Byer, som ikke troede paa ham, uagtet han der havde gjort sine stærkeste Gjerninger. Han siger, at det skal gaa Tyrus og Sidon, Hedningebyerne, Sodom og Gomorra, Byerne med den bundløse, fædelige Jordærvælske, taaleligere paa Dommens Dag

end baade Chorazin, Betsaida og Capernaum. Hvorfor? Jo fordi der er ingen Synd, der forstener saa som med Vilje at dræbe Gynen til Tro i sig. Her var ikke Spørgsmaalet om at tvinge disse Byers Indvaanere til nogen Slags ren Lære, som skulde være den eneste rette og ufeilbare, nei, det som dømmer dem er, at de med Vilje har modstaaet Jesu Gjerninger. Jesu Gjerninger, Venner, det vil sige det, at han helbreder baade aandeligt og legemligt syge, at han reiser de Faldne og troster de Bedrøvede, fort sagt Kjærlighedens Gjerninger i deres mangebaande Stiftelser, disse havde de modstaaet, isjönt de saa godt forstod dem, thi de taler et Sprog, som alle Menneker forstaaer, hvad enten de er Jøder, Kristne eller Hedninger. Men de havde modstaaet hans Opfordring og Kald til at blive hans Disciple, hans Efterfølgere i disse Gjerninger, fordi det vakte Uro i deres Sind, fordi det drog dem ud af deres syndige Lyster, ud af deres Pengespekulationer, ud af det at tænke bare paa sig selv. Se Tyrus og Sidon, Sodom og Gomorra, de havde ikke haft dette lysende Eksempel, dette Tryk af det Gode saa klos ind paa Livet, der var ingen, som bød dem Valget mellem Lys og Mørke paa en saa indtrængende Maade, derfor var de mer undskyldte, men de, som i a a Jesus af Nasaret personlig, som hørte hans indtrængende, smeltende Ord, som saa Gjerningerne bag disse Ord tegne Gud for dem med uudslettelige Former, og dog stoppede Hingrene i Ørene, dog luftede Øinene og turede frem i deres gamle Liv og gamle Tænkemaade, uagtet de følte og vidste, det var Uret, se de var ikke at undskyldte. Naar Valget mellem Gud og Satan, eller mellem Godt og Ondt, om du hellere vil, rykker dig ind paa Livet, saa du ikke kan undlade at vælge, om du aldrig saa gjerne vil, saa har du ingen Undskyldning, om du da med velberaad Hu vælger galt, vælger Mørket, Døden istedetfor Lyset og Livet, fordi Lysets og Livets Vei er tyngre at gaa for Kjød og Blod. Det med Vilje at modstaa Aandens Kald i din Sjæl, det er et aandeligt Fald saa stort, at man skal have vanskeligt for at reise sig, man maa pidskes med Dommedagens Mis, man maa luttres gennem Helvedes Ild stærkere end Straffedommen, som regnede over Maadenhedens Byer for at udbrænde Bøllystens Slagg af deres Midte. Det at modstaa Kjærlighedens Dragelse, uagtet den varmer dig, rører dig, rytter dig op, — det er at modstaa Gud selv, modstaa Guds Aand, der raaber høilødt i din Sjæl — derfor vogt dig, at ikke Jesu sorgfulde Veraab over Chorazin og Betsaida og Capernaum skal ramme dig.

Der er andre end Hytterne og de Verdsligjindede, der bringer Jesu Blod i Kog og tvinger voldsomme Ord fra hans Mund; det er de Rige. Jeg har før talt om Rigdommens Fare for Gudslibet, saa jeg ikke nu da, Tiden er saa langt fremstreden, tør dvæle større ved det. Den, som meget har, vil have mere, det er et Ord, som gjentager sig selv i alle Lande. Lysten til at øge sine Rigdomme leder En først til at leve et Trælkeliv hernede, glædeløst for En selv, glædeløst for Familien, dernæst til at dræbe alle andres Aandskraft, til at hæve sig over sine Medmenneker og benytte sig af sin Pengemagt til deres Underkuelse— fort sagt at komme længer og længer bort fra det Mønster, Jesus opstillede,

nemlig at være alles Tjener, at leve for at gjøre godt mod andre. Derfor kan han bruge de sterke Ord om de Rige, at det er vanskelige for en Rig at komme i Guds Rige end for en Kamel at gaa gjennem et Naaleøje.

Der er endnu et Billede af den brede Kristus, jeg vil nævne; det er der hvor han forbander Figentræet, der bare bar Blade, men ingen Frugt. Mange har stødt sig over den Historie og finder den styg, men jeg opfatter den nu slet ikke som nogen historisk Begivenhed, men som et Billedsprog i Lighed med de gammel-testamentlige Profeters Billedsprog, for at betegne en død og slaaende Sandhed, nemlig at den Fromhed, som ikke sætter Frugt i gode Gjerninger, den er ikke værdt andet end at visne eller hugges ned. Det er samme Tanke, som Johannes den Døber ogsaa prædiker, naar han siger: hvert Træ, som ikke bærer god Frugt, afhugges og kastes i Ilden. Den religiøse Mand, som pranger bare med gudelige Talemaader, er lig Figentræet, som bare pranger med Blade uden Frugt, han dur til intet. Der var en Gang i min Fødeby, Bergen, en Mand, som gik rundt med en Liste, for at faa en Bygning reist i et eller andet veldædig Viemed. Han kom til Stiftsprovsten, men denne, som var en humoristisk Mand, lod ham først gaa rundt til de andre Prestes og faa komme til ham og fortælle, hvorledes det havde gaaet. Manden saa gjorde. Da han kom igjen, var Listen lige tom. „Allesammen saa havde de saa ondt for Penge, sa' han, men de ønskede mig Guds Velsignelse til Foretagendet.“ „Man bygger ikke Huse nu om Dagen med bare Guds Velsignelse“, svarede Stiftsprovsten, „der min Mand har du 10 Daler.“ „Man bygger ikke Huse, bare med Guds Velsignelse“, det vil sige, det er ikke gudeligt Prædication vi trænger, det er ikke at male og male paa den gamle Kvern de udenad lærte Talemaader om Synd og Forløsning, men det er at gøre Guds Vilje. Kan du ikke leve et praktisk Liv, der kan mætte og slukke din Medbroders Tørst; kan du ikke byde den trætte Vandrende Frugt, da er du lig Figentræet, som brister sig med Blade alene og derfor blot til Unytte suger Næring af Grunden, det maa visne eller afhugges. Og det Kirkesamfund, som bare kjæbler om Ord og Læresætninger uden at gjøre noget praktisk godt i Verden, det har dømt sig selv til Døden, som Figentræet, hvad Navn det saa bærer. Det nytter lidet, om Presten prædiker de fineste og aandsfuldeste Prædikener, og Menigheden nød dem som et Slags Læsterbidstener, anrettede hver hyende Dag, naar ikke Presten og Menigheden lever efter Prædikenerne, naar ikke disse Prædikener kan sætte Frugt i noget godt. „Medmindre vore Troessætninger gjør Verden frugtbar, og vort Levnet skaffer Menneskeslægten Mad og Drikke, vil den Forbandelse, der udtaltes over Ufrugtbareheden, nedfælde paa os.“ (Mozoomdar). —

Men bør vi da nogensinde være brede? og bør Kristus være et Mønster ogsaa heri for os? Visselig han skal, men der er Forskjel paa retfærdig og uretfærdig Brede, og Sagen er, at vi saa ofte bliver brede, hvor vi ikke burde det. Men der er en Brede, der kan kaldes hellig Brede, og den er netop Kjendetegnet paa en moralsk vaagen Mand. Hvis ikke det lumste, nedrige, lumpne,

løgnagtige, du møder i Verden i mange Slags Stikkelfser, formaar at gjøre dig bred, da er det Bevis paa, at du er slappet og sløvet i din moraliske Sans. Den, som ligegyldig eller med et Smil ser paa Synden, han viser, at han ikke har Følelse og Forstaaelse af, hvad Synd egentlig er. At det er netop et af vort Samfunds dybeste Saar, denne Slaphed ligeoverfor Synden, naar den møder frem i en pynteligere, mere dulgt Stikkelse. Istedet for at udpege den som en Gjenstand for vor Foragt og Afstø, saa Vedkommende kan føle, at stikkelige Mennesker ikke taaler sligt mellem sig, istedetfor med Jesus at raabe Ve over den, saa ser vi gennem Fingre med Synden, smiler lidt og undskylder den. „Na ja, sligt er jo saa almindeligt! der er jo mangt, som undskylder ham, Stakkart!“ Hvis en luende Harm betog os ved Nedrigheden og Løgnen og Udsteielsen, der vil stikke Næsen i Veiret og være lige god for det, da vilde vi først selv vide, at vi saa paa Synden med Guds Dine, dernæst vilde Samfundet vokse sig sterkt og sundt og rent. Det er vor Slaphed ligeoverfor Udsteielsen, som gjør, at disse vokser og breder som Ukrudtet. Na om jeg kunde reise i Guds Jesu Harm, Harm mod alt det kjæphøie, usle, nedrige og tomtbram-mende, da vilde vi vokse, Benner, vokse i Renhed, vokse op imod Kristus, vokse op imod Gud.

Vor Fader i Himlen give sin Velsignelse til, at det en Gang maa ske!

Den hellige Kristofer.

(Søndag Septuagesima.)

Ved Siden af Evangeliernes Beretninger om Jesus og Apostlernes Gjerningers Beretning om den første kristne Kirkehistorie, har der ligesaa Kirkens Begyndelse gaaet Sagn og Fortællinger baade om Jesus og om hellige Mænd, der ved sit Liv har vist, at de traadte i hans Fodspor. Mange af disse Beretninger viser sig ved selve sit Indhold at være opdigtede og er ofte Fostre af den blideste Fantasi; men mange af dem er ogsaa af en vidunderlig Skjønhed. Kirken eiede en Skat i dem baade af Poesi og skønne Tanker; thi mange af disse opdigtede Fortællinger var kun som en Skat om en Række dybe Sandheder, som bare gennem dette Billedsprog blev mere levende og lettere at erindre, ligesom Herrens Parabler i sin Tid. En saadan herlig opdigtet Fortælling er den om den hellige Kristofer.

Den protestantiske Kirke, der saa det store Misbrug, som den katolske Kirke havde drevet gennem Helgendyrkelsen, slog en Streg over Helgenernes Minde og førte en Udryddelseskrig mod Kirkens gamle Fortællinger om dem. Den hellige Sebastian og Pantratus, Agnes og Cecilia var ikke længer Børnenes

Giendom og Glæde, de Unges begejstrede Forbillede og de Gamles Trøst — nei, væk, væk med alt, som har fremmet Afgudsdyrkelsen! Istedetfor den katolske Kirkes overdrevne Overflodighed, fik man nu intet — intet. Det blev knusende tørt, og skjønt den lutheriske Kirke beholdt alle Helgens Dag som en Festsdag, havde den ingen Helgene at gøre Fæst for, undtagen Morten Luther selv. Den lutheriske Kirke har mistet meget ved at tage fra sine Menighedslemmer de gamle Sagn om Helgenerne, og det var at ønske, at Grindringen om dem atter kunde blive levende i Hjemmene og i Kirken, baade om de historiske Helte, som glade gif i Døden for sin Herre og Mester, og om Digtets Helte, som gjorde sit Liv til et Billede paa deres Mesters Lære. Derfor vil jeg i Dag tage frem et af disse Sagn.

Fortællingen lyder saaledes: „Der var en Gang i Jødeland en forfærdelig stor Rjæmpe, som kaldtes Oforos. Han havde Glæde af at ligge paa Landeveien og banke op alle, som for forbi. Han sagde tidt, at sandt han bare nogen, som var stærkere end ham selv, saa skulde han villig tjene ham. Folk fortalte ham da, at Keiseren var den stærkeste, og Oforos gif da til Keiseren og bød frem sin Tjeneste. Keiseren saa forundret paa de muskuløse Arme og det brede Bryst og sagde: „Vil du love at tjene mig bestandig, Oforos, saa skal jeg tage dig.“ „Det vil jeg ikke love,“ svarede Oforos, „men saameget lover jeg, at saalænge jeg er din Soldat, skal ingen vove at antaste dig, hverken fra Nord, Syd, Ost eller Vest.“ Keiseren smilte, og Oforos blev hans Mand. Det viste sig snart, hvad han duede til; thi hvor han kom, ryddede han omkring sig. Keiseren vandt alle Slag, og Oforos var den første Mand baade paa Valpladsen og ved Vinkanden. Saa var det en Gang, Keiseren havde slaet Veir i Nærheden af en stor Skog. Han kaldte paa sin Harpespiller og bad ham synge en munter Sang. Denne gjorde saa, men da han under Sangen kom at nævne den Ondes Navn, gjorde Keiseren hurtig Korsets Tegn paa sin Pande. Oforos saa det og blev rent forundret. „Hvad var det for underlige Tegn, Keiseren nu for med?“ spurgte han. „Jeg gjorde Korsets Tegn paa Grund af den onde Mand, som siges at have Tilhold i denne Skog,“ sagde Keiseren. „Nei er det sandt!“ raabte Oforos, „kom Gutter, lad os gjøre Jagt paa ham.“

Men Keiserens Ansigt mørknede, og han svarede: „Tag dig i Agt, Oforos, at du ikke fortaber din Sjæl.“ Oforos stirrede paa Keiseren. „Er du ræd den Onde?“ spurgte han — „saa kan ikke du være den stærkeste. Farvel og Tak for mig!“ Og dermed forsvandt Oforos inde i Skogen. Han gif og gif, til han inderst inde sandt en Rydning.

Der stod Alteret til den Onde gjort af sorte Stene, og paa det og rundt omkring det laa spredte Hjernefaller og Benrangler af Menneſter. De skinnede saa uhyggelig hvidt i Maanestinet. Oforos gav sig først i al Ro og Mag til at undersøge Skallerne og Benene, saa gif han tre Gange rundt om Alteret og paakaldte den Ondes Navn. Da ingen kom, lagde han sig rolig ned og faldt i Søvn. Ved Midnat hørte han en forfærdelig Larm, og der kom en fulsort

Rytter fuserde paa en fulsfort Hest. Jlden fræste om dem begge. Rytteren søgte først at stræmme Oforos og true ham til at binde sig til hans Tjeneste bestandig; men Oforos svarede koldblodig: „Tag det med Ro — det kan vi altid snattes om.“

Saa fulgte da Oforos Djævelen, og det maatte han tilstaa, en saa morsom Tjeneste havde han ikke havt før. Det var at gaa paa alle de Danskebuler og Drikkebuler, som fandtes, og have Kommers i dem alle.

Saa var det en Gang, han og hans Herre red sammen, at de kom til en Tvervei, hvor der stod tre Kors. Djævelen saa dem og kvak tilbage. „Hvad er det, du er ræd nu?“ spurgte Oforos, „er det de Galger derborte?“ Og dermed stød han en Pil af mod den midterste. „Er du fra Forstanden, du?“ raabte Djævelen forfækket og greb hans Arm. „Ved du ikke, at han, Korsets Herre, Marias Søn, har en stor Magt i Verden i vore Tider?“ Oforos saa forbauset paa sin Herre. „Er du ræd ham, Marias Søn?“ spurgte han — „da kan ikke du være den Stærkeste. Farvel, nu gaar jeg hen og tjener Marias Søn.“ Dermed red Oforos sin Bei og spurgte, hvem han mødte, om de kunde give ham Besked om Jesus. Men det var Faa, som kjendte ham. Endelig kom han til en Forstander for et Kloster, som paatog sig at vise ham Veien. „Vil du finde Jesus Kristus,“ sagde han, „saa maa du faste og spørge dit Kjød og bede, som Johannes den Døber gjorde i Ørnen.“

Oforos stod lidt. „Bønner har jeg ikke lært,“ sagde han, „og jeg holder ikke synderlig af Græshopper og vild Honning. Og skal jeg faste, saa mister jeg al min Styrke, saa er det den eneste Bei til Himlen, saa foretrækker jeg Helbede.“

„Ugladelige Mand!“ sagde Klosterforstanderen. „Der er endnu en anden Wei, men den er ulige sværere. Kan du offere hele dit Liv i Tjeneste for andre?“

„Lad mig høre, hvad Tjenesten er,“ sagde Oforos.

„Ikke langt herfra,“ svarede Klosterforstanderen, „rinder en Elv, men der findes hverken Bro eller Vadested, saa den hindrer Pilgrimme at komme til den hellige Stad. Vil du tage dem og bære dem over?“

„Hvis jeg kan tjene min Herre og Mester med det, saa vil jeg forsøge,“ sagde Oforos.

Og dermed gik han ned til Floden, byggede sig en Hytte mellem Muskusrotter og Bævere og bar Pilgrimme over paa sin brede Ryg, som var han en anden Kamel eller Elefant. Men hvergang de bød ham Penge, svarede han stolt: „Jeg tjener for det evige Liv.“ Saaledes tilbragte han alle sine Dage, vadende frem og tilbage i den kolde Elv, indtil han blev gammel og graa. Saa var det en Kveld, just som han havde sovet, at han hørte en Barnerøst kalde paa sig fra den anden Side: „Kjære Oforos, kom og bær mig over!“ Oforos greb sin Stav, en udtørret Furustamme, og vadede ud i Elven. Men da han kom over paa den modsatte Side, saa han intet. „Jeg maa bare have drømt det,“ tænkte Oforos, og vadede samme Bei tilbage. Men neppe var han om at

falde i Søvn igjen, før han hørte denne samme klagende Barnerøst: „Kjære, snille Oforos, kom og bær mig over!“ Det kunde ikke være nogen Drøm heller. Oforos sprang udi for anden Gang og vadede over; men da han var kommen paa den anden Side, kunde han hverken opdage Mand eller Mus. „Det maa være onde Mander, som driver sit Spil,“ tænkte Oforos og vadede taalmodig tilbage igjen. Han lagde sig tredie Gang til at sove, men en Stund efter kom denne samme Barnerøsten igjen, endnu mere indtrængende end før: „Kjære, snille, gode Oforos, bær mig over!“ Oforos lyttede, det kunde ikke være til at tage Feil af. For tredie Gang sprang han ud i den brusende Elv og vadede over. Og da saa han paa den modsatte Elvebred et lidet Barn sidde med lyse Lokker. I den ene Haand holdt det Jordkuglen, i den anden Seirens Flag. Uden at sige et Ord greb han den lille Fyr med to Fingre, satte ham paa Skuldren og sprang ud i Elven atter. Men efter som han skred frem og skred frem blev Barnet thyngre og thyngre, og tilsidst hvilede det paa hans Skuldre som et helt Fjeld. Oforos vaskede frem saa godt, han kunde, stemmede sin brede Krop mod Strømmen, mens Sveden sprang frem paa hans Pande. Men Barnet blev thyngre og thyngre, Knæerne skalb paa den stærke Kjæmpe, han sank mere og mere, indtil Vandet naaede ham til Hagen. Da gjorde han en sidste Kraftanstrengelse — og naaede vaskende den anden Bred. „Kjære Herre!“ sagde Oforos, „vær saa snil ikke at komme denne Vej oftere; thi jeg ved ikke, om jeg kommer fra det med Livet næste Gang.“ Men det deilige Barn døbte Oforos paa Stedet og sagde: „Frygt ikke, Oforos, om end dine Knæ vaskede, og dit Legeme skalb; thi vid, at du har baaret Verdens Frelser. Og fra nu af skal ikke dit Navn være Oforos (Bærer), men Kristoforos (Kristusbærer); thi du har baaret Kristus. Og som Tegn paa, at jeg taler Sandhed, saa stik din Stav i Jorden, og i Morgen skal den bære Naale og røde Blomster.“ Dermed forsvandt Barnet i en Lyssth. Men Kristoforos knælede ned og sagde: „Nu tage du mig til dig, o Gud! thi mine Dine har stuuet den Stærkeste, som jeg har tjent.“ Og han plantede den udtørrede Furustamme i Jorden og se — Morgenens efter havde den Naale og røde Blomster. Tre Dage efter bar Englene Kristofers Sjæl til Paradis.“

Om vi end ikke, Venner, er Kjæmper, store og stærke som Oforos, saa tænker jeg alligevel, nogen og hver af os kjender sig selv igjen i denne Kjæmpen. Denne Lyst til at herske, til at se andre under sig, til selv at være den stærkeste — den er en almen menneskelig Trang. Den er en Del af vor medfødt Bevidsthed som Menneſke, hvad der ogsaa kommer frem i det gamle Paradisſagn, hvor Adam, Menneſket, indſættes til Verdens Herſker. Deraf den utrættelige Energi, hvormed Videnskabsmanden tvinger under sig Naturens dulgte Kræfter, at de ſaa blive Menneſkets lydige Tjenere, deraf den uafsladelige Kamp ſom Mands=

kjæmpen har for at bøie under sig Kjødets Lyster og sin lavere dyriske Natur, deraf Tænkerens Anstrængelser for at blive Herre over Livets Vaader. Men paa samme Tid som vi saaledes føle en ubetvingelig Lyst i os til at være Herskere, paa samme Tid føle vi ogsaa, at vi ikke er den øverste, at der er en stærkere Magt over os, som vi ikke kan mestre. Vi kan lægge under os Kraft efter Kraft i Naturen, vi kan lægge under os Dyb efter Dyb i Tankens Verden, der blir dog altid noget hemmelighedsfuldt tilbage, den Magt nemlig, som er den bevægende Kraft i alt det stabile, som har stukket op Solens Baner og hvirvlet disse Millioner af Kloder ud i det uendelige Rum. Ja, baade Hedninger og Kristne trænge til Guder, det vil sige, de trænge til en stærkere at flynge sig til end dem selv. Vi føle under vor daglige Kamp, under Sygdom og i Dødens Vaande, at vi ikke er den stærkeste, at vi, trods det at vi i mangt synes Herrer, dog maa tjene en stærkere, og saa gaa vi ud, som Osforos gjorde det, for at lede op den stærkeste og give os i hans Vold. Naar vi betragter Hedningereligionerne og deres Udvikling, saa ser vi, hvorledes Menneskeaanden har strukket sig opimod Gud, opimod den stærkere og søgt at fatte ham. De har famlet sig frem til lysere og lysere Forstaaelse af ham. Ja alle, som duer til noget, saa drives de afsted søgende efter den stærkeste, efter Gud, og standser ikke, før de har naaet og fundet ham. Det er fortalt i Beretningen om Slaget paa Stiklastad, at da Kong Olaf havde slaaet Veir Aftenen før Slaget, kom der til ham to svære Karer, Vildmænd fra Stogen. De kaldte sig Afrasaste og Gautatore og bød ham sin Hjælp. Kongen spurgte, hvem de troede paa. „Na — vi har hidtil troet paa os selv — men nu vil vi tro paa dig, Konge!“ „I skal ikke tro paa mig,“ svarede Kongen, „men I skal tro paa den, som har skabt alt og er over alle.“ „Vel“ — svarede Vildmændene, „den du tror paa, den tror vi og paa.“ Og saa lod Kongen dem undervise om Gud, og de bleve døbt paa samme Aften og fandt Døden Dagen efter i den Herres Tjeneste, de havde givet sig hen til. Dette er et lidet Billede fra Historien paa det samme, som er fortalt os i Sagnet om den hellige Kristofer. Ja, vi allesammen har i os ligesom to usynlige, bundne Arme, der længes efter at bryde sine Baand og strække sig efter Gud, efter Frelsen, efter at flynge sig til den stærkeste, som aldrig kan tabe, som aldrig kan visne eller forgaa, men som eier Livets og Etjønhedens Gvighed.

Osforos gik først til Keiseren og bød sig frem, for han hørte det, at det var ham mest, Folk snakkede om. Det er et hyperligt og sandt Træk dette; thi det er den verdslige ydre Magt og Glans, som trækker de fleste Dine paa sig. Tyrannen og Røverer indtager større Plads i Verdenhistoriens Bøger og i Folkenes Tanketreds end Videnskabsmanden og Tænkeren. Napoleon, den geniale Menneskeslagter, fylder Verden med mere levende Tale end Gud; Keiser Augustus blir ganske anderledes haaret paa Hænderne og hyldet end Barnet i Bethlehems Stald. De fleste af os laver sig selv sine Afgudsbilleder, som de i Stilhed dyrke, og glemme over dem at tjene den stærkeste, tjene Gud. De bliver staaende paa Halvveien. Det er i visse Maader mageligt at give sig selv op og lægge sig

ind under en andens Autoritet. Sløve eller udtrættede Naturer foretrække dette for alt andet; andre tænker for dem, andre handler for dem, andre tager Ansvar for dem, — de har bare at spise og sove. Det er Grunden, hvorfor den katolske Kirke kan faa saa stor Magt; det er Grunden, hvorfor et Folk kan finde sig i og finder sig godt tilfreds med et Enebælde; det er Grunden, hvorfor det norske Folk i Amerika finder sig i et Presteherrredømme. „Presterne er jo oplærte i alt, som vedkommer Religionen, de maa selvfølgelig vide bedre Bæstid om de Ting end jeg, derfor vil jeg følge det, som de siger. Skal jeg begynde selv at tænke over og undersøge religiøse Ting — ja da blir det Tvist og Arbeide og meget leidet, og jeg har i Grunden slet ikke Tid til det“ — saaledes er det almindelige Ræsonnement, og saa høier de villig Nakten ind under Prestens Autoritet og dølger med den sin egen Uvidenhed og aandelige Dovenstab. De opdrager og nærer sig selv i sløv Tankeløshed. Ja, hvor mange smaa Keisere har vi ikke, som vi villig tjene, og som drager os bort fra ham, som det alene er værdt at tjene, den Stærke, som er over alle de Stærke. Hvor mange er det ikke, som tjener den store Verdenskeiser, Pengeguden, og gir hele sit Arbeide og sin Tanke for at dyrke ham? hvormange er det ikke, som tjener Lufsusens og Modens store Keiser, og som spiller hele sit Liv med at rende hans tomme Grinder? Ja, Materialisten, som ikke kommer med sin Undersøgelse længere end til Mulden, han har i Grunden gjort Mulden til sin almægtige Keiser, hvem han blindt tjener; og Bonden, som ikke tør gjøre det og ikke tør tænke det, fordi det er ikke saa brugeligt der, han har gjort Bygdekirkene til sine Eneherskere, til hvem han har solgt sin Sjæl; og Hytleren, som gaar og taler med suttrende Stemme om Synden og sutter og lægger Hovedet paa Statte uden at mene noget andet med det end at spekulere i Gudsfrygtighed, han har gjort Egentjærligheden, Beregningen til sin Hersker, hvem han blindt hen lyder uden at spørge efter Midlerne. Der er En, vi har at adlyde og tjene, og for hvem alle disse Verdens Smaathyranner maa blegne og forsvinde — ham, den evige, rene og hellige, vi kalde Gud, men hans Tjeneste er ikke saa let, som og Osforos sit lære — et Liv i Narvaagenhed, stadig paa Vagt mod det Onde i os og omkring os, en daglig, alvorlig Kamp for at vokse i det Gode, for at kunne give sig selv og sit Arbeide hen for andre.

Se, denne Fordring om at tjene Gud gennem et Offerliv for andre, den er slet ikke morsom, den er meget mer brysom; man kan jo aldrig slippe sig løs. Og derfor er der ogsaa saa mange, især i den Alder, hvor alle Livskrafterne svulme og fordre at tilfredsstilles, som vælger at tjene en anden Mand, som ikke tager det saa nøie med lidt Synd og lidt Mangel imellem, nemlig Guds store Modsetning. De ser det, at de Uaudelige, som ikke betænker sig paa at fuste lidt og ture lidt, de klarer sig ofte bedst frem — hvorfor ikke da følge deres Eksempel? vi ved, hvad vi har, men ikke, hvad vi faar — og saa gaar de som Osforos hen og tjener den Onde, ham, som — lidet anbefalende for os — kaldes i det nye Testamente „denne Verdens Fyrste“.

I Middeldalderen, ja tildels endnu, ved De, at man afbildede Djævelen med Horn og med Buttespødder, som en forfærdelig Skikkelse. Nu er de fleste dannede Mennesker komne ud over Troen paa en personlig Djævel, betragter ham, ligesom jeg, som en poetisk Iklædning af det Onde i alle Skikkelser. Men hvis denne Djævel aabenbarede sig saa forfærdelig for Menneskenes Børn, saa tror jeg ikke, han var saa farlig, for da vilde de blive rædde. Nei Peters Ord er nok sande, at han heller skaber sig om som en Lystes Skikkelse, og snart møder han os som en tilsyneladende agtværdig og pen, aldrende Herre, der taler saa overbevisende og rørende, snart som en flot Kavaller med fine Støvler og Vognet, snart som en ung, forførende Pige med skjelmste Dine, snart som en munter Gambrinus med den stummende Olseidel i Haanden — med andre Ord, Venner, det Onde møder os aldrig paa nogen affrækkende Maade; thi da holdt vi os borte fra det; men det møder altid lokkende, tiltalende vore blinde Lyster, og bortræsonnerende ved Skjemt alle Tvivl. Og saa kaster Ungdommen sig ind i Lysternes Hvirvel og følger sin Herre i Sus og Dus paa alle hans Eventyr. Det kan synes herligt dette Liv i de første Aar, men saa kommer Atterslaget i Enghomme, i Svirebaner, i Aandsløvhed, og hvad blir Enden paa det — Dødsningestaller, blege, smuldrende Ben, som Margen er blæst ud af. Det er Vønnen, man faar for lang og tro Tjeneste hos den Mand. Derfor tag Jer i Agt, I Unge, som døver Sambittighedens Røst i Eders Indre, som dræber Eders Længsel efter højere Liv, efter Gud, og som gir Jer hen i et ryggesløst Liv. — I har offret Jer selv paa Alteret derinde i Skogen til den Onde, og I ender med at ligge der som magtesløse, ubrugelige Ben. Bryd af Eders Kontrakt med den Onde, som Døros gjorde det ved Synet af Korset, bryd den af i Tide og søg ham op, som af Gud Fader er overdraget al Magt i Himmelen og paa Jorden, ham, den stærke Helten, der har bundet Synden og Døden, saa de ingen Magt fik til at fælde ham.

Vi har i det gamle Land Sagn om Jølt, som har været bergtagne. Der i Vjerget glemmer de mere og mere alt, hvad der binder dem til Jorden og til Hjemmet, de er givet Trolden i Vold, indtil de hører Kirkeflokkens ringe — da brister Berget og Trolddommen, og de kommer atter ud under Guds frie blaa Himmel. Det er samme Tanke, som i vort Sagn er udtrykt ved Synet af Korset; kan Tonerne, der minde om Gud og hans Udsending paa Jorden, trænge ind gjennem den Haardhedens Skorpe, det Berg, som har omsluttet os, da slaar og Befrielsens Time for os, da finder vi ham, som det ene er værdt at tjene her paa Jorden. Og da hænder det med mange flige pludseligt, kanste voldsomt vakte og omvendte, at de slaar over til den modsatte Yderlighed og henfalde til det, vi kalde Pietisme. De følger Munkens første Anvisning og tror at tjene Gud ved at dræbe saa meget som muligt alle menneffelige Følelser i sig, ved at gjøre Læsning i Bibelen og Salmesynning til et rent Hoveiarbejde for sig. Det er den samme Tanke, som ledede Middeldalderens Munke og Nonner til at spære sig inde i Klostre fjernt fra al Omgang med

den larmende Verden og der faste og spæge sit Kjød og pidtke sig og slide sig ud med Nattevaagen og unaturlige Budsøvelser. De troede, alt dette skulde være velbehageligt for Gud, som et Bevis paa deres Viljekraft og Offervillighed. Na — men Verden følger med ind i Klostret, og netop ved at dæmme op for Legemets naturlige Trang paa en unaturlig Maade, pirrer og vækker man Fienden istedetfor at kue den. Denne Fordring i Kristendommens Navn, at man skal leve paa den og den Maade, efter den og den Streg, betragte det og det som Synd, som ingen andre kan betragte som Synd, det har skræmt og skræmmer saa mangen En bort fra Kristendommen, ligesom det skræmte Oforos. Og derfor lyder hans Svar til Munken saa prægtig menneskelig: „skal jeg sulte saa mister jeg al min Styrke, og er det den eneste Vej til Himlen, saa foretrækker jeg Helvede.“ Se det var hans eneste retmæssige Stoltthed: hans sunde, stærke Legeme, og skulde han berøves det, da havde han intet at tjene Herren med; det var netop hans sunde Legeme, som holdt hans Aand sund, og begge vilde han vie tillsammans til sin nye Herre. Og han vilde tjene sin Gud ved at tjene sine Medmennesker og ikke rømme bort fra sine Pligter. Denne Oforos's Tanteegang er det sunde menneskeliges Protest mod en unaturlig opstruet Kristendom. Den sande Kristendom bestaar netop i ikke at rømme bort fra Verden, men plante sig selv midt i Verden og bruge alle sine Legems- og Aandskræfter til dens Fremvækst i det Gode, ikke at rømme bort fra de andre, men ofre sig for de andre og vise, at sund Mennekelighed og sund Kristelighed netop kan og skal gaa Haand i Haand, fordi Kristendommen bestaar i at frigjøre den bundne Mennekelighed. Og saa gif da Oforos til sin tunge Pligt, den ulige vanskelige Maade at tjene Herren paa, at vie sin Sjæl og sit Legeme til en ydmyg og besværlig Tjenerstilling for andre. Jeg ved ikke noget bedre Billede paa et ydmygt, ensformigt Selvopoffrelses Liv end dette Oforos's: at tilbringe sit Liv med at vasse frem og tilbage i en kold Elv for at hjælpe andre over; se Pillegrimmene glade skynde sig videre til deres Længsels Maal, men selv ikke have Lov at følge dem, skjønt hans Hjerte brænder efter det; selv være bunden til sin triste, ensformige, trættende Gjerning og ingen Løn tage imod uden denne sin stolte Bevidsthed, at han tjener for det evige Liv. Tjenerstillingen er ingen bebagelig Stilling for Nogen, især ikke for den, som føler Magten og Lysten i sig til at herske, og dog sætter Jesus den som den øverste, vel at mærke, naar den vælges frivillig, og gav dem Eksemplet, da han ved det sidste Paaskemaaltid gif rundt og vaskede Disciplekens Fødder. „Den som vil være størst iblandt Eder, han være alles Tjener“, saa lød hans dybsindige Ord, saa lyder det til os den Dag i Dag. Den ringeste Gjerning gjort til Guds Værk er ham velbehagelig, og det er Maalet for vort Liv, det, hvorfor vi er satte her i Verden: at opbygge os selv ved at opbygge andre, ved at vie vort Liv til deres Tjeneste. Det gjælder at være trofast og holde ud, saa kommer Frelseren til os, som han kom til Oforos, og da skal han omdøbe vort Navn „Bæreren“ til „Kristusbæreren“. Ja selv om du har biet og biet

paa Herren, vassende Dag og Nat i Livets kolde Elv, han kommer engang, om ikke før, saa i Dødens isnende Vand, naar dine Knæ vakler, og Bølgerne vil slaa over dig, og du synes, du vil synke, fordi Byrden af at bære hans Rige frem blir for svær. Da skal du finde, at den, som tynger ned, ogsaa er den, som kan løfte op, og hvem er det, som tynger ned? det er Barnet, som sidder paa dine Skuldre. Ja du har naaet Frelsen, naar du har faaet Die paa Barnet og løst det paa dine Skuldre, men du skal og kjende, at det er tungt, barnsligt at bære Barnet frem gennem Verden. Men sidder Jesusbarnet paa dine Skuldre, da skal det ogsaa berge dig fra Drukning, selv om Vandet naar dig til Hagen. Den som istemmer med Petrus hans angstfulde Raab: „hjælp mig Herre! jeg forgaar!“ ham vil og Herren være nær med sin hjælpende Haand. Barnet skal være vor Læremester til Himmerige, derfor stillede Jesus et Barn midt i Disciplenes Flok og sagde: „medmindre I blive som dette Barn, komme I slet ikke ind i Himmerige“, derfor kommer han i vor Fortælling i Skikkelse af Barnet med Seierstegnene i sin Haand. Det helt og fuldt at give sig hen til Fa'r og Mo'r og adlyde dem, det er Barnets Væsen, og det er ogsaa det højeste af fristeligt Liv, at vi maa helt og fuldt give os hen til vor Fader i Himlen og gjøre hans Vilje paa Jorden, at elske ham gennem at elske vor Næste som os selv. Det var det, Oforos havde gjort gennem hele den sidste Del af sit Liv, og derfor havde han ogsaa usynligt baaret Jesusbarnet den hele Tid, baaret ham i sit Hjerte, skjønt han blev først levende for ham i den sidste svære Strid.

Vi bleve alle kaldede til Kristusbærere, kjære Venner, den Gang, da vi ved Taaben bleve indlemmede i hans Menighed paa Jorden, og Spørgsmaalet blir derfor til hver af os: bærer du ham endnu? bærer du Jesusbarnet? Vi ved, det er tungt at vasse gennem Livsens Elv med ham paa Skuldrene, men dog er det herligt; thi den samme, som tynger ned, han gir og Kraft til at bære; og den Tro paa din Livsgjerning, hvortil du har støttet dig som til en Stav, skal, selv om den syntes tør og kraftløs, skyde Blomster og Blade. At der er saa saa virkelige Kristusbærere i Verden, fordi der er saa saa duelige til helt at elske og offere sig for sine Medmennesker, og derfor og saa saa duelige til at elske Gud. I den lutheriske Kirke har man altfor meget glemt Gjerningerne for Bogstaverne, Livet for Læren, og dog er det ikke Udenadleser, der spørges om paa Dommens Dag, men „hvad du har gjort for en af disse mindste“; thi hvad vi har gjort for en af disse mindste, det har vi ogsaa gjort for ham. Ja den mindste Hverdags-tjeneste gjort i Kjærlighed er ogsaa en Gudstjeneste, der hjælper Pilgrimme til det himmelske Jerusalem.

Er det tilladt for en Kristen at være rig?

(Søndag Seragesima.)

Lest: Marc. 10, 17—31; Mat. 2, 1—7; 5, 1—8.

Jesús af Nasarets voldsomme Optræden mod de Rige er bekendt nok, ikke bare af de her oplæste Lestter, men ved saagodt som alle Leiligheder, hvor han havde Anledning at udtale sig. Hans Broder Jakob, den første Biskop i Jerusalem, gir ham ikke noget efter, hvis det er ham, der har skrevet det prægtige, praktist-kræftige Brev i det nye Testamente, der bærer hans Navn. En af de ivrigste Socialistførere nu om Dagen kunde ikke ført voldsommere Sprog. Det er ikke saameget at undres paa dette. Baade Jesús og Jakob var fødte Arbejdere, opdragne i smaa Forhold, og havde kanske prøvet, hvad det var baade at sulte og fryse imellem, skjønt Fattigdommen der i Østens Lande ikke kan medføre den Lidelse, som her i vort kolde Klima. Og det at prøve Fattigdommen selv, har en ganske anden Klem med sig, end at sidde paa sit gode, varme Studereværelse og skrive om den og give vise Raad. De havde ogsaa set sig harme paa Rigmændenes Lüksus og Marmorpaladser og Hjerteløshed, kanhænde og de selv følte den bittre Modsatning mellem dette Liv og deres trællende Medbrødres, og saa luede dette op i deres Tale, da de traadte frem som Folkeledere. Det daglige Syn af Tiggere og Værtbrudne og Krøblinge, hvoraf det maa have brimlet i det folkeoverfyldte Galilæa, har fra Barn af fyldt Jesús med dyb Medlidenshed med sine lidende Medbrødre, og bakt Tanker hos ham, hvad der vel kunde være Grunden til al denne Ulighed i Vilskaar mellem Menneskenes Børn. Uagtet den begejstrede Mængde siden hilste ham som Messias, og bad ham tage Jødernes Kongekrone, saa blev dog Jesús trofast mod sin Stand og sin Ungdoms Ideal. Fattigmanden og den Undertrykte havde i ham sin Forsvarer og Talsmand, Pengemulderen havde i ham sin usorsonligste Fiende, som ikke lod sig tjøbe eller bestikke. Og Jesús stillede op som sin ufravigelige Regel, hvad han ogsaa sagde til den unge, rige Mand, at den eneste Betingelse, hvorunder En, der vilde være hans Discipel, kunde være rig, var den, at han gav bort igjen sin Rigdom, saa fort han sit den, blev et Redskab til at gjøre godt i Verden. Og trods det, at den Kirke, som kalder sig med Jesu Navn, i dette Stykke, som i saa meget andet, har handlet tvertimod sin Mesters Forskrift, saa at Kirken, baade som samlet Korporation og i sine enkelte Medlemmer, har beriget sig med Vandeindomme som med Guld; trods det, at han, som kalder sig Kristi Statholder paa Jorden, bæres om paa Festdagen i en Klædning saa overflødig med Guld, Perler og Edelstene, at der skal en kraftig Mand til at kunne bære Tyngden af disse Klæder, trods det, at Folkeordsproget har maattet lave den Vittighed, som en Karakteristik paa Jesu Kirkes Præster, at „Præstesækken blir aldrig fuld“, — trods alt dette, staar dog Jesu Fordring til den Rige lige urørt: gaf bort, sælg alt hvad du har, og giv det til de Fattige —, og intet Præstesnak skal kunne rokke den.

Men mente da Jesus, at hver Kristen var forpligtet til at være fattig, saaledes som Ebioniterne, Lebningerne af de gamle Jødekristne, saaledes som Middelalderens Munk opfattede det, naar de afgav Fattigdomsløftet? Jeg tror ikke det. Jesus begynder nemlig ikke med at fordre denne Selvforsagelse af den unge, rige Mand; han henviser ham kort til Budene. „Lev et hæderligt Liv, saa vil du naa, hvad du søger“, er Meningen. Og det er først, da den unge Mand putter paa, at alt det der har han gjort, han var saa bra, som han kunde bli — det er først da, Jesus stiller ham paa Prove ved denne sterke Fordring, at han skal give alt bort, som han har. Jesus havde jo selv prøvet Ørkenlivet i Ensomhed, med Bod, Bøn og Fristelser; han havde forladt det som usundt. Ved den fri, barnlige Maade, hvorpaa han blandede sig i Folkets Forlystelser, deres Brylluper og Selskaber, paadrog han sig Beshydningen for at være en Graadser og Vindrifter. Han havde til Venner en Nikodemus og Josef af Arimathea, hvoraf i alle Fald den sidste har maattet være meget velstaaende. Ja han tager endog Ord for Tilladeligheden af en vis Lüksus, for Eksempel i Historien om Kvinden, der kom med en fin Alabasterkrulle fyldt med kostbar, vellugtende Olie, som hun udgjød over ham. Disciplene knurrer og indvender, at disse Penge, som var sløset væk i denne unyttige Lüksus, kunde været bedre anvendte ved at gives til de Fattige, men Jesus tager Kvinden og Lüksussen i Forsvar, og siger disse mærkelige Ord: „de Fattige har I bestandig hos Eder, men mig har I ikke altid“. Denne Historie har jeg altid elsket, fordi den frir Jesus fra Beshydningen for trangsynet Ensidighed og uretfærdig Overdrivelse; den er saa sand menneskelig, som hele Jesu af Nasarets Stikelse er det. Vi holder rent ud sagt ikke ud, i disse ulykkelige Ulighedens Samfundsforhold, hvori vi lever, bestandig at stirre ind i Lidelsen og Glendigheden og Fattigdommen, hvis Forbandelse vi dog saa lidet er istand til at ophæve; vi blir aandelig syge ved det, mismodige, slappes paa vor Energi. Vi trænger til lidt Glæde, lidt Udspredelse, lidt Betslen af Syner og Tanker for at holde vor Aand frisk, ligesaabist som vi trænger forstjellig Slags Næring for at holde vort Legeme friskt. Jeg har selv sølt det saa mange Gange. Der er Stunder, hvori al denne Menneksulykke gjør mig ganske syg, og hvor jeg synes, at det næsten er Synd for mig at kunne være glad eller spise mig mæt eller nyde en Udspredelse, som koster Penge, saalænge jeg ved, at der er dem, som sulter og fryser, fordi de ikke eier Mad eller Ved. Og dog kan jeg ikke naa til dem, for jeg ved ikke, hvor de er. Naar jeg en sjelden Gang har været i Theatret, for at saa lidt Hvile eller Oplostelse for min trætte Aand, eller kjøbt mig en ny Bog — saa kommer ofte den Vebredelse til mig: „har du Lov til denne Lüksus, naar du ved, der er saa megen Nød i Verden? Var det ikke bedre, du havde givet Pengene til de Fattige?“ I slige Stunder kommer Fortællingen om Kvinden og Alabasterkrullen saa trøstende og sand, og jeg hører Jesu Ord til de knurkende Disciple: „I har altid de fattige hos Eder, men mig har I ikke altid“. Vi trænger stundom til at vende os fra de trøste Tanker og Syner og lade os salve med Glædens, med Aandsdannelsens vellugtende,

konnelige Olje i sit fine, kunstneriske Alabastertar, ellers holder vi ikke ud. Jesu voldsomme Ord mod de Rige vender sig ikke mod et hyggeligt Velstands Hjem med den Lüksus, som kan glæde og danne Aanden og lade Menneſket føle sig lykkeligt, og som rufter ham til nye Anstrengelser for at gjøre godt. Det at kunne være fri for Hæringſorg eller slippe at grue for Alderdommen, og det at kunne ha' Raad til at stifte Familie, er de første Grundbetingelser for, at et Menneſte ſkal kunne føle sig lykkeligt. Derefter kommer det at kunne have Raad til at omgive sig med den Atmosfære, som Enſ Mandsſtandpunkt tiltrænger, hvad der er ſaare forſkjelligt hos de forſkjellige, og lader, hvad der er Lüksus for En, blive det daglige Brød for en anden.

En Vidensſkabsmand uden Bøger f. Eſ., er ſom en Haaſdværter uden Værſtøj. Skjønt det er ſandt, at Menneſtene kan føle sig fornøjede, naar de kan tilfredſtille ſin Trang til Mad og til Kjærlighed, ſaa higer dog, og bør de fleſte hige, efter noget mere og høiere, uden at dette ſkal fordømmes ſom unødvendig Lüksus. Vi trænger Kunſt og Skjønhed og Glæde og Komfort omkring os baade i vort Hjem og i vore Samfundsomgivelſer. Vi burde have Lyſt og Raad til alleſammen at holde Abiſer, at læſe Bøger, at høre aandsløſtende Foredrag, at beſøge lærerige Møder en Gang imellem.

Det var Guds Beſtemmelse med Menneſket, ved at ſætte det paa Jorden, at denne ſkulde afgive Føde nok til, at alle kunde have det hyggeligt og godt, og føle sig lykkelige, og den, ſom higer efter at ſaa det ſaaledes, og hjelpe andre til at ſaa det ſaaledes, han arbejder for noget godt. Alle Menneſter burde kunne ſidde i jevn Velſtand; alle Menneſter burde kunne tilfredſtille ſin Trang til Mandsuddannelse og Hvile i et glad Hjem, alle Menneſter burde kunne være fri for Hæringſorger eller Alderdomſorger, alle Menneſter burde kunne have Raad til at ſørge for ſine Børns baade legemlige og aandelige Udruſtning til at begynde Livets Stræb. Der burde ikke findes Rige og Fattige, men lykkelige velſtaaende Brødre og Søſtre. Og mod dette vil Jeſus, der forſvarer Kvinden med Alabaſterfrukten, ikke optræde. Men hvad Jeſus træder op imod, er at være rig, det vil ſige, at eie mere, end man med ſin Familie trods tilladt Lüksus nogensinde kan bruge op, og dog at vedblive at mulke og mulke ſammen Duſinder, mens Enſ egne Arbeidere kanſke ſulter eller ſidder i hyderſt trange Omſtændigheder. Se det er fordømmeligt, det er Synd, det ſkriger til Herren Zebaoth efter Hævn, ſom Jakob udtrykker det. Det nytter lidet, at diſſe rige Syndere ſøger at berolige ſin Samvittighed og blænde og beſtifte ſine Samtidige med at gibe, om det var en Million, til Godgjørenhedsanſtalter eller Byens Forſkjønnelse, Princippet blir dog ligefuldt forkaſteligt, ligefuldt Synd: at det ſkal være tilladt i et křiſteligt Samfund at mulke op Rigdomme, der ligger rent til Unyttet, og ſom ikke kan ſamles uden gjennem Vold og Tyveri og Bedrag. Dette ſidſte høres noget voldsomt, og dog er det den nøgterne Sandhed. Det er umuligt for en Mand, hvor begget han er, ved ſit eget Arbeide at ſamle mere, end at han kan tilbringe ſit Liv hyggeligt og komfortabelt. Gaar han ud over den Grændſe, ſaa kan vi

være visse paa, at han har benyttet andres Arbeide til at skaffe dette Resultat, og har snydt dem for en god Del af den Profit, som de burde have af sit Arbeide. Lad os tage Eksempler. En Kontraktør har taget sig paa en Bygning. Han benytter sig af den bestaaende Arbeidsløshed og forfærdelige Konkurrence mellem Arbeiderne, fremkaldt ved Nøden, til at faa saa billigt Arbeide som muligt, han pruter og tvinger Priserne ned, saa lavt han kan faa dem, han ansætter Opsynsmænd, som kan paase, at disse arme Arbeidere, som saa finde sig i alt uden Anur, for at faa Mad i Mund, træller uophørligt og ikke faar slufte, og naar saa det hele er gjort, stikker han selv en 30,000 Dollars i sin Lomme, mens de, der har gjort det tyngste Arbeide, er lige fillede og fattige. Jeg nævner dette Eksempel, fordi jeg tilfældigvis hørte dette nede i Chicago. Dette er ikke Uldtagelsen Benner, det er den almindelige Veien det gaar til at blive rig. Det gjælder at have Vinene med sig, benytte sig af Omstændighederne, benytte sig af Medmenneskers Hjælpeløshed og Nød og kritiske Tider til at slaa ned som en Røvfugl og grave til sig. Lad os indrømme den omtalte Kontraktør en større Del af Profiten end hans Arbeidere, lad ham faa dobbelt, lad ham faa tredobbel, fordi han har Ansvaret for det Hele — men her, her er det tidobbel, hundrededobbel; her stjæler han bogstavelig talt hver eneste Dag sine Rigdomme ud af Arbeidernes Lomme, og snyder dem for deres retmæssige Del. Han selv, som blot gaar omkring og ser efter, at alt blir skikkelig gjort af de andre, og som blot nedlægger Bestillinger, som andre udføre paa Maskinværkstederne, han blir rig ved det, de andre, som gjør alt Arbeidet, de blir fattige. Lad os tage et andet Eksempel. En Mand har for arbeide Penge, som han altsaa har faaet stuet i Næven uden at arbejde en Dag for dem, kjøbt en Landeiendom. Om han nu var overladt alene til sig selv, kunde han ikke blive rig paa den; thi hans Arbeide rak ikke langt. For at faa Eiendommen at svare sig, maa han altsaa kjøbe andres Arbeide. Han kjøber det saa billigt som muligt, han gir halvanden Daler om Dagen. Nuvel, ved disse kjøpte Dagleieres Anstrengelser, vælter der Betsignelser op af Jorden i slikt Maal, at det, gjort i Penge, blir et Overskud af 100 Daler om Dagen. Hvem faar nu godt af disse 100 Daler. De, som har arbeidet for dem i sit Ansigt Svend? Nei — de faar sine halvanden Daler. Men han, som ingen Ting har gjort uden at leie dem, og bruge deres Arbeide til at trælle for sig, og som gaar med Hænderne i Lommen og plystrer, han stikker de 100 Daler hver Dag i sin egen Lomme, og ender med at blive rig; mens de, der har givet ham hans Rigdomme, blir lige fattige. Der er Uretfærdighed i dette, der er Synd her, som et kristent Samfund bør paatale. Veien til at mulke op grændseløse Rigdomme gaar gjennem Forbrudelse paa en eller anden Maade ved at stikke Lønnen for andres Arbeide i sin egen Lomme.

Det kooperative Arbeidssystem søger at sætte en Grændse for dette, ved at bygge Arbeidet paa Retfærdighedens og Lighedens Grundvold, det arbeider Broderskabet, og dermed ogsaa den kristelige Tankegang i Hænderne; mens derimod den ubundne Frihed, som nu hersker til at benytte alle Magtmidler til

at faa sig selv i Veiret, det ægger Grgjerrigheden, Magtbegjæret, Pengebegjæret, det gjør sit til at slukke Broderskølsken hos Menneskene, og gjøre dem til hjerteløse Egoister.

„Sælg alt dit Guds og giv det til de Fattige“ — det var den eneste radikale Kur, Jesus vidste mod saadanne, der havde sat sit Hjerte fast i Gulddynge, istedetfor at give det til sine lidende Brødre og Søstre. Skil dig ved denne Fristelse til Begjærlighed, til at glemme dine Samfundspligter, til at gro mere og mere fast i Haardhed, og du skal blive virkelig rig, rig paa Kjærlighed, rig paa Brodersind, rig paa Arbeidslyst for det, som er værdt at arbeide for paa Jorden. Har Ens Sind først begyndt at tage den Retning, at man vil arbeide for at blive r i g; da er denne Fristelse saa stærkt og saa berusende, at man glemmer alt for den, man lukter Dinene for andres Krav og Nød; man bryr sig ikke om Retfærdighed og Samfundspligter, man skyder tilside alle Hensyn og tramper ned de andre for at naa frem til Guldsækken. Der er intet, der kan gjøre Mennesket saa nedrigt og selvforglemmende, som Pengebegjærlighed. Derfor kan ikke Jesus udtale sig voldsomt nok mod de Rige.

Og hvor taabeligt er ikke i Grunden dette Kapløb efter Rigdom! Naar man har en Million, som man med bedste Vilje ikke kan bruge op til sig og sin Familie, hvorfor da kade og jage efter en til? Det er akkurat, siger Jngersoll meget træffende, som naar en Mand, der have 10,000 Frakker vilde kade og slide for at faa en Frakke til. Det er taabeligt — gennem taabeligt. Og hvad opnaar man ved dette Jag? Bogstavelig intet uden Synd og Selvbedræggelse. Hvorledes lever da disse Millionærkonger? i en rolig, lykkelig, sorgfri Nidelse af sine Penge? Nei, i en stadig nervøs Spænding og Uro om deres storartede, vogsomme Spekulationer skal lyttes, om ikke en Traad her og der i deres uhyre Foretagssomhedsnet skal overklippes, om ikke den stigende Harmen over Kapitalens Tryk vil antage Former truende for deres personlige Sikkerhed. De er i Regelen overarbejdede, overanstrengte, deres Helse nedbrudt, deres Familielykke med; thi de har ikke Tid at offere stort paa deres Familie i denne Hvirvel af Forretnings-spænding bare med det Maal for Die at skaffe sig flere Penge, som de ikke selv kan tage med sig i det andet Liv. De betragter Verden ikke som et Sted, hvor de er satte for at gjøre godt, men som en Tumleplads for deres Grgjerrighed og Magtbegjær. Samfundet er ikke en Samling Brødre og Søstre, der er skyldige at elske hverandre og hjælpe hverandre, men en Samling af kjæmpende Individer, hvor det gjælder at slaa fra sig og være paa Post, og benytte sig af andres Fald og Ulykke til selv at trævle sig høiere op. Hvert Menneske er en Fiende og en Konkurrent, som maa slaas, eller gjøres uftabelig, hvis han ikke vil tjene mig og mine Hensigter, det er Millionærens Verdensbetragtning; thi ellers vilde han ikke være Millionær. Og saa vokser han og beriges han ved at kjøbe andres Arbeide billigt og stikke Profitten i sin Lomme, og de andres Harmen vokser; men den er bare unyttig, som at gaa og knipse i Lommen, og Skilsmisken mellem Fattig og Rig øges, og Uretfærdigheden

i Verden øges med den. Derfor, fordi Pengebegjær ødelægger Helse, Familie-lykke, omvælter Guds bestemte Verdensorden, forstener Menneskets Gaver til at gjøre godt, udslukter Broderstabsfølelsen, derfor er Pengebegjæret og den dermed forbundne Rigdom saa farlig og Kristendommens Aand saa modsat. Derfor maa Jesus raabe Ve over dem Gang efter Gang. Det er ikke personlig Uvilje mod de Riges Person, som bryder ud i disse Jesu Udraab; det ser tværtimod ud som han har Medlidenhed med den unge, rige Mand, som kom til ham, fordi han følte en Aandens Raldelse i sig, der viste, at han endnu ikke var bundfordærvet ved Rigdommen. Der staar hos Markus, at Jesus elskede ham, følte sig draget til ham. Det er af Kjærlighed til dem, til deres Menneskeværdighed, at Jesus vil søge at ryste dem op af deres Forblindelse, og faar dem til at se, at Veien til Millionen gaar gennem Synd og Død for det bedste i dem selv, at den har en saa fængslende Magt over Hjertet, at man blir ikke hel fri Mand, før man har skilt sig ved den. Det var af Kjærlighed til Farisæerne, han raabte Ve over dem og sagde dem Sandheden rent ud; det var af Kjærlighed til Rigmændene som ogsaa værende Mennesker, at han raabte Ve over dem. Det er naturligvis heller ikke sagt med disse Ord, at alle Rige derfor er haardhjertede, er Menneskesamfundets Glieder; men dette er Regelen. Der gives naturligvis Undtagelser, og disse kommer ikke ind under Dommen. Men vi skal ogsaa se, at saadanne Rige blir frelst, eftersom de i høiere eller mindre Grad har fulgt Jesu Anvisning til den unge rige Mand, at sælge alt sit Gods og give til de Fattige. En Peter Cooper i New York, der fra Arbeide tjente sig op ved Flid og Sparommelighed til en Formue, glemte aldrig sine forrige Medbrødre af Arbeiderklassen. Han folgte, billedlig talt, hvad han havde, og gav de Fattige. Han oprettede alle mulige Anstalter, der kunde hjælpe og forbedre Arbeidernes saa vel legemlige som aandelige Aar, og derfor var han ogsaa æret og elsket af alle, baade Fattige og Rige, i New York. Der har været dem i Verdenshistorien, som er blevne saa rystede ved denne Fortælling om Jesus og den unge rige Mand, at de virkelig bogstavelig har fulgt den, folgt eller givet bort alt de eiede og selv levet som Tiggere. En sliq En var Frantz af Assisi og hans Medbrødre, han som stiftede Franciskanerordenen, og som i den Grad levede et ufyldigt Barneliv som et Led af den store levende Familie af Brødre og Søstre, at han endog tog Dyrene med ind, og talte til Fuglene og Krybdene omkring sig, som kunde det været Mennesker, en forunderlig sværmerisk, ren, glødende Barnesjæl, fyldt af Jesu Evangeliums Aand. For at gjøre dette maa det være naturligt for En, og det vil være unaturligt for de Fleste. Men naar Frantz af Assisi saa Fordringen i det Lys, var det ret og storartet af ham at kunne gjøre saa, og han voksede ved det, han blev aandelig rig ved det, han blev en helstøbt, sand Personlighed ved det, der ikke holdt Menneskefjærgt. Men at paalægge alle Rigmænd denne Fordring nu bogstaveligt, kan ikke være Jesu Mening. Jesu Mening var at skabe en Broderfjærligheds Aand, der af sig selv vilde omstabe det bestaaende Samfundsliv. Og vi

fer ogsaa, at denne Aand skabte sig sit Udslag i hans første Menighed, frivillig Kommunisme, der altsaa indeslutter fælles Ansvarlighed.

Og som sagt, Jesu Bemærkning om Alabasterkrukken med Olie, hans Venstebud med velstaaende Folk, viser at hans Mening ikke er at fordre Fattigdom som Regel. For somme kan det derimod være deres eneste og bedste Frelse, ligesom det at gaa ind i en Totalafholdsforening kan være Frelse for dem, der har Fristelse til at nyde stærke Drikke. Men Meningen, der gjælder alle, er: du har kun Lov at være rig, i Forhold til som du gir bort igjen, hvad du tjener; thi dette viser, at det at mulke sammen Penge ikke er dit Maal, men kun for dig et Middel til at kunne gjøre des mere godt. Giv ikke alt væk, saa du kommer at tigge selv; „thi den som gir til han tigger, skal bantes, til han ligger“, siger et sundt gammelt Ordsprog hjemmefra; og det at være Tigger er ogsaa at stjæle fra andres Arbejde.

Men søg at tjene ærligt saameget, at du kan leve hyggeligt og godt, nyde Hvile og Menneskelyst, udvide din Aand og hjælpe dine Børn frem, og vær fornøjet med det og brug Resten, hvis du har noget, til at hjælpe alle omkring dig, som trænger, hvad enten det er paa den ene eller anden Maade. Sæt ikke Penge og det at blive rig op som dit Maal; thi det er et uædeligt Maal, og Veien til det kan ikke gaa uden gennem Uret paa den ene eller den anden Maade. Det vil fløve din Broderfølelse, din Samfundsaaen, din Næstetjærlighed, det vil gjøre dig mere og mere haard, kold, selvstjærlig, og du tjener intet andet paa det, end at samle over dit Hoved de Fattiges retfærdige Harm og Jesu Veraab, og skabe flest Hylteri hos dem, der vil smigre sig ind hos dig, for at kunne plyndre dig desbedre. Husk paa dette unge Mænd! det eneste, som er værdt at leve for, er at være god og gjøre godt, det er Summen af al Religion.

Gud! fri os fra det Onde! fri os fra den Ulykke at blive rige.

Jesu Daab.

(Faste Lavns søndag.)

Lest: Math. 3. 13—17.

Vi staa i Dag ved Indgangsporten til Jesu offentlige Liv, vi staa ved hans største, afgjørende Valg. Før sin Daab har han levet i Stilhed oppe i Nasaret, formodentlig hjælpende sin Far i hans Haandværk, og hvis denne var død, som vi maa formode, da vi ikke hører mere om ham, tillige som Familiens Hoved og Forsørger. De evangeliske Beretninger ved intet at fortælle om Jesus før Daaben, uden den lille Beretning om ham, som tolvaars-

gammel Gut i Templet. Han tager nu Farvel med sin Mo'r og sine Brødre for at drage ned til Jordan og høre Johannes den Døber. Kanskje har han haft som en Aelse om, at han aldrig vilde vende tilbage i samme Egenskab som før, at Sommermanden nu skulde forvandles til Folkelæreren, til den store Reformator af sit Folk, ja af hele Verden, at han for bestandig havde sagt Sommerhaandværket Farvel. At Jesus har været fuldkommen klar paa sig selv, da han reiste, kan vi ikke antage. Han er bleven det ved at høre Johannes mægtige Belærenhed, ved at se Forskjellen paa dennes Livssyn og sit eget, ved at føle med Aandens Visshed, at Johannes ikke kunde føre Folket helt frem, men blot bane Veien for en højere, lysere, mere omfattende Erkjendelse af Gud. Jesu Daab er hans frivillige, bevidste Valg, efter Daaben træder han ikke længere tilbage. Han har nu overgivet sig helt til Gud, og til hans umiddelbare Tjeneste som hans Forkynder. Han har følt Aandens Kald i sig med tvingende Magt, og han har overgivet sig til sin Stjæbne. Han vidste, den ikke vilde blive blid: thi han vilde ikke reise den politiske Oprørsstane, som Judas Galilæeren gjorde i hans Barndom, og derved samle Folkets nationale Begeistring om sig. Han vilde ikke gaa i de gamle Profeters Spor, som Elias og Johannes den Døber, klæde sig i Haarskjorte og leve i Ørken. Han vilde ikke smigre Jødernes Nationalforsængelighed og prædike dem, som det eneste Guds udvalgte Folk. Nei han vilde aabne sin og Guds Favn for den hele Menneffefamilie, hvad enten de kaldte sig Jøder eller Hedninger, og forkynde Frelsens lige Ret for alle, Broder og Søsterforholdet mellem alle. Han vilde lære, at Guds Rige var inden i os, først og fremmest, at et Liv i Gud var et Liv i Kjærlighed midt imellem Menneffene og ikke et Liv i Ørkenen borte fra dem; at Guds Rige, som skulde komme, kunde trives skjult selv under Romernes tunge Nag; at Gud ikke er den strænge, lunefulde Herfjer, der bredest og myrder, saaledes som kan fremstilles i det gamle Testamente, men at han er Barmhjerlighedens store Fader, som elsker Syndere. Men at forkynde dette, var det samme som at vælge Skuffelse, Mistkjendelse, Lidelse, Had. Det var at vælge Veien mod Golgatas Kors og ikke til Jødernes Kongestol. Det er til dette Valg, han frivillig og bevidst vier sig i Daaben. Han gjør det, fordi han maatte gjøre det, fordi Aandens Røst i ham sagde, at dette var Sandhed, at dette var Verdens Frelse. Han gjorde det fuld af Begeistring; siden kommer Tvivlen, malet os gennem Fristelsen i Ørkenen. Alle afgjørende Valg i Livet koste, og vi maa derfor heller ikke tro, at Jesus gjorde dette Valg, betegnet ved Daabens Skillemærke, uden Kamp. Han har grublet, han har bedet, han har lyttet til Johannes's Ord og til Røsten i sit eget Indre, og saa har han valgt.

Jesu Daab er ogsaa interessant fra et andet Synspunkt; thi det er det første historiske firkte Møde mellem Johannes den Døber og ham, mellem Forgjænger og Messias, et Møde mellem disse to grundforskjellige Mænd, der dog vidste at statte og elske hverandre, der begge var kaldte til at være Mes-

matorer for sit Folk og for hele Verden, den ene som et Billede af Loven den tordnende, den oprivende, den i Rne tvingende; den anden som Evangeliet, det løftende, trøstende, kvægende i Tid og Eghed. Naar man vil have et paalideligt Billede af Mødet mellem disse to Mænd, faar man gaa til de tre første Evangelister. Disse giver nemlig alle det samme Billede af den mærkelige Budsprædikant, mens den fjerde Evangelist alt begynder at grumse Billedet af ham, i den Hensigt, at fremhæve Jesus som Messias og lægger Johannes den Døber Ord i Munden, som han neppe kan have sagt; som er aldeles uforenelige med Fremstillingen af ham i de første Evangelier, saaledes, at der hos den fjerde Evangelist ingen Forstjæl blir paa Jesu Udtryksmaade og paa Johannes's, mens der hos de andre Evangelister er stor og betydningssfuld Forstjæl. Naar den fjerde Evangelist lader Johannes den Døber flere Gange pege paa Jesus og sige: „se det Guds Lam, som bærer al Verdens Synd!“ saa imager det af senere kristen Theologi og ikke af Johannes den Døber. De andre Evangelister ved heller ikke af, at Johannes har sagt saadant noget. Til denne Mand, hvis tuende Beltaenhed havde sat hele Jødeland i Ayr og Flamme, er det nu Jesus kommer og begjærer at døbes med Omvendelsens Daab. Hvad mente Jesus med dette? Drengte han som de andre til en grundig Omvendelse fra et selvtjærlig ført Liv? Just ikke det; thi alt tyder paa, at han har været en sjelden pligtfuld Søn, som har havt et medfødt Drag til at gruble over religiøse Ting, og som har levet et sjældent rent Liv. Der er jødiske Traditioner, som fortæller, at han har havt den berømte Hillel til Lærer, med hvem hans senere Læresætninger havde saa meget tilfælles; andre siger, at han har været Medlem af Essæernes kommunisistiske Broderskab. Alt tyder paa, at Jesus fra Barn af har været en dyb, inderlig religiøs Natur. Men nu, da han hører Johannes's brændende Beltaenhed om de Arav, der stilledes til en Borger af det vordende Messiasrige, da han ser Skarerne, som grebne af hans Ord dukker ned i Jordens Elv for at vie sig til et nyt Liv i Guds Riges Tjeneste, da føler han sin egen Uværdighed, føler hvor lidet han i Grunden har gjort selv for dette Rige, uagtet han har følt Aandens Rald i sig, og saa fatter han den dristige Beslutning herefter at frasige sig alt og vie sig helt til Kampen ved Johannes's Side for Gudsrige paa Jorden og betegne dette ved at vaske hele den forbigangne Tid af sig i det tvættende Vand. Det er med Følelsen af, at han langt fra endnu har Fuldkommenheden, at Jesus ydmygt stiger ned i Jordan til Omvendelsens Daab. Derfor er det ogsaa, at der fortælles, at han der først helt fyldtes af Guds Aand. Jesu Sjæl er i den Stund som en aaben Blomstertalk, der aander op imod Gud, efter hans Dugg og Sol. Betragtet saaledes blir Jesu Daab betydningssfuld og skøn. Betragter vi derimod Jesus selv som Gud, da blir Jesu Daab meningsløs, og den hele Ceremoni et Slags uforstaaeligt Komedie-spil. Thi hvad skulde Gud med Omvendelsens Daab? hvorfor skulde Gud indvie sig selv ved Mennekkedaab til at arbejde for sit eget Riges Komme? hvorledes kunde Gud fyldes med den hellige Aand? han som selv er denne? Og skal

vi se paa den hellige Aand ogsaa som en tredje Person i Guddommen — ja da blir galt værre.

Før mig er Jesu Daab et nyt Bevis paa hans uendelige fine, rene og sølsomme Sjæl. Netop fordi Kravet til et gudopoffret Menneſſe stod for ham ſaa uendelig alvorligt og høit, netop fordi han var ſaa ren af Hjertet og havde ſaa høie moraliſke Principper, har hans Samvittighed været ſaa ſølsom, har hans Selvanklage over den ringeſte Slappelse i hans Iver talt mere høilødt, har han været des ſnarere at bebreide ſig den mindſte Ultroſtab mod den guddommelige Fuldkommenhed. Og vi maa huſte paa, at ſkal vi antage et aandeligt Fremſkridt hos Jeſus, ſaaledes ſom Lukasevangeliet mener, naar han ſiger, at han vokſte i Viſdom, ſom i Naade hos Gud og Menneſſene, ſaa maa vi antage en lavere Grad af Hellighed i Begyndelſen end i Slutningen af hans Liv, en viſ Mangel, ikke opdaget kanſte, mens den var der, men beſlaget bag-efter. Vi ſer ogsaa, at Jeſus aldrig fremſtillede ſig ſom den fuldkomme. Den Gang En kaldte ham: „gode Meſter“! ſvarede han ydmygt: „Ingen er god uden En — Gud.“ Det nye Teſtamente fremſtiller ogsaa Jeſus ſom udfat for alle Friſtelſer, ſom En, der lærte at blive fuldkommen alene gjennem den ſtarpeſte Kamp og Lidelſe.

Alt Jeſus virkelig blev døbt i Jordan er en Kjendsgjerning, ſom alle Evangelier ſe enige i, de nærmere Omſtændigheder derimod, ſom ledsagede denne Begivenhed, er ſvøbte i Sagnetſ Taager. Da Kriſtenheden ſaa ſmaa begyndte at ville gjøre Jeſus til Gud, kom de i ſtærkt Betryk med Henſyn til Daaben og forſøgte forſkjellige Udveie for at komme derfra. Saaledes opſtod en Fortælling, der er opbevaret i Hebræernes Evangelium, et Evangelium, der var meget anſeet og læst i den førſte Tid, men ſom vi deſværre nu kun har opbevaret i Brudſtykke. Fortællingen er ſaalydende: „Herrens Moder og Brødre ſagde til ham: „Johannes døber til Syndsforladelſe, lader os ogsaa gaa og blive døbt af ham“. Men han ſagde til dem: „hvad Synd har jeg begaaet, at jeg ſkulde gaa og blive døbt af ham?“ — Opfinderne af denne Hiſtorie ſaa ikke, at ved at lade Jeſus gaa til Johannes uden egen Drift, bare paa andres Tilſtyndelſe, gjorde de ham til en def Karakter, der behandlede alvorlige Ting letſindigt. En anden Fortlaring, der er os overleveret fra gamle Dage, er ikke bedre, nemlig at Jeſus ikke kom til Jorden og lod ſig døbe for ſin egen Skyld, men for andre's, at de gjennem de Undere, ſom ledsagede denne Daab, ſkulde vedkjende ſig ham ſom Meſſias. Men Ulykken, er at Evangelierne ſlet ikke melder om, at Folket ſaa eller hørte diſe Undere — hvis Tuen og Røſten ſkal kaldes ſaa; men at det var enten Jeſus alene eller Johannes alene. Hiſtorien om Tuen og Røſten er Poefi, deilig Poefi, der vil have ſin Sandhed til alle Tider, men uforſtandige Bibelfortolkere har ſlaaet den faſt ſom Hiſtorie. Allerede den Uſikkerhed, ſom nu herſter i Beretningerne viſer os, at vi ikke ſtaar paa Hiſtorienſ, men paa Poefienſ Grund. Vi ſkulde have ventet, hvis Johannes virkelig havde ſet dette Under, og hørt Herrens Røſt gjennem Skyen, at han i

hellig Grefrygt havde vist Jesus frem for Folket som den kommende Messias og traadt af fra sin Prædikergerning, men nei han gjør ikke det, han prædiker lige fuldt. Ja han sender ogsaa senere, som I erindrer, Bud til Jesus, om han er den, som skal komme, hvad der vilde være høist usandsynligt, havde han set Duen og hørt Røsten ved hans Daab, og Jesus omtaler heller ikke denne Begivenhed med et eneste Ord i sit Svar til Johannes, hvad han sandsynligvis vilde have gjort, om det havde fundet Sted, som en virkelig underfuld Begivenhed. Vi har ogsaa en Beretning, som forsøger at slutte paa denne Fortælling ved at fremstille Johannes greben af hellig Undring falde ned for Jesu Fødder. Det er i det før omtalte Hebræernes Evangelium. Der staar: „da Folket blev døbt, kom ogsaa Jesus og blev døbt af Johannes. Og da han kom op ud af Vandet, aabnedes Himlene, og han saa Manden i Form af en Due komme ned og gaa ind i ham. Og der kom en Røst fra Himlen, som sagde: „du er min elskede Søn! i dig har jeg Velbehag!“ Og atter: „denne Dag har jeg avlet dig!“ Og straks blev Pladsen omkring dem oplyst af en stor Ild (en Ild brændende i Elven Jordan, som vi oplyses om andetsteds). Og da Johannes (som ikke havde set Duen, eller hørt Røsten, der var for Jesus alene) opdagede Ilden, sagde han til Jesus: „hvem er du Herre?“ Og atter sagde en Røst fra Himlen til ham: „denne er min elskelige Søn, i hvem jeg har Velbehag!“

Da talte Johannes ned paa sit Ansigt for ham og sagde: „jeg beder dig Herre, døb mig!“ Men Jesus holdt ham tilbage og sagde: „lad det nu blive saaledes, thi saaledes maa alt, der er bleven profeteret om mig blive fuldkommet“. Her ser vi tydelig, hvoreledes Historien ved at gaa fra Mund til Mund vokser paa sin Vej. Vi har endnu et Brudstykke af dette samme Hebræernes Evangelium, der ogsaa taler om Jesu Daab. Der hedder det: „Og det begav sig, da Herren steg op af Vandet, at den hellig Mands hele Vælde kom ned paa ham, og hvilde paa ham, sigende: „min Søn, gennem alle Profeter har jeg set frem til dig, at du skulde komme, og at jeg i dig skulde finde min Hvileplads. Thi du er min Hvileplads, du er min førstefødte Søn, som hersker i Evighed“.

Naar vi altsaa afklæder denne Fortælling om Jesu Daab Poesien og staar ligeoverfor den nøgne Virkelighed, saa blir der tilbage den historiske Kjendsgjerning: Jesus har oppe i Nasaret hørt Rygter om den forunderlige Ørtenens Profet. Disse Rygter har drevet ham til at søge Døberen. Døberens Ord og Person har gjort et saa mægtigt Indtryk paa ham, at han blir sig sit eget Kald klart bevidst og indvier sig igjennem Daaben til dette sit høie Kald for aldrig at træde tilbage. Alt Historien om Duen er en poetisk Digtning, sees tydelig af det, at Johannes den Døber vedbliver med sin Prædiken og sin Skole ligesuldt efter Daaben som før den, uden i nogen Maade at henvise til Jesus som den kommende Messias, hvad han umulig kunde have gjort, om Historien med Duen havde bærer historisk Virkelighed. Og dog er Historien med Hellig-Manden og Duen Sandhed, dyb Sandhed, blot ikke historisk Sandhed, men poetisk

Sandhed, det vil sige — en sand Tanke, ikkædt et Billedsprog, og det bedste er, at denne Historie ikke blot hændte Jesus, men den hændte hvert eneste Mennekesbarn den Dag i Dag, der bøier med Bøn og Tro sit Hoved under Daabens Vand, og derved indvier sig til at blive en Herrens Tjener, som Jesus gjorde det. Ja aabner du helt dit Hjerte mod Gud, som Jesus gjorde det, med Længselens Bøn efter helt at høre Gud til — saa daler ogsaa Guds Aand over dig i Duens — i Fredens — Stikfelse, og du hører Røsten fra Skyen: „du er min Søn! du er min Datter! i hvem jeg har Velbehag“. Den kristne Kirke har jo optaget Daaben som Indgangsporten til sit Samfund. Meningen med Daaben er, at de, som begjære at træde ind under den Port, ogsaa nærer Længsel efter at vie sit Liv til Guds Tjeneste. Derfor taler vi om Aandens Neddalen over Menneket i Daaben. At Duen er valgt til Billede paa Guds hellige Aand, laa Jøderne nær: thi den var allerede paa den første Side af deres Bibel fremstillet i Fuglestikfelse: „og Guds Aand rugede over Vandene“, for at betegne den varmende, beskyttende, livgivende Kraft. Duen er tillige Renhedens, Ustyrligheds Symbol.

Jesus var virkelig en anden Mand, da han steg op af Vandet, end da han steg ned i det. Han sølte sig gjennemglødet af Guds hellige Aand, han sølte sig i Pagt med ham, som har Stjernerne i sin Haand, han sølte sig sikker paa sit høie Kald at være Guds Sendebud paa Jorden, han sølte sig salig ved Tanken om at have gjort et Valg, sit Livs afgjørende Valg, han sølte Guds Velbehag hvile paa sig med Fredens Mandedræt, fordi han sølte, at det var Gud selv, som virkede gjennem ham, at han var Guds Medskab, Strengene stemte og slaaede til Guds Pris. Hans Hjem, hans Familie, hans daglige Omfarg for Brødet, alt sank for hans Dine saa uendelig dybt — fra nu af kjendte han kun én Familie — Mennekeshedens store Familie — kun én Pligt — Pligten til at være Guds levende Vidnesbyrd, Guds kjøddblevne Ord her paa Jorden. Sandelig det kan siges med poetisk Sandhed, at Jesus saa Himlene aabne over sig, og Guds Aand svæve ned som en Due og Guds egen Røst lyde til ham: „du er min Søn den Elskelige, i hvem jeg har Velbehag!“

Den kristne Kirke har, følgende Jesu Eksempel, optaget Daaben som en af Kirkens hellige Stikke. Den har sat Døbefadet ved Kirkeporten, og hver som onsker at gaa ind i denne kristne Kirke, det være Boksne eller Forældre med deres Smaabørn, besprænger den med Daabens Vand i Guds Navn, i vor Høvdinges Jesu Navn, i Guds hellige Kraftes Navn, der skal dale over os som en Due, om vi er færdige til at modtage den. Og Kirken mener med denne Besprængelse det samme som Johannes Døberen mente, at ligesom Vandet renser dit Legeme, saa skal Guds Aand rense din Sjæl, om du mener det alvorligt med at være en Kristen. Og I Smaabørn, som endnu ikke have syndet, over Eder daler Guds Aand med et Betsignelsens Rys til Eder, signende Eders Forældres Beslutning at opdrage Eder i den kristne Tro, at indvie Eder til hans Følgesvende, som steg ned i Jordans Elv den Dag, han besluttede at overgive sig helt til Guds Tjeneste.

Der er mange Kirkesamfund, som betragte Daaben som noget hemmelighedsfuldt, at der foregaar en eller anden pludselig Forvandling med Barnet, saa at det er et ganske andet efter Daaben, end det var før den, og dette har da født af sig igjen det forfærdelige Dogme om, at u d ø b t e Børn utvivlsom gik til det evige Helvæde.

Jeg tror ikke paa nogen saadan Troldomsdaab, kjære Venner; jeg betragter Daaben kun som et Symbol eller Billede, og som saadan elsker jeg den. Og kun betragtet saadan, kan Ba r n e d a a b forsvares, hvad jeg senere skal komme til. Naar der i det nye Testamente tales om Gjenspødselse knyttet til Daaben, saa er det ganske rigtigt, netop fordi Daaben er Jndvielsen til det kristne Samfund, og det at træde ind i det kristne Samfund ved frivilligt Valg, fra det at have været en Hedning, det er en Gjenspødselse, en Forandring af vort Væsen, af vor Tante-gang, vort Maal, vort hele Liv. Enhver som i Alvor bliver en Kristen fra ikke at have været det, blir gjenspødt, og dette betegnes netop ved Daabens Alft, at man vasker det gamle forbigangne af, og indvies til det nye. Men ikke saa at forstaa, at denne Gjenspødselse skulde ligge i Vandet. Derfor ser vi i det nye Testamente det Ord Gjenspødselse ligesaa ofte, om ikke oftere, knyttet til Guds Ords Forkyndelse og med lige stor Sandhed. Der er ogsaa i det nye Testamente brugt et andet Udtryk om Daaben, nemlig som en Pagt mellem Gud og Mand „en god Sambittigheds Pagt“, som der staar i første Peters Brev. Det forstaa vi ogsaa godt. Naar du bevidst og frivilligt begjærer Optagelse i det kristne Samfund og derfor bøjer dit Hoved under Daaben for at betegne dette, saa gjør du derved et Løfte til Gud, det kristne Løfte at elske Gud og Mennesker, og Gud lover dig paa sin Side en indre Lykke og Fred, som er uafhængig af alle ydre Stjebnens Omstiftelser.

Dette at Kirken har indført visse ydre Skikke, Sakramenter, som betingende for Saligheden, har gjort paa den ene Side, at mange intelligente Mennesker har vendt den Ryggen, paa den anden, at mange har ladet sit Livs Salighed bero paa ydre Ceremonier istedetfor paa indre Vækst i det gode, og derved styrket Overtroen istedetfor Troen. At Paulus ikke betragtede Daaben som ubetinget nødvendig til Salighed, ses af, at han taler om den, som noget underordnet. Han var ikke kommen for at døbe, men for at prædike, sagde han. Andre kunde døbe, om de vilde, og spare ham for det Arbejde, og vi hører ikke om, at Jesus døbte sine Apostle. At stille sig ved disse Ceremonier, som Kirken har døbt Sakramenter, fordi de har været misbrugte i Overtroens Tjeneste, vilde imidlertid føre for vidt. Det vilde være som Reformatorens Korslog mod Kirkens Billeder og Røgelsestær og Orgelspil i sin Tid. Disse Skikke, Daabens og Nadverens, er nu engang saa indforlavede i Gudstjenesten; der klæber saa megen virkelig Fromhed, sand Forstaaelse og dyb religiøs Følelse ved dem, at det vilde udtørre denne, om man uden videre skilte sig ved disse Skikke, hvor der sandtes Rest af Trang til dem. Man maa huske paa, at hvormeget udviklet Tiden blir, saa kommer aldrig den Stund, da alle staar paa samme Standpunkt og trænger

samme aandelige Næring. Der er mange endnu, som vil tiltales mere af Billederne, Parablerne, Kirkefæstene, end af den nøgterne Udlægning af Kristendommens Tanker, og Gudstjenesten vil vinde i Afvæksling, i Etjønshed, i Høitidelighed ved Blandingen af Sang og Prædiken med Ceremonier. Lad os vogte os for at gjøre vor offentlige Tilbedelse af Gud tør og altfor forstandsmæssig. Lad os huske, at der i hver Menighed er aandelige saavel som legemlige Børn, Unge og Gamle. Lad os derfor hellere prædike en sundere Forstaaelse af Daaben, end at forkaste den. Lad os plukke af den det mystiske, troldomsagtige; men lad dens talende, skjønne Billedsprog staa og gjøre vor Gudstjeneste tiltalende baade for Fantasi og Hjerte, saameget mere som Daabens Ceremoni ikke alene er Kristendommens, men er Menneffeslægstens Eiendom, saasom de fleste Hedningefolk har haft den, og føiet en religiøs Betydning til den, længe før Kristendommen var til. Hver eneste Gang vi øser Vandet over vort Legeme og vasker af vor legemlige Urenhed, burde det minde os om Daabens Vand, om vor Forpligtelse til som Kristen at leve et rent Liv.

Der er endnu et Spøgsmaal, jeg vil svare paa, og det er: „hvorledes skal vi stille os til Barnedaaben?“ Naar Baptisterne paaberaaber sig Kirkens Historie, at man ikke kan paavise en eneste Barnedaab i Evangelierne eller i den første kristne Tid, men at Barnedaabens Praksis er et senere Paafund af Kirken, saa har Baptisterne ubetinget Ret. Barnedaab blir ikke almindelig, før mange Aarhundreder frem i Kirkens Historie; skjønt vi paa den anden Side ikke bestemt tør paastaa, at Børn ikke er døbte før, da der staar omtalt Daab af hele Familier, hvor der muligvis ogsaa har været Børn. Men da Kirken var en misfio-nærende Kirke mellem Hedninger, var det klart, at den først maatte vende sig til og døbe de Voksne. Barnedaab forudsætter et allerede ordnet kristnet Samfund, hvor Forældre og Omgivelser altsaa er Kristne.

Saalænge man nu betragter Daaben som et mystisk Gjenfødelses-Sakrament, der stiller som Betingelse en vis udtalt Tro fra dens Side, som skal døbes, saa maa Barnedaab absolut forkastes. Thi Ingen anden kan i saa Tilfælde svare for mig, eller tage Ansvar for mig. Jeg maa være selvbevidst og voksen nok til at forstaa, hvad jeg gjør. Naar man derfor fra visse Hold har sagt om mig, at jeg har søgt mit Daabsløfte, saa siger jeg simpelthen: „jeg har aldeles intet lovet. Jeg kan ikke bære Ansvar for, hvad mine Forældre gjorde ved mig, da jeg laa der som et hjælpeløst Barn, der hverken vidste op eller ned. Hvis de havde faldt paa f. Eks. at døbe mig ind i Mormonernes Samfund, skulde jeg derfor være nødt til at være Mormon al min Levetid, og være Meneder, om jeg som Voksen vendte mig fra det Samfund? Nei det er der ingen Mening i. Derfor er der heller ingen Mening i ved Barnedaab at spørge Barnet om noget, eller at forpligte Barnet paa noget; thi det kan jo intet hverken svare eller love. Bruger man Barnedaab, bør man som hos os bare spørge Forældrene, om de ønsker Barnet optaget i en kristen Menighed, og om de vil opdrage det i Kristendom efter deres bedste Skjøn. Man bør ikke binde Barnet til nogetsomhelst

Samfunds Grændjer eller nogenfomhelst dogmatisk Tro; thi dette kan man ikke gjøre med Sandhed. Barnet maa, naar det vokser op, føle sig fuldkommen fri til at lade sine Meninger gro hvorsomhelst de vil, uden at være bunden ved nogen Forældrenes Ed eller Løfte. Barnedaaben kommer at have mere Betydning for Forældrene end for Barnet. Den blir en vatter Stit, hvorved Forældrene mindes om sine Kristenpligter og sit Ansvar ligeoverfor Barnet. Kun fra det Standpunkt kan Barnedaaben forsvares; men saaledes betragtet er den mig ogsaa kjær. Jesus velsignede de smaa Børn og sagde, at Himmerige hørte saadanne til. Skulde vi da nægte dem det Tegn, hvorved Kirken indlemmer Mennesker i sit Samfund? Jesus forlanger jo netop Ustyldighed og Barnetillid som Betingelser for at indtræde i hans Rige, skulde vi da nægte dem det, som fortrinsvis har disse Betingelser? Nei, vi vil trostigt bringe vore Smaa til Døbefadet, om vi føler en Trang til det, og lade Anden dale over dem og over os, hvis vi i Tanken med dem bøier Hovedet ind under Daabens Vand og i Stilhed fornøjer vort Kristenløfte at elske Gud og vor Næste som os selv. Ja vi vil lade Guds Aand dale over os og over dem, saa vi i Jesu Navn vokser mere og mere sammen med vore Smaa og fører dem tidlig hen til Gud, fordi vi selv har følt, at der er godt at være, at der har vi Barnet mod alle Fristelser og Prøvelser. Gud lade os ret blive som Børn, glade, tillidsfulde, lydlige, altid spørgende efter vor store Faders Vilje, han som er evig Kjærlighed.

Kirkens Fristelser. *)

(Første Søndag i Fasten.)

Lest: Math. 4, 1—11.

Mellem de mange dybsindige Fortællinger om Jesus i det nye Testamente, er denne en af de dybsindigste; thi den skildrer ikke alene i et gribende Billedsprog Jesu Kamp med sine personlige Fristelser der i Ørtenen for 1800 Aar siden, da Tvivlen om han dog var den rette, om han ikke havde paataget sig større Byrde end han kunde bære, kom ovenpaa det store Valg at vie sig til Guds Riges Prædikant, beseglet ved Daaben i Jordan. Men denne Fortælling skildrer ogsaa Kirkens Fristelser til alle Tider, og Historien vil vise, om den har givet efter for disse Fristelser eller, som sin Herre og Mester, vidst at modstaa dem.

Fristeren viser sig verdenskløg. Han frister med tre Ting, som har vist sig at være nær sagt uimodstaaelige for den store Masse Mennesker, og hvormed man kan gjøre dem til sine lydlige Slaver, nemlig: Underverket, Mysteriet og

*) Hovedtanterne i denne Prædiken er tagne fra Dostojevskis: Brødrene.

Magten eller Autoriteten. Jesus føler disses Tilløftelser, hvorledes han ved Hjælp af dem kunde skabe sig jordist Herredømme og Anseelse; men han modstaar kjægt Fristelsen og slaar den tilbage i den personlige Friheds Navn. Jesus hævdede den personlige Frihed. Han saa, at Menneske blir ikke fuldt Menneske i Tvang, at ikke Mæden er det eneste eller det højeste, men Udfoldelsen af dets ædlere aandelige Natur. Derfor sagde han, at „Mennesket lever ikke af Brød alene, men af hvert Ord, som udgaar af Guds Mund“. Hans Ideal var en frivillig Sammenlutning af fribaarne og frigjorte Mennesker til gjensidig Hjælp i gjensidig Kjærlighed. Men Menneskene har haft vanskeligt for at forstaa dette. Og istedetfor at hjælpe dem til at forstaa dette, ved at være Menneskenes Tjener, har Kirken, som kaldte sig efter Jesus, fulgt Fristerens Anvisning, og ved Brødet løftet Menneskene i sin Magt og gjort dem til lydige Slaver. Fristeren forstod, at en hungrig Mave bryr sig ikke stort om Friheden; den bryr sig om Mæden, om Brødet. Det er kun de saa, der ligesom Jesus føler sig saa gennemstrømmede af et høiere Mændens Liv, at Hungeren intet har for dem at sige, som bogstavelig foretrækker Ordet af Guds Mund for det materielle Brød. Alle de Mænd og Kvinder siden, som har været tro mod sin ideelle Kaldelse, og ikke har solgt sig hverken for Brød eller gylndne Lovter, de har vist, at de har forstaaet Jesus. For dem har den personlige Frihed, der giver dem Lov til at være trofast mod sine Ideer, selv i Lidelse, været den alt beherskende Magt, og alt andet for Skarn at regne. Men til at kunne indtage et saa ophøiet Mændens Standpunkt, behøves der Dannelse, behøves der, at man engang har smagt Sødheden af at være Mændens Liv tro. De store ubidende Mæsker, for hvem Livet saa ofte er forvandet til et evigt Slid for Brød, for dem er Mæden det altbetydende. Deres lavere Naturdrifter er deres Herrer, og kan de saa tilfredsstille dem, spise, drikke, parres og sove, saa er de fornøjede, og det nytter ikke til dem at snakke om personlig Frihed, og Frihedens Sødhed og Frihedens Ansvar. Den russiske Digter Turgenev har i sin Bog: „det unge Rusland“ givet os en rørende Skildring af en ung Student, som er glødende begejstret for sit Folk og har en usluttelig Tro paa de russiske Bønder, naar de først engang blir vakte. Han vil forsøge at vække dem. For at vinde deres Tillid maa han gaa ned til deres Standpunkt og blive som En af dem. Han klær sig som En af dem, han gaar ned paa Kroen, hvor de sidder og prater og drikker. Han maa overvinde sin Modbydelighed for deres simple Brændevin, og indaande Røgen af deres ildelugtende Tobak. Da han endelig føler sig tryk, begynder han at tale til dem om Frihed og Nødvendigheden af Reformer.

Og hvad gør saa disse hans nye Venner? De glor paa ham som paa en gal Mand, og da han bøber at tale et Ord mod Keiseren, saa udleverer de ham til Politiet som en Oprører. Fortvivlet skyder saa Studenten sig en Kugle for Panden.

Alt, de er ikke modne endnu til Friheden, de forstaaer ikke, at et Ord af Guds Mund er bedre Næring end et Stykke almindeligt Rugbrød. De foretrækker det

sidste. De foretrækker Trældommen og det simple Brændevin og Tobakken, kan de bare faa leve i Fred med det, og faa slippe for at lære noget.

Og naar vi læser om Arbeider- og Fattigforholdene i de store Byer, hvor der er Tusinder af Mennesker, der slider sig ihjel i et haabløst, glædeløst Træl, bare for at faa daarlig og utilstrækkelig Kost, faa vil en Tale til dem om at skatte og arbejde for Friheden bare klinge som Spot; de vil nok hellere sitres Maden. Menneskene har stelt sig sli, at Brødet for — vi kan næsten sige Flertallet — er blevet alt. Forvandl Stenene til Brød, og du skal faa se Menneskene springe efter dig som en Flot Faar, taknemlige, sledskende, ikke rædde for noget mere, end at du skal drage din Haand tilbage og lade Brødet blive Stene igjen. „To make money“, er ikke det blevet Amerikas Valgsprog. De ved det, de Fabrik-herrer og Landbrugere og Grubeeiere, som har tusinder Arbeidere under sig, der er afhængige af deres Raade for det daglige Brød. Med Brødet kjøber de disse Menneskers Frihed, dræber deres Uafhængighedsfølelse, kjøber deres Stemmer, aflæder dem deres Menneskeværdighed. De forsøger en Gang imellem, disse Stakkere, gennem „Striker“ at hævde sin personlige Frihed, at vidne om, at Mennesket lever ikke af Brød alene, og de sulter og de savner, for faa som østest at maatte høre sig og gaa ind under Brødets Trældom igjen. Guds Vilje var, at alle skulde have sit daglige Brød uden Betymring og rigeligt; thi Jorden er stor nok til at føde alle og mange til. Men Menneskene har ikke villet forstaa Frihedens Lov; de har forlangt og erobret toilesløs Frihed for sig, ved at undertue andre og leve paa deres Arbeide; men Broderkærlighedens Frihed har de ikke villet forstaa. Og før Menneskene vil forstaa den og gennemføre den, for nøtter det ikke at prædike om det aandelige Brøds Herlighed fremfor det legemliges. Jesus fastede og hungrede frivilligt, derfor kunde han faa meget lettere hæve sig over Hungeren; men faa mange Mennesker faste og hungre nødtvungent, derfor kan de ikke faa let hæve sig over Hungeren. Det blir en evig Humbug at sige: her findes ikke Slaveri mellem os, fordi vi i det ydre afstøffede Neger-slaveriet. Her vil blive Slaverier, saalænge Menneskene er fuldkommen afhængige af andre private Mennesker for Brødets Styld. Et slikt Forhold er en evig Fristelse til Tyranni paa den ene Side, og Hykleri paa den anden. Kun hvor det daglige Brød er sikket, kan Mennesker forstaa og bruge sine aandelige Gaver frit. Jesus kom med sit ophøjede Ord om alles personlige Lighed og Frihed — Folket lyttede en Stund, de haabede i ham at faa en politisk Befrier fra Romerne; men da han ikke vilde være det, men talte om et aandeligt Livsens Brød, han vilde give dem — da vendte de sig bort, og den blege, bloddryppende Stikkelse, som hang paa Golgata Kors, viste, hvor stor Pris Verden satte paa dette hans aandelige Brød. Men sæt nu at Jesus var kommen med legemligt Brød, at han havde stakt Hvedebrød og Rugfær ud af Stenene, og kastet dem rundt til den graadige Mængde — jo da skulde han vel faaet Følge! Ikke bare, at Miraklet vilde spile Dinene op paa de mest vantro, men Brødet, Brødet i sig selv vilde gjort Underverker. At faa det daglige Brød uden Arbeide — jo det var

noget. Det var næsten som at gaa i Eden's Have og plukke Træernes Frugter. Derfor, de som den Dag i Dag holder Nøglerne til Jordens Brødlister, de er Jordens Mægtige. Landeieren i det store, Fabrikherrene, de store Kjøbmændshuse, Bankørerne, Jernbanefongerne og Dampskibsfongerne, Mineeierne, Kothilderne og Vanderbilterne osv. — de er Jordens Mægtige. De kan byde Stenene blive Brød, og Mængden følger dem, og de, som blir tilbage, foretrakende Frihedens og Mandslivets aandelige Brød, selv under Lidelse, de blir et forsvindende Mindretal. Friheden skaffer Uro, skaffer Lidelse, skaffer personligt Ansvar, derfor er der saa mange Menneſter, som foler ſig uluſſeluge og hjælpeløſe ved den, og foretrakter Fred og Brød, og ſaa lader andre tænke og handle for ſig. Dette har den katoliſke Kirke tænkt, da den lukkede Bibelen for Maſſen, og og indførte den blinde Autoritetſtro. Lad Maſſen være fri for at gruble og tænke og tvivle og underſøge. Lad dem bare tro, hvad vi ſiger dem, og de vil være lyſſelige. Jeſuſ hævdede den perſonlige Frihed for alle til at vælge, og at deri beſtod Menneſtets Adelſkab, at derigjennem ſkede detſ Selbopdragelſe til at naa Fuldkommenheden. Kirken mente: dette Jeſu Program er kun for de enkelte oplyſte, for os; Maſſerne er lyſſeligſt, naar man tager Friheden fra dem og lærer dem blind Lydighed iſtedet. Og det gir deſuden os Kirkens Mænd uindſtrænket Magt over Maſſerne. Kirken har fulgt Friſterens Anviſning og ikke Jeſu. Den har villet gjøre ſig til alleſ Herre — iſtedetfor til alleſ Tjener ad den ſamme Wei, ſom den Onde vilde lede Jeſuſ til Magt og Lyſſe. Jeſuſ indſaa viſtnok, at Frihedens Valg vilde medføre Tvivl og Lidelse, og at Jariſæernes Wei gjennem ydre Ceremonier og Ofrringer at lulle ſin Samvittighed til Ro, var ulige bekvemmere for mange Menneſter. Og dog kunde ikke Jeſuſ fritage Menneſkene for Frihedens Valg; thi netop i Kampen, ſom dette bringer, ſkjærpes alle Gvner, og Joelſen af aandelig Bæſt, ſom frembringes af denne Kamp, føder Lyſſe. At tvinges og piſſſes til Kjerlighed og Lydighed, duget ikke. Gud vil elſtes med en frivillig valgt Kjerlighed, ikke med Trællens ſjælvende Grbødighed. Jeſuſ vil efterfølges frit. Og Kjerligheden til Gud og til ham behøver ikke at ſtøttes ved Mirakler. Kirken ſaa, at Miraklet var den bedſte Maade at imponere Mængden paa og holde dens Underſøgelſeſlyſt i Ave. Det vidſte ogſaa Djævelen i Fortællingen om Friſtelſen i Ortenen, og han tager derfor Jeſuſ med paa Tempelſt Lunde, og beder ham kaſte ſig ned. Kunde han gjøre det, uden at komme til Skade, ja da vilde Mængden tro. Der var da noget hemmelighedsfuldt, overnaturligt med i Spillet. Og for Myſterier har Mængden altid ærbødig Gru. Vi ſer, hvor mirakelſyge Folt var paa Jeſu Tid, og hvor det derfor ogſaa den Tid brimlede med Mirakler. Hver Mand, ſom ſkulde ſaa nogen Betydning ſom Folkeleder, maatte omgive ſig med Mirakler, ellers vilde ikke Mængden fæſte Lid til hans Ord. Jeſuſ afviſte ſtolt Miraklet ſom en Djævelens Friſtelſe. Kunde ikke hans Frihedens Evangelium vinde Fremgang uden igjennem Mirakler, ſaa ſit det være det ſamme. Han ſiger til ſine Diſciple, at de ſkal kunne gjøre større Ting end de, han ſelv gjorde, at der

selvfølgeslig intet mirakuløst var ved dem. Han siger, at det er en vantro Slægt, som begjærer Tegn. Men det nyttede ikke. Mængden var saaledes bunden i det mystiske, at den skulde og maatte have Tegn. De forlangte det med Spot, selv da Jesus hang paa Korset; „stig ned fra Korset, saa skal vi tro paa dig!“ Og da han vel var død, fattes i Gang en Mængde Historier om Mirakler gjorde ved ham, de kom ind uden Spor af Kritik i det nye Testaments Beretninger, og den Dag i Dag er Miraklerne en af Hovedhjørnestenene for den ortodokse Tro.

Kirken vil ikke se, hvor elendig liden den i Grunden gjør Gud ved at paastaa Mirakler, naar man ved Mirakler forstaar Brud paa Naturens Love. Den afsætter ham som den alvise og fuldkomne. De Love, hvormed han regjerer Universet, skal ikke være gode nok, han maa slukke paa dem en Gang imellem, bryde dem sønder som et Vegetpi, for at overbevise Menneffene om, hvad Aar han er. Man gjør Gud til en Sort af Taftenspiller ved at fordre Miraklerne, og dog fordres de, og fordres Gang paa Gang. Og Kirken har set, hvilket mægtig Vaaben den her har i sin Haand til at holde Mæsterne i Tømme, og den har lavet Mirakler fort væk. Den sørger for, at den hellige Januarius Blod flyder en Gang om Aaret; den lader Madonnabilleder blinke med Dinene, den har omgivet alle sine hellige Mænd med en Sky af Mirakler. Den har troligt fulgt den Ondes Anvisning istedetfor stolt at tilbagevise den som Jesus, og den har ogsaa derved ganske rigtig sikret sig Magt over Mæsterne, men ogsaa gjort sig til Apostel for Uvidenheden og Overtroen. „Slut Jer til Gud i frivillig Kjærlighed ved at slutte Jer til hverandre“, var Jesu Være. „Underkast Eder villig uden at tænke, selv om Eders Samvittighed lider under det“, sagde Kirken. „Ens Salighed er ens eget frie Valg“, sagde Jesus. „Ens Salighed besørges af os gennem Messer og Sakramenter og Afslad“, svarede Kirken. Selv de lutherste Prester, som jo skulde reist sig mod Katolicismens Aag, beholdt Mirakelaaget, og Jesu Mirakler, som han selv afviste, de prædikes høilødt fra alle Prædikestole. Og Menighedslemmerne torer sig af Forjærdelse, naar vi siger, at vi ikke tror paa Mirakler, og at Jesus ingen Mirakler har gjort. Og de har beholdt Kirkens Autoritet ligesaa godt som Katolikerne, og taler om Kirkens Bindenøgel og Løsenøgel og Sakramentets Magt til at meddele Syndstilgivelse, og taler om sit hellige Embedes Myndighed o. i. v., og gyser ved den mindste Kritik af de gamle Dogmer, som for noget ugudeligt. Sandelig Kirken har ikke hævdet Frihedens Lov, men ved Undervert, Mysterier og Autoritet søgt at binde Mæsterne og stramme dem istedetfor at frigjøre dem. De enkelte fri Mænd, som gennem Tiderne har vovet at protestere mod denne Kirkens paatagne Autoritet og hævdet Jesu Være om hvert Menneskets frie Udfølgelse og personlige Valg, de er tilbageviste med Vold. Mange har banjægtet i Fængsler, mange er pinte og mishandlede tildode, og Inquisitionen gjorde det til sin Opgave i sin Tid at tvære Forsøg i denne Retning. Den brændte levende alt af Fremskridt, af Nobelhed, af Opposition i Europa; for at beholde

tilbage alle de sløve Sjæle, som var glade til at slippe at tænke, og som af Kirken kunde faa Opstrift paa, hvad de skulde tro og gjøre, og saa gaa som Indige Jaar, der hvor Kirkebjelden stranglede. Og naar Kirken nu ikke længer kan tillade sig dette for den borgerlige Lov, saa stempler den med sin Banstraale og med Navne af Tritanter og Vantro alle dem, der, som Jesus, vil hævde Menneſkets Ret til fri Underſogelse og Tænkning og Valg.

Det var en Gang Kirken forſogte at træde i ſin Meſters Spor ved virkelig at leve et Liv i kjærligt Broderſkab, da Livet var det alt betydende, ikke Læren, da Preſterne kun var Kammerater mellem Ligemænd, der blev adlydte ikke fordi de var Herrer, men fordi de var valgte til Menighedens Forſtandere. Det var den Tid Kirken ſelv levede under Forfølgelser. Men Friſteren kom i Keiſer Konſtantins Stiftelse, tog dem op paa et høit Bjerg og viſte dem al Verdens Riger og Herligheder og ſagde: „dette ſkal jeg give dig, om du vil falde ned og tilbede mig!“ Og Kirken modſtod ikke Friſtelsen. Den ſagde ikke: „vig fra mig, Satan!“ — den ſaldt ned og tilbad. Og Djævelen Konſtantin holdt ſit Ord. Kirken blev Statskirke, blev omgivet med Pragt og Sikkerhed, blev den forfølgende i Stedet for den forfulgte, blev en Inſtitution, ſom erobrede Verden. Den ſveg Jeſu Grundlov, Himmeriges Riges Grundlov, og antog Hedningeſamfundenes. Den beſluttede Krig og Proceſſer, den tillod Forrettigheder, den fordrede, at den enſelte ſkulde afgive ſin Samvittighedsfrihed til den. Den ſatte ſig til Maal alle Folks Enhed under dens Scepter. Jeſu Tante var ogſaa alle Folks Enhed, men paa Grund af en frivillig Sammenſlutning i Broderkærlighed. Kirken har ſøgt Enheden ad Magtens, ad Autoritetens Bei. Den tager Menneſkene ſom de er, og ikke ſom de ſkulde være; den vil ikke opdrage dem til Selvſtændighed og Selvſtyre, men til Afhængighed af Autoriteten. Den ræſonnerer ſom ſaa: „Menneſkene er lykkelige ved at blive frataget dette Frihedens Valg, der bare bringer dem i Pine, naar de ikke er modne til, ikke har Forſtand til at vælge. Vi ſkal vælge for dem.

Staar Menneſkene adſkilte, vil de æde hverandre op i Krig og Had, i Miſundſe og Konkurrence. Den eneſte Maade at ſaa Enhed paa, er at overtale dem til at undertaſte ſig en fælles Autoritet, og denne Autoritet maa da være en, ſom kan herſke over deres Samvittigheder, og ſom har mere end Fængſler og Pinebænk i Baggrunden, ſom har det evige Helvedes Rædſler at ſkræmme dem til Lydighed med. Og vi ſkal nok naa bort Maal. Ser vi ikke nu mellem de høit Dannede, at mangfoldige, udtrættede af Tvivl og forjæves fri Søg, lede af den Tomhed, ſom den frie Tante og Videndiſkaben efterlader dem i angaaende Livets høieſte Spørgsmaal, har faſtet ſig i Kirkens Arme og er blevne de varmefte Forſvarere af Autoriteten. Denne perſonlige Frihed til at vælge vil bare ſtabe en Mangfoldighed af Sekter, ſom ſaa atter vil æde hverandre op. Nei lad os arbejde for den katoliſke Kirkes Eneherredømme, og Fred ſkal komme over Jorden. Vil I give op Ederſ Frihed, ſkal vi give Eder den Lykke, ſom beſtaar af Brød og Ydmyghed. Du Jeſus lærte dem op i Oppoſition og Trods

mod Autoriteten; vi skal atter lære dem Underkastelse og Odmhygghed; vi skal vise dem, at de er svage, skrøbelige Børn, som trænger at ledes. Og som rædde Kyllinger skal de frygte under vore Ringer. De skal beundre og frygte os paa samme Tid. Vi skal tage paa os selv deres Synder, og de skal elske os som sine Velgjørere, fordi vi tager paa os deres Synder. De skal betro sig til os, fortælle os sine Hemmeligheder og være glade ved vor Dom; thi vi kan knuse dem, og vi kan lade dem leve." Se saaledes ræsonnerer den fatoliske Kirke den Dag i Dag og haaber endnu paa det aandelige Verdensherredømme, frembragt ved Samvittighedstvang, og stoler paa det lave Standpunkt af Flertallet af Menneffene. Og de lutherske og andre ortodokse Samfund har ikke vovet at tage Skridtet fuldt ud i Protest mod dette, men bygger fremdeles paa Undervert, Mysticisme og Autoritet. Det er de forskjellige liberale Retninger indenfor Kristenheden, særlig da Unitarierne, som har vovet at løfte igjen Jesu Banner, den personlige Frihed til Underjøgelse og Valg, og afviser Undervert, Mysticisme og Autoritet som Djævlens Fristelser til at holde Menneskenes Samvittighed bunden og skaffe sig selv utilbørlig Magt. Kirken har handlet stilt imod Jesu Plan, og den har havt Lykke med sig i at skabe en uvidende, sløv Slægt, der lader sig binde af Kæresteautoritet, i at skabe Forfærdelse for den frie Tænkning og det frie Valg. Men lad Inkvisitionen raade, lad Fortjættelser og Banstraaer luse, aldrig skal Menneskeheden nedsynke til at blive blinde Redskaber for dem, som har anmasset sig Nøglerne ikke alene til Jordens Brødfister, men til Himmelens Salighed. Protesten vil komme, som den har kommet igjennem de enkelte frie Aander, som intet kan skræmme fra at tale Sandheden fuldt ud. Og den skal æde om sig, om det end gaar sent, indtil Menneskeheden spaltes sig mere og mere tydeligt i to Grupper, dem, som med Jesus hævdter den personlige Frihed til at tænke og vælge, og dem, som forlanger blind Underkastelse under Autoriteten, og som derved faar Magtens Nøgler. Da vil det vise sig, hvem som blir stærkest: Jesus af Nazaret eller Fristeren i Ortenen.

Religionens Billeder.

(Anden Søndag i Fasten.)

Apostolernes Gi 10. 15. 28. 34. 35.

Hvad er Religion? Hvorfra kommer den, og hvad er dens Maal? Det er tre Spørgsmaal, som vi Liberale vil besvare anderledes end vore ortodokse Brødre. Og denne Forskel drager igjen med sig al anden Forskel mellem os. Alle, som er Kristne, ja ikke alene Kristne, men alle, som har en Religion værdt dette Navn, vil være enige i at bekjende og tilbede et evigt Væsen, som

er den første Kilde til alt levende, af hvem Universet bæres og lever, og som har sat i Virksomhed sine uendelig fine Love, der hersker over det største, som over det mindste. Endvidere vil de være enige i, at vi endelige Mennesker ikke kan fatte dette uendelige Væsen i al hans Følge, men hvad vi kan se og kjende af ham er Glimt af hans Åbenbarelsen hernede gennem sine Love —, og at vi finder disse Guds Åbenbarelsen i alt skabt, altsaa i Planter, Dyr og Mennesker, og aller høiest naturligvis i Skabningens Toppunkt, Mennesket. I de Åndsevner, som udgjør Menneskets åndelige Sammensætning, i hans Fornuft, hvormed han gennemtrænger, griber og tilegner sig alt, i hans Samvittighed, der, jo mere den vaagner, blir et finere og finere Barometer, der fortæller ham, hvad er Ret og hvad er Uret, i hans Følelser, der bølger op og ned som et oprørt Hav, — har Gud sat sine Mærker, de er allesammen Gaver, Åbenbarelsen af Gud. Og saa sandt som vi tror paa vor Ånd, som en Åbenbarelse af hans, saa maa vi ogsaa komme at tro paa Muligheden og Virkeligheden af, at Guds Ånd kan paavirke vor, kan oplyse, lede, vække, varme, beaaude vor Ånd, saa at den blir et Redskab for Gud, Redskab til at forkynde og leve Guds Sandhed her paa Jorden.

Flere Åbenbarelsen af Gud kjender ikke vi Liberale til. Ud af dem flyder alt Åndsarbejde, som sker i Verden, verdsligt saavel som religiøst. Ud af den er ogsaa Religionerne flydt, mener vi. Religion er intet andet end Udtrykket for Menneskets famlende Forsøg paa at naa Gud, dets Stræben op imod det ideale, Vingeflagene af Menneskeånden, der kjender sig i Slægtsskab med Gudsånden. Jo høiere Mennesket staar, jo høiere vil følgelig dets Religion staa. Religionen er saaledes et Menneskearbejde, der kan udvikles, forandres, vokse, efter som Menneskene skrider frem, ikke nogen færegen Åbenbaring, der pludselig er faldet ned fra Himmelen uden nogen Sammenhæng med Menneskets øvrige Åndsarbejde. Derfor blir der ogsaa en Sammenhæng mellem alle Religionerne. Den ene har understøttet og hjulpet den anden, den ene har laant fra den anden, den ene har staaet paa Skuldrene af den anden. Der blir ikke Fjendskab mellem dem, men Venskab. Det gjælder den kristne Religion saavel som de andre Religioner. Den kristne Religion har været paavirket og opbygget af de andre Religioner, der har været dens Forløbere, den har undergaaet Forandring og Vækst gennem Tiderne, ligesaa vel som de andre, hvad enhver kan overbevise sig om, der vil læse Kirkenes Historie.

I denne Betragtning er det, at vi skiller os fra de ortodokse Kirker. Disse anerkjender vel, at Gud har åabenbaret sig i Naturen saavel som i Menneskets Fornuft og øvrige Åndsevner; de anerkjender ogsaa, at Guds Ånd kan paavirke og oplyse vor Ånd, men ikke desto mindre siger de, at Menneskeånden intet har med at skabe Religioner. Ja Hedningereligionerne og alt andet falskt Åndsliv har den skabt, siger de, men den eneste sande Religion, den kristne, er en færegen Åbenbarelse, skilt fra, uafhængig af Menneskeåndens

Arbejde. Menneſſeaanden kan ikke med ſin yderſte Flid aane den en Gang, end ſige ſtabe den. Den er nemlig ene og alene afhængig af Guds Lune eller Vilkaarlighed, om vi tør bruge dette Udtryk. Den kan derfor ſynes os Menneſter det meſt ufornuftige, urimelige Tøieri, vi har ſimpeltthen ikke at ræſonere over den, men bare modtage, og ſvare vor proteſterende Fornuft: Gud har villet det ſaa, ſølgelig er det ſaa. Den kriſtne Religion er en egen Frelſeſinſtitution, undſangen i Himlen i Guds eget hemmelige Raad, og ſaa dalet ſuldsfærdig ned paa Jorden med guddommelig Autoritet, ſigende til os: dette er den eneſte Vei til Salighed, den ſom vil forſmaa den, blir ikke ſalig, ſaar ſtaa udenfor. Alle Hedningereligioner er noget Skrap, duer til intet andet end til at vildlede Menneſkene ud paa en Hængemyr uden Bund, de er en Karrikatur af den eneſte ſande Religion. Der er intet andet end den kriſtne Lære og den kriſtne Frelſeſinſtitution, ſom kan frelſe. Hvo ſom ſtiger andetſteds over, er en Thy og en Høver. Om du var det bedſte Menneſte, om du havde de reneſte Grundſætninger og levede efter dem — det nytted alſammen ingenting; du kan ikke blive frelſt derved, du vil ufeilbarligt gaa til et evigt Helvede, hvis du ikke vil gribe og tro de ſpecielle Lærefætninger, der indeholdes i den kriſtne Religion og bøje dig under dens Autoritet og Disciplin. Og hvad er ſaa denne Frelſeſinſtitution? Jo, ſiger de Ortodokſe, det er den, at Gud har tilladt ſin Brede over Menneſkenes Synder at blive ſlukket ved ſin uſtyldige Søns Jeſu Blod, der træder ſom et Sonoffer iſtedetfor alle vore Synder og udſletter dem i Guds Bine. Og alle, ſom vil tro paa dette og annamme dette Jeſu Blods Kraft, der indpodes i dig paa en hemmelighedsfuld, trolldomsagtig Maade gjen-nem viſe Kirkeſtitke, Sakramenter kaldet, de blir frelſte og kun de. Alle andre, ſom ikke kan eller ikke vil tro dette, gaar til et evigt Helvede.

Jeg haaber, I ſer den uendelige Forſkjel paa vor og paa de Ortodokſes Opfatning af dette.

Vi ſer paa Hedningereligionerne ſaaavel ſom paa den kriſtne Religion ſom guddommelige Aabenbarelſer kun forſaavidt, ſom de er Udſlag af Menneſkets gudgivne Tænkeevne; de Ortodokſe ſer paa Hedningereligionerne alene ſom Udſlag af Menneſters Grublen, paa den kriſtne Religion derimod ſom noget ſærlig givet, aabenbaret, ſom intet har med den menneſkelige Tænkeevne at gjøre.

Vi ſætter den kriſtne Religion ſom Laaſen eller Perlen i den Kjæde af Religioner, ſom ſlynger ſig om Jorden, ſom den ædleſte og dyrebareſte af dem, men dog ſom diſtes Jevnlige i Tilblivelſesmaade, nemlig koſtret førſt i et eller flere Menneſters Hjerner, der ſaa har overtalt andre til ogſaa at tilegne ſig den paa Grund af den Overbeviſningens og Sandhedens Magt, der ligger i den ſelv.

De Ortodokſe afbryder al Sammenhæng mellem den kriſtne Religion og de andre, al Sammenhæng mellem den kriſtne Religion og Menneſkets Tænkning, og vi antager den ikke, ſiger de, paa Grund af dens egen overbeviſende Sand-

hed, men paa Grund af en egen guddommelig Autoritet, der siger: „saa og saa er det villet og laget af mig, Gud den almægtige; du har bare at adlyde og modtage, hvad jeg giver, uden at ræsonnere. Den, som ikke vil gaa til Himmerige gennem den kristne Kirkes Raadsmidler, faar ikke slippe derind.“

En Selvfølge af dette Ræsonnement er, foruden at de betragter Hedninge-religionerne som noget forførende Djævelskab, ogsaa det, at de nødvendiggjør kommer at sætte Jesus, som Kristendommens Aabenbarer, samt det Folk, hvoraf han udsprang, paa en egen ophøiet Plads. Jesus træder ud af Menne-skerækken, kan ikke sammenlignes med nogen anden religiøs Reformator, er en ene-staaende Fremtoning paa Jorden som Guds e n e s t e religiøse Budbærer. Alle de andre, Buddha, Zoroaster, Sokrates o. s. v. blir falske Profeter, der med Hensyn til Religionen har gjort mere Skade end Gavn, idet de har afledet Menne-skenes Dymærksomhed fra det eneste sande Lys, Kristendommen. Jøderne blir et særligt udvalgt Folk, bestemte i Guds hemmelige Raadslagning og opdragte til at frembringe denne Messias mellem sig. Deres Profeter kommer ogsaa derved at blive ganske forskellige fra andre Folks Profeter, som de eneste sande. Vi Liberale tror simpelthen ikke, at dette er Sandhed. I hvorvel vi ved, at Jøderne selv tror paa sin Forret fremfor alle andre Nationer, som Guds eget Eiendomsfolk, og i hvorvel denne Anskuelse farver ogsaa hele det nye Testaments Fortyndelse, saa beviser dette intet for os. Man kan i National-hovmod indbilde sig saa meget, som ikke er sandt. Vi tror ikke Jøderne var noget udvalgt Folk mere end de andre, simpelthen fordi vi tror, at det er ufor-eneligt med Guds Kjærlighed at holde Stedbørn, at gjøre nogle til Adelsmænd og andre til Pøbel. Vi tror tværtimod, at Gud e l s k e r alle lige og b e h a n d- l e r alle lige, ligesom han lader sin Sol og Regn skinne og drøppe baade over Retfærdige og Uretfærdige. Vi tror endvidere, at hvert Folk gjør sig værdigt til sin Mission i Livet gennem sit eget S e l v a r b e i d e, og at det faar denne Mission, at løfte sin Samtid og Eftertid frem til klarere Erkjendelse, som en Løn for dette sit Selvarbeide. Vi tror derfor om Jøderne, at de var det Folk, som arbejdede sig længst frem i Gudserkjendelse og religiøs Dybde og Inderlighed, for hvem Tanken om den altskyende Gud var en Virkelighed i Livet som hos intet andet Folk, og at det derfor var en Selvfølge, at de maatte sætte Blomst i det største religiøse Menne-skegeni, som har levet, Jesus af Nasaret. Men vi ser ikke paa Jesus som en Stjerne faldet ned til os fra Himlen, men som et naturligt Produkt af Menne-skehedens Vækst op imod sit Ideal. Han bliver for os ikke den m i r a k u l ø s t f ø d t e, men den n a t u r l i g t f ø d t e, ikke den hemme-lighedsfulde H a l v g u d eller H e l g u d med de to Naturer, en guddomme-lig og en menneskelig, men det fulde M e n n e s k e med en hel, fuld Menne-ske-natur, ligesaa udsat for Fristelse og Fald som vi. Han blir for os M e n n e- s k e m ø n s t r e t, den der har vist os, hvor høit Menne-skenaturen kan naa i f æ d e l i g F u l d k o m m e n h e d, ikke i verdslig Rundsab; thi i den er vi

naturligvis skredne langt forbi Jesus, som ikke kjendte til nogen af bore Dages Opfindelser og videnskabelige Opdagelser.

Og denne Forskjel i Opfatningen mellem os og de Ortodokse angaaende Kristendommens Tilblivelse og Stilling, samt angaaende Jesus og Jødefolkets Stilling i Verdenshistorien, fører ogsaa med sig en forskjellig Opfatning af Bibelen. Og da de Ortodokse ser paa Kristendommen som en særskilt Frelsesinstitution, og paa Jesus som dens eneste sande Budbærer her paa Jorden, saa kommer de naturligvis til at omfatte den eneste Bog, som lærer os noget om Jesus og om denne Frelsesinstitution, det nye Testamente altsaa, med en særegen Ærbødighed. De maa paastaa, at den er feilfri, at den har guddommelig Autoritet, kort, de ledes ved sin Opfatning uvilkaarlig hen til Dogmet om Bibelen eller i alle Fald det nye Testaments særlige Inspiration, der kommer til at stille det fra alle andre Bøger i Verden. Vi kan ikke indrømme en saadan Theori, fordi den slaar sig selv ihjel. Historien viser os, at det nye Testamente er blevet til som andre Bøger, at det er sammensat af mundtlige Traditioner og skriftlige Dokumenter, der er blevene kritisk siftede, hvad Forfatteren af Lukas-evangeliet udtrykkelig erklærer i første Vers af sit Evangelium, at det er skrevet af forskjellige Forfattere paa forskjellige Tider og Steder, at disse Forfattere ofte modsig hinanden og afvige fra hinanden i Beretningen om den samme Begivenhed. Kort, det nye Testamente selv slaar ihjel den Tanke, at der skulde være noget overnaturligt med i Spillet ved dets Tilblivelse, slaar ihjel den Tanke, at der skulde være bare én Forfatter til det, nemlig Guds hellige Aand; thi i saa Fald maatte jo Verket være heltstøbt og uden Modsigelser og Unøiagtigheder. Altsaa — vi kan ikke antage de Ortodoksers Paastand om Bibelen guddommelige, ufeilbare Autoritet, fordi Bibelen selv siger udtrykkelig, at det ikke er saa, og vi ønsker at være sandfærdige og ikke sælge Sandheden for en opgjort Theori, der skal passe i et opgjort, unaturligt System. Vi betragter Bibelen som Verdens interessanteste og mærkeligste Bog, dens Mission og Indflydelse som vidunderlig. Netop fordi den er den eneste Bog, der fortæller os noget om Jesus og hans Folk, vil den altid blive for os Kristne vor dyrebareste Bog; dette indeslutter ikke, at vi skal vise den Afguder i, eller at vi skal betragte den som overnaturlig. Ivertimod, vi ser paa den som paa hver anden Bog, som et naturligt Menneskeverk, og hvis vi bruger det Ord „inspireret“ om den, saa er det kun med den Forstaaelse, at andre Bøger ogsaa kan være inspirerede, paa samme Maade, som vi siger om en stor Taler, at han var „inspireret“ af sit Emne. Er Bibelen inspireret, saa er Jndernes Bedabøgger det ikke mindre og Koranen paa sine Steder og mange af de nyere Profeters og Digteres Verser udigjennem Tiderne. Vi gjør ikke Gud saa liden, at vi vil indespærre hans Aabenbaring, hvor det gjælder evig Frelse, til et lidet Folk og en eneste Person og en eneste Bog, der er bleven affskrevet og feilskrevet mange Gange, før den har naaet os i trykt Form. Vi paastaar, at Gud aldrig har ladet sig uden Aabenbarelses i Menneskeheden, at han har

strøet sine Aabenbarelses om de høiere Ting ud for os, ikke bare i Naturens Bog, der ligger opslagen til vor Undersøgelse, men i Digtere, Profeter, Videnskabsmænd hele Jorden over, dem der har fortalt nye Sandheder til sit Folk og opdraget det til renere og høiere Livssyn end før; at Midlet, Gud har benyttet i denne Hensigt, er vor gudskabte Fornuft eller Tænteevne, vor Aand, med andre Ord, som er paavirket og ledet af Guds Aand, hjulpet og støttet af foregaaende Slægters Arbejde og Granstning, der nu samler sig ligesom i et stort Brændpunkt i denne ene Aand eller Avinde. At stille Bibelen og Jesus og Kristendommen fra Sammenhængen med alt det øvrige Mennefsarbejde ogsaa paa det religiøse Felt, er unaturligt og usandt, og vi bare taber paa det.

Vi er heller ikke saa tørstige for ydre Autoriteter, som vore ortodokse Brødre. De vil ikke tro en Ting, førend de har faaet, som de mener, et guddommeligt Segl paa Papiret, at det duer. Vi derimod høier os for en Ting som Autoritet for os, i det Dieblit det gaar op for os, at den Ting er sand. Og da spør vi ikke om noget Segl af Luther eller Paven eller Bibelen eller Gud; vi tror Sandheden paa dens eget Ansigt. Jeg vil saaledes ikke tro, at en Ting er ret og sand, fordi den staar i Bibelen, men fordi den forekommer mig ret og sand, fordi min Fornuft og min Samvittighed siger Ja og Amen til den. Naar vi derfor siger, at Bjergtalen er vidunderlig deilig, at flere af Jesu Parabler er udødelig skjønne og sande, saa gjør vi ikke det, fordi Jesus har sagt disse Ord, men fordi de er vidunderlige i sig selv. Om Muhammed havde sagt dem, om Peder Olsen havde sagt dem, vilde de været lige vakkre. Det er ikke Na v n e t, det kommer an paa for os, det er Virkeligheden, Sagen i sig selv. Naar vi derfor finder ophøjede Sandheder i andre Bøger end i det nye Testamente, saa vil vi erkjende, at ogsaa disse Ord er deilige, og tager dem som en Guds Gave til Mennefselægten. Vi vil ikke først spørge, før vi liker en Ting, hvem som har sagt den, eller hvor den staar skrevet, men vi vil dømme Uttringen efter dens eget Værd. Og gjør disse Ord mig til et bedre Mennefs, opbygger de mig, og øver de en evig Indflydelse paa mig, saa vil jeg være Gud taknemmelig for de Ord, enten jeg finder dem i det nye Testamente eller i Bedabøgerne eller i Koranen eller i Bjørnstjerne Bjørnsons Fortællinger. Lad mig nævne nogle Eksempler.

Naar vi læser følgende: „En Plet kan blive taget ud af en Diamant ved omhyggelig at polere den; men dersom dine Ord har den mindste Flæk, er der ingen Udvei til at udslette den.“ „Himlen trænger igjennem til Bunden af bort Hjerte, som Lysen i et mørkt Rum. Vi maa danne os selv efter det, til vi er lig to Musikinstrumenter, stemte i samme Tone. Vi maa forbinde os med det, som to Tabler, der synes bare en. Vi maa modtage Himlens Gaver, samme Dieblit dens Haand er aaben for at yde dem. Vore tøylesløse Videnskaber lukker Sjælens Dør mod Gud“, — saa maa vi sige, at dette er sandt og skjønt, og det blir ikke mindre sandt og skjønt, fordi vi hører, at det staar i en af de ældste Bøger i Verden, hvor der forekommer Digte, der er 1700 Aar ældre end

Kristi Fødsel, og som er samlede og udgivne af Konfusius en 500 Aar før Kristus.

Naar vi endvidere læser følgende:

„Hvo som kjender det evige (Gud), skal leve evigt“, saa siger vi: ja men det er jo, hvad der staar i Johannesevangeliet: „dette er det evige Liv, at de kjende dig, den eneste sande Gud.“ Og disse Ord blir ikke pludselig forbandede til falske og Djævelskab, fordi vi hører, at de er udtalte af Kineseren Lao Tse en 500 Aar, før Kristus levede. De bærer sin Sandhed i sig selv. Endvidere naar vi læser: „dette er Visdom at kjende sin Værdighed som et Barn af Gud og beholde sin Ydmyghed. Giv godt for godt og godt for ondt. Det gode Menneske ser alle Mennesker som sine Børn“, saa er jo dette samme Være om ikke at gjengjelde Fornærmelser og at betragte alle som Brødre, som Jesus lærte, og det kan ikke pludselig forvandles til falsk Være, fordi vi hører, at det er sagt af den samme Kineser Lao Tse.

Naar vi læser: „Gud Fader (Mdi Buddha) er uden Begyndelse. Han er fuldkommen og ren, Kjernen af Visdom og absolut Sandhed. Han kjender alt det forgangne. Hans Ord er altid de samme. Han er uden Lige, han er alleshedsnærberende.“ „Gud Fader har Glæde af at gjøre alle tænkende Væsner lykkelige. Han elsker ømt dem, der tjene ham. Hans Majestæt fylder alt med Ærbødighed og hellig Frygt. Han er Vægedom for Smerte og Sorg. Han er Verdens Staber, ustabt selv“, — saa maa vi sige: „ja dette er netop, hvad vi Kristne tror om Gud.“ Ganske rigtigt; men saa beviser dette, at Gud har aabenbart sine, Kristendommens, Sandheder, længe før Kristendommen var til; thi dette finder vi i buddhistiske Skrifter mange hundrede Aar før Kristendommen.

Naar et Menneske siger til os: „en Guds Udsending kan aldrig blive ægget til Brede ved flette Handlinger og Skjældsord. Saadant kan blot bringe ham til at fordoble sin Barmhjertighed og Kjærlighed.“ „Ved Kjærlighed alene kan vi erobre Brede. Ved godt alene kan vi erobre ondt. Gjør mod andre, hvad du vil, de skal gjøre mod dig. Det som kan volde, at Had ophører i Verden, er ikke Had, men at lade være at hade. Det vakte Menneske gaar ikke ud paa Hævn, men belønner med Godhed den Skabning, som har fornærmet ham, ligesom Sandaltræet giver Vellugt til den Brændhuggers Økse, der fælder det“, — ja saa siger vi maaste: „det Menneske maa have lært af Jesus; thi det er jo akkurat hans Være, ofte Ord til andet.“ Sandt nok, men nu er Ulykken, at disse Ord er sagt mange hundrede Aar før Jesus blev til. Skulde den Ene have lært af den Anden, maatte det være Jesus som havde lært af Buddha, ikke omvendt. Men dette viser os slaaende, synes jeg, at det ikke gaar an at stille Kristendommens Være fra de andre Religioner og kalde disse sidste falske og vildledende Røster. En saadan Fordømmelsesdom vil i saa mange Tilfælde komme at ramme Jesu egne Ord; da disse ofte Ord til andet er, hvad vi finder hos andre før ham. Og falsk Være kan vel ikke forvandles til ren Være bare ved,

at Jesus udsiger de samme Ord, jeg før erklærede falske. Vi ser her Farligheden af at ville dømmes Ord efter en ydre Autoritet og ikke efter deres indre Værd. Man kan slumpe til, som Manden oppe i en af Smaabyerne her, at fordømme et af Morten Luthers Stykker, skjønt han selv var ivrig Lutheraner, bare fordi han stod i den Formening, at det var mig, som havde skrevet det Stykke.

I Sammenhæng med dette staar ogsaa vor Betragtning af, hvad Religionens Hensigt og Maal er. Vi mener, at al Religion er til for at gjøre Mennesker gode, at derfor den Religion er den bedste Religion, som kan støbe de bedste, kjærligste, mest selvopoffrende Mennesker. Og netop fordi vi tror, at Kristendommen bedst kan gjøre dette, er vi Kristne. Den Stund vi troede, at en anden Religion vilde gjøre det bedre, vilde vi gaa over til denne anden Religion.

Før vore ortodokse Brødre har Religionen intet ligesvem med Ens Karakter og Liv at gjøre. Den er en Lære, og naar du tror paa denne Lære, er du hjulpen.

Ketskaffenhed, Fromhed, Selvopoffrelse, ja selv om du var det bedst mulige Menneske, hjælper intet til din Salighed, dersom du ikke antager denne specielle kristne Lære. Den bibringes dig og holdes vedlige ikke ved din Selvtænkning og dit sædelige Arbejde, nei gennem visse ydre Handlinger, Sakramenter, der har en vis trullesagtig Virkning. Deraf kommer det, at de Ortodokse sender de største Skurke til Himlen, naar de bare har passet paa at omvende sig, før de dør, mens de sender de ædleste og bedste Mennesker til Helvede, hvis disse ikke har kunnet tilegne sig den ortodokse Theologi som Sandhed.

Vi synes dette er forfærdeligt; thi det oplærer Menneskene til at tro, at deres Frelse afhænger af ydre Midler, ikke af Hjertets Omstabelse i Lighed med Guds Vilje; det indbilder Menneskene, at der kan findes frelsende Tro uden et retfærdigt og kjærligt Liv. Dernæst indeslutter en saadan Paastand, en rasende Anklage mod Gud. Først den Anklage, at han ikke har aabenbaret Kristendommen før, naar den skulde være den eneste Port til Himmerige, hvorved altsaa Millioner af Hedninger af alle Nationer har gaaet til det evige Helvede uden Nødvendighed; dernæst at han ikke har sørget for, at den er prædiket i alle Lande, til alle Tider, naar den skal være det eneste Salighedsmiddel, og hvorfor Millioner paa Millioner endnu gaar til Helvede, og endelig at denne Salighedsvei skulde være skilt fra Menneskets sædelige og moraliske Guldkommengjørelse, være en Tro paa Sætninger istedetfor et Liv i Retfærdighed. Af alle disse Grunde maa vi forfaste den ortodokse Betragtning af Religionen som en særegen Frelsesinstitution og paaistaa, at Kristendommen, som de andre Religioner, er en Frugt af Menneskehedens Arbejde opad, ledet af de store Mænd, som Gud Tid til anden har sendt, og i hvem Tidens bedste Tanker har samlet sig til Udspraaler; at dens Maal er at gjøre Mennesker gode, støbe deres Vilje om til at ville og kunne gjøre Guds Vilje. Vi paaistaa endvidere, at dette var Jesu Mening med sin Religion, at dette var Jesu Lære, udtalt saa tydeligt som muligt paa mangfoldige Steder af det nye Testamente, og at den

senere saakaldte ortodokse Lære ikke har synderligt med Jesu Lære at gjøre, men er theologiske Spekulationer, opfundne efter hans Tid. Jesus betonedes altid, at paa Fruktene skulde Træet kjendes, at hvad det kom an paa, var at gjøre Fadernes Vilje, og at hvad der afgjorde Dommen, var, om man havde gjort noget godt mod en af hans mindste Brødre (Matth. 25, 40). Han lærte udtrykkelig i Parabelen om den forlorne Søn, at selv det dybest sunkne Menneske kan gaa lige tilbage til Gud og blive antaget af ham som Barn uden nogen som helst Mellemmand eller Blodforsoning eller Sakramenter. Ved vor Opfattelse blir der ingen Stedbørn. Gud har aldrig ladet sig uden Aabenbarelsen, men ladet sine guddommelige Lys tænde i Menneskeaanden hos alle Nationer; der er ingen Tider, der har ligget ganske i Mørke, overladt Forbandelse, der blir Sammenhæng i alt Menneskets Aandsarbejde, enten det er paa det religiøse eller paa det ikke religiøse Felt, fra den første Menneskeslægt og til den sidste, og Maalet for alt det religiøse Arbejde bliver at fuldkommengjøre Mennesket, gjøre det gudeligt. At være Guds Søn og at være Guds Datter — op til det er det Religionerne har famlet sig, og fordi vi tror, at Kristendommen bedst har tolket, hvorledes dette kan ske, nemlig ved at elske alle Mennesker og ofre sig for dem, derfor slutter vi os til den. Men vi udelukker ikke de andre, vi udelukker ingen, som vil samme Veie, som stræber efter at være Guds sande Søn og Datter gennem andre Former end vore, og naar vi siger, at Jesus er „Veien og Døren“ til Himmerige, saa er han dette kun som Repræsentant for Søneskabets Ide, en Dør altsaa, som er funden og gaaet før ham af alle gode Mennesker paa Jorden, en Dør, som man kan finde, om man aldrig har hørt hans Navn nævne.

Man har sagt: ja men man trænger en ydre guddommelig Autoritet, saa jeg kan være sikker paa, hvad som er det rette, og denne Autoritet er Bibelen. Jeg siger nei; thi der vil aldrig opnaaes Enighed om at erkjende en saadan ydre Autoritet, den være Bibel, Betjendelseskrift eller Pave. Du blir ikke sikker alligevel, om du har denne ydre Autoritet. Men hvad vi trænger, er en indre Autoritet, og den har vi alle faaet i vor gudgivne Fornuft og Tænkemynde. Lad være at den dømmes rangt, at den anser Vildfarelse for Sandhed til sine Tider; saalænge den tror Vildfarelsen at være Sandhed, saalænge den altsaa er ærlig, ser Gud paa dette og ikke paa Vildfarelsen. Enten vi vil erkjende det eller ei, saa eksisterer ingen anden Autoritet i Troessager for mig, end min egen Dømmekraft. Om Bibelen eller Paven eller Presten tusinde Gange sagde, at en Ting var guddommelig, naar jeg selv har Tvivl paa det, kan jeg ikke tro den Ting som guddommelig. Den ydre Autoritet forslaar ikke; den indre Autoritet maa være den afgjørende. Man kan ikke kommanderes til at tro, hvad man ikke tror. Man kan sige længe nok, man tror det og det, fordi det staar i Bibelen. Saalænge man ikke virkelig tror det, saalænge altsaa ikke min personlige Dømmekraft har sagt Ja og Amen til det, saalænge er det ikke Tro for mig. Og derfor kan denne Puffen paa en ydre Autoritet lidet

nytte; thi den ydre Autoritet maa, naar det skal komme til Stykket, høre sig for den indre. Derfor er det, vi sætter op vor indre Autoritet, vor Fornuft og vor Samvittighed, i Modsatning til de Ortodoksers ydre og paastaar, at det kun er vor egen Stemme, som overalt blir den afgjørende for os, enten den saa afgjør ret eller rangt. Og den, som ærligt tror en Bilsfarelse, er langt nærmere paa Veien til Gudsriget end den, som hylker at tro en Sandhed, han ikke tror.

Altjaa: hvad er Religion? Svar: „Menneskenes famlende Forsøg mod Fuldkommenheden.“ Hvorfra kommer den? „Fra Menneskets eget Dyb, fra Aandens gudsendte Gave, som er ledet og oplyst af Guds Aand.“ Hvad er dens Maal? „At gjøre Menneskene til Guds Børn, ved at gjøre dem retfærdige, kjærlige og gode.“ Det er vor Besvarelse af de tre Spøragsmaal, hvormed vi begyndte i Dag.

Fordi hun elskede meget.

(Tredie Søndag i Faste.)

Lesst: Luk. 7, 36 fg.

Har I lagt Mærke til, Venner, hvor ofte det nye Testamente omtaler Jesu Møde med Skjøger? Vi har Historien om Maria Magdalena, vi har Historien om den utro Kvinde i Johannevangeliet, vi har Mødet med den samaritanse Kvinde ved Jakobs Brønd, vi har Historien her. Netop fordi Jesus levede et saa fuldkomment sundt Menneskeliv, uden alt Hykler og uden at bry sig om Folkesnak, netop fordi han ikke fornemt skædede de udfødte og ringe, men fortrinsvis søgte dem for at bringe dem Evangeliets Trøst og reise dem, netop derfor blev det et almindeligt Ord om ham, som han selv siger, at han var en „Fraadser og Bindrikter, Tolderes og Synderes Ven“. Men Jesus forstod Menneskehjertet bedre end Farisæerne; han mente, at man har noget bedre at gjøre med de Faldne, end at faste Sten paa dem; han forstod, at det ikke altid er et Overmaal af Slethed og Syndighed, der bringer En til at falde, men ofte Fødsel, Vaner, umilde Omstændigheder, for ikke at sige strigende Mød. Han saa, at der ofte hos disse lave, udfødte var rige Evner til noget bedre, bare det blev fundet frem og ledet i de rette Spor, ja at det ofte netop var disse rige Evner, der havde forført dem til Fald. Saaledes finder vi i alle Historierne om Skjøger i det nye Testamente en Dybde af Følelse, en Evne til at gribes og til at hengive sig helt og fuldt, som vi savner hos de andre. Det er deres stormende Lidenstaber, som ikke har fundet sit rette Maal, der har forført dem til Fald. Det er ikke deres Trang til Kjærlighed og deres Evne til at elske helt og fuldt, som er deres

Stam; men deres Stam er, at de ikke har kunnet beherske sine Videnskaber, men har kastet sin rige Kjærligheds-Gyve bort for alle Vinde, spildt den paa uværdige, der bare vilde lege med dem en Stund, berøbet Kjærligheden dens moralske Menhed og Høihed. Dette er deres Stam. Jesus vil ikke se gjennem Fingre med deres Synd; men med sit fine, sjælelige Blik ser han gjennem Synden til dens Forklaringsgrund og finder her netop Haab om deres Reisning, Haab om i dem at faa de bedste Arbeidere for Guds Sag, fordi de kan opflammes og hengive sig helt i det, de virkelig faar kjær. Dette Billede i vort Tekst i Dag om Jesus, siddende midt imellem den stolte, ærbare Farisæer og den hullende Synderinde, er et af de herligste i det nye Testamente, og jeg kan i alle Fald ikke læse det i al den ophøiede Simpeltthed, hvormed det er fortalt, uden at røres ligemeget hver Gang, uden at føle min Beundring og Kjærlighed til Jesus vokse, og uden at bebreide mig selv, hvorlidet jeg dog gaar i hans Fodspor og handler i hans Aand ved at opsoge de Faldne og søge at drage dem til Guds Rige. Lad os lære at forstaa Historien. En Farisæer har indbudt Jesus at spise til Middag hos sig. Allerede dette maa synes os forunderligt; thi Farisæerne viste sig ellers ikke som Jesu Venner; tvertimod hadede de ham og lagde Snarer for ham, hvor han gik, fordi han ikke vilde præke op igjen deres rettroende Læse og følge deres Bogstabsæsen, men kom med noget nyt og bedre, kom med Aand og Sandhed istedetfor Form og Bogstav. Vi ser ogsaa, at denne Farisæer ikke har ment saa synderlig med Indbydelsen; han vil simpelthen benytte Leiligheden til offentligt at haane Jesus og udspøide ham. Det var en jødisk Skik, som endnu holdes vedlige i Østerland, at saasnart en Gæst traadte over Husets Dørtærskel, modtog Værten ham med et Kys; saa blev hans støvede Sandaler trukne af ham, og en Tjener bragte Vand i et Fad, saa han kunde vaske sine Fodder. Og vilde man vise rigtig Høflighed mod sin Gæst, saa salbede Værten hans Haar med vellugtende Olje, før han gik til Bords. Jesus modtager Simons Indbydelse, men da han træder ind under hans Tag, kysser ikke Værten ham; der er ingen, som bringer ham Vand; med Gæstebøet paa sine Fodder maa han sætte sig til Bords, og ingen tænker paa at salve hans Hoved med Olje. Dette er ikke alene Ubetænsksomhed af Simon, det er rent ud bevidst Fornærmelse. Jesus lader imidlertid som ingen Ting, han lægger sig til Bords som Skik var, støttet paa den ene Albue, med Fodderne strakte udover Opbænken. De østerlandske Huse er meget aabne. Vi maa antage, at en nysgjerrig Mængde, som vilde se, hvordan denne Bordscene løb af mellem Jesus og Farisæeren, har trykket sig sammen ude i Svalgangen, ja kanske fyldt den aabne Dør og Stuen, hvori de sad. Maaltidet var allerede begyndt. Da trænger sig en Kvinde frem gjennem Mængden og blir staaende nede ved Jesu Fodder med en Alabasterkrutke i Haanden. Saa begynder hun pludselig at hulke, falder ned ved hans Fodder, saa Taarerne drypper paa dem, og tørrer dem saa angst væk igjen med sit Haar. Saa kysser hun hans Fodder Gang paa Gang lidenskabeligt og ømt og salver dem med sin kostbare, vellugtende Salve. Hvorfor gjør hun dette? hvad skal disse ømme, voldsomme

Yttringer af Hengivelse betyde? Evangeliet siger intet om det, men vi forstaa
 at læse mellem Linjerne. Hun har hørt Jesus tale, og hans dybe og milde Ord
 har faldt som Gnister i hendes Sjæl. Alt det Letfind, al den Naahed, som før
 har holdt hende fangen, al den Bitterhed, som andres Foragt har lagt i hendes
 Sjæl, den smelter væk, og hun ser pludselig sin dybe Skyld, ser, hvor langt hun
 er kommen bort fra Guds Rige. Og dog er der Haab for hende. Jesus kaster
 hende ikke bort; han udtaler ikke Fordømmelsen over hende, han truer hende ikke
 med noget evigt Helvede; han taler om, hvorledes Guds Engle glæder sig over
 hver Synder, som ombender sig, og hvorledes Guds Kjærlighed er aaben for alle.
 Med hans Ord brændende i sin Sjæl gaar hun hjem; men hun finder ikke Fred.
 Hun maa se ham igjen, denne Mand; hun ser, at han vil blive hendes Frelses
 Engel, eller saa ingen. Alle hendes Sjæls Følelser samler sig i en grænseløs
 Taknemlighed og Hengivenhed for denne Mand. Hun maa se ham igjen, hun
 maa faa sige ham lidt idetmindste af alt det, som rører sig i hendes Hjerte. Hun
 maa faa vise ham paa en eller anden Maade, at han i Dag har ombestemt hendes
 Liv. Men hvad skal hun finde paa? Ja hun har en Krukke med sin Salve.
 Den vil hun give ham; det er jo lidet i Forhold til, hvad han har givet hende,
 men han vil forstaa det, han forstaa hende jo helt. Saa trænger hun sig frem
 mellem Mængden med sin Krukke; men da hun kommer hen til Jesus, svigter
 Modet hende, overbælder Følelsen hende, og hun bare synker ned for hans Fød-
 der og græder, græder og kysker og tørrer Taarerne og Kysene bort igjen med
 sit Haar, angst for at de skulde besmitte ham; thi hun var jo en Stjoge. Har
 man noget Billede af Ydmyghed, af Synsdbetjendelse og af grænseløs Hengiven-
 hed smukkere end dette? Hun taler ikke et Ord, og dog skriger det op af hendes
 Gjærning om Synd og om Anger. Hun fortjener ikke at staa ved hans Side,
 hun, Synderinden, nei nede ved hans Fødder vil hun ligge og hulke og klappe
 og kyske dem; thi hun ved, at disse Fødder ikke vil trampe hende dybere ned i
 Støvet; hun ved, at ved at klynge sig til hans Fødder har hun en sikker Tilflugt,
 han vil beskytte hende og hjælpe hende. Lad saa Mængden glo og le og forarge
 sig; hun bryder sig om ingen Ting andet, end at Jesus skal forstaa hende og
 hjælpe hende. Kvindens Opførsel vækker Opsigt, som rimeligt kunde være.
 Værten blir forargt; der kommer et offentligt Fruentimmer uden videre slæn-
 gende ind i hans Hus og det ved Middagsbordet. Hans Foragt for Jesus stiger
 endnu mere, fordi han taaler dette; thi var han en Profet, saa maatte han vide, at
 det er et uanstændigt Kvindfolk, som farer der og kysker og klapper hans Fødder.
 Men han er en simpel Agitator, en Opvigler; han stjømmer det ikke, han taler af
 sin egen Aand og ikke af Guds. Saaledes har Simon ræsonneret ved sig selv,
 og saa kan han ikke holde sig, men begynder at mumle sine Tanter halvhøjt.
 Jesus hører det og optager Hansken; men han vender Raabnet mod Simon selv.
 Han gir sig til at sammenligne disse to, saa Folk hører det, Simon og Synder-
 inden, og Sammenligningen falder ikke ud til Simons Fordel. Det er sandt,
 Jesus indrømmer, at Synderinden er den første Skyldner ligeoverfor Gud;

men saa erkjender hun ogsaa ganske anderledes sin Synd end Simon gjør; og derved blir hendes Hjerte brændende i Tak til Gud, som vil modtage hende og tilgive hende, saa besmittet hun end er. At hun fremdeles maa lide Følgerne af sit flette Liv i andres Foragt og haarde Dom, det faar saa være, det blir let at bære, naar hun bare har Guds Tilgivelse. Simon derimod, som lever et ydre ærbart Liv og har den rene Være, han mener, han dermed er assureret for Himmerige; han føler ikke, han trænger saameget til Guds Naade, hans Hjerte er derfor ikke brændende i Tak til Gud og brændende af Vilje til at gjøre det forsømte godt igjen.

Det er det samme her som altid, at ofte de største Syndere, naar de virkelig blir ombvendte, blir de kraftigste Arbeidere for Guds Rige, fordi de eier en Begeistring, som ikke de andre har, og en altid drivende Braad i Grindringen om sit hidtil spildte Liv; mens de, der lever, som man siger, som „stiftelige“ Menneſter, ofte sløves og blir ligegyldige for et kraftigt Arbeide for Guds Rige paa Jorden. For den Sags Skyld, at hendes mange Synder er forladte, er det, at hun elsker meget; men hvilken lidet forlades, elsker lidet. Dette Jesu Ord indeholder en Sandhed, der altid vil gjentage sig; men deraf vogte man sig for at slutte: ja saa var det jo bedst, jeg gav mig til at rangle forførdeligt, for saa siden at ombvende mig. Dette at ombvende sig er ikke en saa let Sag som at bytte en Skjorte; det er Hjertets umiddelbare Gripen af Guds Aand, og den som er ombvendt, som staar i Kristenforhold til Gud, kan aldrig ville synde med Vilje. Nei, men Jesus formaner til Selvprøvelse, til en Indtrængen i, hvad Guds Hellighed og Renhed vil sige, og saa sammenligne den med vor egen Sjælstilstand. Jo dybere og alvorligere du foretager denne Selvprøvelse, jo mere vil Gud vokse, og du selv dale; Afstanden mellem Eder, det vil sige Afstanden mellem, hvad du er og hvad du burde være, vil blive større og større, og du vil se, at du har meget, meget at bede om Tilgivelse for, meget at tage igjen, som du har forsvemt. Og jo mere du føler Storheden af Guds Tilgivelse, jo inderligere vil du blive i Bønnen, jo ivrigere i dit Arbeide for at være god og gjøre godt. Hvis Simon ikke havde været saa selvstikker og saa fornøiet med sig selv, men prøvet sit eget Hjerte, vilde han fundet, at han var langt, langt borte fra sit Maal „at være fuldkommen, ligesom Gud Fader i Himmelen er fuldkommen“; da vilde denne Følelse af Afmagt og af Videnhed ført ham til at udbrøde med Zolderen: „Gud vær mig arme Synder naadig!“ da vilde ogsaa Jesu Ord passet paa ham: „for den Sags Skyld, at hendes mange Synder er forladte, er det, at hun elsker meget“. Det gjælder for os at holde Sammenligningen mellem os og Gud i Live, daglig at maale os selv med Idealets Aalen, og da skal vi altid have en Braad, der jager os afsted til fortsat og ivrigere Arbeide for Guds Rige, da behøver vi ikke at frygte for at blive saa fornøiede med os selv, at vi som Simon synes, at vi ikke har saa synderlig meget at bede Gud om Tilgivelse for.

De, som sad tilbords, tog Forargelse over, at Jesus sagde: „dine Synder er dig forladte“, og de spurgte: „hvo er denne, som endog forlader Synder?“ De

antog, at Jesus af egen Fuldmagt tilfagde Syndernes Forladelse, og de saa ikke, at hvert Guds Sendebud, hver Mand og Kvinde paa Jorden, der ved sig besjælet af Guds Aand, har denne Fuldmagt at kunne sige til en tvivlende, bekymret, angrende Broder og Søster: „dine Synder er dig tilgivne“. Det er ikke de m, som tilgiver Synderne, men det er Gud; de bare udtaler Guds fittre Lov, ligesom en borgerlig Dommer udtaler den borgerlige Lovs Ord. Det er ikke den borgerlige Dommer, som af egen Fuldmagt tilfuger Dødsstraf eller Fængsel eller Frigivelse til Forbryderen, men det er ham, som er Rædsfabet, som er Forkynderen af Lovens Dom over hvert Tilfælde, Loven, som ikke han selv, men Folket har givet. Og den samme Ret har hver kristen Mand og Kvinde, at udtale den kristne Lovs Dom over de forskjellige Aandstilstande, der kommer ind under dens Grændse, hvor denne Dom er klar og grei. I dette Tilfælde kunde der ingen Tvivl være; thi den Guds Lov er uroffelig, at hver den, som af Hjertet angre sine Synder, saaledes som den forlorne Søn, og vil søge at leve et bedre Liv, han har Guds Tilgivelse, og Jesus, ligesom hver anden kristen Broder og Søster, har Ret at forkynde dette over ham, naar det kan være til Trøst og Styrkelse. Kvinden havde faaet en uendelig Tillid til Jesus, hun betragtede ham som en Profet, der særlig var benaadet af Gud; han havde tændt Gnisten til et helt nyt Liv i hendes Sjæl, og et Ord fra ham vilde gjøre hende langt bedre end fra nogen anden, ja hun brød sig ikke om at høre det fra nogen anden end ham. Og derfor falder de som Lægedom i hendes syge Hjerte, disse Ord af Jesus, særlig sagte til hende: „dine Synder er dig forladte! — din Tro har frelst dig, gik bort med Fred!“ At Jesus ikke mener paa egne Vegne at tilfuge nogen Syndernes Forladelse, sees af Vers 47, hvor han først fortæller som en givet Ting, at hendes mange Synder er forladte, og saa bagefter Vers, 48 siger, til hende: „dine Synder er dig forladte!“ Han udtaler altsaa i sidste Vers kun den Dom, som han ved er Guds fittre, usvigelige Dom i saadanne Tilfælde som dette. Denne Opfatning af en Kristens Ret er det, som har ledet til den Stik, at Presterne i forskjellige kristne Kirkeafdelinger tilfuger Syndernes Forladelse til de knælende Menighedslemmer ved Skriftemaalet. Det sker under Forudsætning af, at de Skriftende virkelig af Hjertet angre sine Synder, og er saaledes ganske i Orden. Men dette er ikke en Ret, som er forbeholdt Presterne; hver kristen Mand og Kvinde ellers har den ogsaa og kan gjøre Brug af den ved Syngesenge eller Dødsleier eller i andre Tilfælde, hvor et saadant bestemt Ord, sagt til den enkelte, kan give Fred til det oprørte Sind, saaledes som her til Kvinden. At finde i denne Jesu Stik at tilfuge Syndernes Forladelse fra Gud over de enkelte, som han fandt trængte til det og var værdige til det, et Bevis for, at han var guddommelig eller Gud selv, er taabeligt. Den samme Ret har som sagt hver af os.

Der er endnu en mærkelig Ting ved vor Tekst, som vi ikke kan lade ude af Betragtning, og det er, at Jesus her som altid lægger Vægten paa Kjærligheden.

Det at elste meget eller elste lidet er det, som danner Skillet mellem Menneffene, ikke deres forskjellige Opfatning af Troesdogmer.

En af mine Menighedslemmer, som ikke for langt tilbage har tilhørt et ortodoks Samfund, fortalte mig en Drøm, hun havde haft, og som jeg synes er mærkelig. Hun drømte, at Jesus kom gaaende imod hende, og hun fløi ham imøde med de Ord: „sig mig, skal der Blod til? skal der Blod til?“ Og Jesus saa paa hende med sine milde, udtryksfulde Øine og sagde bare: „hvad det kommer an paa, er at elste“. Ja hvad det kommer an paa, er at elste, elste Gud og elste Mennesker. Det var det, Paulus mente, naar han sagde, at Kjærligheden er Lovens Fylde, naar han lovpriiser Kjærligheden, og hvor han taler om Tro, Haab og Kjærlighed, lægger til: „men størst af disse er Kjærligheden“. (1 Cor. 13, 13.) Det var det, Apostelen Johannes mente, hvis Historien om ham er sand, at da han var saa gammel, at han lidet kunde røre sig, lod han sig bære hen i Forsamlingen og sagde bare disse Ord: „Børnlille, elsker hverandre!“ Og da Menighedens Ældste gik træet af denne evindelige Gjentagelse og spurgte, om han ikke vilde sige noget andet og mere, svarede han: „kan I dette, saa behøver I ikke mere“. Det er dette, at det er Kjærligheden, det kommer an paa, som saa sørgelig er glemt nu inden Kristentirken. Man strides om Dogmer og fordømmer hverandre paa Grund af disse Dogmer. Men hvor finder vi i hele det nye Testamente, at Jesus kjævler om Dogmer eller indprenter visse Dogmer som nødvendige til Salighed? Der var rig Anledning til det her, hvor han nævner Betingelserne for at saa Syndernes Forladelse. Men siger han her til Kvinden: „tror du paa den ene rette, katolske eller lutherske eller jødiske Være? tror du paa min Guddom, thi ellers blir du ikke frelst? tror du paa, at min Videlse og Død kjøber Dig fri fra al Synd? tror du paa Treenigheden? tror du paa, at Gud viser sin Almagt og Kjærlighed mod Menneffene ved at lade Størsteparten pines evigt i Helvede?“ Alt dette maa du tro, hvis du vil have dine Synder tilgivne og blive salig.“

Nei — nei Benner, Jesus var Gudskelov ingen rettroende Prest, han var et gudfyldt, gudbeaandet Menneske, og i Kraft af denne sin Visshed om at gaa Guds Grinder paa Jorden er det, han udtaler som Guds Lov, at det er Kjærligheden, det kommer an paa, og Kjærlighedens Liv, det Kjærlighedens Liv, som kan findes hos den jødiske Synderinde saavel som hos den hedske kana-næiske Kvinde, findes hos den jødiske Farisæer saavel som hos den kristne eller buddhistiske eller muhammedanske Prest. Et Liv hengivet i Kjærlighed til Gud og Mennesker — det er det, som frelser, hvad enten du har den rette Tro eller ei. Og kun den Tro er ret, der betoner Kjærligheden som Lovens Fylde, der driver Menneffene til et Liv i Selvopoffrelse for andre. Se, den Tro havde den jødiske Synderinde nu faaet ved Jesu flammende Tale. Hun var vist ikke rettroende i noget Stykke, dette jødiske offentlige Fruentimmer, hun har ikke yttret en eneste Stabelse om, hvad hun tror eller ikke tror, og Jesus eksaminerer hende heller ikke, og dog erklærer han, at hendes Tro har frelst

hende. Hvilken Tro da? jo, Troen paa Kjærligheden som en altstyrende Livs-
magt. Ved paa en saa usvigelig Maade at vise sin Kjærlighed til Jesu Person,
viste hun ogsaa sin Kjærlighed til Jesu Fortyndelse om Gud som vor store Fader
i Himmelen, der elsker og tilgiver alle sine Børn, naar de bare vil komme til ham
og søge at gjøre hans Vilje paa Jorden. Hun indstrev sig til at være hans
Discipel, til at være et Guds Barn. Det er denne Tro paa Guds Faderkjær-
lighed, som er den frelsende Tro, ikke Troen paa det ene eller det andet Sam-
funds Dogmer; det er denne Tro, som burde forene os i fælles Kjærlighed og
fælles Arbejde paa Jorden, hvad Samfund vi saa hørte til, fordi det burde være
Grundtroen for os alle. Og dog ser vi det sørgelige Syn, at naar En gaar
over fra et Samfund til et andet, saa styr alle de gamle Venner En som en
Frafalden og vil ikke kjendes ved En længer. Hvor blindt, hvor ynkeligt, hvor
farisæisk, hvor utristeligt, hvor langt, langt fra Jesu Aand! Hvorfor skal vi
ikke kunne elske hverandre ligesuldt, fordi hver søger derhen, hvor de synes, de faar
mest aandelig Føde? O gid Farisæernes Aand maatte vige en Gang for Jesu
Aand i hans egen Kirke. Da skal de mange, som endnu sidder halvt skjælvende
under de mange mennekeopfundne Dogmers Pisteslag, og som kommer bævende
mod Jesus med Raabet: „sig mig, skal der Blod til, skal der Blod til?“ — saa
se hans milde Dine hvile paa sig og hans Røst lyde til dem: „hvad det kommer
an paa, er at elske; thi Gud er Kjærlighed“.

Lad de Døde begrave deres Døde.

(Midfaste Søndag.)

Test: Luk. 9, 57—62.

Det vi skal tale om i Dag, er, at hvad det gjælder om for os Kristne, er at
følge den levende Jesus og ikke lade os tilbageholde eller heste af gamle Vaner
og de tusinde Hensyn til det bestaaende, naar dette bestaaende er aandstørsladt,
ikke længer følger Jesus. Det er en ung Mand, som ventelig har bakt Jesu
Opmærksomhed ved sit aandfulde, trofaste Ansigt, ved den oprigtige Vængsel,
hvormed han sugede i sig Jesu Ord. Jesus har straks med sit fine, sjælelige
Stjøn plukket ham ud af Forsamlingen, som En, der havde Evner i sig til at
bære hans Evangelium videre, og Jesus gjør det første Skridt, idet han beder
den unge Mand følge sig. Men istedetfor med Glæde straks at gribe Tilbudet,
blir den unge Mand pludselig ræd — det var dog at gaa fra det gamle tilvante
ind i noget nyt, som blev forfulgt — og han studser og finder frem en Un-
dskyldning. Hans Fa'r var død, og han maatte være med til Begravelsen.
Det er langt fra Jesus at ville forbyde eller have noget imod, at en Søn viser sin

Ja'r den sidste Pligt; men hvad han har imod, er, at en saa hellig Ting som dette skal bruges til Undskyldning for at nøle med at tage sit Valg. Derfor er det, han gi'r dette besynderlige, og tilskyndende bittre Svar: „lad de Døde begrave deres Døde, men gaa hen og forkynd Guds Rige“. Sagnet siger, at denne unge Mand skulde være Philip, der blev en af hans Apostle.

„Lad de Døde begrave deres Døde“ — de aandelig Døde begrave de legemlig Døde, — dette er først en Dødsdom over den bestaaende Jødedom. Den havde en Gang været levende, handlekraftig, baaret af inderlig Fromhed og moralsk Styrke; nu var den forstenet, bleven tør og formdyrkende, troede at behage Gud ved en smaalig Opfyldelse af intetsigende Ceremonier, der havde tabt deres symbolske Betydning, saa bare Benraden, Rammen, Stallerne stod igjen. Naar Ensbefæstede, Religionen, har mistet Aand og Inderlighed, da er det forbi med dens Mission, den dur til intet andet end at fastes ud og nedtrædes, vige Pladsen for noget nyt og bedre, som har bjerget Religionens Aand ud og fremstillet den i en bedre Form. Lad os begrave det Døde, som er dødt, og slutte os til det Nye, men lad ikke det gamle Lig afholde os fra at følge Aandens Rald, der lyder til os i Dag: følg mig nu!

Naar vi staar ligeoverfor et Lig, saa tænker vi ikke paa, hvad denne Form nu er — thi den er fold, slap, føleløs, overgivet Opløsning, — men vi tænker med Tak paa, hvad dette Menneske, der nu er Lig, har været den Gang det var levende, hvis det forresten har været noget, som er Tak værdt. Vi tænker paa de hyggelige Stunder, vi har haft sammen, paa de gode Ord dette Menneske har talt, paa den gode Indskydelse han har haft i og udenfor sit Hjem, og det er, ligesom alt det mindre gode, der ogsaa klæber til Grindringen om ham eller hende, nu spinder, blir lidet, mens det gode vokser i Demodet ved Afstedens Stund. Og saaledes er det ogsaa med forældede Anskuelser; skjønt vi maa indrømme, at de er forældede, at de ikke kan staa sig for den moderne Undersøgelse, at det Nye har Ret, saa tør vi dog ikke slippe dem alligevel. Vi er bundne til dem ved altfor mange Minder, vi husker den Stund, da de virkelig var en levende Magt i os til noget godt, fordi vi blindt troede paa dem, og saa sidder vi og ruger over Liget, istedetfor kjælt at følge det Nye, som vi i Grunden hylder, og naar Raldet lyder til os: „kom og følg mig!“ saa svætter vi op, halvt rædde, og famler efter Undskyldninger, og finder vi ingen anden, saa tar vi den, at vi maa først se det gamle vel begravet, før vi indlader os paa det Nye. Det er ikke at rose, dette; thi det, som ligger bagom, er ikke Trofasthed, men snarere Feighed; vi er rædde for alt det, som følger med ved at slutte os til det Nye, Afsted med Barndomsindtryk og Barndomsvenner, Afsted med de tilvante Sammenkomster om den hyggelige Kaffeop, Vondord, Misforitaelser, Forfølgelse, smaalig Sladder, Lidelser fra vore Kjæreste, der betragter vor Sandhed som et aandeligt Frafald, — alt dette holder os tilbage fra at tage det afgjørende Skridt. Vi indbilder os, at det gamle Lig ikke er ganske dødt endnu, der kan endnu komme Liv i det, naar det vaagner af sin Skindød; vi vil i alle Fald se det vel begravet,

— og saa venter vi og venter vi istedetfor raadt at tage det afgjørende Stridt og følge det Nye. Denne Nølen tjener ikke til at øge vor aandelige Vækst; tværtimod vi taber paa den. Vi sønderlides ved denne stadige Vankelmødighed, ved denne stadige Overstylsen af Vølgedragene fra gammelt og nyt, naar vi staar med en Fod i det nye og en i det gamle. Vi blir ledeløse og margløse ved at lade os trække i en Arm af det nye og i en af det gamle; vi mister tilsidst vor Evne til at vælge, vor Evne til Selvstændighed. Da bedre at tilhøre helt det gamle, end at være halvt af hvert. Den, som vælger bestemt og sikkert efter sin Sjæls Overbevisning, enten det er tilhøre eller tilvenstre, han blir helstøbt og sund; den, som ikke ved, hvad han vil, og hvad han tør, blir bare forvirret og i Grunden til Latter for begge Parter. Derfor følg hjækt Raldet, naar det lyder til dig: følg mig! Nøl ikke og hav de tusind Betæneligheder. Husk paa Jesu sande Ord: „Jungen, som lægger Haand paa Plogen og ser til de Ting, som er bag ham, er vel stiftet til Guds Rige“. Vots Hustru blev forvandlet til en Saltstøtte, fortæller Sagnet, den Gang hun vendte sig fra Frihedens Land, hvortil Engelen ledede hende, og til Sodom's gamle Syndeland, der nu blev begravet i Jld og Svovl. Hvis jeg havde en Skilling for hver Mand og Kvinde indenfor de ortodotse Kirker, som i Grunden hylder liberale Anstuelser, men bare ikke tør vedkjende sig dem, saa vilde jeg være en holden Mand. De venter paa, at det gamle Lig først skal begraves, før de raader Hil til den nye Konge.

Hver Tid har sine Ideer, der trænger i Forgrunden og er levende just paa den Tid, og mange af disse Ideer kan endog tit synes latterlige for os, som nu lever, fordi de for os bare er aflægsse, bare Lig. Vi kan ikke forstaa, at disse Tanter en Gang kan have været levende og virkelig har optaget Folk, som det alt fortærende, brændende Spørgsmaal; men dog har det været saa. Saaledes med de theologiske Stridigheder i den græske Kirke paa Arius' Tid og senere. Den første kristne Kirke var udeluttende praktisk. Den indførte frivilligt Gien- domsfællesskab og havde sin Styrke i Kjærligheden. Den blev holdt frisk ved Forfølgelsens Martyrild, og de, som maatte skjule sig i Huler under Jorden for at saa kunne dyrke sin Gud i Fred, de lærte at holde sammen, de lærte Begeistring af Lidelsens Flamme, saa Hedningerne selv maatte beundre deres Martyrmod og Kjærlighed og udbryde: „se hvor de elste hverandre!“ Men da saa Kristendommen var bleven Statsreligion, havde faaet Fred og gode Embeder, var kommen i Hænderne paa forhenbærende Hedningesilosofier, da stiftede den Karakter. Den praktiske Fromhed traadte i Baggrunden, traf sig tilbage i Ortenen og paa Spiler i unaturlig Overdrivelse, mens Theologien styrkede sig hovedfuld ind i al Slags Haarkløverier og Spidsfindigheder. Naar vi læser de Tidens Kirkehistorie, synes vi at maatte tro, at disse Stridsspørgsmaal bare vedkom Presterne og Theologerne, og at Folket stod uberørt. Men det var ikke saa. Disse Spørgsmaal, om Jesus var af samme Natur som Faderen eller af liggende Natur som Faderen, om Jesus var to Naturer eller en Natur o.s.v., de gik ud paa Gaden og ind i Værkstederne, saa Arbeidsfolk, naar de kom fra

fit Arbeide, disputerede om dette, og bare om dette, og slog hverandre blodige for at bevise sin Sats Rigtighed, og Prestes og Biskoppers spændte hverandre ihjel paa Kirkemøder og maatte kalde til Hjælp Hære af Matroser, for at bevise sin Sags Rigtighed. Ligesom Toldtariffen og Arbeiderspørgsmaalene nu tilskrives sig al Opmærksomheden, saaledes var det disse theologiske Snurrepiberier, som for den Tids Menneſker optog Fantasi og Tænkeevne. Det var, som om Saligheden ſkulde afhænge af, enten man gik til den ene eller anden Side, omtrent ſom nu i Amerika i Naadevalgſtriden i den ſtandinaviſt-lutherſke Kirke, hvor ogſaa de ſtakkels Farmere rives med ind og ſkal dømme om, enten de er udvalgte til Himmerige paa Forhaand eller ſiden, naar de har grebet den ene rette Side af den ene rette lutherſke Lære. Vi, det nittende Aarhundredes Menneſker, forſtaar ikke dette, vi forſtaar ikke, hvorledes deres Hjerner maatte være beſtafne, ſom kunde gjøre diſſe intetſigende Spørgsmaal til en Hovedſag; men det var ſaa. Diſſe Tanke, ſom nu hos alle fornuftige Menneſker er lig, var den Tid levende, ſamlede om ſig Begeiſtring, Harm, religiøs Høleſe, for ikke at ſige Fanatiſme, ſtillede ſig virkelig i Sammenhæng med Tidens aandelige Behov og Liv. Men naar de nu i vore Dage gjentages og vil gjøre Krav paa vor Opmærksomhed og Andagt, da ler vi; thi vi har nu ganſte anderledes vigtige Ting at tænke paa, end at ſlaas om Naadevalg.

I Middelalderen, i den ſaakaldte ſkolaſtiſke Periode, ſaa vi det ſamme Eerſyn, dog her rigtignok indſtrænket til den lærde Del af Folket og foregaaende paa Latin, et Sprog, ſom Maſſen ikke forſtod. Der holdtes Kirkemøder og ſtore Forſamlinger, hvor de løierligſte Ting diſtuteredes med ſtorſte Alvor, ſom om det gjaldt Himmelenſ Salighed. Man opſtillende Spørgsmaal ſom: „kan Gud alt? kan han ogſaa ikke være til? kan han gjøre ſort til hvidt? kan han tilintetgjøre det ſkede, ſynde, lybe? Hvorfor er Kristus Guds Søn og ikke Guds Datter? hvorfor har Menneſket ikke Horn i Panden? har de Opſtandne Haar og Negle? opſtaar de fede ſom fede og de magre ſom magre? Skulde Caſarus's Arvinger, da han opvakteſe fra de Døde, tilbagegive ham deres Arv eller beholde den? Havde Adam Nable? Vaskede Pilatus ſig med Sæbe, den Gang han udtalte Dommen over Jeſus? Hvor meget Vin blev der drukket i Brylluppet i Kana? Kan Gud bjæſſe ſom en Hund? Sidder Gud Fader eller ſtaar han? Kan han ſkabe et Bjerg uden Dal? Danſer Englene Menuet eller Vals? Til hvilkken Barmegrad ſtriger Heden i Helvede? o. ſ. v.*)

Der blev formelig holdt Diſkuſionſtampe om ſlige Spørgsmaal; unge dannede Menneſker ſtrømmede ſammen fra alle Lande til de berømte Univerſiteter, hvor Veddekampene foregik mellem de aandelige Fægtemeſtere; jubledes og kranſede den Magiſter, ſom vandt, og haanede den, ſom maatte erklære ſig overvunden. Diſſe Tanke var ikke lig den Gang, de ſtod i Forbindelſe med den hele øvrige Theologi, de fordrede Læſning, Værdom, Diſputerſærdighed, Optugteliſe

*) Hammerichs Kirkeſtorie, S. 263. Bind 2. Bon Corvins Paveſpeilet, S. 57.

i Tanke skarphed. Ungdommens Fantasi fyldtes og bevægede sig i disse Kredse. Nu derimod er de Lig, fordi Ungdommens aandelige Liv fordrer en ganske anden Næring, dens religiøse Sands skaber sig et ganske andet praktisk Udslag. Lad derfor de Døde begrave deres Døde; de, som endnu pusler med slige eller lignende theologiske, mugne, forlagte Mumier, som om der endnu var Liv i dem, lad dem faa Lov i Stilhed at begrave dem og gjøre al den Høitid de kan med Begravelsen, men Ungdommen, som der er Liv, Kraft og Tanke i, vil gaa efter den levende Jesus og ikke lade sig hæfte af døde Fædre.

Naar vi læser Historie, skal vi læse den med Retfærdighed. Det, som synes os forældet, forlagt, ja latterligt, skal vi se i sin Samtids Lys, og tænke paa, at det dog kanske har spillet en Rolle, og det en ikke ubetydelig Rolle i Tidens aandelige Liv. Vi skal erkjende, at det kan have haft sin Berettigelse den Gang, om ikke nu, og overlade det trygt til Gravens Fred, lade de Døde begrave sine Døde. Men hvis vi vil paaataa, at disse Tanter ikke ere døde, men vil tvinge Liv ind i dem ved kunstig Indspjøjning; hvis vi vil kjøre rundt med dette sminkede, oppudsede Lig og udgive det for livskraftigt og fordre Massens Erhødighed for det, da bør der protesteres. Vi har andet at bruge vor Tid og vore Evner til, end at tulle med et gammelt Lig. Saaledes vil jeg sige om den religiøse Udvikling nu om Dagen, at den har sprunget forbi mange af de gamle Dogmer, der for spillede en Rolle i Tidens Tankegang, men som nu ligger igjen som Lig. Det, som før var slaaet fast som en Troes- og Salighedsfag, det ikke alene tvivles paa nu, men det behandles som et overbundet Standpunkt, vi ikke længer har Brug for. Jeg søger herved til Dogmer som om Predestinationen eller Forudbestemmelsen, udøbte Smaabørns Fordømmelse, Læren om et evigt Helvede, om at Hedninger, som aldrig har hørt Kristus nævne, blir fordømte, simpelthen fordi de er fødte Hedninger, om Bibelens bogstavelige Inspiration o. s. v. Se disse Dogmer er nu, selv indenfor de fleste ortodokse Kirker, virkelig døde. De kan staa trykte i Menighedens Troesbekjendelse, men de prædikes aldrig over, de nævnes ikke, de bruges ikke, de er som ved en stiltiende Overenskomst overladte til Gravens Fred. Jeg tager her ikke med de skandinaviske-lutheriske Kirker i Amerika, da dette ikke gjælder om dem, fordi de altid vil ligge saa en 500 Aar bagenfor de andre i sin Theologi; men jeg søger til de andre amerikanske, ortodokse Menigheder. Det er jo ganske nærtværdigt at se, hvorledes der er en Brækken op af den gamle, dogmatiske Theologikristendom overalt indenfor de forskjellige Samfund. Heber Newton staar paa en episkopal Prækestol og leverer den skarpeste Kritik over Bibelens Bøger, der kanske endnu er hørt fra det Hold, og gjør Ende paa hver Tanke om Bibelens bogstavelige Inspiration; Canon Farrar af den samme Kirke, sender ud sin lærde Bog imod Helvedesstraffenes Evighed og beviser, at dette Dogme beror aldeles paa en Misforstaaelse af et græsk Ord i det nye Testamente; Doktor McGlynn taler mod Pavens Ufeilbarhed og Misgrebene i den romerske Kirke, skjønt selv Katolik. Dr. Thomas blir dømt ud af sin Kirke, den methodistiske, paa Grund af Kjætteri i Læren, men

Folket følger med den udstødte, og han prædiker for fulde Huse i de største Haller i Chicago og er som Byens gode Engel; Dr. Swing slutter sig ogsaa til denne saakaldte nye Ortodoksi, der i intet, saavidt jeg skjønner, skiller sig fra Unitarismen, i alle Fald i dens ældre Form; Henry Ward Beecher af den congregationalistiske Kirke slap et Dogme hørt Ar og begravede det ærligt og rebeligt; Dr. Townsend sprængte sin Kirke, sluttede sig til den nye Ortodoksi og blev Medredaktør af det mest radikale, unitariske Blad „Unity“; Dr. Smith af St. Paul blev tjed af Methodismens Spændetrøje og prædiker praktisk Kristendom i Theatret i St. Paul; Dr. Hugh Pentecost har traadt ud af den congregationalistiske Menighed og stiftet en Folkets Kirke, hvor han med glødende Harme og Styrke tordner mod Millionærernes Synder og taler Folkets Sag; Presbyterianerne holde Kirkemøde, hvor der tales om grundigt at revidere deres Troesbetjendelse, og en af Professorene ved deres Prestestole maa anklages for Kjetteri, fordi han rent ud fordømmer Sætninger i deres egen Troesbetjendelse. Vi ser Møder, hvor ortodokse Prester sidder som Brødre og Venner sammen med unitariske Prester og taler ud af den samme brede Forstaaelse af Kristendommen, Kjærlighed til Gud og Kjærlighed til Menneſker. Der er en Frigjørelsens Luftning overalt, en Nedrivelse af de taabelige, theologiske Stillemaure, en Trang til Samling, en Trang til praktisk Arbejde, som vi maa hilse med Glæde. Det er Tegn paa, at man nu for Alvor vil følge den levende Jesus og prædike Guds Rige og lade de Døde begrave deres Døde. De, som endnu finder Fornøielse og Tilfredsstillelse i at stille med det dogmatiske Lig og vaage over det, og sende dem til Helvede, som ikke ønsker dette, de faar gjøre saa, men Tiden vil løbe fra dem, og de vil føle sig efterhaanden som østerlandſke Grædetoner, der kun har at jamre og hyle over de Døde. Den religiøse Strøm, som der er Liv i, gaar i Retning af praktisk Arbejde. Ligesom den vil lede op igjen Jesu simple Grundſandheder og følge ham, saaledes vil den ogsaa følge den første kristne Kirkes praktiske Retning. Den vil sætte Jesu Program som fit: „han har sendt mig til at kundgjøre Evangelium for de Fattige, at helbrede dem, som have et sønderknust Hjerter, at forkynde de Fangne, at de skulde løslades, og de Blinde, at de skulde faa Syn, at sætte de Plagede i Frihed“. (Luk. 4, 18). Den vil bygge videre paa Jesu Broder, Jakobs Yttring, at „en ren og ubesmittet Gudsdyrkelse for Gud og Faderen er denne, at besøge Faderløse og Enſer i deres Trængſel, at bevare sig selv ubesmittet af Verden“ (Jak. 1, 27). Ethvert religiøst Samfund nu om Dagen, som ikke lægger Vægten paa Livet selv, paa det at gjøre godt, paa det at gennemſyre Love og Institutioner med Brodertjærlighedens Aand, er paa Dødens Bei og vil blive ſeilet agterud. Det, som derfor bærer de ſkandinaviske-lutherſke Menigheder, der endnu vil lægge Vægten paa det dogmatiske, er ikke deres Theologi, men hvorvidt de foruden denne er iſtand til at leve tjærligt og godt, hvorvidt de trods denne dog huser mange fromme og brave Menneſker. Det er ikke den theologiske Nættroenhed, som ſtaber Kirkens Sundhed, men dens praktiske Dygtighed i at gjøre godt og ſkabe gode, virkedygtige Menneſker. Det

er det, som har opretholdt den katolske Kirke, trods dens militære Prestedespoti, at den har været stor i Barmhjertigheds-gjerninger, i Selvopoffrelse og endnu er det. Religionen er Menneskets bedste Ven og Hjælper, fordi den skulde drive ham og dygtiggjøre ham til et selvopoffrende Liv i Kjærlighed til alt godt, og den Religion, som ikke kan det, er en lav Religion, er en Religion, som er dømt til Døden. Derfor er det, vi kalder den kristne Religion den højeste, vi kjender, og har indstrevet os under dens Fane, fordi vi tror, den opstiller de rene og bedste Fordringer for et sundt og sandt Menneskeliv, er bedst stiftet til at indgyde Begeistring og Offervillighed, og bringer den rigeste Trøst ind i syge, søgende Hjerter. Sviger den kristne Religion den Opgave og lægger Vægten andetsteds hen, da dømmer den sig selv til Døden. Men dette er ikke dens Stifters Skyld; thi for ham var Gudkjærligheden og Menneskekjærligheden alt; men det blir da hans Efterfølgeres Skyld, som har misforstået, misbrugt, forvrængt hans Ord og hans Lære. Og naar derfor Kristendommen nogensinde træder os i Møde i den Form, theologisk presteklædt med en hel Del Dogmer, som ikke skal forståes, fordi de er uforstandige, men blindt troes, for saa vil Presterne, da er det vor Pligt at forlade dette Samfund og se os om efter den levende Jesus, efter et kristent Samfund, hvor hans praktiske Broderkjærligheds Aand endnu findes, og saa lade de Døde begrave deres Døde. Thi Jesus er ikke død, han lever evigt. Enhver god Mands Ord og Gjerning lever Slægterne nedover i et velsignet Eftermæle, og Jesu Ord, den reneste, den bedste, vil leve ind i Evigheden. Og derfor vil vi lede ham opigjen, trænge os frem til Kilden for at faa af det rene Vand, og ikke hente det ved Vandrerne, hvor Middelalderens disputereske Munke og Prester har tomt sine Kloaker. Og ham finder vi helst, hvor han staar omringet af Menneskeheds Nød, mellem de Syge og Vertbrudne, mellem de fattige og Fortrykte, talende de Smaas Sag mod Uretfærdighed og Bødsel og strækkende sine velsignende Hænder udover Mængden, for at give dem baade legemlig og aandelig Trøst. Og der maa vi ogsaa staa, vil vi blive hans sande Efterfølgere, ikke paa kjævlende Kirkemøder og bombardere hberandre med Skriftsteder, men i Livets egen skrigende Virkelighed, prøvende paa at løse Tidens Opgaver. Det er jo sørgeligt, at en modig Prest som Pentecost i Newark skal kunne sige offentlig: „den Sandhed, som Jesus lærte, læres ikke i de kristne Kirker, og den Mand, som forsøger at lære den saaledes, som Jesus lærte den, han maa gaa ud af Kirken“, og Tilhørerskaren bryder ud i Haandklap som Tegn paa Bisfald. Det er sørgeligt, hvis hans Dom endvidere skal træffe den, naar han fortæller: „Læren om Menneskenes Broderforhold er død i Kirken; jeg mener Kirken som Institution. Kirken bøier sig selv for Penge og Fødselsaristokrati. Den logrer for Rigdom og Dannelses og Udmærkelse. Det Arbejde, som Kirken gjør, vil, om det uforstyrret fortsættes, bryde ned Broderfælsens blandt Menneskene. Vi har allerede Universitetsprofessorer, som erklærer, at alle Mennesker ikke er skabte lige“. Er dette sandt, da siger vi om enhver saadan Kirke: „lad de Døde begrave deres Døde, men kom du og følg

mig". Kom og følg den levende Mand, der vandrer gjennem Verden, opflam-
mende Menneskene til at gjøre godt.

Den Høiestes Kraft skal overflygge dig.

(Maria Bebudelsesdag.)

(Lest: Lu¹. 1. 35.)

I vor Lest i Dag er det os fortalt, at Jesus af Nasaret skulde fødes paa en mirakuløs Maade, idet hans Moder skulde være en Jomfru, over hvem Guds egen Kraft skulde nedstige, saa at Jesus undfangedes uden nogen Mands Mellemkomst. Vi tror ikke paa denne Fortælling som virkelig Historie af mange Grunde. Først finder vi nogenlunde samme Historie fortalt om andre religiøse Reformatorer, længe før Jesus, saasom Krishna, Buddha, Lao Tse; dernæst finder vi, at det var en gennemgaaende Fordring, kan vi sige, hos alle de gamle Folk, at de Mennesker, der udmærkede sig særligt mellem dem, som ragede et Hoved opover alle andre, maatte være blevene til paa en anden Maade end andre Mennesker, ved en Guds særegne Mellemkomst. Deraf kom Grækerne mange Fortællinger om Halvguder, jordiste Mennesker, hvis Moder var en jordist Kvinde, men hvis Fader var Gud den almægtige selv. Disse Sagn udtaler paa den stærkeste mulige Maade Menneskenes Beundring og Taknemlighed for sine store Mænd. Denne Beundring og Taknemlighed gif saa endnu et Skridt videre, idet den ophøjede disse Mennesker til Guderang. Saaledes med Buddha, saaledes med Lao Tse, saaledes med Apollonius af Tyana, saaledes med Jesus af Nasaret. Endnu en tredje Grund har vi til ikke at tro paa denne vor Lest som bogstavelig Sandhed, og det er, at saaaandt Gud er Indbegrebet af al Visdom og Fuldkommenhed, kan og vil han ikke gaa udenfor de af ham selv satte Love i Universet; thi ved at gjøre det, ved at bryde dem i Stykker og gjøre Mirakler altsaa, vilde han erklære sine Love ikke altid at strække til, ikke altsaa at være fuldkomne, kort, han vilde afsætte sig selv som Gud. Nu har han engang sat den Lov, at intet Menneskebarn kan blive til uden gjennem en Mand og en Kvinde, følgerlig er heller intet Menneskebarn bleven til paa anden Maade, følgerlig har ogsaa Jesus, som alle andre, havt en jordist Fader og en jordist Moder og bleven til paa en ganske naturlig Maade.

Men om vi end maa forkaſte vor Fortælling i Dag som bogstavelig Historie af disse anførte Grunde, forkaster vi den ingenlunde som Poesi. Den har sin poetiske Sandhed og vil beholde den til alle Tider. Og denne Sandhed ligger udtalt greit og klart i disse Ord af Englen: „den Hellig-Mand skal komme

over dig, og den Høiestes Kraft skal overskygge dig, derfor skal ogsaa det Hellige, som fødes af dig, kaldes Guds Søn." Men denne Hilsen gjælder ikke bare Maria, men gjælder alle Mødre, den gjælder alle Mennesker tillige, ja ikke blot Mennesker; men alt i Naturen, der har Liv, faar først dette ved, at den Høiestes Kraft overskygger det, og det saaledes blir kaaret til at være en Guds Stabning. I Beretningen om Stabelsen i første Mosebog staar der jo, at Guds Aand rugede over Vandene. Her er samme Tanke udtalt. Intet kan faa Liv, faa et ædelt votsende Liv, uden at Gud tænder sin Livsgnist i det, uden at den Høiestes Kraft overskygger det. Det samme er udtalt, skjønt lidt klodset, i den anden Stabelsberegtning i Kap. 2, hvor Gud indblæser Livsens Aande i Mennesket gjennem dets Næse, den Gang det endnu ligger som et dødt Ler.

Vil vi lytte til, hvad Videnskaben aabenbarer os om Jordens Tilblivelse, saa ser vi, hvorledes Guds Aand har ruget over Vandene og ved sin barmende, overskyggende Kraft skabt alt Liv af smaa bitte, for det ubevæbnede Øie ofte usynlige Celler, men som er fyldte med en saa vidunderlig ablende og fødende Kraft, at der ud af dem har udfoldet sig hele Stabningskræften, Sol, Maane og Stjerner, Blomster, Træer, Dyr og Mennesker. Tag en Plante og opløs den i alle dens kemiske Sammensætninger. Du kan akkurat fortælle, hvormange Vægtdele der er af hver Ting, og dog kan du ikke labe Planten alligevel, om du rører disse nok saa mange Gange sammen; thi den Høiestes Kraft maa overskygge den først, før den kan bli til Plante. Dette vidunderlige Livsfluidum, vi kalder Livskraft, hvor kommer det fra? — vi ved ikke. Det springer ud af det usynlige, ud fra Guds egen Varm saa at sige. Men det er saa nødvendigt, at uden det kan ikke Planten eksistere. Det samme med Dyret, ogsaa Menneskedyret. Naar Legemet ligger der stivt og koldt, kan du faa Liv i det igjen? Man har forsøgt, men forgæves; thi man kan ikke eftergjøre den hellige Aands udrugende Varme, den Høiestes overskyggende Kraft. Livet kommer og det gaar, men vi ved ikke hvorledes. Vi kjender de ydre Former for Livets Stabelse, men ikke den indre Kraft, som virker underbart gjennem disse Former. Vi ved, at i hele Dyrestabelsen Liv frembringes ved, at en mandlig Celle forbinder sig med en kvindelig Celle, men hvorledes dette kan frembringe noget Liv, er og bliver et Mysterium. Thi denne hemmelighedsfulde Guds overskyggende Kraft ved vi eksisterer, men vi ved ikke, hvad den er.

Hvad vi her har omtalt, gjælder Mennesket sammen med hele den øvrige bejælede Stabning. Men Mennesket har desuden noget for sig selv, noget, som gjør den til en intellektuel Bevidsthed, til en Personlighed, noget som Dyrene mangler. Derfor kaldes Mennesket Stabningens Krone. Det er ganske dette, som sigtes til i den gamle Stabelshistorie, naar Plante- og Dyreverdenen fremstilles at blive til bare ved et Staberbli, mens Mennesket fordrer en særskilt Akt af Gud, modtager noget, de andre ikke har faaet, nemlig en ligefrem Beaandelse af Gud. Den Høiestes Kraft overskygger det paa en særlig Maade. Dette afbryder ikke dets Stilling som øverste Trin i en Udviklings-

række af Skabelser, saaledes som Evolutionstheorien fremstiller det; det siger bare, at Skabningsrækken maa have naaet et vist Trin i Udvikling, før det er muligt for denne Guds særlige, beaandende eller overstyggende Kraft at træde til og skabe den intellektuelt bevidste Personlighed. Og først her gjælder i høieste Maal Englens Hilsen til Maria: „den Høiestes Kraft skal overstygge dig; derfor skal ogsaa det Hellige, som fødes af dig, kaldes Guds Søn.“ Thi denne Betsignelse er ikke en, som Maria har Eneret til; den gjælder hele Menneskeslægten som en almindelig Lov. Hvis vi giver den Høiestes Kraft Lov til at overstygge os, skal det Hellige, som fødes af os, kaldes Guds sande Barn. Det er denne storartede Tanke, jeg i Dag særlig vil dvæle ved. Denne Englens Hilsen til Maria, som Boesien har anvendt paa hende, længe efter at Jesus havde levet, virket og lidt, er i Grunden en Tribut til h a m, en Lovprisning af ham som en Guds sande Søn, som En, der har fyldt Menneskehedens Bestemmelse, er bleven et Mønster for os til alle Tider, fordi han har vist, hvad et Menneske kan bli til, naar det lader den Høiestes Kraft overstygge sig, naar det lader sig lede i alt af Gud og samler al sin Styrke fra ham. Og denne hans Glorie skinner tilbage paa hans Moder, som bragte denne Menneskehedens Helt til Verden.

Mennesket er det sidste Led af Skabningsrækken her nede paa Jorden, og derfor det ypperste; thi alt har udviklet sig fra det mindre fuldkomne til det mere fuldkomne. Og saaledes er der indenfor Menneskerækken ogsaa en Udvikling fra det mindre fuldkomne til det mere fuldkomne. Vi ser det tydeligt ved at sammenligne en af de raaceste Bilde fra Afrikas Skoge med en dannet Europæer, Asiatier eller Amerikaner. Hvilket umaadeligt Sprang! hvilken uendelig Forskjel! Og dog er begge Mennesker, dog har de denne særegne Gave, jeg kaldte en bevidst Personlighed, der stiller dem fra Dyret. Men hos mange ligger denne Personlighedens Gave slumrende, udyrket, ubrugt. Den Høiestes Kraft har ikke overstygget dem anderledes end til at sætte i Virksomhed de Kræfter, de har tilfælles med Dyret. Ja mange misbruger saaledes selv disse Kræfter, at jeg ikke betænker mig paa at sige, at mangen en Hest, Hund og Abe viser sig ædlere og bedre end det Menneske, som er dets Herre. Jeg glemmer aldrig et Billede, jeg saa en Gang af en ung, fin Herre, der kommer drukken hjem, saa han er tumlet om paa Gulvet og ikke er istand til at rejse sig. Der ligger han med et halvt idiotisk, fjollet Smil, mens hans trofaste Hund sidder alvorlig foran ham og stirrer paa ham med sine kloge Øine. Her er et Billede af, hvorledes Skabningens Herre kan nedværdige sig under Dyret, uagtet det har Mulighederne i sig til noget høiere, hvorledes det har nægtet den Høiestes Kraft at overstygge sig, saa at disse slumrende Muligheder af Adeltab hos Mennesket kan komme til Udvikling. Det er nemlig ikke gjort med, at den Høiestes Kraft en Gang har overstygget os, saa vi har faaet Legemet's Liv s a m m e n med Dyrene og Personlighedens Liv o v e r Dyrene. Den Høiestes Kraft maa over=

flygge os Gang paa Gang, maa være vor stadige Hilde til høiere Liv, hvis vi som Jesus skal kunne kaldes Guds Søn.

Det er Profetien, som udtales over Jesus i dette Ord til Maria, Profetien om, at hele hans fortsatte Liv skulde være en fortsat Beaandelse af den Høiestes Kraft, fordi han vilde det saaledes, fordi han aabnede sig for den guddommelige Beaandelse. Og den, som kan gjøre det, enten han kaldes Jesus eller hvad som helst andet, han bliver hellig, han bliver Guds Søn.

Det er dette, Ortodoksien, i Følelsen af Menneskenes Uværdighed og Videnshed, har ment, naar den taler om, at vi intet kan gjøre af os selv, men trænger Guds Raade; men den har overdrevet denne Tanke og gjort et latterligt, fløvende Dogme ud af den om Menneskets totale Fordærvethed. Og Guds Beaandelse har den gjort til en Slags Trolddom, der skal meddeles gennem Kirkens Sakramenter og Formidling. Men den sande Tanke, som ligger paa Bunden af denne Forbrængning, er, at Menneskets trænger Guds Beaandelse, en Overflygning af den Høiestes Kraft atter og atter for at vokse op til at blive en sand Guds Søn og en sand Guds Datter. Ligesom Guds Kraft skaber Livet, saaledes maa ogsaa Guds Kraft opholde Livet. Og det høieste i Menneskets Liv er den spirituelle Side. At vide, at man er Aand, at denne Aand er kommen fra Gud, at denne Aand som et Frø nedlagt i Jorden kan vokse til Plante og Blomst, efter som bort Hjertes Jordsmon er, at man derfor har det Ansvar paa sig at give denne Aand Næring, saa den kan naa sin høieste Mulighed, det er Menneskets høieste Visdom, at handle derefter er Menneskets høieste Lykke. Der er saa mange, som ikke sætter Pris paa denne den fineste Side af deres Aand; hvad de sætter Pris paa er kun Tankens, Intelligensens Voksen. Og derfor er Særmærket for vor Tid Opfindelser og Opdagelser i Videnskabens Verden, der kan løfte Verden frem i materielt Velbære. Dens Gidsoner er dens største Helte. Vel — det er ikke Meningen at laste eller værdsætte lavt denne Bestræbelse; men der er en anden høiere, — den nemlig at arbejde paa selv at blive god og at gjøre andre gode. Thi deri bestaar Hemmeligheden ved at være Guds Søn og Guds Datter. Og denne Udvikling er ikke bunden til Læsning, til videnskabelige Undersøgelser, der kun er tilgængelige for Faa, den er nemlig for alle, selv i de laveste Vilkaar. Den sker nemlig ved at sætte sig i Rapport med Gud, ved at aabne sig for den Høiestes Kraft, saa den kan overflygge os og avle noget inde i os, ved at kjende sig gudsødt, gudbaaren, gudelsket, ved at grunde paa, hvorledes man kan saa sig selv ned mellem Menneskene og være til størst Nytte for dem. Dette at udvikle Kjærlighedens fineste Streng og Trebler i sin Sjæl, at holde Troen levende og frisk paa Gud som sin Fader, at glæde sig i Haabet om det evige Liv, der rækker over alle Verdener, at se Guds levende Haand og føle sig forvisset om hans Nærberørelse trods alt det Mørke, Menneskene kaster over Livet, at føle sig i Sammenhæng med de henfarne Slægter og deres Arbejde — dette er altsammen at arbejde paa at blive en sand Guds Søn, at lade den Høiestes Kraft overflygge sig. Det er dette Selvarbejde

sammen med Guds Aands Arbejde, der har frembragt Mænd som Buddha og Jesus, de største religiøse Genier vi kjender, den ene fra Kongetronen, den anden fra Høblebænken. Det er dette, som gaar igjen i alle kjærlige Mænd og Kvin= der paa Jorden, der har vandret i deres Fodspor, skjønt deres Navne er ukjendte for Verden. De har bredt sit Væsen ud til Gud, og den Høiestes Kraft har overflygget det. Vi tror nemlig paa en Guds Aand, ikke nogen Person, men en Kraft udgangen fra Gud, der kan komme i Forbindelse med Menneskene og virke paa dem. Ligesom et Menneskes Aand kan virke paa et andet, saa tror vi ogsaa, at Guds Aand kan virke paa Menneskets, da Menneskets Aand er udflydt af Guds Slaverkraft. Vi tror paa dette som fuld Virkelighed, ikke bare som en poetisk Frase. Og Udtrykket i Lukasevangeliets vil sige, at Jesus fra den første Begyndelse af var baaret og lod sig bære og bære af Guds Aand, var opmærksom paa og dyrkede denne fine Side af sin spirituelle Natur.

Paulus har fremstillet denne Tanke i det berømte Sted i (1. Cor. 15, 45—49), naar han siger: „Det første Menneske Adam er bleven til en levende Sjæl, den sidste Adam til en levendegjørende Aand. Men det aandelige er ikke det første, men det naturlige, derefter det aandelige. Det første Menneske var af Jord, jordisk; det andet Menneske er Herren af Himlen. Saadan som den Jordiske var, saadanne er de Jordiske, og saadan, som den Himmelske er, saadanne er og de Himmelske. Og ligesom vi har baaret den Jordisks Billede, saa skulle vi og bære den Himmelskes Billede.“ Saaledes er de to Adammer for Paulus kun Typer for den aandelige Tilstand, som findes i hvert Menneske. Den første Adam er Billede af det jordbundne, det Liv vi har sammen med Døret; den anden Adam, Kristus, er Billedet af Menneskets aandelige Side. Vor spirituelle Natur er himmelsk, siger han, det er den, som stiller os og hæver os over Døret, et himmelsk Frø nedlagt i os, for at vi skal vokse, og saa at vi kan vokse op til Lighed med Kristus. Det aandelige er ikke det første, men det naturlige. Vor Drift til Mad, Søn, Forplantelse er alle givet og melder sig uden Anstrængelse fra vor Side; men den Kraft, som skal tøile og beherske disse Drifter, den Kraft, som skal overvinde vor Selvished og lære os, at vor Lykke bestaar i at give sig hen til Brødrene, den Kraft, som lærer os, at vi er i Pagt med Gud, bæres af hans Kjærlighed, fødes af hans Haab, den er himmelsk, og den er kun saadant i os som et Frø, der skal uddilles ved vor eget Selvarbejde, paavirket og drevet af den Høiestes Kraft, som vil overflygge os. Dette almindelige theologiske Udtryk, at Kristus skal fødes i os, betyder altsaa ingen Ting andet, end at vi skal søge at blive sande Guds Sønner og Døtre i Lighed med ham, paa samme Maade som han, nemlig ved at lade den Høiestes Kraft overflygge os. Udviklingen fra den første Adam og til den anden, Kristus, er Menneskehedens Historie og Opgave, nemlig at uddille sig fra bild Tilstand, hvor man gaar nogen og spiser af Havens Frugter og tilfredsstiller sine jordiske Begjær, og til den høiest mulige aandelige Fuldkommenhed, der gjør denne Vilde omsider til Guds Søn. Kampen føres den Dag i Dag mellem

Animalismen og Spiritualismen, det vil sige mellem det dyriske i Mennesket og det aandelige. Desværre har det dyriske Overhaand endnu i Flertallet. Det er mere lig den første Adam end den anden.

Vi ser, de fleste Mennesker tænker paa sig og sine først og fremmest, uden at bry sig om andre. Man lever for at tilfredsstille sine Lyster, spise, drikke, nyde Glæde, stræbe til sig Penge, vinde ydre Magt og Anseelse. Ved uredelige Midler og Bestikkelser baner man sig ofte Vej til Magten. I sin Samfærdsel med Menneskene har man indført Konkurrancen som Grundlag for Forretningslivet, det vil sige, man har grundlagt det paa Kæppestrid, Fiendskab istedetfor paa Venkab og gjensidig Hjælp. Der er skabt umaadelig Fattigdom og umaadelig Rigdom istedetfor jevn Velstand og Broderhygge. Folk dør imellem os af Hunger og Kulde, og vi ved ikke om det, og vi glemmer det Dagen efter. At blive Millionær er Verdens Vælgjerrighed, ikke at blive den anden Adam. Vi udvikler bort materielle Velvære og vor intellektuelle Skarphed for at benytte den i vor Selvfjæds Tjeneste, men vi lader vor fineste aandelige Natur lide Hunger. Vi arbejder ikke paa at udvikle os i det at være gode, hjærlige, overbærende, gudelskende og menneskeelskende. Vi arbejder ikke paa at blive mere og mere aandelige. Na en hel Del tvivler endog paa, om der eksisterer noget saadant som Aand. Vi lever opslugt af dette Liv og dets Nydelser, og vi skjænker Evighedens store Vidder liden eller ingen Tanke. At forberede vor Aand til dens stolte Slut opover og opover gennem alle Aandens Zoner, offerer vi liden Opmærksomhed, og dog — hvad er disse Jordlivets 50 — 60 Aar at regne mod denne Evighed? Og hvor megen unyttig Lidelse og Luttrelse paadrager vi os ikke ved at pleie blot det jordiske og forglemme det himmelske, vedkjende os den første Adam, men glemme den anden. Thi den anden Adams Seier i os er Aandens Seier over Kjødets, det er Triumf over Sygdom, Miskjendelse, Lidelse, Død; det er Himmelfarten op til Faderens høire Haand. Saa var det hos Jesus, saa er det hos os. Den, som helt ud føler sig baaren af Guds Kraft, er uovervindelig og føler en Salighed, som ingen kan beskrive. Han er i Himlen alt hernede, selv om han ligger i et væmmeligt Fængsel; thi han har ikke bundet sine Livstraade til Jordlivet og dets Begjær, men til Himmellivet og dets Forjættelser. Han ser Himlene aabne, som Stefanus udtrykker det, han frygter intet; thi Gud er med ham og i ham. Og kan der end komme Gæstemande-Stunder og Korsfæstelses-Stunder, hvor man stønner: „er det muligt, saa gaa denne Rask fra mig!“ „min Gud, min Gud! hvi har du forladt mig!“ — saa kommer Seiersvisheden: „det er fuldbragt!“ efterpaa desto sikrere og stærkere, saa kommer Opstandelsen og Himmelfarten.

Du Høieste, som holder din Kraft færdig til at overflygte os, — o, at vi maatte holde os beredte og aabne os helt for din Indflydelse, at du maatte kunne virke Undere i os og skabe os om til Guds sande Sønner og Døttre, saa vi lærte at tro paa Aand, at udvikle Aand, at arbejde for Aand, at være Aand.

Børnenes Halleluja.

(Palmesøndag.)

Test: Math. 21, 1—17.

Børnene spille en stor Rolle i Jesu af Nasarets Historie. Hvormeget end vigtige Disciple vil forhindre dem fra at komme til ham, nyttter det ikke; de finder sin Bei ligesfuldt, og Jesus tager dem paa sine Arme og velsigner dem. Han værner om deres Ustyld og Fred ved at sige saa strenge Ord, at den som lotter En af disse Smaa til Synd, ham var det bedre, at en Møllesten var hængt om hans Hals, og han var sænket i Havets Dyb. Ja han kaarede endog et lidet Barn til Livets Mønster ved at stille det op midt imellem Disciplene og sige, at medmindre nogen blev som et Barn, kunde han ikke komme ind i Himmeriges Rige. Dette sidste var en Krigserklæring til Farisæerne, som lærte, at der skulde en Uendelighed af ydre Ceremonier, en ugle Jagttagen af deres foreskrevne Former til, Fasten og Bønneformularer, for at være en ret Borger af Himmerige. Farisæerne gjorde det til en ydre, meget banseelig Kunst at være Guds Børn, saa Børnene kunde ikke saa være med der; Jesus derimod gjorde det til en indre Kunst, men en Kunst, som ophørte at være Kunst for Børnene; thi de kunde netop, hvad der fordreides, af Naturen. De hørte først og fremmest med til Guds Rige, og om Voksne skulde komme ind, beroede paa, om de kunde blive som Børn. Kunsten er nemlig for os Voksne at kunne bevidst erobre tilbage det, som Barnet ubevidst eier, dets grænseløse Tillid til Fa'r og Mo'r og sikkert Stolen paa, at disse vil sørge for En, dets Tro paa Menneffer, dets Trang og Evne til Kjærlighed, dets Munterhed og Sorgløshed, dets barnlige Ustyldighed, dets Endighed mod Forældrene. Gud er vor store Fader og Moder, til hvem vi skal staa i Barneforhold ved at være lydige og tillidsfulde og gjøre hans Vilje. Det er intet Under derfor, at Børnene flokkes om Jesus ogsaa ved hans sidste Indtog i Jerusalem. De kjender med et sikkert Instinkt, hvem der er deres Ven eller ei, og i Jesus har de fundet deres gode Ven. Den forrige store Profet, Johannes den Døber, ham var de rædde, og jeg kan heller ikke tænke mig Johannes den Døber omringet af glade Børn. Men i Jesu Tog hører de hjemme, og derfor vifter de ogsaa med Palmegrene og synger og raaber, som de hører, de Gamle gjør det: „Hosanna du Davids Søn! velsignet være den, som kommer i Herrens Navn! Hosanna i det Høieste!“ Ja det ser ud til, at Børnene holder ud, efterat de andre har forstummet; thi selv da han er kommet ind i Templet, holder de paa at raabe, saa Farisæerne forarges og siger til ham: hører du, hvad disse sige? Men Jesus svarer: „ja, har I aldrig læst: af de Umvundnes og Diendes Mund skal du berede Lovsang?“ Den sidste Jubel, som toner om Jesus, kommer fra Børnens Mund, og Jesus velsigner dem for det. Sandheden af den Jubel skal bære ham over Lidelsen, der nu venter, over Ophidselsen, over Spotten, over Pinslerne, over Døden; den skal løfte sig igjen som Glædeshymnener paa Opstan-

delsens Morgen. Ja dette Børnens Hosanna og Halleluja skulde have fulgt Kristendommen som dens uadskillelige Vedsager paa dens kjæmpende, lidende, men tilsidst sejrskrødede Wei fremover. Den skulde fremfor alt været Barne-religionen; den har kronet Barnet med Livets Krone, og Børnene skulde juble og synge imod den. Den var skabt saa simpel, at Børnene kunde forstaa den; thi hvad er simplere, end at de har en kjærlig Fader i Himlene, som ved at bevare dem og tage dem ind til sig, trods Sorg og Sygdom og Videlse og Død; hvad er simplere at forstaa, end at de maa være gode og gjøre godt, ellers bedrøve de sin Fa'r i Himmelen og gjør det leidt og ondt for sig selv. Den var skabt til at gjøre Børnene glade; thi hvad er glædeligere, end at Gud har sendt deres Ven Jesus til dem, som vil tage dem i Haanden og følge dem fremover til Gud, hvis de vil gi ham Haanden og gjøre, som han har sagt, og at Jesus elsker dem og forsvaret dem og forstaar dem, saa de ikke behøver at være rædde. Ja Kristendommen skulde været forkyndt saa mellem os, at Børnene intet bedre vidste, end at høre om Gud og om Jesus.

Men hvorledes er den i Almindelighed forkyndt for Børnene? har den onfuldt dette sit Kald at gjøre Børnene glade i sig, at lade dem synge Hosanna til Kristendomsundervisningen? Lad os huske paa, hvorledes det var hjemme, og hvorledes det endnu er her i de ortodokse, skandinaviske Kirker. Der modtages Børnene først af Luthers Katekismus, siden af Pontoppidans Forklaring eller af en anden dogmatisk Værebog. De skal lære at gjøre Forstjel paa det fine og grobe Afguderi, de skal hodetulles med Treenighedens Mysterium, de skal lære at kjende Graderne i Fornedrelsesstanden og Ophøielsesstanden, de skal indprentes Saliggjorelsens Orden gennem Rejsfærdiggjorelse, Gjenfødselse og Helliggjorelse, de skal fremfor alt strømmes med Djævelen og det evigt brændende Helvede og lære at glæde sig i det, at Størsteparten af deres Kjendinge og Bygdefolk skal gaa did ned, uden at have Haab om at komme op igjen. Er dette Jesu Kristendom? samler dette Børnens Halleluja om sig? Alk nei, Benner, istedetfor at løfte Barnet høit paa Armen og velsigne det og gibe det Palmegrene til at hilse Barnevennen med, saa pister nu Kristendommen de smaa Stakkere med sine Dogmeris; den skræmmer dem og gjør alt, hvad der staar i dens Magt for at bringe dem til at hade Gud, Jesus, Religion, og alt hvad der staar i Forbindelse dermed. Gjentald i Eders Erindring Barneminderne fra Skolen. Hvor mange af Eder elskede Leksner i Katekismen og Pontoppidan? har I ikke meget mere gædet Eders modige Taarer over alle de vanskelige Ord og Sætninger, som I maatte lære udenad, uden at forstaa hvad de mente? Har I ikke siddet mangen Gang røde i Hovedet og stoppet Fingrene i Ørene og trampet Taft med Fødderne og læst, saa det har duret, for endelig at plugge i Eder dette kjedelige Stof? har I ikke i al Stilhed forbandet Religionen, som plagede Eder med disse Leksner og forfulgte Eder med dem fremigjennem Barnealderen, lige til I havde sluppet om det vanskelige Hjørne, Konfirmationen? Har I ikke faaet mange Ørefigener baade i Skolen og for Presten — thi jeg ved, der er de Prester, som

bruger i slaa — fordi J ikke har kunnet Pontoppidanslefsa, men har kommet i Skade for at tale om „Salvetens“ Aand istedetfor „Salvelsens Aand“, eller sagt at Guds Egenskaber var: „Rjødsløst, Diensløst og et forargeligt Levnet“, bare fordi Presten faldt paa at springe, mens J troede, han spurgte efter Nad? Kunde jeg samle sammen alle dem, der er blevne sløve i sin religiøse Sans, der er blevne ligegyldige for, ja hatige paa Kristendommen paa Grund af forteret Religionsundervisning — aa, de skulde blive mangfoldige. Istedetfor en Bløde er Religionsundervisningen bleven en Sorg og Pine for Børnene; istedetfor en Fornøielse er den bleven en Rjedsomhed; istedetfor at dens Vel skulde være strøet med Blomster og Grene, Fryderaab og Latter fra de Smaa, er den nu paa saa mange Steder strøet med Taarer og Slag og Fortvivlelse. Børnenes Hosanna og Halleluja jubler sandelig ikke gamle Gris Pontoppidan i Mode, hvor bra og gudfrygtig Mand han end har været, og hvor vel han end har ment det. Og Jesus skal faa Skylden for dette? det er hans Religion, siger man. Det er ikke mere Jesu Religion, som findes i vore dogmatiske Lærebøger, end sort er det samme som hvidt. Jesus skrev ikke nogen Lærebog om Kærliggjørelse og Helliggjørelse, han brugte slettes ikke disse rare Navne, han nævnte aldrig nogen Treenhed eller foreslog nogen blodig Forsoning, han snakkede ikke om Korstjellen paa Transsubstantiation og Konsubstantiation. Han vilde været lige saa uvidende og uheldig som Barnet, om man havde givet ham en hebraisk Udgave af Pontoppidan og sagt ham, at dette var hans Religion. Nei han talte simpelt og greidt til Børnene om deres Far i Himmelen, om hvor stygt det var at bedrøve ham og være uldig mod ham, og om hvori det bestod at være uldig mod ham.

Kristendommen vil være barnslig. Jesus benytter flere Gange dette Vers af Salmen, takkende Gud for, at han har aabenbaret det for de Smaa og Umyndige, som er gjemt for de Vise og Forstandige. Kristendommens Barnslighed skal netop være dens Fortrin fremfor Østens andre Religioner, der mere er enten høi Filosofi eller tør Moral eller stränge Bodslover. Men Kristendommen er barnslig. Forvandler man den til et System af spidsfindige, theologiske Dogmer, da har man forvasket den; gjør man den til et lærd Vert, der kræver Mars Studium, saa har man forvansket den. Den vil kun være et simpelt, glad Budskab om, at Gud er evig god og elsker os, og at vi som hans Børn er skyldige at leve efter hans Bud og Love. Den vil ikke skræmme, ikke pidste og slaa, den vil løfte og bede. Den gamle, brede Gud, som fortærer med sit Mandepust og reiser Krig og forhærder Menneskers Hjerter, er forsvunden; Jesu Gud er Fader,uden, den tilgivende, milde, tjærligt ledende, trods alle de Sygdomme og Lidelser vi drager over os ved vor egen Smid. Det evige Helvede som et Straffens og Vredens Sted er henvisst til Pulvertammeret mellem forældede Sager; og Helvedet er blevet den store Lidelsens Renelsesproces, hvorved Mennesket naar Fuldkommenheden, et Guds Kærligheds Sted, trods sin Forfærdelighed. Kristendommen vil være barnslig, og enhver, som gjør den til

noget andet, han hedde Paulus eller Petrus, forkvækker den og drager den ud af de Spor, hvori Jesus af Nasaret satte den. Og her kommer jeg med en Anklage mod mange af mine amerikanske, unitariske Brødre; de er tilbøjelige til at lægge sin Forkyndelse for høit, gjøre den ubarnlig. Jeg erindrer vel, da jeg først begyndte at læse unitariske Præfener, hvor forfriskende jeg syntes de var. Jeg kom lige fra de dogmatiske, tørre Præfener hjemme, der i Almindelighed var Lommendgaver af Pontoppidan, og hvor man er bunden til den samme Søndagstekt Nar ud og Nar ind, og hvor derfor Presterne maa presse paa den samme Citron, skjønt al Saften er gaaet ud af den før — og saa traf jeg her hos de unitariske Prædikanter et bredt Syn, nye Tanker, varm Menneſketjærlighed, modig Djerphed, en ukjendt Friſthed. Men naar jeg ſaa forſøgte at overſætte ſomme af dem, for at give mine Tilhørere dem, ſaa mærkede jeg ofte, at jeg maatte tage hele Stykker bort, fordi de ſaa for høit, fordi de forudsatte hiſtoriske og videnskabelige Kundſkaber, ſom mine Folk ikke ſom Regel beſad. Jeg ſaa, at diſſe Preſter var vant til at tale til Tilhørere, der havde akademiſt Dannelsen, ja at de ofte lagde an paa at løſte ſit Publikum op i Skyen og tumle dem med Tanketeksperimenten, der ſaa for høit for den menige Mand, og ſom ikke var en Hvile, men en Anſtrengelſe for Tanken. De henvendte ſig til Ens Forſtand og Tankkraft mere end til Ens Aſeſe og Hjerte. Og det ſlog mig, at her atter var en Udſteiſe. Denne Kriſtendomsforkyndelſe var ikke barnſlig nok. Da heller Methodiſternes Maade, ſom fortæller en hel Mængde Anekdoter og Oplevelſer fra deres Livserfaring og bruger dem til at belyſe, hvad de ſiger. Og det gik op for mig, at det er en af Narjagerne, hvorfor den liberale Forkyndelſe ſaa lidet endnu har truffet de ſtore Maſer, at den ofte har miſtet ſit barnſlige Præg og ſin varme Stemning. Den er bleven ariſtokratisk, en ophøiet Livsfiloſofi, der tager En med paa Tankens Høider uden at tage tilbørligt Henſyn til dem, hvis Binger ikke er vokſede nok ud til at følge med. Kriſtendommen bør aldrig flyde ſaa tilveirs, at de Smaa ikke kan følge den, ligesom dens Kirker ikke bør blive ſaa pragtfulde, at Smaafolk føler ſig generet ved at gaa derind. Kriſtendommen bør være indbydende for alle, paſſende for alle, repræſenterende Broder- og Søſterſkabet mellem alle.

Jeg erindrer, jeg deltog i en ſeſtabelig Sammenkomſt i en af de elegante amerikaniſke Kirker i Chicago, hvor Damerne mødte frem med Juveler og Diamanter, i Floiel og Silke, og hvor alt gik eſter lidt ſtve ſeſtabelige Former. Da hviſtede en Preſt til mig: „ſe paa al den Rigdom og Pragt, men hvor er de Halte og Blinde, de Lamme og Krøblingerne, de Fattige, for hvem Rigets Evangelium ſkulde prædikeſ, for hvem Brylluppet ſkulde være beredt?“ Jeg kjendte Braadden af det og Sandheden af det, og det ſamme har ſlaaet mig mange Gange ſiden. Kriſtendommen er i mange Menigheder bleven en behagelig æſtetisk Nydelse for de Rige og Dannede, ikke Livſens Brød for den hungerrige Mængde. Den har miſtet ſin Barnſlighed og Simpelt. Der er dem, ſom mener, at naar noget ſkal være gildt, ſaa maa det ſættes paa Skruer, og

mange halvdannede Skolemestere gjør sig derfor Umage med at sætte sine Ord og Meninger paa Stylder og indblande saa mange fremmede Ord og Bendinger som muligt i sin Tale og Skrift. Og Massen blir ofte imponeret af dette og tror, at Bedkommende er sælt lærd. De svenske Bønder gjorde Oprør paa den lutheriske Reformations Tid mod at faa svensk Messe; thi da kunde de jo forstaa Messen, og det var ingen Kunst længer at være Prest. Nei de vilde have Messen paa Latin, hvoraf de ikke forstod et Nut, da først maatte det være grumt. Og jeg har hørt Bønder hjemme mene, at Gammelpresten maatte være lærdere end Kapellanen, for de skjønte ham saa meget mindre. Se dette vidner altsammen om, hvor langt Kristendommen er kommen bort fra sin Bestemmelse at være Livsens Brød for den store Masse og har skabt sig en Hellighedens Glorie ved Massens Uvidenhed, lavet af sin egen Uforstaaelighed og Utilgjængelighed.

Hverken den mystiske katolske Messe paa Latin, eller den tørre dogmatiske protestantiske Præken eller den liberale, svævende Høifilosofi repræsenterer Kristendommen, som Jesus vilde have den repræsenteret; thi de har taget Børnernes Halleluja fra den.

Dette at mene, at jo uforstaaeligere en Ting er, jo høiere og lærdere er den, er en forfærdelig Misforstaaelse. Det høieste og mest fuldkomne er altid det simpleste. Den Bygning, der kan fremvise de rene og mest harmoniske Linjer, er smukkere end den, der er overlæsset med kostbare Ornater; den Dragt, der omslutter Legemet simpelt og folderigt, er tusind Gange skønnere end, den som jugler sig til med Sløiser og Baand og andet Modetul; den Statue, der kan fremvise Mennekelegemet nøgent i al sin Formskønhed, er smukkere end den, der er paaklædt Bukser og Frakke; det Digt, der kan lægge ophøiede Tanker frem i et saa simpelt, naturligt Sprog, at selv et Barn kan fatte det, er meget mere prisværdigt end det, der svøber Tanken ind i taagede Ord; den Bog, der kan gjenspeile Livet i al sin skønne og sørgelige Sandhed, er mere værd end den, der struer det op i en affekteret Usandhed og gjør Mennekkene til enten Engle eller Djævlæ iftedetfor Mennekebørn. Det Hedningedigt, som har bundet Alverdens Pris, Homers Iliade og Odysse, udmærker sig netop ved sin rolige Simpelhed. Alt ædelt og sandt paa Jorden er simpelt og greidt; derfor var ogsaa Jesus af Nasaret Simpelheden selv. Derfor gaar ogsaa al ædel Kunst ud paa, at efterligne Livet i sin Simpelhed. Naar vi derfor forlanger, at Kristendommen skal gjengives dens Barnslighed, fratager vi den ingenlunde dens Højhed. Den skal fremdeles behandle Livets dybeste Gaader og Livets høieste Maal, men den skal gjøre dette saa simpelt, at alle, baade Fornemme og Ringe, Boksne og Børn, Dannede og Udannede, kan røres og føle ved det. Thi det er i Grunden kun at vidne om Guds uendelige Kjærlighed til Mennekeverdenen og belægge dette med Vidnesbyrd fra Historie og dagligt Liv. Og den Forhyndelse, som i ædel Simpelhed er baaren af Sandhedens Kraft og Overbevisningens Snderlighed, der kommer dybt følt og ærligt sagt fra Forhynderens Bryst, den vil aldrig ophøre at gribe alle Mennekeklasser, hvad Dannelsesstandpunkt de

end indtager. Lad os derfor takke for, at Kristendommen, som Jesus forkyndte den, ikke er noget for Farisæerne og de Skriftflogne alene, heller ikke noget for Arbejdskraftene og Børnene alene; men at den omfatter alle ved sin dybe Simpelt, at alle, alle kan være med i det glade Tog og hilse Jesu Indtog i Verden med Palmegrene og Blomster og jublende Sang. Der er de unge Menneſker, som taler flot og overlegent om Kristendommen som et tilbagelagt Standpunkt, som de har hævet sig over. Verdenshistorien smiler ad dem. Nei vi er ſaa langt fra færdige med Kristendommen, at vi nu forſt ret ſkulde begynde at forſtaa den og praktisere den. Theologien har ſkjæmt den ud for Arhundreder, den er ikke længer bleven Livens Salt og Børnernes Halleluja, den er bleven dogmatisk Kjævleri. Men nu ſkal vi fri den ud og gjengive den dens Barnlighed og dermed dens livſalige Kraft. Det var mod Perſonen Jesus af Naſaret, Børnene jublede, og det gjælder for os igjen at ſaa ham, ſom han virkelig var, ikke ſom en myſtiſk Halvgud eller Helgud, Midtpunkt i et theologisk Syſtem, men ſom den galilæiſke Arbejdsmand, der forſtod Menneſkers Krav og Længſel og derfor talte Ord til dem, der kunde give dem Hvile, Trøſt og Haab, Ord, der kunde ſtyrke dem i Livet og Døden. Vi trænger ikke bare til ſmukke, ſande Ideer, der ſvæver om i Verdensrummet ſom Sole; vi trænger til, at diſe Ideer bliver Kjød og Blod i Menneſker ſom vi. Derfor trænger vi til Perſonen Jesus af Naſaret, i hvem Kristendommens Ideer er blevene Kjød og Blod. Han talte ikke bare, han levede efter ſin Tale. Han prædikede ikke bare om Selvforgæſe og Kjærlighed til Næſten, men han var ſelv denne Selvforgæſe og Kjærlighed. Derfor ſtraaler hans Anſigt fra Kristendommens Blade, bedende, loffende, opmuntrende, ſtyrkende. Den Kristendom, ſom vil ſkyde Perſonen Jesus af Naſaret ud eller tilſide, giver ſig ſelv ſit Dødsſtod; thi netop hans Ekſempel er Kristendommens Borgen for dens Sandhed. Hvis den bare havde været Snak, og ingen havde været iſtand til at leve den, da var den af ingen Betydning for os, men naar vi kan viſe paa en Skikkelse i alle Fald, i hvem denne Kristendom er bleven Kjød og Blod, ſe da har vi Forſikring om, at det er muligt at leve ſaaledes, ſom der prædikes, og det gir os Haab og Mod. Lad os derfor ſaa Jesu Perſon levende frem for os igjen; lad hans Lære, Liv og Død gennemtrænge vore Hjerter og vore Hjem og vore Skoler og vore Kirker, da vil ogsaa Kristendomsforkyndelſen ſaa ſin tabte Barnlighed igjen, da vil Børnene endnu, ſom den Gang raabe: „Hoſanna du Davids Søn! velſignet være den, ſom kommer i Herrens Navn, Hoſanna i det høieſte!“

Nadverens Betydning for os.

(Skjærtorsdag.)

Test: 1. Kor. 11, 23—25.

Der er intet Nyt under Solen, siger Prædikerens Bog; og det kan den have Ret i. Vi finder et Kredsløb af de samme Tanker og samme Længsler, under vekslende Former og Fortolkninger, fra den graa Oldtid indtil nu. Og naar Kristendommen, som den er i Dag, vil paaftaa, at dens Ceremonier er opstaaede samtidig med dens Religion, som noget eget for den, saa tager den mærkeligt Feil. Thi ved at kaste et Blik ned over andre Religioners Historie, der er ældre end Kristendommen, finder vi omtrent alle dens Ceremonier indtil det mindste Klædningsstykke for Presterne, indtil den mindste Køgelseslopp, længe før Kristendommen var tænkt paa. Dette er ikke noget at beklage. Det viser kun, at Kristendommen ikke er en pludselig Mabenbaring, faldet ned fra Himlen som en Dannebrogssfane; men at den staar i levende Sammenhæng med de andre Religioner paa Jorden, ikke som deres Fiende, men som deres Ven. Der er et stadigt Laan af Tanker og Former fra den ene Nation til den anden, fra den ene Religion til den anden, og hver omdanner saa disse Former efter sit Behov. Dette gjelder ogsaa den kristne Nadver. Baade i sin Form, som i sit Indhold, saaledes som den fortolkes af de ortodokse Kirker, er den af heden i sit Oprindelse, og har udviklet sig langt bort fra Jesu af Nasarets Mening med den. Jeg skal først i Korthed søge at vise dette.

I Hindostan gror der en Plante, som kaldes Soma, og hvoraf der laves en oplivende og forfriskende Vin. Denne Plante gik efterhaanden i Folketroen over til at blive en Gud eller Gudsaaabenbaring, og naar man drak af denne Plantevin, kom man i en hemmelighedsfuld Forbindelse med Guden. Ja man antog, at Rydelsen af Somavinen gav Syndsforladelse og evigt Liv; den var et Symbol paa Guden, som oftrede sig selv for Menneskeslægten og gav den sin Saft, sit Blod, at drikke for at meddele den sine udødelige Egenskaber.

Saa gik da denne Vindriften over til at blive en religiøs Ceremoni forbunden med Offring af Brød.

Buddhisterne i Tibet og Tartariet har ogsaa et Sakrament af Brød og Vin. Den franske Missionær La Crozius siger i sin Indiens Historie: „deres store Lama (Yppersteprest) høitideligholder en Slags Offer af Brød og Vin, af hvilket han først tager en liden Del selv, derpaa uddeler Resten mellem de Lamas, der er nærværende ved denne Ceremoni.“

Perserne havde og en saadan hellig Vin, Haoma, der spiller en Rolle ved de Dødes Opstandelse. En gammel persisk Beretelse siger saaledes: „Sosioph (Persernes Messias) skal give alle levende Mennesker (i den almindelige Opstandelse) af den hvide Haoma, og derved blir de for evig Tid udødelige.“ Vi skal

lægge Mærke til, at Jøderne i Landsflygtigheden boede mange Aar mellem Perserne, der i mange Ting blev deres Læremestre.

De gamle Egyptere, hos hvem ogsaa Israels Børn havde været til Huse, og af hvem de havde lært saa meget, brugte ogsaa at høitideligholde Osiris's Opstandelse ved Nydelsen af Brød, der var indviet af Presten og „virkelig var blevet Ajsød af Gudens Ajsød.“ Brød og Vin blev ogsaa bragt til Templerne, som Offergaver ¹⁾. Men mest Vighed med den senere kristelige Nadver havde dog Mithrasdyrkelsen og de eleusinske Mysterier. Mithrasdyrkelsen, en Slags Solddyrkelse, var kommen fra Perserne og var paa Jesu Tid spredt udover alle Folkeslag saa godt som. Denne Sekt var et Slags hemmeligt Selskab med mange Grader, hver Grad ledsaget af svære Prøvelser. En af deres Ceremonier var ogsaa Offermaaltidet af Brød og Vin til Mithras's Ære. Den Indviende undervistes om, at det indviende Brød og Vin forbandt sig med hans Ajsød og Blod og stænkede hans Legeme Udødelighed — en Opfatning, som har dukket op hos flere kristne Lærere angaaende Nadveren. Mange af de kristne Kirkefædre stod saa forbausede ligeover for denne Vighed med den kristne Nadvere, at de ikke kunde forklare den paa anden Maade, end at Satan havde stjaalet den fra de Kristne og lært den til Hedningerne. Saaledes Justinus Martyr ²⁾.

Ogsaa Grækerne havde et hemmeligt Selskab, der havde sit Midtpunkt i Demeter-templet i Eleusis. Nydelsen af Brød og Vin var Indvielsestegnet i deres Selskab. Robert Taylor i sin *Diegesis*, S. 212, siger saaledes om dette: „de eleusinske Mysterier eller den hellige Nadveres Sakrament var den ærbærdigste af alle Hedningeceremonier, der blev høitideligholdte hver femte Aar til Ære for Demeter, Kornets Gudinde, som i allegorisk Betydning har givet os sit Ajsød at æde, ligesom Dionysos, Vinens Gud, i lignende Maade har givet os sit Blod at drikke.“ — „Fra disse Ceremonier er udledet det Navn, som er høstet til vort kristne Sakrament af Nadveren, nemlig „de hellige Mysterier“, og ikke blot en eller to, men absolut hver og en af de Skikke, som er brugte ved vor kristne Høitidelighed. Særlig mange af vore Udtryksmaader er akkurat de samme som dem, der brugtes ved den hedenske Ceremoni.“

Den berømte Kirkehistoriker Mosheim indrømmer ogsaa dette, at den kristne Nadvere, saaledes som den nu i Almindelighed holdes, har laant sine Skikke og sin Opfatning ikke fra Jesu Indstiftelse, men fra Hedningernes Ceremonier. Han skriver saaledes: „den dybe Erbødighed, som blev ydet de græske og romerske Mysterier, og den overordentlige Hellighed, som blev tillagt dem, overtalte de Kristne af det andet Aarhundrede til at give ogsaa deres Religion et mystisk Skjær for at sætte den paa en lige værdig Fod med Hedningernes. I den Hensigt gav de Navnet Mysterier til Evangeliernes Ceremonier og prændte især det hellige Sakrament med den høitidelige Titel.

1) *Ægyptian Belief*, S. 163, af Bonwid. 2) *Apol.* 1, Kap. LXXI.

De brugte ved denne hellige Ceremoni, som ogsaa ved Taaben, adskillige af de Udtryk, der var anvendte i de hedenste Mystier, ja gik saa langt, at de endog adopterede nogle af de Skikke og Ceremonier, af hvilke disse berømte Mystier bestod.“ — „En stor Part derfor af Kirkens Gudstjeneste i dette det andet Aarhundrede havde en vis Smag af Hedningemystier og lignende dem betydeligt i mange Enkeltheder.“ 1)

Selv hos de irske Druider finder vi Sakramentet med Brød og Vin, under hvilken Ceremoni Præsterne var klædt i hvide Kjoler, ligesom de ægyptiske Højsprester og ligesom mange af de kristne Præster den Dag i Dag.

Ja selv her i Amerika hos de gamle mexikaniske Indianere finder vi samme Skik. Brødet, som der blev brugt, blev bagt af Maismel og blandet med virkeligt Blod, ikke med Vin. Øpperstepresten velsignede først Brødet, brød det saa i Stykker og lagde Stykkerne i omhyggeligt rensede Kar. Saa tog han en Torn, løstede op med den Stykke for Stykke af Brødet og stak det i de Nødendes Mund, der aad det med Ydmyghed og Bødsældighed, „som deres Guds Kjød“. De katolske Geistlige kunde ikke forklare dette anderledes end ved atter at ty til Djævelen. Fader Acofta siger saaledes: „hvad der er det forunderlige i Satans Had og Anmaselse er, at han ikke alene i Afgudsdyrkelsen og Oftringen, men ogsaa i visse Ceremonier har efterlignet vore Sakramenter, som Jesus Kristus, vor Herre har indstiftet, idet han i Særdeleshed har søgt at efterabe paa en eller anden Maade Nadverens Sakramente, som er det højeste og mest guddommelige af alle.“ Den hellige Fader tænker ikke paa, at disse Skikke var til, længe før Jesus var til. Baade Mexikanerne og Peruvianerne kaldte disse Stykker af det indviiede Brød: „Vitzilipuztli's Kjød og Ben.“

Vi ser af dette, at Ceremonier med Brød og Vin i Righed med den kristne Nadver var udbredte mellem de fleste Hedningefolk længe før Jesu Tid. Heraf følger og, at Jøderne, omringede som de var af mange af disse Folk, ikke kan have været ukjendte med Skikken. — Ja vi finder i det gamle Testamente Spor af disse Ceremonier i Historien om Melkisedek, „den højeste Guds Prest“, som frembar Brød og Vin som Takkefest til Gud for Abrahams Seier over Kedorlaomer, saavelsom til Abrahams og hans Folks Styrkelse. Brød og Vin var de fornemste Bestanddele af Jødernes Spise- og Drikkeoffer. Ved deres Paaskefest, Mindet om Udgangen af Egypten, brugtes Brød og Vin, over hvilke man udtalte en Velsignelse. Det eskaiske Broderskab, hvortil mange mener, at Jesus selv hørte, brugte en Slags Nadver eller fælles religiøs Aftensmaaltid hver syvende Dag, og dette bestod da af Brød med Salt og Jøp, samt Vand og skundom Vin. „Efter Maaltidet“, siger Jilo, „følger den hellige Nadvere, hvorunder synges religiøse Hymner, omvælsende med sædelærende og opbyggelige Taler og Foredrag.“

Alf alt dette ser vi, at Jesus ingenlunde fandt paa noget nyt, da han ved det

1) Mosheim Kirkehist. andet Aarh., Part II, Kap. IV, Afd. V.

sidste Aftensmaaltid med sine Disciple brød Brødet og drak Vinen. Han tog den almindelige Jødeceremoni ved den Leilighed og knyttede dertil en særegen Betydning for sine Disciple, den nemlig, at de skulde ihugkomme ham, hvergang de brød Brødet og drak Vinen, og det vil sige mange Gange paa Dagen. Na da han skal skilles fra dem for aldrig mere at møde dem i Kjødskiftelsen, nu føler han en Trang til at binde sit Minde fast til sine Venner, usletteligt, og han vælger derfor de naturlige Midler, Brødet og Vinen, som de nød til hvert deres Maaltid, og som desuden havde den Fordel, at en hellig religiøs Betydning havde været knyttet til disse nærende og livgivende Elementer fra ældgammel Tid hos mest alle Folk. Der er ikke Tale om nogen mystisk, hemmelighedsfuld Handling til Syndernes Forladelse, heller ikke om en Ceremoni, der skal finde Sted visse Dage i Menighedens Forsamlingshus. Her er simpelthen Tale om, at huske paa, hvad Jesus har talt, hvad han har været og vil være for os bestandig.

Beretningerne om Jesu sidste Paaskemaaltid er desværre temmelig forvirrede i det nye Testamente. Den ældste Beretning, og derfor vel den mest paa- lidelige, har vi hos Paulus (1. Kor. 11, 23 — 25). Han siger blot, at Jesus tog Brødet, udtalte en Taksigelse over det, brød det saa i Stykker og sagde: „tager, æder, dette er mit Legeme, som brydes for Eder; dette gjør til min Ihugkommelse.“ Deslige og Kalken, efter at de havde spist færdig og sagde: „dette Bæger er det nye Forbund i mit Blod, dette gjør, saa ofte som I det drikke, til min Ihugkommelse.“ Til dette føier saa Paulus nogle Betragtninger om Selvprøvelse. Markus- og Lukasevangeliene slutter sig nærmest til denne Pauli Beretning. Efter Markus siger han dog intet om, at de skal fortsætte med at gjøre dette til hans Ihugkommelse, med andre Ord, han indstifter ingen Ting. Efter Lukas siger han ved Uddelingen af Brødet: „gjør dette til min Ihugkommelse“, men ved Uddelingen af Vinen siger han bare: „dette er det nye Forbund i mit Blod, som bliver udgydt for Eder!“ Hverken hos Paulus eller Lukas siger han om Vinen: „dette er mit Blod!“ — det gjør han derimod hos Markus. I ingen af de tre Beretninger finder vi et eneste Ord om nogen Syndsforladelse. Det findes kun i Beretningen hos Matheus. Der lyder Indvielsesordene saaledes: „tager, æder, dette er mit Legeme!“ og: „drikker alle deraf; thi dette er mit Blod, det nye Forbund, som blir udgydt for mange til Syndernes Forladelse.“ Det er altsaa Beretningen hos Matheus alene, at Kirken kan klynge sig, naar man har lagt til Nadveren Striftemaal og Syndstilgivelse. Matheus har, ligesaa lidt som Markus, noget om, at de skulde fortsætte at gjøre dette til Jesu Ihugkommelse, altsaa ingen Indstiftelse af en varig Ceremoni. Men det mærkeligste er, at det fjerde Evangelium, uagtet det vidtløftigt omtaler denne Afstedsaften med Disciplene, alligevel ikke med et Ord nævner hverken Brødet eller Vinen eller Grindringsmaaltidet. Dette Evangelium fortæller kun, at Jesus stod op og vaskede Disciplenes Fødder og

holdt en Række Taler for dem, afvætslende med Sange, hvad de tre første Evangelier og Paulus intet nævner om.

Men hvad mener nu Jesus med disse Ord, at Vinen skulde betegne det nye Forbund i hans Blod? eller hans bekynderlige Udtryk: „Dette er mit Legeme! dette er mit Blod!“ Vi maa huske paa, at vi her har med Østerlændere at gjøre, for hvem saadanne stærke, billedlige Udtryk var naturlige, hvad de ikke er for os. Desuden maa vi huske paa, at han taler til Jøder, selv en Jøde, Folk altsaa, som var fortrolige med Offerceremonierne og deres Betydning. Gajennem hele den jødiske religiøse Udvikling havde der gaaet to Retninger, der førte Kamp mod hverandre: 1) Presteretningen, der mer og mer forstenede Jødedommen i høre Ceremonier, hvorved Presterne fik Indtægter og Magt; disse gjorde Offertjenesterne i Jerusalem til Midtpunktet af Jødegudstjenesterne; og 2) Profetretningen, der tordnede mod Offeringerne, som mod alt udbortes, og forlangte, at Bøgen skulde lægges paa det indbortes, paa Hjertets fulde Hengivelse til Gud. Jesus stod her fuldstændig paa Profeternes Skuldre, og derfor tordnede ham mod alt Hylleri og aandløs Bogstav- og Formtjeneste, repræsenteret gennem Farisæerne. De blodige, grusomme Offerceremonier maa have været hans milde, hjærlige Aand modbydelige. Og nu, da han ved, at han maa dø, nu er det, at han fastslaar den Tanke, at hans Martyrdød skal for hans Tilhængere for bestandig affkaffe Dyreofferingerne; hans brudte Legeme og hans udgydte Blod skal for dem betragtes som Offerlammet, der gjør alle Offeringer overflødig, saa at i hans udgydte Blod begyndes et nyt Forbund med Gud i Modsatning til det gamle Jødeforbund, et nyt Forbund, der skal affkaffe alle Offeringer og kun sætte Kjærlighed til Ræksten som Udgangen til Guds Rige. Og for at de daglig skal komme ham og hans Forbundstank i Hug, er det, at han fæster sit Minde til Brødet og Vinen, disse daglige Fornødenhedsartikler, der dog gjemte en symbolisk Betydning i sig.

Disse Uttringer faldt saameget naturligere ved den Leilighed, fordi det var et Paastemaaltid, hvor det slagtede Paastelam gav ham Anledning at hen spille paa Offeringerne og protestere mod dem, da hans udgydte Blod nu skulde være Indgangen til et nyt Forbund med Gud, hvor man ikke behøvede Blod, og fordi Paaften var Mindet om Udfrielsen fra Trældommens Land til Frihedens, ligesom hans nye Forbund skulde være Indgang for dem til Aandens Frihed fra Jødedommens Bogstav og Offertrældom. Det er derfor en saa sørgelig Misforstaaelse, at Kirken har forvandlet Jesu Mindesfest til netop det modsatte af, hvad han tilsigtede, gjort den istedetfor en Protest mod Offering til en virkelig blodig Offring selv. Katolikerne, ved J, lærer, at ved Indvielsen af Brødet og Vinen gjentages Jesu Offerlidelse og Død for os, idet Gud netop kræver Offerblod, at Brødet og Vinen saa forvandles til Jesu Legeme og Blod, saa at du, ved at saa den Oblat i Munden, „fæster Lænderne i Jesu Kjød,“ som en Kirkefader udtrykker det. Lutheranerne lærer, at Jesu forklarede Legeme og Blod forener sig med Brødet og Vinen, og at du ved Nydelsen af

disse modtager en fuld Syndernes Forladelse i Kraft af Jesu Offerblod. Ulyk-
ken var den, at Brød- og Vinceremonien mindede Hedningerne, der strømmede
ind i Kirken, formeget om deres gamle Offerceremonier, og derfor oversførte de
paa Nadveren sine gamle Begreber fra disse. Nu havde de Hedningekristne
opnaaet det samme for Kristendommen som for Hedningereligionen, idet de havde
faaet en Gud, som led og døde, og hvis Legeme og Blod de aad og drak i den
hellige Nadver, ligesaa vel som Hedningerne gjorde det i de eleusinske Mystrier.
Nu havde Hedningedommen intet at prale af ligeoverfor Kristendommen. Og
disse Udtryk „æde mit Kød og drikke mit Blod“, som var ubante og uforstaaelige
for Vesterlændernes nogterne Fantasi, blev da opfattet dumt bogstaveligt og
bidrog endmere at styrke denne krasse Opfatning af Nadveren. Hvad mente
Jesús med at æde hans Kød og drikke hans Blod? Jo, han mente det at tilegne
sig ham, gaa op i ham saa fuldstændig, at man ligesom gjentog ham igjen paa
Jorden. Naar du har forelsket dig saa i en Digter f. Eks., at du næsten kan
ham udenad, du tænker hans Tanker, du sægter for hans Ideer, han har været
med at støbe din Karakter, saa har du ædt hans Kød og drukket hans Blod.
Jeg skrev til en hinduist Ven, i hvis Skrifter jeg var forelsket, og som havde
begeistret mig: „Jeg har ædt dit Legeme og drukket dit Blod“, og han forstod
naturligvis straks Meningen, fordi dets Slags Billedsprog er Østerlænderne
naturligt. I det fjerde Evangelium, i det 6te Kapitel, forklares disse Udtryk paa
denne Maade som en Tilegnelse af Jesus i Tro. I den ældste Beretning vi har
om Nadveren, hos Kirkefaderen Justin, bruges saa uklare Udtryk, at den katolske
Kirke har taget dem til Indtægt for sig, den lutheriske for sig, og den reformerte
for sig. I det mærkelige gamle Dokument, „hvad Apostlerne lærte“, som ven-
telig er fra det andet Aarhundrede, finder vi en høist interessant Meddelelse om
den Tids Nadverritual, men intetsomhelst mystisk deri. Ikke et Ord om noget
blodigt Forsoningsoffer, ikke et Ord om nogen Syndernes Forladelse. Der
takkes simpelthen for det Liv og den Kundskab, som Gud har meddelt
gjennem sin Tjener Jesus. Og saa lægges Ceremoniens Betydning i det,
at den afbilder Kirkens Indsamling af Sjæle til fælles Broderskab over hele
Verden. „Ligesom dette brudte Brød var spredt udover Høiene, og efterat være
samlet sammen blev eet igjen, saa lad din Kirke blive samlet sammen fra alle
Jordens Kanter ind i dit Rige“, staar der.

Har nu den ortodokse Nadverklære som en Regel været til Velsignelse for
Kirken? og er den en Velsignelse nu? I den første Tid, da Nadveren ikke var
nogen Ceremoni bundet til Kirken, men blev bundet til Hjemmene, da man hver
Dag ihukom Jesu Liv og Død ved de fælles Maaltider, da var den en levende
Magt. I Forsølgelsernes Tid, da den var et Samlingsmiddel for de mange
fortrykte, hvor de kunde styrkes ved det fælles Broderskab, var den en Magt. Men
nu om Dagen ved jeg ikke, hvad jeg skal sige. Min Erfaring er, at den ikke om-
fattes med Kjærlighed, men mere med Rædsel. Pauli Ord om at æde og drikke
sig selv til Dom staar som et Helvedesris over selve Ceremonien. Det er ikke

med Hjerter glade, begejstrede, længtende efter Samfundet med Herren, at de Fleste gaar til Alters; nei, det er med en hemmelig Gru. De maa afsted, fordi det nu engang er en Skif, og fordi de maa gaa til Alters, hvis de vil staa i Menigheden. Det er med et Lettelsens Suk de reiser hjem igjen, og de tænker med sig selv: Gudsfelob, nu er det da en Stund til, at jeg skal afsted igjen. De finere og pommere Samvittigheder er opstræmte af disse Pauli Ord. „Er det nu sikkert, at vi ikke har ædt og drukket os selv til Doms? hvor rædsomt, om det skulde være Tilfælde?“ Deres Hjerter har skjælvbet, da de laa paa Knæfaldet, og det skjæbnetsvangre Brød og Vin nærmene sig; kunde de bare for Stams Skyld, havde mange reist sig og flygtet. Jesu Nadvere er ikke bleven en Glædens Fæst, men en Angstens Ceremoni, paa Grund af den theologiske Galsskab, som er heftet til den. Og paa den anden Side, dette mystiske, denne Prædiken om, at Syndsforsladdelse skal være knyttet til Brødet og Vinen, hvor har ikke det bedraget mange store Syndere. Naar de bare før Dødsstunden har hentet Presten med Sakramentet, saa er hele deres Syndereregister strøget ud, da er de rene som Engle, hvor mange Kjeltringstreger de end har gjort hernede, mener de. Kirken's Nadvere har tjent til at fremme og styrke dette Selvbedrag, at forhærde og berolige Syndere i deres Synder, naar de saa let kan blive kvit dem, som ved at nyde en Vid Brød og drikke en Slurk Vin. Dette er Grunden til, at Nadverens Ceremoni er omfattet med saa liden Interesse af alle dem, der er komne bort fra Ortodoksien. Deres funde Sans er oprørt over den dogmatiske Galsskab, som er lagt til Nadveren, og de har ingen kjære Minder fra den fra det gamle Land, snarere bittre. De er glade over, at de kan kaste den overbord som noget unødvendigt til Salighed. Dertil kommer, at det, til visse Tider at samles i Kirken og nyde et Stykke Brød og drikke en Slurk Vin, forekommer dem unaturligt, og jeg siger ikke noget om det!

Har da Nadveren nogen berettiget Plads indenfor de liberale Kirker? Jeg tror som min Mening, at den mere og mere vil falde bort som R i k e stik, dog ikke for at forsvinde, men for at opstaa igjen i en bedre Stikelse. Jesus mente slet ikke at indstifte nogen Kirkeceremoni, som man skulde deltage i en to Ganger Aaret, men han bad simpelthen om, at hans Disciple skulde ihugkomme ham, hvergang de brød Brødet. Og da hele vor Shilling netop er den at ville føre Kristendommen tilbage til dens oprindelige Simpelhed, før Dogmatikken fik Leilighed at forkvakle den, saa maa vi ogsaa her forde, at Nadveren igjen skal blive H j e m m e t s Giendom og ikke Kirken's. Og det vil simpelthen sige, at vi mindes Jesus ved vore daglige Maaltider. Der er mange, som bøier sit Hoved og nævner Jesu Navn før Maaltidet. Hvis dette bare ikke er en ydre Bane, men virkelig ment, saa er det at holde Nadvere. Og hvilken uendelig større, gjen-nemfyrende Betydning fik ikke Jesu Minde da, end om man gik til Alters en eller to Gange om Aaret. At mindes Jesus, naar du samles med dine efter Nattens Hvile, at ihugkomme ham midt i Travlheden, naar du tager din Mid-dag, at nævne hans Navn, naar du om Avelten efter endt Dagverk sidder rundt

dit Familiebord, kunde den Skik blive levende i Kristenheden, da skulde det snart se anderledes ud. Jesus blev din daglige, levende Vedsager, mindende dig om den Sandhed, at hvad der skaber en Verdens Frelser er at hengive sit Legeme og udgøde sit Blod for Sandhedens Skyld, at hvad der skaber det nye Forbund er at være lydig og trofast mod Gud ind i Døden. Der er ingen Dom, ingen Forhandelse, ingen hemmelig Trolddom, som lurar bag Brødet og Vinen eller Bandet i vore daglige Hjem. Nei, bare en stille Hvisten af Jesu Navn og alt, hvad dermed staar i Forbindelse. „Hust, at Gud Fader elsker dig, hust, at du er kaldet til at være hans sande Barn, hust at leve som et Guds Barn, at gjøre Faderens Vilje, at elske Brødrene, at ofre dig selv for Verdens Vel“ — det er Tankerne, der flyder som en sagte Hvisten over Jesu Navn, naar vi bryder Brødet og mindes ham. Hvis disse Tanker var levende i os og blev holdt vedlige ved vor daglige, hjemlige Nadver, at, da vilde vi ikke lyve, ikke bedrage, ikke flore til, os Penge, ikke lutte vort Hjerte for vore lidende Medmennesker, ikke støtte Uretfærdighed, ikke nære Uthjærlighed. Da vilde Verden forandres i hans Billede, gjennekjendes af hans Aand. Lad os erobre Nadveren tilbage som Hjemmenes Eiendom. Gjør hvert Maaltid til en Nadvere. Begynd nu i Dag og lad det blive en daglig Skik at mindes ham, at hviske hans Navn stille over Brødet, som brydes, da skal vi snart føle Velsignelsen deraf. Da vil Nadveren blive en rigtig Jesu Mindesfest, afspeilet i dit Liv og af langt dybere Betydning for dig, end om du modtager det indviende Brød af Prestens Haand.

Lidelsens Bager.

(Langfredag.)

Teskt: Lidelseshistorien.

Vi er komne til det tunge Kapitel i Verdenshistorien, hvor Sandheden, Kjærligheden, Betsjælsmodet, repræsenteret gennem Jesu Stikkelse, forhaanes, mishandles og korsfæstes af den uvidende Mængde og af fanatiske, herskesyge Prester. Jesu Lidelseshistorie er skildret i alle Evangelierne med saadanne levende Farver og dramatisk Kraft, at det hele giver et storlaaet, men forfærdelig pinligt Billede, og maa gribe enhver uhildet Læser. Jeg har sjælden fortalt denne Historie til Børn, uden Taarer er komne i deres Øine; de gribes af Medlidenshed med den haarde Medfart, som denne stjerne Stikkelse, Jesus, skal lide. Og vi Voksne — saa er det i alle Fald Tilfældet med mig — gribes af Skamfuldhed over Verdens Blindhed og Lavhed, at den saaledes kan støde bort fra sig det bedste og det reneste, den eier. Thi det er ikke Jøderne, der her handler som et særskilt forstøttet Folk, det er Menneskene til alle Tider, som handler saaledes.

Jesu Lidelseshistorie begynder ikke med Optrinnet i Getsemanehaven eller Forhøret i Kaisas' Palads; den er begyndt længe før. Den begyndte fra den første Stund, han valgte at optræde som Reformator. Den er malende skildret os i Fristelsen i Ørkenen, hvor han kæmper med sine egne Dviøl, om han dog er den Rette, og om han dog vælger den rette Vej; Dviøl, som ikke blot indfandt sig og pinte ham den Gang, men som har skudt frem igjen ofte, tænker jeg, naar han kjendte sig overanstrengt og modfalden; Dviøl, som huggede sine rovgribste Tænder i ham med fordoblet Styrke, da Dødsangsten kom over ham i Getsemane, og han tryglede Gud om at slippe fri for at tømme Lidelsens Kalk til Bunden. Hele hans Liv var en fortsat Lidelse, dog med sine stolte, store Stunder af Glæde og Triumf, naar han blev velsignet af de Syges taknemlige Læge og Ord, de som han havde helbredet, naar han blev løftet af Mængdens Begeistring, naar hans Disciple forstode ham. Men disse Glædestunder var dog blot som en Drif Band i Sommerheden. Det lædskede for en Stund, men Byrden og Heden kom igjen. Han saa, at denne Mængdens Begeistring var i Grunden hul og tom, den var ikke grundlagt paa en bundfast Tro paa ham og Overbevisning om, at han var den gudsendte Profet; den var i Grunden bare en febersyg Længsel efter at se ham lede Revolutionen, som skulde føre til Romerrigets Fald og Jøderigets Triumf paa dets Ruiner. Han saa, at Disciplenes Forstaaelse af ham bare var glimtvis, og at den var parret med grændseløs Misforstaaelse. Hvilken Lidelse ligger der ikke i Udraab som dette: „o du vantro og forvendte Slægt, hvorlænge skal jeg være hos dig, hvorlænge skal jeg taale dig!“ Og det var i disse Hænder han skulde betro sit Riges Evangelium! Hvor maatte det ikke pine ham, naar de, der stode ham nærmest, hvem han daglig var sammen med, som skulde fortsætte hans Verk, kunde komme med slige Spørgsmaal, som det om, hvem som skulde være den øverste i Himmeriges Rige. Efter at han Gang paa Gang havde fortalt dem, at hans nye Rige var bygget paa det indre Liv, indbefattede Broderskabet af alle gode Menneſker paa Jorden, at den høieste Gjerning var den at tjene alle — da at blive overrasket med et saa smaaforfængeligt Spørgsmaal, som om, hvem som skulde være den øverste, det maatte være som at saa et Slag paa Munden. Jesu sine Sjæl krympede sig ved at møde Raahed i alle Skikkelser, og hvor var han ikke omringet af den paa alle Kanter. Hvor uendelig megen Lidelse ligger der ikke indesluttet i disse Ytringer i Evangelierne, at meget Folk fulgte ham, fordi de saa hans Undere og spiste af Brødene og og blev mættede. Saalænge de kunde høre personlig Fordel af det, fulgte de ham, saalænge de kunde saa fri Mad og fri Læge, fulgte de ham — senere raabte de kænſte: forskæft! forskæft! og udbredte Presternes Mening, at han havde været en Bedrager.

For en Lidelse! At vide sig Verdens Læge, at have i sin Haand Midlet, der vilde læge alle Saar og Synder, skabe Retfærdighed og Fred paa Jorden, og saa at saa Haanden bortstødt, Lægemidlet draget, sig selv overseet, udelet, haanet — for en Lidelse! At forlade Verden siddende i den samme Sump af Ubidenhed,

Fordom, Trællesind, Pengebegjær og Magtbegjær, Uaandelighed og Selvgodhed, og have sit eneste Haab i de strøbelige Rar af Disciple, som flygtede fra ham i hans bittreste Stund, og hvoraf den bedste fornægtede ham — aa, Videlse over Videlse! Jesu Mishandlingshistorie er kun den ydre Slutsten paa et indre Videlsessliv i Mis kjendelse, der indeslutter en langt dybere Smerte end den legemlige under Soldaternes Hænder eller paa Golgata Kors. Den Smerte, som brænder i ham under Dødsangstens Kamp i Gethsemane Have, det Stik, han følte ved Peters Fornægtelse og ved Judas formentlige Forræderi, det Videlsesskøn, som presser sig fra hans Læber paa Korset: „min Gud! min Gud! hvi har du forladt mig!“ er mere pinefulde end den fvidende Smerte af Dornekronen eller af Naglene, der drives gennem hans Hænder. Mandens Smerte er altid større end Legemets.

Jesu Videlse er ikke noget, der er ene staaende for ham og uden Sideskykke i Verden. Den er desværre et Billede af, hvorledes det nye Fremstridt altid er bleven og altid vil blive modtaget af Menneskene. Menneskene er konservative, de klønger sig til det Bestaaende, selv om det er aldrig saa raadent, indtil det brister af sig selv, da først ser de sig om efter noget andet. Verdenshistorien er en Række af Vidnesbyrd om Martyrers Kamp og Død for Sandhedens Skyld og viser os klarlig, at den Sandhed, der er uimodsigelig, og som nu hvert Barn lærer paa Stolen som sin A.B.C., har været født til Verden gennem Smerte og Videlse, har kostet som oftest Menneskers Aal og Liv. Den Gang, Peter af Albano og Cecco fra Ascoli fandt ud, at Jorden var rund, kom de Øppersteprester og Skrivtkloge ogsaa i Raseri. Den første undgik Straf ved at dø i Tide, den anden blev levende brændt. Da Kopernicus opdagede, at Jorden gik rundt omkring Solen, saa turde han ikke komme frem med denne Opdagelse, der skulde kuldaste den hidtil fastslaaede astronomiske Theori, men han holdt Opdagelsen hemmelig i 30 Aar. Endelig havde han sin Bog færdig, men hvem vilde trykke den? Baade Katoliker og Protestanter stod lige færdige til at rive den sønder, lyse Forbandelse over ham som en Gudsbespotter og nagle ham til Forbandelsens Træ. Endelig fik han Bogen trykt i Nyrnberg med en Indledning, der indeholdt mange Undskyldninger og Forbehold. Raseriet skummede, Presterne slog ham med Bibelen, der har været brugt som et Mordvaaben mod al ny Sandhed, Luther kaldte ham en Daare, og Baalet havde været ham vis, hvis han ikke havde været lykkelig nok til at lægge sig til at dø. Saa kom Giordano Bruno, der optog Kopernicus's Ideer, men han var ikke saa heldig, han blev levende brændt, udskjældt som en Rjætter og Fritænker. Men Sandheden kan ikke dø, og nu kom Galilei med sin Riffert og opdagede, at Rjætterne og Fritænkerne havde Ret. Han opdagede desuden Jupiters Drabanter, Maanens Bjerger og Solpletterne. Raifaserne og de Skrivtkloge skummede og vendte sine Dine mod Himlen med Hovedrysten, om ikke Gud vilde lade Lynet ramme denne frække Spotter. Men Galilei mødte dem beskedent med den samme Mening som Jesus, da han sagde: „har jeg talt ilde, saa overbevis mig; men har jeg talt ret, hvi slaar I mig da.“

Han bad simpelthen sine Modstandere se i hans Instrumenter og selv overbevise sig om Sandheden af hans Paastande.

De nægtede at gjøre dette, og da de omsider blev tvungne og virkelig saa, at han havde Ret, gav de sig ikke — nei langt fra — har du nogenfinde hørt Theologer give sig i en Kirke-disputats? — de faldt paa, at det hele var Blændverk af Djævelen, for at forføre dem. Djævelen blir altid Theologernes sidste Tilflugt, naar al anden Ammunition er sluppet op, og da føler de sig trygge; thi Djævelen lader sig ikke disputere imod, da han er en usynlig Paastand. Derfor søgte ogsaa de Skrivtkloge paa Jesu Tid at faa Mængden til at tro, at han gjorde sine Helbredelser ved Veelsebubs eller Djævelens Hjelp. Djævelen har altid været Presternes Ven, naar de er i Rnibe. Saa blev da Astronomerne forbudte at gjøre flere Opdagelser, og alle Universiteter og Højskoler lyktes i Van, hvor disse Sandheder lærtes. Den gamle Galilei blev indstevnet for en Rjætterdomstol i Rom. Dommen lød: at Galileis Paastand om, at Solen er Midtpunktet af vort Planetssystem, og at den ikke gaar rundt Jorden, men tværtimod Jorden rundt den, er dum, falsk, kjætterisk og stridende mod den hellige Skrift. Selv blev den gamle, hvidhaarede Mand, for at redde sit Liv, tvungen til at affbærge sin Sandhed, og fordømme den som Wildfarelse — et af de saareste Syn, Verdenshistorien kan opvise. Han manglede Jesu og de andres Martyrmod, der foretrak Korsfets Død for at fornægte Sandheden. Han kan undskyldes og forstaaes, men ingenlunde forsvares. I Aar 1479 udstedte Pave Alexander den fjettede, Guds useilbare Statholder paa Jorden efter Kirkens Sigende, en Bulle, der slog fast som evig Sandhed, at Jorden var flad og firkantet. Følgelig maatte Columbus og senere Magelhaens, der omseilede Jorden og følgelig beviste, at den var rund, dømmes som Kjætttere. Ja Forfølgelsen og Myrderiet af hver ny Sandhed blev formelig fra Kirkens Side sat i System, da den hellige Inkvifition blev oprettet Aar 1208. Syn Aar senere holdtes et Kirkemøde, hvor alle Konger og Regenter ved Ed forpligtede sig til at udrydde alle Kjætttere — det vil sige alle Jesu Efterfølgere, alle dem, der kom med nye Sandheder fra Gud til Jorden. Inkvifitionen rasede med større Grusomhed end Jesu Bødler. „De knuste Offrenes Ven i Jernstøvler, strakte deres sittrende Kjød med Jerntroge og Tænger, affaar deres Læber og Dienlaag, udtrak deres Negle og stødte Naale ind i deres blødende Legemer. De udrev deres Tunger, stak ud deres Dine, udstrakte dem paa Pinebænken, flaaede dem levende, korsfæstede dem med Hovedet ned, kastede dem for vilde Dyr, spottede deres Ynt og Jammer, voldtog deres Hustruer, røbede deres Børn, og bad derpaa Gud, at han i Helvede maatte fuldende dette hellige Arbeide. I de Dage var Korsfets og Pinebænken en uopløselig Enhed. Vent over den opflaaede Bibel laa Sværdet og Lænken“. Dette er Billedet af, hvorledes Sandhederne fra forskjellige Hold, og ikke mindst de religiøse Sandheder, har arbeidet sig frem igjennem Verden. Den Kirke, som kalder sig med Jesu Navn, har forfulgt med Bødlers Grusomhed Jesu Efterfølgere. Den burde have kaldt sig Kaifaskirken eller Farisæerkirken, da havde

den kommet Sandheden meget nærmere; thi den har meget mere af disse end af Jesu Være. Om Jesus havde fremstaaet den Dag i Dag og ført Oppositionen, som han gjorde det i sin Tid i Jødeland, hans egen, saakaldte rettroende Kirke vilde været den, som havde staaet op imod ham, og som i hellig Harme havde sønderrevet sine Klæder og udraabt: „hvad have vi mer Vidnesbyrd behov? I have hørt hans Gudsbespottelse“.

Hvorfor skal Sandheden her paa Jorden have lig en haard Fødsel? Thi det blir altid sandt, som jeg skrev i Salmen:

Hver en Sandhed her paa Jorden
fødes ei med Lyn og Torden;
nei i Krypbe og paa Straa.
Tiden, som ei Lyset fatter,
nagler under Hobens Latter
den paa Korsets Arme graa.

Jo først fordi, at Sandheden skal klares og renses gennem Lidelsens Ild, og dernæst fordi Menneskene elsker mest det, som er kjøbt gennem Lidelse. Guldet maa gaa gennem Smelteedigelen for at fries for Slagger; Diamanten faar først sit funklende, klare Skin ved at slibes paa den haarde Slibesten. Saa mangen Sandhed, der hydes Verden, er ved sin Fremkomst blandet med Samtidens Vildfarelse; den er Stenen, hvori Guldet ligger indsprængt som Marer, og som maa knuses i Stampemøllen, for at det rene Guld kan files fra Slaggerne og derefter smeltes. Hvis den havde været modtaget med Jubel straks, var der Fare for, at Vildfarelserne, der ledsagede den, var blevene slaaede fast tilligemed Sandheden, ja kanske i Tidens Løb havde overgroet Sandheden. Men naar saa det Bestaaendes Fjendom og Uvidenheden, der tror sig ufeilbar, møder den, saa begynder Kampen for Alvor. Sandheden maa anstrenge sig, den maa prøve sig selv Gang paa Gang og bevise for andre ved sin egen Uimodstaaelighed, at den er Sandhed. Det er vel dette, som ligger i det Johannes Døberens Ord udtalt over Jesus, at han skal døbe med den hellige Aand og med Ild. Alle, som vil prøve at gaa i hans Fodspor, maa gennem Lidelsens Ild for at luttres. Og det, som koster mest, elstes ogsaa mest. Jeg tror ikke, Moderen vilde elske sin Nyfødte saa, hvis den ikke var født til Verden med Smerte. Den Bog eller den Blads, som det har kostet mest Opofrelse og Anstrengelse at naa, holdes ogsaa mest dyrebare. Og saaledes klynger Verden sig stærkest til den Sandhed, som er født gennem Blod og Taarer og Lidelse, som er kjøbt gennem Menneskers Martyrdom. Og derfor skal ogsaa Jesu Ord, beseglede gennem hans modige og taalmodige Martyrdom, skinne over Verden med Solens Glans og kalde frem nye Vidner til den samme Lidelsens Kamp. „Korsset er Stjernens Grundlag; thi et Kors er en Stjerne uden Straaler“, siger Hammon saa smukt, og Spotte- raabene og Forbandelsesfrigene om Golgatas Kors skal opløses i Takkehymner og Lovsange.

Men det Lys, ei Tiden taaler,
ud fra Korsets Arme straalер,
Korset blir en Stjerne ligt;
gjennem Fremtids Daager blinker
blodstænt Martyrdom og vinker
Tiden frem til Vidnepligt.

Hil dig, Jesus, min Forsoner,
høit paa Golgata du troner,
løftet ober Døgnets Strid;
der i Blodets røde Draaber
drypper Sandheden, som raaber
Vidner frem til evig Tid.

Og saa kommer Spørgsmaalet til os, som Jesus stillede til Zebedæi Sønner: „kan I drikke den Kalk, jeg skal drikke, og døbes med den Daab, jeg skal døbes med?“ Med andre Ord: kan du, naar Videlsens Time kommer til dig, naar Martyrdommens Ild brænder din Sjæl, kan du da tomme Kalken saa roligt og kjætt, som Jesus tømte den? Videlsen kommer i mange Former; det er ikke alle, der som Jesus skal kjæmpe frem nye Idéer. Den kan komme i Tab af dine Kjære, i Tab af alt du eier, i Fattigdommens rødselsfulde Pjalter, i Mistjendelse og Bagvaskelse og Forfølgelse, i Sygdom, i Fristelser, som du ikke kan modstaa. Kan du da tømme den uden at slippe Troen paa Gud? kan du da seire over dine Fjender ved din indre Sitterhed og Overlegenhed, der ved, at du er den, som skal seire, medens dine seirende og hoverende Fjender har tabt? Zebedæi Sønnerne svarte kjætt og raast ja — af de vidste ikke, hvad de svarte paa. Det er let nok i gode, lyse Dage at svare kjætt Ja, men at staa i Videlsens Kamp, naar den raser som hedest, det er Sagen. Ved ikke om Videlse, fremtald ikke unødvendig Videlse, som de gamle Munke ofte gjorde. Ved heller som Jesus i Getsemane: „Fader, er det muligt, saa lad denne Kalk gaa fra mig, dog ikke som jeg vil, men som du vil“. Det er saa sandt menneskeligt. Hjertet krymper sig for at gaa ind i Kampen. Men Gud tog ikke Kalken fra ham, han maatte tømme den, tømme den tilbunds, tømme den ligetil at kjende den Fortvivlelse at føle sig forladt af baade Gud og Mennesker.

Det fortælles os ogsaa i Getsemanehistorien, at da Jesus tredie Gang havde søgt sin Tilflugt i Bønnen, uden at have kunnet overvinde sin Angest og Fortvivlelse, kom Englene til ham og trøstede ham. Engelen skal ogsaa komme til dig, du ensomme Kjæmper, om du som Jesus vedholdende klynger dig til din store Fader i Himmelen og tror, at han kan bruge selve Videlsen i sin Kjærligheds Tjeneste. Freden skal komme til dig i den trygge Følelse af, at have gjort din Pligt, at have valgt det rette, i den velsignede Visshed, at Gud ikke kan tillade Sandheden at dø, om end mange af dens Redskaber maa dø og visne, at Bloddraaberne, der dryppede fra Videlsens Kors, skal fremtalde nye Vidner for den korsfæstede Sandhed.

Tag Korset! Korset det betyde,
 at Smerte ei kan Nanden byde;
 men gjennem Pinslers Vaande blej,
 igjennem Graben op mod Maalet
 opflyver Nanden klart omstraaket,
 som om af Gtrens Daab den steg.

Lad os da bede om at faa være trofaste i Videlsen, om den kommer til os, at faa erfare, at Trøstens Engel med Freden fra Gud ikke er død, men lever, lever bestandig.

Getsemane Stunder — Fortvibelsens Krampe,
 vig fra mig, om det er muligt faa,
 men kommer J — o faa lad Engelen gaa
 i Eders Spor med den lysende Lampe,
 og hviste: „bag Korset er Himlen leiret,
 bag Dødens Forhæng Opstandelsen venter,
 den lidende Seierssjæl jublende henter
 den Aandestare, som før har seiret“.

O lad mig faa ligge stille og vente,
 sluttet ømt i min Faders Arme,
 vente paa Haab og vente paa Varme,
 vente paa Staren, som skal mig hente.
 Og kommer faa Angstens Getsemanestund,
 og Bolgerne true værre og værre,
 o lær mig da sige med bævende Mund:
 „ei som jeg, men som du vil, Herre!“

Lad os vælte Stenen fra Gravene.

(Første Paastedag.)

Lesst: Mathæus 28, 1—10.

Velkommen Paastedag, med Opstandelse fra de Døde! Hele Verden hungrer efter dig, hungrer efter Liv, hungrer efter Seier over Dødens Bitterhed, Seier over Skilsmisssens Kval, Seier over Vinter og Kulde.

Velkommen med de grønne Spirer paa Marken, der lover Føde for mange Munde, velkommen med de bristende Bladknopper i Skogen, der maler for os det styggefulde Løvtag, som snart skal hvælbe sig over Skoggrunden, velkommen med Fuglesangen, der synger om Glæde og Kjærlighed. Ja forjæt os en velsignet Sommer med Lægedom for alle de Saar, der blev slaade i Vinterens Løb. Aand Haab og Trøst ind i alle bedrøvede Hjerter, aand Mod og Freidighed ind i vore Sind, faa vi ogsaa med Glæde kan se en Opstandelsesdag i Møde for

vor Kirke, saa vi kan hjælpe til med at vælte Stenen bort fra de mange Grave, der dækker Standinavernes Landslib.

Kristus laa i Graven. Har I sat Jer ind i, hvad det vilde sige for hans Disciple, for dem, der havde fløttet sig om ham i troende Glæde, — hvad det vilde sige dette, at han virkelig var død? Det vilde sige det samme som, at han havde taget feil af sig selv, at han ikke kunde være den Messias, han gav sig ud for, at han var selvbedragen, og de igjen bedragne af ham, at det Rige, de havde forventet, som han skulde stifte, et Rige med Fred, Glæde og Retfærdighed, et Rige, hvor Himmel og Jord ligesom traadte sammen i et, det var bare en tom Drøm — det kom aldrig, vilde aldrig komme; thi Messias var død, han, som ikke skulde kunne dø. Jøderne havde yderst uflare Forestillinger om Livet efter dette. I de ældre bibelske Bøger stildres Livet i Scheol eller Dødningsriget, hvorhen Sjælene for, omtrent som Grækerne tænkte sig Livet i Hades, som en glædeløs og betydningsløs Styggetilværelse; de nægtede enhver som helst Opstandelse, hvorfor ogsaa Sadducæerne, som paa Jesu Tid repræsenterede den gamle, konservative jødiske Ortodoksi, ogsaa nægtede Opstandelsen. Den mere fremstredne Skole derimod af jødiske Tænkere, der repræsenteredes af Farisæerne, de havde optaget i den gamle Jødedom ogsaa Troen paa en Opstandelse fra de Døde, ja en Legemets Opstandelse, som de lærte i den faste Form; men denne Opstandelse skulde efter deres Mening finde Sted, naar Messias kom og stiftede sit Rige paa Jorden, der da tillige var Verdensløbets Afslutning. Og nu var denne Messias død, laa kold og stiv i Graven, som var lukket med en stor Sten. Kan I undres paa da, at Disciplene rent lamslaaede trykkede sig sammen, raadløse, uden at have et Ord til Trøst eller Haab. De kunde ikke forklare sig dette paa nogen Maade.

Saa kom Paaskemorgen. De fandt Stenen afvæltet og Graven tom. Og se, Jesus aabenbarede sig for dem, Kvinderne havde set ham, somme af Disciplene havde set ham lyslevende, og dog forsvandt han mellem dem, ret som han stod der. Men han levede altsaa, Døden og Dødsriget havde ikke havt Magt at holde ham; kanske endnu Messias vilde komme. Kan I forestille Eder den Glæde og Jubel, som maatte gribe Disciplene ved denne Efterretning fra Kvindernes Mund, der var de første til at se ham! Det maatte for dem være, som at være truffet op af Haabløshedens Afgrund til nyt, friskt Liv, som at være kommet ud af Dødens Vaande og givet ny Livskraft og Livsmod. Ja det var saa utroligt glædeligt, at Tomas turde ikke tro paa det, førend han selv saa.

Jeg har før talt om, Venner, at der i det nye Testaments Beretninger om Opstandelsen, de eneste vi har, er en mærkelig Forvirring, som det er temmelig umuligt at rede os ud af. Men en Ting staar vis for dem alle, trods de indbyrdes Modsigelser, og det er, at Jesus virkelig opstod, virkelig levede og aabenbarede sig for dem, enten dette nu var en legemlig Opstandelse eller en blot aandelig Opstandelse i samme Form som vores alles Opstandelse, naar vore Sjæle, som hans, har naaet Fuldkommenheden. Jeg vil ikke berøre disse Mod-

figelser i Dag, jeg vil ikke gaa ind paa nogen slags Kritik; jeg vil simpelthen tage Paaskeevangeliet om Englen, som væltede Stenen fra Graven, saa Døden og Graven maatte give sit Bytte fra sig til Livet, og anvende dette som et Billede, der gjælder for os; et Billede til Opbyggelse for alle Kristne til alle Tider.

Vi Kristne tro, at vi eier en Gnist af Gud i os, at vort Liv har Gud til Hilde, og at vi derfor er udodelige. Hvorledes vor Sjæl er bleven til, det ved vi ikke; hvor den gaar hen, det ved vi ikke, men vi ved, at den lever trods Legemet's Dod, og at Gud fører den til sin Bestemmelse, fordi den er udgaaet fra ham. Vi kan ikke bevise Sjælens Eksistens eller dens Udodelighed mathematisk; men vi tror det, fordi det er et Krav i vor Sjæl, og fordi vi ser, at alle Folkeslag, som er paa en Grad over Dyrene, har for dret denne Tro, har udformet denne Tro i de mest fantastiske Stikfælses. Vi tror derfor, at denne Sjæl eller Aand, hvad vi vil kalde den, er noget forskjelligt fra Legemet, skjønt inderlig forbundet med det herne, at den altsaa, naagt Legemet nedbrydes tilsyneladende ved Døden, dog ikke nedbrydes med det, men opstaar af Legemet's Ruin og søger hen andre Steder, hvor den kan fortsætte den Udvikling, som er begyndt herne i Legemet. Men netop fordi vi tror, at hvad vi kalder vor Aand, er en Gave, om vi vil, en Del af Guds egen Livskraft i os og er sat til Legemet's Herter og Styret, netop derfor er den god i sig selv, er bestemt til at løfte Mennesket, som Hebræerbrevet siger, over Englene. Den er bestemt til at fylde os med Renhed, med Godhed, med Hellighed, saa denne Aandens Høihed og Herlighed straalet ud igjennem Legemet's Former, gennem de lysende milde, andagtsfulde Dine, gennem det hjærlige Smil, gennem et høifigt, skjønt Legeme, ja saa Legemet bliver, som Paulus udtrykker det, den Helligaands Tempel. Vi selv skulde være fyldte med bare godt, og vort Liv skulde være fyldt med bare godt. Det er vor Bestemmelse, vort Ideal, Guds Mening med os. Nu tror vi Kristne om Jesus af Nasaret, at han har naaet dette Maal; vi tror, at hans Sjæl var som et Speil, der opfangede Straaler af Guds Herlighed og lod dem skinne for Verden; vi tror, at han ved sin ophøjede Lære og ved sit opoffrende Kjærlighedsbrev viste, at Gud talte og levede i ham; vi tror derfor ogsaa, at hans Sjæl ikke som vor maatte gennemgaa Grader af Udvikling, før den kunde gjenforenes med sit Ophav; men at den var færdig til at opstaa fra de lavere Aandeegne, hvor man endnu maa gaa i Skole og udsone Følgerne af sine gamle Synder, færdig til at aabenbare sig for sine Disciple som Seierherre og saa fare til Himmels, det vil sige at optages i den høieste Salighedsgrad, der ogsaa venter os, naar vi en Gang er bleven som han. Naar det nye Testamente derfor bruger Udtryk, som at Kristus skal opstaa i vore Hjertes, saa mener det, at Godhed, at Renhed, at Kjærlighed skal saa Magt i os til at overvinde alt ondt. Kristus er for de Kristnes Tro bleven Mennesket, som har naaet sin Bestemmelse, og naar man derfor siger, at Kristus ligger død og fold i dit Hjerte som i en Grav og venter paa Opstandelse, saa mener

dermed ganske nøgternt, at du ikke følger dit Råd, at du ikke lader Gudslibet faa Magt i dig, at du trodser din Bestemmelse. Hvor mange er det ikke Tilfælde med? hos hvor mange ligger ikke Kristus stiv og kold i deres Hjerter; det vil sige, Anden, de sit fra Gud, sover istedetfor at herse, ligger tilsyneladende død og stiv, mens Legemets Drifter og Indskydelser raader, og Stenen, som ligger væltet for Graven, er Vigegyldighedens store Sten. Jeg vil ikke nævne de mange andre store Stene, som ligge væltede for Gravene, saafom Mord, Hor, Løgn, Forbrydelser; men jeg vil holde mig til den, som er den almindeligste og i Grunden den farligste, fordi den ser uskyldig ud, som om den slet ikke var nogen Forsegelsens Sten, Vigegyldigheden. Jeg kjender hundreder af unge og ældre Mænd og Kvinder, som slet ikke er onde, de er som Folk er flest, opfylder deres daglige Gjerninger nøjagtigt, og dog har ikke Gudslibet nogen Magt over dem, dog ligger Jesus ligesom strinlagt i deres Hjerter. De nægter ham ikke, de gaar deres regelmæssige Gang i Kirken, men mere fordi det skal faa være, af gammel Vane. Kristendommen, deres Tro, har ikke fyldt dem med Begeistring, har ikke trængt igjennem hver Nerve i deres Sjæl, er ikke Drikraften til deres Handlinger, er ikke Lyset og Glæden i deres Hjem og deres daglige Liv. De sender ikke jevnligt sin Tanke op til Gud i Himlen, eller sin Tak eller sin stille Bøn, de tager ikke Gud med som den altoplysende Faktor, som deres Raadgiver og bedste Ven, der daglig er hos dem og om dem, og i hvem de lever og aander og røres. Dette var det, Kristendommen vilde være for et Menneske, hans Trøst, hans Lys, hans Glæde; dette betyder det, at Jesus Kristus, Godhedens, Renhedens, Gudfortrøstningens Ideal, er opstaaet i hans Hjerter. Om jeg kunde faa væltet denne Sten af Gravene, saa Jesus kunde opstaa i Eders Hjerter! Jeg er vis paa, jeg kunde gaa fra Mænd til Kvinder, Bønderad paa Bønderad nedover, og hvis jeg kunde se dem ind i Hjertet, vilde jeg finde mange bra Folk, saa taalelig retfærdige, saa paa gudfrygtige, som det hedder, men yderst faa, over hvem Kristendommen havde taget et saadan Herredømme, at den var bleven deres altbeherkende Livsmagt, yderst faa, hvor Dinne lyser, og Hjertet fyldes af stille Fryd, fordi de er Kristne, yderst faa, hvem det er magtpaaliggende at være Kristne, saa magtpaaliggende, at de for at naa det vil ofre alt. Naar det kommer til Stykket, er en ny Hat eller Kjole, et Tillæg af 10 Daler Maaneden i deres Løn, mere væsentligt og fylder dem med større Liv end deres Kristendom. Det er dette, som er et af de store Samfundsfaar, den Vigegyldighed, hvori Kristendommen holdes. Den tages ind med i Rækken over Livets Nødvendighedsartikler, men kun sideordnet med Sukker og Kaffe. Skrivning, Regning og saa lidt Kristendom, som det hedder i „En glad Gut“, istedetfor at Kristendommen skulde være den altbeherkende Magt, der tog Kommandoen, saa at alle andre Krav maatte bøje sig for dens Love. Og hvorfor skulde dette være saa meget at eftertrægte? jo fordi deri bestaar den Enteltes og Samfundets højeste Lykke. Naar en Kunstner i Ver eller paa Lærred, eller en Digter i sit Digt, har faaet udformet, hvad der

levede i hans Sjæl, ligesaa fyldigt, som han tænkte det, da gribes han af Stolt-
hed og uendelig Glæde. Men mon denne Glæde kan være større end den, et
Menneske maa føle, naar det udformer sig selv i Lighed med Guds Tanke, naar
det føler, det vokser og stiger opimod sin himmelske Bestemmelse, naar det føler
Glæden i Gud stærkere Dag for Dag. Der er ingen Lykke paa Jorden, der kan
sammenlignes med den Kristnes Lykke, i hvem hans Tro er bleven en Livsmagt;
thi han er bleven usaarlig, ikke saa, at han ikke skulde føle Lidelse og Smerte,
men denne har ikke Magt til at bryde ham ned; thi han har lagt Tyngdepunktet
af sit Liv i Himlen og ikke paa Jorden; han tror paa Livets Seier over Døden,
paa Gjensyn og Gjenforening af alt tabt. Kan nogen Lykke sammenlignes med
den, der kan juble som Paulus: „Død, hvor er din Braad; Helvede, hvor er
din Seier!“ „Jeg er vis paa, at hverken Død, ei heller Liv, ei heller Engle, ei
heller Fyrstendømmer eller Magter, ei heller det Rærværende eller Tilkommende,
ei heller det Høie eller Dybe eller nogen anden Stabning skal kunne stille os fra
Guds Kjærlighed i Kristo Jesu, vor Herre.“ Eller vilde det ikke være værdt et
Forsøg at kunne leve op til det, som det gamle Brev til Diognet siger om de
Kristne paa hans Tid: „de er i Kjødets, men de lever ikke efter Kjødets. De
henlever deres Dage paa Jorden, men de er Borgere af Himlen. De lyde de
forestkrebne Love, men paa samme Tid overgaa de Lovene i deres Liv. De elsker
alle Mennesker og er forfulgte af alle. De er fattige og dog gjør de mange rige;
de mangler alle Ting og dog har de Overflødighed paa alt; de spottes og dog
velsigne de; de fornærmes og gjengjælder Fornærmelsen med Afgjælt; de gjør
godt og dog straffes de, som de der gjør ondt.“ Alt Venner! om jeg i Dag paa
Paaschedag, paa Opstandelsens store Dag, kunde faa Eder til at tro paa et
Kristenlivs Lykke, saa Kristus, Guds Renhed og Godhed, maatte opstaa i Dag
i Eders Hjerter for saa at beherske hele Eders Liv. Alt I kunde lære at overgive
Eder helt til den Gud, som elsker Eder, og som har sendt Jesus af Nazaret til
Eder, for at han skal føre Eder frem paa den store Opstandelsens Vej til Seier.
Ja da vilde Hjemmene blive lyse og venlige trods Sygdom og Sorg, som kunde
fylde dem, da vilde Lovsang lyde ud fra dem, da vilde Forældre og Børn slutte
sig sammen i Forstaaelse og Kjærlighed, da vilde Drik og Skjenderi og styg
Snak og al Raahed være banlyst.

Gud, min Gud, om jeg skulde opnaa at se den Opstandelse bare med et
eneste Hjem, som før har været thyngt ned af Raahed eller Verdslighed eller
Ligeegyldighed! Hvilken Glædens Dag for mig og for os alle. „Der er mere Glæde
i Himlen over en Synder, som ombender sig, end over ni og halvfemsindstyve, som
ikke har Ombendelse behov.“ Ja den Opstandelse i et Menneskes Sjæl, naar
han vender sig fra Mørket til Lyset, fra et vildt Liv til et fredeligt, gudhengivent
Liv, den er vel værdt at prise; det er en Forvandling som fra Is til Varme,
som fra Død til Liv. Han er gjengivet Menneskesjamsundet, og istedetfor at
tumles mellem vilde, ukontrollerede Drifter, istedetfor at sønderrives af Sam-
vittighedsnag, der skal overdøves af Glasenes Klirren og vilde Hyl af raa

Kammerater, har han nu Guds Aands sagte Hvisten i sit Indre, har han Fred, kjøbt igjennem Angerens Taarer, har han Guds egen Braad, der jager ham frem til at indhente det forsømte, til at udsone det syndede, til at blive værdig sin nyfødte Lykke. Ved, at denne Opstandelse maa blive mange til Del, arbeid for, at denne Opstandelse maa blive mange til Del, at Vigegyldighedens Sten maa væltes fra Gravene, hvor Gudslivet slumrer, og dette opstaa i al sin Herlighed og søde Lykke.

Men for at man skal kunne vente denne Gudslivets Opstandelse i de enkelte Hjem, hvor det endnu ligger foldt og stivt, maa Kirkesamfundene gaa i Epidemien, maa den rette Kristendommens Aand leve under de prægtige Stenhvæbinger af de rige Kirker, som reises, maa Misundelsens og Misforstaaelsens og Fordommens tunge Sten, der ligger over Kirkesamfundene, væltes af ved vort Aarhundredes Vængsel. Ja om Fordommens Sten kunde væltes tilside, og Kjærlighedens, Toleransens Jesus opstaa i Kirkesamfundene!

Endnu sover han Dødens Søn derinde i den kolde, dogmatiske Stengrav, endnu ser de forskellige kristne Samfund paa hinanden med Had og Fordømmelse mere end med Kjærlighed og Forstaaelse, men naar en Gang den sande, frigjørende Kristendoms Engel kommer og vælter denne Aarhundreders Sund fra Graven, hvor de har skrinlagt Jesu Kjærligheds Lære — da vil Lutheraner og Katolik, Presbyterianer og Unitarier, Methodist og Universalist, Baptist og Adventist række hverandre broderlig Haand og tappes om, hvem som kan gjøre mest godt i Verden, hos hvem Jesu Aand i Sandhed er opstaaet, den Aand, der vil læge og trøste og reise det faldne og befri det lænkebundne. Vi venter paa den Dag, som paa en Kirkes Paastedag, som en Opstandelses Fest for hele den kristne Verden! Ikte saa, at noget Samfund skal tvinges at give op noget af sit særegne, saalænge det anser dette for Sandhed, men de skal, trods sit særegne, anerkjende det fælles og lære at se over sit smaa særegne til det store fælles, lære at se, at Regnbuen netop er skøn ved sine mange Farver, at den Bro, der spænder sig fra Jorden til Himlen af de mange fromme Menneskers Tro og Bøn, netop er skøn ved sin Mangeartethed i Farve og Solbrydning, og at den dog hos alle munder ud i det samme, i Guds eget Fæng som al Stabnings Rilde.

Og vi venter paa en Opstandelse ikke alene af Kirkesamfundene, men og af Verdenssamfundene; thi endnu ligger Jesus fold og stiv mellem os. Kristendommen er ikke bleven den reisende, den belivende Livsmagt, den føles endnu ikke, som Digteren Welhaven siger: „igjennem Folk og Stat, som alle Magters Overmagt“. Der er Sygdomme mellem os, Samfunds sygdomme, ukriftelige Samfunds sygdomme. Naar vi ser, hvorledes Land reiser sig mod Land, og de Tusinde myrdes og ødelægges, Familiers Lykke og Landets Velstand trampes under Fod; naar vi ser Arbejderhorder, drevne til Fortvivlelse af Sult, fare om og stille Fabrikker i Brand og ødelægge Eiendom, uden at tænke paa, at de derved ødelægger sig selv og sin egen Fremtid, naar vi ser Millionæerne paa

den ene Side bruger Tusinder paa en Dag uden at bruge sin daglige Fortjeneste op, mens andre sulter ihjel, uagtet de arbeider til de stuper, da skriger disse Forhold op til Himmelens Gud om Hevn, da prædiker de saa høilydt, som noget kan prædikes, om at Kristi Aand ligger strinlagt i Samfundene, ikke har Magt over dem, at vi trænger en Opstandelse fra de Døde. Naar Krig og Mulighed for Krig er ophørt, naar Forholdene mellem Kapital og Arbeide er fornuftigt udjævnet, naar den gabende Kløft mellem Fattig og Rig er udfyldt, naar Grændser er sat for Rigdommens Overgreb og Dyngen op paa een Haand, naar Frihed, Lighed og Broderkjærlighed er den ledende Aand i Samfundene, da, ja da er Jesu Aand opstanden, da skal vi til at fejre Paaske i Virkelighed og ikke bare i Haab, da skal det blive godt at leve paa Jorden. Men hvem skal komme og vælte Stenen fra Graven? hvem skal være den himmelsendte Lysengel, der gjør dette Arbeide? Det skal ingen enkelt Mand og Kvinde være, men Samlingen af dem alle. Det skal du være og jeg og de mange andre, hos hvem Jesu Aand er opstanden, og for hvem den har aabenbaret sig. Alle gode Arbeidere for Lysets Sag her paa Jorden er Lysengle, der er med at vælte Stenen fra Graven, hvor Sandheden og Godheden ligger tilsyneladende døde. Og dog kan vi sige, at Lysengelen er een, nemlig Guds Aand, Guds Aand, som taler og virker gennem mennesskelige Redskaber. Det er Mennesskene, som skaber sin egen Fremtid; det er den Aand, som raader inden Mennesskeheden, der skaber Fremtidens Former og aandelige Lust. Og hvis den Aand, der smelter haarde Hjerter og begejstrer Mennesskene til at elske hverandre og dele med hverandre, blir den raadende i Samfundene, da vil ogsaa efterhaanden Stenen væltes af, der nu forsegler Godhedens Grav, og Jesu Aand vil opstaa af Graven, og Mismod vil forvandles til Fryd og Jubel. Jeg hilser den Fremtidens Paaske dag med Haab! Lad os arbeide for, at den kan komme, selv om vi ikke skal opnaa at se den. Lad os begynde i det smaa. Lad Jesus opstaa i vore egne Hjerter, lad hans Aand være den raadende og ledende i vort daglige Liv og i vore Handlinger, lad os gjøre hvad vi kan i vore Kredse, og disse Kredse skal sprede sig videre og videre udover og til sidst blive en Folkemagt, der skaber Fremtiden. Lad os ikke mistroste de smaa Begyndelser. Lad os selv være Lysengle — udrustede med Herrens Aand, handlende i hans Kraft, og Stenene skal væltes fra Gravene, og Samfundets Paaske dag skal være nær. Og da, naar hele Jorden er gjenfødt i Jesu Aand, naar Messiasriget er kommet paa Jorden, da kan vi juble med vor Digter Wergeland:

Mennesskets mægtige Aand
 nu føler ei mere
 sit Kjød og Blod
 som Lænke om Haand
 og Bolt ved Fod;
 som Fuglenes Fjære,
 som Rosenblad Dragt

kun føler det Legemets Magt.
 Sandhedens Dag,
 Pligternes Røster,
 Frihedens feirende Vingeslag
 over forræderiske Vpster
 fylde dets Bænde, dets Tempeltag,
 mens stille og mild
 i Hjertet brænder
 Brodertjærligheds himmelske Ild,
 straalende ud i fremratte Hænder.

Det evige Foraar. (Anden Paaske dag.)

Tilft: Brød. 1. 4—10.

Velkommen hid til Opstandelsens store Fest! velkommen til den Dag, da hele Naturen springer sin Haabets Fane, da Safterne alt er begyndt at gaa, Jælenerne løsne, det bundne Liv begyndt at vaagne igjen, da alt, alt tegner sig til Glæde; Varme kommer, Lys kommer, Fuglesangen kommer. Kjærligheden skal snart feire sin Høifest; der bygges Rede; Blomster, Træer, Insekter, alt levende formæler sig, elsker, lever, nyder, skaber en Opstandelse omkring sig i nye Væsner, som fødes, lever og dør i samme Kredsløb, mens op af deres Grave skyder nyt Liv, nye Tanker. Den som tvivler paa Opstandelsen, tvivler paa sig selv, paa sine egne Dine, paa hvad han daglig ser rundt omkring sig i Vaaren, hvor det vrimler af Opstandelsens Undere.

J vider, at Jøderne feirede Paasken som Mindefesten om deres Opstandelse til et Folk, om deres Udgang fra Trældommen i Egypten til Friheden i Kanaan, gennem Vandringen i Ørkenlandet. Men for os Kristne er denne Paaskefest bleven af uendelig dybere Betydning; thi den er Mindefesten om Menneskeaaendens Udgang fra Legemets Egypten til ædlere, friere Former for Sjælen, hvori den lever sit udødelige Liv, Udgang fra Trældom til Frihed i en dybere Betydning. Den er i Kraft af Jesu Opstandelse en Forvisning til Menneskeracen, at den ogsaa skal opstaa som han, og fare til Himmels som han, og sidde hos Gud Faders højre Haand som han, med andre Ord, at Sjælen skal ikke kunne holdes af Dødens Baand, men stige op mod Herligheden, op til Foreningen med Gud. naar den som hans har naaet Fuldkommenheden. Lad os da i Dag samle vor Tanke om Opstandelsens glade Undre, der som en hemmelig Naturlov gennem- bærer alt skabt, og lægge til Grund Bjørnsons herlige Opstandelsespsalme: „Og er det evige Foraar i Livet“.

Væge det evige Foraar i Livet,
 Som alting har skabt;
 Opstandelsens Morgen det mindste er givet,
 Kun Former gaar tabt.
 Slægt føder Slægt,
 Stigende Evne den naar;
 Art føder Art
 3 Millioner af Aar. o
 Verdner forgaar — g opstaar.

Væge det evige Foraar i Livet, som alting har skabt! Ja det er sandt, Væge det! Men jeg har Lykt, Venner, at begynde endnu et Stridt forud og synge: „Væge Gud Fader almægtig, som har skabt det evige Foraar i Livet“; Væge ham, den evige Aand, som er Kildespringet til alt Liv, fra hvem Lys og Livskraft udstrømmer som fra en evig sprudlende, forfriskende Kilde, og til hvem Livet skal vende tilbage. Bjørnson synger i denne Salme kun det, som han ser, Kjendsgjerninger synlige for vort Øie. Vi kan ikke se Gud, men vi kan se den sprudlende Livskraft, Foraarslivskraften, den skabende i alt levende, derfor begynder han med den, synger dens Væge som det herligste, hemmelighedsfuldeste vi eier, og overlader hver at tænke videre tilbage, fra hvem igjen denne Livskraft, dette evige Foraar i Livet, kommer. Men vi Kristne, som med vor Tro omfatter en levende, personlig Aand bagom alt skabt som dets første Aarsag og Kilde, vi træder endnu dette Stridt tilbage og synger den personlige Guds Pris, som al Ting's Ophav, der gjennemfører Straaet og Bladet i Skogen, Fjsten og Fuglen, Dyret og Menneket. Ja Væge ham, som har skabt det evige Foraar i Livet, og som har haft en saadan uendelig Kjærlighed og Omforg, at end ikke det mindste, end ikke det, som er usynligt for vort Øie, er undtaget fra Opstandelsens store Morgen. Er ikke det forunderligt, vidunderligt, Venner, der er i det, som i Grunden dør; det bare bytter Former, det gaar over i andre Tilværelser, det stilles i sine Sammenføjninger og flyver frit hvert til sin Aant; men det lever ligesuldt; ikke et eneste Fugl af det, som en Gang har været til, ophører, men det lever fremdeles, uagtet det kaldes dødt, lever i andre Former. Den eneste, som dør, kan vi sige, er Døden; thi den blir altid opslugt af Livet, og det, vi kalder Død, er kun en Overgang til nyt Liv. Selv det Hus, som brænder til Afse, er ikke dødt og borte, men hver eneste Flis af den brændte Ved lever, er gaaet over gjennem Ildens og Røgens Forvandlingsproces til andre Former. Huset er opstanden i Lustens Gasarter, induges derfra i andre Gjenstande, nærer og mætter disse. For et forunderligt Kredsløb. Det mindste og det største er sammen om denne Fødningsproces og Opstandelsesproces gjennem Døden, og ved at opstaa i andre Former, skaber og nærer vi disse og gjør dem istand til at leve sit selvstændige Liv, og Forskjellen mellem levende og dødt blir flydende; thi det levende fødes og næres af det døde. Se paa Bladet, som visner, det lægger sig sagte ned ved Foden af Træet, som fødte det og gav det Næring, og nu opløses det til Muld

og giver sit eget Legeme som et Offer for at bidrage sin Draabe Næring til Græsset eller Trærødderne. Se vort eget Legeme! det lægges i Jorden, og Jorden opsluger det og udnytter hver eneste Drebl af det til at give andre Væsner Liv og Næring, der er forbundne med den fælles Moder Jord. Blomsterne faar sit, Græsset faar sit, Luften faar sit. Legemet, som vi saa det, er forsbundet, og dog lever hver Drebl af det i andre Former, og disse Former træder ind i andre Væsener, som derved næres og styrkes i sit Liv. Jeg læste en Gang om en Prest i Østtaterne, som havde været meget elsket. Han blev begravet paa en Plet, han havde haft meget kjær, og et Frugttræ, jeg tror det var et Kirsebærtræ, blev plantet paa Graven. Det Træ trivedes saa mærkelig godt, stod altid frodigt og sterkt, og bar skinnende røde Bær. Graven var efterhaanden bleven glemt og indlemmet i en offentlig Have, hvor glade Børn sprang omkring, og de plukkede de røde, saftige Bær og pluddrede og lagte over den gamle Prests Ven. Saa kom en Tid, hvor der vaagnede nyt Liv i Menigheden, den begyndte at værne om sine Minder, og det blev foreslaaet og antaget, at Levningerne af den gamle, ærede Prest skulde flyttes over til deres Kirkegaard, for at de kunde have ham mellem sig. De gik forsigtigt under Træet, fandt virkelig Kisten, men Trærødderne havde kilet sig ned i den og spærret den og fyldt den, og den gamle Prests Legeme var forsbundet, ikke en Drebl igjen — og dog ikke forsbundet; thi det var opstaaet, opstaaet og levede i Træets sterke Stamme, i dets tætte Blade, som havde givet saa mange Skygge, i de hvide duftende Blomster, i de skinnende Bær, der bød sin røde Mund til de pluddrende og legende Børn, ja den gamle Prests gamle Legeme levede i Børnenes varme Blod, de som havde spist af disse Bær. Ja „Opstandelsens Morgen det mindste er givet, kun Former gaar tabt“. Og paa denne Lov om Død, som ingen Død er, men kun en Opstandelse i nye Former, paa denne Lov er hele Universet bygget. Og denne Opstandelse af det gamle i nye Former er ikke blot en Gjentakelse af det gamle, men den er en Opstandelse til altid finere og bedre Former, den er en Udvikling fremad.

Slægt føder Slægt,
stigende Gvne den naar;
Art føder Art
i Millioner af Aar.
Verden forgaar og opstaaer.

Videnskabsmanden Darwin har godtgjort, at det er altid de fineste og dygtigste Eksemplarer af en Art, som lever over og forplanter Arten til at naa et Trin høiere op. De grovere Dele af Legemet omsættes gennem en Række Opstandelser til at forøge de finere Dele, det mere kropslige til at øge det aandelige.

En Ven af mig gif en Gang en Fodtur med Profesør Ernst Sars. De havde faaet til Fører en ung, kropslig stærk Bonde, som især havde nogle kraftigt udviklede Ben. Længe gif Professoren og saa beundrende paa hans mustuløse Lægge saa sagde han: „hvad skal der ikke blive af det norske Folk, naar disse Lægge blir omfat til Hjerne“. Der sker en Omsætning gennem Opstandelsernes Naturløb fra Lægge til Hjerne altid. Naturen skræber efter finere og finere

Former. Slægt efter Slægt kan udvikle sine Hjerner og dermed Organet for Tankens Virksomhed til større og større Finhed. Det gaar ofte paa den raakropslige Styrkes Beføstning, men hvad der dør stykkevis af det ene, opstaar stykkevis i det andet. Sammenlign forrige Tiders Barbari med vort Aarhundredes Oplysning og Tørst efter Kundskab, og se Forstjellen! Hvor er ikke Slægten udviklet til stigende Gvne! Og hvad er Slægten? det er de tusinde, de Millioner enkelte Sjæle og Kroppe, som er Opstandelsens Frugt af forgangne Slægters Arbejde. Det hele er som en Jakobsstige op mod Himlen. Slægt staar paa Skuldrene af Slægt, og naar saaledes lidt højere op end den foregaaende; vore Børn skal række længere, end vi gjorde, fordi deres Samtid har Betingelser og Gvne til at afdekke mangt, vi ikke vidste. Det er, som jeg skrev i en Salme:

Og fremad gaar det, evigt, evigt frem,
og hjemad gaar det, evigt, evigt hjem;
Slægt løfter Slægt, saalænge til vi naa
at faa dig, vor Gud, der i det Blaa.

Der er mange enkelte Slægter naturligvis, om hvem dette ikke gjælder, mange enkelte Slægter, som er sit Opstandelses Kald utro, og bringer Slægten ned i Stedet for op. Jeg mener dem, som enten ved Drik eller Udsvævelser ødelægger sit eget Legeme og sin egen Aand og forplanter utallige Sygdomme ind i sine Børn, for at der fra dem igjen skal udgaa en svag, fortrøblet Slægt, der bare lægger Hindringer i Vejen for det heles Vækst. Eller jeg tænker paa dem, der ved slet Moral og raad, lav Tænkemaade har nedværdiget sin Aand og forplantet disse sin Aands Sygdomme ind i kommende Slægter, for at disse skal forføre atter andre til at være sit Opstandelses Kald utro. Disse Mennesker og disse Slægter kan vælte mange Stene, mange Hindringer i Veien for Menneskeslægten, men de kan ikke stoppe det store Triumfs Tog, som skrider ustandseligt frem i Kraft af den Livsens Aand, det evige Foraars Seiersspirer, der er nedlagt i den fra Gud; thi det gode skal altid overleve det onde, det syge og daarlige skal kæmpe en Stund for sin Tilværelse og saa gaa til Grunde for at opstaa i Former, der er ustadelige for det heles Vækst. Men Ansvarer har vi, Ansvarer for, at vi ikke har bidraget vor Stjærve til det Eviges Vækst, men tværtimod gjort, hvad vi har kunnet, til at standse Guds Verdensplan. Det staar derfor for mig som en Forbrydelse, en Forbrydelse jevnod med den at myrde og at stjæle, dette at sætte Børn ind i Verden, naar man enten lider af legemlige Sygdomme, der kan forplantes, eller er aandelig nedbrudt, en halvt sløvet Idiot. Det er en Forbrydelse mod Slægten, en Forbrydelse mod Aasens Ide, mod Opstandelsen, idet man tvinger ind i den en Række af Opstandelser til det Onde, kaster ind i Blomsterhaven en Mængde Ugræsfrø, der skal fremkalde en heftig Kamp, naar Ugræsset vil søge at kvæle den gode Sæd. Det er ikke alene en Forbrydelse mod Slægten, det er ogsaa en Forbrydelse mod det Barn, som sættes ind i Verden med Betingelser for at hindre det Godes Vækst, og som maa henflæbe et kummerligt Liv uskyldigt, blot fordi letfjindige Forældre ikke har tænkt

en Gran over deres Forpligtelser mod Slægten. Dette Ansvar ligeoverfor Slægten, ligeoverfor Opstandelsens Naturlov, er ikke tilstrækkelig vaagnet for vor Bevidsthed. Her er jo Kvinder, der føder Børn, og en Maaned efter dør af Tæring; her er Familier, som sætter ind i Verden det ene idiotiske Barn efter det andet. Hvad skal disse ullykkelige Stakler være til, som aldrig har begjært at leve? Deres Liv er en sammenhængende Lidelse, de bringer kun Plage og Lidelse over andre, de fylder Idiotanstalterne og Fattighuse; Samfundet maa betale for dem, maa indespærre dem, for at de skal gjøre saa liden Skade som muligt. De føder ikke Slægt, som naar „stigende Gøne“; de sinker Fremgangen, de forgifter Tilværelsen. Og dog gaar det frem, altid frem, der findes ikke den Magt, som kan standse Opstandelsens mægtige Kredslob: i Millioner af Aar, Verden forgaar og opstaar.

Intet saa smaat, at ei findes et mindre,
 Ingen kan se;
 Intet saa stort, at ei findes et større
 borten for det.
 Krybet i Jord,
 Bjerger jo bygge det kan.
 Støbet, som fo'r,
 eller det styllende Sand
 Riger har grundlagt en Gang.

Hvor uendelig fint er ikke denne Opstandelsens Naturlov udarbejdet ned til det mindste, det usynlige. Den samme Skjønhed, den samme Kjærlighed og Omhu. Jeg saa en Gang gennem et Mikroskop disse Væsener, som de Lærde ikke ved rigtig, om de skal henhøre til Planter eller Dyr, de saakaldte Alger. For en Skjønhed! Deres Former saa fint udarbejdede, som om den største Kunstner skulde have meislet paa dem i Aarevis, intet Brud, intet halvt, alt udført med den samme Meesterhaand, regelmæssigt, fint som det fineste Broderi. Og at tænke sig, at al denne ødsle Fantasi, al denne ømme Kjærlighed er spildt paa Væsener, som vi ikke ser, som vi sluger og dræber daglig i Tusindevis i vort Drikkevand, i vor Føde; — at den samme Opstandelsens Naturlov, der gjælder os, ogsaa gjælder dem, ja gjælder dem endnu stærkere end os, idet Formerelsen er saa uhyre, — ja det har grebet mig saa dybt, at jeg ved ikke Ord for det, det har fyldt mig med en saadan hellig Beundring for den store Bygmester, som har hvælvet Himlen og rundet Jorden, at jeg tilbedende knæler for ham, som har skabt det evige Foraar i Livet. Og disse Millioner af usynlige Væsener af smaa Tilværelser har offret sit Legeme til den store Opstandelse; de har lagt Ryg til Ryg, ligesom og Millioners Millioner af disse Smaa-dyr og deres Huse nu er Grundbølden for Lande og Riger. I har hørt om Korallær. Det er Smaa-dyr, som Slægt efter Slægt har higit op mod Lys og Lust, og saa har de bygget fra Havets Bund stærke Stammer, høiere og høiere med Millioner af Grene, indtil de naar Havfladen, og drivende Jord og Sand samler sig der, og der opstaar en Ø, som nu pranger kausse med den rigeste Afgrøde og nærer Millioner

af Menneſter. Kridtbjerger, hvad er det andet end en Uendelighed af Smaadyr og Smaadyrſkaller. Hele Grunden, hvorpaa Byen St. Paul hviler, er ſaadanne Smaadyr. Med ſine trofaſte Smaarygge har de i Døden Slægt efter Slægt bygget et Bjerget, og nu hviler den ſtore By med ſine Kirker og Huſe paa diſſe Smaadyrs døde Legemer og Huſe. Der er intet overflødigt, alt har ſin Rolle i det ſtore Livſens Stueſpil, og om ikke i Livet, ſaa rækker det i Døden ſig ſelv frem ſom et Moderbrøſt for at give Næring til de opſtandne Slægter.

Krybet i Jord,
Bjerger jo bygge det kan;
Støbet, ſom fo'r,
eller det ſtyllende Sand
Riger har grundlagt en Gang.

Uendeligt alt,
hvor det mindſte og ſtørſte
løber i et.
Ingen ſkal ſkue det ſidſte, — det førſte
Ingen har ſet.
Ordenens Lov
bærer det ret i ſin Favn,
Frugt og Behov
føder hverandre; bort Savn.
møder det ſamledes Gavn.

Ja det er uendeligt, hvor det mindſte og ſtørſte løber i et, og Rækken er uendelig. Vi ſtirrer tilbage, og vi ved, at Ingen har ſet Begyndelſen; thi den evige Aand, ſom har ſat Begyndelſen ind i Verden, er forud for al Begyndelſe; vi ſtirrer fremover, og vi ſer ingen Ende; thi det evige Foraars Livskraft, ſom en Gang er indplantet i Verden, er en Part af Gud ſelv og kan ikke dø. Vi ved, at denne vor Klode gaar Døden i Møde med alt, ſom aander og lever paa den. Den ſkal enten kvæles af Is eller ſprænges af Jyd; men der gjælder den ſamme Opſtandelſens Naturlov om den, ſom om alt andet; om den ſprænges i tuſinde Stykker, om alt paa den ødelægges, — ikke en Trebl forgaar, det lever opſtanden i evige Former. Alt er baaren af den ſamme Ordens Aand, der ordnede Himmelhvælvingen og ſatte Stjernernes Baner, denne Ordens Aand, der tillige er Omſorgens og Kjærlighedens Aand, ſom ikke er ledet af Lune og Vilkaarlighed, men af Omhed for ſine Skabninger. Opſtandelſens Naturlov er indrettet efter vor Trang, bort Behov.

Frugt og Behov
føder hverandre; bort Savn
møder det ſamledes Gavn.

Vi trænger Døden for at ſaa Næring for det Dødes Opſtandelſe. Ligeſom vi ſer, at Jordlaget af ſig ſelv høiner ſig over begravne Byer, ſaa vi nu maa grave dybt ned for at finde dem igjen, ſaaledes tjener Slægt paa Slægt, ſom ſynker hen, det ſtørſte med det mindſte, til Underlag for at høine og løfte Frem-

tiden. Og gjelder dette i Legemets Verden, saa gjelder det endnu mere i Aandens; thi:

Eviigheds Afkom og Frø er vi alle,
 Tanterne har
 Rødder i Slægternes Morgen; de falde,
 Spørgsmaal med Svar,
 fulde af Sæd
 over den evige Grund;
 derfor dig glæd,
 at du en svindende Stund
 øgede Eviigheds Arb.

„Vi er Eviigheds Afkom og Frø“; ja den Aand i os, som stræber mod Lyset, stræber mod Kundskab, stræber at gjennemtrænge Livets Hemmeligheder for at underlægge sig Kræfterne til Menneskehedens Tjeneste og Vækst, den Aand, som kjæmper mod Fristelserne, mod de blinde Naturdrifter, der vil overmande os, som kjæmper for at hjælpe den lidende Menneskehed, — ja den er en Gnist fra Gud selv, den har Eviighedens Udspring og derfor ogsaa Eviighedens Kraft i sig. Vi er Guds Afkom, vi er det evige Foraars Afkom, og vi er tillige det Frø med Opstandelsens Kræfter i os til at lade opstaa en ny Slægt efter os. Vore Kræfter og Evner forplantes enten til det Gode eller det Onde. Børnene bærer vort Blod, vort Legeme, vore Tilbøjeligheder, vore Evner, vore Tanker; vi er opstaaede i dem, og hvis vi har virket noget godt, hvis vi har løftet os lidt høiere op, end vore Forældre rak, har vi Haab om, at vore Børn igjen skal række høiere op end vi, i Kraft af den øgede Kundskab og Erfaring, de har faaet giennem os. Dette lægger et Ansvar paa os, Venner, til at drage Omforg saavel for vort Legeme som for vor Aand, at udvikle begge til den høiest mulige Fuldkommenhed, for at vi kan opstaa igjen i saa fuldkomne Eksemplarer af Mennesker som muligt. Der er mange ved J, som ikke tror paa en Sjælens Udpødelighed, men som alligevel tror paa denne Slags Sjælens Opstandelse i Børnene, i de kommende Slægter. Og det er disse Menneskers eneste Trøst, at selv om deres Tilbørelse, Legeme og Sjæl, udslettes, saa er dog deres Arbeide ikke dødt og borte, det opstaar igjen i Børnene, hvis de har nogen, eller i deres aandelige Uetlinger, de som tager op igjen deres Tanker og fortsætter dem. Der er ingen, som tvivler om denne Slags Opstandelse, en Opstandelse til Ondt saavel som til Godt. Der er ingen Tanker i Grunden, som er nye, nyffabte; de har alle sine Forudsætninger, sine Rødder i forgangne Tider og Slægter og Mennesker; de er opstandne fra dem. Og Rødderne med sine fine Trevler gaar dybere og dybere tilbage, indtil de bunder i Eviigheden, i Gud, som har skabt dem. Vi tror paa en stadig Udvikling fremover, men Kræfterne til denne Udvikling, Spirerne, Frøet, ligger altid i Slægterne tilbage. Afset kommer ei dumpende fra Lusten og planter sig i Jorden; det vokser naturligt frem af hvert sit Frø, selv om dette ikke kan sees.

Om vi antager, at Mennesket, som det nu er, har vokset frem fra det halvvilde Menneske, og det halvvilde fra det helt vilde, saa har dog dette helt

vilde Menneske gjemt slumrende i sig ubevidst Række til alle de Spørgsmaal og Svar, som har skabt Videnskabens Opdagelser og dannet Verden til, hvad den er. Den ene Slægt stiller Spørgsmaal, den anden Slægt giver Svar, men baade Spørgsmaal og Svar falder fulde af Sæd over den evige Grund, som Bjørnson siger, og de saar sig selv for at opstaa igjen i en ny og forbedret Skikkelse i en kommende Slægt. Man har fundet Korn i de ægyptiske Pyramider, som altsaa er mange tusinde Aar gamle, og dog har de spiret, naar de blev lagt i Jorden. Sandhedens Frø kan lignedes med disse ægyptiske Korn. Om de end synes døde og forglemte, de har dog Evighedens Spirekraft i sig, og de vil skyde Uds i sin Tid, saasandt de er saaede i Menneskehedens Jordbund. Det har ingen Nød, Gud vaager over sit. Derfor vær tryk, du, som bærer dit Korn til Sandhedens store Alger. Saa det kun ned, strø det ud, og ser det end ud, som om der ikke kom noget op igjen af det, det skal dog vise sig, at det opstaar i sin Tid og bærer Frugt efter sin egen iboende Bærekraft. Og denne Visshed, denne Tro paa Sandhedens Evighed og Opstandelseskraft, den skal trøste dig, ensomme Kjemper, som høster Udsat til Løn for dit Arbeide. Se paa Mesteren fra Galilæa — han strøede sine Ords Sæd frit ud paa Menneskegrunden; det saa ud, som de var døde og magtesløse; han selv blev korsfæstet og døde, — og dog, hvilken Opstandelseskraft var der ikke forbeholdt disse Ord, hvorledes har ikke de omformet Verdens Skikkelse. Derfor saa kun, saa kun Ordets vingede Sæd frit ud. Bærer det Sandhed i sig, har det sine Livsspirer fra den evige Urgrund, da skal ingen Magt i Verden kunne tilintetgjøre det, men det skal opstaa i et og andet Menneskehjerte og derfra forplantes i Børn og Børnebørn, Slægterne udover. Derfor glæd dig, du trætte, ensomme, for-gjæves kjæmpende Arbeider for Sandheden! glæd dig i den stolte Bevidsthed, at du „en svindende Stund øgede Evigheds Arv“ du har bragt din Skjærb til at opbygge det fælles store Sandhedens Tempel, der hvælver sig over den samlede Menneskehed og strækker sit Spir op mod Himlen.

Bland dig i Livsfryden
 du som sit være
 Blomst i dens Baar,
 nyde et Døgn til det Eviges Væ
 i Menneske Aar,
 yde din Skjærb
 ind til det Eviges Hværb,
 liden og svag
 aande et eneste Drag
 ind af den evige Dag.

Ja selv om du er liden og svag, om du synes, du ikke rækker langt og gjør stort, du er dog, du kan dog være et Sandkorn i det mindste i Evighedens store Udvikling, dit Liv er en Blomsts Liv i den evige Guds Have. Du skal blande dig i Livsfryden, du skal glæde dig over at være en om end noksaa liden

Part af Evigheden og yde din Skjærb paa Alteret. Dit Liv, dine Tanker, dine Gjæringer følger dig, de er Sæden, du har efterladt, som vil bære Frugt i Opstandelser udover Slægterne. Lad det være god og ikke bitter Sæd, du saar; husk intet glemmes, intet forsvinder, hvad enten godt eller ondt. Om du saa bare har givet en Nødlidende et Væger Vand, skal det huffes dig, siger Jesus; enhver noksaa liden Barmhjertighedsgjærning føres paa usynlige Vinger udover, synes død, men opstaar igjen.

Derfor, Venner, lad os i Dag, paa Paaske dagen, glæde os over Livets Seier over Døden, glæde os i Troen paa det Godes Seier over det Onde; lad os tage hjem med os gode Forsætter om at bidrage vor Skjærb, om den end er noksaa liden, til det Godes Verk i Menneſkeheden, glæde os til, at vort Liv og vor Død skal have Opstandelse i den kommende Slægt, og vaage over vort Liv, vaage over vor Død, at det blir alt velsignet af Gud, at ikke de kommende Slægter skal forhandle vor Tilbærelse som en, der blot har saadet Ufrugt i Haven, som en, der blot har skabt Hindringer og nu, fortviblet Kamp for at faa vokse i Fred op imod den Evige, fra hvem Livet udsprang, og til hvem det skal vende tilbage.

Forklarelsen paa Bjerget.

(Første Søndag efter Paaske.)

(Lest: Math. 17, 1—18.)

Den nyeste videnskabelige, theologiske Skole mener, at Historien om Forklarelsen paa Bjerget er opstaaet efter Jesu Død, som et Billede af den Strid, der opkom mellem Jødekristne og Hedningekristne, og som endte med Hedningekristendommens Seier gennem Paulus efter en fortviblet og bitter Kamp. Selve Jesu Apostle, som var ivrige Jøder, kunde ikke slippe den Tanke, at Jøderne dog havde en Forret, at Kristendommen jo i Grunden var en aandrigere Jødedom. De var vant til fra Barndommen af at betragte Jødernes Ceremoniallov ikke alene med Uerbødighed, men ogsaa at holde sig den efterrettelig, og naar vi læser de sparsomme Efterretninger, vi har om Jakob, Herrens Broder, ser vi, hvilken Yderlighed dette kunde gaa til. Trods Jesu Lære om, at Gud var en Aand og skulde tilbedes i Aand og Sandhed, trods det, at han betonedes ligesom de gamle Profeter, at det ikke var Blod af Bulke og Bæddere det kom an paa, men et angrende, et Gud-søgende Hjerte, trods alt dette, som Apostlene visseelig indrømmede, saa gjaldt dog den, der saaledes som Jakob, Herrens Broder, strengt vilde iagttage Lovens Bogstav, for noget særlig helligt, noget der var værdt at efterlignes. Man vilde vel have Jesus forklaret som Evangeliets store Midtpunkt, men Moses og Elias, Jødeloven og Jødeprofetien skulde ligeledes forklarede staa ved hans Side, og Apostelen, som ser dette Syn, beder om at faa Lov at bygge ikke en Hytte for Jesu Evangelium alene, men

en for Moses og en for Elias med; de vilde beholde det gamle ved Siden af og fideordnet med det nye. Den, som har undfanget denne Historie, har været en Pauliner, En der altsaa holdt paa Kristendommens Løsrivelse fra Jødedommen, En, som i Jødernes Ceremonilov ikke saa en Støtte, men en Fare for den nye Kristenhed. Thi han lader, under Apostlenes Frygt og Bæven, Moses og Elias forvinde, og Jesus blive alene tilbage, og saa lægger han de mærkelige Ord i Jesu Mund, at de ikke skulde fortælle dette til nogen, førend Menneskens Søn var opreist fra de Døde. Dette sidste beger paa Tiden efter Jesu Opstandelse altsaa, som det Tidsrum, hvori dette Syn — eller dette Billede først rettelig kan forstaaes.

Alt slaa denne Gissning om, hvorledes denne Forklarelseshistorie er bleven til, fast som historisk Visshed kan og tør vi ikke, men jeg synes, denne Forklaring er baade tiltalende og rimelig. Og jeg fremsætter den her for Eder til at tænke paa og for at oplys Eder om, at den nyeste Forskning paa det nye Testaments Omraade slutter sig til den.

I dag onsker jeg imidlertid ikke at diskutere om, hvor og naar denne Tekst er bleven til, men jeg vil tage den simpelthen, som den er, og se om vi ikke kan knytte opbyggende Tanker til den, der blir sande til alle Tider, om vi ikke ogsaa i denne Historie kan se som i et Speilbillede os selv i vor høie Repræsentant Jesus Kristus, om han ikke ogsaa her blir et Forbillede for mig og for dig, saa at vi ogsaa gennem denne Historie kan blive klar paa vort Kald og vandre efter det. Men kan vi da nogensinde blive forklarede? vil I spørge. Naturligvis kan vi det. Forklarelsen er ikke blot Endemaålet med vor Tilbørelse, men vi kan opleve den selv herne i hellige, ophøjede Stunder af vort Liv. Det er Endemaålet af vor Tilbørelse; thi hvad er vi skabte til andet end til at nyde igjen Samfundet med vort Ophav, den rene, hellige Aand, fra hvem vi udgik? Og hvorledes kan vi omfavne ham, den evige, rene Aand, uden selv at bære rene, forklarede Aander? Det er jo netop derom, Kampen staar herne, at vi skal vise os vort Aandekald værdige, at vi skal kæmpe mod Kjødets, det vil sige mod alt syndigt, daarligt, som vil drage os ned i Mørke og Muld, og igjennem denne Kamp renses mere og mere til at blive aandeligere og aandeligere, mere og mere fyldte af Gud, af hans Kjærlighed og derfor ogsaa af hans Magt. Og naar Sjælen eller Aanden har gennem Luttring, gennem Erfaring og Videlse, gjort sig istand til at fuge mere og mere i sig af selve Gud, det vil sige, af Renhed og Godhed, af Taalmodighed og Kjærlighed, saa drages den ogsaa mere og mere ind til sit Ophav. Derfor skal ogsaa det Legeme, hvormed Paulus siger, Sjælen skal beklædes, være et aandeligt, et forklaret, et Legeme, der staar i Harmoni med Sjælens Tilstand, et Legeme, hvorigjennem Sjælen straalere ligesom gjennemsiigtig. „Der er himmelske Legemer og jordiske Legemer; men en er de himmelskes, en anden de jordiskes Herlighed. En er Solens Glans og en anden Maanens Glans og en anden Stjernerne Glans; thi en Stjerne overgaar den anden i Klarhed. Saaledes er og de Dødes Opstandelse;

det faaes i Forkræntelighed, det opstaar i Uforkræntelighed; det faaes i Bane, det opstaar i Herlighed; det faaes i Strøbelighed, det opstaar i Kraft; der faaes et naturligt Legeme, der opstaar et aandeligt Legeme. Der er et naturligt Legeme, og der er et aandeligt Legeme" (1. Cor. 15, 40--44). Alt det tunge, det materielle, det jordbundne — maa falde, selv Sjælens Hylster maa gjenne-
 straales af den mægtige Kraft, og først saaledes bliver vi Gud lig. Denne Sjælens Gjenforening med Gud i Glans og Herlighed er Endemaalet med Menneskets Tilværelse, didhen stunder den, dertil opdrages den. Vi naar dette Maal gennem Udvikling; denne Udvikling begynder her, den fortsettes hisset gennem Tilværelser, under Omstændigheder, vi ikke kjender. Og som Forsmag ligesom paa den Aandens Magt og Herlighed, vi en Gang skal opnaa, som Forbud, som Profeti om, hvad der en Gang skal komme, times det stundom Mennesker hørte at forklare, at gennemstraales saaledes af Aand, at Legemet ligesom bliver til intet, at Pinsler, Smerte, Angst ikke bid r paa det, men det er løftet med ind — i Aandens Henrykkelse, løftet ud af denne Tilværelses Baand. Og en sliG Henrykkelse tegner sig paa Menneskenes Ansigt, saa det skinner af det, Aandens Herlighed straalende gennem Stallen som hos Jesus paa Forklarens BjerG. Hvad tror Jellers der menes med det, som staar om Stefanus, da han slæbes for Ketten og fyldt af Aandens Begeistring aflægger sit sidste Vidnesbyrd, „at alle, som sad i Raadet stirrede paa ham og de saa hans Ansigt som en Engels Ansigt" (Ap. Gj. 6, 15)? Hvad tror J der menes ellers med Pauli Udtryk, at han var henrykt til den tredje Himmel? (2. Cor. 12, 2). Hvad tror J ellers er Forklaringen af, hvad der staar om Moses, at da han havde talt med Herren, saa Israels Børn, at Moses Ansigts Hud skinnede (2. Mos. 34, 35)? Hvorledes kan J ellers forklare, at de mange Martyrer baade blandt Kristne og Hedninger, der har lidt og er døde for den Sag, de havde kjær, har gennemgaaet den mest pinefulde Død med Glæde, uden at føle Smertes? Deres blege Læber har tonet Jubelsange, deres Ansigter har skinneth, de har som Stefanus set Himlene aabne. Legemet er blevet som dødt og ufølsomt i Aandens Henrykkelse. De, som fra at have halbovet pludselig er vakte til et Liv i Gud og er blevne sig bevidste et Kald i hans Tjeneste, har kjendt denne samme Aandens Magt, der ligesom ophæver for et Dieblit Legemets daglige Love. Hans Nilsen Hauge fortæller, at da han blev henrykt ude paa Marken og hørte Guds Røst til sig, da tilbragte han nogle Dage i en stadig Henrykkelse; han trængte ikke Mad, han trængte ikke Søvn, han kjendte en overnaturlig Kraft og Salighed og Fred gennemstrømme hele sit Væsen. Det samme vidner ogsaa Grundtvig, den Gang han følte sig kaldet til Reformator. Der svulmede Kræfter i ham som en Voves, og han følte, som han skulde kunne tage op Kampen med hele Verden. Jeg er vis paa, det har skinneth af hans Ansigt den Gang. Jeg har selv, Venner, erfaret noget af det samme, og ud af den Erfaring forstaar jeg Fortællingen om Forklaren paa Bjerget. Det var en Sommer, jeg var i Finmarken. Jeg tilbragte nogle Dage da hos

en nu afdød Ven, Nils Dvre. En Nat, jeg var falden i Søvn, drømte jeg pludselig, at jeg var ustyldig anslaget for en Forbrydelse og var dømt til at halskugges. Jeg gennemlevede hele den forfærdelige Afsted med min Mor, min Hustru og mine Børn, men selv var jeg fyldt af en saa ubeskrivelig Salighed, at Frygt og jordist Sorg ikke kunde sætte Mærke. Glæden over, hvad der ventede mig i Himlen hos min Gud, var saa overbætted, at den brød Brodden af hver Smerte. Saa kjørte de mig afsted til Retterstedet. Jeg steg op ad Trinnene paa Platformen, jeg saa ud over Menneffemassen, som havde samlet sig rundt om, og pludselig var det, som Himlene aabnede sig, og Luften blev fyldt af Engle og Sang og Toner; jeg hørte Ordene, som drev ned til mig, og jeg sang dem, selv lyttende, ud over Mængden der ved Skafottet. Saa lagde jeg mit Hoved paa Blokken, Hugget faldt, jeg saa mit eget Hoved rulle — saa vaagnede jeg. Jeg saa mig omkring halvtøren, før jeg kunde sunde mig, hvor jeg var. Sangen og Tonerne drev endnu om mig, Stumper af Salmen lød i mit Ore, jeg greb den første den bedste Papir, jeg kunde saa fat i, og søgte at huske den frem igjen. Da jeg var færdig med den, aabnedes Døren sagte, og min Vert teg ind for at se, om jeg sov; men han veg forstrækket tilbage, da han saa paa mig, der jeg sad opreist i Sengen med mit Papir i Haanden. „Hvad er det med dig, Gut?“ sagde han. „Hvorledes det?“ sagde jeg imilende. „Det skinner jo af Ansigtet dit“, svarede han. Ja det skinnede af Ansigtet, fordi Guds Herlighed havde fyldt min Aand under Sønnen, og Legemet og Legemets Betingelser faldt af som Støv fra Aandens Binger, og den havde steget paa et Besøg op i Fremtidens Verden, den havde faaet Forsmag paa Himmelenes Salighed, den havde teget ind i Englenes Forgaarde, den havde følt Aanden som Funken fra Gud, mægtig til at kunne bryde og modstaa alle Vaand. Jeg velsigner den Stund i mit Liv, jeg tænker tilbage paa den med henrykt Glæde, thi den lærte mig, hvad Aandens Magt over Legemet vil sige, den lærte mig, hvad Saligheden af at være Guds Barn vil sige. Den var i Virkeligheden Oplevelsen af de Ord i min Salme:

At de kjender ei den Glæde,
som der er i Paat med Aand,
kjender ei det Seiersføde
der ved Fadrens høire Haand.
Sandhedsfjæmpen bleg, som segner
ramt af Hædets hvasse Pil,
priser Kampen, mens han blegner,
dør med Fredens Seierssmil.

Og hver Gang min Aand er træt og mismodig, og Bingerne ikke er istand til at slaggre, men Legemet har tuet Aandens Liv — da, ja da tænker jeg med Bemod og med Haab paa hin stolte Stund og pønser, den maatte komme igjen. Thi saalænge vi lever i Legemets Verden, indskrænkede og plagede af Sygdom, af Sorg, af Modgang og Nød, saalænge opnaar vi bare Henrykkelsen eller For-

klarelsen stundevís, ligesom Jesus paa Bjerget. Vi har atter fra Høiderne, hvor vor Aand smeltede sammen med Guds, at stige ned i den lave Dal, hvor den Besatte møder os, skrigende ud sin Nød, ja den besatte Menneſkehed, besat af Fordomme, af Overtro, af Frygt, af Feighed, af Lavhed, Snuhed, Hykleri, grove, sandfælige Drifter, den besatte Menneſkehed, vridende sig under sin Nød og raabende op til Gud: „Herre jeg tror, hjælp min Vantro!“ Efter ilige Stunder, hvor alle Evner er opslugte af Samfundet med Gud, følger almindelig Afslappelse og Mattelse, som det var Tilfældet baade med Hauge og Grundtvig; paa samme Tid, som vi føler Ophøietheden af vort Kald, skal vi ogsaa føle Ydmyggelsen af at være langt borte fra det. Naar de gamle Gneboere og Munkte drog sig ud i Ørtenens Stilhed, for at sænke sin Aand i Guds og opsluges af hans Væsen, for at drage Himlen ned til sig ved Bøn, saa var Meningen med dette den samme, som Jesus erfarede paa Forklarelsens Bjerg. Men Jesus frarådte ikke i denne Aandens høie Fæst, han satte ikke Livets Maal i den; tværtimod styrket af det skjulte Samfund med Gud i Ensomheden, vandrede han ned af Bjerget, ned til Synden og Glendigheden, ned til sin Gjerning at gjøre godt, at vise i Livet, at Guds Aand ikke forgjæves havde gennemſtraalet ham. Munkene vilde holde denne Aandens Høitid som en daglig vedvarende Fæst; men Legemet har det ikke, og de faldt tilbage Gang efter Gang i den modsatte Yderlighed. Nei ud i Livet, ned mellem Menneſkene skal du plante Guds Aand, som du selv er gennemſtraalet af; Guds Aand i dig skal ſtraale ud i Kjærlighedsgjærninger til de andre, og først derved gjøre dig mulig til en fortsat og fortsat Forklarelse.

Jesuſ ſamtalede med Moſes og Eliáš. ſtaar der. Det var dem, paa hvis Aandsliv han byggede, af hvis Tanter hans udſprang, det var Repræſentanterne for Jødernes Kultur, og Jeſus var en Jøde. Vi bygger ogsaa paa foregaaende Slægters Arbeid og Tænkning, vi ſtaar i Gjæld til dem for de Livsſyn, vi indſuger i Opvekſten, vi lever endnu paa dem gennem deres Verker eller overlevede Ord. Vi gjør i Aanden Pilegrimſreifer til de ſtore Aands Aander. Naar du fordybder dig i et Digterverk eller i en Videnskabsmands Arbeide, naar det du læſer, vækker ſlumrende Spørgsmaal i din Sjæl, tætter i Bevægelse Tanter og Følelſer, du ikke før har haft, da ſamtaler du med diſſe henſarne Aander, ſom Jeſus med Eliáš og Moſes, du ſuger Næring og Viſdom af deres Mund. Det er ikke alene Moſes og Eliáš, dette er Tilfælde med, men det er hjem ſom helſt af de henſarne Aander, du vil fremmane ved at sænke dig ned i deres Aand. Aandeligt talt er det altid ſandt for Enhver af os, at vi kan fremmane Fortidens Aander, og de kan tale gennem os. Naar du fordybder dig i deres Verker, ſaaledes at deres Tanter og Ord gennemgløder dig, og du begeiſtret og ſat i Fart af dem udtaler diſſe Tanter for dine Medmenneſker, da er det diſſe Aander, der taler gennem dig ſom Medium. Naar diſſe henſarne Aands eller Kvinders efterladte Aandsſtatte har været med at ſtøbe din Karakter, har været med at lede dit Syn paa og din Opfatning af

Verden, da er disse Mænd og Kvinder blevne en Part af dig, de er forklarede ved din Side, og du samtaler med dem, naar din Aand er høiest løftet. Paa samme Maade kan du samtale med Jesus paa Forklarelsens Bjerg. Du kan sænke dig ned i hans rene Aand, du kan stirre paa hans ophøjede Karakter, du kan gjennevarmes og begejstres af hans gudshyldte Ord, og du taler med ham, du lever med ham, det er ham, som taler gennem dig, naar du udtaler disse Tænkter med Gjennemlevelsens Varme og Begeistring for din Tilhørerskare.

Ja hver kristen Prest skulde holde Møder i Aanden med Jesus Kristus paa Forklarelsens Bjerg, skulde drikke af hans Aand og skulde æde af det Livsens Brød, som er ham selv; thi da æder og drikker han af Guds egen Aand, da møder han Gud Ansigt til Ansigt. Ikke saa at forstaa, at Kristus er Gud, er det andet Ved eller anden Person i Guddommen, som de Ortodokse mene; det ved I jo, jeg ikke hylder. Men Jesus er den rene og fuldkomne Afspæilning af Gud, det vil sige af Godhed, Renhed, Fuldkommenhed i Mennefteskikkelse, som jeg kender. Og hans store Hemmelighed, det som gjorde, at han kan staa for os som det store Mønster, er netop, at han aabnede sit hele Væsen for Guds Aands Paavirkning, at han sugede Kræfter af Guds Aand, som Blomsten suger Næring fra Jorden. Derfor hvo, som sænker sig i Jesu Aand og mødes med ham og samtaler med ham, kan mødes og samtale med Gud selv. Ja da hver eneste Sandhed, der er tænkt, udtalt og levet her paa Jorden, uanset, om den kom fra Hedninger eller Kristne, er Afspæilning af Gud, den evige, useilbare Sandhed, saaledes stilles hver den, der maner frem igjen disse Sandheder fra de henfarne Aanders Mund, til Møde med Gud paa Forklarelsens Bjerg og inddrifter Styrke og Sundhed og Glæde og Taknemlighed og Begeistring fra Guds egen Aand, der har luet gennem disse gamle Tænkers Hjerter. Jeg vil citere nogle Ord fra Reshuh Ghunder Sen, et af de største religiøse Genier, som har levet i Verden. Han siger saa: „som Pilegrimme nærme vi os de store Hellige og deler Fællesskab med dem i Aand, dræbende Afstanden af Tid og Rum. Vi gaar ind i dem, og de gaar ind i os. Vi huser dem i vore Sjæle og inddrifter deres Karakter og Principer. Om de ikke er personlig nærværende hos os, de kan blive aandelig dragne ind i vort Liv og Karakter. De maa bringes til at leve og vokse i os. Dette er en almindelig sjælelig Proces, som hverken Videnkab eller Theologi bør sætte blandt Undtagelser. Jeg tror, at Tænkterne ikke har været opmærksomme paa en Ting — Sjælens altopsugende Karakter. Beundringsværdig er dens Modtagelighed. En Time i de Helliges Selskab er nok. Ens hele Hjerter er vendt op og ned paa. Alle Skrifter bærer Vidnesbyrd om dens velsignede Indflydelse.“ „Gjennem Moses og Elias forklarede, hans For-gængere, ser Jesus Guds Aand i sit Hjerter, og de andre ser Aanden i hans Ansigt. Han ser sig selv i Guds Favn, omgivet af de Saliges Aander. De store Af døder kommer ligesom og staar paa hans høire og venstre Side, og saa levende blir Virkeligheden af hans Forhold til dem, at han kender dem, taler med dem, bliver sig sin Plads i Guds Rige bevidst.“ „Hvad er Profeterne, uden

den sandeste Aabenbaring af det menneskelige, og hvad er Gud uden Profeternes Liv og Sjæl? Den lever derfor i Himlen, som lever stadig i Gud og hans Udvalgte. Ved at finde Gud" fandt Jesus ogsaa hans hellige Profeters Aander." (Mozoomdar. *The Oriental Christ.*)

Og dog var ikke Jesus en Gjentagelse af Moses og Elias. Han havde suget Næring af dem, han stod paa deres Skuldre, men han var sig ogsaa bevidst, at han bar deres Sag videre frem. Han siger: „jeg siger Eder, Elias er allerede kommen“; han siger: „jeg er ikke kommen for at opløse Loven, men for at fuldkomme den.“ „Baade Moses og Elias var i Kristi Blod og Aande, de var i Jesu Hjerte, Ideal, Karakter og Arbejde“, men de var udviklede, de var fuldkommede til større og større Fjnhed, større og større Sandhed, klarere og klarere Erkjendelse af det, som ogsaa havde været disse gamle Profeters Maal, Samfundet og Forholdet mellem Gud og Mand. Ligesom Jesus er Moses og Elias udviklede, saaledes er det nye Testamente Udviklingen af det gamle. Den Jødokrifstne eller det nye Testaments Jøde var det gamle Testaments Jøde udviklet, fuldbaaret; Kristendommen — ikke den nuværende Theologi — men den virkelige oprindelige, simple Kristendom var Blomsten af Jødedommen. „Moses lærte streng Retfærdighed og indviede Lovens Kongedømme, Jesus lærte Kjærlighed og grundede Naadens Kongedømme. Kjærlighedens Theologi er den logiske Fuldkommenhed af Frygtens Theologi.“ (Mozoomdar: *The Or. Christ*, S. 136). De Bagstrævere eller Konservative, som derfor vil naale fast deres Opfatning nu om Dagen som evig gyldig Sandhed for alle Tider, de forglemmer Loven om al Ting's stadige Fremadskriden. Selv med Jesus er ikke Udviklingen sluttet. De evige, nye Sandheder, han indprentede, om Faderens Kjærlighed til os og vort Børneforhold til ham, de vil altid blive staaende, fordi de ikke kan gøres sandere, renere og bedre, end de alt er; hans Karakter vil altid staa som vort hellige Mønster, fordi han ikke kan gøres bedre, fordi han var Virkeliggjørelsen af Menneskets Mulighed; men hans Væresatningers praktiske Anvendelse vil skabe sig andre og bedre Former, end den kunde gøre det paa det nye Testaments Tid. Jo mere Samfundet inddrifter af hans Friheds og Kjærligheds Aand, jo bedre Udtryk vil det finde for denne i gode Gjerninger, i barmhjertige Institutioner. Jesus og hans Apostle var som Mennesker bundne sammen med sin Tid og sin Nation, paaavirkede af dens Tænkning. Derfor kan Institutioner som Slaveri, som Kvindens Undertrykkelse eller Tilfidesættelse, taales og bestaa i de første kristne Tider. Men jo mere vi lærer at praktisere Jesu evig gyldige Sandheder, jo oftere vi samtaler med ham paa Fortklarelsens Bjerg, jo bedre lærer vi ogsaa at forstaa, at handle efter hans Aand, jo mere vil vi gaa frem udover det nye Testaments Opfatning af mange Forhold, frem og frem, nærmere Gud og hans Mening med Menneskeslægten. Vor Karatters Renhed kan ikke gaa ud over Jesu, vore moralske Grundsætninger, kan ikke gaa ud over Jesu; thi han satte som Maal en Kjærlighed, der strækker sig til Ens Fiender; men vor Kundskab om Naturens og Aandens Love,

der ogsaa er en Guds Aabenbarelse, vor videnskabelige Ertjendelse altsaa, den vokser og vokser og kaster nyt og altid nyt Lys over de evige, flinnende Guds Sandheder, lærer os at finde videre Felter, bedre Udtryk for denne Guds Aand i Menneſteheden.

Og lærer vi at ſamles med Fortidens ædle Aander paa Fortællarens Bjerq, lærer vi fremfor alt at tale med Jeſus og mere og mere inddrikke hans Aand og Liv, da lærer vi ogsaa bedre og bedre at forſtaa Guds Veie og vandre dem ſelv.

Den rige Mand og Laſarus.*)

(Anden Søndag efter Paaske.)

Telt: Luk 16, 19 fg.

Det hemmelighedsfulde har altid øvet og vil altid øve en underlig Indflydelse paa Menneſkets Sind, og fremst af alt den Tanke: „hvor ſkal vi gaa hen efter Døden?“ Den, ſom ikke tror paa U dødelighed, har ikke videre Bry af denne Tanke; naar Legemet lægges i Jorden eller brændes, er Historien dermed ude, mener han. Og dog tror jeg, ſelv en ſav Materialiſt ſtundom er plaget af en vis Uſikkerhed paa dette Punkt. „End om nu Sjælen levede alligevel i en eller anden Form? hvor er den ſaa gaaet hen?“ Det at dø er en alvorlig Ting; vi forſtaar det ikke. Der ligger vore Kjære, ſom lo, ſom talte, ſom kjærtegnede os, ſom var fulde af Virksomhed og Interesſe og Fremtidsplaner — der ligger de, ſom en bleg, ſliv, kold, uhyggelig Maſſe. Ingen Jld ſtraaler længer i Dinene, ingen Varme ſtrømmer gennem Arterne, intet Smil opliver Anſigtet. Hvor er alt dette blevet af? Det, der fyldte Hjertet med Kjærlighed ſom med Brede, hvor er det blevet af? Det, ſom lod os ofte kjæmpe mod Legemets Drifter, mod Friſtelsens Tillokkelser, ſom ſtundom ſeirede og ſtundom ſaldt, hvor er det blevet af? Det, ſom løſtede os paa Vinger af Andagt, af Begeiſtring, mod Uhyet, mod Gud, og ſom lod os ane vort høie Udſpring, — hvor er det blevet af? Sandelig intet Under, at Menneſtene grubler paa diſſe Gaader, der ligger En ſaa nær — og intet Under heller, at man ved ſaa lidet om den Ting; thi hvilken Tænker formaar at trænge bag Dødens mørke Forhæng? Det ligger nær for den Kriſtne at ſpørge: men aabenbarede ikke Jeſus af Naſaret noget om dette, mens han vandrede hernede? Meget lidt, og han var jo desuden en Jøde, der delte ſin Tids Opfatning og ſin Tids Billedſprog, og det kommer an paa, hvorledes diſſe Foreſtillinger ſtaar for vort, det nittende Aarhundredes Kritik. Men intereſſant maa det alligevel være at gaa ind i Jødernes og Jeſu Foreſtillingskreds og høre,

*) For Udlægningen af denne Parabel ſkylder jeg Tak til Victor Rydbergs: „de ſiſta tingen“.

hvad de mente om Livet efter dette. Og et saadant lidet Glys ind i Himmelheden, et saadant lidet Løst paa Forhængen er det, Jesus gir os i den Parabel, der udgjør vor Tekst i Dag.

De Ortodokske har det meget bekvemt. Efter Døden putter de En enten i Himmelen eller i Helvedet. Og Prøvestenen er, om man i Dødsøieblikket betjender Jesus som sin Frelser. Det er det samme, om man har været den værste Tyv og Morder, om man i sit Liv har gjort Tusinder ullykkelige og efterlader Daarer og Forbandelser her paa Jorden — hvis man i Dødsøieblikket siger Ja til, at man tror paa Jesus som Frelser, saa kommer man i Himmelen ligevel; mens den frommeste Mand, der har levet et helligt Liv hernede, opoffret for sine Medmenneskers Vel, og som efterlader sig Velsignelser og Taksigelser — han gaar til Helvede, hvis han er saa ulykkelig ikke at dele de Ortodoksers Opsatning af Jesu blodige Forsoningsdød. Jeg behøver ikke at sige her, at saadan Tale ikke blot er taabelig, men helt igjennem umoralsk, og at den ikke har det fjerneste Medhold i hverken de gammel- eller nytestamentlige Skrifter. Grunden til den grændseløse Forvirring paa dette Punkt er, at vor dansk noriske Bibeloversættelse har oversat tre forskellige Ord, der ikke har noget med hverandre at gjøre, med H e l v e d e. Saaledes ogsaa i Parabelen i Dag, skjønt der i den græske Tekst ikke staar et Ord om Helvede, men blot tales om Dødsriget, Hades, hvor alle, baade gode og onde Mander, tænktes samlede. Efter det nye Testamente skal det, som virkelig kan oversættes med Helvede, Pinestedet, (Gehenna paa Græsk), staa tomt indtil den yderste Dom. De gamle Jøder, altsaa de første Bøger af Bibelen, mener, at alle Sjæle efter Døden samles i en stor Hule, som de kalder Scheol eller Underverdenen, og fører en sørgelig, halvt bevidstløs Tilværelse. Der samles baade gode og onde. Der ned styrtes den trodsige Korah og hans Bande, og derned maa ogsaa Patriarkerne. Den gamle Jakob klager saaledes, da man fortæller, at Josef er sønderreben af vilde Dyr: „jeg maa sørgende fare ned til min Søn i Dødsriget“. Den samme Forestilling om Hulen beholdes ogsaa i det nye Testamente; der tales om „Jordens Skjød“, „Jordens lavere Egne“, de „under Jorden“, som ogsaa en Gang skal bære Røen i Jesu Navn. Noget Udfrielse fra dette Skryggeland synes ikke de gamle Hebræere at have kjendt. Derfor taler de om, at Herren vil straffe de Ugudelige i d e t t e L i v; thi som der staar i den mørke 88de Salme: at Herren kommer ikke mere i Hu dem, som er i Hulen. „Skal du gjøre en underlig Ting for de Døde, skal Dødninger opstaa, skal de takke Dig? Skal din Ristkundhed fortælles i Graven, din Sandhed i Jordærvælsen? Skal din underlige Gjærning kjendes i Mørket, eller din Hetsfærdighed i Forglemmelsens Land?“ Saaledes klager den gamle Salmeforfatter. Der er intet Haab over Graven. Alle, Gode og Onde, Rige og Fattige, lever vel efter Døden, men et Liv, som ikke er værdt at kaldes et Liv, et følelsesløst, nydelsesløst, tankeløst Skryggeliv. Senere udvikles imidlertid Læren om Dødsriget. Esaias og Ezeiels Bog forkynder en Udfrielse, en Opstandelse fra dette Dødsrige, og man begynder at inndeile Dødsriget i forskellige Grader. Visdommens Bog

taler om en lykkelig Tilværelse for de Retfærdige og en ulykkelig for de Uretfærdige, idet disse sidste pines af sin onde Samvittighed. Denne Tanke var almindelig paa Jesu Tid, og Farisæerne ved vi, lærte høiløbt en Opstandelse fra de Døde, en Vægemets Opstandelse, der antog de krasseste Former. Forestillingen om Grader i Dødsriget, om gode Egne og uhyggelige Egne, kommer ogsaa frem i Parabelen i Dag, den Parabel, hvori Jesus udførligt fremlægger sin Betragtning af disse Ting. Som sagt, Helvede er der ikke Tale om her. Her tales om Dødsriget, og der er samlet paa samme Sted baade Abraham og Lasarus og den rige Mand; men Stedet er vidt, og somme har det godt der, og andre har det ondt. Den Afdeling, hvor Lasarus er, er de Godes Sted, som i Parabelen kaldes: „Abrahams Skjød“, samme Sted, som Jesus paa Korset kalder „Paradiset“, naar han siger til Nøveren: „i Dag skal du være med mig til Paradis“. Den Afdeling, hvor den rige Mand er, er den lidelsesfulde Afdeling og kaldes paa andre Steder af det nye Testamente „Fængslet“. Mellem disse to Afdelinger forestilles en svælgende Kløft, et Billede paa den dybe Forfjællelse mellem den aandelige Tilstand af Sjælene paa den ene eller paa den anden Side af Kløften. Men dette Svælg adskiller dem ikke mere, end at de paa den ene Side kan se og tale med dem paa den anden, altsaa gjensidigt paavirke hverandre. Den rige Mand ser Abraham paa den anden Side Kløften og samtaler med ham. Denne Skilsmisse ophæver saaledes ikke den Enhed, hvori alle Mennekeheden Lemmer staar til hverandre, hvad enten de er sunde eller syge. De vedbliver alle at høre til den samme Race, som har Ansvar for hverandre, lider med hverandre og indvirker paa hverandre. Ja saa langt fra, at denne Parabel taler om noget Pinested, hvorfra der ikke er Udløsning, om et evigt Helvede altsaa, saa fremhæver den netop, at der foregaar en Udvikling af Sjælen ogsaa efter Døden, at der er en Mulighed for Omvendelse. Lad os se lidt nærmere paa den Samtale, som føres mellem den rige Mands Mand og Abrahams Mand. Først lægger vi Mærke til, at her intet Spor findes af den gruopvækkende Være, som Kalvin fremsatte, og som andre presbyterianske Theologer har efterfulgt, at de Salige skal glæde sig over de Usaliges Pine, ja dette Syn skal forøge deres Salighed, mens de Usalige med Fortvivlelsens Trods-forgjæves skal knuse og rase mod de Salige. I Parabelen finder vi tvertimod, at den rige Mand tiltaler Abraham med Erbødighed og ydmyg Bønfoldelse og kalder ham; „Fader!“ samt at Abraham svare ham ventligt og oplysende og kalder ham igjen: „Søn!“ Her er intet af den hellige Afsty, som efter Theologernes Mening et fuldkomment saligt Væsen bør være for En, der er fortabt uden Haab. Tvertimod lærer Jesus her, at den himmelske Retfærdighed, som har ladet den ubodfærdige, rige Mand komme til „Fængslet“, fordi han har bragt denne Dom over sig selv, ingenlunde løser Forbindelsen mellem ham og hans Slægtsfader Abraham, hvormed meget mindre da formaaer den at løse Baandet mellem ham og hans himmelske Fader. Saalænge Abraham kan vedtjende sig den rige Mand som sin Søn, selv

i hans Fornedrelse, saalænge maa der ogsaa være grundet Haab om dennes fremtidige Udløsning af Pinen.

Der er en anden Ting, som er værdt at lægge Mærke til her i Parabelen: de G r u n d e nemlig, som Abraham giver for, at han ikke nu øieblikkelig kan føre den rige Mand ud af hans Lidelse. Den første Grund er: „min Søn, kom i Hu, at du fik det Gode, mens du levede, ligesom Lasarus det Onde. Men nu har han det godt, mens du pines“. Dette Svar er høist forunderligt og kan meget let misforstaaes derhen, at hver den, som slider ondt her i Verden, skal faa det godt hinsides, og hver den, som har det godt her, skal slide ondt hinsides, uanset, hvad Slags Folk det er — en Tanke, som naturligvis ligger Jesus hjern. Men her er udtrykt den Tanke, at Menneskets Lod kan være saa ulige den være vil, den indeslutter dog altid en himmelsk Retfærdighed, en faderlig Hensigt, som med lige Kjærlighed vaager over alle sine Børn. Grændsen slutter nemlig ikke her, den fortsættes ud over det andet Liv, og kunde vi se med Guds alvidende Øie, der indeslutter baade Fortid og Fremtid, der ser de skjulte Aarsager, som nødvendigvis frembringer sine Virkninger, saa vilde vi kunne se, at alle Menneskesjæle har faaet sin jevnt bekaarne Del af Glæde og Sorg, Lidelse og Seier, og at denne Fordeling aldrig er meningsløs. Hvad enten vi har det saa eller saa, skal vi tro, at netop den Stilling, vi indtager, skal kunne blive til vor Udvikling i det Gode, hvis vi bruger den ret og overgiver os i vor store altsjærlige og alvidende Faders Haand. Lasarus's Sygdom, Fattigdom og Lidelse opdrog ham i stille Taalmodighed og Hengivelse i Guds Vilje, og dette bragte igjen hans Aand i den Tilstand af Renhed, at den kunde være skicket til at nyde Paradisets Glæder. Om Lasarus havde misbrugt sin store Prøvelse, om Sygdommen og Fattigdommen havde gjort ham bitter og haard og bragt ham aandelig ned i Bylder og Smuds, ja da var han naturligvis ogsaa kommet i Pine- og Luttringsstedet som den rige Mand. Men nu viser hans Livshistorie, at selv sliG Elendighed, som han levede i, kan blive en Opdragelse til Livet, til Renheden og Saligheden, hvis vi bare vil; at ved Guds Hjælp, ved at klynge os i Troen til ham, skal vi saa Kraft baade til at bære Lidelsen herne og bære den saaledes, at den opdrager os til Salighed, naar en Gang Legemet's Hylster falder. Den rige Mand burde ogsaa brugt sin Stilling til sin egen Belsignelse og Opdragelse i det Gode. Havde han anvendt sin Formue til at lindre Lasarus og alle de andres Nød, istedetfor at æde og drikke den op, havde han bygget Hospitaller og Børnehjem og fundet sin Glæde i at kunne hjælpe, hvor det trængtes, istedetfor at holde Heste og Vogne og Tjenere og Mætresser, ja da havde den Rige ogsaa kommet i Abrahams Stjød, som Lasarus. Men nu misbrugte han alle de Gaver, som var betroede ham. Den Pengemagt, han havde til at kunne udbrede Belsignelse, misbrugte han til at tilfredsstille sine dyriske Drifter, til at nedværdige sin Aand, til at stivne i Selvgodhed og Velslyst og Graadferi, og saaledes forvandlede han selv det, som kunde have været til en Belsignelse, til en Forbandelse, idet han skabte sig selv til at maatte komme til Pinestedet, hvor

hans Mand maa luttres til at naa, hvad den forsømte hernede, maa luttres gennem Lidelse, for ikke at gaa ganske fortabt. Parabelen er en Advarsel baade til de Rige og til de Fattige. Det er ikke det at være rig, som bringer En i Lidelsen, men det at misbruge sin Rigdom; det er ikke det at være fattig, som bringer En i Paradiset, men det at bruge sin Fattigdom ret. Forholdet kan let skiftes om. Misbruger den Fattige sin Fattigdom, saa kommer han i Luttringsstedet, bruger den Rige sin Rigdom ret, kommer han i Paradiset. Glædens og Sorgens, Lykkens og Ulykkens Betydning ligger i, at begge Dele skal være Prøvestene for Menneskeaanden og gjensidig udfylde hinanden. Den, som ikke kan bære sin Lykke, han kan luttres i Ulykken (saasom den rige Mand); den, som Jordlivets Smerte har forædlet, vil komme til at se, at han ikke vilde have kunnet drage den Vinding, hans Sjæl nu nyder, hvis hans Lod havde været anderledes (saa som Vasarus). Vor Mand skal udvikles baade gennem Glæden og gennem Sorgen, det gjelder saavel her som hiset. Jesus lærer gennem det Svar, han lægger i Abrahams Mund, at Livet i Dødsriget knytter sig til vort nuværende Liv som en nødvendig Udvikling. Vi er selv Skyld i, enten vi hinsides skal nyde Lykke eller luttres i Lidelse. Dødsriget er ikke at betragte bare som en Anstalt for Løn og Straf, men fortrinsvis som en Skole, der prøver og udvikler gennem Glæde og gennem Smerte, ligesom Jordlivet har gjort. Det græske Ord, som Jesus bruger for at betegne den rige Mands Tilstand i Hades, er ogsaa „Basanos“ der oprindeligt betyder en Probersten, og hvis afledede Betydning er Prøvelse, Undersøgelse og tilsidst martrende Mandagelse. Sammenlign med denne Tankegang Uttringer af Jesus, som „hvo sig selv ophøier, skal fornedres, og hvo sig selv fornedrer, skal ophøies“.

Den anden Grund, som Abraham i Parabelen anfører for, at han ikke kan lindre den rige Mands Åval, er den: „og foruden dette, er der mellem os og Eder et stort Svælg befæstet, saa at de, som vil fare herfra ned til Eder, kunne ikke, og de kunne heller ikke fare derfra til os“. Altsaa, hverken den rige Mands ynskelige Bøn eller Abrahams Medynk kan slaa Bro over Svælget mellem Dødsrigets gode og onde Egne — det kan kun en g r u n d i g O m b e n d e l s e gjøre.

Er da den rige Mand paa Ombendelsens Vej? kan der være Haab for ham? Det synes saa, efter Parabelens egne Udtalelser, at hans Lidelser alt har baaret Forbedringens Frugt. Han, den ubarmhertige Vellystning, som lod den arme, fngge og fattige Vasarus ligge hjælpeløs udenfor Porten til det Palads, hvor han selv svælgede i Mad og Vin, han den iskolde Egoist, som ikke saa og ikke tænkte paa andre end sig selv og ikke paa andet end Diebliffets Nydelse, han har pludselig faaet Medlidenhed med andre. Og som rimelig er, vender hans Medlidenhed sig først mod hans egen Slægt, mod hans gjenlevende fem Brødre. Han vil søge at redde dem fra en lignende Skjæbne. Men at denne Ombendelse endnu er overfladisk, og derfor endnu ikke kan frelse ham ud, sees af to Ting. Først, at han alene beder for sig selv om Vindring, og kun, naar han faar Afslag herpaa, tænker paa de andre. Egoisten sidder i ham endnu, og han har ikke

lært at se, at hans Lidelse er velfortjent. Hvad han først maa komme til, er at ræsonnere som saa: jeg lider selvforskyldt; det er min Skyld og alene min Skyld altfammen; hvorfor har jeg mig saaledes ad, den Gang jeg svælgede i Rigdom og Nydelse. Jeg faar finde mig i at lide for min egen Brøde, men de andre, som endnu maaste kan reddes, lad dem reddes. Afslaget fra Abraham, som høres saa hjerteløs og haardt, driver netop hans Tante bort fra ham selv og paa de andre, bringer ham et Skridt nærmere til Selvertjendelse. Et andet fint Træk i Parabelen, som viser, at den Riges Ombvendelse endnu er overfladisk og derfor ikke endnu kan løfte ham ud af Lidelsen, er, at han beder: „send Lasarus!“ Aristokraten sidder i ham endnu. Han beder ikke om at faa gaa til dem selv. Det er en saa ubant Ting for ham at gjøre noget selv, han, som havde en Tjener paa hver Finger og bare kommanderte og sendte afsted i levende Live. Det sidder i ham endnu dette: „Send Lasarus!“ Han selv kunde ikke gaa; tænkte sig ham som en vandrende Vægprædikan, for at omvende Folk; men Lasarus — han var god nok, han var jo vant til at tjene og gaa Grinder, naar ikke Sygdommen holdt ham ganske nedfor; han kunde jo gaa. Denne Fattige, som han selv har vist sig saa ubarmhertig imod, vil han nu benytte som Grindsvend for at redde nogle af den Riges Slægt. Hvad er nemlig de Fattige til for andet, end at trække for dem, der er rige? Se dette læser jeg bagom Vinjerne i de løselig henkastede Ord: „send Lasarus!“ Naar den rige Mand hører op med at ville sende andre i Grinder for sig, naar han ikke holder sig selv for god til noget, naar han vil erkjende alle Mennekers Lighed, Sjælens lige Værd for Gud, enten de tilhører Fattige eller Rige, naar han i ydmyg Sønderknuselse falder ned for Gud og bekjender for en uheldig Pjalt han har været, for et tæmt Liv han har ført, hvor fortjent hans Straf og Lidelse nu er, hvor høit Lasarus, den foragtede Krøbling, staar over ham, da, ja da kan der først være Tale om at løstes ud af Lidelsen og komme over til Abrahams Stjød. Men hans Tante paa sine fem Brødre og Medlidenhedsfølelsen ligeoverfor dem viser dog, at han er paa god Wei til Selvertjendelse og deraf følgende Ombvendelse. Den rige Mand faar ogsaa Afslag paa denne Bøn, ikke fordi det var galt af ham at bede for sine Brødre, men fordi det simpelthen ikke vilde nytte. Tror de ikke paa Moses og Profeterne, vil de heller ikke tro, om nogen opstod fra de Døde. Hører vi ikke dette den rige Mand's Ræsonnement den Dag i Dag? Naar bare det kunde hænde, og det kunde hænde, og deres Af dødes Aander kunde komme til dem, saa vilde de tro. De vilde ikke tro alligevel, siger Parabelens Abraham. De vilde snart finde ud, at denne Aandeaabenbarelse bare var et Gjøglepil af deres Fantasi, og holde paa som før. Det er jo saaledes, alle Spiritualisternes Fænomener mødes. For det er bleven en Trang, en Lyst, en Vilje hos Menneffene at tro, før tror de ikke. Og for Jøderne havde Moses og Profeterne talt saa indtrængende, at ingen Af døds Aand kunde gjøre det anderledes eller bedre. Lad os ikke springe over det Vidnesbyrd, vi har; lad os ikke jage efter nye og nye Aabenbarelser og Undere og sige, at kommer det, skal jeg tro; men lad os aabne

Vinene for det, som fler rundt om os dagligt, og som taler til os sin Advarsel og sin Opmuntring, lad os aabne Dørene for de Mandsord, som har lydt over Verden fra Prædikanter, Videnfabelsmænd, Tænkere gjennem alle Nationer og Slægter, de som har løftet Sindene op af Smudset og Selvfælsken og lært dem at arbejde for Guds Rige paa Jorden; lad os lytte til de gode Ord, der lyder til os nu om Dagen gjennem Bøger, Blade, Taler, og ikke springe forbi, hvad vi har, for at længes til hvad vi ikke har og ikke kan faa. Følg din Sjæls Trang, naar den bevrages af et Mændens Ord, følg din Sjæls Trang, naar du røres ved Synet af Rættighed og Glædelighed, da skal du ikke fordre Mandaaabenbareller for at kunne tro, da skal du heller ikke frugte for det, som venter hinsides; thi Englene bære endnu den Dag i Dag hver god Sjæl til Abrahams Skjød.

Den forlorne Søn.

(Tredie Søndag efter Paaske.)

Lesit: Luk. 15, 11 fg.

Mellem Jesu mange deilige Parabler synes mig den om den forlorne Søn en af de mærkeligste og deiligste; thi den er saa forstaaelig, saa fuldt og mennefselig, og afspeiler Guds uendelige Faderfærlighed i saa lysende Træt, at den maa røre hvert Hjerte. Lukas fortæller os i sit Evangelium, at denne Parabel blev fortalt sammen med den om Hyrden, som leder efter sit fortabte Naar, og Kvinden, som leder efter sin tabte Skilling, som et Svar til Farisæerne og de Strikfloger, da de bebreidede ham, at han holdt sig med Toldere og Syndere. De to første Parabler slutter saaledes: „jeg siger Eder, saaledes skal der være Glæde i Himmelen over een Synder, som ombender sig, mere end over ni og halvfemtiindstyve Retfærdige, der ikke have Ombendelse behov“; og „saaledes siger jeg Eder, skal der være Glæde for Guds Engle over een Synder, som ombender sig.“ Dette er saaledes alle disse Vignelfers Betydning; de er et Kjærlighedens, et Haabets Ord til alle Syndere. De vil fortælle dem de to store Sandheder, at de har en Fader i Himmelen, hvis Kjærlighed aldrig aflader, men som har aabne Arme for selv den elendigste Synder, der hele sit Liv har misbrugt hans Godhed, og for det andet, at Mennefsket har fri Vilje til at holde sig borte fra sin Fader, eftersom han selv vil, eller at gaa til ham og bo hos ham.

Det er disse Sandheder, vi nærmere skal betragte i Dag. Selve Historien forekommer os bekendt; thi vi ser ligesom Tegninger til den hver Dag. Det er om en rig Mands Søn, som uheldigvis har faaet mange Penge mellem Hænderne og saa gaar og rangler dem bort, til han kommer i den dybeste Glædelig-

hed. Vi har mange flige Eksemplarer mellem os, kjære Venner. Deres Forældre har været svage mod dem, forfjælet dem og givet dem, hvad de har pegt paa Saa vil de ud i Verden at forsøge sin Lykke. De skriver rørende Breve hjem, at de har været uheldige og lider Nød, og Forældrene sender Pengeforsyning til dem hver Gang, og Pengene gaar til Kneiperne og Spillehusene eller Elskerinder, ligesom her i Parablen om den forlorne Søn. Man taler ofte med Beundring om fattige Mænds Sønner, som kjæmper sig frem gjennem Verden til en anset Stilling. De er ikke saa meget værdt at beundre, som rige Mænds Sønner, der trods alle sine Penge alligevel bevarer sin Hæderlighed og arbejder sig frem til Nytte for sine Medmenneker. Nødvendigheden af at arbejde sent og tidlig for sit daglige Brød bevarer mangan ung Mand for Fristelser; men det ikke at behøve at arbejde, men have Lommerne fulde af Penge, det leder ud i Fristelse. Og ligesom Ravnene forsamlar sig om Aadslet, saaledes forsamlar Lediggjængerne og lystige unge Menneker sig om Rigmands-sønnen for at plukke ham og forsvinde igjen med hans sidste Daler og sidste Vinflaske, ligesom her i Parablen. I Glendigheden vedtjender de sig ikke Kamraten. Den mest forbandede Gave, Forældre kan give sine Børn i Opveksten, er mange Penge. Giv dem god Skolegang, giv dem god Pleie, at de kan faa et sundt og stærkt Legeme, og send dem saa ud at arbejde, hvad enten det er med sine Hænder eller Hjerne. Men giv dem ikke mange Penge. Der er en Ting, som I skal give dem med, og som er bedre end alle Verdens Statte, det er Kjærlighed til Gud og Kjærlighed til sine Medmenneker. Send dem Fædervor med paa Veien, og det vil staa som en Englebagt omkring dem, det vil blive deres Brynje, der skal gjøre dem usaarlige i Livsens haardeste Strid. Saa har det været for mig, og jeg velsigner den Moder, som lærte mig det, og det Hjem, hun forstod at løfte med sin Kjærlighed, saa det følger med mig som en beskyttende Haand paa alle mine Veie. I Fædre og Mødre, for hvem Ansvarer for Børnene paaligger, tænk paa dette! Hjemmets Minder vil følge Børnene enten som en Velsignelse eller Forbandelse. Lad Eders Hjem blive kristne Hjem, lad Banning og Svir og uren Snak være banlyst derfra, lad Retfærdighed og Kjærlighed og Gudsfragt sætte sit Stempel paa Eders Samliv, og I giver Jeres Børn Statte med paa Livsveien, der ikke kan opveies i Guld. Hvor vanskeligt har ikke den Stakkel for at elske Livet, for at faa Tillid til sine Medmenneker, for at finde tilbage til Gud, som er vant til at spartes og spændes, jages og mishandles hjemme, som er vant til at høre og se alle Raahedens Uhumiskheder omkring sig, saa at dets Sans sløves for, hvad der urent og stygt!

Den unge Mand i Parablen gav sig tilsidst i sin Nød til at vogte Svin. Det viser, at der i Grunden var god Bund i ham, han havde Gressfølelse. Han vilde heller vælge det simpleste Arbeide, — og De ved, at hos Jøderne var Svin betragtet urene, og alt som havde Besatning med dem, foragteligt, — han vilde heller tage dette eneste Arbeide, som var at faa, end han vilde tigge. Ikke

sandt, det røber Gressfølelse hos Manden? Jeg kjender mange saakaldte „bedre“ Mænds Sønner, som undser sig for at arbejde, men slet ikke undser sig for at lyve Folk op i Vinene for at skaffe sig Paa, som de aldrig agter at betale igjen. Bedre om de var blevene Svinegjætere; da havde de vist i alle Fald god Vilje, og da havde de ogsaa Haab om Opreisning. Den som har dræbt sin Gressfølelse og sin Stamfølelse i den Grad, at han kan fortsætte med og leve af at lyve og tigge, ham er der ikke stort Haab for. Men den unge Mand i Parablen foretrak at arbejde for at tigge, selv om det var det simpleste, det foragteligste Arbeide. Der skal et Tiltag til dette, Venner, som vi maa beundre. Ja før den unge Mand i Parablen nedværdiger sig til at tigge, før plukker han Stykker ud af Grisematen for at stille sin Hunger. Intet Under, at Billedet af hans Faders Gaard, af Barndomshjemmets Herlighed staar for hans Die og vinker paa ham her i hans forladte, elendige Tilstand. Intet Under heller, at han skammer sig for at gaa og saaledes tilstaa sit Anglesliv, tilstaa sin Nød og bede om Hjælp. Det at tilstaa, at vi har gjort galt, det at bekjende vore Synder og bede om Tilgivelse, det er altid et haardt Arbeide, det kræver en Kamp med vor Stoltthed, med vort Hang til Undskyldninger, som ikke er let at komme igjennem. Men har vi kommet gjennem den, o hvor lettede føler vi os ikke! hvilken Seier har vi ikke bundet over vor egen modstræbende Natur, hvor skynder vi os ikke paa Veien hjemad!

Da endelig Sønnen er kommen til den Beslutning at gaa hjem og ydmyge sig for sin Fader — da er han reddet; thi en Ting er der, han ikke har mistet, om han har mistet alt andet — og det er Faderens Kjærlighed. Hvor ofte har ikke gode Barneminder reddet en Sjæl, der var kommen paa Vildstraa! Faderen kan have været svag nok til at føie Sønnen, hvor han ikke burde gjøre det; men alligevel var det af Kjærlighed til Sønnen, han viste sig svag. Og denne Faderens Kjærlighed, der aldrig var istand at nægte ham noget, det stod i hans Magt at opfylde, den har efterladt et uudslætteligt Indtryk paa Sønnen. I hans Elendighed kommer disse Minder dobbelt stærke frem, dobbelt loftende, dobbelt blødgjørende. Hvor ofte har han ikke hulket derude, hvor han sad forladt, som det syntes af baade Gud og Menneſter, ved Tanken paa disse Hjemmets Minder, og omſider blir de for stærke, og han drager afsted. Og hans Fader — istedetfor at lytte til hans Bekjendelse, istedetfor at bebreide ham, løber han ham imøde, omfavner og kysser ham og befaler sine Tjenere at bære frem det bedste Klædebon og stille til en Fæst til Gæst for den hjemkomne.

Hvilket livsaligt Billede er ikke dette af Guds Kjærlighed til Menneſkene. Vi kan komme elendige, forhungrede, ødelagte af Svir og Sværm og Nød — bare vi vil gaa til ham med oprigtig Bekjendelse, angrende, — aa han vil løbe os imøde og kysse os og tage os ind til sig i sin Herlighed, og der skal blive Glæde i Himmelen over os, mere end over de mange, der folde lever paa sin Selvfjærlighed og puffer paa sin udbortes Grarbarhed, men alligevel ikke er gjennemshrede af Guds Kjærlighed. Forældres Kjærlighed til Børn er for-

underlig. Hvor mangen Far og Mor er der ikke, som i Harme over sine bortløbne eller utaknemmelige Børn har sagt ved sig selv: „ja kommer han igjen engang, saa slipper han ikke ind i mit Hus mer!“ -- ikke før har Børnene vist sig -- kanske fillede, magre, elendige -- aa der har ikke været Tale om nogen Bebreidelse engang, men Far og Mor har taget dem i sine Arme og grædt over dem, og det har blevet en Festsdag i Huset.

Moody fortæller, at da han engang var i Liverpool, kom der en Kvinde til ham, som under Graad sagde til ham: „Hr. Moody, De staar for mange store Forsamlinger. Nu har jeg en Søn paa 19 Aar, som er reist fra mig. Her ser De hans Fotografi. De kunde kanske af en Hændelse saa Die paa min tjære Gut. Om De skulde se ham, aa saa bed ham komme igjen til mig. I bamsfald ham om at vende tilbage til sin sørgende Moder og sit forladte Hjem. Kanske han er i Betyrning, kanske han er i Nød, sig ham fra hans Moder, som holder af ham, at alt skal forlades og glemmes, og at han skal finde Hug svaelse og Fred i Hjemmet.“ Na Venner, Parablen om den forlorne Søn gjentager sig de hundrede Gange ude i Livet. Vi er alle Brødre og Søstre, udgangne fra det samme store Faderhjem. Det er den dybe Tante, som er nedlagt i Jødernes gamle Sagn, om at Gud selv indblæste Mennekset Livets Aande. Vi bærer hans Aande, hans Livsgrist i os, vi jordiske Mænd og Kvinder, og denne Livsgrist higer opad igjen til ham, fra hvem den kom, higer efter at frigjøres for alt jordist Slagg og stige luttret som en lyfende Funte op til ham igjen. Ja Gud har betroet os mange Penge, da han sendte os ud fra Faderhjemmet, for at vi skulde prøve vor Lykke; han har givet os vor Arv, da han gav os vor Frihed. Denne Frihedens Ret til at vælge den er Mennekshedens Adelsbrev, den er vor Værdighed. Du har Ret til at vælge, trods Gud og mod Gud, du har Frihed til at forpde dit Gods paa daarlig Wei, som den forlorne Søn, du har Frihed til at ødelægge din Helse, din Families Lykke, din Formue, din Slægts legemlige og aandelige Vel, du har Ret til det, fordi du er en Gudesøn eller Gudedatter og derfor nyder Frihedens fulde Gave. Men saa faar du ogsaa bære Ansvarer selv. Du faar ikke klage Gud for, hvad du har bragt over dig selv. Gud kan ikke gribe tvingende, vel advarende og pegende, men ikke tvingende ind i din Valgret, uden at krænke din personlige Frihed, uden at krænke Guds og Mennekfers herlige Lov. Det er jo de samme Kræfter, som En bruger til Godt og Ondt. Forskjellen er, at gjør du Godt, bruger du dine Kræfter i Guds Tjeneste; gjør du Ondt, bruger du de samme Frihedens Kræfter i Mørkets Tjeneste. Ved at gjøre Godt, arbeider du dig op til Lyset, til Gud; ved at gjøre Ondt, arbeider du dig længer og længer bort imod Svinefientien. Det Gode er Lydighed mod Gud, det Onde Ulydighed; du vælger enten det ene eller det andet med den samme Frihedens Valgret. Den unge Mand i Parabelen valgte Ulydighed mod Gud, valgte at gaa langt fra Faderhusets og Hjemmets Minder, valgte Misbruget af sin givne Frihed. Den Kjærlighedens stærke Drift, som er nedlagt i Mennekset, som skaber Familielykken og Sam-

fundets Betsignelse, den misbrugte han til Udsævelser, der ødelagde baade hans Legeme og Sjæl; den Trang til Vennesamfund, som Menneſket har, og som er en ſaadan Styrkelse under Livets Kamp — den misbrugte han ved at ſpilde den paa Uværdige, der forlode ham i Nøden; ſin Formue, givet ham til at lindre ſine Medmenneſkers Nød, og til at grunde ſin og andres fremtidige Lykke, ſpredte han for alle Vinde paa urene Forlyſteſessteder — og ſaa? Saa kom Straffen, der følger Overdrivellen, følger Misbruget, følger Synden i Hælene ligesaa ubønhørligt og ſikkert, ſom Betsignelsen følger Livet i Gud. Den kom til ham, ſom den kommer til os, hvis vi vil ligne ham. Og dog kom den ikke ſom en Fiende, men ſom en Ven. Den bragte ham Videler baade paa Legeme og Sjæl, det er ſandt; den bragte ham Ydmygelse og Savn, der ſtundom bragte ham Fortvivlelsen nær — og dog kom den ſom en Ven, ſom hans bedste Ven; hvad han ſelv ſiden beredvillig vil erkjende. Thi den var det, ſom med Vold og Magt drog hans Tanker igjen tilbage til Faderhjemmet. Og deri aabenbarer ſig atter Guds uendelige Kjærlighed mod os, at han lader Straffens Naturlov, ſom vi bringer over os ſelv, virke til vor Betsignelse, hvis vi blot vil følge dens Paamindeler. Han bruger Tugtellen ſom et af de Midler, der ſkal bringe vor Tanke tilbage paa Faderhjemmet, tilbage paa ham, og bringe os til at ſøge ham. Det er Meningen af det Pauli Ord, at alt ſkal tjene dem til gode, ſom elſke Gud. Det er Sorgens, Nødens, Fortvivleſens Gave. Mange ſer den ikke, mange vil ikke gribe den, om de ſer den, men ſynke dybere og dybere ned og gjør det derfor altid tyngre og tyngre for ſig at at reise ſig; men mange bringer denne Nødens Gave ind i en ſaadan Sjælekamp, Kamp mellem ſine gode og onde Inſtikter, mellem ſin Stolthed og Glendighed, at de tilſidſt vinder Seier og gjør Valget, det bedste Frihedens Valg, de har gjort i ſit Liv, dette nemlig: „jeg vil ſtaa op og gaa til min Fader!“ Og her et Ord, Venner! det er aldrig en Stam angrende at beſjende ſin Synd, naar den er gjort, men Stammen er forſt at gjøre den og ſaa ikke beſjende den, kanſke prale af den. Jeg har hørt mange ſkryde af, at de kan tømme ſaa og ſaa mange Flaſter uden at bli fulde, eller at de har narret den eller den Stakkeren i Handel. Det vidner om en ſunken Moralitet, baade hos den, der vover at prale af ſin Fornedreſſe, og hos den, der med et Smil kan høre paa ſligt og lade det gaa. Den, ſom ſkammer ſig ved det og tier, er tuſind Gange bedre end den, ſom pralende ſkryder af ſin egen Stam. Men den forlorne Søn i Parabelen beſtemte ſig til at gaa til ſin Fader. Alle Valg i Livet koſte, men det Valg meſt, der paafører os Ydmygelse og ſkal viſe os frem for Verden ſom den uſle Stympet, vi er; der ſkal Mod til at gjøre det; men har vi engang gjort det, da har vi voſet aandeligt ved det; da gror vi faſt i vor Værdighed ſom Menneſke igjen. Gud give os alle Kraft til at komme ud af Undſkyldningernes Virvar og hen til det rene, aabne Striftemaal for Gud; thi vi vil ſaa let bort i Undſkyldninger. Se paa Forbryderen, ſom er paa Forhør, ſe paa dit eget Barn, ſom har gjort noget galt, tag i din egen Varm og prøv

dig, og du skal se, at det første vi griber til, naar der begyndes at kræves Regnskab — det er Undskyldningernes Stammen. „Nei det var ham, som sagde det, — nei det var ham, som gjorde det.“ — „Kvinden, som du gav mig, forførte mig, og jeg aad“, — det er den samme Undskyldningernes Lekske fra det første Menneskes Tid. Men Gud kræver ikke Undskyldninger, han vil have det aabne, ærlige Skriftemaal: „jeg har syndet mod Himlen og mod dig, jeg er ikke længer værdt at kaldes din Søn.“ Katolikerne, ved J, kræver som en Salighedspligt, at hver Kristen skal skrifte visse Gange om Aaret for sin Prest; de har set dybt og ret ved at dømme, at Skriftemaalet letter den betyngede Samvittighed, at vi vokser aandeligt ved det; thi det kan kun fremmes gennem Kamp. Men Feilen er at ville gjøre det til en Tvangs-sag; thi da spotter man dets høie Betydning; Feilen er at ville gjøre Presten til en Mellemmand mellem Synderen og Gud. Ethvert Skriftemaal, som skal have noget at betyde, maa være frivilligt, ellers fører det saa let til Hykleri og letfærdig Leg med det hellige, og det maa først og fremst udøses for Guds Ansigt. Vil man saa vælge en Ven, enten det er Presten eller en anden, til sin Fortrolige, fordi det letter at saa udøst sig for et Menneske, saa er der intet i Veien derfor; det er tvertimod meget naturligt. Men man kan ikke kommandere visse Tider naar, og visse Personer, til hvem man skal skrifte; da taber Skriftemaalet sin Betydning. Ja at bestemme sig alvorligt til det: „jeg vil ogsaa gaa hjem til min Fader!“ — hvilken lykkelig Dag for hver den, der i Alvor gjør det, og som er borte fra sin Fader! Hvor vil han ikke bagefter føle Glæde og Fred i sin Samvittighed! Hvor vil ikke de kommende Lidelser falde ham lette, fordi han nu har et himmelsk Haab, en Forvisningens Sikkerhed. J kan tro, den forlorne Søn, som uden en Stilling i sine Fjeller, begav sig hjemover, har baade sultet og tørstet og gaaet sig fodskaar og træet paa Veien, har sovet i Lader og Grøfter — og dog bare iler han og iler han med nyt Mod for at naa hjem. Er her nogen ung Mand eller Kvinde her i Salen i denne Formiddag, som føler sin Samvittighed betyngt, fordi de ved, de vandrer gale Veie bort fra Gud — aa tag Mod til Jer, kjæmp Jer igjennem Kampen med Jer selv og med alle de Vaand, der binder Eder til Eders usle Trældom, tag Mod til Eder og skrift for Eder selv for Guds Ansigt i en stille Time og tag saa Beslutningens Alvor: „vi vil vende om, vi vil gaa hjem til vor Fader i Himlen!“ Kan J det, J skal siden prise den Vendepunktets Dag som den lykkeligste i Eders Liv.

Og du unge Mand, som endnu ikke er fanget af Ungdomsran-glens Beruselse, — vogt dig for det første Fald! vogt dig for den første Gang, du træder ind paa Kneipen for at spandere paa dine Kammerater. Det kan være ufskyldigt nok at drikke et Glas Øl — ganske vist, men denne ene Gang kan drage mange efter sig, og for du ved det, har du faaet Kneipestøngeriets Vane, og den Vei bærer ikke til Faderhjemmet i Himlen, bærer ikke til din Væfst i det Gode, men til din Fornedrelse, til Raahedens Væfst i dig. Jeg kommer netop fra Nordvesten og traf en ung, prægtig skabt, Kar paa Jernbanen, som var

fuld. Han var naturligvis norst. Jeg snakkede alvorligt med ham, og han fortalte, at han var kommen her til Landet saa ustyldig og sund som nogen; saa var han kommen i Lag med Driffere. De havde tvunget ham til at smage paa det Stærke, bare paa Moro. Nu var han en af de værste Driffere selv. Unge Ven! vogt dig for det første Stridt, det som er gjort — bare paa Moro. Hust paa, vor Fader venter paa os. Det er ikke sandt, naar nogen vil paahybe os, at Gud ikke bryr sig om os, eller at vi er for dybt sunkne til at turde nærme os ham. Gud er den uforanderlige, uforanderlig i sin Kjærlighed til os. Vi bedrøver ham ved at synde, ved at slaa fra os hans tilbudte Haand, men han elsker os ligesuldt, han møder frem med sin Kjærlighed ligesuldt, han søger efter os, som Hyrden efter det bortkomne Lam, og han giver sig ikke, før det hviler dødsenstræt paa hans Skulder, reddet ind til Livet gjennem Forsmægtelsens Nædsker. Den forlorne Søn ønskede ikke længer at modstaa Hjemmets Dragelser. Der vil komme den Tid for alle, Venner, da vi trættede af den lange Kamp mod Gud, der bare bringer os dybere i Gledigheden, trættede af Lidelse, vi har bragt over os selv, omsider overgiver os og siger: „jeg vil gaa til min Fader!“ og da vil din Fader staa der med udbreote Arme, færdig at tilgive dig, før du endnu har udtaltet Ord. Den vil komme denne ene Gang, om ikke her, saa paa den anden Side Graven, hvor samme Udbifling fortættes under de samme Aandens Love som her, og saa skal det omsider blive Sandhed, at alle Rnø, deres i Himlen og paa Jorden og under Jorden skal bøje sig for deres store Fader i Jesu Navn.

Denne Parabel fortæller os, hvorledes Jesus mener, en Synder finder hjem til Gud; men det er en ganske anden Ve, end Theologerne mener. Theologerne siger: Menneskenaturen er aldeles fordærvet i Vund og Grund, den kan ikke finde frem til Gud; — Jesus siger i Parabelen, at hvor dybt end et Menneske er sunket, om det er ned til Svinene, kan han dog reise sig, hvis han selv bestemmer sig til det. Theologerne siger: „vi trænger Jesu Kristi Blod for at forsjøne den brede Gud, han maa tage vore Synder og vor Forbandelse paa sig og lide Offerdøden i vort Sted, og saa maa Jesu Kristi Værdsfyld overføres paa os gjennem Daaben og Nadveren; — Jesus kjender ingenting til dette her — intet Offer — ingen Mellemmand, som betaler for dig. Han siger simpeltthen: hvis du har syndet mod Gud og angreter det og beder Gud tilgive dig det, saa gjør han det, ja slutter dig dobbelt kjærligt i sine Arme, siden du saa længe har været borte fra ham. Anger, Beslutning om at vende om, og saa Mod til aabent og ærligt at bekjende din Synd for at bede Gud om Tilgivelse for den, se det er Veien tilbage til Gud, og den Ve siger Jesus, vi kan finde, hvis vi bare vil. Og Minderne om Barndomshjemmet, det vil sige om vort Udspring fra Gud og vort Hjem hos ham, de vil hjælpe. Det er det, som vi med et theologisk Udtryk kalder den Helligaands Dragelse. Guds Aand vil vidne med vor Aand, at vi er Guds Børn. Guds Aand vil gjøre disse Solstraaler fra Gud til en levende, varmende, styrkende Kraft i vort Indre, som gjør, at vi holder ud, og at vi

kan sætte vor Beslutning igjennem. Gud vil selv fylde os med Mod og Lykke og Fred under Forsøget, saa vi føler hver Dag, at vi kommer nærmere ham, vokser op til ham. Og paa den Maade kan vi sige, det er Gud, som gjør det for os, naar vor Vilje siger Ja og Amen til hans, naar vi gi'r ham Lov til det. Det var Hemmeligheden af Jesu Styrke, hvorved han er bleven Mønstreret for os til alle Tider, at han aabnede sit Hjerte helt for Guds Indflydelse, at han fugede al sin Kraft fra ham, ved Opgaaen i ham, og derfor gif frem sin stolte Martyrvei i Gudekraft, den samme Gudekraft vi og skal besidde, om vi kan aabne vort Hjerte og Vilje saa helt for Gud, som han gjorde det.

Bønnens Magt og Betydning.

(Store Bededag.)

Leet: Math. 6, 5—13.

Jeg har lagt Mærke til, at Folk, som kalder sig liberale, men hvis fri Tænkning i Almindelighed bare bestaar i at rive ned det gamle, uden at ville bygge op noget andet istedet, betragter Bønnen med Mistanke, for ikke at sige Foragt og Haan. De siger, det er taabeligt, det er urimeligt at bede. Gud har nemlig indrettet alt efter visse Love, der ikke kan forandres. Er han den evige Kjærlighed, saa ved han altid at give os det bedste alligevel, uden vor Bøn. Hvad skal da Bønnen være til?

At der er mangen en urimelig Bøn til i Verden, det er vist; at de fleste beder kjødeligt og taabeligt, det er lige saa vist, og slige urimelige Bønner rammes ved dette Ræsonnement. Naar man tror, at frembringe Forandring i Veiret ved Bøn, eller naar man beder om at saa Lykke til at slaa ihjel saa mange Fjender som muligt, eller beder Gud reise sig til Hævn over Ens Modstandere, saaledes som vi ofte kan se det i Bibelens Salmer, ja høre det i Kirkerne nutildags i Krigstid — saa er slige Bønner taabelige, for ikke at sige noget værre. Naar man ser Opfordringer fra kristne Samfund om at forene sig den og den Uge hver Dag paa det og det Klokkeslet, for at bede om, at den og den Ting maa saa Held med sig, saa er dette et Brængebillede af den kristne Bøn, en Vanhelligelse af den. Det er det samme som at tro, at den evige, alvise og altraadende Aand er slig en gammel, medgjørlig Bedstefar, at man kan prutte og tinge med ham, og naar man rigtig gnaaler længe nok, saa faar man, hvad man begjærer. Dette barnagtige Misbrug af Bønnen, denne Misforstand af Gud i hans Forhold til Menneskene, har gjort tænkende Mennesker forargede, og saa er de gaaede til den Overlighed at slaa Brag paa al Bøn. Den Opfatning af Bønnen, at det er en

listig Maade at faa Ting paa, som Gud ellers ikke vilde ha' faldt paa at give mig, at det gjælder at plage Gud med at gnaale og gnaale, saa gir han det nok tilsidst — den Opfatning af Bønnen maa vi absolut forkaste. Men dette Begjær efter at faa er heller ikke Bønnens Aarsag og rette Kilde. Bønnen er simpelthen en naturlig Trang hos et religiøst Menneſte, og da nytter det ikke at ræſonnere over den, enten den er taabelig eller ikke taabelig. Vigesom den, der er tørstig, drifter, og den, som er sulten, spiser, saa beder den, der er religiøst bevæget, og han føler vel ved det. Bønnen medſpører for ham en Velsignelse, hvadenten de Ting, han har bedet om, opfyldes eller ei, fordi den letter hans Hjerter og bringer Fred til hans Sjæl. Vigesom den Sultne blir mættet ved Mad, og den Tørstige føler sig tilfredsstillet ved Drikke, saaledes føler den, som har Trang til at bede, sig mættet og tilfredsstillet ved at øse sig ud i Bøn. Bøn er det religiøse Livs Aandedræt. Jeg tænker, det er en almindelig Erfaring, at det letter Ens Hjerter i Tilfælde af Sorg over en Afdød at faa tale ud med Venner, at faa fortælle opigjen og opigjen de nærmere Omſtændigheder ved denne Ulykke, istedetfor at ſidde i taus og ſtum Fortvilelse. Alt ræſonnere her og ſige: hvad er det, du ſidder og maler og maler dette op igjen for, den Døde kommer dog ikke tilbage, og du forandrer jo ikke din Stilling det mindſte ved dette —, det vilde være taabeligt, toi man har udøſt ſit Hjerter uden Ræſonnement, fordi det var en Trang, og fordi det lettede, og deri beſtaar Velsignelsen. Gudſkelov, vi ſtaar ikke og ræſonnerer foldt og filoſoferer over enhver Bevægelse af vort aandelige Liv, men vi følger vort Hjertes Tilskyndelse, og vi befinder os vel ved det, enten Udenforſtaaende vil falde det taabeligt eller ikke taabeligt. Men for at kunne høre denne Velsignelse med ſig, maa Bønnen være en *Trang* hos dig. Man bør ikke tvinges til at bede, eller bede paa Kommando. Derfor liker jeg aldrig at høre Born kommanderes til at bede Børdønner, ſom de da remſer op, og ofte galt af Angſt, hvis der er Fremmede tilſtede. Bønnen maa være mit eget Valg, min egen Trang, min egen ſtille Gnetale med Gud, ſom ikke kommer andre ved. Derfor henviſer ogſaa Jeſus Bønnen blufærdigt til Vnſammerets Stilhed, derfor beder han os ikke at bruge mange Ord ſom Hedningerne, men bare ſimpelthen udoſe, hvad vi har paa Hjerter, for Herren, ſom ſer i Vødom, og ſom i Forveien ved, hvad vi har behov. Vi beder ikke for Guds Skyld, for at bevife ham en Tjenefte, eller for at fortælle ham noget nyt, han ikke vidſte før; men vi beder udelukkende for vor egen Skyld, fordi det er naturligt for os, ſom det er naturligt at aande, at ſpiſe, at ſove. Tvungne Bønnetimer, ſaaledes ſom Jøderne havde det, ſaaledes ſom har været Praksis i den kriſtne Kirke ogſaa blandt dens fornemſte Mænd, tror jeg ikke ſtort paa; thi det er noget tilſtelt, unaturligt, ſom gjør Bønnen til et mekanifk Arbeide, og ſom tilſidſt munder ud i Bønnehjulene, ſom hos Buddhiſterne, hvor man beder med Vandkraft.

Men denne Vettelse for et Hjerter, der ſtrømmer over af Tak og Glæde, eller ſom er beklemt af Sorg, det er ikke den enefte Velsignelse af Bønnen. Den medbringer noget virkelig poſitivt godt. Og hvad er da det? ſkal vi virkelig

tro, at Bønnen kan forandre en eneste Tøddel af Guds vise, lovbefalede Orden? Nei ikke det; men den kan forandre os, saa at vi ser denne Orden, saa at vi faar Dinene op for, hvad vi ikke før kunde se. Ligesom en Farmer forbereder Jorden med Ploug og Haffe, for at den kan bære desmere frugtbar Sæd, saaledes pløjer Bønnen op Menneskets aandelige Væsen, saa at det blir klarføende, blir modtageligt for gode Indskydelser, der ellers ikke kunde naa det. Vi antager ogsaa, at Bønnen sætter os i Forbindelse med det Væsen, til hvem den henvender sig, paa en usynlig, telegrafisk Maade. Gud er altid færdig til at paavirke os, men vort telegrafiske Apparat, saa at sige, er ikke i Orden til at modtage hans Budskab. Bønnen sætter det i saadan Orden. Det elektriske Fluidum strømmer mellem os og Gud, Guds Aand trykter paa Knappen, og vi modtager Guds Svar paa vore Spørgsmaal, i hvad vi kalder Indskydelser, Klarhed over, hvad vi skal gjøre, Fred og Stilhed i vort oprørte Sind. Denne usynlige Telegrafering mellem Aand og Aand er noget, der før har været for lidet paaagtet og for lidet videnskabeligt studeret. Man er begyndt meget med det i den sidste Tid alligevel. Det er paa denne Theori af Aands Meddelelse til Aand, Aands Paavirkning af Aand, at alt, vi kalder Helbredelser ved Tro og Bøn, hviler, den saakaldte „mind- and faithcure“. Denne Opdagelse af en usynlig Overførelse af Tanke og Vilje fra En paa en Anden kommer at spille en stor Rolle i Fremtiden, baade til det gode og til det onde. Forbryderne vil misbruge den til at faa sine Offre i sin Magt og opnaa sine forbryderiske Hensigter med dem, og gode Mennesker vil benytte den for at fremme godt i Verden.

Naar vi søger Raad hos Venner og sidder og lytter paa deres Trøst og Opmuntring, og vi synes, de har Ret, og følger deres Raad, saa har jo deres Aand gennem den overbevisende Tale paavirket og bestemt vor Aand. Der har været en usynlig, men ikke desto mindre kraftig Telegrafforbindelse mellem vore Aander i det Dieblif. Dette er jo en hverdagslig Erfaring. Men hvis saa er, hvis vi har levet et inderligt Aands-Samliv med vore Kjære hernede, kan da vi, som tror paa Aandens Udødelighed, indbilde os, at et saadant inderligt Samliv skulde holde op, bare fordi den enes Aand har sluppet sin jordiske Dragt og iført sig en anden og er bleven usynligt for vort jordiske Sie? Maa vi ikke meget mere tænke os, fordi det er rimeligt og fornuftigt, at de to Aander, som havde hinanden saa kjær hernede, fremdeles kan paavirke hinanden ved gode Raad og Indskydelser? Og hvorledes kan det ske? Simpelthen som her, ved Henvendelse til dem. Bønnen gjør Aanden modtagelig for Paavirkninger fra Aandens Verden, hvad enten det er af Aander i Kjødets eller udenfor Kjødets. Hvormangen forladt Datter eller Søn har ikke klaget ved sin Mo'r eller Fa'r Kiste: „at Fa'r og Mo'r, kom tilbage! hvorledes skal jeg kunne hjælpe mig uden Eder, kom, raad mig, trøst mig!“ Og Mo'r og Fa'r har virkelig kommet tilbage, ikke synligt, men usynligt, gennem Indskydelser, der har ledet og holdt Børnene borte fra Fristelser. Der er mangfoldige Mennesker, som kan bevidne dette, at deres Forældres eller Venners Aand har været over dem, styrket og ledet dem deres hele Liv igjennem,

uden at de bestemt kan gjøre Rede for hvorledes, ligesom vi ikke bestemt kan gjøre Rede for Telegrafiens Kjendsgjerning, mens vi dog kan benytte dem med umaadelig Virkning. Der er ikke noget fantastisk og sværmerisk i dette, men det er simpel Logik ud af Kjendsgjerninger, vi ser daglig for os. Alt det, vi kalder Varsler, og hvad dermed, hører sammen, vidner og om denne usynlige Telegrafering Aand og Aand imellem. Men gjelder denne Forbindelse mellem Menneſteaander sig imellem, saa maa den ogsaa gjelde mellem Menneſte og Gud, det vil sige mellem den ringere Aand og den høieste af alle Aander, fra hvem alle andre Aander ere udsprungne. Og det er altsaa Bønnens skjulte, vidunderlige Betydning, at den aabner Menneſteaanden for Guds Paavirkning, saaledes at vi forstaar bedre hans Love, hans Veie, hans Veiledning. Bønnen forandrer saaledes ikke Gud eller hans Love i mindste Maade, men den forandrer os, saa at vi lettere og bedre kan se disse Love. Og den er ikke afhængig af, hvor mange Ord eller hvor pene og velvalgte Ord vi bruger, men af med hvilket Hjertelag vi beder, hvad Aand vi beder ud af. Derfor sagde ogsaa Jesus i Bjergetalen, at det er Hødningerne, som tror at blive bønheorte, naar de bruge mange Ord. Bønnen bygger Bro mellem dem, som man henbender sig til, og paa denne Bro vandrer da lyse Tanter, Hjertesnyd, Varme, Kjærlighed over til En. Har I ikke erfaret det i Sygdom f. Eks., hvor dybt Indtryk det gjør at høre En bede dybt og inderligt for Eder? I varmes ved det, I blir bløde ved det, I kjender Eder taknemlige ved det. Eller en Fange bag Fængselsgitteret — mon der er noget, der kan gribe ham og vække mildere Tanker i hans Sind, ved at stryge bort Had og Bitterhed, saa som Bønnen, det at han hører sin Hustru eller en anden bede inderlig for sig? I Bønnen ligger altid Tro og Kjærlighed indsluttede, derfor forfeiler den aldrig sin Virkning. Augustin, kan vi sige, blev rørt og reddet af sin Moders ustandselige, hjertegribende Bønner, derfor blev han ogsaa selv en Bønnens Mand, derfor luer det i hans Bønner af Fromhed og Inderlighed. Og tror vi paa Sammenhængen og Samvirken mellem Aanderne hernede i Kjødets og Aanderne hinsides udenfor Kjødets, da blir der ved Bøn for Afvæde ikke alene tilladt, men en naturlig Pligt. Hvor vilde ikke den Tanke lette mangen en bekymret Sjæl. Nu sidder mangen en bekymret Fa'r og Mo'r i Ortodoksiens Kjælder og tænker med Gru paa deres bortgangne Børn. Sønnen har været en forloren Stakkel, eller Datteren var kommen paa Afveie. Præsten har pligtsthyldigt fortalt Forældrene paa Forespørgsel, at de rimeligvis er i Helvedet og maa forblive der bestandigt. Forældrenes Liv har tabt dets Glæde og Haab. Altid og altid staar disse ullykkelige Skikkelser, som dog en Gang var deres elskede Børn, dem for Die og — haabløst, haabløst, de kan hverken gjøre fra eller til for dem. Hvilken Glæde for dem vilde ikke denne Tro være, at de gjennem Bøn kan sætte sig i Forbindelse med dem, kan gjøre noget godt for dem, at deres Bøn kunde smelte Børnens haarde Hjerter, lade en Vysstraale af Haab trænge til dem, ind i deres Mørke, at Børnene følte ligesom Forældrenes rige Kjærlighed banke imod sig, saa de var ikke alene, ikke udstødte og foragtede af

alle, ja at disse Bønner kunde drage dem hen til Anger og Døstet om Forsoning og afvende deres Tanter fra det onde. Lad os bede for vore Døde, ligesaa vist som de vil bede for os. Lad os ikke afbryde Kjæden mellem alt skabt, ved at lade Døden faa noget Herrebælde mellem os. Ligesom det er vist og sandt, at vi kan bringe en Lidende og en Fange Trøst her, ved at gaa og besøge ham og vise ham vor Medlidenhed og Kjærlighed, saaledes lad det bli vist og sandt, at vi kan bringe en Ulykkelig paa den anden Side Graven, der sidder i det yderste Mørke, Trøst ved i Bønnen at gaa til ham og vise ham vor Medhug.

Jeg vilde saa gjerne gjøre vor Menighed til en bedende Menighed, ikke en Menighed, som beder om godt og tjenligt Veir eller om, at Gud vil velsigne Krigsmagten til Vands eller til Vands, men en Menighed, som beder om Troesfreidighed, om Lyst og Evne til at gaa frem, til at vokse i Kundskab, i Virkelyst, i Glæde, i Samdrægtighed, i Offervillighed, i Begeistring for Guds Rige paa Jorden; en Menighed, som søgte Glæden af at staa i Pagt med den evige Gud og derfor ogsaa med Fremgangen af alt godt og skjønt paa Jorden. Lad os ikke standse vor Trang til Bøn, ved kold Ræsonneren over, at det nytter saa ikke alligevel, Gud gjør alt paa det bedste, og alt gaar efter visse Love: lad os hellere oparbejde vor Trang til Bøn, om muligt, lad os følge vort Hjertes Indskydelse. De bedste og største Mænd har bedet og har søgt Velsignelse af Bønnen, om de end ikke kan veie denne Velsignelse i Pund og Mærker, eller sætte den frem i matematiske Tal. Jesus af Nazaret bad og bad altid. Bønnen var hans bedste Vaaben, det var Duggen, der svalde Lidenskabens Hede, det var den styrkende Strøm af Mandskraft, der holdt ham oppe og strøg af ham Tviblen, Mismodet, Dødsangsten. Hvem kan læse om hans Strid med sin egen Angst i Getsemane Have, og hvorledes Bønnen omsider nedkaldte Trostens og Fredens Engel fra Himlen, og lod ham atter reise sig i sin ophoiede Ro og Værdighed og Selvbeherkskelse og Sjælsadel, uden at han erkjender Bønnens Magt og Betydning. Jesus vilde ikke forandre Guds Raadslutning; thi han bad: „dog ikke min, men din Vilje ske!“ — men han vidste, at der var noget, som kunde stille den Jolelernes oprørte Sjø, som stormede i hans Indre, og som truede med at kvæle ham, saa var det Bønnen. Han bad ikke for at paavirke Gud, men for at paavirke sig selv.

Og den hans mageløse Bøn paa Korset for sine Fiender: „Fader tilgiv dem: thi de ved ikke, hvad de gjøre!“ — hvad har ikke den udrettet i Verden? Hvor straalet det ikke fra den af menneskelig Høihed og Renhed! hvor har ikke den begejstret ædle Menneſter til Kamp for at naa den ophoiede Kjærlighed, der kan tilgive endog sine Fornærmere! Hvor har ikke den smeltet Hjerter, og skal saa gjøre til Verdens Ende! Bønnen er vinget Sæd, som flyver udover og bærer Frugt. Ja alle de store religiøse Mænd har bedet. Augustin bad, Luther bad, Grundtvig bad, Theodor Parker bad, — alle vidner de om Bønnens Velsignelse. Jeg selv føler den, naar jeg staar her paa min Prækestol, det Sted, jeg elsker mest i Verden, og beder. Og saa kan alle kolde Kritikere og snusfornuftige

smaa Hoveder gjerne komme og fortælle, at Bønnen er noget gammeldags, noget som hænger sammen med den gamle jødiske Opfatning af Gud; jeg bare smiler og la'r dem prate. Er det sandt, at Von er en naturlig Drift i et Menneske, hvad enten det er Hedning eller Kristen, og er det sandt, at Tilfredsstillelsen af denne Drift gjør Mennesket lykkeligere, letter dets Sjæl for Byrder, husvælder det i Sorgen, styrker det til at modstaa onde Fristelser, udbider og gjør rigere dets aandelige Liv, saa er dermed Bønnen slaaet fast som noget godt og berettiget, hvormeget man saa vil ræsonnere mod den. Vi vil holde paa Bønnen. Vi vil gjøre denne Menighed til en takkende og bedende Menighed for dens egen Skyld, for at aabne den Kildevæld til Velsignelse. Vi vil ikke saa vore Indtægter øgede, eller forhindre Synilden fra at slaa og Vinden at blæse ned vore Kirker en og anden Gang, men vi vil saa ved Bønnen vor Sjæl videre og rigere, vort Hjerter kjæffere, vor Vilje fastere, og vor Haand tviffere til at gjøre godt. Vort Liv vil blive mere ophøiet, og Aanden klarere og roligere, og vor aandelige Udsigt videre end til vort eget Selv og Begjæret efter Penge.

Gud, Alltjærlighedens Fader, fyld os mere og mere med din Aand, at vi kan vie os helt til dig og din Gjerning paa Jorden; styrk os der til at gjøre godt og til at være gode og gjennem Bønnen knytte vor Sjæl til et dagligt Samliv med dig.

Kundskabens Træ.

Fjerde Søndag efter Paaske.

Lest: 1. Mos 3.

Det er en høist rimelig Ting, at noget af det første, Menneskene begyndte at gruble over, var: hvorledes de selv var blevene til, hvorledes Verden omkring dem var bleven til, hvorledes det Onde, de saa mellem Menneskene, var blevet til. Saa opstod da de Sagn, som vi finder hos alle gamle Folk om Verdens og Menneskets Tilblivelse, Fortællinger, som ofte har en forbausende Lighed med hverandre og peger tilbage til en fælles Kilde. Jøderne har da ogsaa sine gamle Fortællinger om disse Ting, der er opskrevne i den første Mosebog. Mange af disse Sagn indeholder dybsindige Tanker, blandet med en mærkelig Troskyldighed. De vil altid blive interessante som de første Forsøg paa en Livsfilosofi i poetisk Form. At opfatte dem som virkelig Historie vil blot blive latterlig. En af disse Fortællinger er da den om Kundskabstræet. Den skriver sig fra den Forfatter i første Mosebog, som kalder Gud Jahve og ikke Elohim, og som, fordi han er ældre end Elohimforfatteren, fremstiller Gud langt mere ufuldkommen og barnagtig, end denne. Denne

raa Forestilling om Gud dukker stærkt op i Sagnet om Kundskabstræet. Thi her siges med rene Ord, at Gud er jaloux paa Menneſket, misundelig paa sin egen Stabning. Den ſamme Tanke, at Guderne er misundelige paa de Menneſker, der vil have Del i deres Forrettigheder, finder vi ofte hos græſke Forfattere; men dette er jo en Tanke, ſom er Gud aldeles ubærdig. Ved at tænke over Fortællingen om Kundskabstræet, finder vi nemlig, at det er Slangen, ſom i Grunden taler ſandt, og Gud, ſom bedrager. Det var ikke ſandt, ſom Gud havde ſagt, at Døden vilde følge paa, hvis de ſpiste af Kundſkabstræet; thi Døden blev de kun fri ved at æde af Livſens Træ, efter dette ſamme Sagn. Sandheden var det, ſom Slangen fortalte, at de gjennem Kundſkaben vilde lære Forſkjel paa godt og ondt og derved dele en af Guds Egenſkaber. Og nu da de har gjort dette, er Gud ræd for, at de ſkal æde af Livſens Træ ogſaa og derved altsaa ved ſin Uldødelighed blive lig ham, ſaa han jager dem ud af Haven og ſætter en Årub med et flammede Sværd at vogte Indgangen. Hvorledes kan dog hele denne beſynderlige Hiſtorie om Kundſkabstræet og Faldet med ſine ſørgelige Følger være opkommet? Det er ikke ſaa vanſkeligt at forſtaa enda! Den gamle Filoſof vil ſøge at forklare ſig Grunden til de mange underlige Tilſtande, han ſer rundt om ſig ſom ubønhørlige Love gjældende alle. Der har vi nu i Dyrverdenen Slangen, ſom hviſtende ſkyder ſig frem paa ſin Bug for at ſtille med ſin lumſke, giftige Brod, dette Dyr, ſom Menneſket har en medfødt Gyſen for, og mod hvis Angreb han altid maa være paa Voſt iſær i Øſten, hvor det vrimler af Slinger. Dette Dyr, tænkte den gamle Digter, er ſynlig under en Forbandeſe; har det bragt denne Forbandeſe over ſig ſelv? Saa blev han ſlaaet ved Kvindens tunge Skjebne, at hun kun kunde opnaa Mødergleden gjennem ſaa megen Smerte, og at hun alligevel længtede efter Kjærlighed, længtede til Manden, ſkjønt hendes Stilling, ſom den var i Øſterland, mere var lig en Træls end et frit Menneſkes. Hvorledes kunde dette hænge ſammen? Ja ſelv Manden, ſom i Livet var ſparet for ſaa meget ondt, var ikke lykkelig. Det var et haardt Arbeide at ſkaffe den nødbenedige Frøde fra Jorden. Hvoraf kommer det? hvoraf gror der ſaameget Ultrudt, ſom ødelegger Bondens Jlid og gjør hans Liv en forſat Byrde? Han ſaa ſig om efter Forklaring paa diſe Beſynderligheder og kunde ikke forſtaa andet, end at Gud, vred paa Slangen og paa Kvinden og paa Manden, havde lagt diſſe Forbandeſer paa dem, ſom en Straf for deres Synd. Og den Synd, de havde begaaet, var: Ulydighed mod Guds Befaling, fremdreven af, at de havde ſøgt at vide mer, end de ſkulde vide, med andre Ord—ved deres Tørſt efter Kundſkab. Hvorfor ſtiller han da Kundſkab eller Ikke-Kundſkab op ſom det afgjørende? Jo, fortvivlet over den Anſtrengiſe og Smerte, ſom Tilægnelſen af Kundſkab medfører, fortvivlet over den Glendighed, ſom afbækkes, naar man underſøgende trænger ind i Dybden af alle Ting—lovprifer den gamle Tænker Naturlilſtanden, den lykkelige, barnlige Uvidenhed, ſom Paradislilſtanden. Den er en lavere Tilſtand, det indrømmer han; det at æde af

Kundskabens Træ er at blive mere og mere Gud lig og saaledes høiere; men alligevel medfører Kundskabstilegnelsen saa megen Smerte, at det var bedre, slet intet at vide og bare leve som Naturbørn ude i Skogene, plukkende de Frugter, som falder fra Træerne ned til os. Vi kjender denne Tankegang igjen fra alle gamle Følt, der lovpriiser den forbigangne Tid som bedre end den nærværende, og taler om en Guldalder, hvor Ustyldigheden herskede, Ustyldigheden uadskillelig forbunden med Uvidenheden. Vi kjender denne Tanke igjen fra en forholdsvis nyere Tid gjennem Franskmanden Jean Jacques Rousseau og hans Samtid, som trættede af Unaturligheden og Stivheden og Overforfinelsen, prisede Naturtilstanden og det ustyldige Hirdeliv og skrev rørende Bøger om Menneffer ude paa en eller anden øde O, som var fri for denne Kundskabens og Civilisationens Plage. Nei Naturtilstanden! Naturtilstanden! den Gang Menneffene vandrede nøgne om uden Følelse af nogen Skam og ikke brød sig om hverken Videnskab eller Politik eller Samfundsordning, som Smaaabørn, ledede af deres Faders Haand. Det havde været Guds Mening, mener Forfatteren af Paradisfagnet, at Menneftet aldrig skulde komme videre end til denne Ustyldighedstilstand. Hvorfor havde ikke Adam og Eva været fornøjede med denne sin ydmyge, barnlige Stilling, adlydende blindt, uden at tænke, den guddommelige Autoritet? hvorfor overlod de ikke at kjende Forskjellen mellem Godt og Ondt til Gud, til hvem det tilhørte? Al nei! Menneftet har raft efter Ting for høit for det; og det har virkelig naaet høiere op, men paa Bekostning af sin Sjæls Fred. Dets høiere Værdighed, dets altid voksende Fremskridt har bragt og vil bringe Smerte med sig. Barnetilstandens Paradis er tabt for bestandig.

Der er mange Følt endnu, der lovpriiser Uvidenheden, som en lykkeligere Tilstand end Kundskaben. Se Katolikerne ligeoverfor deres Almuer i det religiøse. De forbyder dem at læse i Bibelen, de forbyder dem at undersøge og tænke selv: de skal bare blindt hen tro paa, hvad Presterne siger til dem, lufte Vinene og tro. Presterne, Guds Stedfortrædere paa Jorden, agerer Jahve i Haven, ledende Adam og Eva som smaa Børn, klapper dem paa Rinden og beder dem være pene og snilde. Deraf de irske, franske og spanske Almuers forfærdelige Uvidenhed om de simpleste Ting, en Uvidenhed, som kan spare dem selv kanske for mange Betyrninger, fordi den staar nærmere Dyrestandpunktet, men som sandelig ikke sparer deres Medborgere for Betyrninger, naar de benyttes som Stemmebæg eller som blinde Rødstaber til en eller anden Plans Udførelse, hvilket de er villige til saa meget mere hensynsløst, som de ikke har ædt af Kundskabens Træ og derfor lidet kjender Forskjellen paa godt og ondt. Man vil sige, at der er ingen, der aflægger saa mange falske Eder for Retten, som Irlænderne. Og er det ikke noget nær samme Praksis, de norsk-lutheriske Prestes i Amerika har drevet, naar de har holdt sine Menigheder afstængte fra at læse eller høre noget andet end det, som bevæger sig i deres egen Ring; naar de gjør alt andet mistænkeligt ved at kalde det Vantro og Fritænkeri, naar de sætter Straffens Herub med Helvedes flammende Sværd for at vogte og spærre

Afgangen til Kundskabens Træ? Selv vil de agere Gud i Haven, der skal lede sine umyndige, lykkelige Børn i en ubidende Paradistilstand, hvorhen de vil, gjøre dem til lydlige Medskabere af sin Vilje. Og er det ikke den samme — jeg kalder det sygelige — Tankegang, vi er inde paa, naar vi lobpriser Barndommen som vor lykkeligste Tid, vor Paradistid? — den Tid, da vi ikke kjendte til Livets Alvor og Kamp, Synd og Elendighed, men legte hele Dagen og fik alt, vi trængte til, Føde, Klæder, Hus, hos vore Forældre, og slap at arbejde selv, da vi endnu ikke havde ædt af Kundskabens Træ paa godt og ondt? Men vi voksede og fik Vinene op, vi saa, at alle omkring os ikke var Guds Engle, vi blev narrede, bedragne, vi maatte selv ud og tjene Foden i bort Ansigts Sved, vi mistede Tilliden til vore Medmennekker, vi begyndte at faa Forstand paa Heilene selv hos Far og Mor, vor Kjærlighed blev mødt med Kulde, med Mistro — at Paradiset er stængt, vi blev udjagede af det den Tid, da vi først fik Vinene op, lærte at forstaa vore Omgivelser, lærte at forstaa Forstjellen paa godt og ondt og selv skulde ud og tage vor bevidste Del af Livets Gjærning. Det er Sandhed dette — den gamle Tænker har forsaavidt Ret; men — vilde du bytte? vilde du ønske, du var Barn igjen i den Forstand, at du skulde være halvt ubevidst og ubidende som da? vilde du ønske, at Menneffene omkring dig var slige lallende og legende Børn, levende omtrent som de Vilde paa Sydhavsøerne? Nei og tusinde Gange Nei! Medfører Kundskaben sin Smerte og Stuielse, den medfører sandelig ogsaa sin Glæde og Triumf; og den Tante, at Mennefscheden gjennem Arbeidet i sit Ansigts Sved udvikler sig til større og større Fuldkommenhed i en stadig stigende Fremgang opimod Gud, den er en ganske anden høibaaren og stor Tante, end at Mennefscheden evig skulde forblive som uskyldige, legende Børn i et Paradis.

En Ting maa vi lægge Mærke til, naar vi skal være retfærdige mod den gamle Digter af Paradislaquet. Han sætter ikke Synden i den Gjærning at æde af Kundskabstræets Frugt, men i det at være ulydig mod Gud, og deri har han jo udtalt en dyb Sandhed. Al Synd er Ulydighed mod Guds Vilje. Gud havde forbudt dem at æde af Træet og dog gjorde de det. Men det besynderlige og barnagtige er at sætte denne Prope paa Ulydighed eller Ulydighed i det at æde af Kundskabens Træ eller ei, at fremstille Gud, Fuldkommenhedens Ideal, som En, der proklamrer det som Synd, at hans Skabning vil søge at blive saa fuldkommen som mulig, søge at blive Gud lig. Dette er jo tværtimod det Maal, som Jesus beder os eftertrægte, det nemlig „at være fuldkomne, som vor himmelske Fader er fuldkommen“. Disse Jesu Ord fuldkaster aldeles den Tante, at Mennefsket bør forbandes, naar det søger at blive fuldkomment, blive gudlig, ved at æde af Kundskabens Træ. Proven bør ikke sættes der; thi det at æde af Kundskabens Træ for at forstaa Godt og Ondt er ikke at gjøre Guds Vilje i mod, men snarere at gjøre Guds Vilje. Og derfor siger vi: Gud har aldrig udstedt noget Forbud mod at æde af Kundskabens Træ, og vore første Forældre være priiede, fordi de aad af den Frugt,

fordi de forlod den Paradistilstand, som bestod i Ubidenhed og Stillestaen, og begav sig ud i Livets Kamp, i Arbeidet for Føden, i Arbeidet for Landsudviklingen, i Arbeidet for mere og mere at blive Gud lig. Fra bare at plukke Maden, hvor de tilfældigvis fandt den, lærte de nu at skabe den gennem ærligt Arbeide; istedetfor at tulle sig ind i Egenblade, lærte de at gjøre sig ordentlige Klær; istedetfor bare at slaa Dyrene ihjel for at faa Føde, lærte de at holde dem nær til sig og gjøre Tjeneste. Fra Fægere blev de Hyrder og Agerdyrkere. Istedetfor at have en Religion, som væsentlig var Frygt, saa de gjemte sig mellem Havens Trær, gjorde de Begyndelsen til en Religion, som ogsaa omfluttede Tillid og Kjærlighed til Gud.

„Da Kvinden saa, at Træet var godt at æde af, og at det var lysteligt at se til og et onskeligt Træ at faa Forstand af“ — ja det er sandt, og hun handler modigere og med mere ideal Længsel end hendes svage og feige Husbond, som siden bare stylder paa hende. Være være Kvinden for det. Netop gennem Kundskabens Træ gaar Veien til Guds Rige. Men Arbeide, Smerte og Kamp fører det med sig. Spørg Videnskabsmændene, der taalmodig Aar efter Aar sidder med sit Nattearbeid og sine mikroskopiske Undersøgelser, for at komme efter Lovene for de mindste Ting, usynlige for det bare Øie. De Opdagelser, som vi tager og benytter som den naturligste Ting af Verden, og som læres i Skolerne som Videnskabens A. B. C., det er ofte Resultater af Enkeltmænds og Slægters moisommelige Forskning i hundreder af Aar. Spørg Opdagerne, der udsætter sig for farefulde Reiser og utrolige Savn og Lidelser mellem vilde Folk, for at berige Menneskenes Viden; spørg alle dem, der i bore Dage er ibrige for at lægge Selen paa de hemmelige Naturkræfter og gjøre dem til Menneskets lydlige Tjenere for kanske selv blot at høste Mistjendelse og Spot, — spørg dem, og de skal alle som En fortælle om den Anstrængelse og Smerte, det har kostet, men ogsaa om den Glæde, det har efterladt, at have hjulpet Menneskeaanden et Stykke frem til større Erfjendelse, til mere at vorde Gud lig. Ja en Moder kan ikke føle større Glæde ved at trykke sin lille Nyfødte til sit Bryst efter den udstandne Smerte, end Videnskabsmanden føler ved endelig at have erobret et Stykke Sandhed.

Selv 3 Mand og Kvinder her, som ikke er Videnskabsdyrkere, har følt det samme, tænker jeg. Det koster Anstrængelse at pløie sig gennem en tanke- og lidt vanskelig Bog; men har man kommet gennem den og tilegnet sig dens Tanker som sin Eiendom — sandelig, man angreer ikke paa den anvendte Tid; man føler, man har vokset aandelig, man er bleven klogere end man var før, rigere end man var før, og man velsigner Hebet, man plukkede af Kundskabens Træ. Hvor mangen Arbeidsmand, der i Grunden er et Geni i en eller anden Retning, savner ikke saart, at han ingen Forkundskaber har, at han ikke som Viden sit plukke Hebler af Kundskabens Træ? Og hvor velsigner han ikke den, som gi'r ham Uddannelse, og derved hjælper ham til at bryde sig en Vane i Livet! Hvert eneste Stykke Sandhed, som skal erobres, koster Kamp og

Ansørgelse; Skolegangen er ingen Lystgang altid, men dog er alt, som Skole hedder, bygget paa den Tanke, at det er Mennesket godt og gavnligt at plukke Uebler af Kundskabens Træ. Og naar alle civiliserede Lande gjør, hvad de kan, for Skolevæsenets Fremme, og vi gjør alt for at skaffe vore Børn Kundskab, saa gaar det ikke an paa samme Tid at prædike i Kirkerne, at det er Synd at æde af Kundskabens Træ, at vore første Forældre blev forbandede og vi med dem, fordi de søgte at vokse i Kundskab og derved blive mere lig Gud.

Det er et mærkeligt dybt og sandt Ord af den gamle Digter dette, at Frugten af Kundskabens Træ bringer dig til at stjelne mellem godt og ondt og derved til at vorde Gud lig, saa Gud maa sige: „nu er Adam bleven som en af os.“ Vel er det sandt, at Mennesket har paa en Maade Erkjendelsen af, hvad der er godt, og hvad der er ondt, medfødt i sin Samvittighed. Jeg tror, at selv det laveststaaende Menneske f. Eks. ved, at han gjør Uret, naar han slaar et andet Menneske ihjel, eller naar han stjæler. Men denne Samvittighed sover hos mange, og vist er det, at Samvittighedens Følsomhed for, hvad der er Ret og hvad der er Uret, udvikles gennem Kundskab, gennem Dannelsen. Hvorfor er Begreberne om godt og ondt finere udviklede hos os, end hos de Vilde paa Sydhavsøerne? — fordi vi har ædt af Kundskabens Træ, som har gjort alle vor Sjælsævner renere, finere, mere lig Gud; fordi vor Samvittighed er arvet fra Forfædre, der har ædt af Kundskabens Træ for os. Dannelsen gjør Samvittigheden vaagen, den paradisiske Uvidenhed bringer den i Søvn. Vi kan ikke fordre de samme Retbegreber hos Hottentotterne som hos Europæerne, vi kan ikke fordre den samme Fintfølelse for, hvad der er godt og ondt, hos den, der er født og opvokset i Fattigdom, Glendighed og Forbrydelser, som hos den, der er født og opdraget i et dannet Hus. Det er en historisk Kjendsgjerning, at der er Forskel. Hvad der staar for os som en gruopvækkende Synd, f. Eks. at udsætte vore Børn til at dø af Hunger og Kulde eller som Klov for vilde Dyr, eller at bruge Kvinden rent som et Lastdyr, det vil den Vilde ikke kunne begribe er saa svær en Synd; fordi det gennem Vane er bleven en Folkestik, og hans Samvittighed ikke er bleven vakt ved at æde af Kundskabens Træ paa godt og ondt. Jo mere du stiger i Erkjendelse, jo sikrere blir din Dom over, hvad der er ondt, og hvad der er godt, jo finere Barometer blir din Samvittighed. Naar Normændene i Almindelighed ikke anser det for en Skam at drikke sig fuld, saa vidner dette om en Sløvhed i deres Samvittighed, der igjen tyder paa aandelig Naahed, at de trænger til at æde mere af Kundskabens Træ for at kunne stjelne bedre mellem godt og ondt. Den som lærer at forstaa, hvorledes Alkohol, brugt til Overmaal, sløver og fortarer bort Legems Kraft og Spændighed, den som lærer at forstaa Drukkenhedens Indvirkning paa Børnene baade legemlig og moralsk, den som lærer at forstaa, at Mennesket nedværdiger sig ved at miste Herredømmet over sine Sandser og ved ikke længer at formaa at styre sine Ben, men rabe omkring med et idiotisk fjollet Smil — han drikker sig heller aldrig mere fuld. Den gamle Digter eller rettere hans Slange har Ret, naar den siger,

at man ved at æde af Kundskabens Træ blir mere lig Gud. Gud er den, som til alle Tider og i alle Sager useitbart ved, hvad der ergodt, og hvad der er ondt. Jo mere derfor Menneſtet vokſer i denne Erkjendelse, jo mere nærmer det ſig Gud. Og med denne Kundſkabens Tilegnelse menes ikke den ydre Tilegnelse. Der er mange Menneſter, ſom kan have læſt en hel Del og ved Beſted om en hel Del, men de er indraa alligevel. Værdommen ligger bare paa ſom noget udenpaaflint, den er ikke bleven Ven af deres Ven og Kjød af deres Kjød, den har ikke omformet deres Væſen. Nei Saften af Kundſkabens Træ maa gaa dig i Blodet, maa blive Dele af dit Væſen. Om du bærer et Øble i Vommen, ſaa gjør ikke det nogen Virkning paa dig; men naar du ſpiser det, blir dets Saft Dele af dit Blod.

Men hvorledes kan Kundſkab bringe os nærmere Gud? Jo fordi alt, ſom eksisterer, det være ſig i Natur eller Menneſkeliv, er udrunden af Gud og bærer Dele af ham i ſig. Enhver Kundſkab afdækker os en Del af hans Væſen, fordi det afdækker en Del af hans hemmelige Love, hvormed alt ſtyres. Jo mere du kan trænge ind i Naturens og i Aandens Hemmeligheder, jo mere ſer du af Gud, jo mere drives du af Længſel efter at blive ham lig. Vigesom en Haandværker ſtræber efter at gjøre ſit Arbejde ſaa fint og ſmukt og fuldkomment ſom muligt og forbedrer det, hver Gang han lærer en ny og hændigere Methode at kjende eller ſer nye Modeller og Skjønhedsmønstre, ſaaledes ſtræber ogſaa vor Aand, netop fordi den er udsprungen af Gud, efter at blive mere og mere fuldkommen, og for hvert nyt Stykke af Gud, den ligesom opdager gjennem at æde af Kundſkabens Træ, ſøger den at blive dette Stykke lig. Maalet for Menneſkets Tilværelſe kan vi ſige er, at opdage og tilegne ſig Gud. Vi er paa en ſtadig Opdagelsesreife efter Gud, efter at ſe ham, kjende ham, worde ham lig. Vi kjender mere af ham i Dag, end de gjorde for 1800 Aar ſiden. Og denne vor Opdagelsesreife forſættes gjennem det andet Liv. For hvert nyt Stykke, vi griber af ham, løſtes vi op til en høiere Fuldkommenhed, indtil vi endelig ſer ham, ſom han er, det vil ſige, at vi har naaet vort Maal, Fuldkommenheden, Gudligheden og derfor Gjenforeningen med vor evige Staber og Herre, og da forſt ſkal det hedde med fuld Sandhed: „Adam er bleven ſom en af os“, bleven det ved at æde af Kundſkabens Træ, ſom ikke bringer En for evigt ud af Paradiset, men baner Veien tilbage til det igjen. Det er Meningen af, at Jeſus opſtiller Barnet ſom vort Mønſter og ſiger, at medmindre vi blive ſom Børn, komme vi ingeniunde ind i Himmeriges Rige. Vi ſkal naa Paradiset ved at blive rene og uſkyldige ſom Børn; thi deri er Børn Guds beſte Uſbilleder paa Jorden. Men Meningen er ikke, at vi ſkal ſøge at være barnagtige, uvidende, kjende ſaa lidet til Forſkjellen mellem godt og ondt ſom muligt. Det uſkyldige, ſom er i Barnets Ubevidſthed, det ſkal vi erobre tilbage til vor Bevidſthed, efterat have ſtillt Uvidenheden fra det ved at æde af Kundſkabens Træ. Gjennem større og større Erkjendelse af Gud ſkal vi komme tilbage til Barnets ubegrænsede Tillid, Tro, Kjærlighed til Menneſter og Livsglæde. Ja ſom glade Børn, der

er hjemkomne fra en lang Reise, skal vi samles i Guds store Faderhjem, bort ude Paradis, uden at frygte for nogen Herub med et flammende Sværd.

J maa vel vogte Eder for at opfatte, hvad her er sagt, saaledes, at hver kundskabssrig Mand dermed tillige er en from Mand. Paulus taler, som J ved, temmelig foragteligt om Kundskaben, som opblæser, og Jesus priser Gud, at han har skjult dette for de Vise og Forstandige og aabenbaret det for de Umyndige. Dette tyder paa, at der maa være Farer ved at æde af Kundskabens Træ, at denne enhvervede Kundskab kan misbruges. Den, som nemlig æder af Kundskabens Træ, ikke for at underkaste sig Gud, men for at trodse ham, for at modarbejde ham, som benytter den høiere Vandsmagt og Indflydelse, Kundskaben har givet ham, til at drage Menneffene bort fra Gud, han er En af dem, som Paulus taler om, naar han siger, at Kundskaben opblæser. Det er denne Forstilling om Frihedens og Kundskabens Misbrug, som har faaet sit stærkeste Udtryk i Billedet af Satan, han, Vysengelen, som brugte sine Vandsgaver ikke til at prise, elske, tjene Gud, men som brugte sine Vandsgaver til at trodse ham, vilde ribe ham ned af Høisædet for at sætte sig selv i Stedet, og som søger at vinde Tilhængere mellem Menneffene ved at mistænkeliggjøre Gud og hans Hensigter. Se disse har forgudet Mennefsaanden istedetfor Gudsaanden, villet løsrive Mennefsaanden fra Gudsaanden.

Det er heller ikke nødvendigt for at lære Gud at kjende og elske ham, at gjenneegaa et vist Kundskabskursus eller at blive lærde Mænd. Det er det, Jesus mener, naar han takker for, at Gud har aabenbaret dette for de Umyndige. Talen om Gud som vor store elskende Fader, om at han har sendt sin Son, vor Broder Jesus, til os for at vise os Veien hjem til ham, den kan de Smaa og Umyndige godt forstaa, og fastholder de det, vil det være nok til at styrke dem i Livet og i Døden. Men det fastholder jeg, at den, som gjennem at tilegne sig Kundskaber har faaet et større Indblik i alle Livets Love, han faar ogsaa et større, klarere Syn paa Gud, end den, som ikke har Leilighed til at opnaa dette. Guds Kjærlighed er netop aabenbaret deri, at det, som er nødvendigt for os at vide til Salighed, er let at forstaa, og ikke afhængigt af Boger eller en vis Kundskabstilegnelse. Men de, der er nødte til at leve i Uvidenhed, og dog fastholder sin Kjærlighed til Gud, er alligevel ikke saa lykkelig stillede, som dem, der ser ind i Guds Væsen gjennem at lære hans Verker at kjende. De første skimter Gud som i en Taage, de andre ser ham i straalende Middagsjol. Og det er vanskeligere for de Smaa og Umyndige at holde fast Tanken om Guds Faderkjærlighed i Livets haarde Fristelser og Kampe, end det er for dem, der har en klar Gertjendelse og Forstaaelse af Guds Love at støtte sig til. Jesus udnævnte sine Apostle mellem de Smaa og Umyndige, fordi de havde en friskere Begeistring, en mere umiddelbar Tro paa hans Kald, og fordi de ikke var saa bundne i Jødedommens Bogstavvæsen, som de Skriftkloge og Farisæerne. Og dog maatte der en Paulus til, en Mand, der jævnlig havde ædt af Kundskabens Træ, for at det skulde have rigtig Klem med Kristendommens Udbredelse blandt Hednin-

gerne. Og denne Mand kan i stolt Bevidsthed om sin Kundskabs Overlegenhed sige, at han har udrettet mere end alle de andre Apostle tilsammen.

Saa lad os ikke, Brødre og Søstre, være rædde for Kundskabens Træ, men lad os være rædde for at æde af Frugten i den Hensigt at ville trodse Gud, at ville modarbejde ham mellem Menneskene. Lad os bede om, at vi, jo mere vi vokser i Kundskab, ogsaa maa vokse mere op til ham, sammen med ham, vokse i Vidmyghed, fordi vi vokser i Beundring for ham, at vi maa vokse frem til Barnets ubegrænsede Tillid og Kjærlighed til sin Fader, fordi vi opdager denne vor Fader belibende, bærende, styrende, levende i alt.

Guds Skygger.

Femte Søndag efter Paaske.

Lesst: 2. Mos. 33, 12 fg.

Den Historie, jeg har læst her i Dag, er en af de mange besynderlige, men døvsindige Historier i det gamle Testamente. Den udtaler den Sandhed, at Ingen kan se Gud og leve: den samme Tanke, som stadfæstes i det fjerde Evangelium, naar det siger: „Ingen har nogensinde seet Gud.“ Derfor er det saa besynderligt, at vore ortodokse Brødre vil paaastaa, at Jesus var Gud; thi var han Gud, da kunde man jo se Gud og leve, da kan Gud, den ufattelige, uendelige, den Mand, som ikke kan begrændies indenfor noget Vegeme, alligevel begrændse sig og blive synlig; da blir det ikke sandt, naar Johannevangeliet siger, at Ingen har seet Gud; thi mange har jo seet Jesus, og Jesus var jo Gud efter de Ortodoksies Sigende. Den Sandhed, som vor Lesst udtaler i Dag, modsiges imidlertid paa andre Steder i det gamle Testamente. Der staar Fortællinger om, at Adam saa og talte med Gud, at Gud besøgte Abraham, at Moses og Aron, Nadab og Abihu og halvhjerdstypen af de Ældste af Israel „saa Israels Gud; og der var under hans Fødder som et Arbejde af Saphirsten og som Himmelen selv, naar den er klar. Og han lagde ikke sin Haand paa de Øpperste af Israels Børn, og de beskuede Gud og aade og drak dog.“ (2 Mos. 24, 10. 11.) Dette viser, at disse forskellige Historier maa skrive sig fra forskellige Forfattere. Det er i det hele taget sikkert, at mange Hænder har været med at forme Mosebøgerne, som vi nu har dem, og at vi maa opgive Tanken om nogen bogstavelig Inspiration. Vi vil imidlertid i Dag holde os til vor Historie, saaledes som den staar der: „Du kan ikke se mit Ansigt; thi Mennesket kan ikke se mig og leve.“ Og Gud, staar der, gif forbi Moses, som stod gjemt i Bjergkløften, og skjulte over ham med sin Haand, saa at han blot fik se som et Glimt

af ham bagfra. Det er sandt og dybt sagt dette, Venner. Det eneste, vi kan se og -er istand til at opfatte af Gud, er et Glimt af ham bagfra, en Part af ham, en Skygge af ham; den hele Herlighed vilde dræbe os, ligesom et for stærkt Lys vilde gøre os blinde. Og det er ud af disse Glimt af Gud, disse Guds Skygger paa Jorden, vi sammensætter vor Ide om ham. Vi tænker os tilbage fra Skyggerne til det hele, længere kommer vi ikke. Og eftersom en Person eller et Folk ser mere eller mindre af Guds Skygger, har man en renere eller mindre ren Opfatning af Gud. Hvad er Grunden til, at vi ikke kan se Gud, ikke opfatte ham, som han virkelig er? Det er den, at vi er endelige, Gud uendelig, vi indskrænkede med vore Sandser til Tid og Rum, han ubegrændset af Tid og Rum. Vi kan ikke opfatte længere, end vore Tanker rækker, ikke udtale mere, end vort Sprog evner, derfor kommer vi at bruge slige menneskelige Udtryksmaader om Gud, som at han har Ansigt og Hænder, skjønt han hverken har Ansigt eller Hænder; thi han er intet Menneske, men en uendelig Mand. Derfor var det et berettiget Forbud, Jøderne havde i sin Lov, Forbudet mod at gøre Billeder af den evige Gud, fordi slige Billeder bare drager vor Tanke om Gud ned i det smaa, til Menneskegrænderne istedetfor ud over dem. Disse Billeder af Gud Fader, som man har forsøgt, og som alle Kunstnere maa brætte sin Hals paa — thi hvorledes fremstille det ufremstillelige? — de har gjort megen Skade ved at binde vort Guds-Begreb til Menneskegrænder. Kunstnerne kan med sin bedste Vilje ikke komme længere med sine Gudsafbildninger end til at fremstille en pen, gammel Mand, udstyret med al den Mildhed og Majestæt, som kan ligge i et Menneskeansigt, med andre Ord, ikke længere end til Zeushovedet og Zeusstikkelsen af Phidias. Og vor Gudsidé er dog større, end at den græske Gud Zeus kan tilfredsstille den. Derfor saa Jøderne ret, naar de dømte det som en Skade at afbilde Gud under nogen Form, og skjønt vi ser af deres Kalbe og anden Billedhyrkelse, at Menneskenaturen Gang efter Gang vilde drage Gudstanken ned under de synlige Grænder, saa imponerede dog det tomme Rum i det Allerbhelligste, hvor Gud var, men uden at sees, mere, end om Rummet havde været fyldt med de herligste Marmorstikfælses fra en Phidias Haand. Man fortæller om den romerske Hærfører Pompeius, at da han erobrede Jerusalem, var han nysgjerrig efter at se den saa meget omtalte jødiske Gud, der øvede en saadan Magt over dette underlige Folk, og gik uden videre ind i Templet, gennem Tæppet, hvor ellers ingen, uden Ypperstepresten en Gang om Aaret, turde gaa. Og hvad fandt han — intet. Kun Bagtens Ark stod der med sit Laag, Raadestolen, ellers tomt Rum. Men denne høitidelige Tomhed paa dette allerbhelligste Sted, hvor hele Folkets Gudstilbedelse samlede sig i et Brændpunkt, den angstede, skræmmede, imponerede Romeren mere, end om der havde været hundreder af Billeder der. Det tonede til ham fra det tomme Rum, hvor Israels Gud stedtes til Møde med sit Folk: „Lad Ederes Romerguder være smaa nok til at indfattes i et Billede, vor Gud er den store, uendelige, ufattelige, hvem Himlenes Himle ikke kan rumme, endsiige dette Hus, og dog er han her,

du staar for hans hellige, usynlige Ansigt i denne Stund." Taushed kan stundom tale stærkere end lang Tale, Tomhed sige mere, end det fulgte Rum. Menneſteaandens Higen efter at kunne se og naa det uendelige, udtales i Moſe Bøn om at ſaa ſe Herren, men Svaret blir, at vi ſtaar os bedſt paa ikke at forſøge at drage ham ned til vor Sfære, til Menneſtegrændſerne, men heller ane ham uklart, skimte ham i hans Omrids, bevare for ham den bærende Følelſe af Videnhed, af hellig Grefrøgt, af Hemmelighedsfuldhed, der altid omgiver det usynlige og dog tilſtedeværende. Vi ſtaar os paa, gjemte i Fjeldkloften, at ſe blot ſom en Skygge af den Hellige paſtere vore Dine. Og hvor finder vi da Slagthyggerne af den Gviſe paa Jorden? Vi trænger dem, vi trænger Abenbarelſer af ham med andre Ord, for at forviſe os om, at han er til; men den store, uendelige Mand, ſom ligger bag diſe Abenbarelſer, er den drivende Kraft til det Liv, vi ſer, men ikke forſtaar, ham kan vi blot ane, ikke ſe. Vi fin- der diſe Guds Slagthygger i alt, ſom vi ſer omkring os, i alt ſkabt, og aller meſt inden i os ſelv, fordi Menneſtet er den høieſte Top, ſom Skabningen har naaet. Det er, ſom Paulus ſiger: „Å han lever og rores og ere vi.“ (Ap. Gj. 17, 28.) Hvis det er ſandt, at han er alle Tinges Staber og Opholder og Styrrer, da maa man ſe Glimt af ham i alt ſkabt, det mindſte ſom det ſtorſte. Ser vi da det? Der er noget, ſom Videndiſkabsmændene kalder Livskraften, og ſom de ſtaar forbaufede og magtesløſe overfor. Denne Livskraft er Sjælen, Livet i alle Ting, det ſom lader Tingene vokſe, boie ſig, forandres, fylde ſin Beſtemmeſe. Det findes i Planter, i Dyr, i Menneſter; men det er uſynligt, det lader ſig ikke fremſtille, og dog er det ſaa virkeligt, at det er paa denne uſynlige Kraft, hele den Tinges Tilværelſe beror. Det er ligesom med Eleſtriciteten. Man kan ikke ſe den, man kan ikke fremſtille den i nogen Form, og dog er den ſaa ſikkert til, ſom noget, og man behandler og haandterer denne uſynlige Kraft affurat med ſamme Sikkerhed, ſom om den var ſynlig; man driver Telegraſen, Teleſonen, Vogne og Jernbaner med den; thi man kan lage den, ſkjønt man ikke ved, hvad man lager. Å Lighed hermed har Videndiſkabsmændene grundet paa, om de ikke ogſaa ſkulde kunde lage Livskraft, og de har eksperimenteret med det paa mange Maader; men hidtil har alle deres Forſøg ſlaaet Alif. Man har oploſt Planter, for at ſe, hvad der var i dem, paa ſemiſt Wei, og man har veiet noiagtigt, hvormeget der er af hvert Stof i denne Plante, ſaameget affurat og ikke et Gran mere. Man har ſaa bragt alle diſe Dele ſammen igjen, men det er blevet en grøn Suppe og ingen Plante; thi Livskraften, Livskraften, denne uſynlige Kraft, ſom betinger Plantens Liv — den har de ikke kunnet fremſtille og gjøre efter. Man kan ved kunſtig frembragt Strøm og ved kunſtig frembragt Varme udklække Fiſkerogn og Fuglæg, men vel at mærke, Fiſkerogn, ſom allerede er befrugt, og Æg, ſom allerede er befrugtede, med andre Ord Stof, hvor Livs- betingelſerne alt er tilſtede, og Livet er født og virker paa en uſynlig, hemmelig- hedsfuld Maade. Men at ſkabe kunſtigt en befrugt Fiſkerogn eller et kunſtigt befrugt Æg — nei der ſtaar Videndiſkaben ſtille. Man har forſøgt at ſtaffe

Liv i Døde ad kunstig Ve. Man har indsprøjet varmt Blod, man har pum-
pet Luft ind i Lungerne, og man har drevet det til at faa Musklerne bøielige
igjen og Bevægelse i Lungerne; men straks Pumpningen og Sprøitningen op-
hører, stivner alt igjen; thi Livskraften, Livskraften, denne gaadefulde Magt,
der betinger alt, der er Guds Slagstygge paa Jorden, se den kan ikke Videnska-
ben magte. Saalænge ikke Menneskene kan lage denne Livskraft og saaledes
efter Godtykke skabe Liv, skabe Planter, Dyr og Mennesker paa kunstig Vis, saa-
længe maa de erkjende en skabende Magt, en intelligent Aarsag bag alt skabt,
hvad Navn man saa giver denne belivende Kraft. Jeg kalder den nu her Guds
Stygge, fordi den for mig peger tilbage paa et levende, evigt, uendeligt Væsen,
fra hvem alt levende udstømmer. At antage den belivede Materie for evig kan
ikke jeg; thi den Orden, den Fjnhed, den Harmoni, den Visdom, som gaar igjen-
nem det hele Universes Love, kan jeg ikke tænke mig har gjort sig selv, ligesaa
lidt som jeg kan tro, naar jeg ser en deiligt udført Bygning, at den har gjort
sig selv, eller at en Klump Ler, naar den holder paa at rulle, kan blive til en
Venus af Milo. De sint udtænkte Love peger tilbage paa en omhyggelig Byg-
mester; den hemmelighedsfulde Livskraft, som virker med en ubetvingelig Magt,
som gives og som tages bort, uden at man ved, hvor den blir af — alt det pe-
ger for mig paa et lovgivende Væsen over det hele, som jeg kalder Gud. Og
fordi jeg ser, at hele Universet er bygget paa Love, som jeg med min Intelligents
tilbels kan efterspore og opfatte, slutter jeg tilbage, at disse Loves Giver er et
Væsen, der eier mine Egenskaber i uendelig forstørret Grad, at han, med andre
Ord, er den evige Fornuft, Visdom, Stabermagt. Se paa den uendelige
Stjernehvælving over os og begynd og fordyb dig i dens Gaader. Vi beundrer
vor Sol og det System af Kloder, der hvirvler sig om den; vi drukner med vor
Tanke i de umaadelige Afstande og Størrelser, vi kan regne ud angaaende Him-
mellegemerne, og dog ved vi, at der er andre Sole, større end vor, og andre
Stjernesystemer spingende om dem, og alle disse Millioner af lysende, uhyre
Kloder, der hvirvler sig i Rummet, gaar sin Bane saa stødt og sikkert, som om
de rullede paa Sinker, og en eneste liden Afvigelse fra denne Bane vilde volde
uendelig Forstyrrelse. Er da ikke alle disse vidunderlige, lysende Kloder Bud
fra Gud, Stygger af ham, der farer forbi bort Die, naar vi staar gjemte, som
Moses i Hjelddøsten, hernede paa vor lille Klode, mens Guds Herlighed skrider
forbi? Striver de ikke Guds Navn for vort Die, forsikrer os om hans Tilvæ-
relse, ham, som vi ikke kan se uden at dø? Og naar vi gaar fra det store til det
mindre, naar vi tager i vor Haand en Blomst eller et Straa, og undersøger det,
hvor vidunderlig er det ikke gjort, hvor hensigtsmæssigt fra først til sidst, med
hvillen tjærlig Omtanke for at beskytte Livspiren mod al Fare og Overlast.
Den fine, varmende og beskyttende Silkedun, de mange Lag af Blade udenpaa
hverandre, som visner, naar de har gjort sin Tjeneste, de bløde Farver, som in-
gen Kunstner kan gjøre efter, de bevægende Kræfter, der faar Blomsten til at
aabne og lukke sig for Sol og Dug, eftersom den krænger det, — er det ikke en

liden Verden af Faderomhu, som oplukker sig i denne Blomst og dette Straa, som ikke den største Videnskabsmand eller Kunstner kan gjøre efter? Er ikke bare denne Stilk med sin rikkende Blomst og er ikke dens Tusinder af Brødre og Søstre udover Markerne Stygger af Guds Herlighed, der farer forbi vort iagttagende Die, naar vi, som Moses, længes efter at se ham, den Evige? Og alle disse synlige og usynlige Naturkræfter, Magnetismen, Elektriciteten, Dampkraften, Tiltrækningskraften, Kræfterne, som raader i Jordenen, i Lynilden, i Jordstjælvet, i Vulkanen, som vi kan bruge, men ikke tilbunds forstaa, som fylder os med en hemmelig Gru, som saa ofte lader os føle vor Videnshed ligeoverfor de overvældende, usynlige Magter — er ikke alle disse Kræfter Guds Sendebud paa Jorden, Guds Stygger, fortællende om hans Vælde, hvem intet kan staa sig imod. Antet Under, at de barbariske Nationer gir Gudenavn til disse vældige Naturkræfter, der ofte, som det synes, viljeløst leger med Menneftenes Børn.

Men allerstærkest ser du Styggerne af Gud indenfor Mennefteverdenen, indenfor Skabningens høieste. Naar man ser, hvad Mennefteaanden har kunnet udrette, følger Historiens og Videnskabens Gang gjennem Tiderne, hvor maa man ikke forbauses. Mennefteaanden har jo forstaaet at gjøre alle disse usynlige Kræfter, der raader i Universet, og hvoraaf en eneste Gnist er nok til at dræbe dem, den har formaaet, siger jeg, at gjøre sig disse vældige Kræfter underdanige, saa de maa trække for Menneftenes Børn. Dampen maa drive Stibene over Havet mod Wind og Strøm, Telegrafien maa sende Bud med Lynets Hæft fra et Punkt af Jorden til et andet, Maskinerne maa puste og stønne og forrette Arbeidet, mens Menneftet bare staar hos og ordner Retningen af Kræfterne; Solen maa tegne Billeder gjennem Fotografens Camera, Billeder af alle vore Kjæres Ansigter; man kan binde Lys og Varme, man kan opløse og udfille Tingene i deres Bestanddele og komme efter deres Sammensætning. Og denne Mennefteaand, som har feiret disse Triumfer, hviler aldrig. Ikke før har den bundet en Erobring, før den strider til en ny. Frem og altid frem, længere op i Ertjendelse og Underføgelse og Gudlighed. Der arbeides, til man stupes, og over Lignene af de faldne Sandhedsmartyrer strider Fremskridtets Hæf, berigede ved de forgangne Slægters Erfaringer og Erobring; den arbejder og vil arbejde, indtil det dybe Ord skal udtales over Slægten af Gud selv: "Nu er Adam bleven som en af os," indtil Maalet er naaet, at vi er blevene et med Faderen, som Jesus udtrykte det, at vi, med andre Ord, har naaet vort Udspring, er forenede med vort Ophav. Og denne umættelige Higen fremad, der tjøbes med Hæf, utrætteligt, møjssommeligt Arbeide, utallige Lidelser og Martyrdom af saa mange, denne Vilje, der ikke lader sig bøie, denne Herskeraand og Herskermagt, der gjør sig Naturkræfterne underdanig, hvad er den andet end Gjenfkin af eller Stygge af Guds altertjendende Aand, Alvidenshed, Almagt. Vi higer og stræber efter at vorde vor Fader lig, fordi vi har en Part af hans Kræfter i os. Vi vil vide alt, fordi vi er Børn af den Alvidende; vi vil med vor Aand trænge igjennem allesteds, da vi ikke kan det med vort Legeme, fordi vi er Børn af den

Allestedsnærværende; vi vil herske over alle Ting, fordi vi er Børn af den Almægtige. Ja er ikke et Menneſte, fra den første Spire af, en Skygge af den alviſe Bygmester? Denne avlende og fødende Kraft, ſom er nedlagt i hele Naturen, Planter, Dyr, Menneſter, er ikke den et Udſlag af Guds Stabermagt; dette vidunderlige Menneſtelegeme, med ſit Blodomløb, ſine aandende Lunger, ſine mageløſt anbragte Bundter af Nerve- og Muſkeltraade, ſin elatiſte, ſine Hud, ſit ſjælfulde, talende Anſigt, er ikke dette Legeme en Prædiken om, en ſtadig Henviſen til, en Skygge af den alviſe, almægtige Bygmester, fra hvem vi ſtamme? Men har Gud ſat ſine Mærker i vort Legeme, har han ſat den end ſtærkere i vor Aand, og ikke blot i den umættelige Higen fremad, i Tørſten efter at erobre Sandheder, men ogſaa i vore Følelſer, i vor Trang til og Længſel efter at være gode, i vor Kjærlighed, i vor Længſel efter det Evtige, i vor Grublen paa himmelfke Ting. Hvorſomhelſt du ſer Spor af opoffrende Kjærlighed, af Taalmodighed i Lidelſe, af Hengivneſe i Guds Vilje, hvorſomhelſt du finder ophøiede Tanter, der kaſtes ud i Tale eller i Skrift, der er Gud nær, det er en Aiglands af ham, en Skygge af hans Herlighed, der paſſerer forbi dit Die. En Huſtru, ſom vaager Dag og Nat ved ſin Mands Sygeleie, eller en Mor, ſom gaar og vandrer med ſit feberſyge, ſtrigende Barn paa Armen Døgn et rundt; en Mand, der forſager og lider og ſulter ſig ſelv i Stilhed, for at hans Familie ikke ſkal ſavne det nødvendigeſte, den Kjærlighed, der blot tænker paa og lever for ſine legemlig og aandelig trængende Brødre og Søſtre, ſom tager mod Utaf og Miſkjendelſe med Stilhed og uden at ſvækkes i ſin Jver for at gjøre godt, alle diſe er Guds Skygger paa Jorden, ofte kun ſeende af ſaa, men en Frelſe ofte for dem, der ſer dem. Og ſaa har Skyggerne af Guds Herlighed ſamlet ſig ligeſom i enkelte ſtore Mænd og Kvinder, ſynlige for alle, ſaa at Verdenſhistorien ligeſom ſtaar ſtille, lig Moſes i Fjeldtøpfen, ſeende paa Skyggen af denne Guds Herlighed, der ſtrider forbi, med ventende Dje. Ja alle ſtore Tankens Mænd, alle Videndſkabens Martyrer indtager her ſin Plads, og naar de ſtrider frem for vort Die, ſmeltes vort Hjerte og bevæges vort Sind; thi vi føler Menneſkeaadens Adelſkab og Pagt med den Evtige. Og derfor blir ikke Verden træt af dem, træt af at tale om dem og tage deres Ord og deres Liv og deres Opdagelſer frem til Beſtueſe; de vil ſtaa, ſaalænge Verden ſtaar, ſom Skygger af Guds Herlighed, løſtende os op af Støvet, givende vor matte Aand Binger, ſtyrkende os i vor matte Kamp for Sandheden, væltende alle Miſmodets Skygger tilſide og fyldende os med Følelſen af Guds Nærværelſe. Og fremſt i denne Helte- og Heltindeſtare ſtrider da Jeſus af Naſaret, og hans ophøiede Liv og hans Sandhedsmod og Sagtmod og hans lyſende Ord og hans trofaſte Død ſkal ſtutte over Verden, ſaalænge den ſtaar, ſmeltende Hjerter, ſtyrkende Tvivlende og Svage, vinkende frem til Eſterfølgelſe.

Faſtholder vi nu dette, at vi ſammensætter vore Begreber om Gud efter de Glimt eller Aabenbarelſer af ham, ſom vi ſer i al Skabningen, og at Menneſket er Toppunktet af al Skabning, dens fineſte Meſterſtykke, ſaa blir Studiet af Men-

neftet væsentlig ogſaa et Studium af Gud. Ved nogle Jagttagelser af vor Aands Bevægelfer og Livsyttringer flutter vi tilbage til Gud, da denne vor Aand nemlig er en Aabenbarelfte af denne Gud, en Gnift af ham, Guds Ord, Kjødblevet, fom Johanneſevangeliet falder den Fornuft, der oplyſer hvert Menneſte, fom kommer til Verden. Naar vi ſer et Menneſte handle med en Viſdom ſaa den vækter Opfigt, ſaa alle maa indrømme, at dette var det ene rette, ſkjønt ingen faldt paa det, ſaa ſiger man: „Var det ikke, fom Gud ſelv ſkulde gjort det eller dømt det?“ Naar en Digter eller Taler ryster Folk op af deres Sløvhed og faar deres Hjerter til at brænde for Sandhedens Sag, ſaa ſiger man: „Han der er inspireret!“ eller: „det er Guds Aand, fom fylder ham!“ Naar en Martyr i Videlfens Ald under de forfærdeligſte Pinſler kan ſynge og juble og viſe et forklaret Aſyn, da ſiger man: „Han maa være baaret af Guds Kraft!“ Naar vi ſer et Udſlag af ſelvopoffrende Kjærlighed, ſaa ſiger vi: „Sandelig, denne var et Guds Barn!“ Hvorfor gjør vi dette, og gjør det med Rette? Jo, fordi vi af vor ſtattels Viſdom, af vor ſtattels Kjærlighed maa tømre ſammen vor Foreſtilling om Gud. Vi maa ſamle ſammen alt det høieſte, reneſte, bedſte i os ſelv, i Menneſkelivet, og ſaa fordoble og forſtørre det uendeligt, ſaa har vi naaet, hvad vi falder Gud. Derfor taler vi om Guds Alviſdom, Alvidenhed, Almagt, Alkjærlighed o. ſ. v. Vort Sprog kan ikke udtrykke det høieſte paa anden Maade. Vi tager vore egne moralſke Begreber til Maaleſtok, og derfra flutter vi tilbage til Gud. Naar vore ortodokſe Brødre derfor vil ſige, at vi ikke kan holde den ſamme Retfærdighed for os, fom for Gud, ſaa er dette ſandt forſaa-vidt, fom at vi maa antage Guds Retfærdighed uendelig høiere end vor, hans Domme uendelig finere end vore, da han alene kjender de hundrede tusinder af Traade, der forbinder Aarſag og Virkning opigjennem Tiderne; men det blir uſandt, forfærdelig uſandt, hvis man vil ſætte Guds Retfærdighed lavere end vor, ſaa at det, fom gjelder for os fom ſkurteagtigt og nedrigt, er godt nok for Gud. Guds Moral, Guds Retfærdighed er høiere end vor, men den er ikke af en anden Beſkaffenhed end vor; thi vor Retfærdighed, vor Viſdom, vor Kjærlighed er jo netop Uſbildninger, om end ofte kummerlige, karikaturmæſſige Uſbildninger af hans. Naar det er ſkrevet i hvert Menneſtes Samvittighed og derfor ogſaa udtrykt i de fleſte Nationers Morallove, at det at ſlaa ihjel og det at ſtjæle o. ſ. v. er Synd, ſaa gaar det ikke an at ſige: dette gjelder kun for Menneſker, Gud kan gjerne baade myrde og ſtjæle; thi han er ikke bunden ved vore Morallove. Det gaar ikke an; thi Stemmen i vor Samvittighed, der har drevet Nationerne til at faſtſlaa diſſe Moralbud, er jo netop Guds Stemme i os. Nei, vi faar ſige: Guds Retfærdighed, Guds Moral er en høiere end vor, men den er ikke af en anden Beſkaffenhed; thi det er netop ved at tænke tilbage fra vor, at vi kommer til hans.

Naar vi med dette Ræſonnement, ſom jeg synes ikke kan modſiges, maaler mange af de gamle Dogmer, der er komne ind i Theologien og nu gir ſig ud for at høre Kriſtendommen til, ſaa vil de uden videre falde; thi vi vil komme til at

indrømme, at de ikke er værdige, ja aldeles uforenelige med vore Begreber om Gud som en hellig og retfærdig Gud. De maa ogsaa falde af mange andre Grunde, men dem har vi ikke noget at gjøre med i Dag. I Dag vil vi bare stille nogle af disse Dogmer Ansigt til Ansigt med vor Forestilling om Gud og se, om de stemmer med den.

Jeg vil begynde med nogle af Historierne i det gamle Testamente. I Mosebøgerne staar det fortalt, at da Israelliterne havde besluttet sig til at forlade Egypten under Ledelse af Moses, saa befalede Gud dem først at se at narre Egypterne til at laane dem sine Sølv- og Guldkar under Paaskud af, at Israelliterne bare skulde gaa nogle Mile ud paa Landet for at holde Fæst; men saa skulde dette Guds udvalgte Folk simpelthen bagefter putte disse Guld- og Sølvkar i Lommen og løbe sin Vej. Og dette blev virkelig udført og lykkedes.

Paa godt almindelig Norrk og afklædt alle pene Omsvøb kalder vi jo dette først at lyve og bagefter at stjæle. Og det skulde Gud, den rene, hellige Gud, have b e f a l e t Israelliterne at gjøre. De, som holder paa Bibelens bogstavelige Inspiration, maa tro dette, og de gjør det. Jeg talte en Gang med en Baptist-Prest om dette, og han svarede mig, at her aldeles ikke var Tale om noget Tyveri; thi alt, hvad Egypterne og ellers alle Folk eier, er jo G u d s Eiendom; vi har det midlertidigt som paa Laan, og naar Gud behager, kan han tage Eiendommen fra den ene og give den til den anden, saaledes som her fra Egypterne og til Israelliterne. Jeg vil haabe, at dette Ræsonnement, saa ægte theologisk, ikke blir praktisk Lov der, hvor jeg bor, i min Tid; thi da kunde jeg reflektere, at En en god Dag kom op til mit Hus og sagde: „Denne Eiendom her er ikke din, men Guds, og nu har Gud aabenbaret mig i Nat, at jeg skal have den!“

Vel — jeg har nok Lyst til at sætte, hvad man kalder „personlig Eiendom“, paa lidt fastere Grund. Naar jeg har arbejdet for en Ting og betalt den med, hvad jeg ærlig har tjent ved mit Arbejde, saa vil jeg nok indtil videre betragte den som m i n Eiendom og ikke som G u d s. Tænt, hvilket Evangelium for Tyve det vilde være, hvis dette Baptist-Prestens Ræsonnement skulde praktiseres som Lov! hvor mange Gudsaaenbareiser vilde der ikke da blive over Jorden! Og selv om vi vilde gaa ind paa Baptist-Prestens Ræsonnement, saa kan M a a d e n, hvorpaa Israelliterne altsaa fik overdraget Eiendomsretten til Guld- og Sølvkarrene fra Egypterne, ikke retfærdiggjøres; thi de skulde jo ikke sige Sagen hent ud, som den var, men de skulde saa Sagerne udleverede med Aneb, under falske Paastande, de skulde med andre Ord l y v e. Hvorledes kan de Ortodokse, som tror paa Bibelens bogstavelige Inspiration, klare dette? Jeg ved ikke, uden det maa blive ved at sige: „Vi kan ikke give os til at ræsonnere over Guds Vilje og Guds Bud; befaler han os noget, som for vore Dine ser ud som Løgn, saa faar vi gjøre det.“ Altsaa paa den ene Side: „Du skal ikke lyve, stjæle, myrde“; paa den anden: „Du kan gjerne lyve, stjæle, myrde, n a a r j e g b e f a l e r d e t!“ Dette Ræsonnement antager altsaa, at Gud kan bryde sine egne Moral-

love, handle stik imod, hvad selv strøbelige Mennesker anser for Ret. Antag den Gud, hvem som kan, jeg kan det ikke! At tro paa en Gud, som kan lybe, stjæle og myrde og en Gang imellem befale Menneskene at gjøre dette som sin Vilje, det gaar over min Forstand, naar Gud skal være Indbegrebet af alt rent, helligt og godt. Det forvirrer jo aldeles Begreberne om Ondt og Godt: thi hvad Sikkerhed har jeg for, at det Menneske, som paaastaar at have faaet Guds Befaling at tage min Eiendom fra mig, hvad Sikkerhed har jeg for, at han siger sandt og ikke er forrædt? Ingen som helst, ligesom Ægypterne ikke havde nogen som helst Sikkerhed for, at Israeliterne talte sandt, uden deres simple Ord, som ogsaa viste sig at være Løgn. Af bare Jøer for at holde paa det theologiske opfundne Dogme om Bibelen's bogstavelige Inspiration at ofre vore Begreber om Guds Høihed og Renhed, at udslette Forstjælleren paa godt og ondt og lære om en Gud, som til visse Tider, naar det Lune kommer paa ham, kan befale Mennesker at lybe, stjæle og myrde — det er jo dog for galt. Hvad Slags Kristne skal der blive ud af det? Nei, er det da ikke rimeligere at se paa Bibelen som paa enhver anden Bog og sige som saa: Dette Stykke om Israeliterne og Ægypterne er et særlig interessant, historisk Dokument, fordi det viser os, hvor lave Begreber Israeliterne den Tid havde om deres Gud, hvorledes de betragtede ham som en Gud ved Siden af andre Guder, en Gud, som særlig havde udvalgt dem til sit Folk, og som de derfor havde at klynge sig til. Og ligesom Folkene saa og førte Fejde mod hverandre og søgte at tage Magten fra hverandre, saaledes søgte ogsaa deres Guder det, og det gjaldt mellem dem List mod List, Magt mod Magt, ligesom mellem Menneskene. Deraf hændte det Særlyd, at man stundom saa overvundne Folk gaa over til deres Seierherrers Relig'ion; thi naar deres egen Nationalgud ikke havde været istand til at beskytte dem, maatte han ikke duge synnerligt og var derfor ikke værdt at holde paa. Dette, at Folkene den Tid holdt paa deres Guder som Nationalguder, gjorde ogsaa, at alle vigtige historiske Begivenheder i Folket maatte stemples med denne deres Guds Navn og Autoritet. Saaledes kan det gaa ganske naturligt til, at det er Jødeguden Jahve, som bestemmer og befaler alle nærmere Omstændigheder ved Israels Udgang af Ægypten, samt leder alle deres Herjetog i Kanaan og befaler dem at myrde og slaa ihjel af Hjertenslyst; men vi i det 19de Aarh., som har ganske anderledes Begreber om, hvad Navnet Gud bør inde Slutte, vi imiter ad disse raa Forestillinger om Gud og glæder os til at være kommen til en Gudsopfatning, som ikke tillader hverken Mennesker eller Guder at lybe, myrde og stjæle. Hvad her er sagt om denne Historie, gjælder ogsaa om de mange, hvor Gud efter Bibelen gir Befaling til at myrde ned for Jøde Mænd, Kvinder og Børn, og at Israeliterne simpelthen skal tage deres Eiendom. Vi kan jo ikke tro, at vor Gud, den rene og hellige, virkelig har befalet dette; men vi kan godt tro, at Jøderne har benyttet sin Guds Navn og Autoritet for at stemple sine vilde Herjetog som berettigede og begeistre Folket for dem. Men med vor Opfattelse af disse Historier falder og Troen paa Bibelen som en særskilt inspireret Bog; det Dogme kan ikke for-

svares, hvis man vil se paa Gud som Aindbegrebet af al Auldskommenhed; thi efter dette Dogme angreb Gud og er lunefuld og bærer sig ad som en østerlandsk Tyrann, og det er ikke overensstemmende med Auldskommenheden. Og naar jeg har Valget mellem disse to Ting, enten at ofre min Tro paa Gud som den rene, ubesmittede af alt, som hedder Synd, eller saa at ofre et, som jeg synes, taabeligt Dogme, saa ved jeg nok, hvad jeg vælger.

Vi gaar videre. Vi stiller vort Gudsbegreb op imod den theologiske ortodokse Forsoningslære. Den siger jo det, at vor Synd imod Gud er saa stor, at den ikke kan tilgives, den maa kaste Menneskeslægten i en evig Fortabelse. Enten maa der findes en Udvei til at fyddestgjøre den vrede og retfærdige Gud, eller saa maa hele Menneskeslægten gaa fortabt.

Denne Udvei har da Gud fundet ved at lade den ufskyldige Jesus lide og dø i vort Sted og udstaa den Pine og Straf, vi skulde have udstaaet. Naar vi ser denne Lære efter i Sømmene, opløser den sig i et Virvar af Selvmodigelse og theologisk Brilleri og gjør Gud saa lav og uærdig, at han kommer at staa langt under Menneskene. For det første: hvad er det for Snak, at der skulde findes en Synd, som ikke kunde tilgives af Gud, især naar denne Synd ikke er en anden end den, at det første Menneske viste sin Ulydighed mod Gud ved at spise Frugten af et Træ, som han var forbudt at røre. Hvor mange af vore Børn er det ikke, som stjæler et Æble i Spisestuen, endog det er forbudt, og hvor findes den Far og Mor, som ikke skulde vilde tilgive en saadan Ulydighed. Kan man tænke sig overhovedet et Tilfælde, hvor en Søn eller en Datter forgjæves skulde bønfalde sin Far og Mor om Tilgivelse, naar denne Bønsmønstelse stede af virkelig Anger og Sønderknuselse over, hvad de havde gjort? Og hvis saa var, at Børnene ikke fik Tilgivelse, skal vi rose Far og Mor for det? sige vi ikke meget mere, at det var en haardhjertet, en hevnjærrig Far og Mor? Og dog skal det være godt nok til Gud at gjøre ham mere haardhjertet end sine svage Skabninger. Nei Venner! fremstiller vi Gud som den alskærlige Fader, da har vi derved udelukket Muligheden af, at der skulde være nogen Synd, som han ikke vilde tilgive. Og hvad indeslutter denne Forsoningslære mere? jo den indeslutter først den Betydning mod Gud, at han tillader en Ufskyldig at lide for en Skyldig, og dette skal være retfærdigt. Naar en Dommer her hos os vilde lade Tyven og Morderen gaa og saa istedetfor dem lade hængte fredelige Borgere, som ingenting havde gjort, saa vilde vi jo oprøres og sige: „den Dommer maa jo være gal.“ Men om Gud skal vi have Lov at sige dette og ovenikøbet erklære det for guddommeligt Retfærdighed. Gaar dette an? Kan vi erklære det, som mellem Mennesker anses for den skammeligste, blodigste Uretfærdighed, for Retfærdighed, naar det gjælder Gud, vort fuldkomne Ideal? Umuligt. Saasandt som vor lille Retfærdighed hernede er en svag Afglans af hans, saasandt maa ogsaa han handle efter de samme Retfærdig hedsprinciper, at Synd skal straffes paa den, som har gjort den, og paa ingen anden, og den Ufskyldige skal gaa fri. Et hvert andet Ret- og Retfærdighedsprincip udvister Forfælsken paa Godt og

Undt. Hvor skulde jeg med Tillid og Fortrosthed kunne overgive mig helt til ham, om hvem jeg vidste, at han bruger at straffe den Ustyldige og lade den Styldige gaa? Nei Venner, vi kan være visse om, at gjælder det nogensteds; saa gjælder det hos Gud, at han lader Synderen lide Følgen og Straffen af sin Synd, og den Ustyldige sole Velsignelsen og Lykken af sin Ustyldighed. Og om en tortsjuet Dommer hernede stundom kan komme i Stade for at dømme en Ustyldig for en Styldig, saa vil dette aldrig blive Tilfældet med Gud, som er alvidende, og hvem ingen derfor kan bedrage. Skal Gud vedblive at staa for os som Indbegrebet af al Retfærdighed, saa kan vi ikke sige om ham, at han tillader og tager for godt, at en Ustyldig lider for en Styldig.

Endvidere siger den ortodokse Forsoningslære: vore Synder ere overførte paa den ustyldige Jesus, og derfor maa han og lide Straffen for disse Synder. Na Luther kan komme med slikt forfærdeligt Snak, at Kristus har maattet paatage sig den værste Ildgjerningsmands Person, saa at der i hele Verden ikke findes nogen større Morder, Manddraber, Gæstefabsbryder, Helligdomsfejender, Meneder, Gudsbespotter — end Kristus. (Zena lat. IV, 89). Kan en Synd overføres paa en anden? Om jeg er en Drukkenbolt og en Horkarl, kan dette overføres paa nogen anden? Jeg maa dog vedblive at være den Drukkenbolt, som jeg var, og en anden, som aldrig har drukkert, kan dog ikke betragtes som Drukkenbolt istedetfor mig. Det er jo det rene Sludder dette. Det theologiske Snak paa dette Punkt kan gjøre En ganske syg, fordi det, som er meningsløst og umuligt, udgiver sig for at være dybsindigt, og man har leget med Ord, hvor det angaar en af Livets helligste Grundsatser. Og dette skulde Gud ikke alene billige men og hjælpe til med, at vi gjemte os med vore Synder bag Jesus som et Skjermbret, saa at han lovede ikke at se dem, naar vi bare passerede paa at staa bag Jesus. Det er en saa letjindig Tale og Tanke om, hvad Synd er og Syndens Ansvar for den Enkelte, at det er utænkeligt, at dette har kunnet slaas fast og endnu læres som rettroende Kirkelære; det er umoralsk helt igjennem.

Nei Venner, vær visse paa, at den hellige og retfærdige Gud hverken begaar Skurkestreger eller Kneb eller dømmer Ustyldige for Styldige, men han lader Dommen ramme den Rette og ikke den Urette, tilgiver villig de Synder, som angres, men kan ikke udslutte Følgerne af dem. Dette er simpelt og greidt, og Gud kommer at staa for vor Tanke som den skinnende Retfærdighed, der har ladet ane i vores medfødte Retfærdighedslang sine store Grundprincipper. Dette var ogsaa Indholdet af Jesu simple Lære, før Theologerne fik fat i den og forplumrede den.

Der er endnu en af Hovedlæresætningerne i den gamle Ortodoksi, som vil have os til at tænke lavere om Gud, end vi staar selv, det er Læren om et evigt Helvede. Denne Lære taber rigtignok mere og mere Plads nu selv indenfor den ortodokse Leir; selv en Mand som Canon Farrar, der nyder slikt Ansæelse inden den engelske Kirke, har udgivet en Bog, hvori han viser, at denne Lære beror paa en Misforstaaelse af Skriftsteder, og at de Ord, man hidtil har oversat med

evig, ikke betyder, hvad vi har lagt i dem. Dette er jo et glædeligt Tegn, men hvor mange er det endnu ikke, som hænger fast ved den Lære, at maaske deres Far og Mor og Sødsfende skal lide evigt, uden Haab om nogenjinde at reddes. Denne Lære, siger jeg, sætter Gud lavere end Menneſkene. Det er Gud ſelv, ſom ſkabte Menneſkene, det er Gud ſelv, der vidſte deres Skjebne, før han ſkabte dem, og dog ſkal vi tro, at han kan tillade Størſteparten af denne Skabning at gaa evig fortabt? Hvorfor ſkabte han dem da, naar de ſkulde evig pines? Er den Tanke forenelig med vore Begreber om Gud ſom den høieſte Godhed? Og hvorledes ſkulde en ſaadan Ting være mulig? Selv det meſt forvorpne Menneſke, tror jeg, vilde bevæges, naar han ſaa ſin værſte Fiende brude ſig i Smerte og bede om Forbarmelſe, og ſaa ſkulde Gud tænkes haardere end det meſt forvorpne Menneſke og aldrig lade ſig bevæges? Og ham ſkal vi ſaa kalde den høieſte Kjærlighed? Hvorledes er de to Ting forenelige? Nei, vil vi faſtholde Begrebet om Gud ſom den meſt fuldkomne Kjærlighed, da maa vi lade hans Tilbud om Tilgivneſe række ſelv ned i Helvedet og over al Tid: med andre Ord: vi maa aabne Helvedets Dør for en Mulighed til Uldriſe, lade Haabet ſkinne ned til de Uſalige og lade det bero paa dem, enten de vil komme ud eller ei.

I det hele taget, lad ikke Theologien, den kalde ſig ortodoks eller liberal, ſaa Magt til at forplumre Gders Begreber og ſaa Gder til at drage Gud ned i Smudſet. Naar I møder paa Gders Nei en Lære, der vil bringe Jer til at tro, at Gud er lunefuldt, uretfærdig, hevnſyg o. ſ. v., tro den ikke! naar Gders Samvittighed ſiger Gder: at antage dette, vilde jo være at beſtylde Gud for noget ſtygt, — tro da ikke ſlig en Læreſætning. Alt, ſom er i den ſande Kriſtendoms Aand, i Jeſu Aand, vil lade Gud ſkinne frem for os mere og mere klar, mere og mere øm, mere og mere viſ og retfærdig, og jo mere vi ſelv vokſer i Retfærdighed og Sandhed, jo bedre vil vi lære ham at kjende, ſom han er, ham, hvem vi ikke kan ſe, men blot ane.

Gud give, at vi maatte lære at elſke Gud, at ſaa Tillid til ham, at give os hen til ham, men da maa vi rigtignok ikke grumſe hans Vilde med, at han ſtjæler eller myrder eller ſtraffer Uſkyldige for Skyldige eller lader ſine egne Skabninger redningsløſt fortabes. En ſlig Gud er ikke vort Aarhundredes Gud men en mørk, overtroiſt Tids; en ſaadan Gud er ikke en kriſten Gud, men en he-denſk og jødifk.

Den daglige Himmelfart.

(Kristi Himmelfartsdag.)

Lest: 1 Mos. 28, 10—12. Ap. 6, 1, 1—11.

Den Fjerdag, vi fejrer i Dag, er til Minde om Jesu sidste synlige Aabenbarelse for Apostlene og hans Stilsnise fra dem. Efter sin Død aabenbarede nemlig Jesus sig mange Gange ved forskjellige Leiligheder for Disciple, og forsvandt lige pludselig, som han var kommen. Ja, Evangelieberetningerne siger, at han samtalte med dem, og underviste dem i Ting, som hørte Guds Rigtigt til. Om vi end ikke er pligtige til at tro disse Evangelieberetninger i alle deres Detaljer, da de ofte modsig hinanden, saa er der dog ingen Grund at tvivle paa, at Jesus som Aand virkelig har aabenbaret sig for de forbausede Disciple, og forvisset dem om, at Livet ikke var udsluttet med dette, og at disse hans Aabenbareelser gjentog sig hyppigt, indtil han troede Apostlene modne og færdige til at tage op igjen hans forladte Gjerning. Da først forlod han denne Jordfare for at indtage den Plads, som tilkom ham i den højeste Aandefare, eller, som det kaldes i det nye Testaments Billedsprog, Sædet ved Gud Faders høire Haand. Vi er saa vant til at se baade paa Opstandelsen og Himmelfarten som Mirakler, der fandt Sted med Jesus, men ogsaa bare med ham, Mirakler, som ellers er enestaaende, og som derfor viser, at han var et overordnet Væsen. Vi Liberale derimod tror, at Opstandelsen og Himmelfarten vel fandt Sted, men ingenlunde var noget eget for Jesus; at vi alle sammen meget mer skal en Gang have vor Opstandelse og Himmelfart, og at Jesus ogsaa deri blot er vort ophøiede Forbillede, at hans Opstandelse og Himmelfart gi'r os Forvisning om vor. Naar derfor andre Folkeslag fortæller om sine Religionsstifters Himmelfart, saa skal vi ingenlunde blæse af det, og falde det Sludder; deri er blot udtalt den sande Tanke, at Mennesket, naar det har naaet Fuldkommenheden, det vil sige den yderste Top i Udviklingen i det Gode, farer til Himmels til Faderens høire Haand, det vil sige, kommer i Fællesskab, i Samfund med Gud. Vi Mennesker er nemlig udgangne fra Gud, og skal vende tilbage til Gud igjen, ikke saa, at vi skal opsluges, indtages af ham igjen, men leve vort særskilte Liv i hans Samfund. Hele vort Liv her og vort Liv hidsat er en Forberedelse til at naa dette Maal, der for os indeslutter den højeste Lykke, den højeste Nidelse. Vi kjører denne Lykke gennem Kamp og Fristelse og Seier, fordi den da blir saa meget mere dyrebare og forstaaelig for os gennem sin Modsatning, Lidelsen. Det, som vi selv har kjæmpet os til, er os meget kjærere, end det, som tilfældigvis kommer dumpende fra Himlen over os, eller det, der blir stukket os i Haanden som Gave. Vor hele Tilværelse er som Stigen, Jakob saa i Drømme. Øverst er Gud, nederst er Mennesket, der ligger slumrende, men med Ansigtet og med Tanken vendt opad; mellem begge er Englene eller Guds tjenende Aander. Mennesket skal klavre op Trin for Trin paa denne Stige, indtil det naar det

øverste, Sædet ved Faderens høire Haand. Alle gode Menneſker, alle heldige Omſtændigheder, alle lyſe Indflydelſer, alle gode Mander er Guds Engle, ſom ſkal hjelpe Menneſket fremad til at naa dette ophøiede Maal. Trin for Trin klavrer vi op Stigen, møjsommeligt, men dog med Haab og Mod, ſaa længe vi ſom Jakob ſer Himmelen aaben og Guds Engle fare ned og fare op. Men ſtår vi ned, ned i Mulden, ned i Mørket, ned i Materialismen — ſe, da kommer vi ikke videre, da ſer vi ikke Himmelslynet, ſom hvælver ſig over os, og ſom vinker os til at gaa frem. Naar Jeſus talte til ſine Diſciple om, at de ſkulde komme til at ſe Himmelen aaben og Guds Engle ſtige op og ſtige ned over Menneſkets Søn, ſaa mener han ikke dermed, at de virkelig ſkulde ſe Jakobs Drøm opfyldt bogſtaveligt; men han udtaler i dette ſit øſterlandſke Billedſprog en Sandhed, der gjælder hver Menneſkeſøn, der rettelig ſvarer til dette ſit Navn; den Sandhed nemlig, at jo høiere vi ſtiger i aandelig Udvikling, jo mere ſaar vi Syn for Guds underlige Ledelſe og Indflydelſe paa Menneſkenes Vøren, jo mere ſaar vi Syn for den uſynlige Hjælp, ſom alle de gode har i ſine Beſtræbelſer for at naa høiere op. Ja, Guds Engle ſtiger op og ſtiger ned over hver Menneſkeſøn, der vil til Gud, vil fare til Himmels, vil indtage Sædet ved Guds høire Haand. Vore ortodokſe Brødre paastaar, at Menneſket aldeles ikke kan gjøre noget til ſin Salighed, de vil holde Menneſkene ſovende ſom Jakob ved Foden af Stigen, ventende paa, at en eller anden Engel ſkal komme og tage En til Himmels. Ja, de ſiger, at denne Himmelfart aldeles ikke har noget at gjøre med Ens Liv og Karakter, men bare beror paa, om man kan den rettroende lutherſke Lære. Man kan have været det liderligſte Menneſke, en Morder, en Horkarl og Røver, det gjør altsammen ingen Ting, naar man bare i Dødsstunden tror paa, at Jeſus har taget alt paa ſig og kvittet for det, ſaa kommer en Engel og farer med En til Himmels. Jeg kan ikke udtale i Ord ſtærke nok, hvor væmmelig uſand og umoralſk jeg synes denne Lære er, der bringer Menneſket til at være ligegyldig med ſit Liv og Levnet, og ſtiller Tro og Liv ad, ſom om de to Ting ikke hørte uadſkilte ſammen. Jeg ſkal lægge Mærke til den Forſkjel, ſom her er paa vor og de Ortodokſes Tanſegang i dette Stykke; thi den er gjennemgribende. Vi ſiger med Jeſus, at af Frugterne ſkal jeg kjende Træet. Vi erkjender ingen Tro ſom en levende religiøs Tro, uden den ſætter Mærke i Ens Liv. Vi tror ikke, at nogen anden, det være Jeſus eller hvemſomhelſt, kan kvitte for mig; men at hver Mand og Kvinde maa kvitte for ſig ſelv, maa bære Følgerne af ſine Handlinger baade her og hiſtet, enten til det gode eller til det onde. Vi tror ikke paa Gud ſom en uretfærdig Dommer, der taalor, at den Uſkyldige ſkal lide iſtedetfor den Skyldige, og erklærer ſig fornøiet, naar bare En blir taget af Dage, hvem det ſaa er. Nei, vi tror paa en Gud, ſom er ubøielig Retfærdighed, men hvis Retfærdighed altid falder ſammen med hans Kjærlighed til Menneſkene, ſaaledes at hver Videlſe, Menneſket paafører ſig ſelv ved at være uldig mod Mændens eller Vægemeſkets Love, dog ſkal kunde blive en Beſignelſens Lærepeng, blive en opdragende Magt i hans Liv. Vi tror, at hver god Gjerning har ſin

egen Velsignelse, og hver ond Gjerning sin egen Straf, selv om man kan undgaa den borgerlige Lovs straffende Arm. Vi tror med Paulus, at hver enkelt maa arbejde paa sin egen Saliggjørelse med Frygt og Bæven. Ja, vi har at:

tømre smaat, tømre godt
Veien op til Himlens Slot.

Der er ingen Engle, som kommer og bærer os opover Stigen, selv om vi som Jakob ser den i Drømme; vi maa nok klybe den selv, Trin for Trin, skjønt gode Engle vil lede os og have Indflydelse paa os og vinke os frem. Denne Gang opover Himmelfstigen Skridt for Skridt, den er vor daglige Himmelfart. For hver from Tanke, hver hjærlig Gjerning, spirer der lidt af Vingerne frem, der skal hjælpe os høiere op til stærkere Flugt. For hvert Fald, hver lumpen Tanke eller Gjerning, klipper vi et Stykke af vore egne Vinger, og gjør os mere udbytige til Himmelfarten. I kjender alle den berømte Bog af Bunyan om en Kristens Pilgrimsgang til det evige Land, hvor en Kristens Liv og Fristelser og Kampen beskrives under levende Billeder, saaledes som Forfatteren ser dem. Det er samme Tanke, jeg mener at udtrykke, naar jeg taler om vor daglige Himmelfart. Vi er sat hernede for at udbille Frihedens og Valgets Kræfter i os til altid at vælge det gode. Vi har gode og vi har slette Indflydelser om os i gode og slette Menneſter, gode og slette Bøger. Menneſtet paavirktes af sine Omgivelser, og der er Fristelse paa begge Sider, for at vi kan udvikles i Bevidsthed, i Alvor, gjennem modne og vel overveiede Valg. Vi leder og vi ledes, men vi har selv Selvbestemmelsens eller Valgets Ret. Vælger man galt, kan dette ofte forklares og formildes paa Grund af Omstændighederne, men aldrig rent ud undskyldes. Menneſtet ved i de fleste Tilfælde godt, at det vælger galt. Hvis man stjæler eller lyver eller begaar Overgribeiser i Hidſighed, ſaa ved man godt, at man gjør galt, om end Friſtelsen har været stærk. Der er i vor Tid en Retning mod at undſkyldes for meget Forbryderen, ja nogle ſige endog, at Forbryderen kan ikke hjælpe for ſin Forbrydelse, han er nødt til at gjøre den, han er født til den, opdraget til den, og alt hernede gaar efter en Nødvendighedens Lov. En ſaadan Værefætning ophæver aldeles Menneſkets Valgret, Menneſkets fri Udvikling, ophæver Forſkjellen mellem godt og ondt. Vi maa protestere mod den ſom en Løgn. Det er ſandt, Fødsel, Opdragelse, Omgivelſer, Omſtændigheder virker uhyre paa Formingen af et Menneſtes Karakter, men det berører ikke Menneſtet dets eget Selv, de gjør ikke Menneſtet til en total Maſſine. Der er noget, ſom hedder ſelbſtændig Tanke, ſelbſtændig Samvittighed alligevel, og den er det, ſom ſtyrer Menneſkets Valg. Og vi maa ikke glemme, at ved Siden af onde Indflydelſer er der ogſaa gode, ſom søger at ballancere op det ondes Indvirkning. Jeg tror ikke, der er noget Menneſte, der kan holdes rent ude fra al god Paavirkning. Et ventligt Ord, en Sætning i en Bdg, et Haandtryk eller et Smil kan gjøre Underværker. Hvis man tager Valgretten fra et Menneſte, indſpører en blind Nødvendigheds Lov, der raader over alle dets Handlinger, ſaa gjør man Menneſtet til en uansvarlig Maſſine, ſaa dræber man enhver Tanke

om en daglig Himmelfart. Den fri Selvbestemmelse er Betingelsen for, at Ringerne til vor Himmelfart kan gro. Og hvorledes skal vi bære os ad med at flyde til Himmels? Skal vi daglig være høistemte og føre store Talemaader i Munden og føle os løstede over de andre dødelige? Na nei, nei. Den daglige Himmelfart bestaar i daglig at gjøre sin Pligt, og gjøre den med Tak. I det smaa skal det prøves, om du duer til det store. Hvis du ikke kan være en trofast og paalidelig Husbader og en søm, kjærlig Mo'r, hvis ikke Renlighed, Orden og Hygge kan bo i dit Hjem, hvis du ikke passer dine Forretninger og handler ærligt med Hvermand, — saa har du ikke begyndt paa din daglige Himmelfart.

„Gjennem Dagens Pligter bredes
Ringerne til Himmelflugt.“

„Den, som ikke er tro i det mindste, kan heller ikke være det i det største“, sagde Jesus, og det er sandt. Det er ikke det, det kommer an paa, at rende paa Opbyggelser og synge Salmer og prate gudeligt, men at gjøre sin daglige Pligt trofast uden Brøvl. Den Sikkerhed og Paalidelighed, som oparbejdes i et Menneſke, der uden Rnur taalmodig udfører sin daglige Pligt, er meget mere værdt end alle høitrabende Talemaader. I det hele bør vi ikke bry os saa meget om at p r a t e som at h a n d l e. Vi bør daglig være paa Vagt mod os selv, at Rjødet ikke faar Magt over Aanden. Rjødet skal have sin naturlige Ret, og fordrer sin Tribjel lige saavel som Aanden; vi vil ikke have munteagtigt Selvplageri som Himmelfartens rette Ve. Men Aanden bør sidde i Høisædet som Menneſkets egentlige Selv og Rjerne. Aanden bør beherske Rjødet og dets Trifter, og holde dem indenfor deres rette Grændser og afstikke deres Baner, at de ikke flammer vildt og tager Herredømmet. Hvor mange unge Menneſter har ikke ruineret sig selv ved at lade Rjødet faa raade, og dermed dræbt mere og mere sin Evne til daglig Himmelfart. Lad os bevise, at vi er aandelige, ved at lade Aanden raade, lad os vise, vi er i Slægt med den evige, almægtige Aand, ved at gaa hans Grinder paa Jorden, ved at handle i hans Aand og i Vagt med ham, da blir vi og kongebaarne og gudebaarne, som Jesus af Nasaret var det. Den daglige Trofasthed i vort Kald, det er vor daglige Himmelfart; dette, daglig at gjøre Faderens Vilje, som er i Himlen, det var Hemmeligheden i Jesu Liv, og som gjorde, at han, da han stiktes fra sine Disciple paa Himmelfartshjerget, satte sig hos Faderens høire Haand. Jesus indviende sig dagligt til at være sit Kald tro, at være Guds levende Ord paa Jorden. Han bad Gud om Styrke i Taalmodighed, i Mod, i Pligtopfyldelse, i Sandhed, og han fik den; han gik Aandens Veie, og han spurgte Aanden til Raads; han lod ikke Familiebaand, sin Moders og sine Brødres Uvilje, ikke Mængdens Friftelse, der vilde gjøre ham til Konge, ikke Farisæernes eller Herodes's Trudslers skræmme ham til at afvige fra Sandhedens og Pligtens Ve. Han adlød sin Samvittigheds Stemme, han undergav sin Vilje altid Faderens, og hvor han vaklede, som i Dødsangsten og Kampen i Getsemane Have, glemte han aldrig at bede: „Dog ikke min, men din Vilje ſte!“

Stridt for Stridt arbejdede han sig frem, den samme Vej, som vi skal gaa, til større og større Fuldkommenhed. Hans Aand blev Herre over hans Kjød; Martyrdommen og Dødsangsten og Korskæftelsen stræmmede ham ikke, han blev sin Aand tro til det sidste. Derfor kunde han og boie sit Hoved i Døden med et: „det er fuldbragt!“ Døden er kun for os den store Port til et andet Liv. Vi farer ikke hen, nogle til Himmelen, andre til Helvede; men vi gaar hen til det Sted, hvor vor Aand hører hjemme efter det Udviklingsstrin, hvorpaa den da befinder sig, nogle høiere, nogle lavere, nogle nydende, andre lidende, alle søgende høiere op mod Faderens høire Haand. Der er mange Værelser i Faderens store Hus, og som Føderne sa': ingen kan se Israels Herlighed uden at dø. Alt se Gud i sin Fylde vilde sprænge os, fylde os med Svimmelhed og Rædsel, vi maa vænnes lidt efter lidt til Aandeverdenens Herlighed, og derfor stige opover gradvis, og sugе ind saa meget af Saligheden, som vi kan rumme. Vi tror paa en Udvikling hinsides, hvor Aanden er omgivet af gode og slette Aander som her, og hvor den har at vælge som her, og hvor den kan vokse opad eller nedad som her. Noget anden Udvikling end gennem bevidste Valg, er ikke mulig. Det er blot Betingelserne, som stifte, her i Legemet, h i s s e t u d e n Legemet. Jesus af Nazaret, tror vi, havde naaet menneskelig Fuldkommenhed alt herne; derfor sætter vi ham op som vort Mønster. Derfor var det kun en midlertidig Naade, han viste Disciplene ved som Aand at dvæle mellem dem her paa Jorden de 40 Dage efter sin Død, hans Aand hørte hjemme høiere oppe ved Faderens høire Haand, i den høieste Aandesfære, derfor steg han ogsaa didop. Har andre Menneker naaet hans Høide? Vi ved ikke, men jeg antager det, og om ikke her, saa har mange nu naaet den h i s s e t, saa at han er omringet af et Jubelfor af salige Menneksaaander, der har lidt som han, og stridt som han, og vundet Salighedens Krone som han. Og en Gang skal vi alle naa didop, naar Syndens sidste Slagger er brændt af os, og det er umuligt længer for vor Aand at tænke en uren Tanke, eller gjøre en uren Gjerning. Da er ogsaa vi færdige til Himmels, da har Aandens Vinger slaaet sit sidste Slag, da kommer vi ikke høiere op; thi vi eie Guds egen Herlighed i Samfundet med ham, og kan nyde det uden at dø. Da er vor daglige Himmelfart slut, og vi kan nedlægge vor Vandringsstav i Glæde og Fred. Vi ser gennem Historien, hvorledes Menneksaaanden har stirret paa dette sit Længsels Maal: at fare til Himmels, og søgt at naa det paa de mest underlige Maader. Somme har ofret Blomster og Frugter og Tyr og Menneker, ja endda til sine egne Børn, for at forsonе den brede Gud, andre har pidsket sit eget Legeme til Blods og pint sig selv paa de utroligste Maader, andre har paalagt sig Fattigdom, ugift Stand, Ensomhed for at behage Gud. Hvor rørende det end kan være at se disse Menneksaaandens samlende Forsøg paa at gjøre sig fuldkommen, paa at faa Vingerne at vokse til Himmelfarten, saa er det ogsaa sørgeligt at se, hvor lidet Syn paa Gud, og Syn paa hvad det egentlig gjælder, disse Forsøg viser. Det var ikke saa Jesus gjorde. Nei netop i naturlige, menneskelige, daglige Forhold at kunne holde oppe

Andens Herredømme over Rjødets, at være sand, rettænkende, kjærlig, glad, taknemlig — det er Maaden, hvorpaa Andens Binger udspiles til den store Himmelflugt.

Naar jeg blot rører ved ham, blir jeg helbredet.

(Sjette Søndag efter Paaske.)

Test: Marc. 5, 24—34.

Jeg er nylig kommen tilbage fra en Reise til flere af Staterne, og jeg har set det samme Syn som altid mellem Standinaverne: paa den ene Side saakaldet Kristendom, men hvad jeg heller vil kalde Bogstavovertro, i sin trangeste Skikkelse, paa den anden bra Folk, som i den Grad har væmmedes ved den Trældomsaand og Udvorteshedsaand og Uvidenhedsaand, som hersker inden de standinavisk-lutheriske Samfund, at de har vendt Ryggen til al Religion. Jeg har aldrig seet dette sidste, hvorledes det, som kalder sig Kristendom, har drevet Folk planmæssig til at hade den, saa levende som paa denne Reise. Jeg t af en Mand nede i Omaha, som hjemme i Norge havde været en ivrig Læser. Da saa mormoniske Prædikanter var komne op til Norge, og havde begyndt at lægge ud om alle de fantastiske Spaadomme om Fremtiden, som de fandt i de gamle Profeter, saa blev denne Mand Mormon. Det viste altsaa, at denne Mand var virkelig religiøs bevrøget, søgte Trøst og Tilflugt i Religionen. De holdt da sine Samlinger og nød Naderen sammen i Husene paa gammelkristelig Vis, som Jesu Apostle havde gjort det. Men se det, at efterligne Jesus og Apostlene, — det er naturligvis en stor Synd i den kongelige lutherisk-kristne Statskirke af Norge, og disse Mænd blev anklagede for ulovlig Gudstjeneste, og vor Mand som Medvidder i ulovlig Gudstjeneste. Da han var den eneste, som havde noget, faldt alle Sagsomkostningerne paa ham, og nu skulde da han ordentlig kristelig ribbes. Men hans Naboer var barmhjertigere end den kristelig-lutheriske Ret, og de kom til Manden og sagde: „nu skal du bare i Stilhed lade os saa Lov at tage bort til os alt dit Løssøre“, og saa gif de med Sagerne hans hver til sit. Da saa Rettens Betjent kom og skulde pante, fandt han bare tomme Vægge. Retsbetjenten, som var en Læser, lagde da Hovedet paa Stakke og sagde jukkende: „mon det ikke er med dig, som med Ananias og Sافira? (J ved, de stak noget af sit Guds tilside), hvortil Manden svarede: „er du saa Petrus, saa er det bedst du bruger din Magt“. (J ved, Petrus forbandede dem, saa de faldt døde ned, efter Beretningen i Apostlernes Gjerning.) Betjenten gif slukøret bort; men

Manden saa nu, at for En, der vilde være oprigtig og ærlig i sin Tro, var det umuligt at blive i Norge, naar man ikke var enig med Statskirken. Saa skulde han da afsted til Utah. Men han blev saa forfærdelig søsyg paa Veien, at han blev bunden til sin Røje den hele Tid, og da fik han desværre Anledning til at se, hvordan Mormonprofeterne, som han havde troet paa som rene Engle, opførte sig mellem Emigranterne, og, for at bruge hans egne malende, skjønt ikke videre smagfulde Ord: „da i præst Troen, og blev kastet op“. Kommen i Land paa Amerikas Nordbund, vilde disse samme Mormoner narre ham og tvinge Penge ud af ham, og han stoppede op paa Veien og slog sig ned i Omaha og grundede paa, hvad han havde set og erfaret. Og da kom han til det Resultat, at vil du bevare dig selv som en ærlig og skikkelig Mand, vil du forsøge paa at elske Gud og gjøre hans Vilje, da maa du forlade Kristendommen, ja afstø den. „Jeg skal sige dig, hvad sandt er“ — saa lød hans Ord — „Kristendommen er det største Djævelskab, der har været opfundet paa Jorden; den bestaar bare af Vold og Løgn og Bedrag“. Er ikke det forfærdeligt? Naar jeg saa aabner det nye Testamente og ser paa det straalende Billede af Jesus af Nasaret, som derfra knier mig imøde — han, Vennen af alle forfulgte, fortrykte og lidende, han, som netop led og stred for Sandheden — og saa tænker paa, at den Religion, som falder sig efter ham, har faldet saa dybt, har vejet saa langt fra sin Mesters Aand, at bra, oprigtigt religiøse Mennesker nødes til at sige: „hvis du vil bevare dig som en skikkelig Mand, maa du forlade Kristendommen“, da, ja da forfærdes jeg, da ser jeg et uendeligt Arbejde for mig, at befri Kristendommen fra denne skrækelige Anklage, at befri mine Landsmænds Sind fra de Lænker, der i Kristendommens Navn binder dem til at nedbærdige Jesu Kristi Navn. Hvad er saa Grunden til, at Kristendommen for mange bra Mennesker staar som Forsvareren af Vold og Uvidenhed og Bedrag? Jo, det er den, at den har forglemmt at røre Sømmen af Jesu Alædebon for at blive helbreddet, den har forglemmt at gaa i hans Fodspor, at vandre i hans Aand. Den har sat Form, Bogstav, Ceremoni istedetfor Aand, den har sat Misforstaaelse istedetfor Forstaaelse, Udenadelse istedetfor gode Gjerninger. Den har forfulgt, istedetfor at fordrage anderledetænkende, den har hadet, istedetfor at elske, den har traadt under Fødder istedetfor at reise, den har hersket, istedetfor at tjene. Den har udviklet sig saa stik imod Jesu Aand, at Jesus umulig kunde blive Medlem af sine egne Samfund; thi som denne samme Mand sagde, da jeg nævnte for ham Jesus Kristus: „ja Jesus; men han var ingen Kristen, han var sin Tids Fritænker“. Og deri havde Manden paa sin Maade Ret. Jeg er vis paa, at Jesus nu ikke kunde blive optaget i noget ortodoks Samfund, fordi han ikke kunde og vilde underskrive deres Dogmer, ikke kunde eller vilde handle i deres Aand. Naar vi ser udover Kirkens Historie, er det en trist Historie. Veien er betegnet med Galger, med Baal, med Bøddelsøker. Hvem hænger i disse Galger, hvem brænder paa disse Baal, hvem lægger sit Hoved under disse Økser? Kristne Brødre og Søstre, som er komne forud for sin Tid i Erkjendelse, som har forsøgt at gjen-

vække Jesu Aand i de døde Ben, som har havt Mod at sige Sandheden, som den stod for dem, har havt Mod at leve efter den og at dø for den.

Da jeg kom til en af de større Byer, havde baade den svenske og norske Presten havt foreløbige Møder, hvori der forhandlede om, hvad der skulde gøres for at forhindre Folk fra at høre mig fortælle om „vore Forfædre“. Det var jo yderst faretruende for deres Aars Salighed, at høre om de gamle Visinger. Den svenske Prest i alle Fald har søgt at faa sit Folk fra at holde Abiser eller at have nogen Besatning med noget, som ikke direkte har med Kirken at gøre. Er dette Jesu Kristi Aand, denne lysfky, forstræmte, fortrøblede Aand, der trækker sig tilbage i støvede Kroge, rædde for, at den friske Lust fra nye Tanter, fra deres eget Aarhundrede, skal trænge ind til dem. Hvorfor skulde ikke Synoden og jeg kunne arbejde sammen, hvis vi begge var besjælede af Jesu Aand? det begriber jeg ikke, hvis det var det, der drev os begge: Lusten til at skabe fromme, retfaste, sandhedssøgende Menneſter. Men nei, de har spærret Jesu Kristi fri Religion, som vilde omfatte alle Menneſter og alle Racer til en stor Familie, til et stort Broderskab, de har spærret den inde i et kvalmt Fængsel og forlanger, at alle, som vil høre Jesus til, skal gaa ind i det Fængsel. Jeg haaber, der er og skal blive flere og flere, som nægter at gjøre dette.

Kvinden i Evangeliet i Dag havde sliq barnlig Tro og Tillid til Jesu helbredende Kraft, at hun var vis paa, hun vilde blive lægt, om hun bare sit røre ved Sømmen af hans Klædebon. Og hun blev det ogsaa. Hun trængte sig igjennem Mængden, der stille hende fra ham, og tog i hans Kæppe, og hendes Sygdom veg. Det er dette, det gjælder om for os Kristne at gjøre hende efter, at holde fast ved Sømmen af Jesu Klædebon, den levende, mellem os vandrende Jesus, efterat vi har trængt igjennem alle Hindringer, der vil stille os fra ham. Det er dette, som skal være Helsebot for vor syge Kirke, saa Folk ikke mere med Rette skal kunne sige: hvis du vil være et stifteligt Menneſte, maa du forlade Kristendommen. Feilen ved vore Kirker er, at de ikke rører ved den levende Kristus, men ved al Slags døde Ting, der minder om ham. Troen er bleven Overtro, Kjernen er bleven Stal. Massen af vore katolske Brødre ligger der paa Knæ i Kirkerne og kysker de stidne Billeder af hellige Mænd og Kvinder og af Jomfru Maria, dyppe Fingrene i Olien af den Lampe, der brænder foran disse Billeder, straber Malingen af dem som Botemiddel mod Sygdomme, og remse latinſke Bønner, som de ikke forſtaar. Der er et stort, gammelt Jupiterbillede nede i Rom, som er gjort om til en St. Peter, og hvis Stortaa er aldeles afflidt og blank, skjønt den er af Jern, paa Grund af de Millioner Kys af Andægtige, som knæler for det. Er dette Kristendom? er dette at røre ved Sømmen af den levende Jesus Kristus, som han gaar der, strøende sit Ords Sæd og mildnende med sine Hænder al Lidelse. Og vore protestantiske Brødre — er de stort bedre? de har istedetfor Billederne af St. Peter og Paulus, Santa Agnese og Cecilia, sat Morten Luthers og Melanctons og Kalvins Bogstaver, den augsburgſke Konfessioneller Heidelbergerkatekismen eller de 30 Artikler — og

saa forlanger de, at Menneffene skal ligge paa Kneer for dem og kysse dem og røre den hellige, andløse Bogtrykfersvæarte istedetfor Sommen af den levende Jesu Klædning. Og vore norste Kirker i Amerika bygger op en Kve og forlanger, at Jesus og Kristentirken skal holde sig indenfor dens Gjerde. Nei Venner, vi maa faste alle disse visne Klude og Melikvieben og Helgenbilleder, og ty hen til den levende Jesus Kristus for at høre Ordet af hans Mund og prøve Kraften af at tro paa hans Hørdingskab og Magt.

Vi skulde røre Sommen af den levende Jesu Klædebon, og dog røre de fristne Kirker som oftest ved den døde. Der prækes jo idelig og idelig, at det ikke er Jesu Ord eller Jesu Gjerninger eller Jesu Eksempel, det kommer an paa, men Jesu Blod, Jesu virkelige, legemlige Blod, som skal betales i Sonepenge eller Løsepenge enten til Djævelen eller til Gud; thi derom er ikke de fristne Lærde enige. Først saa lærte de i en tusinde Aar, at Blodet var betalt til Djævelen, men saa vendte de om og syntes det var bedre, det blev betalt til Gud. Og de slog denne Læresætning om Blodets Offerpenge fast som en af Kirkens Grundsandheder, et hemmeligt Mysterium, og den katholske Kirke fandt endnu paa, at hvergang den hellige Oblat indviedes i Nadveren, saa led Jesus igjen alle Korsfæstelsens og Soningens Kvaler i vort Sted. Denne hedenfle Bloddyrkelse af en døende eller død Kristus har de sat istedetfor det at røre ved Sommen af den levendes Klædebon og hente Kraft fra Berørelsen af ham. Og de synger de gyseligste Salmer om at vaskes i hans Blod, om at hans Blodstrøm skal skylle alle deres Synder væk. Ja i den katolske Kirke betaler man Presten for, at han skal udføre Messen, det vil sige, Presten bringer, ved nogle latinske Trylleformularer og ved at neie paa Gulbet og løfte Nadverbrødet, Kristus til at lide Offerbødens Kvaler igjen. Og dette kaldes Kristendom. Sandelig, man kan nok vende sig bort med Alfky som den Mand, jeg fortalte om. Og naar jeg saa ude paa Methodisternes Campmeeting, hvorledes de sang sig aldeles ophidsset paa sine Blodsalmer og krøb som Trælle paa alle fire i en Slags religiøs Drukenskab, da — ja da kunde jeg føle mig fristet til med hin Mand foragtelig at vende en saadan Religion Ryggen.

Men det er en Ting, Venner, som vi maa vogte os for, at dømme Brug efter Misbrug. Jesus kan ikke bære Skylden for hans Estersfølgeres Galsskab, og det er til Jesus vi skal søge tilbage, ikke til hans Estersfølgere. Vi vil drikke Vand af Kilden selv, ikke af de grumsede Kanaler, hvor alle de saakaldte kristne Sekter har ladet sine Kloaker munde ud. Men hvorledes kan det at røre ved Jesus helbrede os, han var jo bare et Menneffe? Jo fordi det Menneffe var fyldt af Gud, og fordi han kan føre os til Gud. Ved at staa i Pagt med den evige Gud og gaa hans Grinder paa Jorden blev han uovervindelig, selv Lidelsen og Døden kunde ikke skræmme eller overvinde ham. Det er jo netop det, vi trænger til, at have en Vægelmiggjøgrelse af et fuldkomment Menneffe, et Ideal, som vi kalder det med et fremmed Ord, saa at vi kan stirre paa det og sige: ja saaledes er det, jeg burde være, saaledes skal jeg bære mig ad i det og

det Tilfælde. Vi trænger et Menneske, som har staaet paa Høidepunktet, ikke af Rundskab, thi i den skal vi overgaa Jesus, som vor Tid er mere fremstreden end hans, men i moralist Fuldkommenhed og Renhed. Og ligesom det støtter og styrker os umaadelig at have en Leder, til hvem vi har ubegrænset Tillid, og som har vist, han er Situationen overlegen, som har vist, han kan hvad han giver sig ud for, saaledes støtter og styrker det os, at have Jesu Eksempel mellem os. Ligesom Soldaterne ofte er modløse og vaklende, naar Anføreren er borte og Fienden nær, men straks han viser sig, faar det gamle Mod og Ordenen tilbage, saa er det med den fristne Hær. Med Jesus Kristus levende iblandt os, blir vi aldrig modløse; thi han har vist sig overlegen i alle Fristelser, seirrig i alle Kampe. Med ham i Spidsen frugter vi ikke, det tilsyneladende Nederlag skal blive forvandelt til Seier, og vi dor med den Forvisning, at Fremtiden alligevel er vor. Og naar vi stundom, fortvivlede over al den Udsæthed og Nedrigheid, Løgn og Feighed, som gemmer sig under den fristne Kappe, blir fristede at vende det hele Ryggen, saa skal vi stirre paa ham, vor store Høveding, og der skal atter komme Ro i vor Sjæl. Thi vi vil se, at det dog umuligt kan være forgjæves, at sli en Mand har levet og virket paa Jorden, umuligt kan være forgjæves, at sli en Mand har døet bedende for sine Fiender. Menneskeracen har dog havt Kraft og Vilje nok til at frembringe en saadan Mand, det gjælder blot selv at flynge os til og faa andre at flynge sig til hans Kappe. De Ord, som Jesus har saaget, har evig Livskraft i sig; thi de var Sandhed; det Liv, som Jesus levede, kan ikke dø; thi det var fyldt af Gud. Vil man derfor komme og si os: I kan ikke længer, som du siger, røre ved Sømmen af hans Klædebon; thi Jesus er død for mange Aar siden, — saa svarer jeg: det er ikke sandt, Jesus kan aldrig dø; thi hans Billede lever efter ham, indgravet i det nye Testamente, indgravet i Kristensfolkets Bevidsthed, i levende Menneskehjerter. Hans Ord, hans Gjerninger er en Gang for alle faaede ned i Menneskeheden og vil vedblive at være der og bære sin Frugt, saalænge Verden staar. Og det er ikke den døde Kristus, vi søger, det er ikke Blodet, som randt fra hans Saar paa Golgata, vi samler op, det er den evigt levende Jesus Kristus, talende de evigt friske Ord om Gud vor Fader, trædende de aldrig udslettede Spor af Selvpoffrelse og Kjærlighed op til ham. Han lever, leder i alle de Mand og Kvinder — og de er Gudsbelov mange —, der ikke sætter det som Maalet for et Menneskeliv, at krabe ind i et dogmatist Snegleskæl, og saa sidde der og lære paa den rene Væpse, men som gaar ud i Livet for at faa sig selv og sit Arbeide ned som Sædekorn, der skal bære Frugt til det Godes Væst i Menneskeheden. Ja de, som har flynget sig til Jesu Kappe, rørt Sømmen af hans Klædebon og derved følt en guddommelig Kraft gennemstrømme sig, de er mange, og de fortsætter ligesom hans Billede ned igjennem Tiderne. Og naar jeg eller du kan være saa lykkelig en eller anden Gang at møde en kristen Mand eller Kvinde, fra hvis Ansigt Guds Fred straalser, og som har denne vidunderlige Samvittighedens Ro og Kjærlighedens Mildhed, der er Lønningen for et Liv, ført i Arbeide for det Godes Væst paa Jorden — naar

vi kjender os styrkede ved deres Nærhed, grebne af deres Person, fyldte med Beundring og Begeistring for deres Liv, og onskede, at vi kunde være lig dem, da, ja da er det Jesus Kristus, vi beundrer gjennem dem, fordi de suges sin Kraft fra hans Gifterfølgelse og Berørelse, fordi de er levende Billeder af Jesus Kristus paa Jorden, fordi de ved, hvad det er at røre Sommen af hans Klædebon. Og gjennem vor Beundring af dem, gjennem vor Begeistring for dem rører ogsaa vi Sommen af den levende Jesu Klædebon.

Her i dette Land, hvor man opfinder Mediciner for alle Ting, har man dog ikke opfundet nogen Medicin for et sorgfuldt, fortvivlet Hjerte. Men kan du lære den Kunst at trænge dig gjennem Folkemasserne, gjennem de tusinde Ting, som vil drage dig bort, kan du lukke dit Øre for de hundrede Kvassalberørster, der byder frem sine Patentmediciner, og stile lige paa ham, Mesteren fra Galilæa, hvor han gaar, strøende ud sin livsalige Sæd af Ord og Gjerninger — da, ja da skal du, som Kvinden i Evangeliet, blive helbredet, saa snart du rører i Tro Sommen af hans Klædebon. Thi han, han vil føre dig bort til en Plads, hvor der er Stilhed, og hvor du føler og ser den almægtige Guds Nærhed, hvor du vil høre Gud selv hviste til dig, at du er hans Barn, hvor du vil føle hans kjærtegnede Hænder løfte dig op over al Sorg, hvor det, som nu synes dig saa stort, blir saa imaat, saa imaat, fordi du faar se noget, som er større, og du skal sande Virkeligheden af Jesu Ord: „saaledes er de, som sørge: thi de skal husvales“. Thi det er ikke Jesus selv, som helbreder, det er Gud gjennem ham. Han var som et aabent Kar, fuldt med Guds Mands Vin, og fra hans Fingrerender strømmede Guds Kraft, fra hans Læber lod Guds Ord, fra hans Gjerninger tonede Guds Lovsang. Og det at høre Gud tale, det at fyldes af Guds Mand, det at gennemstraales af Guds Kraft, det er Lægedom for alle Saar; thi det opsluger Lidelsen i en højere Glæde. Og det kan du, naar du rører ved Jesu af Nasarets Klædebon, naar du gaar efter ham paa hans Wei, brudende dig igjennem Jelfestimen, lyttende til hans Ord, gjørende hans Gjerninger. Hvor mange, hvor mange har ikke erfaret det, at ved at gaa til Jesus, ved at omfavne Jesus, gaar man til Gud, omfavner man Gud — ikke fordi Jesus selv er nogen Gud, men fordi han bringer os til Gud, fordi han kjender Hemmeligheden med Guds Veie, fordi han véd, at Gud er den eneste Lægedom for alle Saar. Dette er sagt til den Enkelte — til hver enkelt Mand og Kvinde —, søg at saa røre Sommen af Jesu Klædebon, ikke den døde Jesus, ikke hans Blod eller hans Evededug eller hans Helgenben, men den levende Kristus, som han gaar imellem os i sit Ord, i sit Liv, i de Mænd og Kvinders Eksempel, der følger ham efter, og bliver helbredt af ham. Med andre Ord — bliv et oprigtigt, fromt Menneske, der er paa Vagt mod dig selv, saa ingen Ting kan forstyrre dig, eller friste dig bort fra det gode; sug altid ny og ny Kraft fra det evigt rislende, himmelske Kildepring, og du skal blive lykkelig, du skal føle dig lægt for alle gamle Saar og hærdet mod alle nye. Hvor mange er det ikke, som paa deres Smertes Veie har rørt ved

Jesu Klædebon, og de har faaet Styrke til at modstaa Lidelsen og triumfere selv i Døden!

Dette være sagt til den hele kristne Kirke — dersom den blot vilde søge Lægedom ved at røre den levende Jesu Hjortel, istedetfor at fare med disse selv-gjorte Patentmediciner i deres forskjellige Dogmer, i deres mystiske Daab og Altergang, i deres Skræmmebilleder af Helvedes Ild og Svovl; — dersom den tilfærdigt og ydmygt som Kvinden vilde røre Jesu Hjortel og blive fyldt af hans Mand og Ord og Liv, saa at de kristne Samfund ikke kappedes i at skjælde hverandre ud og forfølge hverandre, men kappedes i at gjøre godt, kappedes i at vise de bedste Jesu Disciple, de mest opofrende, hjærlige, begeistrede Menneffer — ja da skulde ingen Mand længer fristes til at sige, at for at bevare sig som et skikkelig Menneffe, maa man forlade Kristendommen, at Kristendommen er det største Djævelskab, som er opfundet paa Jorden.

Gud hjælpe os med sin Naade til, at det maatte lyktes os alle en Gang at røre ved Jesu Klædebon og af ham bringes til Gud.

Mandens Komme.

(Første Pintsedag.)

(Lest: Ap. Gj. 2, 1—13.)

Vi holder i Dag Mindefest for 12 ulyrde, frygtsomme, nedtrykte Mænd, som havde mistet sin Lærer og Veder og nu efter hans Ord sad og ventede raad-løse paa, at noget skulde ske. „Og der kom pludselig en Lyd af Himmelen, som af et vældigt fremfarende Veir og opfyldte det ganste Hus, hvor de sad. Og der saaes af dem adskilte Tunguer som af Ild, og de satte sig paa Enhver af dem. Og de blev alle opfyldte af den hellige Mand og begyndte at tale med andre Tungemaal, eftersom Manden gav dem at tale.“ Og fyldte af denne vældige Kraft begyndte de at tale saaledes, at Tilhørerne blev grebne af en utimodstaaelig Magt, og der blev henved 3000 Sjæle lagte til Menigheden, hvis ellers Beretningen i Apostlernes Gjerninger er paalidelig. Og fra den Dag af var Ulikkerheden og Modløsheden strøgen af disse 12 Mænd, og de gik ud for at prædike Evangeliet om den korsfæstede, men igienopstandne Sandhed, om Sandheden, som aldrig kan dø — uden at se til Siden, uden at frygte Forsøgelse og Død. Det var den kristne Menigheds Grundlæggelsesdag den Dag. — Det er en Fest for Mand og for Mandsmagt, vi i Dag holder.

Der er saamange af dem, som sværmer for Mirakler, som vil saa gjerne

se alt, der hænger sammen med Jesus og hans Apostle i en hemmelighedsfuld Mirakelglands, som noget vi ikke har noget med at gøre, som vi ikke kan efterligne, som aldrig hændes mere nu om Dagen. Disse kommer derved at stille baade Jesus og hans Apostle saa langt ifra os, at naar vi taler om Efterfølgelse af ham og dem, saa blir det i Grunden bare en Ordleg; thi Betingelserne ere saa ganske anderledes.

Derfor sætter de ogsaa denne Pintsjedagens Begivenhed mellem Miraklerne og siger, at denne Aandens Udgydelse var noget, som fandt Sted den Gang, men ikke nu mere. Vi Liberale er ikke enig i denne Tankegang. Vi tror Jesus paa hans Ord, naar han siger, at Disciplene skulde kunne gøre større Ting, end de han gjorde. Vi tror ikke, der hændte Jesus noget, eller at Jesus og hans Disciple gjorde noget, som ikke kan hændes os den Dag i Dag, og som ikke vi kan gøre den Dag i Dag. Thi var det Tilfældet, saa var ikke Gud den samme Almagts og Kjærlighedens Gud, som den Gang. Vi tror derfor, at det saakaldte Pintsjemirakel kan gjentage sig, ja gjentager sig daglig over Verden og især i Tider og i Kriser, der fortrinsvis trænger Aandens Mænd. Vi tror paa Aandens Magt idag saa vel som forud. Pintsjehistorien fortæller os bare den Sandhed, at Jesu Aand kan formæle sig med Menneskenes Aand, fordi Menneskenes Aand er udsprungen fra Guds Aand. Det er denne Aandens Bryllupsfest vi i Dag helligholder. Og den trænges at mindes om særlig i vore Dage, fordi vi er saa tilbøjelige til at glemme Aand, glemme, at vi er Aand, glemme, at Aanden er Enevoldsherre i Verden. Vi begraver os for ofte i Muld, i Pengestøv og Arbeidsstøv og glemmer Aandens Krav og Aandens Magt til at lade os kunne bære Byrderne. Vi vil derfor vie denne Stund her i Dag til at tale om Aand, Aandens Krav paa os, Aandens Hjælp til os. Vi taler om, at Gud har skabt alt, og at Gud er Aand. Vi erkjender derved, at alt levende, alt skabt, Stene, Planter, Dyr, Mennesker er udsprungne ved Aandens Bliv, har sin Eksistens grundlagt paa Aand, bæres af Aand. Den ene almægtige, universelle Aand er deres Fader. Alt skabt danner en stor Sødsfendkjæde, hvor forskellige Udviklingsstrin vi end staar paa. Som jeg har sunget i en af mine Salmer:

Vi blev født som Guds Sønner og Døttre,
og til Gud vi atter flør,
hver Plante er vores Søster,
en Broder er hørt et Dyr.

Materien var ikke blevet til, kunde ikke holdes vedlige uden Aandens Hjælp. Aanden er den belibende Kraft i Materien. Den er usynlig, er et Under og dog lige virkelig som Materien selv. Naturvidenskabsmændene kalder den Livskraft, og de erkjender den uden at kunne forklare den. Tager man den bort fra Planten, saa visner Planten; tager man den bort fra Mennesket, saa siger vi, at Mennesket dør. Den er uundværlig, skjønt den ikke kan sees, ikke fremstilles.

Naturvidenskabsmændene kan sige os alt, hvad der er i et Græs og Blad og veie det af i alle sine Bestanddele, saameget af det ene, saameget af det andet, og dog blir der intet Græs eller Blad, naar man rører dette sammen; thi Aandens Bliv har ikke traadt til og formælet sig med den døde Materie og gjort den levende. Historien i andet Kapitel af Mose Bog om Menneskets Stabelse kan vi længe nok kalde barnlig, den er dog sand i sin dybeste Grund. Naar der nemlig staar, at Gud Herren først dannede Mennesket af Jordens Støv og saa indblæste han Livets Aande gennem dets Næse, saa er dermed kun sagt, at Menneskets Krop er som et dødt Ler, magtesløst, sjælløst, unyttigt, med mindre Aanden træder til og formæler sig med Leret. Aanden er ikke en Magt, som hører Leret til som Ler, den er en fremmed Magt, en i sig selv uafhængig Magt, som træder belivende til. Den kan forlade Leret igjen og være lige selvstændig som før, men da blir Leret igjen magtesløst, sjælløst, unyttigt, da siger vi, Mennesket er dødt. Det er Aanden, som er den belivende, bevægende, bærende Livskraft i al Skabning; derfor kan vi ikke undvære Aand, hvor vi vil have Liv. Derfor er Aanden den alt herskende; thi den er Livsbetingelsen, uden den intet Liv.

Naar vi siger, Gud er en Aand, og ikke alene det, men den første Aand, den eneste Aand, den af hvem alt Liv er udsprungen, saa mener vi altsaa, at Gud er en usynlig, men ikke destomindre virkelig, intelligent Magt, den første Ariag, ikke afhængig af Rum og Tid, skjønt han fylder Rum og Tid, fra hvem alt levende, alt, hvad vi kalder Materie og Aand, udspringer, i hvem det har sin Staber og Opholder. Han er Fylden af al Skjønhed, al Harmoni, al Godhed, al Visdom, al Kjærlighed. Naar altsaa hans Aand har skabt vor, har blæst Aande i bort døde Ler, da vil det sige, først at vi Mennesker er kaldte til at repræsentere Gud her nede, til at bære Guds Afpeiling, kaldte til at fremstille Skjønhed, Harmoni, Godhed, Visdom, Kjærlighed; dernæst at vi virkelig kan være og repræsentere dette, hvis vi vil lade Aanden herste i os uindskrænket og følger dens Bud og tror paa Aand. Da Pintfredagens Evangelium vil lære os at tro paa, at vor Aand, Barnet af Gud, ikke er forladt af sin Fader, overladt ganske til sig selv, men at Guds Aand fremdeles kan strømme belivende, fyldende, begeistrende over den, naar den aabner sig for den, naar Tidens-Fylde kommer. Det viser, at vor Aand kan gjøre Krav paa Understøttelse af, Sammenhæng med Guds Aand. „Guds Aand vidner med vor Aand, at vi er Guds Børn“, som Paulus siger. Det er dette Princip, dette Ræsonnement, Tilhængerne af den saakaldte „kristne Videnskab“ (the christian science), driver til sin yderste Spidse, saa at de endog paastaar, at da vor Aand er skabt til Harmoni med Gud, til at repræsentere Skjønhed, Helse, Godhed, saa maa vi ogsaa være istand til ved Aandens Hjælp at overvinde og tilintetgjøre al Sygdom, baade legemlig og aandelig, hvis vor Aand rigtig vil formæle sig med Guds Aand og gjøre Krav paa denne sin almægtige Kampfælles Bistand. Det er den filosofiske Forklaring af den saakaldte Helbredelse

ved Bon; ikke at der i det enkelte Tilfælde sker noget Mirakel, men at simpelt-
 hen Aandens høieste Lov tages i Brug, den som Menneffene hidtil har ladet
 upaaagtet og behandlet skjodesløst, skjønt de der har Nøglen til mange Gaader,
 den Lov nemlig, at Aanden er det virkelige Menneffe, Materien bare
 et skiftende Stof, en Kjøle, Aanden før Tiden har iflædt sig, at Aanden
 endvidere er den belivende og saaledes ogsaa den herskende Magt over
 Materien, at Aanden som udslydt fra Guds Aand ikke kan taale og give Rum
 for Sygdom eller Synd eller Død, men skal representere Guds Skjønhed, Har-
 moni, Godhed og Kjærlighed. Ræsonnementet er ganske rigtigt og trænger at
 betones i vore Dage, hvor vi klynger os saa ofte til Materien som det virkelige,
 fordi den er det synlige, og glemmer Aandens Tilværelse, Aandens Krav og
 Aandens Magt. Men Spørgsmaalet, som møder her, er: Hvad er Synd (den
 aandelige Udhelse) og hvad er Sygdom? (den legemlige Udhelse) og hvor langt
 skal man tillade disses Herredømme at gaa? De ortodokse Theologer taler om
 Menneffets totale Fordærvelse; de har derved slaaet Menneffets Aand rent ihjel,
 ladet baade Menneffets Aand og Legeme hjemfalde til Udelæggelse, og ladet de
 onde Magter blive stærkere end de gode. De nægter ikke Guds, den evige
 Aands Renhed, men de nægter hans Børns, Menneffeaandernes, Renhed. De
 nægter heller ikke at Guds Aand kan indvirke paa Menneffets Aand; men de
 tager hvert Holdpunkt, hvert Berørelsespunkt fra den; thi det hellige kan ikke
 formæle sig med det totalt fordærvede. Derfor er det nødvendigt for deres
 System at fordre, hvad de kalder en Gjenfødselse, en hel ny Omstabelse af
 Menneffets Aand, før Guds Aand kan bo hos den, og denne Gjenfødselse mener
 de, kan frembringes ved Menneffets Tro paa, at Jesus har lidt istedetfor os og
 har udslettet alle vore Synder, og denne Tro beseglet ved Daaben. Vi Liberale
 behøver ikke hele dette store Apparat, før Menneffets Aand kan træde i Forhold
 til Guds Aand. Vi tror, at Menneffet kan dette, hvad Dieblit det vil, og det
 vil, saasnart det blir sig sit høie Udspring og Kald bevidst. Vi tror, at hvad vi
 kalder Synd, blot er et Misbrug af Aandens Kræfter, at Menneffet, istedetfor at
 bruge Aandens Kræfter til at lyde Guds Love, bruger dem til at trodse dem og
 derved bringer sig selv dybere i Glendighed. Jeg har oftere brugt Billedet om
 Vogen, jeg vil bruge det igjen. Hvis man planter en Væg ret med Roden ned
 og Toppen op, saa vokser den op mod Lyset og bærer sin Blomst; men planter
 man den ombendt med Roden op og Toppen ned, saa vokser den med de samme
 Spirekræfter nedad, borende sig dybere ned i Mulden og bærer ingen Frugt.
 Saaledes, hvis du lever i Harmoni og Samvirken med Guds Aand, hvis du
 repræsenterer hans Skjønhed, Godhed, Kjærlighed her paa Jorden, da vokser
 du mod Lyset, nyder du fuldkommen Lykke; men misbruger du de samme Aan-
 dens Kræfter til at vokse nedad, til at sænke dig i Uvidenhedens Mørke, i Raahed
 og Forbrydelse, ja da føler du dig uslykkelig, da bliver du baade aandelig og
 legemlig syg. Synd er Aandens Disharmoni med Guds Love, ligesom Sygdom
 er Legemets Disharmoni med Guds Love. Gjennem Aarhundreders Misbrug

Ja en Pintseglød, der fyldte deres Hjerter med Tak, fordi de var til, med en Kjærlighed, der ikke spurgte efter Dogmer og Læresætninger, men efter Nød og Trang, med en Glæde i Aanden, der kunde lade dem smile i Lidelsen og i Døden, med en Stoltthed over at være Aand af Guds Aand, hvis Maal det var ikke at gaa omkring totalt fordærvede og sulte og tale om, at de intet kan gjøre her i denne Jammerdal, men tværtom at tro, at de kan gjøre alt, eller rettere, at Gud kan gjøre alt gennem dem, fordi de er Guds sande Børn.

Aandens Magt.

(Aanden Pintsedag.)

Test: Joel 3, 1 - 2.

Det er Aandens Fæst i disse Dage, Venner, Fæst for Menneskets Aand som for Guds Aand, ja det er Formælingen mellem Guds Aand og Menneskets Aand, som udgjør Pintsen, det kongelige Bryllup, der tænder Glædesblus udover Jorden, og som hele Naturen jubler med i ved at vise sig i sin deiligste Bryllupsdragt. Der er dem, som ikke tror paa Aand, som antager, at hvad vi til dagligt talder Aand og Aandens Virkninger, bare er Virkninger af Blodet eller hører med til Hjernens Funktioner, at naar Mennesket dør, saa er dermed det hele forbi, og baade hvad vi kalder Aand og Legeme smuldrer i Jorden. Disse Mennesker kan ikke holde Pintse; de kan ikke deltage i vor Jubel over Aandens Virkelighed som noget for sig og Aandens Triumf og Seier over Kjødet og over Døden, for dem har Guds Aand ligesom Gud selv lidet at betyde; de maa staa fattigslige udenfor Vinduerne til Bryllupshallen, hvor den kristne Menighed fejrer Guds Aands Formæling med Menneskeaaanden, maa høre paa den kristne Jubel med et stille, medlidende Suf over disse gale Mennesker, som kan glæde sig i, hvad de kalder en Drøm; men som dog i Historien har vist sig som en Virkelighed, en Virkelighed ligestor som den, at Legemet er til. Hvad var det, som i Grunden foregik Pintsedagen? Vi har bare en Beretning om det desværre, den i Apostlernes Gjerninger, en Bog, som med al sin Interessantthed dog indeholder lidet paalidelig Historie. Det er saaledes muligt, at denne Beretning er overdreven, er udsmykket med den kristne Fantasis Blomster og fremstillet saaledes som den havde vokset sig op til mange, mange Aar efter Hændelsen. Men om vi saaledes ikke er nødt til at sige Ja og Amen til alle Enkelthederne i Historien, saaledes som den er fortalt i den oplæste Test, saa er der dog nok af historisk Undergrund igjen til at gjøre Historien uendelig mærkelig. Hvad er det altsaa, som sker? Jo, de 11 forfæmte Apostle og Jesu Moder og den Flok, som fulgte

ham som Disciple, er nogenlunde kommet sig igjen efter den dybe Rystelse ved Jesu Død, hvor alle deres Forhaabninger styrtede sammen. De havde jo seet ham aabenbare sig for dem som den levende, hvem Dødsriget ikke havde kunnet holde; der var altsaa Haab om, at hans Gjenkomst og Messiasrigets Stiftelse, som de havde tænkt sig skulde ske i hans levende Live uden nogen Dødens Mellemkomst, alligevel skulde finde Sted, og dette borttog Bitterheden af Skilsmisjen fra deres elskede Lærer. Hvad de nu havde at gjøre var at gaa ud mellem deres Landsmænd, Jøderne, og fortælle, hvad de havde hørt og seet, at Jesus ingenlunde var død, men levede, at han saaledes ingenlunde var en Bedrager, naar han havde kaldt sig den belovede Messias, men at han skulde komme igjen, stifte Messiasriget og domme Levende og Døde i Josaphats Dal, saaledes som den jødiske Tradition lærte det. De rustede sig ud og samlede Kræfter nu til dette deres nye, store Livskald; men de følte sig bange og beklemte, som rimelig kunde være. Thi hvem var de? Fiskermænd, Almuesmænd ud af Folkets Masse, ikke en af dem havde faaet iunderlig Underviøning, ikke en af dem havde gaaet gjennem den lærde Skole og studeret Theologi; som vi vilde sige, Lægmand allesammen. De var ikke vant til at tale til store Forsamlinger, og hvorledes skulde de kunne hamle op med de lærde Farisæere, der rimeligvis vilde omringe dem med Snarer og med Spot, saaledes som de havde gjort med deres elskede Herre og Mester? Det var en tung Kamp at tage op for 12 ulærde Almuesmænd at drage Kristendommens Væs mod Vaffen af alt det bestaaende, mod Jødedom, mod Hedningedom, mod Verdom, mod Fordom; det nye mod det gamle og prøvede og fastslaaede. De trængte en Aandens Indvielse til deres Kald, en siffer Følelse af Tryghed og Styrke, af at de gif Guds og sin Mesters Ordinger og ikke sine egne. Og de fik denne Indvielse. Som de var forsamlede til sin Morgenandagt og fælles Opbyggelse, hørte de pludselig en Susen i Luften, siger den gamle Fortælling, og det knitrede over dem som Ildsluer, og man saa ligesom Ildtunger spille over deres Hoveder. Og de blev fyldt med en forunderlig Begejstringens Ald, saa de brød ud og talte i fremmede Tungemaal, og de tilstunlende Menneſter forundrede sig saare; thi de „hørte dem tale om Guds store Gjerninger i deres eget Tungemaal.“ Og efter at da den første Ophidselse har lagt sig, træder Peter frem som Lederen af de de tolv og holder en ganske nøgtern Tale til Jøderne om, at den Mand Jesus, som de forsfæstede, var Kristus, det vil sige Messias, og Talen griber dem saaledes, at 3000 lader sig døbe.

Hvor meget der er sandt og ikke sandt i denne Beretning, er ikke nu godt at efterisøre. Folk i vort Aarhundrede vilde fortalt Historien anderledes; en Naturvidenskabsmand vilde talt om, at Luften var fyldt af Elektricitet, og at samme Slags Ildtunger viste sig over dem, som Sjømanden saa ofte ser spille paa Mastetoppen i Tordenveir. En Spiritist vil sige, at Ildtungen er en af de Maader, hvorpaa en Aand betegner sin Nærværelse, at det er et meget almindeligt Fænomen, at Folk, der kommer i "trance" eller Henrykkelse, begynder at tale i fremmede Tungemaal. Vi ser af Pauli Breve, at det var et almindeligt

Træet i den første Kirke, at Folt talte „med Tunger“, som det hedte, det vil sige, som sli i Ekstase, at de bare ytrede underlige usforstaaelige Lyd. Paulus sætter ikke megen Pris paa denne Naadegave, ja sætter den mellem de lavere Yttringer af Aanden, der ikke var synderlig at eftertrægte. Der findes ogsaa de Fortolkere, der mene, at Apostlerne slet ikke talte fremmede Tungemaal; men at der mellem Discipelskaren fandtes Mænd af alle Nationer, og at hver af disse, greben af Aandens Begeistring, begyndte at tale sit Modersmaal istedetfor den vanlige aramaïske Dialekt, som de maatte bruge for at gjøre sig forstaaelige i dagligt Lag. Fortællingen i Apostlernes Gjerninger synes dog ikke at tilstøde en saadan Fortolkning; den synes virkelig at mene, at Apostlerne begyndte at tale fremmede Sprog. Og da har vi intet andet at sammenligne dette Fænomen med, end det som endnu hænder, naar Aanden kommer i en Henrykkelse, hvor den ikke er sig selv bevidst, at den bryder ud i fremmede Sprog. At denne Tilstand imidlertid var en unormal Tilstand, ser vi først af den Bemærkning, at de tilstimmende Mennesker spurgte, om de var fulde, de har sig ad som drukkne Mennesker, og dernæst af, at denne Gave at tale fremmede Tungemaal maa have forladt dem, straks Ekstasen var forbi; thi vi finder, at Peter siden maa have Folt med sig, naar han skal snakke Græsk, som dog var det almindelige Verdenssprog den Gang.

Hvad vi kan slaa fast er, at Disciplene den Morgen, da de sandsynligvis bad om at styrkes til sit Kald at gaa ud og prædike, er blevne grebne af en underlig Aandens Magt, der gav sig Lust paa de besynderligste Maader, og strøg af dem al Frygt, gjorde dem sikkre paa sig selv og paa, at Gud var med dem. Det var det samme, der gjentog sig med dem, som med Jesus, da han steg op af Jordans Vand og søgte Aandens Indvielse i sit Indre, noget, der saa skjønt er udtrykt i Historien om Duen, der daler ned over ham, og Røsten, der lyder fra Skyen: „Denne er den Glitelige, i hvem jeg har Velbehag.“

Alle, der har staaet i en Aandens Gjerning og kæmpet en Aandens Kamp, har erfaret Pintsefestens Under paa sig selv. Den Gang Luther stod bleg og skjælvende for Rigsdagen i Worms og dog sit Magt og Mod til at aflægge sin Betjendelse for Kardinaler og Biskopper og Fyrster, da har han kjendt Aandens Magt i sit Indre, Jldsluen over sit Hoved; ja hver eneste En i Verdenshistorien, der har været kaldet til at aflægge en Betjendelse om, hvad der for ham gjaldt for Sandhed, en Betjendelse, der kostede noget, sankt hans Liv, han har følt det samme, hvis han ikke har svigtet i Farens Stund. Stræmmet og bævende har han først staaet og stirret paa Galgen eller Baalet eller Landflygtigheden, Spotten og Armoden, der grinede mod ham, hvis han endnu vilde fastholde sin Tro; men saa har Guds Aand faaet Tag i ham, det har jvulmet op i ham af hellig Begeistring, og Død og Baal og Fare har veiret bort som Agner for Vinden, han har regnet det alt som Skarn at være mod det at være Sandheden tro, mod Herligheden af at føle sig i Pagt med Gud. Jeg hørte den berømte Prest Beecher en Gang tale om, da han første Gang skulde træde frem for det store, engelske Publikum og tale sit Fædrelands Sag — det var under Krigen. Han

følte sig rent syg. Han vidste, at disse Tusinder, der fyldte den uhyre Sal og som nu sad og gloede paa ham, ikke havde de samme Forudsætninger som han; Amerika var ikke deres Fædreland, og det stjernestribede Flag kunde ikke faa Taarer i deres Øine som i hans. Han syntes, han havde glemt alt, han skulde sige, hans Knæ skælv, og han vilde helst rømt fra det hele. „Men saa kom mit Fædrelands Aand over mig," sagde han, „og jeg følte mig som en Ild helt igjennem, og jeg talte, som jeg endnu aldrig havde talt, det rev Tilhørerne med som en Fos." Ja, jeg tænker, det har timedes en En og Anden af Eder, naar I har været pint af Tvivl, at I har maattet sige til Eder selv, at den nye Tanke, som har slaaet ned i Eders Sjæl, er Sandhed, gir Eder Klarhed, gjør Eder bedre, og dog tør I ikke gribe den, fordi den staar i Opposition og river overende alt det gamle — det har timedes Eder, tænker jeg, at I vaagnede en Morgen med Fred og Glæde i Eders Sjæl, alle Skygger var som bortvegne, alle Tvivl bortdunstede, der var bare tilbage Vissheden, den glædelige Visshed, at den nye Tanke dog var Sandhed. Da har I følt i Eders Indre Pintsefestens Ild, da har I kunnet bede en ret Takkebøn til Gud, da har I følt en brændende Lust efter at gaa ud og fortælle denne Nyhed til Naboer, Venner, alle Menneſker, og ønsket, at I kunde smitte dem med denne Glæde.

Og dette Aandens Pintseveir kan komme over En pludselig, bare ved et lidet Tryk, et enkelt Ord, en uventet Hændelse. Man har gaaet og ladet og lader sig selv ligesom med Elektricitet, saa kommer Hændelsen ligesom et Tryk paa Knappen, der aabner den elektriske Strøm, og det bryder ud i en Funke. Apostlerne havde gaaet og samlet op og samlet op Minderne om deres døde Mester, hans Ord til dem og til Mængden, Begivenhederne fra hans Liv, hvortil de havde været Tienvidner, da kom Pintsens Funke og tændte Ild i det altsammen og sprængte i Luften al deres Frygt, alle deres Betænklichkeiten. Den Gang man skulde sprænge sønder det Fjeld, som hindrede Indløbet til New Yorks Havn, havde man gravet Tunneler og fyldt dem med Sprængstof, og da alt var færdigt, lod man et lidet Barn trykke paa den Knap, der ledede Gnisten ind til Krudtet, og det hele sprang i Luften med et forfærdeligt Brag. Det er et Billede paa, hvad der ofte hændes Menneſket, naar Aandens Veir kommer over det. I har hørt om pludselig omvendte Menneſker. De har gaaet hen paa et Prædikemøde for at spotte. Saa er de blevne grebne af Ordets Magt; Aandens Gnift har tændt deres slumrende Gvner, det gode i dem, der dog ligger paa Bunden som Guds Medgift til hver Sjæl, som sødes. De er som forvandlede i et Øieblik, det skulmer og bruser og brænder i dem. Som med et Lynglimt i Natmørket oplyses pludselig deres hidtil mørke Liv, de ser i samme Øieblik Daarligheden, Ufelictheden, Tomheden, Grusfuldheden af deres Fortid og paa samme Tid, hvor Banen nu ligger for deres Fremtid. De træder frem for Forsamlingen og bekjender aabent sine Synder og afslægger dem som en fillet Kjole, og de gir Gud det Løfte herefter at være ham og Livets lyse Magter tro. De kommer hjem som fortunlede og forvandlede, de er berusede af Aandens søde Vin,

Træf i den første Kirke, at Folk talte „med Tunger“, som det hedte, det vil sige, som sliq i Ekstase, at de bare ytrede underlige uforstaaelige Lyd. Paulus sætter ikke megen Pris paa denne Raadegave, ja sætter den mellem de lavere Yttringer af Aanden, der ikke var synderlig at eftertrægte. Der findes ogsaa de Fortolkere, der mene, at Apostlerne slet ikke talte fremmede Tungemaal; men at der mellem Discipelskaren fandtes Mænd af alle Nationer, og at hver af disse, greben af Aandens Begeistring, begyndte at tale sit Modersmaal istedetfor den vanlige aramæiske Dialekt, som de maatte bruge for at gjøre sig forstaaelige i dagligt Lag. Fortællingen i Apostlernes Gjerninger synes dog ikke at tilstede en saadan Fortolkning; den synes virkelig at mene, at Apostlerne begyndte at tale fremmede Sprog. Og da har vi intet andet at sammenligne dette Fænomen med, end det som endnu hænder, naar Aanden kommer i en Hentykkelse, hvor den ikke er sig selv bevidst, at den bryder ud i fremmede Sprog. At denne Tilstand imidlertid var en unormal Tilstand, ser vi først af den Bemærkning, at de tilstimmende Mennesker spurgte, om de var fulde, de bar sig ad som drukkne Mennesker, og dernæst af, at denne Gave at tale fremmede Tungemaal maa have forladt dem, straks Ekstasen var forbi; thi vi finder, at Peter siden maa have Tolk med sig, naar han skal snakke Græsk, som dog var det almindelige Verdenssprog den Gang.

Hvad vi kan slaa fast er, at Disciplene den Morgen, da de sandsynligvis bad om at styrkes til sit Kald at gaa ud og prædike, er blevne grebne af en underlig Aandens Magt, der gav sig Lust paa de besynderligste Maader, og strøg af dem al Frygt, gjorde dem sikkre paa sig selv og paa, at Gud var med dem. Det var det samme, der gjentog sig med dem, som med Jesus, da han steg op af Jordans Vand og søgte Aandens Indvielse i sit Indre, noget, der saa skjønt er udtrykt i Historien om Duen, der daler ned over ham, og Røsten, der lyder fra Skyen: „Denne er den Gistelige, i hvem jeg har Velbehag.“

Alle, der har staaet i en Aandens Gjerning og kæmpet en Aandens Kamp, har erfaret Pintsefestens Under paa sig selv. Den Gang Luther stod bleg og skjælvende for Rigsdagen i Worms og dog sit Magt og Mod til at aflægge sin Bekjendelse for Kardinaler og Biskopper og Fyrster, da har han kjendt Aandens Magt i sit Indre, Ildsluen over sit Hoved; ja hver eneste En i Verdenshistorien, der har været kaldet til at aflægge en Bekjendelse om, hvad der for ham gjaldt for Sandhed, en Bekjendelse, der kostede noget, kanske hans Liv, han har følt det samme, hvis han ikke har svigtet i Farens Stund. Strømmet og bævende har han først staaet og stirret paa Galgen eller Baalet eller Landflygtigheden, Spotten og Armoden, der grinede mod ham, hvis han endnu vilde fastholde sin Tro; men saa har Guds Aand faaet Tag i ham, det har jvulmet op i ham af hellig Begeistring, og Død og Baal og Fare har veiret bort som Agner for Vinden, han har regnet det alt som Skarn at være mod det at bære Sandheden tro, mod Herligheden af at føle sig i Pagt med Gud. Jeg hørte den berømte Prest Beecher en Gang tale om, da han første Gang skulde træde frem for det store, engelske Publikum og tale sit Fædrelands Sag — det var under Krigen. Han

følte sig rent syg. Han vidste, at disse Tusinder, der fyldte den uhyre Sal og som nu sad og gloede paa ham, ikke havde de samme Forudsætninger som han; Amerika var ikke deres Fædreland, og det stjernestribede Flag kunde ikke faa Taarer i deres Vine som i hans. Han syntes, han havde glemt alt, han skulde sige, hans Kne skalt, og han vilde helst rømt fra det hele. „Men saa kom mit Fædrelands Aand over mig,“ sagde han, „og jeg følte mig som en Ild helt igjennem, og jeg talte, som jeg endnu aldrig havde talt, det rev Tilhørerne med som en Fos.“ Na, jeg tænker, det har timedes en En og Anden af Eder, naar I har været pint af Tvivl, at I har maattet sige til Eder selv, at den nye Tanke, som har slaaet ned i Eders Sjæl, er Sandhed, gir Eder Klarhed, gjør Eder bedre, og dog tør I ikke gribe den, fordi den staar i Opposition og river overende alt det gamle — det har timedes Eder, tænker jeg, at I vaagnede en Morgen med Fred og Glæde i Eders Sjæl, alle Stygger var som bortvegne, alle Tvivl bortdunstede, der var bare tilbage Visheden, den glædelige Visshed, at den nye Tanke dog var Sandhed. Da har I følt i Eders Indre Pintsefestens Ild, da har I kunnet bede en ret Takkebon til Gud, da har I følt en brændende Lyst efter at gaa ud og fortælle denne Nyhed til Naboer, Venner, alle Menneſter, og ønsket, at I kunde smitte dem med denne Glæde.

Og dette Aandens Pintseveir kan komme over En pludselig, bare ved et lidet Tryk, et enkelt Ord, en uventet Hændelse. Man har gaaet og ladet og lade sig selv ligesom med Elektricitet, saa kommer Hændelsen ligesom et Tryk paa Knappen, der aabner den elektriske Strøm, og det bryder ud i en Funke. Apostlerne havde gaaet og samlet op og samlet op Minderne om deres døde Mester, hans Ord til dem og til Mængden, Begivenhederne fra hans Liv, hvortil de havde været Dienvidner, da kom Pintsens Funke og tændte Ild i det altsammen og sprængte i Luften al deres Frygt, alle deres Betæneligheder. Den Gang man skulde sprænge sønder det Fjeld, som hindrede Indløbet til New Yorks Havn, havde man gravet Tunneler og fyldt dem med Sprængstof, og da alt var færdigt, lod man et lidet Barn trykke paa den Knap, der ledede Gnisten ind til Krudtet, og det hele sprang i Luften med et forfærdeligt Brag. Det er et Billede paa, hvad der ofte hændes Menneſket, naar Aandens Veir kommer over det. I har hørt om pludselig omvendte Menneſter. De har gaaet hen paa et Prædikemøde for at spotte. Saa er de blevne grebne af Ordets Magt; Aandens Gnift har tændt deres slumrende Gvner, det gode i dem, der dog ligger paa Bunden som Guds Medgift til hver Sjæl, som fødes. De er som forvandlede i et Dieblif, det jvulmer og bruser og brænder i dem. Som med et Lynghimt i Natmørket oplyses pludselig deres hidtil mørke Liv, de ser i samme Dieblif Daarligheden, Ulykkeligheden, Tomheden, Grufuldheden af deres Fortid og paa samme Tid, hvor Vanen nu ligger for deres Fremtid. De træder frem for Forsamlingen og bekjender aabent sine Synder og aflægger dem som en fillet Kjole, og de gir Gud det Løfte herefter at være ham og Livets lyse Magter tro. De kommer hjem som fortunlede og forvandlede, de er berusede af Aandens søde Vin,

og begynder at tale i Tunger, i et Sprog ganske andet end det, Folk er vant at høre fra dem, skjønt Ordlyden er den samme. De har havt en Aandens Pinte-fest og kjendt Ildtungerne over sine Hoveder. Guds Aand har trykket paa den usynlige Knap i deres Hjerte, hvorved deres hele daarlige Fortid iprængtes i Luften. Denne Historie vil mange kunne berette, som er pludselig ombendte, og som er blevene trofaste mod sit Kald. Hvad viste der sig ikke ved Haugebevægelsen hjemme? Ikke alene Mændene blev grebne, men unge Kvinder stod op i Forsamlingerne og prisede Gud og drog ud og forkyndte hans Navn. Naar vi tænker paa, hvad dette vil sige, tænker paa den Trældom, hvori baade Engdestil og gammel Tænkemaade binder de norske Bondest kvinder, paa den uhyre Blyhed de har for at yttre sig og bare udtale sin Mening i privat Lag, endlige da offentlig, naar vi tænker paa dette, da forstaar vi, at der maatte en underlig Aandens Magt til for at veire hen alle disse Hensyn og lade den norske Bonde, der er saa saar for Spot og saa ræd for at gjøre noget, som ikke alle andre gjør, optræde mod Lov og Orden og villig tage Fængsel og Straf for Guds Ords Skyld.

Hvad er det da, vi staar ligeoverfor her? hvad er det, disse Begivenheder i Historien og dens daglige Liv fortæller os? Mange vil sige, det viser bare, at man kan ophidses sin egen Fantasi, saa at man virkelig tror paa og føler sig styrket ved en Indbildning, en Drøm. Denne Forklaring forslaar ikke. Thi den, hvem det gjælder, har slet ikke ophidses sin Fantasi, det har kommet over dem mod deres Vilje saa at sige, som noget fremmed, der er traadt ind i deres Natur og har balt Forstyrrelse. Nei, Guds Aand er en Virkelighed ligeaa meget som Menneskets Aand er det; den er en usynlig Virkelighed, ligesom Elektriciteten er en usynlig Virkelighed, og er ikke det mindste mindre virkelig, fordi den er usynlig. Vi ser den ikke, vi hører den ikke, vi maaler den ikke, og dog føler vi dens velvillende, styrkende Nærværelse, naar vor Aand er oppe i begejstrede Dieblkke, naar det labe, usle svinder, og vi føler vor Aand, forfrisket som af et Bad, stige ren op mod sin Staber og Fader. Og Aand virker paa Aand, den taler og hvister gjennem Menneskets Aand, den har ingen anden Vej. „Guds Aand vidner med vor Aand, at vi ere Guds Born.“ Guds Aand er den usynlige Finger, der trykker paa Knappen, saa den elektriske Funke ledes ind i vor Aands Kammer, og dens Virkning beror paa, hvormegget Sprængstof der findes derinde. Spørg Jesus, om ikke Guds Aand er en Virkelighed? Hvad skulde det nytte til, at han, hvergang han var træt og mismodig, søgte Ensomheden for at bede til Gud? og at han altid reiste sig forfrisket fra denne Bon? var det blot den Nydelse og Vettelse han søgte at faa udøse sine Tankter for nogen, ligesom naar man taler fortrolig med en Ven? Nei, han sit ogsaa noget igjen, Venner, en Engel kom og trøstede ham, som der saa vakkert staar i Skildringen af Kampen i Getsemane —, Duen kom over ham som ved Jordans Elv, og Guds Aand fyldte hans Aand, flod som jød Vin ind i det aabne Kar. Og naar vi spørger: hvorledes skal vi faa Guds hellige Aand? da svarer vi: ved at gjøre som Jesus, aa b n

os for den. Ved at slippe Stykke for Stykke af alt det, som thngede hans Sjæl, ved at samle sine Tanker bare paa dette ene Brændpunkt: Gud, forvandlede han hele sit Væsen til en aaben Blomstertalt, der strakte sig op mod Sol og mod Dugg. Jo mere vi kan forvandle os selv til aabne Kar, færdige til at modtage Guds Naade, jo mere vil vi føle Virkeligheden af den og Styrken af den. Pintsemiraklet, om vi ynder at kalde det saa, er ikke noget Mirakel enestaaende for den første Pintsedag og for Apostlerne og Disciplerne alene, det skal forvandles til en daglig Naturlov, hvis vi bare vil. Hvis de, som falder sig kristne Menigheder nu, virkelig var det, virkelig havde Guds Aand som bærende Kraft i sin Midte, virkelig kjendte Jubelen og Styrken af det i Sandhed at høre Gud til, at være hans Barn, hvilket Liv i Aand kom vi ikke da at føre, hvilket travlt Arbejde blev der da ikke paa at udbrede Guds Rige i det smaa, hvor vilde vi ikke blive ivrige i at brude med alle de Hindringer, der lægger sig i Veien for Kristnenlivet: Drikken, Skjorlevnet, raa Snak, Banding, slet Selskab. Hvor vilde vi da ikke føle os lykkelige i vore Hjem og stræbe at faa andre lykkelige!

Aand — Aand — hvis vort Samfund bare tørstede efter Aand, og hvis bare denne Tørst efter den levende Gud gjemte sig dybest nede, som Grundtonen i vort Samfunds aandelige Længsel. Men det er ligesom Menneskene saa gjerne springe forbi det, som ligger nærmest, og gribe efter det, som ligger længre borte. Og nu er der jo et Kapløb efter Penge og Lufsus, der kvæler ligesom alle højere Aandens Røster. Vel — lad Menneskeheden løbe sig træet efter Guldstjernen hernede, de vil omsider vende sig livslede, utilfredsstillede, ydmygt bedende til den himmelske Stjerne og bede om lidt Aand til at stille Trangen hos deres visnede og forkrøblede Sjæl. Lad den moderne Litteratur længe nok prædike Rjødets Evangelium, Moralens og Kristendommens Død, med en vis Trodsens og Harmens Begeistring, og lad de unge Mænd for en Stund prøve at sætte Rjød i Høisædet istedetfor Aand, Naturdrifter istedetfor Aandsdrifter, — de vil snart gaa træet, og ledet af det gode Instinkt, der dog er nedlagt i Menneskeracen og givet udødeligt Liv, vende sig bort fra den Naaddenhedens Sump, de er komne op i, og forstaa, at Aanden er Herskermagten i Verden, og kun hvor Aanden hersker, er det værdt at leve.

Jeg besøgte en Dag en Familie, som hører min Menighed til, og de fortalte mig om en Gut, som boede ved Siden af, og som hver eneste Aften, naar han kom hjem, aabnede Bibelen og satte sig til at læse og bede. Og de saa, hvor han ofte hulkede, og de saa hans sværmeriske Ansigt løftet mod Himlen ubevægeligt for lange Stunder, og de syntes saa Synd i ham. Jeg synes nu slet ikke Synd i ham. Vel kan der nu i den første Opvækkelses Tid blande sig meget usundt Føleri og Sværmeri ind i hans Religiøsitet; men den unge Mand er dog rigtig vendt, og trods Sværmeriet vil han føle Aandens Pintsefest der paa sit stille Kammer, han vil føle sig gennemvarmet og styrket af Guds Aands Nærvarrelse, fordi han vil til Aand, længes til Aand, aabner sit hele Væsen for Guds Aand. Jeg synes ikke Synd i ham, jeg vilde tvertimod ønske, at mange af

mine Menighedslemmer sølte denne samme Lyst efter Gud og Glæde i Gud, som denne unge Mand sølte, om det end kunde yttre sig paa en anden Maade end at sætte sig slavisk nedfor og læse i Bibelen. Guds Aand lever ikke alene i Bibelens Blade, den lever først og fremst i alle bankende Menneskehjerner, der er gode og vil godt; den lever i alle gode Ord, i alle gode Gjerninger, der har været dryssede ud over Jorden for at lindre Medbrødres og Medsøstres Nød; den lever i Kunsten, den lever i Litteraturen, naar denne er baaren af Renhed, af Lyst til at frembringe godt; den lever i Menneskers Tale og gode Dine og venlige Smil; den lever i alt, som viser Kjærlighed paa Jorden. Maatte da den Aand sænke sig ogsaa over os og styrke os til al god Gjerning!

Den liberale Treenighed*).

(Trinitatis Søndag.)

Tekst: Rom. 11. 33—36.

At Treenighedslæren har slaaet fast Fod i den norsk-lutheriske Kirke, det ser vi af, at der er en Søndag særlig viet den, Trinitatis eller Treenigheds-søndag, og at de følgende Søndage nævnes efter den, første, anden, tredie Søndag efter Trinitatis o. s. v., saa at denne Søndag med sit Dogme kommer at indtage en Hovedplads. Vi ser det endvidere deraf, at den er kommen ind i Ritualet, som læses hver Søndag, at den har gennemtrængt Salmerne, at den har taget den gamle Døbeformel, der intet har med den at gjøre, i sin Tjeneste, idet denne forvandskes derhen, at man døbes i Navnet Gud Fader og Gud Søn og Gud den Helligaand, en Døbeformel, som intetsteds findes i det nye Testamente, hvor der nemlig blot tales om Faderens, Sønnens og Aandens Na'm, og hvori Ordet Gud slet ikke findes. Et Dogme, der i den Grad har erobret sig en Plads i Menneskenes Bevidsthed, maa hvile paa en Sandhed, maa have en vis Mening i sig, ellers kunde det ikke slaaet saaledes ned; thi Menneskeheden er dog ikke som Helhed betragtet taabelig eller overtroist. Men at ikke Meningen kan være den, som vor Tids almindelige Theologi har lagt i Dogmet, sees af, at det, som det nu udtolkes, simpelthen er en „Forgudelse af Selbmodsigelser“. Den athanasianste Troesbekjendelse, som efter Theologernes Mening fremstiller Treenighedslæren skarpest, gjør sig det formelig til Opgave at stille disse Selbmodsigelser til Skue. Den siger nemlig saaledes: „dette er den rette kristelige Tro, at vi ære én Gud i en Trefoldighed (af Personer) og Trefoldigheden i Enheden, idet vi hverken sammenblande Personerne eller adskille Væsenet. En er nemlig Faderens Person,

*) For en stor Del af denne Prædiken er jeg Tak skyldig til Sinduen Resjub Chunder Sen.

en anden Sønnens, en anden den Hellig Aands. Men Faderens og Sønnens og den hellig Aands Guddom er én, Helligheden lige stor, Majestæten lige evig. Som Faderen er, saadan er Sønnen, saadan den Hellig Aand. Ustabt er Faderen, ustabt er Sønnen, ustabt den Hellig Aand. Umaaalelig er Faderen, umaaalelig er Sønnen, umaaalelig er den Hellig Aand. Ewig er Faderen, evig er Sønnen, evig er den Hellig Aand. Og dog er der ikke tre Evige, men én Evig. Ligesom der ikke er tre ustabte, eller tre umaaalelige, men én Ustabt og én Umaaalelig. I lige Maade er Faderen almægtig, Sønnen almægtig, den Hellig Aand almægtig, og dog er der ikke tre Almægtige, men én Almægtig. Saaledes er Faderen Gud, Sønnen Gud, den Hellig Aand Gud, og dog er der ikke tre Guder, men én Gud“, o.s.v.

Dette gjør affurat samme Indtryk paa mig, som om jeg vilde læse: sort er sort, og hvidt er hvidt, og dog er ikke sort sort og hvidt hvidt, men sort er det samme som hvidt. Det er, som Albert Reville bemærker: „Treenighedsdogmet udstiller sine Modsigelser med utilhyllet Aabenhed. Guddommen er delt i tre guddommelige Personer, og dog danner disse tre Personer bare én Gud. Af disse tre eksisterer bare den ene i sig selv, de to andre udleder sin Eksistens fra den første, og dog skal disse tre Personer betragtes som fuldkommen lige.“

Men Selvmødigelse har dog til alle Tider, af alle Mennesker, været betragtet som Kjendetegn paa Vildfarelse, paa Begrebsforvirring, paa Løgn; og dette maa gjælde saavel guddommelige som menneskelige Ting; thi Gud er jo Indbegrebet af al Sandhed og kan ikke modsig sig selv, end sige være en Selvmødigelse.

Og fra Jøderne, hvis Stolthed var deres ene udelelige Gud, i Modsætning til Hedningernes mange, kan denne Trespaltning i Guddommen ikke være kommen. Fra Jesus er den heller ikke kommen; thi vi finder ikke i hele det nye Testamente, hverken i de Ord, som er lagte i Jesu Mund, eller i nogen af de andre Forfatteres Mund, et eneste Ord, der kan oversættes med Treenighed, eller som udtaler et saadant Dogme, da Stedet (1. Joh. 5, 7) bitterlig er falskt og kastet ud af det nye Testamente baade af Luther og af den sidste amerikansk-engelske Oversættelse.

Hvorfra er da denne Lære kommen? Og hvad Mening er der i den, naar den theologiske Mening, udtrykt i den athanasianske Troesbekendelse, ikke kan være den rette?

Jo, den Tanke om en Trespaltning i Guddommen er kommen fra Hedningerne, og gennem Hedningespekulation har den faaet Indpas i Kristendommen. Vil vi undersøge de forskjelligste, tænkende Hedningereligioner, vil vi finde, at de alle taler om en Trehed i Guddommen, som dog derfor ikke behøver at sige det samme som nogen Treenighed.

I Hinduernes gamle Religion, Brahmanismen*), fremstilles Guddommen

*) Følgende historiske Oplysninger fra: „Bible Myths and Parallels“.

som een i tre Former, Brahma, Vishnu og Siva. Brahma er Skaberens, Vishnu Opholderen og Siva Nedelæggeren eller Omformeren. Duen var Symbolet for den sidste, ligesom for den Kristnes Helligaand. Man fortæller om en andægtig Hindu, der blev overbevist om, at han bare skulde tilbede én Gud, og derfor henvendte sig til Brahma, Vishnu og Siva saaledes: „O I tre Herrer! vid, at jeg erkjender kun én Gud; oplys mig derfor om, hvilken af Eder er den sande Guddom, at jeg maa henvende mine Bøtter og min Tilbedelse alene til ham.“ De tre Guder aabenbarede sig da for ham og svarede: „Vid da, Andægtige, at der er ingen virkelig Forskjel imellem os; hvad der synes saa for Eder, er blot Skin; det ene Væsen viser sig under tre Former, men det er bare ét“. Man har fundet et Billedhuggerarbejde af umaadelig Velde, der fremstiller tre Hoveder forenede til et, og som vidner om denne Hinduernes Tredeling af Guddommen. Buddhisterne, der gjorde deres Lærer Buddha til Gud, ligesom de Kristne gjorde med Jesus, spaltede ogsaa ham i en Trehed af Former. Og man har fundet Billeder, der fremstiller denne Trehed, benyttede som Billeder i Kristentkirker, for der at fremstille Treenheden. De gamle kinesiske Rejsere offrede høitidelig hvert tredje Aar til „Ham, som er En og Tre“.

Under Symbolerne en Vinge, en Jordfugle og en Slange, finder vi Treheden i Guddommen fremstillet hos de gamle Egyptere. Thulis, en mægtig Herster, som en Tid regjerede over hele Egypten, raadspurgte en Gang Serapis-Oraklet i disse Ord: „Sig mig, om der var nogeninde nogen større end jeg, eller der nogeninde vil blive nogen større end jeg?“ Oraklet svarede: „Først Gud, saa Ordet og med dem den hellige Mand, alle disse er af samme Natur og udgjør bare et Hele, hvis Magt er evig. Gaa bort hurtigt, Dødelige, du som bare har et usikkert Liv“.*)

Dette, at kalde Kristus Ordet eller Logos, som vi finder det i det fjerde Evangelium, er altsaa af ægyptisk Oprindelse og anvendt, længe før Kristendommen var tænkt paa. Vi finder ogsaa Apollo kaldet „Ordet“, ligesaa Merkur. Den græske Filosof Plato antog denne Benævnelse paa Gud, der træder ud af sig selv som skabende Kraft; den jodist alexandriske Skole optog disse Spekulationer og Navne, og fra dem er de komne ind i det fjerde Evangelium og Kristendommen.

Æthioperne og Kaldæerne tale ogsaa om et guddommeligt Ord, der har skabt og styret Verden, men gjorde denne Skabning underordnet Gud.

Grækerne erkjendte ogsaa en Trehed i Guddommen. Naar Presterne offrede til Guderne, blev Alteret tre Gange overstænket med helligt Vand og ligesaa Folket, der samlede sig rundt det. Røgelsen blev tagen fra Røgelsekarret med tre Fingre, og strøet paa Alteret tre Gange. Dette blev gjort, fordi et Orakel havde erklæret, at „alle hellige Ting burde inddeles i tre“. Plato, som i sin Filosofi optog Ideen om et Guds skabende Ord, var studeret af Kirkeskædere

*) Higgins, Anacalypsis, Bind II, S. 14.

med Iver og betragtet som den Skolemester, der skulde opdrage Hedningerne for Kristus, ligesom Moses gjorde det med Jøderne*). Og Justinus Martyr, der skal forsvare den kristne Religion for Keiser Antoninus Pius siger, at Hedningerne bør ikke bebrejde de Kristne for at tilbede „Ordet“, som var hos Gud, og som var Gud, da de gjorde sig skyldige i det samme. Og Hedningen Celsus, der skarpt kritiserede Kristendommen, siger, at de Kristnes Logoslære eller Lære om Ordet bare er et Laan fra Hedningerne, som de har misforstaaet.

Hos de gamle Romere, hos Perserne, hos Phønicierne finder vi den samme Træthed i Guddommen; ja man har fundet et Billede af den gamle vandalste Gud Trigloss afbildet med tre Hoveder. De gamle irske Druider havde det samme. Ja selv mellem de gamle Meksitanere og Peruvianere og paa Øerne i det stille Hav har man fundet Læren om en Gud som Fader og en Gud som Søn og en Gud som Aand, fremstillet under Stikkelse af en Augl. De katolske Missionærer kunde ikke forklare dette mærkelige Særshyn — thi Meksitanerne lærte endog, at Sønnen var født af en Jomfru — paa anden Maade, end at det var Djævelen, som havde stjålet dette fra Sandheden og lært de arme Hedninger det.

Hvad er det da, som har bragt Menneskene til at drømme dette fra Hindustans tropiske Dale til Siberiens Isfletter, fra Irelands Ø til Japans svømmende Haver, fra Ægyptens Sletter til Meksikos og Perus Bjerge? Noget maa det være, et saadant mærkeligt, historisk Fænomen kan ikke være meningsløst. Kristendommen kunde ikke have laant denne Tanke fra Hedenskabet og udviklet den paa sin Vis, medmindre der var noget i den, som tiltalte og tilfredsstillede en Trang i Mennesket. Meningen er den, at Mennesket ikke kan tænke sig eller taale en Gud, der sidder i uendelig Tomhed, uden noget skabt omkring, eller at den Skabelse, som udstømmer fra ham, intet har med ham at gøre. Og dog er Gud, mente mange, saa uendelig ophøiet, at han intet kan have med Materien ligesom at gøre. Han maa skabe, eller lade udstømme af sig en Aand eller et Væsen, gennem hvem Verden skabes, i hvem den lever, hvem den tilhører, og af hvem den dømmes. Saa bliver Tanken om Sønnen eller „Ordet“ til som en særskilt Skabning, samt Skabningsrækten af Mennesker, gjort i Sønnens Billede til hans Eiendom, til Lighed med ham i Auldskommenhed, naaet ved Udvikling, for at de ogsaa kan blive Sønner. Men hvad skal blive Bindeleddet mellem Skaber og det Skabte, eller mellem Sønnen og Faderen, og Sønnen og hans Skabning. Her kommer Tanken om Aanden frem, den Kraft, der forbinder Skaber og Skabt, der dygtiggjør det Lave til at løfte sig til det Høie, der gjør alt Levende til et højere Liv. Dette og lignende er Tanterne, der har spøgt i Menneskehjernerne og skaffet sig mere eller mindre frasse Udtryk i de forskjellige Mythologier. Dette er det ogsaa, som er Livet, Kjernen, Meningen i den kristne Treenighed.

*) Se Chambers Encyclop., Art. Pla'o.

Vi taler om, at Gud skabte Verden. Der var altsaa en Tid, da den ikke var, da intet var uden Gud. Vor Fantasi kan næppe fastholde sig en Tante, den blir for fælen, for uhyggelig, og vi har i alle Fald intet med Gud at gjøre, for vi er blevene til. Intet er til — lad os tænke os sig Tilstand, hvis vi kan. Tiden er ikke til, Rummet er ikke til, Diet og Dret er ikke til for at se og høre, og hvis de var til, vilde de intet se og høre; thi der er intet — uendelig Tomhed, uendelig Stilhed, uendelig Dø, Mørke oppe, nede, foran, bag, ingen Dag, ingen Nat. Det synes som et eneste Dødens Rige, og dog er der Liv, Kraft; thi Gud er. Men denne Kraft ligger uudfoldet, slumrende, taus. Dog pludselig forvandles alt. „Gud talte, og det skede, han bød, saa stod det“. Skabningen begyndte at rulle frem, Sol, Maane, Stjerner, Hav, Fiske, Fugle, Dyr, Blomster, Buske, Træer, Menneſter — alt mylrer det frem gjennem Milliarder af Aar, med en uendelig Livskraft til at udvikle og formere sig i en aldrig endende Livsproceſs, under skiftende Former, med et intelligent Maal for Dø: det at naa tilbage til sit Ophav Gud, ved at aſpejle hans Herlighed mere og mere. „Bliv Lyſ!“ det var Skaberordet, som fødte Verden, og som vedbliver at føde Verden dag i dag. Det Ord ruller over Menneſteſlægterne i Nord, Syd, Øst og Veſt, og ſkaber og ſkaber, indtil man er blevet Lyſ, har naaet Fuldkommenheden. Det er ikke nok, at være bleven et Menneſte; dette Menneſte og hele Samfundet af Menneſter maa ſtige og vokſe fra det lille Barn og fra den vilde Barbar, vokſe ved Kultur og Opdragelſe, til Barnet og Barbaren er bleven bevidſt Mand, og Manden er bleven Guds Søn. Sønneforholdet til Gud er det ſiſt mulige Led i al Skabnings Udvikling. „Den ſiſte Aabenbaring af Guddommen er guddommelig Menneſtehed“. Al ſand Religion kan ikke nøie ſig med at drømme en Gud, ſkilt fra al Skabning, orkeſløs, ſtiv, indeſluttet i ſig ſelv. Den kræver, at denne Gud ſkal blive Fader: han maa føde noget af ſig. Og i Navnet Fader ligger tillige indeſluttet Navnet Søn eller Barn. Tro paa Faderen og Tro paa Sønnen eller Barnet hører uadſkillelig ſammen. Blomſten, Træet, Fiſken, Fuglen, Dyret, Menneſtet kan alle kaldes Guds Børn, ſaaſom Gud er alles Skaber eller Fader. Men i den høieſte Top af Skabningsrækken, i Menneſtet altsaa, maa vi finde den, ſom fuldkomneſt og bedſt kan repræſentere Sønnen eller Barnet. Og i denne Menneſterække maa vi igjen udplukke den, der har naaet høieſt, ſom den, der fuldkomneſt repræſenterer for os „Gud aabenbaret i Kjød“. Og her kommer da hver Religion med ſit Ideal, Buddhiſterne med Buddha, Taoiſterne med Lao Tſe, Meksikanerne med Quetzalcoatl, Muhammedanerne med Muhammed, Jøderne med Moſes, de Kriſtne med Jeſus af Naſaret. Og for rigtig at tilkjendegive ſin grændſeløſe Taknemlighed og Erbødighed for denne Aabenbaring af Guds Kraft i Menneſtet, har de fleſte gjort diſſe Menneſter til Guder. Hvad vil alt dette ſige? Det vil kun ſige, at der er en Vængſel over hele den vakte Menneſtehed efter Sønneforholdet til Gud, og efter at ſe dette udtrykt i en levende Menneſteſtiffelſe. Og dog kan ikke det, at en enkelt Menneſteſtiffelſe naar Fuldkommenheden, blive

not for os. Hvad nytter det, at vi har et Mønster, naar vi ikke følger Mønstret? Naar Millioner gaar under i Ulydighed og Synd, hvad kan da en Enkelt Sønneforhold nytte til? Alle ønsker at forblive frelst. Gud vil, at alle Menneſter ſkal blive frelste, ſiger Paulus. Derſom der gives Sønneforhold, ſaa er det nødvendigt, at det ikke udbitler ſig blot i et enkelt Individ, men i hele Menneſteſlægten. Almen Frelſe er Stabningens Beſtemmelse. Den magtſjaalne og nedværdigede Menneſkehed trænger ikke en enſom Fyrſte, prydet med alle Himlens Rigdomme og Herligheder, men hvad den trænger, er, at alle Menneſter ſkal blive ſom Fyrſter, med Herlighedens Kroner paa ſine Hoveder. Stabellens Opgave var ikke at frembringe én Kristus, men at gjøre hvert Menneſke til en Kristus, ligedannet med ham. Kristus var blot Midlet, ikke Endemaalet. Han var Veien. Naar Jeſus kalder ſig eller blir kaldet „Døren“ til Gud, „Veien“ til Gud o.ſ.v., viſer det, at han ikke ſelv betragtede ſig eller blev betragtet ſom Gud. Gud har aabenbaret ſig i hver fuldkommen Søn — enten vi kalder denne for Buddha eller Jeſus — for at denne Søn ſkal gaa gjennem Menneſkehedens hele Bredde og Længde, oplyſende og helligende alle Menneſkenes Slægter med Guddommelighedens Straaleglans. Sønnen, Sønnen, Sønnen, opſtanden overalt, i alle Nationer og Aldere. Den enbaarne Søn, ſamlende de mange Sønner og Døttre ind til det rette Barneforhold til Gud. Det guddommelige Barneforhold, ſom en Elv af Lys og Liv, der bærer Menneſteſlægten med ſig mod Himlen.

Men ſkorledes ſkal dette ſke? Ja der møder vi den hellige Aand. Guds egen hellige Aand, ikke nogen Perſon, men Guds egen hellige Beaandſe af vor Aand bærer Kristuslivet ind i Hjerterne og Sjælene til alle Menneſter, bryder ned og tilintetgjør Menneſkealdres Synder og Uretſædigheder og gjør alle Menneſter til Deltagere af et guddommeligt Liv. Det er Duen, det er Pinfesflammen, der daler over os, kvælende Slægtens Kjødighed og bringende Himlen ned paa Jorden. Og ſaaledes ſkal Mand efter Mand, Kvinde efter Kvinde bæres kristuslig ind til Faderens Hjem i Himlen, og derved er Stabellens ſtore Maal naaet. Dette er Historien om Faderen, Sønnen og Aanden. Gud, Brahma, Allah, Jahve, hvad Navn han end kaldes med, ſidder paa Toppen alene i ſin majestætiske Herlighed. Saa bryder Stabellens Straaler ud fra ham, aabenbarende overalt hans Liv. Naar denne Aabenbarelse har naaet ſin Fuldkommene i en Menneſkeſtand, da er Sønnen der, da er „Ordet blevet Kjød“. Naar dette Sønneforhold tvinger ſig Veien gjennem Verden, og løfter Menneſter op til Gud, da er Aanden der. Guddommelig, ſom er kommet ned til Menneſkelighed, det er Sønnen. Guddommelig, ſom bærer Menneſkelighed op til Himlen, er den hellige Aand. Det er hele Frelsens Filoſofi, det er den korte Historie af menneſkelig Forløsning. Hvor ſkøn, hvor tilfredsſtillende for Sjælen! Faderen aabenbarer altid ſin Viſdom og Naade i Stabningen, indtil den tager Form af rent Sønneforhold i Jeſus, og ud af den ene lille Kristusſæd udbitler ſig en hel Høſt af ſig uendeligt fornyende Kristuser. Gud

kommande ned og gaende op — det er Skabelse, det er Frelse. Faderen, Sønnen og den hellige Ånd. Skaberen, Menneftemønftret, Helliggjøreren. Jeg er, jeg elsker, jeg frelser. Den taufte Gud, den fig aabenbarende Gud, den livsfornyeende Gud. Og dog er der ikke tre Guder, men én Gud, fkjønt denne ene Gud aabenbarer fig paa mange Maader. Lad ingen menneftelig Fantafi trække Mangguderi ud af dette. Lad ingen lyvende Læber fige, at Kristus kom for at lære os tre Guder. En var hans Gud, den fomme igaar, idag og beftandig.

Man har kaldt Jesus af Nafaret et „Gudmennefte“. Dette Ord er e theologift La vet Ord, det findes ikke brugt af Jesus felf eller af nogen af det nye Testaments Forfattere. Vel, Ordet rettelig forftaaet indeholder en Sandhed men Ulykken er, at man har gjort dette Gudmennefte til en Menneftegud. Der er ftor Forftjel paa de to Ting. En Menneftegud, med to forftjellige Naturer i fomme Perfon, er uforftaaelig, ja ufand og taabelig; han er en Vogn og et Fantafiværk. Mennefte maa blive Mennefte, og Gud blive Gud; de fan ikke røres ihop uden at forvirre. Men et Gudmennefte i Betydningen af et Mennefte, fom er bleven Gud ligt, faa megetfom Mennefter fan blive lige Gud, det er ganffe forftaaeligt. Vi fan ftudie for Tanken og høie os for den i Ærbødighed; men der er ingenfomhelft Modftigelfe i den, den er fuldkommen fornuftig. Mennefte forbliver Mennefte, det guddommelige er blot fihdt ind i dets Natur fom en blivende og ftyrkende Kraft. For os Kristne ftaar Navnet Jesus for at betegne denne Ide af et Gudmennefte, et Fuldkommenheds Ideal, og det er den blivende Betydning af Jesus gjennem alle Tidsaldre, fom er uafhængig af alle kritifte Siftninger af Hiftorierne om ham. Han bruger felf det Udtryk om Menneftet, at dets Beftemmelfe er at guddommeliggjøres, „blive fuldkomment, fom vor himmelfte Fader er fuldkommen“. Men Jesus taite aldrig om fig felf eller om nogen Mennefter fom Mennefteguder. Ved i fin Fortøftning at forvandle Gudmennefte til at mene Menneftegud, anden Perfon i en Guddom, har Ortodoksien ftabt en grupvækkende Taabelighed ud af Jesus. Kan et Mennefte da nogenfinde blive Gud? Nei, men det fan blive ligt Gud. Kan en Søn nogenfinde blive fin Fa'r? Nei, men han fan blive ligt fin Fa'r. Faderen forbliver Fader evindeligt, og Søn forbliver Søn evindeligt. Jesus var ikke, er ikke, vil ikke være Gud Fader. Han er fimpelthen Repræfentant for Mennefteheden, hvori Guddommen dvæler. I ham fer vi Menneftenaturen gjort fuldkommen ved troft Tilegnelfe af guddommelig Natur. Og netop heri beftaar Betydningen af Jesu Liv og Gjerning. Han vifer os, hvortledes vi fan ophøie vor Natur ved at gjøre den mer og mer guddommelig; hvortledes vi, uagtet vi beholder vor fulde menneftelige Karakter, alligevel faar mere og mere Del i den guddommelige Karakter. At fige, at Jesus af Nafaret var væfensét med Gud Fader og var til fra Evgighed af, eller at han blev til Faderen, er et Forræderi mod den oprindelige Kristendom. Alle Kirtefædre før Kirtemødet i Nicæa, Juftin, Tertullian, Origenes forftæbte alle en faadan Tanke.

Den er Oprør mod Golgatas Hærste. Kristus ønskede ikke at være ét med Faderen, anderledes end vi skal være ét med ham. Han var Faderens Søn, en Skabning. Han glædede sig i Titlen „Guds Søn“, skjønt han selv ydmygt foretrak at kalde sig „Menneskens Søn“. De Disciple af ham, som nu kalder sig ortodokse, paaberaaber sig for ham noget, som han aldrig paaberaabte sig selv. Sig gladelig, at han var Guds Søn, men ikke, at han var Gud, og vi vil blive enige et langt Stykke. I ham er det sande Sonnesforhold fuldbyrdet og herliggjort. Gjennem Sonnesforhold er Forsoning opnaaet, Forsoning af den faldne Menneskeslægt til Gud. Vi ønsker ikke to Guder.

Jesús af Nazaret kom med noget Nyt. Han var forskjellig fra Moses. Han saa ikke Gud i den brændende Tornebust, men i det brændende Menneskehjerte, som er optændt af Andagt, af Længsel mod sit evige Ophav. Moses var en stor Profet; han repræsenterer Samvittigheden, han er Loven, sat i Kjød og Blod. Han repræsenterer ikke Kjerligheden. Han var ikke Sonnesforholdet, sat i Kjød og Blod. Gud vilde i Jesús gjøre kjendeligt mellem Menneskene, at han var Kjerlighed. Han ønskede Verden forsonet til sig ved Kjerlighed, sonlig Kjerlighed. Frugtens gamle Testamente var overstraaet af Kjerlighedens og Sonnesforholdets Evangelium, og Sønnen tog Lovgiverens Blods. Hvorfor da tale om Gud, som stiger ned og blir Menneske i Jesús af Nazaret? hvorfor tale om Kristus som en anden Guddom? hvorfor søge en Gud Nr. 2? Der er ikke Rum for to Guder. Skabningen afskyr Afgudsdyrkelse og staar fast ved den ene Gud. Men vi længes efter at se Guddommelighed aabenbare sig, straae ud i et Menneske, og derfor elsker vi det nye Testaments Søn, som Gud har givet os, for at vi ogsaa skal blive Sønner og Arvinger. Vi har Faderen over og Sonnen foran os. Men dersom vi siger, at Kristus er vor Gud og Skaber, selve Faderen i menneskelig Stikkelse, da findes der ingen Søn i vor Theologi. Da maa vi endnu som Jøderne lede efter Sønnen; den lovede Messias maa endnu komme. Derfor bort med denne mythologiske Figur af en Mandgud, en Gud Nr. 2. Det er ikke Historiens Kristus. Historiens Kristus er Kjød og Blod af Sonnesforholdet, et Eksempel og en Velsignelse for hele Verden. Vil man tilbede Kristus, saa tilbeder man sig selv, man tilbeder Menneskehedens Mulighed; det er Broder tilbedelse, ikke Fader tilbedelse. Dersom man modtager Kristus som Guds Søn, maa man ogsaa stolt forkynde ham som vor Broder; det er Menneskeheden, som æres i Sønnen. Den dybsindige Lære om Kristus som Guds Ord eller Fornuft, som er fremlagt i første Kapitel af det fjerde Evangelium, hvor er den ikke sand, skjønt den er bleven saa jammerlig forvansket af Theologerne, som paa den har bygget Jesu Guddom. Det er Guds Livsfunkte, som hviler i Gud, før Verden er bleven til. Saa springer den ud i Skabningen, som bæres oppe ved denne Livsfunkte. Den bor ikke alene i Mennesker, men i Planter, i Dyr. Hvor der er Intelligens, eller hvor der er mindste Spor af Instinkt, der dvæler Guds Livsfunkte, Guds Ord, Guds Kristus. Det er dette Guds Ord eller denne Guds Fornuft, som oplyser

hvert Menneske, der kommer til Verden, siger Forfatteren af det fjerde Evangelium. Dette forstod ogsaa de ældste Kirkesædne. De taler om dette Guds Ord, denne Kristusfæd, boende i Sokrates, ja de saa den i den barbariske Filosofi og i den græske, hedenske Litteratur. Her menes ikke Personen Jesus af Nasaret, men Guds Livsfunkte, Guds Ord, som levede og luede i alt, der har Vidne om Gud, har frem Stykker af Sandheden. Det er Kristus, som er i Verden før Jesus. Han er i Grækenland og Rom som i Egypten og Indien. Han bor i de gamle Digteres og Profeters Sagn og Sange. Han lever i alle Lande og til alle Tider. Han er ikke et Monopol for nogen Nation eller Sætt. Al Litteratur, al Videnskab, al Filosofi, al Værdom, der er i sand, hver Form af Retfærdighed, hver Dyd, der er overensstemmende med Sonneforholdet til Gud, er den sande Kristus, som alle Tidsaldre ophøje. Vi Kristne tro, at Mennesket Jesus af Nasaret har udviklet høiest den Kristusfæd, som er nedlagt hos alle Mennesker. at han derfor klarest gjenspeiler Gud i Menneskeverdenen. Men det samme Guds Ord eller den Kristus, som boede i Jesus, er ogsaa spredt i alle Skoler af Filosofi og Religion, spredt i alle Mænd og Kvinder, Øst og Vest, spredt som mangfoldige Kristusprincipper, mangfoldige Stykker af Kristusliv, Stykker af Sonne- og Datterforhold til Gud, der higer efter den Fuldkommenhed, som dette Forhold naaede hos Personen Jesus af Nasaret. Sum op alt det sande og skjønne og gode i Menneskehedens Liv, og da har du, hvad de ældste Kristne mente med Udtrykket „Guds Ord“, som tilsidst skaffede sig sit høieste Kjobudtryk i Jesus af Nasaret. Men dette „Guds Ord“ er ikke bundet til ham. Det har som sagt været i Verden før ham, det skal blive i Verden efter ham; „thi det oplyser hvert Menneske, som kommer til Verden“, siger det fjerde Evangelium. Det er indvædet som Traade i hver Mands og Kvindes Sjæl. De har Evner med andre Ord til at blive Guds Sønner og Døttre, blive lig Jesus. Hvadsomhelst i Eder, som er godt og helligt, er Guds Søn. Jesus er for os bare Navnet paa det fuldkomne Sønneforhold. Derfor kaldes han ogsaa af Paulus „Midleren“ mellem Gud og Mand. Du kan nemlig ikke naa Gud, uden ved at blive hans Søn eller Datter. Jesus har været hans fuldkomne Søn, tror vi Kristne, derfor rækker han ligesom Gud én Haand og Menneskene, sine Brodre, den anden, og vil drage dem op til ogsaa at blive saadanne Sønner som han. Der er ingen anden Vej end gjennem Sonneforholdet, derfor er han „Veien“ og „Døren“. Ikke saa, at han har betalt for dine Synder eller kjøbt dig fri for Straf, men han har vist dig, hvad en Søn vil sige, hvad du maa blive for at naa Gud. Derfor du har vendt dig fra Gud i Ulydighed, vend om igjen og bliv en lydige Søn, og du er forsonet til din Fader. Og Magten til at blive Guds Sønner, faar vi gennem Guds Mands Gjennemskyen af vor Mand.

Det var Jesu af Nasarets Hemmelighed, hvorved han naaede det fuldkomne Sønneforhold, at han lod sig gjennemskyre af Guds Mand. Jesus er et historisk Eksempel, et Billede af trofast Sønneforhold; men at omgjøre dette Billede til en levende Kraft i hver enkelt Mand og Kvinde, det hører Gud til ved hans

hellige Aand. Bøger, Lærere, hellige Mænd og Kvinder kan være Guds Aands Medskabere, men Sønneforholdet skabes kun, naar vi la'r Guds Aand selv lue i vort Indre. Det er Guds Aand, som forvandler den udvortes Sandhed til til indvortes Menighed i de Hjerter, der lytter til Sandheden. Det er Aanden, som lader Jesus blive en helliggjørende Kraft i os. Det er ikke nok at raabe: „Herre! Herre!“; vi maa blive som han. Blev ikke Jesus selv døbt og fyldt med Guds hellige Aand? er ikke det Meningen af den deilige Historie om Duen, som steg ned over ham? Vi maa drage den samme Due ned over vore Hoveder. Vi maa drage vort Gudsliv fra den samme Kilde, hvorfra Jesus drog sit. Guds Aand er det, som lader Kristusfæden, Sønneforholdets Sæd, spire i Hjerterne. Kristus er ikke her, ikke der, men se — han er i n d e n i G d e r. Guds Aand lever i Verden, den viser sig i den gudbeaandede Digters og Talers Ord, i en Mo's og Na's opoffrende Kjærlighed, i Mennekevennens Grublen for sine Brodres og Søstres Vel. Den skulde suge med sine Bingeslag over Præstens Forhyndelse, over Menighedens Salmesang, over vort daglige Livs Færdsel. Den lyder som en manende Røst til os om at reise os, følge ham, Sønnen, for at blive Sønner selv. Den lyder udover Verden som Guds Tilbud: „Hvo som seirer, skal arve alle Ting, og jeg vil være ham en Gud, og han skal være mig en Søn“ (Aab. 21, 7). Dette er vor Lære om Faderen, Sønnen og Aanden. Gud give, Mennekeene snart vilde ønske at være Sønner, sætte sin Gæ, Stoltthed, Glæde og Lykke i at være Sønner, og aabne sit Hjerter som Jesus for Guds varmen, luende Aand, der drager dem ind til Faderens Hjerter.

Et er fornødent.

(Første Søndag efter Trinitatis.)

(Lest: Luk. 10, 38—42)

Det er et malende lidet Familiebillede, dette om de to Søstre fra Betanien. Det er saa sjældent i Evangelierne, vi høre om, at Jesus faar nyde lidt Hvile i et Hjem mellem kjendte og kjære Venner, at det gjør os godt at se ham her i Lasarus' Hus under omhyggelig, kvindelig Pleie. I Johannesevangeliet faar vi høre mere om disse to Søstre, og der staar det meget sigende Ord: „men Jesus elskede Martha og hendes Søster og Lasarus“ (Joh. 11, 5). De har altsaa været godt kjendte og hørt til Jesu varmere Beundrere og Tilhængere, disse tre Sødskende. Martha træder overalt op som den ledende. Hun har været den ældste og Husbestyrerinden, praktisk anlagt og dygtig. Hun fører altid Ordet,

og det ser ud, som om hun eiede Huset, de var i. Det er hende, som i Fortællingen om Lasarus' Opvættelse gaar Jesus imøde, og i hvis Mund disse Ord er lagte: „Herre havde du været her, da var min Broder ikke død! Men ogsaa nu ved jeg, at hvadsomhelst du vil bede Gud om, vil Gud give dig.“ Og senere: „Ja Herre, jeg har troet, at du er Kristus den Guds Søn, den som skulde komme til Verden“. Vi ser altsaa, at Martha her er fremstillet som den, der ikke mindre end Søsteren Maria tror paa og holder af Jesus.

Maria, Søsteren, har været af en langt mere lidenskabelig, følsom Natur end Martha. Hun har været sværmerisk anlagt. Hun sætter sig ved Jesu Fødder for at lytte til hans Tale og glemmer alt omkring sig; da Broderen er død, sidder hun i Huset og hulket; da hun hører, Jesus er kommen, gaar hun ham imøde og falder grædende for hans Fødder. Eiden er det hende, som, da Jesus er Gjest i Broderens Hus, tager et Pund kostbar Nardusfalbe og salver Jesu Fødder og tørre dem med sit Haar. Vi ser, at hendes Hengivenhed for Jesus viser sig paa en langt mere sværmerisk og lidenskabelig Maade end Søsterens. At der har blandet sig virkelig personlig Kjærlighed til Jesus ind i denne Hengivenhed, ligger saare nær at antage, det følger som med Nødvendighed af en Kvindefaratter som Marias. Jeg ser hende sidde der paa Gulbet, med den ene Arm om Jesu Knae, støttet op til dem og stirrende ham ind i Øinene, uden at høre eller se noget andet omkring sig, lyttende og sugende i sig hvert hans Ord. Og Jesus har følt, at hos hende havde han en Discipel, saaledes som han ønskede dem, en Discipel, som baade vilde og kunde forstaa, og for hvem hans Ord klarede op i Hjernens og Hjertets skjulte Kamre, en Discipel, som kunde gaa gennem Ild og Vand for ham.

Det har været brugeligt at fremstille disse to Søstre som Typer, Martha paa En, som er fangen af Berøslighed, Maria derimod som den virkelig fromme. Dette er uretfærdigt mod Martha. I hendes ivrige Opvarmen af Jesus, i hendes Bestræbelse for at gjøre det vel for ham med Mad og Drikke og alt det bedste Huset formaaede, ligger netop et Udslag af Kjærlighed til Jesus. Og jeg tænker alle Husmødre forstaaar dette hos Martha; thi dette er ogsaa den Maade, de fleste skandinaviske Husmødre af Middelklassen viser en Gjest Hæder paa, at de blir borte den hele Tid og lar Gjesten sidde alene i Stuen, mens de bræser og steger i Kjøkkenet, og endelig kommer ind rent udmælede af Rav og Stræb, for at se til, at han forsyner sig vel af al denne gode Mad. Jeg siger, alle norske Husmødre vil forstaa Martha i dette, og de vil ogsaa forstaa, at hun kunde blive lidt ærgerlig, naar hun saa Søsteren lade som ingen Ting, bare rolig sætte sig ned og samtale med Gjesten, mens Kjøkkenet fik skjøtte sig selv, og Martha saaledes fik overtage hele Byrden. Men vi forstaaar ogsaa Jesu Forsvar for Maria og Tilrettevisning af Martha saa godt, — i alle Fald forstaaar jeg det, da jeg saa mange Gange har erfaret det samme.

Tusind Gange heller have Vertinden inde i Stuen, visende Interesse for de Ting, man har at tale om, end se sig selv volde hende saamegen Uro og Strid

og Beføstning bare for Ting, man spiser op i en halv Time. Heller et simpelt Hverdagsmaaltid og et aandeligt Festsmaaltid, end et stort Gilde og saa intet aandeligt Samlingspunkt, ingen aandelige Interesser.

I Jesu Ord ligger ingen Mistro til Martha, ingen Bebreidelse over, at hun holder mindre af ham end Maria, men en Bebreidelse over, at hendes Kjærlighed yttre sig paa den Maade, at hun kan tro, at Jesus satte mere Pris paa hendes gode Mad end paa hendes Selskab, mere Pris paa Legemets Nydelse end paa en Aandens Nydelse. Vi burde læse høit i de fleste skandinaviske Selskaber disse Ord om Martha og Maria; thi der er det Marthaaanden, som raader. Husmoderen vinder ikke mere end at stille i Kjøkkenet fra det ene Maal til det andet og siger med et Suk, naar Gæsterne vel er paa Dør: „Gudsfelov, det er forbi!“ Selskabet er en Byrde istedetfor en Opmuntring, det er bleven en Udefest istedetfor en Glædefest; det har været Maden, som har været Midpunktet, man har samlet sig om, istedetfor aandelig Samtale, Sang, Musik. Og Gæsterne føler, at de bare voldes Besvær, at man helst vilde være dem tvit, at Laget er et nødvendigt Onde, en saadan Storbast af Høflighed en Gang om Aaret. Til alle slige bekhmrede Selskabsholdere lyder Jesu Ord gennem Alirren af Tallerkener og Glasfe: „Martha! Martha! du bekhmrer dig og forstyrres ved mange Ting. Et er fornødent. Men Maria har udvalgt den gode Del, som ikke skal tages fra hende.“ Thi hvad har Mad og Traktering at sige mod den Aandens Fest at lytte til Sandheden, at opbygges i vort indre Menneske, at udvetsle Tanter om de dybeste Gjenstande, der fylder os med Spørgsmaal.

Det Spørgsmaal, som stilles os til Besvarelse altsaa i denne Tekst, er: hvem viser Sandhedens Apostel størst Ære, den som trakterer ham med god Mad, eller den som hænger ved hans Læber, saa hun glemmer alt omkring sig? Med andre Ord, hvad er vigtigst: Aand eller Legeme, Aandsføde eller Legemsføde? hvem skal vi tjene først og fremmest? Jesus har aabent udtalt sin Mening her, ligesom i Bjergtalen, hvor han siger: „søger først Guds Rige og hans Ketsfærdighed, saa skal og alle disse Ting vederfares Eder.“ Det kommer saa an paa, om er vi enige med Jesus, om vi vil vælge Martharæsonnementet eller Jesusræsonnementet. Maria har valgt Jesusræsonnementet; vil vi følge hende?

Vi glemmer saa tidt, at vi har noget, vi kalder Aand, og som vi skylder den samme Næring i alle Fald som Legemet. Legemet tænker vi først og fremst paa, og det er sandt, vi har Pligter mod det, som vi bør og skal iagttage, at skaffe det god og sund Næring, ved Renhed og kropslig Øvelse at fremme dets Sundhed og Skjønhed; thi et sundt Legeme er herne i alle Fald Grundlaget, hvorpaa en sund Aand hviler. Men det ene udelukker ikke det andet; Aanden og Legemet er ikke Fiender, men meget mere Venner, der vil arbeide sammen. Den ene øver en sterk Indflydelse paa den anden. Men man skal ikke pleie eller tjene den ene af dem paa den andens Beføstning. Fraadseren, som forårder sig,

og Drankeren, som fordrifter sig, de pleier ikke sit Legeme, de ødelægger det og ødelægger derved ogsaa sin Aand: Munken, som pidster sig og piner sig og spæger sit Kjød ved unaturlig Faste og Bodsøvelser, han pleier ikke sin Aand; han sløber sin Aand ved at ødelægge sit Legeme. Det gjelder at holde den rette Balance mellem dem, at pleie begge som sine bedste Venner. Overdrivelsen til den ene eller den anden Side hevner sig altid. Derfor er Jesu Ord og Jesu Liv saa sundt menneskeligt, fordi han ligesaa lidet henfaldt til mørkt munteagtigt Selvplageri, som til Fraadseri og Drik. Farisæerne stiklede jo paa ham foragtligt, fordi han ikke vilde leve munteagtigt, som Johannes den Døber. Det gjelder at pleie baade sin Aand og sit Legeme fornuftigt og sundt, da holder man sin fulde menneskelige Sundhed ved lige. Men Sagen er, vi gaar saa gjerne til en af Yderlighederne. Vi sætter saa gjerne enten vort Legeme eller vor Aand som Maal. Hjemme i det gamle Land har det stærke Stille, som har været mellem aandeligt og legemligt Arbeide, gjort, at Samfundet er splittet i en uhyggelig Standsforskjel.

Der er de fleste strengt aandeligt arbejdende legemligt svage, men de legemligt stærkest udviklede er aandeligt uudviklede. At dele ganske lige mellem Legeme og Aand vil ikke gaa i vore Dage, da baade det videnskabelige Krav, Aandsarbeidet paa sin Side, og Haandværket og Bondearbeidet paa sin, kræver sin fulde Mand, skal det bli til Noget, men hvilken Side man vælger eller er sat til, gjelder det ikke at dyrke den ene paa den andens Betøstning, men at være god mod den anden Side og behandle den venligt. Med andre Ord, Videnstabsmanden bør se til at holde sit Legeme sundt ved kraftig Bevægelse i Mellemstunderne fra sit Arbeide, og Bonden og Haandværkeren bør søge al den aandelige Udvikling, deres Tid tillader. Men desværre, Aanden er som oftest det mest banskjottede Barn, og de fleste Mennesker gaar med Martha i Kjøkkenet, istedetfor med Maria at sidde ved Jesu Fødder. Selv de, som har Tid og Penge nok, ofrer disse til uværdige Nydelser, til Turing og Drik eller til at grave sig ned i Forretninger og Spekulationer, der kan bringe Gulddynge til at vokse. „Et er fornødent. Maria har udvalgt den gode Del, som ikke skal tages fra hende.“ Hvad er det da, som er fornødent? dette Gne? det er at sidde ved Sandhedens Fødder og lytte til Sandhedens Tale, for saa at følge den. Jesus var den store Sandhedens Profet aabenbaret for sin Tid, den som oplukkede Menneskelivets og Gudslivets store Hemmeligheder, den som løste Gaaderne og stillede Længselen hos den bigende Menneskesjæl, der saa længe havde vansmægtet. At have siddet ved hans Fødder og seet ind i hans Ansigt, som Maria, og hørt de milde og alvorlige Ord fra hans Læber, han som elskede alle Mennesker som sine Brødre og Søstre! hvad skulde jeg ikke have givet for slig en Stund.

Jesus er forsbunden fra Jorden, det vil sige, hans Legeme er ikke længer her, men hans Aand lever endnu og skal leve saalænge Verden staar, lever fordi den er Sandhed, og fordi Sandheden aldrig kan forstumme. Ja hans Aand

har levet paa Jorden, før den tog Form i Mennesket Jesus af Nasaret, og den skal leve, efterat Mennesket Jesus er forbunden, i alle de Mænd og Kvinder, der før ham og efter ham har forkyndt Sandheden; thi Sandheden er sælles for alle Nationer og alle Folk. Sandheden er Aabenbaringen af Gud hernede, og det er vor Tro om Guds Kjærlighed og Tegnet paa hans Kjærlighed, at han aldrig har ladet sig uden Vidnesbyrd paa Jorden; han har talt gjennem sine Berter i Naturen, han har talt gjennem hvert enkelt Menneskes Samvittighed, han har talt gjennem særstilt fremragende Mænd og Kvinder, der har været gjennemglodede af Guds Aand. Og hver Gang du lytter til denne Sandhedens Røst, hvor du saa foresinder den, sidder du uegentlig talt ved Jesu Fødder og lærer „det ene Fornødne“. At tænke sig, at Gud med Vilje har ladet Hedningerne vandre i Mørke, med Vilje har ladet dem forville sig og forhærde sig og saa udvalgt én Nation til sit særskilte Kjælebarn, mens alle de andre skulde være og behandles som Stedbørn, det er at tænke smaat og uværdigt om vor Gud. Vi kan ikke gaa ind paa det, fordi vi ser, det er ikke sandt, fordi Gud taler til os den Dag i Dag paa mange Maader. Hvor kan jeg gaa hen uden at finde Gud? Han er i Havets Brusen og i Blomstens Blade, han er i Torde- nens Vælde og Insektets flørlette Vinger, han er i Evangeliet om Død og Opstandelse, der prædikes hver Vinter og Vaar. Jeg ser hans Love, hans Livskraft, hans Skjønhed, hans Visdom i det alt, og jo mere jeg fordyber mig i det, jo mere finder jeg af ham. Og jeg hører ham i min Samvittighed. Hvergang dit bruisende Blod forfører Tanken at vandre bort til urene Fore- stillinger, hvergang du er om at sige en Løgn, hvergang du vil gjøre noget som er galt, protesterer da ikke denne tro Bogter i dit Indre? raaber han ikke ud uhørligt for andre, men som med hundrede Tunger hørligt for dig selv, at du svigter din egen Opgave, at du gjør Synd mod dig selv og saaledes og imod Gud, som skabte dig og kaldte dig til Renhed? Hvis du kunde og vilde lytte til denne Guds Røst i dig og udenom dig, at da lyttede du ogsaa til Jesus, da sad du ved hans Fødder, som Maria; thi det var det jo Jesus vilde, lade Mennesket finde sig selv ved at finde Gud. Ja naar du staar levende for hans Almagt og Herlighed og Uendelighed, eller naar du lyttende til din Samvittig- heds Røst støber din Karakter i Sandheds, Renheds, Kjærligheds Støbeseform, naar du lægger dit Bæsen op til hans som et Barn til sin Fa'r og beder, at han skal øse af sin Aands Følge i det aabnede Hjerte — gjør du da andet end Maria gjorde, da hun sad lyttende ved Jesu Fødder for at inddrikke Ordene om Guds Faderlighed og Kjærlighed til Menneskene, inddrikke dem fra dens Læber, hun elskede, og sfer der da andet, end der skede i den Stund, at Guds Aand gjennem Jesu Ord fyldte Marias Hjerte, saa hun smagte deres Sødme og deres Kraft. Gud lader sig aldrig, har aldrig ladet sig uden Vidnesbyrd i Verden. Og for at gjøre Sandhedens Røst mere indtrængende, Sandhedens Arbeide lettere og kraftigere hos den Enkelte, reiser han i Nationerne fremragende Mænd og Kvinder, i hvem Guds Aands Straaler bryder sig sterkere og klarere end hos

andre, og som blir Sandhedens Fortjæmpere og Lys i deres Tid. Der var en Mand en Gang i Indien, han var en Kongesøn; men han sagde ifra sig al Paladsfets Herlighed, Vellyst og Glæde og vandrede ud som en Tigger til en Skog, hvor han grundede paa Mændens Hemmeligheder og samlede en Stare Disciple for sine Fødder, der sad lyttende som Maria ved Jesu Fødder for at inddrikke Visdommens Ord, høre om det ene Fornødne. Og hvad lærte saa denne Mand? Han lærte først, at du ikke skal stjæle, drive Hor, slaa ihjel, de samme Bud vi kjender fra Jødernes Bibel; saa lærte han, at Menneftet var Guds Afkom og derfor var skyldig at vandre Guds Veie, og at det høieste, man funde naa, var at elske alle, elske selv sine Fiender. Det var med andre Ord den samme Lære, Jesus forkyndte, Mennefteshedens fælles Eiendom og Bevidsthed, der er dens Gudebrev. Og dog bytter jeg ikke Jesus bort for Sakya Muni! fordi jeg i Jesus endnu ser et Fremstridt, fordi hele hans Liv, opoffret i virksom Kjærlighed, dog er noget andet end den elskelige, dybtindige Afket, der sidder i Indiens Hule, skjønt disse to falder i hinandens Favn som Venner, og hvem som lytter til den Ene, lytter ogsaa til den anden, naar de taler om Menneftet og dets Forhold til Gud. Og Sakya Munis Mand og Jesu Mand, det er Sandhedens Mand, gaar igjen i alle fromme, sandhedsbegeistrede, søgende, gudelystende Mennefter, og naar du er saa lykkelig at kunne sidde ved sliig Mands eller sliig Kvindes Fødder, lyttende til deres Klarhedens, Frihedens, Trøstens og Opmuntringens Ord, da føler du noget nær det samme, som Maria følte, da hun sad lyttende ved Jesu Fødder; da fyldes du af den Mands og Kvindes Mand i din Mand; da stiger Guds Mand ned over dig, som en Due.

Der har altid, til alle Tider, været Sandhedens Profeter, og disse har altid samlet en Discipelskare lyttende ved sine Fødder, som Maria sad ved Jesu Fødder lyttende til hans Tale.

Man kommer her og fortæller os, at det ene Fornødne er det at tro paa visse Dogmer, fabrikerede af Mennefter opigjennem Tiderne, og at de, som ikke vil tro disse Dogmer, gaa til Helvede. Jesus siger ikke et Ord om dette. Der staar ikke, at han ved denne Leilighed lærte Maria disse Dogmer og saa spøjede til: dette er det ene Fornødne. Nei, det ene Fornødne var at sidde ved hans Fødder, at sidde ved Sandhedens Fødder, hvor den findes i Verden, og lytte til Mændens Tale om Menneftets Trang til Gud og Finden af Gud. Og det er netop det sørgelige, at Kristendommen er forvandlet fra at være en Mændens Tale om Livets fælles dybe Grundsandheder til forskellige dogmatiske Netter efter forskellige Tiders Tillavninger. Den første Kristenhed, den sad lyttende ved Jesu Fødder og hørte hans Tale om det ene Fornødne, at være Guds sande Børn og leve som saadanne for hans Ansiget. Men saa — saa begyndte de at gaa i Kjøttenet med Martha og skulde tillade nogle ekstra Netter for at behage Jesus, saa kottede de sammen Dogme efter Dogme, altsammen velment, altsammen til hans Forherligelse, og tænkte ikke paa, at den største Ære, de kunde vise ham, var, som de havde gjort før, lig Maria at sidde ved

hans Fødder og lytte til hans simple, skjønne Ord. Og det som værre var, saa begyndte alle disse Kotte at strides om, hvis Tillavning var den bedste, de Katolske paa stod deres og de Protestantiske deres, Methodisterne deres og Baptisterne deres og saa videre. Men naar de kommer, disse forskellige, og distler op for Eder, hvad Athanasius har kottet og Augustin brygget, og Anselmus baagt, og Luther eller Kalvin har krydret — ja saa svarer vi: nei Tak! jeg skal ikke have noget af det der, jeg vil som Maria sætte mig ved Jesu Fødder og høre paa hans Ord istedetfor paa Theologernes. Det er Unitarismens Rald og Opraab at bringe Foltene til at slippe alle de selvlavede Dogmer, og som den første Kristendom gaa tilbage til Jesu Fødder og lytte til hans Ord istedetfor til Presternes. Her oppe mellem Standinaverne i Amerika har vi jo den samme Strid, Koffene kjæbles om, hvis Ketter er de bedste, Synoden mener sin og Konferencen sin og Augustiniansamfundet sin og Haugianerne sin, og mens de kjæbles om dette, glemmer de at sætte sig stille ved Jesu Fødder og lære af ham. Og derfor lyder til dem Jesu Ord: „Martha! Martha! du bekymrer dig og forstyrres ved mange Ting. Men ét er fornødent. Maria har udvalgt den gode Del, som ikke skal tages fra hende“. Al, om de forskellige skandinaviske Samfund kunde slippe al denne Strid, alle disse Marthabekymringer og sætte sig simpelthen ved Jesu Fødder, da vilde vi allesammen kunne omgaaes i Venlighed og Kjærlighed, selv om hver af os havde vor særskilte Opfatning af Meningen af Jesu Tale. Ja da vilde vi lære, at det ene Fornødne ikke er netop den eller den Løseform, men at elste Jesus og følge hans Eksempel, fordi vi da var levende Vidnesbyrd om den Sandhed, han forkyndte. Ja at være Sandheden tro i Kjærlighed, Benner, kunde vi bare det! Det kommer ikke først og fremst an paa den Form, hvori Sandheden bydes, heller ikke om den er blandet med Vildfarelse og menneskelig Misforstaaelse, naar blot Grundafforden er den samme, naar blot Anden, der trænger gennem Talsen, er den samme, naar den blot virker det samme: at begeistre Menneskene til en Kamp for det Gode, Kamp for Guds Rige paa Jorden, naar den blot er mægtig at skabe fromme, ærlige, gudelskende Mennesker. Dette kan ske, hvad enten du er Katholik eller Reformert eller Unitarier, hvad enten du holder med Lutheranerne eller Kalvinisterne i deres Løsestrid. Ja det ene Fornødne, at være Sandheden tro i Kjærlighed — kunde det blive det ene Fornødne for os! Der spørges ikke, om Du er rig eller fattig, dannet eller udannet. Ved Jesu Fødder er der altid Plads, og du vokser aldrig fra det Sæde, hvor gammel du saa bliver. Du vokser aldrig fra at mindes om det ophøjede Rald, at du er Guds Barn, du vokser aldrig fra at styrkes i dine Bestræbelser for at vise dig dit Rald værdig, du vokser aldrig fra at fyldest af Guds And gjennem andre Menneskers Tale. Gud give da, vi maatte sidde ved Jesu Fødder og lytte til hans Tale, fyldest af dem med Mod, med Tro, med Haab og Kjærlighed!

Om der ikkun er ti Retfærdige.

(Anden Søndag efter Trinitatis.)

Leet: 1. Moj. 18, 1—8. 16—33.

Vi har atter her en af disse besynderlige, trofskyldige Historier fra det gamle Testamente, som vil blive latterlige, hvis vi paa gammeldags Maner sluger hvert Ord bogstaveligt som inspireret af den Hellig-Mand; men som vil blive yderst interessant, naar vi først betragter den naive Klædning af Tanken som et Vidnesbyrd om den gamle Tids Forestilling om Gud, og dernæst bortser fra Klædningen og griber den dybe Tanke, som ligger skjult i Historien. Jeg sagde, Historien blir latterlig, hvis vi tager den som bogstavelig historisk Virkelighed; thi det blir latterligt at tænke sig den evige, ophøiede, altstøbende Gud komme ned her paa Jorden og spadserer rundt og lade sig traktere hos en af Menneſtebornene med Kæbesteg og Fløde; det blir latterligt, at Gud maa fare ned fra Himlen for at se efter, om det er sandt, det Rygte, som gaar, om Sodoms Uldelighed, han, som vi dog falder alvidende; det blir latterligt, at han trænger til at faa sine Fødder vaskede og hvile sig under et Træ efter Rejsens Besværligheder og styrke sig med en Vid Mad som en anden Vefarende; det blir latterligt at tænke sig, at han kan prutes med paa den Maade, Abraham pruter med ham, hvor han forsigtig afforderer og afforderer Tallet paa de Retfærdige fra 50 og ned til 10. Abraham fremtræder i hele Fortællingen som en rørende, nobel Stikfælle, skjønt hans hele Behandling af Vorherre er en østerlandsk Hofmands fremfor sin Konge, og hans Udtryksmaade om, at han er Støv og Aske, fuldstændig østerlandsk. Men raa Naturfolks Opfatning af deres Gud, naar han er bleven deres særlige Nationalgud, er almindelig den, at se paa ham, som paa en af deres despotiske Konger, som er farlig paa Grund af sin store Magt, og som man derfor maa vogte sig for at støde, altid behandle høfligt, og som man frygter lige meget, som man elsker. Jødeguden, det gamle Testaments Gud, danner ingen Undtagelse, han er despotisk, opfarende, kan gjøre i et Dieblis Opbrusning, hvad han siden angre, lader sig prute med og gjennem gjentagne idelige Bønner paavirke til at forandre sin en Gang tagne Beslutning — tort sagt, han er meget langt fra at tilfredsstille de Arab, som bort nittende Aarthundrede sætter til Begrebet Gud. Derfor kommer vi bestandig ind i Selvmodsigelser, hvis vi vil blande Jødegud og Kristengud sammen, hvis vi vil tro, at Fortællingerne i det gamle Testamente er af lige Værd med Jesu Ord til os, altsammen inspireret af Guds hellige Mand. Vi kommer da at læse os dumme paa Bibelen istedetfor kloge, idet vi kommer til at blande sammen Ret og Uret, Sandhed og Løgn. I vor Fortælling i Dag er Abraham udentvib den nobleste Figur. Jahve, Gud, repræsenterer den ubøielige Retfærdighed, Abraham derimod Menneſtefærligheden i dens skjønneste Skikfælle. Abraham kjender til Sodoms Synder, han ved, de gaar over alle rimelige Grændser, hvad der ogsaa betydes nærmere ved

den følgende Historie om Lot og hans Familie. Der hersker en Maaddenhed værre end i Europas Hovedstæder nu om Dagen. Den har ofte oprørt og bedrøbet Abraham, maa vi tænke, og optændt hans Viste om, at Sodomiterne maatte faa deres betimelige Straf. Men alligevel — nu da Straffedommen staar for Døren, og Gud selv forkynder ham, at Diebliffet er kommet, nu synes han Synd i dem, de er dog Mennesker, som han, Brødre og Søstre, kaldte til et værdigere Liv. Der maa da vel være noget godt i Byen, og det var da forsærdeligt, at Ustyldige skulde lide med Styldige og faa samme Straf. Denne Tanke oprører rent ud Abrahams Ketsfærdighedsfølelse, og han minder Gud om, at en sliq Dom ikke var Ketsfærdighed, og derfor kan han ikke seje den. De kristne Ortodokse ræsonnerer ikke paa den Maade. De tvertimod slaar fast som Guds Ketsfærdighed, at han netop dræber den ustyldige Jesus Kristus, for at Synderne skal slippe fri. Efter den Maalestot, anvendt paa denne Fortælling, vilde det netop være de faa Ketsfærdige i Byen, som skulde slaaes ihjel, for at de usædelige Svin kunde slippe fri. Abraham, og hvert fornuftigt Menneske med ham, ræsonnerer imidlertid ikke saaledes. Han vil slaa fast, at hvis der blot fandtes i hele den store By nogle faa Ketsfærdige, faa maatte for deres Styld Byen spares. De faa Ketsfærdige i en By er Byens frelsende Engle og bør være det efter Abrahams Ræsonnement, og Gud gir ham Ret. Det er Barmhertighedens Lov dette; men Staden var, at der fandtes ingen Ketsfærdig i Sodom undtagen Lot og hans Familie, og de var endatil bare faa som faa. Abraham er ræd for, at Gud i sin hellige Vrede over den aabenlyse Uudeliqhed skal overse sin egen Barmhertighedens Lov, faa han minder ham om den. Men paa samme Tid tør han ikke sætte de Ketsfærdiges Tal altfor lavt; thi det kunde opirre Gud som en Uforsømmethed, faa han begynder med 50. Der maatte da vel være saapas som femti stiftelige Folk i den store Byen; han kunde ikke bove noget ved det Tal. Men den Færdighed, hvormed Gud gaar ind paa hans Forslag, viser ham, at han alligevel har nævnt for stort Tal, og faa pruter han det ned lidet Gran. Men Gud gaar uden nogensomhelst Jndvendinger ind paa alle hans Forslag, indtil han kommer ned til Tallet ti. Da synes Abraham selv, det vilde være uforsømmet at gaa videre, og var der ikke saameget som ti stiftelige Folk i Sodom, da maatte Byen ødelægges; men Abraham har det firkte Haab, at disse ti skulde findes. For sent opdager han, at selv Tallet 10 havde været for stort. Abrahams Hjerte brænder efter at frelse disse Ulykkelige; denne hans Medlidenshedsfølelse kjæmper med hans Grefrygt for Gud, og netop dette er lagt frem paa en slaaende Maade i denne rørende, barnlige Fortælling. Vid vi ogsaa maatte være villige til som Abraham at tale de Ulykkeliges Sag, at se for og bede for Synderne og at søge at frelse dem ud, hvis Frelse er mulig. Det er den Bei, Jesus har vist os til Gud, og i Nødens Stund spør vi ikke om Værdighed eller Uværdighed, vi bare hjælper, om muligt. Men det var ikke netop dette, jeg vilde henlede Opmærksomheden paa i Dag, og hvorfor jeg valgte denne Tekst hvad jeg ønskede at indprente i Dag, var den Sandhed, som Abraham udtaler.

og Gud erkjender, at de Retfærdige, og det er kort og godt det samme som skikkelige Menneſter, er ſine Omgivellers frelsende Engle, og at ſelv den ugudeligſte By ſkal ſpares for deres Skyld, om de ikke var mere end 10 i Tal. Men hvorledes kan det gaa til, og hvad er Meningen med dette? Er Meningen den, at Gud vil overſe og ikke ſtraffe Ugudelighed, fordi om der findes ſand Gudelighed i Huſet ved Siden af, at altsaa min Gudelighed kan afbetale paa en andens Ugudelighed, den ſamme Tanke ſom Katolikerne har nedlagt i den for mig umoralſke Tanke, at Jeſus og de hellige Mænd og Kvinder har efterladt et Fond af gode Gjæringer, mere end tilſtrækkelige til Afbetaling af deres egne Synder, ſaa at andre Ugudelige kan ſaa godt af dem, ved at lſjabe lidt af denne Extrafortjeneste for Penge? Er dette Meningen? det være langt fra. Nei, Ugudelighed medfører ſin egen Straf for hver den, ſom udøver den, og ingen Retfærdigs Liv eller Død, hverken Jeſu eller nogen andens, kan fritage den Ugudelige fra denne Straf. Selv om Sodom var bleven ſparet, vilde de Ugudelige der lidt Følgerne af ſine egne Synder i Sygdomme og ond Samvittighed. Nei, Meningen er, at ſaa længe der findes en Retfærdig i en By, er der endnu Mulighed for denne Bys Reisning fra Fald; thi den Retfærdiges Ord, Liv, Ekſempel er ſom Surdeigen, der gjennemſyrer den ganſte Deig. Hvor derimod al Retfærdighed er borte, hvor Ugudelighed og Raaddenhed beherſter Sindene hos Store og Smaa, Rige og Fattige, der er ikke Redning mulig, der faar Byen eller Folket raadne væk og give Blads for andre, der bedre kan opfylde Menneſkets Beſtemmelse. Vi ſer denne Naturlov gjennemført i Hiſtorien. Hvor er nu Glanſen og Storheden, der ſtraalte fra de Aſſyrier og Babiloner, fra de Perſer og Egypter, fra de Græker og Romere? borte, borte, ſmuldret i Grus ſom Ruinerne af deres fordum ſtorartede Bygninger, ſmuldret, raadnet ned, fordi Retfærdigheden veg fra dem, fordi Mørket bandt Overhaand over Lyſet, Uſædelighed over Sædelighed, fordi de ikke længer opfyldte ſin Miſſion i Livet, og ſaaledes deres Lyſeſtage maatte flyttes andetſteds hen, til et Folk, der bedre forſtod ſit Kald og kunde føre Slægten frem i Oplysning, Sædelighed og Sandhed. Det er de Retfærdige, de, ſom lever overensſtemmende med ſit Kald, de, ſom gjør Guds Vilje, — det er dem, der er Saltet i hver By, ſom bevarer Byen fra Forraadnelse og Undergang. Det gode Ekſempel har altid ſtærkere Magt end det onde og blir beundret ſelv af det Onde. Lad os tænke os en rigtig god Mand eller Kvinde, det være Preſt eller Læge eller Kjøbmand eller Arbeider, — paa hvis Karakter man ikke kunde nævne nogen Plet, ſom altid var lige venlig og kjærlig mod alle, ſom altid havde et godt Ord paa rede Haand for at trøſte modſaldne og ſørgende, ſom ſatte ſit Livs Arbeide i det at gjøre godt, hvor de kunde komme til — mon ikke ſlig en Mand eller Kvinde maa fremtvinge Reſpekt, maa ſprede Godt? Mon ikke de Ugudelige ſelv omtaler ſlig En med Uerbødighed og ikke taaler, at en Saadans Navn blir gjort til Gjenſtand for laad Spot? De føler umiddelbart paa ſig, at diſſe dog har valgt den bedre Del, at Menneſkene vilde være lykkeligſt ved at være dem lige. Der ſtaaer en Glorie af Guds

egen Kenhed om de Ketsfærdiges Pande; det er Meningen med, at Jesus og hans Apostle er afbildede med Helgenstirn om deres Hoveder. Frækheden vover ikke løste sit Ansigt mod dem, men slaar Diet ned. Og er der noget, som er istand til at smelte Jæstforpen om en Ugudeligs Hjerter, saa er det den aldrig trætte Kjærlighed af et godt Menneske. Den, som villig taaler Fornærmelser og Uret uden at gjøre Gjengjæld, ja overvælder Fornærmeren med sin Godhed og Kjærlighed, han er den, som snarest kan overvinde ham og forsøge paa at reise ham igjen. Den Ketsfærdiges Eksempel og Opmuntring er et Trø, som frembringer Sæd rundt omkring sig. Selv efter hans Død spirer det, og Grindringen om, hvad han var, er en stadig Spore, ikke bare for hans nærmeste Slægtninge, men for alle, der stode ham nær, til at worde ham lige. Derfor er Jesu Eksempel, hans Ord, hans Liv, hans modige Død saae ned i Verden som dens Arv, saae ned for at bære Frugt i hundredefold hos alle dem, der vil lære ham at kjende. Derfor er alle hans Efterfølgeres Liv, alle de hellige Mænd og Kvinder, der ved sit opoffrende Kjærlighedsliv har søgt at blive ham lig, derfor er de selv efter deres Død blevene levende Sædeforn, som skal bære Frugt i Verden efter den Naturløb, at de Ketsfærdige er Byens frelsende Engle, at Sodom skal staaes for de ti Ketsfærdiges Skyld. Ketsfærdighed, eller det at svare til sin Bestemmelse, at opfylde Guds Kald, at gjøre Guds Vilje, er den stærkeste Magt i Verden, og den seirer selv midt i Nederlaget. Lad den haanes, lad den bespyttes og tornekrones, ja forsfæstes; ud fra det forsfæstede Lig skriger Sandheden, og Blodets røde Draaber, som drypper paa Jorden fra Korset, er Evighedens Trø, Trø som skal frembringe en fortsat Ketsfærdighedens Slægt. Vi kan ikke overburdere, hvad det er for os, Venner, at have et rigtig godt Menneske i vor Midte, at have elselige Naboer. De er en Velsignelse for vore Børn, som daglig ser dem, for Børnene paa Gaden, som møder dem, for hele den aandelige Luft, hvori vi færdes, ligesom det heller ikke kan overburdes, hvad Skade det gjør, at have et ondt Menneske til Nabo, som besmitter og forfører vor oppvoksende Slægt til raa Snak og raa, gemen Tankegang. Ligesom et lidet Ord sagt i Tide kan saa sig ud til stor Velsignelse, saaledes endnu mere et Liv ført i Gud. Derfor lad os selv søge at være Ketsfærdige og saa andre til at være det. Ved Ketsfærdighed blir ogsaa vi en af Frelsens Engle for vor By. Lad os derfor give Agt paa os selv, lad os prøve os selv, lad os „arbejde paa vor Saliggjærelse med Frygt og Bæven“, som Paulus siger. Om der itkun er 10 Ketsfærdige i denne By her, da skal denne By staaes; thi disse ti skal med Tid og Stunder erobre Byen ind for Guds Rige. En liden Flok af gode Mennesker, som faar sit eget stille, bramfri Liv ud mellem sine Medborgere, er en ganske anderledes stærk Frelsesarmé end den, som drager gjennem Gaderne med Trommer og Piber og gjør Støj. Der staar her i Byen, som i hver By og hver Plet paa Jorden, hvor der findes Mennesker, en Kamp mellem Lys og Mørke, mellem Godt og Ondt. Hvem der skal seire, afhænger af Ungdommen, hvorledes den vil stille sig i Kampen, enten for eller mod det gode, enten den vil blive blandt de

Retfærdige eller blandt Sodomiterne. Hvis Drik og Spil og Ufædelighed, og politiske Kneb og Hytleri skal faa Overhaand i denne By, da vil den synke gradvis, til den blir som Sodom, hvor der ikke en Gang fandtes ti skikkelige Mennesker, og da har den dødsdømt sig selv, da er Undergangen nær, Straffedommen vil komme over den, om ikke i Stiftelse af Jld og Svovl og Jordstjælv, saa i Form af aandelig Død, af materiel Stillestaaen, af Tilbagegang. Den vil miste sin Indflydelse i Landet paa alle aandelige Omraader, fordi den ikke længer producerer Mænd eller Kvinder med Mand og Hjerte, men bare syge, svinste Dyr, og den vil blive udpeget og afstøyet som en stinkende, forgiftig Sump, som Landets Borgere vil fly, som ikke vil modtage længer Indflydelsen af dygtige Mænd, der vil bosætte sig der. Synker man til at blive Sodom, kommer ogsaa ubønhørlig Sodom's Dom. Dette gjælder det enkelte Menneske, og det gjælder hele Samfund. Derfor, unge Mennesker, betænt Jer i Tide, hvor I vil lægge Jer Kraft, enten paa det godes eller ondes Side. Velsjstens og Syndens Væger skummer og bruser, men der er en bitter Eftersmag, og der lurar Død paa Bunden af Vægeret. Der kommer den Tid, hvor I bitterlig vil angre Ungdommens Feiltrin, men hvor I ikke længer har Kraft til at vende om. Da nytter det ikke, at en Abraham beder for Jer, I har selv underskrevet Eders Dødsdom. Bevarer I Jer Renhed, tæmmer I Eders bruisende Videnstaber, søger I at mætte Eders Tørst efter aandeligt Liv med sund og vækkende Aandsføde, søger I godt Selskab istedetfor slet, da skal I føle Velsignelsen af det; da skal I gro op til at blive blandt de Retfærdige, som skal blive Byens frelsende Engle; da skal I indskrive Jer i den Frelsesarmé, som vil erobre Byen for Sandhed og Ret, og I skal føle Glæden og Lykken af det at være et godt Menneske og have Samvittighedens Fred med sin Gud. Man staar sig paa det i Længden at kæmpe for det Gode istedetfor det Onde.

Og en Ting til Eder, Mødre og Fædre. Lad Eders Børn opvokse saa meget som muligt mellem Retfærdige, i from, ren, aandelig Luft. Er I saa Uheldige at have en Mand eller Kone i Eders Nærhed, de være rige eller fattige, som udmærker sig ved sin Godhed og Kjærlighed — aa lad Eders Børn saameget som muligt nyde godt af deres Selskab og komme under deres Indflydelse. Og har I det ikke, saa fortæl dem om store og ædle Mænd og Kvinder, der har udrettet noget paa Jorden. Lad dem tidligt faa Kjærlighed til disse Mænd og Kvinder, lad deres Værgjerriighed blive at ligne dem, lad deres Billeder blive Kjød af deres Kjød og Ben af deres Ben. Da vil disse henfarne Retfærdige endnu vedblive at være Jordens frelsende Engle; da vil de leve i Eders Hjem som Gæster og Vordfæller, da vil I knytte Forbindelsen mellem Eder her og dem i Manderiget, og gjøre det muligt for dem at besvare Eders Kjærlighed ved at lægge sin dugte Velsignelse i Eders Liv. Den Udryddelseskrig, som den lutheriske og endnu mere den kalviniske Kirke holdt mod Helgendyrkelsen, har gjort ubodelig Skade; thi vor Kirke hjemme har derved mistet sin Stat af Historier om sine ædle Mænd og Kvinder, der har stridt og lidt for Evangeliets Skyld.

Man har kastet Barnet ud med Døbebandet. Den katolske Kirke har der For-
 rangen, idet den langt mere har opbevaret Grindringen om sine Helgener og
 gjort disse Retfærdige til et opdragende Element inden sin Midte, end de prote-
 stantiske Kirker har. Og dette er Skade; thi vi trænger de store Forbilleder, og
 intet har den Indflydelse paa Barnehjertet, som at høre om, hvad Menneſter
 som det har udrettet i Tiden. Lad os derfor faa deres Minde opfrisket igjen.
 Og først og sidst, lad Mindet om Jesus blive levende i Hjemmene, han, den
 største Retfærdige vi kjender, og som derfor og har faaet Navnet Frelseren:
 Hvis han bor i et Hjem, skal Hjemmet skaanes for denne Retfærdiges Skyld;
 hvis hans Minde er levende i en By, skal Byen skaanes for denne Retfærdiges
 Skyld; thi hans frugtbringende Indflydelse avler andre Retfærdige, der saar
 og udbreder sig med erobrende Magt, læggende Sjæle til Gudsriget, ødelæg-
 gende de onde Magter, spredende Renhed og Lys omkring sig. O Gud, vor
 Gud! du, Jesu og vor Fader, lad din Velsignelse hvile over os, lad os vokse i
 Retfærdighed, fremkald mange Stridsmænd for det gode her i denne By, at den
 maa kunne skaanes for de 10 Retfærdiges Skyld.

Var dette virkelig Guds Vilje?

(Tredie Søndag efter Trinitatis.)

Leet: Luk. 13, 1—5.

Da jeg sidst var nede og besøgte min Menighed paa Landet, fortalte de mig,
 at en ung Gut var bleven ihjelskudt den fjerde Juli. Hans Kammerat havde
 taget et Gevær med, ved en eller anden Uforsigtighed var det gaaet af, og Lad-
 ningen havde ramt denne unge Gut. Ved Ligfærden holdt Presten en Tale,
 hvori han trøstede de utroſtelige Forældre med, at det var Guds Vilje altsammen.
 Det var Guds Vilje, at Guttens vilde afsted den Dag og paa det Sted; det var
 Guds Vilje, at Kammeraten tog Geværet med, og at Ladningen gik af og ramte
 netop ham. Den rene Følgeslutning af dette var, at det i Grunden var Gud
 selv, som havde myrdet Guttens, ikke ufrivilligt men frivilligt, og brugt Guttens
 Kammerat som Redskab. Jeg har ofte ved Begravelser hørt noget lignende, at
 Presterne har forkyndt det som Guds Vilje, at den Kjære var taget fra sine
 Efterladte. Ved ulykkelige Hændelser hører man det samme: „Det er Guds
 Vilje, at dette skete.“ Nu nylig var der en forfærdelig Jernbaneulykke ikke langt
 fra os. Mange Menneſter blev, kan vi sige, levende stegte. En Mo'r langer
 ud af Binduet sine to Smaabørn, men selv kan hun ikke komme ud, og Folk ser

hende brænde op i Bognen. Var dette ogsaa Guds Vilje? De fleste Præster vil sige, at det var. Vi læse de forfærdeligste Ting i Avisaerne. Omstreifere kommer ind i fredelige Farmhuse og myrder Familier sovende, de voldtager Døttrene og brænder saa op Huset. Tør vi sige, at dette er Guds Vilje, at disse ustyldige Mennesker skulde mishandles og lide saaledes, mens Forbryderne gaar fri? Dette Udtryk: „det er Guds Vilje, bøj dig for Guds Vilje“, anvendt paa alt som hænder, er bleven en ren Talemaade, en hul Flostet, som vi saa ofte tager i Munden uden at tænke paa, hvad den i Grunden indeholder, uden at tænke paa, at disse Ord ikke indeholder nogen Trøst, men snarere en Anklage mod Gud, ikke er stiftede til at sænke Fred i Menneskets Sind og styrke dets Tro paa Guds Kjærlighed, men snarere at svække og ødelægge dets Tro. Skal vi da virkelig se paa vor Gud, Kjærlighedens og Visdommens og Almagts Fader, som En, der gaar rundt paa Jorden og udbreder Død og Ødelæggelse, udbreder Sorg og Smerte? at det er Gud, som sender Kolera og Børnekopper og Diphtheria? at det er Gud, som sletter Folk i Jernbanevogne og skyder dem og sender Omstreifere i Veien for at voldtage Kvinder og myrde fredelige Familier? Hvis man vilde komme med disse Spørgsmaal, saa nøgent og kraftt fremfatte som her, til Theologer, saa vilde de straks være paaferde med at fortælle, at det ikke er Guds befalende Vilje, men Guds tilladende Vilje, her blir Spørgsmaalet om. Theologerne har det i det hele saa travelt med at fortære og lægge i Stuffer alle Ting. Saaledes har de ogsaa et Kapitel om Guds tilladende Vilje i Modsetning til hans ligefremme befalende Vilje. Men hvad skal vi da forstaa ved Guds tilladende Vilje? Skal vi forstaa det samme, som naar Børn spørger deres Forældre om Noget, og disse siger: „Ja Barn, du maa vel gjøre det.“ I dette Tilfælde maa jo Forældrene bære Ansvaret for Gjerningen, og da er vi lige nær. Naar vi anvender dette Ræsonnement paa foreliggende Eksempler, kan vi da sige, at Gebæret ansøgte Gud om Tilladelse til at gaa af og sende Ladningen i den ustyldige Gut, eller at disse omtalte Omstreifere bad Gud om at faa Lov til at myrde og ødelægge Farmerfamilien, og saa Gud svarede: „ja, du maa gjerne gjøre det, mit Barn?“ Og hvad skal vi saa gjøre med de ulykkelige Hændelser, som sker, uden at det er nogens Vilje, som volder det, saaledes som ved den nylig hændte Jernbaneulykke? Der kan da ikke Guds tilladende Vilje være Svar paa en eller anden Ansøgning. Nei denne Opfatning af Guds tilladende Vilje gaar ikke an; thi Gud kommer derved ligesuldt til at have Ansvaret. Saa siger de: „vi mener heller ikke dette med Guds tilladende Vilje, vi mener, at Gud tillader, at Menneskene har sin frie Vilje til at gjøre galt, saavel som til at gjøre godt“. „Ja, men mener I dette“, skal vi svare, „saa har I jo med det samme taget Ansvaret og dermed Anklagen fra Gud og lagt den paa Mennesket; da blir det ogsaa meningsløst, ved alle de anførte Eksempler at tale om, at det var Guds Vilje, paa samme Tid som I siger, at det dog er Menneskets Vilje, som volder det. Har Gud en Gang for alle givet sin Vilje fra sig i saa

Maade, at han har givet Menneftene Lov til at ftelle fig, fom de bedft kan, da faar ogsaa Menneftene bære Anfvaret for de enkelte Hændelfer iværkfætte gjennem dem, og 3 Prefter bør da fige paa Gravbatten: „dette var ikke Guds Vilje, det var tværtmod Menneftets Vilje eller Menneftets Skyld.“ Men at fige, man i Grunden mener Menneftets Vilje, naar man nævner Guds Vilje, er jo Nonsens, og det er derfor heller ikke dette, fom menes, og dette, fom kan menes, naar Prefterne faa ofte ved Dødslejer og Ulykkeshændelfer figer: det er Guds Vilje. Siger de dette, faa maa de mene, at Gud paa en eller anden Maade har ligefrem fin Haand med i det ftete, og at han felfølgelig har Anfvaret for det ftete: men da reifer man en Anklage mod Gud, og der er ingen Trøft, men tværtmod Stræf i disse Ord. Thi er det Guds Vilje, enten den er ligefrem eller udført gjennem andre fom hans Redftaber, at fende disse forfærdelige Hjemføgelfer mellem Menneftene, faa er det forfærdeligt at ftaa under en faadan Tyrans Herredømme og at være magtesløs ligeoverfor ham. Dette Snat om at det er Guds Vilje, naar noget rigtig forfærdeligt hænder, det er ftiftet til at fvækte og ødelægge Menneftets religiøfe Tro, ødelægge Kristendommen, iftedetfor at styrke og fremme den. Men har da Gud intet med de Enfteltes Skjebner at gjøre? Jo vi maa tro det ogsaa, paa jamme Tid fom vi ikke kan antage, at han gaar og gjæter paa hver enkelt fom en Barne pige. Det er denne fidsfte Antagelfe, fom ligger i de Ord: „det er Guds Vilje“, fagt ved alle førgelige Anledninger, og fom gi'r Anledning til faa megen Misforftaaelfe. Vi maa fe os om efter en anden og bedre Opfattelfe af Guds Forfyn, der ftiller ham ved at fende Død og Smerte og Ødelæggelfe over Hjemmene og over Folkene. Disse forfærdelige Hændelfer, fom den omtalte Jernbaneulykke, gjør, at vi umulig kan tænke os, at Gud gaar og pafsjer paa hver enkelt; thi da maa vi jo fige, at han pafsede daarligt paa de Jernbanepafsagerer, fom blev levende ftegte, uagtet de vel ikke var værre, end Folk er fleft. Og hvis han abfolut vilde dræbe dem, hvorfor valgte han da denne grufofomme, barbarifte Maade? Nei Venner, vil vi redde vort Gudsbegreb fra at føles ned i disse nærgaaende Spørgsmaal, fom ikke kan befvares uden ved en Anklage mod Gud, faa maa vi opgive Tanken om Gud fom en Barne pige for hver enkelt, faa maa vi opgive vort tankeløfe Snat om, at dette var Guds Vilje, brugt ved alle Lejligheder, i Tide og i Utime. Men hvor ftal vi da træffe Grænsen? Gud kan da ikke heller være ligegyldig for os, naar han er vor Fader? Vi ftaar atter her ved det Spørgsmaal, fom oftere er berørt, nemlig Spørgsmaalet om Forholdet mellem Menneftets fri Vilje og Nødvendighedens Lov. Menneftets fri Vilje er dets Adelsbrev, det fom ftiller det fra de lavere Skabelsfesformer. En Plante og et Træ kan ikke rytte fig felv op med Rod, kan ikke flytte fig, kan ikke handle af egen Tilftyndelfe, de er underkaftede Nødvendighedens Lov at vokfe og falme paa Stedet, hvor de ftaar. Men det er det netop, fom hæver Menneftet over Planten, at det har fri Vilje at bevæge fig og fri Vilje til at handle og vælge godt eller ondt. Denne Valgfrihed og Handlefrihed er Menneftets Adelsbrev, fom jeg fagde; thi det vifer, at

det eier Aand, at det er beslagtet med Gud selv. Men har Mennesket faaet denne store Naadegave af Gud, for at det skal være istand til at udvikle sig og stige ved Hjælp af Selvvalg, saa maa ogsaa Mennesket bære Ansvar for, hvorledes det bruger denne Gave. Det maa have Ansvar for Misbrugen og Misbrugens Følger saavel som for Brugen. Hvis derfor et Menneske vælger at myrde et andet, at bestjæle et andet o. s. v., saa kan ikke Gud forhindre dette, uden ved at berøbe Menneskeheden dens Adelsbrev, dens Aanderet, dens fri Selvbestemmelse og gjøre os alle til Planter. Menneskene faar derfor bære Ansvar for, at de bruger Guds store Gave galt, og det hele Menneskesamfund maa lide, saalænge der er enefelte, der misbruger denne Ret til Forbrydelser. Menneskesamfundet bør derfor lægge al Vægt paa at oplyse Menneskene og paavirke dem til at ville og vælge ret, men de bør ikke paa Grund af de forfærdelige Lidelser, som Forbrydelserne medfører over Uskyldige, bede om, at Gud maa fratage Menneskene Selvbestemmelsens Ret og gjøre os til Planter. Heller ikke maa de give Gud Skylden for Forbryderens Planer og Handlinger. De gamle Jøder forkyndte høilødt i det gamle Testamente, før de hos Perserne havde lært at kjende Djævelen, at Gud var Kilden til det onde som til det gode, da han er Kilden til alt. Saaledes siger Jeremias i sin Begrædelsesbøge: „udkommer ikke af den Højstes Mund de onde Ting og de gode?“ (Begr. 3, 38). Og Profeten Esaias siger: „Jeg er Herren, som gjør Fred og skaber Ulykke“ (Es. 45, 7), og Amos: „Mon der kan være Ulykke i en Stad, og Herren haver ikke gjort den?“ (Am. 3, 6). Naar derfor vore Prestes taler om, at de forfærdelige Hændelser, som sker, er „Guds Vilje“, saa er dette aldeles i Stil med den gamle Jødedom, med de ældste Bøger i det gamle Testamente. De gamle Jøder sølte imidlertid Trykket af denne Tro, og det var derfor en Vettelse for dem, da de gjorde Bekjendtskab med den perfide Djævel; thi nu kunde de overføre paa ham alt det Onde, og forbeholde det Gode til deres Gud. Trods dette spøger dog de gamle Forestillinger overalt i Bibelen, og Gud som det Ondes Fader, som den, der sender alle de voldsomme Naturrevolutioner og Aandsrevolutioner inden Menneskeverdenen, Gud som Pestens Gud og Krigens Gud og Udelæggelsesnes Gud, vedblev at herske over Sindene og hersker den Dag i Dag, som vi ser af, at det altid hedder: „dette var Guds Vilje“. Og dog gaar der ved Siden heraf ogsaa den Lære, at det er Sy n d e n, som volder det Onde, det er Synden, som volder Sygdom og Død; ja i det dybsindige Stabelses- og Paradisfagn er det Menneskets Synd, som endog volder Striden og Spliden i Naturen, og den lægges under Forbandelse for Menneskets Skyld. Dette viser os, hvorledes Tanterne i gammel Tid har været inde paa samme Opgave som nu, at skulle bestemme Grænsen mellem Nødvendighed og Menneskets fri Vilje. Den ene Part, de som djærvt udtaler, at det Onde kommer fra Gud saavel som det Gode, de føler sig tildragne af Tanken om Nødvendighedens Lov, der hersker i Verdensplanen; de andre, som taler om, at Menneskets Synd er Skyld i det altsammen, de føler sig tiltrukne af Tanken paa Menneskets fri Vilje og det sørgelige, at Menneske

faa ofte misbruger sin Vilje til at gjøre det modsatte af Guds Vilje, hvad vi kalder Synd. Lad os ligesaa godt først som sidst indrømme, at det er og vil blive umuligt for Menneſter her at trække en bestemt Grænse; vi stirrer ind i en Gaade, som kun den Evige og Alvidende kan løse, han som har skabt alt og lagt Verdensplanerne, han som kjender alle Forudsætninger, alle de tusinde fine Traade af Aarsag og Virkning gennem Tiderne, og kan forbinde disse. Vi maa indrømme, at der hersker i Universet en vis Nødvendighedens Lov, idet hele Verdensudviklingen peger mod et eneste Maal. I et nye Testamente, især da Paulus og Johanneſevangeliet, udtaler som dette Maal: alle Tingſ Ojenfor-
 ening med Gud i stjon Harmoni. Og efter deres Theologi er Jesus Kristus Midtpunktet i denne Verdensplan, Alſen, hvorom Menneſkehedens Hjul svinger. Dette Maal maa med Nødvendighed naaes; altsaa kan Menneſkenes gjentagne Synder og Forbrydelser ikke volde Standſning i denne Udvikling. De kan ſinke den, men de kan ikke tilintetgjøre den. Der er altsaa et Punkt, hvor Menneſkets fri Vilje ikke naar, Menneſket kan ikke tilintetgjøre Guds Verdensplan, ikke opribe de Baner, hvorefter Udviklingen foregaar. Ja Menneſkets fri Vilje formaar ikke en Gang at tilintetgjøre en eneste af Guds Love i Verden. Alt her i Verden ſtyres af Love, af uroffelige, ubønhørlige Love og Loves Love, udarbejdede Ved i Ved til en uendelig ſin Rjæde. Vi kjender ikke Halvparten af diſe Love endnu, men vi ſtræber med at afdække dem, og det er det vi kalder Videnskabens og Forſkningens nye Opdagelser. Menneſket med al ſin fri Vilje maa lyſtre diſe Love, og Menneſkets Frihed er derfor, ſom jeg før har ſagt Eder, kun Tjeneste-
 folks Frihed, den nemlig at gaa fra en Tjeneste til en anden. Men det er ogsaa en ſtor Frihed og kan have de forfærdeligſte Følger. Vil Menneſket bruge de Penge, det tjener, til at drikke og ture for, ſaa har det ſin fri Vilje til det; men det ſaar ogsaa tage Følgerne; det maa lyſtre og blive Offer for de Love, ſom ſiger, at overdreven Brug af Alkohol ſløver Hjernen og forgifter Blodet og bringer Sygdomme. Og Hjemmet, der ødelægges ved det, ſaar bære Lidelſen taalmodigt og ikke ſtylde paa, at dette er Guds Vilje, men ſige det, ſom ſandt er, at det er Mandens Vilje, ſom har valgt at tjene Ødelæggelſens iſtedetſfor Opbyggelſens Love i Verden. Og omvendt; det Menneſke, ſom bruger ſin fri Vilje til at ſtaffe ſig Mundſkab og gjøre godt og hjelpe andre, og ſom altsaa vælger at tjene Livets lyſe Magter, han ſaar ogsaa kjende Veſſignelſen af de Love, han har valgt at tjene, i et lyſt Sind og tilfreds Hjerte. Naar et Skud gaar af og træffer et Menneſke i Hjertet, ſaa maa det Menneſke lide under den Lov, at naar Hjertets Aibrever rønderrives, ſaa maa Menneſket dø, og Gud kan ikke for nogen Enkelts Skyld ophæve den Lov, hvormegen Alſtke et ſaadant Døds-
 ſald bringer over Familien. Men man maa ikke komme og ſige, at det var Guds Vilje, at den og den ſtulde ſtydes. Det var enten et ondt Menneſkes Vilje, hvis Taler er om bevidſt Mord, eller det var et Træf af Omſtændigheder, ſaaledes ſom med Gutten, jeg omtalte, et Træf af Omſtændigheder, der bragte denne Dødens Lov i Virkſomhed. Og naar et Jernbanetog render i en Sand-

banke, saa det slaaes istskytter og antændes og Fjolt dræbes, ja saa maa det hele bli deres Skyld, som styrer Trænet i Sandbanken, og ikke Guds Skyld. Gud kan ikke gjøre en fast Sandbank blød og givende efter, fordi om en Rønduktør lader et Træn løbe af Sporene og luft i Sandbanken. Passagererne maa tage Følgerne af en saadan Hændelse uden at sige, at det var Guds Vilje, at de skulde omtomme saaledes. Alt, hvad vi kalder Mennefskedens Udvikling, foregaar ved, at Mennefsene vælger at tjene de forskjellige Love, hvorefter Univerfet styres, og maa tage Følgerne for sig og andre af disse Valg. De vælger og vælger opigjen og bytter idelig. Og om ulyddige Mennefseder lider ved andre Mennefsers taabelige og daarlige Valg, da kan dette hos Gud kun frembringe, hvad det frembringer hos gode Mennefseder: Betlagelse og Medlidenshed med de Lidende; men Lovene kan ikke forandres derfor, ei heller kan Gud derfor tage Valgfriheden fra Mennefsene; thi det vilde nedværdige dem til Maskiner. Hvor megen Ulykke der end opstaar af Mennefskets Misbrug af sin fri Vilje, saa balanceres dette opigjen af den Betsignelse, der udgaar af Mennefsers rette Brug af sin fri Vilje, skjønt dette sidste spørges ikke saa meget efter, som det første, fordi Forbrydelser og Ulykkeskedigheder altid griber Sindene mere end stille, og gode Gjæringer.

Men bryder da Gud sig ikke om de Enkelte? Jo vist, han omgiver dem altid med sin vaagende Kjærlighed og giver dem den bedste Anledning til at bringe Betsignelse ud af Ulykken; men Ulykken selv kan han ikke, eller rettere, vil han ikke forhindre, fordi han derved maatte bryde istskytter sine egne Love. Han kan give os Vink og Varstær om at tage os i Vare for Faren og Ulykken, hvis vi er modtagelige for disse Vink; men vi lader dem saa ofte upaaagtede eller gaar som blinde forbi dem. Og Mennefsket kan ved at oparbejde sit aandelige Liv og sit aandelige Skarpsyn gennem Bøn og gennem dagligt Samliv, saa at sige, med Gud, opdrage sig til at være modtageligt for Guds Paamindelser ad dugte Loves Veie. Men naar vi enten blindt hen styrter os i Ulykken, eller andre af Hedsnsyge eller hvadsomhelst Grund styrter os ind i den, naar vi lægger vort Hoved naa Skinnegangen, eller faar det lagt der af andre, da maa Verdensmaskinens Lokomotiv knuse os ubønhørligt, naar det kommer farende. Guds Kjærlighed til os og Vaagen over os bestaar ikke i, at han giæter hver enkelt; thi da vilde aldrig disse rædsomme Ting kunne ske, som vi læser om daglig i Aviserne, at Fjolt myrdes og mishandles ulyddigen; men Guds Kjærlighed til os og Vaagen over os bestaar i, at han trods de Ulykker, som onde Mennefsers fri Vilje kan bringe over os, ja trods Døden selv, dog kan bevare Livet, bevare Gnisten af hans Aand, vor Aand nemlig, levende og frisk og lade den fortsætte sin afbrudte Udvikling her paa andre Baner, ad hvilte den en Gang skal naa sit Maal, sin egen Fuldendelse. Guds Kjærlighed og Vaagen over os bestaar i, at han netop gennem Ulykken som Redskab kan vække og paavirke og modne andres Sjæle for hans Aands Paavirking. Guds Kjærlighed og Vaagen over Mennefseslægten bestaar i, at hvormeget onde Mennefseder kunne pønse paa det og

ville det, de dog ikke skal være istand til at bryde en eneste af Guds Naturlove; men maa tjene dem paa samme Tid, som de tager dem i Tjeneste. Hvilken Tryghedsfølelse giver ikke dette over Livet. Vi er ikke i nogen Vilkaarligheds Haand. Vi er under sitte Loves Herkesstyrre, der er udgaade fra en almægtig Kjærlighed og Visdom, som vaager over, at de ikke forstyrres, og om Menneskene omtumles stygt af dem ved egen eller andres Synd, saa vaager dog Gud over, at den Enes Udvikling ikke faar Lov at spildes eller brydes, men fortsættes ad andre Veie, naar disse her stanges ved Døden. At ønske det anderledes, at ønske, at Gud direkte skulde gribe ind og lede alle disse Milliarder Mennesker ved Haanden og hviste til os: i Dag maa du ikke gaa ud; thi du vil blive fortjålet, reis ikke paa det Mode; thi der vil blive et Jernbanesammenstød; gaa ikke der hen; thi du vil fange Smitte; flyt fra Byen; thi her vil blive Jordskjælv i Nat; o. s. v. — det er at ville ønske os til umyndige Børn, der ikke havde Vilje til at bestemme sig til nogen Ting; det vilde være at tage fra os Gvernerne til Selvudvikling; thi denne sker gennem Valg, saavel gode som slette. Lad os derfor glæde os over, at hele Tilværelsen hviler paa sikker Grund, hviler paa en alskjærlig Faders Love, og at hver Enkeltets Ve og Vel ikke er ham ligegyldigt, men at han leder og styrer det trygt til at naa sit Maal, om end vi og andre ved vor fri Vilje kan sinke og mørne Udviklingen og paaføre os unødvendige Videlser. Lad os ikke give ham Skylden for onde Menneskers Paafund og Forbrydelser, men tro, at han trods dem ved at bevare sine Menneskebørn, og lad os lære at bede med Jesus: „ikke min, men din Vilje ske!“ at vi, med andre Ord, maa lære mere og mere at ville ret og saa andre til at ville ret, saa at vor Vilje tilsidst bliver den samme som Guds Vilje!

Kan Fattigdom nogeninde blive en Velsignelse?

(Fjerde Søndag efter Trinitatis.)

Text: Lut. 6, 20. 21. 24. 25.

Vi hører saa tidt fra Prækestolene, at Fattigdommen er i Grunden en velsignet Stand. Jesus velsignede Fattigdommen, da han udtalte sit: „velsignet er de Fattige!“ talte om, hvor vanskeligt det er for en Rige at komme ind i Himmerige. Fattigdommen lærer Ydmyghed, siger de, driver Hjertet til at søge sin Frelser og holde ham fast, naar alle Jordens Haab glipper. Fattigdommen er ikke udsat for de mange Fristelser og Beshvninger, som de Rige ofte har, der gruer for en Pengekrise, der skjælver for Indbrudstyre, der misundes

og hades af saa mange. Desuden er Fattigdommen en af Gud villet Stand. „J har altid de Fattige hos Eder,“ sagde Jesus. Fattigdommen lærer Folk op i at øve Broderfjærlighed og holder saaledes de ømmere Evner i Sjælen friste hos Medmennesker. Hvorledes kunde fristne Mennesker øve Barmhertighed, naar der Ingen var at øve Barmhertighed paa? Følgelig er de Fattige nødvendige. Disse og lignende Ræsonnementer finder man ofte udtalt fra Preterstolene og i de almindelige religiøse Skrifter, især naar der er Fare for Arbeideruroligheder. De Fattige formænes at holde sig stille og være fornøiede i sin ydmyge Stand. Sjælen er mere end Legemet, og holder de sin Sjæl gudhængiven, saa venter dem en Herlighed hilst, der skal give dem fuldt Vederlag for, hvad de led herne.

Det mærkelige er, at de, som siger dette, aldrig er fattige selv. Det er for det meste Folk, som har en Indkomst af 3-5000 Daler om Aaret, Folk, som spiser sin gode Læsteg til Middag og aldrig behøver at drage et Suk for Brødet i Morgen, Folk, som er mætte og glade og velklædte, som kan søge Selskab med Byens fineste Folk. Det falder dem aldrig ind, at nogen kunde tage dem paa Ordet og sige til dem: „Jeg føler dybt Sandheden af, hvad du har sagt, og da det er saa velsignet og gudvelbehageligt at være fattig, saa venter jeg, at du frastiger dig din aarlige Indtægt, sælger alt dit Gods og gir til de Fattige, for saa at blive fattig selv, saa personlig Del i Fattigdommens Velsignelse, lære Ydmyghed og bidrage dit til at røre dine Medmenneskers Hjerter, saa de blir bløde og gi'r dig Almisser, og saa forresten, hver Gang du sulter, glæde dig i det evige Livs Herlighed, som venter de trofaste fattige.“ Om man vilde sige dette til en sliq Prædikanter, tror J han adlød, valgte frivillig Fattigdom? Na nei, det er bekvemmere at staa med 3000 Dalers Indtægt i Lommen og ræsonnere over Fattigdommen og tale bevægelige Ord for andre, end at dukke sig ned i Fattigdommen selv. Det vil være tidsnok at lovprise Fattigdommens Velsignelser, naar denne Lovprisning kommer fra en af de Fattige selv. Naar de Fattige selv vilde jubel: „Det er saa velsignet at sulte! det er saa velsignet at fryse! det er saa kvægende deilig at høre de Smaa jamre efter Brød og ingenting have at putte i deres Mund, det er saa trøstefuldt at gaa sulten til Sengs og ikke vide, hvor du skal saa noget fra i Morgen heller. Det er saa opmuntrende at gaa fra Dør til Dør og bede om Arbejde eller Mad og blive udvist og udjaget og hilst Hunden paa, som en Umstreifer, og saa det kristelige Onske efter sig: „gaa til Bloksbjerg!“ det er saa henrivende at deltage i Barmhertighedsmiddager, hvor man udstilles til offentlig Betsuelse som en værdig Trængende, paa hvem Kirken nu øser lidt Suppe af sit Overflødighedshorn for at roses i Aviserne for sin sande kristelige Aand bagefter. Det er saa opløstende at henvende sig til Fattigdommissionen og først blive udfjeldt for en Dovning, og saa endelig med et Grin saa sig tilslængt noget Mel og Sukker og Kaffe, der kan række til en Uge!“ Naar dette sker, at de Fattige selv vil lovprise Fattigdommens Velsignelser, da skal jeg tro derpaa, men heller ikke før. At en vel-

staaende Mand taler høie Ord om Velsignelsen af at være fattig, uden at ville være det selv, det har ikke stort at sige.

Men har da ikke dette Prestens Ræsonnement om Fattigdommen sin Sandhed? er det ikke sandt, at Jesus prisste Fattigdommen? Jo, det er sandt; men vi maa lære at forstaa Jesu Stilling til det Spørgsmaal. Jesus var selv opdraget, om vi ikke kan sige i Fattigdom, saa dog i meget tarvelige Raar, og han lærte at se, at Livets Lykke ikke bestod i at have meget, at bo i Paladser, men i at have det daglige Brød og være fornøjet. Det indre Liv veier mere end de ydre Omgivelser. Det, som Menneskets Lykke bestaar i, er Sjælefred, en god Samvittighed, Lust til at tjene andre, Lust til at gjøre Guds Vilje paa Jorden, og ikke i Rigdomme. Det var Middelflassen i Galilæa, som væsentlig samlede sig om Jesus og sluttede sig til ham, Fiskere, Arbeidsfolk; de lærde og Rige synes at have truttet sig tilbage. Og da Jesus i alle Fald i den sidste Tid af sit Reformatorliv troede sig at være Guds Værendsvend paa Jorden, den sendte Messias, saa var det naturligt, at han domte, at en tarvelig Stand og Livsstilling eier flere Betingelser for at modne En til Guds Rige paa Jorden end Rigdommene, fordi Sindene da er mere aabne for fælles Nød, mere modtagelige for almene Interesser. Det er samme Erfaring, jeg har gjort. Hvem er det, som væsentlig slutter sig til Fremstrids-Bevægelser? hvem er det, som møder frem paa Møderne, hvor Dagens brændende Spørgsmaal diskuteres? Det er den intelligente Middelflasse, Haandværkeren og Arbeideren. — De, som holder sig borte, er enten de religiøst fanatiske, fanatiske paa Grund af Ubidenshed, eller saa de lærde og mere velstaaende. Disse er enten saa optagne af sin færegne Videnskab, at de ikke bryr sig om andet, eller saa optagne af sit Pengebegjær, at de ikke ser andet end Valere og Stillinger. Men den Klasse, som just har sit daglige Brød, men heller ikke mere, som ikke har Haab om og derfor ikke fristes til at dnyge op, den er den aandeligt vaagne. Paa den derfor skal Fremtiden bygges. Jeg tror saaledes, at Jesus udtalte en Sandhed, naar han betonedes, at Middelflassen var den, som lettest kunde blive gjort til Borgere af det store Broder- og Søsterskab paa Jorden, og at Rigdommen var en Snare til Verdslighed, Egoisme, Hjerteløshed og Interesseløshed. Jesus lobpriste aldrig Fattigdom, naar man ved Fattigdom forstaaer, hvad jeg forstaaer ved den, nemlig dem, som sulter, fryser, ikke har Tag over Hovedet. Man finder aldrig Ord som: det er saligt at sulte, det er saligt at fryse, det er saligt at være uden Rattelogi! Naar Jesus ifølge Lufasevangeliet skal have sagt: „salige er de Fattige,“ — saa er det tvivlsomt, om han har sagt saa; thi i Matheusevangeliet staar Ordene gjengivne saaledes: „salige er de Fattige i Aanden“, hvad der giver en ganske anden Mening. Og naar han jutter ud: „Rævene har Huler og Himmelens Fugle Næder, men Menneskets Søn har ikke det, hvortil han kan hælde sit Hoved“, — saa er ikke dette ment at være en Lobprisning over en sliq Tilstand, men et Sorgens Suk over at være saa enslig og forladt. Den, som har lært os at bede i Fadervor: „giv os idag vort daglige Brød!“ han kan

ikke lovpriise den Tilstand, at være uden det daglige Brød, og det er Fattigdom. Ved denne Bøn siger Jesus meget mere, at han anser det daglige Brød, det at have nok til hvert Maal, det at være fri altsaa for Næringsforøg — som et nødvendigt Underlag for, at man kan føle sig lykkelig og taknemlig mod Gud. Han synes at sige med dette, at Fattigdommen er en Forbandelse, at det skal være et af vore Maal, at sikkre alle Mennesker det daglige Brød og afstjære Veligheden til at dhyge op, at Samfundets ideale Tilstand var den, at have Mennesker, der ikke behøvede frygte den Dag i Morgen, ikke frygte fremtidig Fattigdom, hverken for sig eller sine Børn, men sikkre og glade have hver sit.

Af Jesu Ord: „I har altid Fattige hos Eder,“ at udlede, at sølgelig er det Guds Vilje, at der altid skal eksistere Fattige, er latterligt. Jesus afviser tværtimod med disse Ord Disciplenes stadige Mås med de Fattige. En Kvinde har af Kjærlighed til Jesus tilladt sig en liden Lüksus. Hun har kjøbt en Krukke med fine Parfumerier og øser det alttammen over hans Hoved. Disciplene kommer straks med, at dette er Lüksus, disse Penge kunde være anvendt bedre til de Fattige. Da tager Jesus Kvinden i Forsvar, fordi det er en Kjærlighedsgjæring fra hendes Side, som salver ham til hans Lidelser og Død, og siger saa: „de Fattige har I bestandig hos Eder, men mig har I ikke bestandig!“ Han mener: „jeg ser saa mange Fattige og hører saa meget Fattigsnak, at jeg blir rent træt. Lad os dog engang imellem komme ud af det og hen til venligere Omgivelser. Lad os hvile en Gang i Skjønhed og Kjærlighed. Fattigdom er ikke en Stand, som er monsterværdig; den er et Onde, som sugner En og gjør En træt.“ Af disse Ord at udlede, at Fattigdommen altid bør eksistere, skal der en theologisk Hjerne til at fatte.

Fattigdommen i Jesu Land, under den varme Sol, havde heller ikke det gruopvækkende, som i de foldere Klimater. Man behøvede ikke Hus, man kunde ligge uden Muret rundt, man behøvede lidet Klær, man kunde leve af lidt Frugt og Brød. Dette gjorde, at det at være fattig der ikke medførte de Savn og Lidelser som hos os, hvor man kan fryse ihjel om Vinteren, hvis man ikke finder Tag over Hovedet. Og dog indeslutter Jesu stadige Paamindelser om at være gode mod de Fattige, tillige en dyb Medlidenhed med dem, som dem, der er forurettede, der ikke har faaet sin Andel af Livets Goder paa Grund af andres Uretfærdighed og Ukjærlighed. Han beder gjentagne Gange om at give dem; han anbefaler den unge rige Mand at sælge alt sit Gods og give til de fattige; hans Disciple stifter efter hans Død et kommunistisk Samfund, — alt dette tyder paa, at Jesus vist ikke anbefalede Fattigdommen, skjønt han af de to Yderligheder, Fattigdom og Rigdom, dog foretrak Fattigdom der i Solens Land for Rigdom, som mindre farlig for Mændens Liv end denne. Og skjønt Jesus langt fra var nogen Afstet som Johannes den Døber, saa laa der dog i hele Folkets Karakter og Vaner et Drag henimod Afstetismen, der igjen stod i Forbindelse med Fattigdommen, som gjorde, at de maatte se paa Fattigdommen med andre Øine, end vi maa se paa den under vore Samfundsforholde og med vor Opdragelse og

Folketarakter. Hos os tager Fattigdommen sig anderledes ud end hos Østerlænderne, og det Ræsonnement, som gjaldt hos dem, gjælder ikke altid hos os. Lad os prøve lidt af de Betragtninger, der skal bevise Fattigdommens Belsignelser. Man siger, at Fattigdommen lærer Ydmyghed og driver Hjertet til at søge sin Frelser. Mon det? Jeg tror den snarere frister og fører til Bantro og Anklage mod Gud, i alle Fald hos de Menneſker, som opfatter Guds Forsyn ſaaledes, at det er ham, ſom raar og ſtyrer alt, han, ſom ſkal paſſe paa dem, ſom en anden Barnepige. Den maa gjøre det. De maa ſtille det Spørgsmaal ud af ſin Glendighed: „er det Gud, ſom ſtyrer alt, hvorfor lager han det ſligt for os? hvorfor lader han os ſidde her og lide ondt og ſlide os fordærvet paa Arbeide, uden Hvile eller Glæde?“ Og de gjør det oſſaa. Man læſe bare Helen Campbells: „Fattigdommens Fanger“ og høre, hvordan de ræſonnerer, diſſe Glendighedens Offere. En, ſom maatte ernære ved Syning en ſyg Mand og 5 Børn, ſiger: „Jeg har tænkt op og ned, men kan intet finde. Jeg tænker og tænker, ſom jeg ſidder her, og der er ikke Hjel্প hverten hos Gud eller Menneſker. Der er noget galt et eller andet Steds, men jeg ved ikke hvor, og den eneſte Udvei, jeg kan ſe, er at dø. Her er ikke nogen Plads for ærligt Arbeide. Vi maa lye og bedrage, hvis vi vil frem. Gud hjelpe dem, derſom der er nogen Gud, men jeg har mine Tvivl. Hvorfor kommer han ikke, derſom han er til?“ Er dette Ydmyghed og at holde faſt paa ſin Frelſer?

En anden, en Enke, fortæller: „Der er en Pige i Værelſet ved Siden af mig, med en ſyg Mo'r. Hun ſyr nu Glonælsſkjorter, men før hun fik dem, ſultede de næſten ihjel af at ſy Uldertøi. Hun ſaar nu 7 Cents Timen; det er pen Betaling i et friſtent Land. Kriſten! bah — jeg troede engang, der var Kriſtendom, men jeg har givet det op for længe ſiden. Der er bare en Religion her, og det er den, at dyrke Penge. Guldkalven er Gud, og hver Mand ſælger gjerne ſin Sjæl, naar han bare kan ſaa høie ſig for den. Hidtil har jeg været anſtændig, jeg er kommen af hæderlige Folk. En Ting er ſikkert, og det er, at det ikke er deres Skyld, jeg har arbeidet for, at jeg endnu kan ſige, at jeg er hæderlig. Jeg maatte gaa fra tre Steder, fordi jeg ikke kunde ſaa Fred, og jeg blir der, hvor jeg nu er, for der la'r man mig da være i Ro. Men derſom De ved, hvad alt dette betyder, ſaa vil jeg ønske, De vilde fortælle mig det, for det gaar ganſke rundt for mig, og jeg finder ikke Grund i nogen Ting.“ Er dette Ydmyghed og at holde faſt i Troen paa ſin Frelſer? Nei, men det er ſund Fornuft, det er Offerdhyets dumpe Brøl, før det ſlagtes. Fattigdommen lærer ikke Ydmyghed, den lærer Bitterhed og Anklage. Men det er ſandt, at hvor Ydmyghed og Barnetro er i Forveien, der kan Fattigdommen bæres lettere, end der, hvor Troen er tabt. Der, hvor det evige Livs Haab lyſer, er dog en Straale af en dæmrende Glæde, ſkjønt den er langt borte og med Døden, den grufulde Gjeſt, imellem. Man ſkal derfor ikke roſe og anbefale Fattigdommen, men man kan roſe og anbefale Ydmyghed og Barnetro, ſom ſelv Fattigdommen ikke kan ſaa Bugt med; thi Fattigdommen er ikke Ydmyghedens Ven, men dens

Fiende, dens bitter Fiende. Fattigdommen kan fremable to Ting: enten en vild Harme og bitter Trods, eller saa en sløv Resignation, som man saa ofte forbeholder med Ydmyghed, og af de to Ting foretrækker jeg den første. Lad saa andre Prester rose den sløve Resignation, fordi den holder Fattigfolk ille og stumme, og falde den Ydmyghed; jeg vil hellere søge at vække i dem den hellige Misfornøielse. Thi den sløve Resignation tyder paa, at man er sunket ned til Dyrets Standpunkt, den hellige Harme paa, at man føler sin Menneſteværddighed krænkethed ved Fattigdommens Uretfærdighed. Folk bør ikke være fornoiede med at være fattige, at være traadte under andre Menneſters Hæl, at maatte gaa arbejdsløse og tigge Brødet for hver Mands Dør: de bør ikke være fornoiede med det. De maa finde sig i det, naturligtvis, naar de er nødte til det, og der ingen anden Udvei er; men de skal ikke være fornoiede med det, ikke lodprøve denne nødtvungne Fattigdom som en Gud velbehagelig Stand. Ivertimod, de bør føle det som en Forbandelse, som en Uret, der gøres dem, at de, paa denne Guds grønne Jord, hvor der er Overflødigbed til alle, ikke skal kunne ernære sig redeligt, skjønt de venter med to stærke Arme og med god Vilje, bare fordi deres Medmenneſter stænger Bladsen for dem og ikke vil lade dem slippe til. Et Menneſte, som er blevet ligeglad med alt og med sløv Egegnidighed finder sig i alt, kan ikke reises, men et Menneſte, som føler en hellig Misfornøielse med Uretfærdighed, enten den vises paa ham eller andre, han kan og vil reises. Han har mere af Menneſtehedens Adelskab i sig. Man taler saa meget nu om Dagen om, at man ikke maa ophidse Mæſerne, men heller formane dem til at finde sig i sin Stilling. Det er sandt, at man aldrig bør ophidse til uklog Boldsomhed, som alligevel ingen anden Frugt bringer end en dybere Glendighed: men der er en stor Forskjel paa det, og paa at gøre Arbeidsmanden klar paa sin Stilling og Aarsagen til den, vække hans Misfornøielse med Uretfærdighed og derfor hans Medvirken til at saa den afstøffet. Menneſtene bør ikke synke ned til at blive Dyr, som sløvt taalmodige ligger og bløder sig til Døde; de maa vækkes til at anstrenge sig for at naa bedre Vilkaar, mens det endnu er Tid, og mens de endnu har nogle Kræfter levende. Derfor skal man agitere, overbevise, vække op af Sløvheden, til der former sig en Hær af Menneſter, der raaber: „nu vil vi ikke taale denne Tingenes Tilstand længer! giv os Arbejde og retfærdig Løn for det, saa Fattigdommen kan banlyses fra Jorden!“

Det Ræſonnement, at man maa holde Fattige, for at de mere Velſtaende kan have nogen at udøve sin Barmhertighed paa, er saa taabeligt, at man ikke bør ofre mange Ord paa det. Man skal altsaa holde Folk, Medbrødre og Medfødtre, i Redværdigheſe og Lidelse, for at en eller anden Nigmand skal saa Anledning til at være god. Men naar han nu ikke bruger denne Anledning? hvad saa? — saa ligger diſſe Statfærne der hjælpeløſe. Og vi ſer, at Kriſtenheden ſlet ikke bruger Anledningen, ſom den ſtulde; thi Folk dør af Sult, af Urenſlighed, af Mangel paa Luſt og Pleie midt i de friſtne Samfund. Hvad nytter det desuden til, at en Barmhertighedsdame en og anden Gang værdig ſeiler ind i

en fattig Hytte og sender ned der en Pose Mel og lidt Ved, for saa atter at forsvinde og tjøre bort med Kuff paa Butten? Det øver Folk op i at se ned paa en Klasse Medmennesker som underordnede; det øver dem op i at tro, at de har opfyldt sin kristelige Pligt, naar de slipper en Almisje en og anden Gang ned i deres Haand; det forvender Kristendommens rette Aand, der i Broderstabet's Navn fordrer Lighed, Lighed i Vilkaar og Betingelser, fordrer Retfærdighed og ikke Almisser. Det er latterligt at tænke, at man ikke skulde kunne gjøre godt i Verden uden ved at give hverandre Almisser. Selv om Fattigdommen blev afskaffet — som vi haaber den en Gang skal blive — saa vil der blive fuldt op af Anledning til at vise vort hjærlige Sindelag mod hverandre. Har vi ikke Sygdom, har vi ikke Sorger, trænger vi ikke Raad og Opmuntring og Kjærlighed? Jovist, og denne den finere og ædlere Maade at vise Kjærlighed paa, den afhænger ikke af Fattigdom eller Rigdom; den har ingen saarende Bismag, den vil være, saalænge Mennesker søger og famler og elsker og lider. De Fattige bruges og vedligeholdes som en Provekud for de Riges Godgjørighed — er ikke det modbydeligt, og dog kan man høre slikt Ræsonnement fra kristne Prækestole. Man henviser de Fattige til det andet Liv, til dets Velsignelser — det var bedre, om man vilde velsigne dem i dette Liv. Huff paa Indskriften, som blev baaret om i en Arbejderprocession: „giv os Brød og Hygge i dette Liv, vi brøyr os ikke om et tilkommende Liv.“ Det tilkommende Liv vil tage vare paa sig selv. Saalænge vi Mennesker er her nede i Rjødets, saa har vi først og fremst at tage vare paa dette Liv; og jo bedre vi tager vare paa dette Liv, jo bedre forbedrer vi os til det næste. Dette Liv skulde være en Jorgaard til det næste, og vi har i mange Retninger gjort det til en Evinesti. Og hvad Glæde kan der være at staa i Evinestien og stirre op mod Paladsets Herlighed? Lad os hellere gjøre Evinestien ren og pryde den med Blomster, saa den blir en Guds velsignede Have. Lad os afstaa Fattigdommen; thi Fattigdommen er af det Onde, Fattigdommen er en Forbandelse. Føler vi det ikke selv, om vi skulde være nødt til at præsentere en Slægtning af os, f. Eks., fillet og fæl, for et anstændigt Selskab? Vi føler, at Fillerne, som hænger nødvendigt sammen med Fattigdommen, medfører Skam; vi ønsker dem ikke. I Parabelen om den forlorne Søn klædte Faderen øieblikkelig Sønnen i fine Klær og gav ham nye Sko og Ring paa Fingeren, — Fillerne er Menneskehedens Skam, de burde ikke taales. Hver Mand burde have Raad til at være anstændigt, varmt og godt klædt. Her sad i Kirken forrige Søndag en Mand, som var meget daarligt klædt. Han havde ogsaa sat sig ved Udgangsdøren, som om han skammede sig for sine Klær. Jeg havde slikt Lyst til at sige til ham: „vær saagod, sæt Dem høiere op“ — men jeg betænkte mig, da det kan ske vilde saare Manden og vise, at han var bemærket. En af mine Menighedslemmer kom ikke i et halvt Aar i Kirke. Jeg spurgte ham om Grunden, og han svarede, at han ikke havde en sømmelig Butse at gaa i. Folk skammer sig ved at være fattige, om de er det nok saa uforfkyldt. Hvor mange Børn er det ikke, som forsommer Skolen paa Grund af Mangel paa Klær

og Sto? Og den Fattige, som første Gang nødes til at gaa og tigge — tror I ikke, han kjæmper længe, før han griber til den Udvei? han føler Tyngselen, Forbandelsen af det at være fattig. Derfor sidder mange Familier heller og sulter og fryser, end de vil bede om Hjælp; de føler det som en Skam at være fattig, og med Rette. Fattigdom er en Forbandelse; thi den leder til Forbrudelse. Hvormange Tyverier er ikke begaaede for at faa Mad til sine eller Klær til sine? hvormange unge Piger har ikke sunket ned i Prostitutionen, for at kunne ernære sig selv eller en syg Mo'r eller smaa Sødsfende? Det er Fattigdommens blege, grinende Ansigt, vi skal se bagom de fleste Forbrudelser, Fattigdom, som leder til Drik, Fattigdom, som leder til Prostitution, Fattigdom, som leder til Løgn og Kneb og Hykleri, Fattigdom, som river Tro paa Gud og Tro paa Mennesker og Tro paa alt godt ud af Livet og forvandler Tilværelsen til en Kampplads, hvor den Stærkere slaar ned den Svagere, og hvor det gjælder at flore til sig og jage de andre væk fra Fadet. Fattigdommen er en Forbandelse, fordi den holder vedlige Klasseforskjel og Uretfærdighed, fordi den holder Størsteparten af Menneskene nede i Sumpen, saa at bare saavidt Hovedet stifter op, for at de andre kan gaa tørskoede paa deres Hoveder. Lad os derfor kjæmpe mod den, ikke støtte den. Lad os stræbe at udrydde den af Jorden ved at udrydde Aarsagerne til den. Saalænge det er tilladt de Faa at berige sig uden Grændser, at tage Profitten af andres Arbeide og stikke i Lommen, at tilrive sig og kontrollere alle Midler til Produktion, saa at andre Mennesker maa blive afhængige af deres Naade for sit Arbeide, at holde Landet øde, uagtet mange Hænder puster at dyrke det, saalænge vil Fattigdommen vedvare. Det Dieblif, da der kun blir en eneste Kontrol og Leder af Arbeidet, istedetfor de mange, der slaas indbyrdes, da hele Folket i vaagnende Broderfølelse slutter sig sammen og baretager sin egen Forretningsførelse og derfor nyder sin retmæssige Andel i den fælles Fortjeneste, den Tid, da Staten med andre Ord blir, hvad den skulde være, Nationens samlede, samvirkende Vilje, og alle Borgerne dens samvirkende Lemmer, med hver sin Tjeneste til det store fælles Vel, den Tid vil Fattigdommen være afføjet, og Menneskene aldrig behøve at sukke efter Brød. O velkommen, du lykkelige Tid, da man aldrig mere skal se de blege, udtærede Ansigter af Glendighedens Offere, aldrig mere høre den sørgelige Banken paa sin Dør af Folk, som søger Arbeide og beder om Mad, mens Varehusene sprænges af Overflod, aldrig mere høre Jamren af ulykkelige Børn, der dør af Sult og Frost mellem Hænderne paa deres Forældre, aldrig mere se blaafrøsne Smaa-børn løbe om Midvinters uden Overfrakte, for at plukke op Kul og Ved, som kan falde fra Bognene eller rode i Skarnet efter noget, som paa en eller anden Maade kan bringe Livsophold. Velkommen, du lykkelige Dag, hvor alle har nok, og ingen hverken formeget eller forlidet, da lyse Ansigter, mætte og glade Mennesker, kan synge Lovsangen til Gud!

Skal vi fødes paany?

(Femte Søndag efter Trinitatis.)

Text: Joh. 3, 1—15.

Det har været en af Feilene ved den gamle Kirke, synes det mig, at den saa lidet har forstaaet de aandelige Rørelser i Menneſket, og talt om dem saa lidet naturligt. Den har bygget op en Frelſesordning fra Guds Side, hvorved han ikke kan og ikke vil frelſe Menneſket uden gjennem viſe overnaturlige Midler, hvorved der tilføres Menneſket overnaturlige Kræfter paa en overnaturlig Maade. Derved er man kommen bort fra Jesu simple og letforſtaaelige Lære om, at kun den kan komme ind i Himmeriges Rige, som gjør Guds Vilje, og ind i en kunstig Theologi, som har lagt Menneſkets aandelige Vækst i Stuffer og ſagt, at først maa det retfærdiggjøres og saa gjenfødes og saa helliggjøres, og hvert af diſſe Trin har ſit ſæregne Maade-Middel. Til Retfærdiggjørelsen er det nødvendigt at Jesu Blod udøſes, til Gjenfødelſen er det nødvendigt, at dette Blods Kraft indpodes i dig ved Daaben, og til Helliggjørelsen er det nødvendigt, at Aanden fornyes ved Guds Ord (og det vil da ſige Bibellæsning og Preſtepræf) ſamt ved Nydelsen af Alterens Sakramente. Ved at indprentes dette, er Menneſkene bleve ſløre for ſin egen aandelige Vækst i det gode; de har ikke, ſom Paulus beder dem om, „arbejdet paa ſin Saliggjøreſe i Frygt og Bæven“; nei, de har tænkt: „jeg kan ſaa ikke gjøre hverken fra eller til i dette, det er Guds Verk altsammen, han ſaar beſørge det“, og ſaa har de forſat ſine daglige Smaaſynder med at lye og ſladre og vredes og tjene Penge ad Bagveje, ſtolende paa, at Jesu Blod og Sakramenternes Kraft nok ſkulde klare deres lidt betænkelige Konto med Vorherre.

Den liberale Retning indenfor Kriſtendommen er ſik modsat en ſaadan Tankegang. Vi har intet imod Ordet Retfærdiggjørelsen; thi retfærdige maa vi blive, Retfærdighed er det, vi ſkal jage efter, ikke alene hos os ſelv, men i alle vore Inſtitutioner og daglige Forholde. Vi har intet mod Ordet Gjenfødeſe; thi vi har viſket os ſelv og vort Samfundsliv ind i ſaa megen Synd, at der trænges ſom en Fødſel fra nyt af baade for os og for Samfundet, ſkal det repræſentere Guds Rige. Vi har intet mod Ordet Helliggjørelſe; thi vi ſkal og maa tilſidſt blive hellige, hvis vi ſkal kunne leve i Samfund med Gud. Men hvad vi har imod er, at diſſe forſkjellige Begreber ſkal betragtes ſom Trin i en Salighedsforretning, beſørget af Gud ſelv ved overnaturlige Midler, der forekommer os endog umoralſke. Vi ønsker at betragte dem ganſke naturligt, kun frembragte ved Menneſkets eget Selvarbejde, naturligviſ paaſtynket og hjulpet af Omſtændigheder udenfra, under Indflydeſe af baade Guds og Menneſkers Aand.

Naar vi thr hen til gamle Pontoppidan og ſpørger ham til Raads, ſaa vil vi ſaa høre ſom Svar paa Spørgsmaalet: hvad er Gjenfødeſe? følgende: „den

Naadevirkning af Guds Vand, at han fornyer Gudsbilledet i vor Sjæl og saaledes skaber et nyt Guds Menneſte". Se dette er bare ubestemte, theologiske Udtryk, hvortil vi ingen bestemt Tanke fæster. Men lad os saa høre videre. Spørgsmaal: hvilken Forandring foregaar med Menneſket ved Gjenfødselen? Svar: 1) I Forstanden skabes formedelſt den Hellig Aands Oplysning et aandeligt Lys, 2) I Samvittigheden skabes formedelſt Retſædiggjørelsen en sand Fred og Glæde, 3) I Viljen skabes en hellig Lyſt, Kraft og Længſel. Spørgsmaal: hvilket er da nu det nye Menneſkes rette og egentlige Væſen? Svar: Kjerlighed til Gud formedelſt den store Kjerlighed, hvormed han har elſket os." Se alt dette er hyperligt. Ved Gjenfødselen ſkal der tændes et aandeligt Lys i vor Forſtand, skabes en hellig Lyſt, Kraft og Længſel i vor Vilje, skabes Fred og Glæde i vor Samvittighed, ſaaledes at vort hele Væſen aander Kjerlighed til Gud. Dette er altsammen noget, ſom vi Liberale fuldkommen vil gaa ind paa, dog ſaaledes, at vi vil ſaa Lov til at ſtryge Viſtøppens theologiske „formedelſt den Hellig Aand“, „formedelſt Retſædiggjørelsen". Men dette blir altsammen dumt og uforſtaeligt, naar det lægges hen til Daaben, iſær hvis man bruger Barnedaab. Der ſtaar nemlig videre i Pontoppidan: „ved hvilket Middel virkes Gjenfødselen?" Svar: „ved Daaben, hvori Guds Ord lever og virker." Nu tænker jeg, at Guds Ord virker mere uden for Barnedaaben end i den, ſaaſom det da henvender ſig til voksne Menneſker, der kan forſtaa, og paa hvem det kan gjøre Indtryk. Og naar vi nu tager Tingen ganſke ſimpelt og fornuftigt, tror I da virkelig, at alt dette, ſom Pontoppidan ſaa ſandt og godt beſkriver, ſker ved et lidet Barn, ſaa ſnart det bliver døbt? at altsaa det lille, umyndige Barn, ſtraks eſterat det har ſaaet Vanddraaberne paa ſit Hoved, og Preſten har udtalt Døbeformelen, er totalt forvandlet, at dette lille Barn pludſelig her ſaaet „et nyt aandeligt Lys i Forstanden, Fred og Glæde i Samvittigheden, hellig Lyſt, Kraft og Længſel i Viljen, og Kjerlighed til Gud gennemſtraalende hele dets Væſen"? Tro I dette, hvis I kan, men jeg tror det ikke, fordi det er urimeligt, ufornuftigt og uſandt. En ſaadan Beſkrivelse, ſom den Pontoppidan giver af Gjenfødselsens Virkninger, kan kun findes hos voksne Menneſker, og vil man ſaa ſvare: „ja men Spiren til denne Forandring lægges i Barnet ved Daaben“, da vil vi ſvare: „ja men ſaa maatte vi mærke Forſkjel paa de Børn, ſom er døbte, og de, ſom ikke er døbte, og det gjør vi ikke".

De Ortodokſe ſtøtter i Almindelighed ſin Opfatning af Gjenfødselen, ſom hørende Daaben til, paa den Samtale med Nikodemus, vi netop har læſt. Diſſe Ord, ſom er lagte Jeſus i Munden: „uden at nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indkomme i Guds Rige“, overføres uden videre paa vor Barnedaab. Forlanger nu Tekſten dette af os? Ikke i mindſte Maade. Lad os forſtaa Stillingen, lad os forſtaa, til hvem og naar diſſe Ord er ſagte. Der kommer til Jeſus Nikodemus, en af Jødernes Lærde, ſom puffer paa ſin Nedſtamning fra Abraham ſom tilſtrækkeligt Afgangſtegn til Guds Rige. Jeſus møder ham ſtraks med, at denne Afſtamning ikke var nok; ja i Grunden betød

intet, da alt var betinget af Gns indre Liv; han maatte fødes igjen eller fødes ovenfra, som det kanst rettere skulde oversættes. Dette Udtryk „fødes igjen“ var et Udtryk brugt af Jøderne for at beskrive den Forandring, gennem hvilken en Hedning gik over til den jødiske Religion. Naar Hedningen havde lært at kjende, tilbede og elske den ene sande Gud, blev han saa at sige et „nyfødt“ Menneske. Ider om en ny moralsk Fødsel finder vi ellers ogsaa i Østerland. I Sanskrit, Indernes ældste Sprog, er Navnet paa en Brahmin „Dwija“, det vil sige den „to Gange fødte“. Jesus vil altsaa med sine Ord om Gjenfødsel sige Nikodemus, at hans Afstamning fra Abraham ikke er nok til at være Borger af Guds Rige, han maa gennemgaa en radikal Forandring, ligesaa radikal, som naar en Hedning gik over til Jødedommen. Han maa gjenfødes. Istedetfor at hænge fast ved Ceremonier og kjedelig Afstamning, maa han bringe sit Hjerte og sit Liv under Herredømmet af Guds aandelige Love. Nikodemus svarer ved at kritisere Udtrykket „fødes igjen“, som han viser, blir latterligt, hvis det opfattes bogstaveligt. Jesus bryr sig ikke om denne flotte, taabelige Undgaaelse af Spørgsmaalet, men betoner det samme Ord, han har brugt før, ved at lægge til „født paany af Vand og Aand“. Ved det første Ord Vand sigter han til Johannesdaaben, som han derved billiger. De, som bekjendte sine Synder og lovede at leve et nyt og bedre Liv, blev som Tegn paa dette døbt af Johannes i Jordan. Jesus vil derved sige til den stolte, jødiske Lærde: trods din Afstamning fra Abraham trænger du til Ombendelse, en Ombendelse til Aand fra Bogstav; du trænger en aaben Bekjendelse af din gamle Feiltagelse, erklæret offentlig ved at underlægge dig Johannes's Daab. Men en Overøsning med Vand er ikke nok, det er bare et Symbol paa al Urenhedens Afskaffelse. Du trænger ogsaa at fødes paany af Aand, at lægge bort din jødiske Nationalstolthed og det jødiske Formvæsen, og saa din Karakter omstøbt til at være fattig Aanden, barmhjertig, ren af Hjertet, fredsommelig, hungrende og tørstende efter Retfærdighed, og det kan du kun ved, at der kommer en ny Aand ind i dig, at du døbes af Broderfærlighedens store Tanke, der lever, ikke for at være Jøde, men for at gjøre godt.“ Alt ikke Jesus her drømmer om noget friskt Sakrament, der skal forvandle et Menneske ved en vis given Akt, kan sees af de følgende Ord, hvor han udtaler sig videre om denne nye Fødsel. Han sammenligner den med Vinden, som kommer pludselig og gaar pludselig, men du ved ikke, hvorfra den kommer, og hvor den gaar. „Saaledes er det og med hver den, som er født af Aanden“. Et Menneskes nye Fødsel af Aand er ikke bunden til nogen vis Tid eller noget vist Sted eller nogen vis Akt, men den kan komme pludselig som en Vind og gaa ligesaa pludselig. Vi fødes paany, ikke en, men mange Gange under vort Liv herne. Og Midlerne, hvormed Guds Aand føder os paany, er ikke Vand eller nogen vis Trykformel ved Daaben, men Hændelser, som indtræffer og ryster os op og forandrer vor Tænkemaade; Ord, Skrifter, der pludselig afdækker Sandheden, som tænder Funken i Sjælen; Tølelser og Tanter, som vækkes hos os, kort, alle smaa og store Maader, hvorpaa et Menneske vækkes

til bevidst aandeligt Liv. Denne Samtale med Nikodemus støtter ikke paa nogen Maade en Opfatning af Daaben som et hemmelighedsfuldt Sakrament, hvori Guds Aand meddeles paa en løndomsfuld, uimodstaaelig Maade.

Vi kan fødes paany paa mange Maader og ad mange Veie. Et lidet Barneord kan gjøre det, saaledes som i Historien om den Forbryder, som ingen kunde magte, men som pludselig blev blød om Hjertet og begyndte at græde, da et lidet Barn kyskede ham paa kinden og kaldte ham en god Mand, da han bar hende opfor Trappen. Der skal ikke mere til end et lidet Ord fra en ustyldig Barnemund, saa kan Gns hele Væsen, Gns hele Liv forandres; der skal ikke mere end en Kjærlighedens Berørelse, en fuldt tillidsfuld Kjærligheds Berørelse, saa omstables man, fødes paany. Maria Magdalena blev omfakt ved et Ord af Jesus og blev hans trofaste Efterfølgerste. Hvor et slikt enkelt Ord kan falde ned i Sjælen som en Funke, tænde Jld i et Dieblit, forandre Gns Væsen og Gns hele Liv! Vi ser det bedst under en saakaldt religiøs Vækkelse. Der er mange, som har gaaet til Kirken eller hørt paa en Taler for at gjøre Nar af ham, og saa er de blevne fangne. De er blevne grebne af en Aandens Magt, de ikke før har kjendt, de ser pludselig Afgrunden, ved hvilken de har staaet, Rigeighdighedens, Spottens Afgrund, og de gyser forfærdede tilbage; de ser pludselig Himlen aabne sig, og Evighedens uendelige Liv med sine Opgaver ligge udstrakte for sig, det som de saa sørgelig har forsømt. Deres Dine tindrer, deres Aand brænder, de er som fortumlede af Anger, af Fortvivlelse, af Haab, af nye Tilskyndelser. Der er en Revolution, en Vækten op og ned paa deres hele Tænkning, paa deres hele Livssyn. De gaar ud af Kirken fødte paany. Og en saadan Vækkelse er ikke bunden til nogen Sekt eller nogen bestemt Religion; den er fælles for alle Sekter og alle Religioner, fra Unitarismen og ned til Frelsesarmeen. Den Gang, Hans Nielsen Hauge tændte religiøst Liv hjemme i Norge ved sin Prædiken, da blev selv bly, bundne, norste Vondejenter og Vondekoner saa grebne, at de stod op i Forsamlingen og forkyndte Ordet. Det samme er jo Tilfældet her med Frelsesarmeen. Jeg har selv staaet og set unge Piger paa 16—17 Aar træde frem midt paa Gaden i den raa Hov samlet der og forkynde Guds Ord efter deres bedste Stjøn. Sandelig, der skal en stærk Aandens Magt til at overvinde den naturlige Blyhed, Følelsen af Uvidenhed og Frygten for raa Spot, som disse velmenende Apostle udsætter sig for; men de maa gjøre det; de er drevne frem af en Magt stærkere end deres Vilje, af Aandens Magt i deres Indre, de er blevne fødte paany, den Dag de selv blev grebne. I min Roman: „Vore Bedsteforældre“ har jeg skildret en ung, flot Vondegut, Stein, som sammen med et Kompagni ligesindede gaar hen for at høre den Gjente præke, han i Grunden holdt af, men som nu er bleven vakt af Hans Nielsen Hauge og derfor kommen under hans dybe Foragt. De har Kommerne fulde af Poteter for at bombardere hende, naar Stein giver Tegn. Hun begynder at tale. Og se — de brændende Dine, den hellige Aandens Glød over hendes Ansigt og hendes Ord, gjør Stein stum, han bliver revet med, og han tænker

ikke længer paa Poteterne i Kommunen; han tænker bare paa at gjøre sig værdig til at tjene samme Sag som hun. Saa begynder han da, 20 Aar gammel, som han er, og skal lære at læse, og saa gaar han siden rundt og slæber paa Sække med Hauges Skrifter, skjønt Salget af dem var forbudt. Den Aften var han bleven født paany.

Ja hvem har vel ikke prøvet en Gang i sit Liv idetmindste en Aandens Frelse paany. Naar man blir sandt og varmt forelsket i et andet Menneske, da blir man født paany. Himlen synes En klarere, Naturen skjønnere, Livet en eneste Fryd; Ens Maal forandres, gamle Planer slippes, Selvtjærligheden opbrændes, man lever for noget andet end sine gamle Vaner; man begynder at elske denne En. Man synes, ingen Ting skulde være for svært at gjøre, intet for svært at taale og lide, hvis man derved kunde vinde ham eller hende. Kammeraternes vilde Selskab og flotte Tale synes En med en Gang uudholdelig og uren, der er kommet som en hellig Luft omkring En gjennom Forelskelsen, man synes, urene Tanter og urent Selskab er en Besmittelse; i den Elskedes Nærhed maa der kun være rent. Saaledes føler den unge Mand og den unge Kvinde, som er sandt forelsket, ikke bare grebne af en flygtig, sandelig Kuss, men grebne af Kjærligheden som en Aandsmagt; han eller hun er derved blevene fødte paany.

Eller unge Mennesker, som blir grebne af en Sag, de hidtil ikke har tænkt paa videre, og som nu med engang vokser op for dem som Tidens vigtigste Sag, der netop kommer med Krav paa deres Medvirken, f. Eks. Afholdssagen, eller Socialismen eller Kvindens Vigeret eller Fredssagen. Livet har med en Gang raaet sliig besynderlig Alvor og Betydning, de forstaar ikke, at de selv saalænge kunde gaa omkring blinde, de forstaar ikke, at ikke alle unge Mennesker ser det samme og slutter sig til denne Sag, og de beslutter at vie sig helt til denne ene Sag for dog at udrette noget godt paa Jorden. De føler Apostelens Blød over sig, og deres Hjærte brænder i dem, naar de taler om denne deres Yndlingsag. De er ved den blevene fødte paany.

Derfor er det, jeg kan synge i Salmen:

„Jeg ser dig Gud i Barnepiets Glød,
i Ugersvendens Kind saa varm og rød,
naar han til Slag for Sandhed staar bered,
jeg føler dig i Kvindens Kjærlighed.“

Alt det, som vender op og ned paa vort Livssyn i et Nu, som blir den alt beherskende Magt i vort Liv i det godes Tjeneste, som gjennemfører og gjennemfitter alle vore aandelige Nerver, det er Midler til vor Gjenfødelse. For Martyren er det hans religiøse Tro, for Viden*skabsmanden hans Videnskab, for dagligdags Mennesker deres Medlidenhed eller deres Kjærlighed, for det er umuligt at opstille alle de Midler, som en kjærlig Gud bruger til vår Gjenfødelse. Enhver Velighed, som møder op paa et Menneskes Livsvei til dets Forbedring og Helliggjørelse, er et Gjenfødelsesmiddel for ham eller hende. Tusinde vrager

det og forkaster det eller gaar tilside for det; de ligger alt for dybt i Syndens Vaner til at gidde reise sig; der maa Frelsesarmeens Paufer og Trompeter og vilde Strig til for at ryste dem op, eller Bodstalerens flammende Helvede. Men Guds Kjærlighed blir ikke træt; deri bestaar netop hans Kjærlighed, at hans Tilbud til Mennesket om at redde det ud af dets Fornedrelse varer til evig Tid og er utrættelig i sin Opjindsomhed. Vi har Anledning til at gjenfødes hver Dag, og der gjenfødes nogen hver Dag, ligesom der fødes nogen hver Dag. Gjenfødelsens Midler ere ikke bundne alene til Bibelens Blade eller Daabens og Nadderens Ceremonier, men fastes som frugtbar Sæd udover Verden gjennem Tale, gjennem Skrift, gjennem stille Kjærlighedsgjæringer. Ja selv Fattigdommen og Nøden kan bruges som Gjenfødelsesmidler af Gud, ikke alene til den Fattiges Opdragelse i Taalmodighed, men til andre Menneskers Opdragelse og Gjenfødelse. Hvor mange, især af de rigere eller mere velstaaende, har ikke gaaet sløvt forbi sine fattige Medmennesker, ikke giddet se ind i deres usle Tilværelse, fordi det medførte Ubehageligheder, men saa pludselig ved et Tilfælde er kommet Ansigt til Ansigt med Nøden og Lidelsen, saa at de aldrig har glemt det, aldrig kan glemme det, men siden den Dag har viet sit Liv til at lindre sine ulykkelige Brødres og Søstres Lod. De er blevene gjenfødte ved andres Fattigdom og Nød. Vi kan ikke opregne de forskjellige Gjenfødelsens Maademiidler, fordi de er mangfoldige og forskjellige for de forskjellige Mennesker, men vi vil takke for alle, som er gjenfødte: vi maa ønske for os selv, at vi var gjenfødte. Men en Fødsel fordrer en fortsat Vækst, og Gjenfødelsen blir ikke tilstrækkelig, førend Helliggjørelsen kommer til, for at tale dogmatisk; det vil si, vi maa ikke lade det nyfødte Barn dø af Mangel paa Næring; vi maa pleie det og føde det ved Arbeide i Kjærlighed. Kjærlighedsgjæringer holder Gverne i Sjælen friske, holder det nyfødte Aandens Liv kraftigt, og vi skal lære, at vor største Lykke bestaar i at kunne gjøre andre Mennesker godt. Lad os da ikke se paa Gjenfødelsen som noget troldomsagtigt Under, knyttet til visse Ceremonier, men lad os se med Jesus, at den er som en Vind, der suser over os, og vi ved ikke, hvorfra den kommer; lad os ikke dyrke det kjodelige i os, men det aandelige; thi „hvad som er født af Kjød, er Kjød, og hvad som er født af Aanden, er Aand“.

Hvad forstod Jesus med Himmeriges Rige?

(Sjette Søndag efter Trinitatis.)

Tekst: Math. 13, 31—33; 44. 45.

Et Udtryk, som altid kommer igjen i Jesu Taler, er Udtrykket: Himmeriges Rige. Han optog det efter Johannes den Døber, som forkyndte, at „Himmeriges Rige var nær“. I de Vers i Evangelierne, som sammenfatter Jesu hele Virksomhed, siges der, at han prædikede „Rigets Evangelium“ (Math. 4, 23). Han lærer os i Føderbor at bede: Komme dit Rige! Han taler om den Største og den Mindste i Himmeriges Rige, han beder sine Apostle at forkynde, at „Himmeriges Rige er kommet nær“ (Math. 10, 7); i sin Kritik over Johannes den Døber siger han, at den Mindste i Himmeriges Rige er større end han; han siger, at til hans Disciple er det givet at forstaa Himmeriges Riges Hemmelighed (Math. 13, 11). I det trettende Kapitel af Mathæi Evangelium er en hel Række Vignelser om „Himmeriges Rige“. Han siger, at Himmeriges Rige hører Børnene til (Math. 19, 14), at en Rig banskkelig kan komme ind i Himmeriges Rige (Math. 19, 21—24), han siger, at han er udsendt for at prædike Evangeliet om Guds Rige (Luk. 4, 43), at Toldere og Stjøger gaa for Farisæerne ind i Guds Rige (Math. 21, 31).

Det maa saaledes være af Bigtighed for os at forstaa, hvad Jesus mente med dette Udtryk: „Himmeriges Rige.“ Udtrykket knytter sig til den allerede bestaaende Forestilling i Jødefolket, at Gud en Gang skulde udsende en Mand, der skulde blive Jødernes politiske Befrier, og som skulde stifte et Rige paa Jorden, hvor Jødefolket, som Guds Udvalgte, skulde være det herskende, og hvor alle Hedninger efterhaanden skulde indlemmes i det. De, som tænkte dybest og saa videst, saa i dette Rige tillige et Retsfærdighedens Rige, hvor Fred skulde herske, og støttede sig heri til de gamle Profeters delige Udsagn, om at Løven og Lammet da skulde græsse tilhobe og BARNET lege ved Slangens Hul. Mange satte ogsaa den yderste Dom i Forbindelse med dette Rige, og Guds udsendte Messias skulde da være Dommeren i denne forfærdelig alvorlige Rettergang. Naar en hel Del Menneſter derfor vil skyde Himmeriges Rige over paa den anden Side Graven, og paastaa, at derved menes Himmelenes Salighed, saa er dette ganske feilagtigt. Vel er det saa, at Himmelenes Salighed er Slutstenen af, er Toppunktet paa Himmeriges Rige paa Jorden, at altsaa Foreningen af alle Guds Venner, alle salige Aander, hinsides er Fuldbendelsen af den himmelske Stat, af Himmeriges Rige hernede paa Jorden. Men det maa staa fast, at hvad Johannes og Jesus mener, naar de forkynder, at Himmeriges Rige er nær, er først og fremst et Rige paa denne Jord, en Stat indenfor Staterne, uafhængig af al politisk Styrelse, en Stat, der havde sin egen Grundlov, en Stat, der skulde være som en Surdeig, der omgiver gjennemshyrede hele Verden, saa at alle Stater og Folkeslag frivillig sluttede sig til den, antog dens Grund-

lov, og saaledes Himmeriges Rige var blevet det herskende paa Jorden. Det er Loven i dette nye Guds Rige paa Jorden, hvoraf ikke en Tøddel skal forgaa, førend den er fuldbgyrdet; det er den høiere Lov, som Apostlerne paaberaaber sig ved at sige, at man bør adlyde Gud mere end Menneffer, den Gang, de sølte sig drebne til at overtræde den menneskelige Lov; det er den Friheds Lov, Jakob taler om, som de skal dømmes efter (Jaf. 2, 12).

For at forstaa, hvorledes dette Himmeriges Rige var bestaent, hvad dets Grundtanter var, og hvorledes det virkede, er det ikke alene nødvendigt, at vi undersøger Jesu Ord om den Ting, men ogsaa undersøger Menighedens Historie i den første Tid, da denne efter al Sandsynlighed søgte at danne sig efter Mesterens Forbillede og stræbte at virkeliggjøre hans Mønsterstat paa Jorden, søgte at blive virkelige Borgere af det Himmeriges Rige, som han talte om. Og da skal vi ogsaa finde det interessante Fænomen, at det, som fremkaldte Forsølgelserne mod de Kristne i de første Aarhundreder, det var ikke saameget deres særskilte Tro — thi det var netop Romernes Princip at lade alle Folk i Fred med sin Tro, naar denne ikke nedbrød Statens Lykke, — men det, som fremkaldte Forsølgelserne, var netop denne Himmeriges Riges Grundlov, som ofte kom paa Kant med Statens politiske Love og indeholdt et Element, som var grundfarligt for den bestaaende Lov og Orden, en Grundlov, som de kristne Menigheder var tro mod, indtil de folgte baade sig og sin Frihed og Himmeriges Rige til Keiser Konstantin den Store, blev en Statskirke istedetfor en Fri kirke og gjorde Keiseren til sin Herre istedetfor Jesus Kristus. Fra den Tid ophørte Forsølgelserne; men fra den Tid ophørte ogsaa den oprindelige Kristendom, fra den Tid ophørte Himmeriges Rige, saaledes som Jesus mente det. Kirken sluttede sig til de Rige og Mægtige og bøjede sit stolte Hoved for de bestaaende Samfundslove, der ofte var stik imod Himmeriges Riges Grundlov. Vi, som derfor ønske at søge tilbage til Jesu af Nasarets simple Principer og forstaa hans Mening som Verdensreformatør, vi har den Pligt paa os, at komme efter, hvad denne Himmeriges Riges Grundlov var, og saa spørge os selv, om den ikke endnu er værd at kæmpe for og gennemføre paa Jorden.

Den første Lov for det nye Himmeriges Rige var da den, at den proklamerede alle sine Medlemmer som Brødre og Søstre. Den vilde ikke erkjende Rang- og Standsforskjel. Alle, selv de laveststillede, var Menneffer, og som saadanne, paa lige Fod med de andre, hørende til samme Familie, og derfor Berettigede til at nyde Familiekjærlighed og Beskyttelse. Slaven kom derved akkurat paa samme Fod som Keiseren, begge var kun Menneffer for Gud. Jesus havde selv forkyndt denne Universal-Lighed mellem alle Borgere af Himmeriges Rige, den Gangen hans Moder og Brødre vilde afbryde hans Tale og have sat paa ham, og han erklærede, at Blodsbaand slet ikke gav nogen som helst Forret, men at hele Mængden, som han pegte udover, Gamle, Unge, Mænd, Kvinder, Børn, Jøder, Hedninger — alle var hans Mødre og Brødre og Søstre, naar de kun gjorde Faderens Vilje, som var i Himlen (Math. 12, 49, 50).

Se denne Lære var straks statsfarlig; thi de gamle hedenſke Stater var grundlagte paa Slaveri. De ſaa, Ariſtokraterne, ſkulde nyde Livet; de mange, Maſſerne, ſkulde arbeide for dem med det nødvendige Grovarbeide. Slaveriet var ſaaledes gaaet ind i den almindelige Bevidſthed, ſom en nødvendig Statsinſtitution, at ſelv de ædleſte Tænkere, ſom en Ariſtoteles, en Sokrates, en Plato, fuldkommen anerkjendte det. De taler med Foragt om Slaven, ſom om et andet Værktøi, en Øks, en Kniv; de vilde ikke anerkjende ham ſom Menneſke, der havde en Sjæl. I Platons ideale Stat, Republikken, er ſaaledes Slaveriet anerkjendt. Saa kom denne Kriſtendommen og forkyndte, at Slaven var ligegodt Menneſke ſom nogen anden, var en Broder og ſkulde behandles ſom en ſaadan, var Guds elſkede Barn ligefuldt ſom hans Herre, forudsat at han gjorde Guds Vilje. Dette var en farlig Lære. Det kunde gjøre Slaverne miſſornøiede og opſættige og foraaſage Revolution, og hvorledes ſkulde da det nødvendige Arbeide blive gjort, naar Slaverne ſagde nei og forlangte at behandles ſom fri Menneſker? Men I kan ogſaa forſtaa, hvorledes diſſe Ord om alle Menneſkers Lighed og Menneſkeret maatte falde ſom en Forløsning paa diſſe arme, trællende Menneſkers Sind, hvorledes ſlige Ord ſom Jeſu: „kommer hid til mig, alle I, ſom lide og er beſværede, jeg vil give Eder Hvile“, maatte ſmelte og glæde deres Hjerter. Derfor ſtrømmede ogſaa en Mængde Slaver ind i Kirken, og ingen Kriſten betragtede det ſom overensſtemmende med ſin Tro at holde Slaver, men forvandlede dem til fri Tjenere, der blev betragtede ſom Medlemmer af Familien.

Den næſte Lov for Himmeriges Rige var den, at al privat Eiendom paa en Maade maatte afſkaffes. Den fulgte med Nødvendighed af Loven om alle Menneſkers Lighed og Broderſkab. Er jeg en ſand Kriſten, ſaa kan jeg ikke taale, at en Broder af min Kriſtenfamilie ſulter eller lider — det ſiger ſig ſelv, jeg maa dele med ham, hvis jeg har. At de Kriſtne mente dette alvorligt, viſte ſig i, at det første Udſlag af kriſtent Menighedsliv var frivillig Kommunisme, at de bragte alt ſit Guds til Apoſtlerne, og de uddelte det igjen til dem, ſom trængte. Og ſenere, da denne Ordning paa Grund af Omſtændighederne viſte ſig farlig og vanſkelig, da betragtede hver Kriſten ſig kun ſom Beſtyrer af ſit Guds; det tilhørte Gud, og han var blot ſat til at vaage over det. Derfor ſer vi, at naarſomhelſt en Menighed var i Pengeød, ſamledes der Gaver fra de andre Menigheder for at hjælpe dem paaføde; og ingen kriſten Familie nægtede noget til en Trængende, hverken Penge, Mad eller Klær. Havde ikke Jeſus ſagt: „giv den, ſom beder dig, og vend dig ikke fra den, ſom vil laane hos dig“? Man ſpurgte ikke førſt efter al Verdens Atteſter eller forlangte en Underſøgelse om Vedkommende var værdig eller ei. Den ene følte ſig anſvarlig for og med den anden. Hvis de tjente Penge og blev rige, blev denne Rigdom holdt til det ſælles Bedſte. Kirkens Beſtyrelſe kunde raade over den til almennyttige Diemed. Den Rigdom, ſom Enkelmand ophobede til ſit eget private Forgodtbeſindende, blev betragtet ſom „Uretſædighedens Mammon“. „Moderne Reformatorer har foreſlaaet at dele ud al Eiendom eller begrænſe den private Adbegjærlighed. Jeſus

føreslog intet at dele ud, intet at begrænde, men at alle Ting skulde blive samlede, eiede og brugte sammen, efter som hver havde behov, just som Sollys, Luft og det uendelige Hav. Ordet „fælles“ var Nøglen til al hans Lære, den sociale, aandelige og politiske“ (Arius, the Libyan). Derfor er ogsaa det Ved kommet ind i den tredje Artikkel: „de Helliges Fællesskab“.

Se her var straks en gennemgribende Modsatning mellem det nye Himmeriges Rige og den gamle Stat. I den gamle Stat erkjendtes privat Ret til Landeiendom, til Rang, til erhvervede Penge, og disse private Forrettigheder beskyttedes ved Politimagt og verdslige Straffe. Jesus erklærede alle slige private Rettigheder og alle Love, som vilde fremtvinge og beskytte dem, som de Skriftloges og Farisæernes Løgne. Han erklærede, at Pengebegjærlighed er Roden til alt Ondt og aldeles uforeneligt med Borgerskabet i det nye Himmeriges Rige. „Det er lettere for en Kamel at gaa gennem Naalesiet end for en Rig at komme ind i Himmeriges Rige.“ „Ingen kan tjene to Herrer. I kan ikke tjene Gud og Mammon“ (Math. 6, 24). Han raabte Ve over de Rige. Dette kan ikke misforstaaes og ikke fortolkes bort ved nogen theologiske Arokveie. En Millionær kan ikke være en Kristen, en Rigmand kan ikke være en Kristen, medmindre han betragter sit Guds bare som betroet Eiendom og er villig at ofre det uden Rnur for Brødrenes Bedste — se det er Jesu Lære, det er Loven i hans Himmeriges Rige — det, som den første kristne Kirke virkelig søgte at praktisere. „Se hvor de elste hverandre!“ det var Hedningernes Kritik over de Kristne. Ethvert andet System, ethvert System, som tillader privat Kobbegjærlighed at rive til sig Land, Naamaterialier, Penge uden Grændser, for at Privatmand kan skalte og valte med det, som han vil, er og blir ukristeligt, aldeles uforeneligt med Himmeriges Riges Grundlov. Vi ser ogsaa, hvad det har frembragt. Paa Toppen en herskende Klasse, enten et Rangs- og Fødselsaristokrati eller et Pengearistokrati, som nyder alle Samsundets Goder, og paa Bunden et undertrykt og forslavet Folk, paa hvis trætte Skuldre alle Livets Byrder hviler. Mellem disse to Yderligheder staar da som oftest et Præstestab og en staaende Hær, der altid er paa de herskende Klasers Side og imod Mængden, søgende at fremme og opretholde sine lovlige Rettigheder ved Vanstraafer, Bøn og Bajonetter, tre Ting, som altid har vist sig at være virksomme Baaben ligeoverfor en ubidende og overtroisk Mængde. Ak, Jesu klartseende Mand, at du er begen saa aldeles bort fra hans Kirke; at den har folgt sig til de Mægtige og bleven Forræder mod sin egen høje Opgave, hvori Menneſtehedens Velfærd og Frelse laa indesluttet! Man priser det nuværende System under Navnet „Lov og Orden“. Ak, man ser ikke, at denne Lov og Orden selv er Fa'r til alle Misforholdene, til de fleste Forbrydelser, fordi den er bygget paa Love, der krænker de menneſtelig-guddommelige Rettigheder af Lighed og Broderskab, og saa siden beskytter disse sine opfundne, forbrøderiske Love med Straffe og Politibestemmelser. „Enhver Skif, Lov eller Overtro, som vil forsøge at give et af Børnene i Guds Rige Forret over de andre er et Bedrageri mod den fælles Menneſtelighed

og en Krænkelse af Kristi Lov. Thi „Himmeriges Rige“ var organiseret paa Basis af Fællesskab i Rettigheder og Eiendom mellem alle dets Medlemmer, borttagende derved al Fristelse til Forræderi, Pengespig og Bedrag, der eksisterer alene i Kraft af de Lovbestemmelser, som først skaber dem, siden straffer dem.“ (Arius, the Libyan.)

Jesu Rige var i denne Verden, men ikke af denne Verden. Nu er Verdenshistorien bleven en sorgelig Beretning om en aldrig ophørende Krig, mellem de Bemidlede om Forrang og Magt, mellem de Fattige om Eksistense, og Kirken, som skulde været Saltet, der skulde holdt Verden frisk ved at omforme dens System i Broderiskabets Aand, glemte sin Mission og folgte sig til Fienden for Fred og gode Dage og fede Embeder. Jesus havde forkyndt et glad Budskab for de Fattige, men det System, som det kristne Samfund nu holder og beskytter, er sandelig intet glad Budskab for Fattige. Jesu Grundlov lærte dem, at Konger og Lorder og Adelsmænd og Millionærer og al Klasseforskjel mellem Mennesker er kunstigt frembragte Stabninger gennem opdigtede Love, der vedligeholdes ved uretfærdig Vold, men slet ikke Forholde overensstemmende med Naturens Orden og Guds Vilje. Disse Love, som vil beskytte privat Ejendomsret til det, som skulde være alles fælles Eiendom, som Jord, Luft, Lys, Raamaterialier, det er kun krystalliseret Egensjærlighed, der skaber af sig Hovbegjærlighed efter Penge og Magt, skaber den Mammonstilbedelse, som Jesus erklærede, var aldeles uoverensstemmende med Himmeriges Riges Grundlov.

Den tredie Artikkel i Himmeriges Riges Grundlov var den, at holde Fred. „Salige er de, som stifte Fred; thi de skal kaldes Guds Børn,“ sagde Jesus i Bjergetalen. Derfor nægtede de Kristne haardnakket at gjøre Krigstjeneste i de første Aarhundreder, og Kirkefaderen Origenes stræber fælt med at vise, at de derfor kunde gjøre Reiseren lige stor Tjeneste, som om de gik i Krigen, nemlig ved sine Forbønner. Han talder dem, „som forlanger af os, at vi skal bære Vaaben for Staten og slaa Folk ihjel,“ F i e n d e r a f v o r T r o .

Krig stod for de første Kristne som aldeles uforenelig med Borgereskab i Himmeriges Rige, og med Kette; thi hvorledes kan det, at slaa ihjel, forsvares paa nogen Maade, enten saa dette Mord sker paa Kongers og Keiseres Befaling eller ei. „Den, som griber til Sværd, skal omkomme ved Sværd,“ sagde Jesus. Himmeriges Rige er Fredens og Tilgivelsens Rige. Det er bedre at lide Uret end at gjøre Uret. „Naar nogen slaa dig paa det ene Kind, saa vend det andet til,“ sagde Jesus. Derfor gik de Kristne, Borgerne af det nye Himmeriges Rige, villige i Døden for sin Tro og led utrolige Pinsler for den, men de løftede ikke Vaaben til dens Forsvar. Se her var jo ogsaa et Punkt, hvor den nye Himmeriges Stat kom i Strid med den bestaaende Ordning. Krig var jo legaliseret som den eneste mulige og bekvemteste Løsning paa Tvistemaalet mellem Konger og Fyrster og Folk; man trængte Soldater, og der kom disse Kristne og nægtede Krigstjeneste og udsprede Fjenddom mod Krig hos Folkemassen. En

saadan Mand kunde blive statsfarlig; thi hvis Masserne nægtede at lade sig indskrive til Soldater, hvad saa? Ja saa maatte jo Krig ophøre.

Og det var ikke blot dette. Men disse Borgere af Himmeriges Rige vilde heller aldrig benytte sig af Statens Domstole. Processer blev betragtede som en skammelig og en Kristen uværdig Ting. Det var en Blet paa en Kristens Karakter at drage en Broder for Hedningernes Domstole. „Dør nogen af Eder, naar han haver Sag mod en anden, søge Dom hos de Uretfærdige og ikke hos de Hellige?“ siger Paulus. „Men Broder gaar i Rette med Broder, og det for de Vantro. Det er jo allerede en Feil hos Eder, at I have Sager mod hverandre. Hvi lide I ikke heller Uret? hvi lader I Eder ikke heller besvige?“ (1. Cor. 6, 1. 6. 7.) I Tilfælde af Tvistemaal havde de derfor sin egen Voldgift. Jesus havde selv givet Regler for denne, og vi finder disse Regler i Mathei Evangelium 18, 15 fg.: „Men om din Broder synder imod dig, gik hen og irettesæt ham mellem dig og ham alene; hører han dig, da haver du bundet din Broder. Men hører han dig ikke, da tag endnu én eller to med dig, paa det at hele Sagen maa blive fast efter to eller tre Vidners Mund. Men hører han dem ikke, da skal han være for dig ligesom en Hedning og Tolder“. Attiåa først alle fredelige Midler, og naar dette ikke vil nytte, Udstødelse af Samfundet; thi den, som ikke vil lyde Samfundets Grundlov, han har jo selv derved erklæret, at han ikke ønsker længere at være med der.

Tilgivelsens Lov hører med til Grundloven i Himmeriges Rige. Billig lide Fornærmelser, aldrig gje ngjælde Fornærmelser. Er du vred paa din Broder uden Skyld, er du uværdig til Himmeriges Rige. „Derfor, naar du offerer din Gave paa Alteret, og kommer der ihug, at din Broder har nogt imod dig, saa lad din Gave blive der for Alteret, og gik hen og forlig dig først med din Broder, og kom da og offer din Gave“ (Math. 5, 23. 24.). „Hvor ofte skal jeg forlade min Broder, som synder imod mig? indtil syv Gange?“ Jesus sagde til ham: „jeg siger dig, ikke indtil syv Gange, men indtil halvhjerdssindstyve Gange syv Gange“ (Math. 18, 21. 22.). Og Tilgivelsens Lov blev skærpet til det yderste, naar Jesus bad sine Venner om at elske sine Fiender, velsigne dem, som dem forbandte, gjøre dem godt, som dem hadede, og bede for dem, som gjorde dem Skade og forfulgte dem. (Math. 5, 44.) Jesus fremhævede netop som Modsætning mellem sin Stat. Himmeriges Rige, og den gamle Stat, at i den sidste brugte Folkenes Regenter at herske, og de Store at bruge Myndighed; men i hans Stat skulde den, som vilde være den største, være alles Tjener (Math. 20, 26 fg.). Attiåa Fred, Forsonlighed, Tilgivelse, ingen Processer, ingen Krig, men kun Rappestrid om, hvem der kan bedst være alles Tjener — det er Manden i det nye Himmeriges Rige. Synes I, det passer synderlig paa de Riger, som kalder sig kristne Stater nu, som holder staaende Hære paa mange Tusinder, som myrder og lemlæster Millioner af Medbrødre hvert Aar i grusomme Krige, som tappes om, hvem som kan opfinde de mest djævelske Torpedoer og Helvedesmaskiner, som holder Processer om hver eneste

Smaating, som kommer op Mand og Mand imellem, og som har Fængsler og Straffebestemmelser for hver syndende Medbroder istedetfor Tilgivelse og mild Jrettesættelse. At nei — Himmeriges Rige er forsvundet fra Jorden, det solgte sin Førstefødselsret for en Ret Vindier, da det villig lagde sit Hoved under Staten og antog dens Hædningeløse istedetfor Jesu Lov.

I Himmeriges Rige var endvidere Kvinden holdt i Agt og Ære. Hun skulde ikke længer betragtes som et Stykke Løspre, der hørte Manden til, og som kunde byttes og sælges. Hun var en Søster med samme Rettigheder, Pligter og Ansvar som Manden. Ægteskabet blev erklæret helligt.

Jeg har i min Tale i Dag lagt Vægten paa de Love i det nye Himmeriges Rige, som stillede det i Modsatning til den bestaaende Stat, og som gjorde det farligt for denne. At der i dette Himmeriges Rige ogsaa prædikedes den enkeltes Fuldkommengjørelse, siger sig selv. Riget var grundlagt paa en personlig Hengivelse til Gud for den Enkelte, med det Maal for Øie at gjøre Faderens Vilje. Her spurgtes ikke om Dogmatik, om et særskilt Troessystem, om Bønner og Ceremonier og stedsfortrædende Offer som Veie til Salighed, men kun om den ene Ting „at gjøre Faderens Vilje“.

„Ikke Enhver, som siger til mig Herre! Herre! skal indgaa i Himmeriges Rige, men den, som gjør min Faders Vilje, som er i Himlene“ (Math. 7, 21), og „uden at Ederes Retfærdighed blir større end de Farisæeres og Skriftkloges komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige“ (Math. 5, 20). For at vise, hvor yderlig han foragtede Ceremonierne og Offringerne som Veien til Salighed, stillede han et Barn midt imellem dem og sagde: „uden I ombønde Eder og blive som Børn, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige. Derfor, hvo som fornedrer sig selv som dette Barn, han er den største i Himmeriges Rige. Og hvo, som annammer et saadant Barn i mit Navn, annammer mig“ (Math. 18, 3—5). Det at tjene Gud ved at tjene andre i selvopoffrende Kjærlighed, det er Loven for hvert enkelt Medlem i Himmeriges Rige, det at være tillidsfuld, elskende, glad, frimodig som et Barn og stille sig selv i et fuldkomment Afhængighedsforhold til Gud, hvile med fuld Tillid i hans Arme som et Barn hos sin Fader, det er Guds Riges Hemmelighed for den enkelte. Men netop fordi Himmeriges Rige bestaar af Samlingen af alle dem, som har valgt Gud til sin Konge, maa ogsaa Borgerne af dette Guds Rige føle sig først og fremst forpligtede til at lyde Guds Love, og disse var det, Jesus forkyndte, ved at erklære alle Menneſker for Brødre, der var skyldige at holde Fred med hverandre og elske hverandre, ved at affaafe privat (Sjendom, saaledes at hver Kristen betragtede sit bare som betroet Guds, ved at opponere mod Krig og Processer og Kvindens Nedværdigelse. Den nye Kristendom var ikke noget nyt Troessystem, den var meget mere et nyt Liv, der vilde søge at gennemføre Broderskabet paa Jorden, og i Broderskabets Navn maatte protestere mod meget af det bestaaende. Den var et nyt Liv, der vilde virke som en Surdeig, og omsider omforme de gamle Stater i Lighed med Guds Stat gennem en fredelig social Revolution. „Guds

Rige bestaar ikke i Ord, men i Kraft," siger Paulus (1. Cor. 4, 20). Ingen fornuftig Mand tvivler paa, at hvis den Aand virkelig var gennemgaaende, at hvert Menneske betragtede det andet som sin Broder, og folgelig hjalp ham til Arbeide, til Brød, til Familiehygge, hvis han kunde, at Krig og Processer var betragtede som syndige og utilladelige, saa vilde Verden være lykkeligere end den nu er. Men Grunden til, at de Fleste istedetfor at arbeide for at en saadan Tilstand kan komme, bare ryfter paa Hovedet og siger: „a, det er umuligt!“ det er den, at deres Selvfjærlighed gjør Oprør mod denne Jesu Tanke, at de nødig vil frivillig give op Forrettigheder og Eiendom og Penge. Himmeriges Rige er det glade Evangelium for de Fattige, det indeslutter en social Gjenfødselse, hvorved Fattigdom affaffes, og det begynder fra Bunden af, ikke fra Toppen. Det begynder med at nægte den afgudiske Tro, at privat Eiendom og private Rettigheder er hellige og ufrænkkelige; det kalder tvertimod alle Forrettigheder ugubelige. Jesus sætter op Frihed som bedre end Rigdom, Lighed bedre end Rangsforskjel, Broderskab bedre end Magt.

Et saadant Broderskab er værdt at arbeide for, deri ligger den Dag i Dag Verdens Frelse fra alle de Byrder og Ulykker, den nu har bragt over sig selv. Derfor har Jesus ret i at sige, at dette Himmeriges Rige er en Skat, som et Menneske fandt i en Ager, og gik af Glæde derover hen og solgte alt det han havde og kjøbte den Ager, at det er en Perle, for hvilken man bør sælge alt andet man har (Math. 13, 44. 45.). Lad os arbeide for det. Dets Program staar lige friskt og klart i Dag som den første Dag; og det er som man nu begynder at faa Vinene op for, at deri ligger den rette Socialøkonomi og Løsningen af alle Arbejderforvillinger. Og begynder vi først for Alvor at ville sætte dette Rige ind i Verden, vil Jesu Kirke igjen søge at blive alles Tjener istedetfor alles Herre, da skal det vise sig, at dette Himmeriges Rige er som et Sennepskorn, der begynder bare som en liden Spire, men snart skal blive til et Træ, hvor Himmelsens Fugle vil bygge deres Rede, eller som en liden Surdeig, der snart skal gjennemsyre den hele Deig (Math. 13, 31—33). Lad os blot forstaa, at Himmeriges Rige ikke er et Dogmerige, men et Livsens Rige, et jordisk Rige grundet paa sin egen sociale, religiøse og politiske Økonomi. Vil være den Tid, da det har seiret, da Krig og Slaveri, disse to Ting, som har forbandet hvert eneste Folkeslag, er affaffede, da de falske og grusomme Forskjelligheder mellem Rig og Fattig, Store og Smaa, som nu opretholdes ved tilfældig Fødsel, Formue og Rang kan blive fjernede, og alle have Adgang til samme Dannelses, da Ægteskabet, Kvindeligheden, Modertligheden kan blive anset som helligt, saa at Mennesker ikke mere kan nedværdige den, uden at nedværdige sig selv. — Ja vil være den Tid, og gjør os saa villige og ibrige, o Gud vor Fader, at arbeide paa dette dit Himmeriges Rige paa Jorden.

Guds Rige er inden i Eder.

(Syvende Søndag efter Trinitatis.)

Lest: Luk. 17, 20. 21.

Vi talte forrige Søndag om det mærkelige Udtryk af Jesus: „Himmeriges Rige“, der dannede Midtpunktet baade af hans og Johannes den Døbers Vidnesbyrd. Vi saa, at Jesus dermed først og fremst mente et Rige her paa Jorden, med sine Regler og sin Grundlov, et frivilligt Brodersamfund af Mennesker fra alle Lande og Racer, der vilde leve som Brødre og Søstre, følgelig dele med hverandre af sine Giendomme, udelukkede Processer og Krig fra sin Midte og lade Retfærdighed og Kjærlighed raade. Vi saa ogsaa, hvorledes et saadant Riges Grundlov maatte blive statsfarlig for de gamle Samfund, der var grundlagte paa Slaveri og følgelig paa Enkeltets Forrettigheder —, Samfund, hvor Krige og Processer hørte til Dagens Orden, og Kvinden var tilfidesat som et underordnet Væsen. Derfor var det ogsaa, at den unge Kristendom led Forsølgelse, ikke saameget paa Grund af sine særegne Troessætninger, og at den bestod sig seierriig i Forsølgelsen, indtil den solgte sig og Himmeriges Riges Grundlov for Fred og Magt og gode Embeder og blev en Statskirke, lydig de herskende borgerlige Love, der ofte var stik imod Jesu Lære.

I dag skal vi nærmest tage for os det mærkelige Ord af Jesus: „Guds Rige er inden i Eder“, et Ord, der var en Kampklæring til den bestaaende Ortodoksi.

Udtrykket „Himmeriges Rige“ var ikke originalt opfundet af Jesus. Det var almindelig kjendt paa Jesu Tid; men Jesu Anvendelse af dette Udtryk var original og bragte ham i Kamp med hele den bestaaende religiøse Tankegang. Jøderne havde tre Fortolkninger af dette Udtryk, 1) den Levitiske, som mente, at Himmeriges Rige eller den messianske Tid skulde komme, naar Jødedommen havde erobret hele Verden, og alle Folk iagttog de Ceremonier, Love og moralske Forskrifter, som var givne i Mose Lov. 2) Den politiske, som mente, at Himmeriges Rige eller den messianske Tid skulde komme gennem en Revolution, der skulde kuldkaaste det romerske Herredømme og ophøje Jerusalem til Verdens Hovedstad, og 3) den affektiske eller munkagtige, som mente, at „Himmeriges Rige“ eller det messianske Rige vilde komme, naar Jøderne gjorde Bod, frasagde sig sine Rigdomme, valgte frivillig Fattigdom —, levede tilbagetruffet fra Verden og derved viste Menneskene Veien til Gud. Den første Betragtning var repræsenteret af Prestestabet i Jødeland, den anden mere af den store Masse, den tredje af det essenske Broderskab, hvortil Johannes den Døber hørte. Alle disse Betragtningssmaader havde det tilfælles, at de fremstillede „Himmeriges Rige“ som noget ydre, man skulde vente paa, og som derfor laa udenfor Menneskenes Rækkevidde at naa, men fordrede en Guds Indgriben, der skulde sende Befrieren Messias, naar Forberedelsen var gjort, og Tidens Fylde kommen; alle lagde de

mere eller mindre Bægt paa Ceremonier og ydre Foranstaltninger, alle vedligeholdte de den nationale Stoltthed og nægtede Menneſtens Lighed ved at kræve en Særſtilling for Jsrael*).

Jesús optog nu dette nationale Udtryk: „Himmeriges Rige“, og satte sig derved i Sammenhæng med sin Tids Forventninger. Men han gav dette Udtryk en vidt forſkjellig Betydning. Til dem, som kom og vilde gjøre ham til Konge, fordi de i ham ſaa den politiske Befrier, der ſkulde føre dem an mod Rømerne, ſagde han: „giver Keiſeren det, ſom Keiſerens er“ (Math. 22, 21); „mit Rige er ikke af denne Verden“ (Joh. 18, 36). Han brød ned Jødernes Nationalſtolthed ved at erklære for hver den, ſom gjorde Faderens Vilje, for ſin Broder og Søſter og Moder (Math. 12, 49.) Han gjorde den foragtede Samaritaner til Helten i Barmhertighedens delige Parabel, og erklærede Høvedsmændens og Kananærbvindens Tro ſtørre end nogens i Jsrael. Hans Drøm var et almindeligt Broderſkab, hvor Menneſte elſtede Menneſte ſom Broder, uafhængig af Nationalitetsgrænſer. Til dem, ſom mente, at dette udbortes Meſſiaſke Rige, de ventede, ſkulde komme med Pomp og Pragt, ſiger han: „Guds Rige kommer ikke med udbortes Herlighed“ (Luk. 17, 20). Jesús var af de ſagetrædende i Samfundet. Han hadede Braſt og Bram og Strik og ydre Vigtighed. Deraf hans ſtrænge Sprog mod Farisæerne, hvis Svaghed dette var. Han lovpriſte de ydmyge, de fredsommelige, de ſom vilde være alles Tjener. Han taler om hers Pligter, men aldrig om nogens Forrettigheder. Han vil forandre ſine Landsmænds Hjerter, men ikke deres ydre politiske Stilling. Han ſaa, at Verdens Gjenspødeſe maa udgaa fra hver enkelt Gjenspødeſe og Fuldkommengjødeſe.

Mod den aſketiſke Livsbetragtning og den Tro, at Himmeriges Rige ſkulde naaes ved Munkeliſt, ſatte Jesús ſin egen ſunde Menneſtelevemaade. Han blandede ſig mellem Mængden og levede naturligt ſom dem. Han forargede endog i den Grad Munkepartiet, at de kaldte ham en „Graadſer“ og en „Vindrikter“. Han talte ikke om nogen Korſædeſtelse af Kjødet, men om, at Anden i os ſkal behærſke Kjødets Lyſt. Han raadede ikke Menneſter til at trække ſig tilbage fra Verden, men at leve rent i denne Verden. Han erklærede den mindſte i Himmeriges Rige ſtørre end Johannes den Døber; det vil ſige, at enhver, ſom forſtod hans Lære, at den indre Fuldkommenhed gjør En til Borger af Guds Rige, ikke de ydre Bodſpødeſer, var naaet videre end Johannes.

Med det levitiſke eller Preſtepartiet var Jesús enig i en Ting, nemlig at Himmeriges Rige maatte være et Rige af Retfærdighed; men hvori denne Retfærdighed ſkulde beſtaa, og hvorledes den ſkulde ſtabes — ſe deri var de uenige. Begge ſagde, at Renhed af Hjertet var væſentligt; men Farisæerne ſagde, at man kunde erhverve denne ved ydre Lydighed mod en Lovbog; Jesús ſagde, at man kun kunde erhverve den ved en frivillig Kjærlighed. Begge Par-

*) Crooker: Jesús bragt tilbage.

ier talte om Tilgivelse, Barmhjertighed, Medlidenhed, Omhed, men Farisæerne mente, at man opnaaede disse Egenstaber ved at lyde Moselov, men Jesus lærte, at de kun kunde erhverves ved en guddommelig Opdragelse og Vækst af Ens indre Liv. Farisæerne appellerede til *Love ns B o g s t a v*, Jesus til hver Enkeltts *S a m v i t t i g h e d*. Farisæerne paastod, at Hedningen maatte blive *J ø d e* for at komme ind i Himmeriges Rige, Jesus derimod, at Hedningen kunde komme ind, fordi han var *M e n n e s k e*. Farisæerne lærte, at Himmeriges Rige maatte ventes paa, og at Jødefolket som et samlet Hele skulde gaa ind i det. Jesus lærte, at Himmeriges Rige er her allerede, da det er inden i os, og at det altsaa kan naaes af hvert Menneſke. I denne sidste Tanke ligger netop Jesu uhyre Fremstridt foran sine Landsmænd, og hans Kampstilling ligeoverfor dem. Israël blev affat, kan man sige, i sin Stilling som Guds Udvælgte. Det Ansvar, som efter Jødeopfatningen hvilte paa Israël som Folk, gjorde Jesus gjældende ligeoverfor hvert Menneſke, saa at hvert Menneſke skulde føle i sin Samvittighed, at det stod Ansigt til Ansigt med Gud; den messianske Herlighed, som Jøderne forventede som en Sort Nationalbelønning, gav Jesus bort til hele Menneſkeheden som en Stat, hvert Menneſke kunde eie, hvis det bare vilde selv; det Guds Forsyn, som hidtil efter Jødernes Tro havde været rettet bare paa Abrahams fjødelige Efterkommere, rettede Jesus nu paa hver eneste Sjæl i Verden, som frit turde omfavne Gud som sin Fader. Hvert Menneſke fik Nøglen til Himmeriges Rige i sin Haand.

Ved dette Ord: „Himmeriges Rige er inden i Eder“, revolutionærede Jesus sin Tids „Saliggjørelsens Orden“. Et Menneſke stiger ikke til Himmels, fordi han er født Jøde, men fordi han v æ l g e r at stige til Himmels. Himmeriges Rige begynder inde i bort eget Selv, fra det guddommelige, som Livsens Fader har indplantet der. Det udvikles ved at lade denne guddommelige Gnist udvikles til en Flamme, der kan begeistre og varme dig, og styrke dig til at lade Anden beherske Kjødet, Fornuften styre dine dyriske Drifter, den hellige Længsel til det store og evige hjælpe dig til ikke at hænge dit Hjerte ved det smaa og lave. Himmeriges Rige er altsaa ikke nogen bestaaende Korporation, som man kan blive Medlem af ved visse himmelige Tegn og Ceremonier, men en Sjæleelendom for os alle, som, hvis vi benytter den og udvikler den, berettiger os til Borgerſtab som Guds Born. Derfor siger Jesus: „Himmeriges Rige kommer ikke ved at sige: se her eller se der“. Det er ingen politisk Organisation altsaa; thi Himmeriges Rige er i n d e n i Eder. Organisationen fremkommer først ved en frivillig Sammenslutning af alle dem, der er enige i efter Jesu Principer at arbejde ud sin egen Saliggjørelse. Og Maaden, hvorpaa vi udvikler denne guddommelige Gave i os, siger da Jesus, er ved at være f a t t i g e i M a n d e n: „Salige er de Fattige i Manden; thi Himmeriges Rige er deres“; ved at være b a r n s l i g e: „lad smaa Born komme til mig; thi Himmeriges Rige hører saadanne til“, ved *R j æ r l i g h e d* udstrakt endog til vore Fiender: „elſter Eders Fiender, velsigner dem, som Eder forbande, gjører dem godt, som Eder hade, og

beder for dem, som gjøre Eder Stade og forfølger Eder; at I maa blive Eders Faders Børn, som er i Himlene", ved Selbopofrelse: „hver den, som vil komme til mig, lad ham fornægte sig selv, tage sit Kors og følge mig“, „den, som vil være stor iblandt Eder, være alles Tjener“. Og for end stærkere at adbare os for som Farisæerne at lægge Vægt paa Ceremonier og ydre Former, sagde han: „Det, som gaar ud af Munden, kommer ud af Hjertet, og det gjør Menneftet urent. Thi af Hjertet udkomme onde Tanker, Mord, Hor, Stjorlevnet, Typerier, falske Vidnesbyrd, Bespottelser. Disse er de Ting, som gjør Menneftet urent, men at æde med utoede Hænder gjør ikke Menneftet urent. (Math. 15, 20.) „Ve Eder, I Skriftfloger og Farisæere, I Dienstkætte, at I betaler Tiende af Mynte og Dild og Kummen, men efterlader de Ting i Loven, som er sværere, nemlig Ret og Barmhjertighed og Tro; disse Ting burde man gjøre, og derfor ikke forsømme de andre“. (Math. 23, 23.) Guds Rige bygges ved dette op større og større fra den Grundvold, som Gud selv har lagt i Menneftet ved at skabe det som sit Barn, og Menneftet selv er det, som bygger efter sin egen Vilje. Alle de Mennefter derfor, som er rene af Hjertet, omme, selvopofrende, hjærlige, som arbejder paa sin egen Fuldkommengjørelse ved at arbejde paa Mennefteshedens, de hører til dette Guds Rige uanset Race, Nationalitet og Troessamfund.

Ved dette Ord: „Guds Rige er inden i Eder“, nægter Jesus Menneftets totale Fordærvelse, dette Dogme, som har været Theologernes Yndlingsdogme, hvorpaa de har reist hele sin Bygning om den stedfortrædende Forsoning. Jesus gjør ingen Undtagelse; hvert Mennefte har Guds Rige inden i sig, det vil sige Spiren til det; Evnen til at udvikle sig til at blive et sandt Guds Barn. Denne Evne skal ikke indpodes i det hverken ved Daab eller nogen anden Gjenfødelsesaft; det er der fra Fødselen af, og Jesus kan ikke engang tjene Calvin og Presbyterianerne i at sende udbøbte Børn til et evigt Helvede, heller ikke i at antage, at vi alle er under Guds Forbandelse paa Grund af Adams berømte Uble. Alligevel taler Jesus om Ombendelse eller Anger som det første Skridt af vor Udvikling til at blive Guds Riges Borgere. Thi dette vort medfødt Rald og Evne til at være Guds Barn, det lægger et Ansvar paa os, det lægger Jesu Ideals Maal paa os, og prøvet foran dette Maal vil vi alle føle, hvor vi kommer til kort, hvor vi trænger til at arbejde paa os selv for at naa det. Angeren over vor Ufuldkommenhed og vore hyppige Fald vil være en Spore til at drive os frem til stadigt Arbejde paa at blive rene af Hjertet, barmhjertige, hjærlige og selvopofrende. En sand Jesu Efterfølger, en sand Borger af Guds Rige, vil altid føle Synd som noget forfærdeligt, fordi det stiller En fra Gud, og den uopnaaede Renhed som en stadig drivende Længsel fremover. Derfor fordrede Jesus, at hvert Mennefte maatte ombende sig fra sin Synd og stige høiere op til at kunne herste over den ved Aandens Magt. „Om I ikke ombende Eder, skal I alle ligervis omkomme“, er lagt ham i Munden i Lukasevangeliet — en almindelig Lov, der erklærer, at det Mennefte, der gi'er sig hen i Synd, myrder

sig selv. Og denne Lov gjælder ikke, som Theologerne paaftaa, alene paa denne Side Graven, men ligesaa vist paa hin, hvor Manden blot fortsætter sit Liv under andre Betingelser. Begyndende med Anger og Ombendelse, voffende op til Kjærlighed og endende i Renhed, se det er Loven for Guds Riges Vækst i hver enkelt Mennefsjæl. Gimmeriges Rige er Mennefskets Fuldkommengjørelse som Mand. Gud er Mennefskets som hele Universets elskende Fader; fra ham, Aaanden, strømmer Kjærlighed ud over Verden. Mennefsket er hans Barn, og Mennefskets Kjærlighed straalet tilbage til Gud og danner Foreningsbaandet mellem dem. Dette er i Northed Summen af Jesu Lære om Forholdet mellem Gud og Mennefske. Dette, at hvert Mennefske, paa Grund af, at Guds Rige er inden i ham, har umiddelbar Adgang til Gud, gjør det, som allerede før bemærket, engang for alle af med alle Midlere og alle Midlerforanstaltninger, saadanne som Troen paa Jesu Person eller paa Jesu Offerblod som Adgang til Guds Rige. Det er Paulus, som aldeles i Strid med Jesu Principper, forsøgte denne Antagelse, og Theologerne har bygget paa Paulus, ikke paa Jesus. Jesus lærte, at alle Mennefsjæle hører Gud til paa Grund af deres medfødt Barneret, og det vil atter sige alle Mennefsers Lighed for Gud. Han indlod sig ikke paa theologiske Spidsfindigheder og Grublerier. Han tog Tingen praktisk. Han saa gode Mennefske og han saa slette Mennefske; men ingen saa gode, at de ikke kunde blive bedre, og ingen saa slette, at der ikke længer var Haab for dem. Han saa paa de store Syndere som moralsk Syge, der havde tilladt det kjødelige at vinde Bugt med det aandelige i sin Natur, men som selv i sin Nødværdigelse havde beholdt Evnen til aandelig Vækst. I sit rørende Forhold til Tolderne og Skjogerne ser vi tydelig dette Haab hos Jesus komme frem, og hvorledes han med sin Omhed ligesom leder op og knytter sig til det slumrende gode hos disse sine faldne Mennefskebrødre og Søstre. Han var som en kyndig Læge, der altid binder sine Experimenter til den Livskraft, som endnu er hos Patienten, og søger at reise og styrke denne, saa Legemet ved sin egen Kraft kan jage Sygdommen ud. Han lagde ikke Skjul paa den mennefskelige Naturs mange Bildfarelser, men han lagde heller ikke Skjul paa den mennefskelige Naturs guddommelige Hertomst og udødelige Mulighed til at naa et guddommeligt Liv gennem en uendelig Udviklingsproces.

Her er hele Jesu Frelsesmethode eller Saliggjørelsens Orden meddeelt. Mennefske lever i Synd, og dog har de Evner til Hellighed. Lad dem derfor vende sig bort fra sine Synder ved at dyrke og udvikle det guddommelige i sig, der aldrig kan dræbes. Det var dette, han nedlagde i den udødelige Parabel om den forlorne Søn. Intet Offerlam eller Blod af Stude og Væddere er nødvendige, saaledes som Jødedommen foreskrev, heller ikke noget Blod af Jesus eller nogen anden Mand, saaledes som den kristne Ortodoksi foreskriver, — nei, hvad der fordres, er at reise den guddommelige Mulighed i Mennefsket til Virksomhed og energisk Arbejde, saa Guds Rige inden i os kan vofse. Mennefsket er Guds Barn, og dets Pligt er at leve som et Guds Barn. Og du lever

som et Guds Barn, ikke ved at tro paa noget Dogme om stedfortrædende Forsoning, ikke ved at adlyde visse Ceremonier, ikke ved at leve som Johannes den Døber og Essenerne ude i Ørnen, men ved at elske din Næste som dig selv. Om En er syg, saa plei ham, om En er bedrøvet, saa trøst ham, om En er syndesfuld, saa stød ham ikke væk; væk i dem deres Haab og deres guddommelige Evne, og du bygger op Guds Rige i dem. Det var Frelsens Vej for Jesus, det burde være den for os. Hvor uendelig simpelt, og dog hvor uendelig ophøiet er ikke dette Evangelium. Det gjør hvert Menneſte til sin egen Herre, saa at Indtrædelsen i Guds Rige beror alene paa En selv. Man behøver ikke at vente paa nogen politisk Revolution eller nogen Messias's Komme, eller paa Presters eller Leviters Regler og Autoritet. Menneſtet er sin egen Frelser, og Jesus og alle hans brave Følgesvende er kun Frelser i den Betydning, at de har forkyndt Evangeliet om Menneſkets Guddommelighed, Lovene for Guds Riget, vist Veien og selv gaaet denne Vej. De løste Menneſkeheden ud af alle Lænker, som Nationalstoltthed og Presteheredømme havde lagt paa den. Man gaar her og siger, at vi gjør Veien let til Himmerige. Men hvad er lettest, at tro paa, at en anden har kvittet for alle mine Synder, at gaa i Kirke, i Skriftestolen eller til Alters og saa Syndernes Forladelse, saaledes som de Ortodokse lærer, eller at sige, at du maa lide for og udsone dine Synder selv, at du maa bygge op din egen Frelse selv, møjsommeligt, Skridt for Skridt, ved at bygge op Guds Rige, som er inden i Eder. Jeg tænker den sidste Vej, Jesu Vej, er ulige vanskeligere og alvorligere. Den ene opfordrer til Sløvhed og Uagtsomhed og Ansvarsløshed, den anden til Marvaagenhed, Arbejde og Selvansvar.

Hvor de ortodokse Troesbetjendelser dog har forkvaklet og vendt op og ned paa Jesu Lære! Istedetfor Jesu praktiske, letfattelige Leveregler har de skabt et floket System af selvmodsigende, theologiske Dogmer. Jesus stildrede Gud som den varmende Kjærlighed, der lever inde i os og er over hele Verden; Troesbetjendelserne skildrer ham som en mægtig Herre, der er vred og forlanger Forsoning. Jesus tog sit Udgangspunkt i Menneſkets guddommelige Mulighed; Troesbetjendelserne begynder med Menneſkets totale Fordærvelse. Jesus appellerer til Menneſkets Samvittighed for at begeistre det til at lægge tilside Syndens Skam; Troesbetjendelserne maler ud et evigt Helvede for at skræmme Folk til at tro. Jesus lagde Vægten paa Anger som det, Gud krævede som det første Skridt af Menneſket for at nærme sig Gud, naar det har gaaet vild; Troesbetjendelserne lægger Vægten paa stedfortrædende Forsoning: Jesus kalder salige dem, som gjør Guds Vilje; Troesbetjendelserne kalder dem salige, som tror saa og saa. Jesus stildrede Frelsens Vej som en Sjælens Vækst paa Grund af den Kraft, som er os medfødt, fordi Guds Rige er inden i os; Troesbetjendelserne fordrer en mirakuløs Gjenfødsel, en Omstiftning af vor Natur gennem Sakramenter. Jesus satte Gudhed øverst, Troesbetjendelserne sin Lære. Jesus lærte, at en højere Retfærdighed end Farisæernes og de Skriftkloges er nødvendig, den nemlig, som springer fra Kjærlighed og bestaar i Fuldkommen-

gjørelse af den menneskelige Natur; Troesbekjendelserne lære, at Menneskets Syndighed dækkes ved Jesu indpodede Retfærdighed. Jesu Evangelium var fuldt af Parabler, der viste Guds Kjærlighed til Menneskene og disses Pligter mod sin Næste; Troesbekjendelsernes Evangelium taler kun om Naadevalg og Daab og Retfærdiggjørelse og evigt Helvede*).

Lad os lægge tilside disse den gamle Verdens tomme Spekulationer og gribe Jesu friske Evangelium om Guds Riget, som er inden i os, det evig glade Budskab, som tænder Haab selv for den mest forstuede, og reiser vor Værdighed og vort Ansvar. Lad os ikke mere male paa, at vi er totalt fordærvede og ingenting kan gjøre af os selv; det er et Evangelium for sløve, dørste Sjæle.

Bor en Prest være nogetslags Sjælesørger?

(Ottende Søndag efter Trinitatis.)

(Lest: Math. 20, 24—28.)

Det er jo meget almindeligt, mellem os Skandinaver i alle Tald, at høre Presten omtalt som den og den Menigheds Sjælesørger. Presterne selv har vedtjendt sig og antaget den Tittel. De taler om, at der er saa og saa mange Sjæle i den Menighed — uagtet det sandere burde hedde, at der er saa og saa mange Kroppe — og Presterne skal sørge for disse Sjæle og bære Ansvar for disse Sjæle, der er betroede deres Omjörg. De føder deres hungrende Sjæle med Livsens Brød — det er de tørre dogmatiske Præleener, som kaldes saaledes — og mætter dem med Guds Ord — det vil sige, de læser for dem udenad Stykker af Bibelen. De gaar rundt i Husene og spørger efter Sjælenes Befindende; ja selv Løgsfolk, som tror sig kaldede til at efterligne Presterne i Sjælesørgeri, og være en Slags selvvalgte Prestes, de antaster En paa Sporvognene med Spørgsmaal som: "elsker De Jesus?" "har De Fred med Gud?" — ja man kan endog opleve, at der ringes paa Dørkloffen i Ens Hus, og naar man kommer og skal lukke op; saa staar der en utjendt Mand eller Kvinde, som spørger En: "er din Sjæl frelst?" Ja selv jeg har opnaaet at faa Breve, hvori jeg tituleres med "Hr. Sjælesørger," hvad der aldrig undslader at forarge mig, da det i mine Brev indeholder en Redbærdigelse og en Mangel paa Selvpæpekt at kalde en Mand saaledes. Det er dette jeg vil tale nærmere om i Dag. Vi finder ikke noget Ord som Sjælesørgeri udtalt af Jesus, eller at det var hans Kald paa Jorden at sørge for saa og saa mange Sjæle, der vilde slutte sig til hans Samfund. Han vilde ikke stifte noget eget sekterisk Samfund — det er Paulus, som er Fader for det — han vilde simpelthen tale Sandheden, som han saa den og paatale den Udbortesked, Mandsløshed, Bogstavtrældom,

*) Crooner: Jesus bragt tilbage.

Ceremonibæsen, som stjæmmede Jødereligionen paa hans Tid. Han vilde, ligesom Johannes den Døber, tale til Menneskenes Sjæle saaledes, at de vækkedes op af sin aandelige Søvn, følte mere levende Trang til aandeligt Liv og begyndte selv at sørge for sine Sjæle, som de hidtil havde forsømt for det daglige Slids Skyld eller for Pengebegjærs Skyld eller for Verdsligheds Skyld. Vigesaa Apostlerne efter Jesus; de gik ud og prædikede Ombendelse, og at Guds Rige var kommet. Selv Paulus, der stiftede den kristne Sekt ved at forvandle den historiske Jesus til en Idealfigur, en Midler mellem Gud og Menneske, og gjøre ham til Midtpunkt i et theologisk System, — selv han taler om, at hver enkelt maa arbejde paa sin egen Saliggjørelse i Frygt og Bæven, følgelig at hver enkelt maa være sin egen Sjælesørger; og at ingen Præst kan være det. De eneste Spor vi skulde kunne se i det nye Testamente af noget Hierarki, og som ogsaa bruges til at støtte Sjælesørgerembedet med, er Jesu Ord til Petrus om at han er Klippen, og paa den Klippe vil han grundfæste sin Menighed, og han vil give ham Himmeriges Nøgler, saa hvad han løser paa Jorden skal være løst i Himmelen, — en Ytring, som smager altfor meget af senere Tiders Præste- og Bæbevælde, at vi skal kunne sluge den som ægte og som virkelig sagt af Jesus; samt den senere og af en anden Haand tilfattede Historie til det fjerde Evangelium, om at Jesus efter Opstandelsen gientagne Gange talte til St. Peter om at vogte hans Faar og røgte og føde hans Lam. I det hele taget er det de meget brugte og kjære Billeder om Hyrden og Lammet, som er misbrugt i Sjælesørgeriets Tjeneste overladt til Presten. I den første Kirkes Tid var Prestens Stilling kun den at være Menighedens Tjener. Jesus udtalte ogsaa det som den højeste ideale Stilling, et Menneske kan naa, den at være alles Tjener, med andre Ord at ofre hele sit Liv til sine Medmenneskers Bedste. Da Menigheden fra først af simpelthen var et kommunistisk Broderskab, bundet sammen med fælles Kjærlighed og Minder, saa fulgte det af sig selv, at den for Ordens Skyld maatte udvælge af sin egen Midte forskellige Embedsmænd, der tog vare paa Forretningsførelsen af den fælles Rasse samt alt, hvad der hørte sammen med dens Sammenkomster. En af disse Embedsmænd blev da Presten, der skulde lede deres Møder og tale til dem om deres fælles Tro og fælles Haab og opmuntre dem i deres Gjenvordigheder. Han var som En af dem, og han delte alt med dem. Hvis han herskede og havde Myndighed var det ikke paa Grund af sin Stilling, men paa Grund af aandelig Overlegenhed. Det var først, da Kirken var bleven en Magt i Staten, havde blandet sig med Staten, saa der stiftedes Statskirker, det var først da, at der uddannede sig et særegent Presteskab, der skilte sig ud fra Mængden som noget aparte, der stod i en aandelig overordnet Stilling til alle Menighedsmedlemmerne paa Grund af at de var indsatte til sit Embede ikke af Menigheden nei af Gud selv, der ved Haandspaalæggelse af Biskopperne meddelte dem denne Embedets hellige Pligt til at binde og løse. Det gik som med Kongerne. De begyndte at være Folkets Tjenere, valgte af Folkets Raade; de endte med at

blive Folkets Herrer og Konger af Guds Naade. Saaledes begyndte Presterne med at være Menighedens Tjenere, valgte af Menighedens Naade, de endte med at blive Menighedens Herrer valgte af Guds Naade. Og for at støtte dette Presteskab i dets Særstilling og anmassede Magt, saa udviklede den kristne Theologi sig, ligesom det gamle Hedenskab, i Retning af det mystiske og af Ceremonivæsen, der kun kunde udføres af dertil særlig kaldede Individer og ikke var noget, hvortil Mængden udelst havde Adgang. Det naaede sit højeste i Nadveren, der blev slaaet fast som en virkelig Meddelelse af Jesu sande Legeme og Blod, hvortil Brødet og Vinen gennem Prestens Trylleformularer blev forvandlet; og dette var saa helligt, at tilslut blev det bare Presten selv, som fik Lov at drikke Vinen af Frygt for, at noget skulde spildes af det hellige Blod, og endnu den Dag i Dag er det saa i den katolske Kirke; og de inklude, hvormed man astorrer Bageret fra Dag til Dag gjemmes og bringes Syge som Lindring i deres Engdom. Kirkens Lære var udartet til ligesaa fuldstændigt System af overtroist Troldskab som det gamle Hedningevæsen, bare Gudenavnene vare forskjellig. Istedetfor Jupiter og Juno og Apollo og alle de andre havde man nu Kristus og Jomfru Maria og St. Augustus og Santa Cecilie osv. Af denne Tingenes Tilstand udviklede Prestens Sjælsfærgeri sig ganske naturligt. Der var ikke Tale længere om Religionen som hver Mands frie Forhold ligeoverfor Gud, om Evangeliet som det, der skulde uddanne Ens Aand ved sin egen iboende Kraft, saaledes at man støbte sit Liv og sin Karakter efter det og gjorde det til sin Livsopgave at gøre godt paa Jorden og virke for det almindelige Broderskab. Nei, den kristne Kirke var bleven en fast Institution, et sluttet hemmeligt Selskab, der raadede over visse tryllemægtige Skatte, som Presterne, Guds Tjenere og Stedfortrædere paa Jorden, forvaltede, og som man kun kunde faa Adgang til gennem deres Hænder. Den var bleven en Assurance-kasse, der forsikrede Sjæle for Himmelen for en vis Betaling; et Fæstkontor gennem hvilket man maatte søge Forbindelse med Gud og som tog sine Procenter og havde sine Midler til at sætte Menneskene i Forbindelse med denne mægtige Herre. Der raadede nu først Kirken over Daabens Band, ved hvis Besprængelse under Jagttagelse af Kirkens Ceremonier det lille Barn blev forvandlet fra en Dævel til en Engel, der havde den i Nadveren Jesu Legeme og Blod, hvorved den bibragte de Nydende enten Saliggjørelse eller Dom; der havde den Absolutionen eller Evnen til at kunne løse eller binde, det vil sige, tilgive eller ikke tilgive Syndere efter Prestens egenmægtige Godtykke, der havde den den sidste Olje, hvormed den salvede Døende til Himmerige; der havde den en opsparet Kapital af gode Gjerninger, lebnat hernede paa Jorden af alle de hellige Mænd og Kvinder, der havde gjort mere end nok godt for sig og som derfor havde lidt at forære bort til andre strøbeligere Medmennesker, og til dette Stabbur af gamle ophængte, tørrede og røgede gode Gjerninger, kunde man skaffe sig Adgang og faa en Smag gennem Afladen, bare man betalte dygtig til Presten eller Kirkesondet. Det er ikke Overdrivelse og Karikatur dette, Ben-

ter, det er simpel Historie. Vi ser ogsaa, at det var Forargelsen over denne sidste Bespottelse især — for mig staar omtrent alt lige bespotteligt — som hvæssede Luthers og Zwinglis og Calvins Tunger og Penne, og reiste Protestantismens vældige Harme ud over Landene. Det var jo tydeligt, at Presten efter dette antog en vældig, halv hellig Stilling i Samfundet. Han var jo paa en Maade Midleren mellem hvert enkelt Individ og Gud; gennem ham besørgedes den Enkeltes Salighed, han kunde lukke Himmelens Dør for den Døende, ligesaavel som St. Peter, og støde ham ned i et haabløst Helvede. Man havde at skifte for ham for at faa sine Synders Tilgivelse og Afgang til Kirkens Naademidler. Presten blev i bogstaveligste Forstand den enkeltes Sjælesørger. Det nyttede ikke, man var en aldrig saa brav Mand og levede opofrende for andre; naar man ikke troede, hvad Kirken troede, naar man ikke deltog i Kirkens Naademidler, gik man til Helvede. Kirken, og det vil atter igjen sige Presterne, var den eneste Udgangsdør til Himmerige. Man kunde ikke gaa selv til Gud, man maatte have Sjælesørgere, Midlere, der ledede En ved Haanden; Ens Frelse var ikke en privat Sag mellem En selv og Gud, nei den var en offentlig Sag, en Forretnings-sag, besørget af Kirken og dens Tjenere. Dette System havde jo sine Væbemmeligheder; thi det fritog En for alt privat Ansvar ligeoverfor sin Sjæls Salighed; man betalte, og det besørgedes ved Messer før og efter Døden. Men hvilken Bankundighed, hvilken Overtro, hvilken Forbrængning af Gud, af Synd, af Salighed, af Livets Ulvor, af Mennestenes Selbrespækt fulgte ikke med dette System! Man ser det jo paa de katholske Almuer den Dag idag, der ligger og kysker og beder til Billeder, gjør sin Frelse afhængig af visse Ceremonier og er Lededukter i Sjælesørgernes, Presternes Haand. Menighederne skabes om til umyndige, uvidende Vorn, der ikke bør tænke frit over det, som er deres Sjæls dybeste Krav, deres religiøse Længsel, bare blindthen følge Kirkens Unvisning og Prestens Bud. Presten har sagt det, ikke min Fornuft, min Samvittighed har sagt det — det er Sjælesørgeriets Kjendemærke.

Sjælesørgeriet hører uadskilleligt forbundet med Prestevælde og Kirketyranni. Det naaede sit Højeste i Pavedømmet og den mageløs storartede Organisation af det katholske Presteskab. Det blev endog, som I ved, forbudt de katholske Prester at gifte sig for rigtig at stille dem ud som en egen Kaste fra Folket, for bare at holde dem som Redskaber til Kirkens Tjeneste. Og det viste sig jo ogsaa hvilken uendelig Magt dette Sjælesørgeri kunde udvikle, da Nigier faldt og reiste sig, Korstog sattes i Gang bare paa en Munts Ord og Indflydelse, og selve Verdens mægtigste Herrer maatte kyske Pavens Tøffel. Men hvor uendelig vidt forskjellig fra Jesu Aand og Lære er ikke dette Sjælesørgeri, dette at Saligheden blir gjort til en udbortes Forretning, der besørges af andre end En selv, dette at Kirken holder Patentmediciner under Navne af Sakramenter, der skal gjøre En mere eller mindre dygtig til at komme ind i Guds Rige! .

Protestantismen kom som en Protest ikke alene mod Udartningerne i den

katholske Kirkes Lære og Praksis men ogsaa som en Protest mod Sjælesørgeriet for en Del. Ved at aabne Bibelen nemlig for Læggfolket i Modersmaalet, blev Nøglen overgivet dem til en Del af Kirkens Forraadshuse, og de kunde undersøge dem med Kritik. Før var jo Læsning i Bibelen forbudt Læggfolket, det var bare Presternes Sag; derfor var Bibeloversættelsen paa Latin. Nu kunde Menighederne selv — forsaavidt de kunde læse — faa vide om Jesu Ord og Jesu Gjerninger og sammenligne disse med Kirkens Lærdomme. Bibelen var et farligt Vaaben i Læggfolkets Hænder til dets aandelige Frigjørelse; det indsaa Kirken, derfor havde den forbudt Bibelen. Nu sprængte Protestantismen Forbudet. Og Virkningen viste sig snart. Ifstedetfor den ene saliggjørende lobbefalede Kirke opstod der nu et Utal af Sætter: Lutheraner, Reformerte, Baptister, Methodist, Unitarier osv., alle paaberaabende sig Bibelen, saaledes som de opfattede den. Reformationen banede Veien og maatte gjøre det for den fri kritiske Undersøgelse baade af Bibelen og Kirkens Lærdomme, hvad der vækker svært Ansød hos mange den Dag idag og kaldes for Bantro, medens den hellere i mange Tilfælde burde kaldes mere Tro eller bedre Tro. Og det var derfor en Fornægten af sine egne Principer, et Forræderi mod sin egen Tilblivelse, da de protestantiske Sætter begyndte at lave sig Authoritetspæder, i Form af paatvungne Troesbekjendelser, og vilde begynde at herise over Samvittighederne ved at fremstille hver sin Troesbekjendelse som den ene useilbare rette. Det var en Tilbagefynken til det gamle Prestesherredømme, bare at man, ifstedetfor den øverste Autoritet Paven af Rjød og Blod, nu fik Paven af Papir, Bekjendelsesfristerne, eller øverste Autoritet i Statskirken, Kongen, og under ham Biskopperne og Presterne, eller saa en Synode som øverste Pave i kirkelige Ting. Den lutheriske Reformation havde ogsaa begyndt med at fikre Menighederne Valget af deres egen Prest; men ogsaa det blev frataget dem, og Kongen besørge de nu det hele. Det hele gled ind til at blive den samme Sjælesørgeranstalt som den gamle Kirke. Kongen blev Konge af Guds Naade, og Bisperne Bisper af Guds Naade, og Presterne Prester af Guds Naade; man hører ingenting om Menighederne. Deraf kommer ogsaa den latterlige Talemaade — for jeg kan dog ikke tro, at fornuftige Folk kan mene det — at en Prest den Dag i Dag hos os taler om, naar han søger et andet Kald, at det er Gud, som har kaldet ham, og naar da Kongen gennem sit Statsraad beslutter, at han skal ha Kaldet, saa er det Gud, som har ansat ham i hans nye Kald. Og man ser da det Særshyn, at Gud altid er saa velvillig og forsynlig, at han altid kalder en Prest fra et mindre til et større Kald, og at altsaa en jevn Fremadskriden paa Embedsbanen er det Princip, som Gud følger med Hensyn til Embedsbekjættelser, ikke det, at sætte Manden, hvor han kunde gjøre mest godt. Jeg skal ikke nægte, det fylder mig med Harm og Bæmmelse, at høre Prester, selv her i Amerika, hvor man dog har en Slags Frikirkesystem, tale hyklerisk om, at de nu maa forlade deres Menighed, fordi Gud har kaldet dem andetstedsheen, ifstedetfor at sige, som sandt er: "Indtægterne her er for knappe; jeg maa derfor modtage Kaldelsen fra denne anden Menighed, hvor jeg

lettere kan underholde min Familie." Dette at protestantiske Præster paa Katholst Vis betragter sig som en Slags helligt Broderskab, skilt fra den øvrige Menighed, indviet til dette gennem Ordinationen, at de er under Guds besynderlige Vedelse, som kalder og flytter dem, at de før kalder sig Guds Tjenere end Menighedens Tjenere, at de holder denne sin Værdighed vedlige ved en særegen Uniform, Kappe og Krave, hvergang de træder ind i Kirken paa Embedets Vegne, ja at det hos nogle Samfund ikke er lovligt at udføre nogen kirkelig Forretning uden denne Uniform, — se alt dette, som vi ser og hører dagligt om os, det hænger altsammen ihop med Betragtningen af Kirken som en Frelsesanstalt og Præsterne som Sjælesørgere. Det er som Provsten i Brand siger:

Som Korporalen sine fører
i Kirken ind afdelingsvis,
saa skal og Præsten føre sine
i fognevis til Paradis.
Alt er saa let; til Grund for Tro
vi har Autoriteten jo,
og da den er paa Værdom byggt,
saa kan den følges blindt og trygt,
og hvordan Troen frem skal bæres,
af Lov og Ritual jo læres.
De er ei Præst for Ver og Baal
at fri fra Syndestraffens Baal,
men for at hele Præstegjældet
kan nyde godt af Naadevældet,
dog frelles Sognet, er det klart,
hver enkelt faar sin Frelses Part.

Men dette Sjælesørgerivæsen giver sig ikke alene tilkjende i, at Præsterne betragte sig som de, der har St. Peters Nøgler, og saaledes bestyrer Kirkens Saligmagerimidler; nei, det ytrer sig ogsaa i den Maade, hvorpaa Præsterne optræde ligeoverfor de Enkelte i Menigheden. Jeg ved, de har skræmmet unge Folk med Helvede, uagtet de ikke er hentede men simpelthen er trængt ind i Husene, saa de Sng har sovet i Angst i deres Senge, og at dette har paaafsynet deres Død, og saa har de bagefter sendt dem til Helvede udenvidere, som man putter et Stykke Papir i Papirkurven, fordi Vedkommende ikke har været fund i Troen, det vil sige, kanske vidst lidt mere og tænkt lidt mere end Præsten selv. Jeg har hørt dem paa Gravbakkens staa og med den største Sikkerhed lyse nogle til Himmels, andre til Helvede, fordi de, Præsterne, er Sjælesørgerne, som alene kan vide Væddet om og har Magtfuldkommenhed til at raade og dømme over Ens evige Vælfærd i Guds Sted. Jeg ved, at de gaar rundt i de private Huse for at kapre nye Tilhængere til deres særegne Samfund, og advare mod at høre den og den Prædikant; jeg ved, at de har kommet ind til Nygifte, hvor Manden har været liberal, Konen derimod før gaaet til ortodoks Kirke, har bedet Manden gaa sin Vej, og da bearbejdet Konen til at være trofast mod den gamle Adam; med andre Ord opfordret hende til at trodse, til paa For-

haand at sætte sig det som en Umulighed at slutte sig til Mandens Anskuelse; stænge for dette Egtepars aandelige Sammenslutning og høieste ægtefæbelige Lykke med Syndens Segl, gjøre sit til at splitte deres Samliv — bare i Kraft af Sjælesørgeribæsenet. Jeg ved, at Presten har taget Løfte af Børnene, som gaar til Konfirmation, og som naturligtvis vil svare Ja til alt, hvad Presten beder dem om, uden at tænke større over det, om aldrig at forlade deres Samfund eller høre paa andre end deres Samfunds Presten, — noget som senere, naar disse Børn blir voksne og lærer at tænke for sig selv, blir en Samvittighedsbyrde for dem. Jeg synes en saadan Tafløshed for at bruge det mildeste Udtryk, rent ud er forbruderist, men den gemmer sig under Sjælesørgeriets Rappe. Og dette Sjælesørgeri næsten udbreder sig til Menighedslemmerne ogsaa, saa de ogsaa bliver en Flok brølende Bøver, prøvende hvem de kan opsluge. Jeg mener ikke herved, at ikke hver og En bør forfægte sine Anskuelse og overbevise andre om dem; det blir en Trang hos os, naar vi er grebne af en Sag, og det er ganske i sin Orden. Men at indestænge Samligheden saa at sige i en bestemt Kirkebaas og at gaa og plage sine Medmenneſter med Spørgsmaal om deres Sjæls Tilstand og mase paa dem at gaa ind i det og det Samfund, istedetfor at lade dem være i Fred — det er dette jeg kalder utidigt Sjælesørgeri.

Jeg haaber Venner, at jeg aldrig skal optræde blandt Eder som nogen Sjælesørger, jeg haaber aldrig I vil fordre det af mig. Jeg har nok med at sørge for min egen Sjæl, og I har nok med Eders. Jeg siger med Muhamed: "jeg kan ikke frelse Eder" og heller ikke nogen anden Prest kan det, I maa frelse Eder selv. I har det frie Valg, derfor ligger hos Eder Selvbestemmelsen, enten I vil gaa den mørke Forbandelsens Vej i Trods mod Guds Love eller den lyse Velsignelsens Vej i Pagt med Guds Love. Hvad jeg har at gjøre som Prest er at lægge frem de bedste Tanker jeg selv og andre før mig har tænkt, finde Ord, der kan tjene Eder til Lyd, til Retledning, til Styrkelse i den daglige Kamp for at være trofaste mod Sandheden. Jeg har ingen Løse- eller Bindingsgel til Himmel eller Helvede, og jeg tror ikke, St. Peter har den heller; men I holder den Nøgel selv gennem Eders Selvbestemmelse. Omgivelser, Opdragelse, Indtryk, Minder, alt tjener til at forme og give Retning til Eders Sind; men selve Karakterens Støbning kommer kun, naar vi selv, det fra alle andre adskilte, som vi kalder vort Selv, siger Ja og Amen til det eller det. Vi faar derfor selv bære Ansvar for vore Handlinger, om der end kan være formildende Omstændigheder tilstede, hvis vi vælger galt. Det er disse gode Indtryk Presten burde give. Han bør arbeide paa at faa afflasket af Sindene al denne moralske, hykleriske Feighed, som nu gror tyk mellem os, denne fanatiste Uklarhed, denne hovmodige Dømmesygge af anderledes tænkende, han bør arbeide for, at Folk mere og mere faar Lyd og Mod til at være sig selv, være sande, selv om deres Valg skulde gaa lige stik imod Prestens Onſke. Hvis nogen af hans Menighed saaledes skulde heller ønske at være Katolik eller Lutheraner eller Baptister,

bør han hjælpe dem over der, hvis dette er deres bestemte alvorlige Mening og ønske dem Lykke paa Veien, istedetfor at mane op alle Helvedes Mander, for at slaa dem med Svøber, hvis de vil gaa andetsteds hen end netop her. Han bør idethale ikke agere Vigtigpave i nogen Retning, eller Mellemmand mellem dem og Vorherre i nogen Retning, men simpelthen staa paa sin Plads for at give dem af sit bedste aandelige Statskammer til deres Opmuntring, Oplysning og Ophjælpelse.

Det haaber jeg skal blive den Stilling, denne Menigheds Prester indtager, og saa kan de andre beholde Sjælesørgeren. Endnu et lidet Ord, før jeg slutter i Dag. Der ligger Verden omkring os fuld af Nød og Uretfærdighed og venter paa, at Kristendommen efter Jesu Eksempel skal komme og sige det myndige Ord mod Tyrannerne. Kongerne styrte Folkene i Krige, Kapitalen trykker Arbeidet, Uretfærdighed klæder sig i Hykleriets Kaabe, og Fattigdom og Arbejdsløshed breder sig som Sop. Hvor er Kristendommen, hvor er Presterne henne som Frihedens Forkjæmpere? De har det travlt med at frelse Sjæle og hvad vil det sige? — jo proppe dem med deres Dogmer, saa dem halet ind som Medlemmer af deres Samfund og dermed lade dem gaa. I erindrer den godhjertede Manden i New York, som gav ud 60 Dollars om Dagen for at holde vedlige en Spisestue, hvor arbejdsløse kunde saa fri Frokost og Aften, men som maatte slutte, da han ikke havde mere. Bent over var en Methodist-Kirke, som han bad hjælpe sig; men de svarede bare, at han kunde sende sine Gæster over til dem, saa skulde de ombende dem. De vilde sørge for Sjælene, han kunde sørge for Kroppen. Men sig mig, hvad skulde det nytte disse arbejdsløse om de sad og sang aldrig saa mange Salmer om, at de var vaskede rene i Lammets Blod, naar de sad der med sultne Maver, og de samme, som sang Salmerne og bekendte sig at være Kristne, ikke vilde give dem Mad. At reducere Kristendommen til en Udenadletse og saa at mene, at det at frelse Sjæle er at saa dem at tro paa denne Letse, det er en Karikatur af Kristendommen, en Spot af Jesus af Nazaret. Det er Formerne, Smaatingene, som Kristendommens Forkyndere hænger sig fast i; de holder Protestmøde mod, at en Skøteløber svinger sig paa Isen en Søndag Eftermiddag; men naar Millionærerne tvinger sine Arbeidere til at gjøre Strike, fordi de overanstrenger og plager dem, saa tier de stille. Lad os forstaa det, at den rette Maade at frelse Sjæle paa, er at klæde de Nøgne, mætte de Hungrige, besøge de Syge, paatale Uretfærdighed i alle Skikkelser, enten den gemmer sig under en Kongekaabe eller klæder sig i Filler. Det var den Kristendom, Jesus prædikede, det er den Kristendom, som fanger Sjæle ved at vikle dem ind i Kjærlighedens, Taknemlighedens og Tillidens Næt. Men at prædike Broderskab, mens Folk sulter udenfor Døren, det er en Fornægtelse af al Religion. Det rette Sjælesørgeri er at gjøre Ret mod alle; men det blir ikke mere Prestens Sag end hvilken som helst af Menighedens.

Kirken som vort Hjem og Tilflugtssted.

(Niende Søndag efter Trinitatis.)

Test: Ps. 84.

Den Gang jeg reiste i Italien og andre katolske Lande, slog det mig straks, hvor hyggeligt det var, at Kirkerne stod aabne hele Dagen for hvem som helst, der bare ønskede at gaa ind. Og jeg gik ofte derind for at hvile mig, naar jeg var træt, eller for at holde Bøn paa en af de mange Altarnæse, som der var. Det samme har slaaet mange andre; jeg saa det selv nylig omtalt i et Reisebrev der indfra. Hos os hjemme er vi saa vel vant til at holde Kirkerne stængte, for ligesom at slaa den Tanken fast i Folk med nøgne Kjendsgjerninger: Kirken har du ingen Ting at gjøre med om Hverdagen; den er til Søndagsbrug, og selv til Søndagsbrug kommer det an paa, om du slipper ind uden Afgangsbillet; thi om du ikke er Medlem og ikke har betalt Leie for en Stol, kan det hende, du blir vist ud igjen, som Tilfældet virkelig har været nu bort i New York i en af Episkopalkirkerne, som var paa Moden. Denne Skik med de lukkede Kirker synes at prædike: 6 Dage til at gjøre al din verdslige Handel, til at snyde, bedrage, røve dine Medmennesker og gjøre Penge, den syvende til Vorherre for at angre dine Synder i det udbortes ved at læse, bede, lytte til Prester, lægge en Daler kanse i Fattigblokken, og saa begynde paa nyt igjen dit Plyndreliv paa Mandag. Kristendommen er en Slags æstetisk Nydelse, som man skal have en Gang om Ugen, en Følelsesdaab, en Tankedaab; men blandt den bare ikke op i Livet; thi der har den intet at gjøre. Den er en Være og en Række Ceremonier, som hører Søndagen og Kirken til, Hverdagene faar du seile paa egen Haand; derfor læser vi Kirkedøren fast til, og du faar betale en liden Duesør til Klokkeren, som har Nøglen, om du endelig vil ind.

I Modsætning hertil holder den katolske Kirke sine Døre altid aabne, og du kan altid, hvad Time paa Dagen du kommer, finde Folk, bedende, knælende, hvilende sig. Og den hellige Stilhed derinde, det dæmpede Lys, som falder gjennem de farvede Glas, de mange skønne Kunstværker og Malerier, Statuer og Bygningskunst, som omgiver dig fra Vægge og Tag og Gulv i de herlige Domkirker, Orgelmusikken, som stundom spiller, et Kor, som synger uden at du ser nogen af de syngende, Hvisten fra en Skriftestol, hvor en stakkels Synder letter sit Hjerte for Presten, som han ikke kan se, de gamle Skikkelser af Munke eller Prester eller Kirketjenere, som lydløst en og anden Gang skrider frem over Gulv og Gange, — alt fylder dit Sind med en egen Fredens og Hvilens Stemning. Herinde er et Fristed for den Forfulgte. Herind trænger ikke Verden med sit berusende Markedsfrig, med sine Raab og krampagtige Greb efter Valere og Stillinger; her kastes ikke den stakkels Enke med sine sultne Smaa ud paa Gaden, fordi hun ikke kan betale Leien, her trykkes ikke den Rige den Fattige til Side og tramper paa ham. Her er endelig et Sted, hvor den Fattige,

hvor Fillerne kan lægge sig Side om Side med Silketjolen, som ved Nadvergudstjenesten, og den Rige maa taale det, maa erkjende Broderskabet, Ligheden for Guds Ansigt, han, som ikke dømmes efter Klæder eller Rang, men efter Hjertet. Se, derborte ved Madonnabilledet knæler jo Grevinden, som eier mange Millioner, og ved Siden af hende sidder den gamle Tiggerfke med tre halvnakne Børn, som leger omkring hende; og der kommer Bonden ligesaa sin Gjedeflok, som venter udenfor, Bonden med sine lappede Skindbukser og sin friske Lugt af Mark og Dyr, og høier Rnæ for det samme Billede som Grevinden. Du ser altid Fattigfolk ved de katolske Kirker i Italien; ikke bare sværmer de udenfor for at plage de Fremmede med Tiggeri, men de kommer ogsaa ind og øver stundom i Smug sin Haandtering derinde; thi de har Følelsen af, at Kirken er deres, er et Hjem og et Tilflugtssted for dem, som Verden derude saa ofte viser den kolde Side, og som ofte ikke har det, hvortil de kan hælde sit Hoved. Jeg har ofte i den kolde Tid seet gamle Kjærringer med sin Lerpotte med Kul i mellem Hænderne som en Muffe, komme ind i Kirkerne og sætte sig paa Gulvet, støttet mod Væggen, og tage sig en Lur. Kirken er den store Fælles-eiendom, hvor ingen Gjørder kan sættes af den private Mand. Den Følelse af Kirken som Hjem og Tilflugtssted har bundet Masserne med stærke Baand til den katolske Kirke og binder dem endnu; ved sit lovbefalede Skriftemaal, hvorved Ens Privatliv blottes og lægges ind under Kirkens Dom, ved at sætte Kirkens Ceremonier som den eneste Afgang til Salighed, har den katolske Kirke ganske anderledes end den protestantiske traadt ind i Hjemmene og derved ogsaa bundet de enkelte Hjem til sig. Den har ogsaa historisk vist, at denne Tanke om Kirken som Hjem for de Forsølgte, var noget mere end en Talemaade. Paa de store Folkevandringes Tider, da Horder af Mennesker var ude paa Tog uden at have slaat sig ned noget Steds, da den ene Stamme væltede over og fortrængte eller underkuede den anden; da Folk ikke bovede at bygge Huse, men grov sig ned i Huller i Jorden eller byggede sig usle Hytter, af Frygt for at Fiender skulde komme, og tage deres Eiendom fra dem og jage dem uden videre væk; i Tider, da Næveretten var den eneste herskende, da Hvermand gik bebænnet og maatte vente i sin Nabo en hemmelig Fiende, da Borger og Bonde maatte finde sig i at faa sine Døtre og Hustruer stjændede og bortførte, sin Eiendom plyndret, sine Agre nedtraadte af lefsærdige Adelsmænd, der sad som Orne oppe paa sine uindtagelige Borge og slog ned, hvor de saa en Due, der kunde blive deres Bytte, — i Tider, hvor Sikkerhed var et Eventyr, hvor Livet blev forvandlet til en Gledighed, en stadig Frygt for Fare, — i slige Tider reiste den katolske Kirke med sine Klostre og Kathedraaler sig som de Forsølgtes Ven, som Civilisationens Bøværk, der alene formaaede at standse de vilde Bølger af Vold, Krig og Egenret. Naar de vilde Barbarer saa de ærværdige Klostermure, hørte de brusende Toner fra Orglet eller Munkenes latinske Sange, naar de mødte Processionerne med sine Kors og Faner eller den løftede hellige Hostie, da sank de i Rnæ, da bovede ikke de blodbestænkte Hænder at løfte sig mod dette mystiske hellige, de anerkjendte

Kirken som Representanten for Gud paa Jorden og bødte sig i Stilhed for denne hemmelige Magt, der kunde nedkalde Himmelenes Hærskarer til Straf og til Forsvar. Den Gang Kunst og Videnskab trampedes under Fødder, Skoler standsedes, Bibliotheker brændtes, Civilisationen udryddedes, da flygtede de lærde Mænd til Kirkerne og Klostrene og aabnede der sine Lærdomssale, og unge Mennesker samlede sig atter om dem, og de flittige Munkte afkopierede gamle Manuskripter og nedskrev nye efter de Sagn, som var opbevarede paa Folkesmund, saa Videnskaben maa være Kirken takskyldig, for at den har bevaret og forplantet forrige Slægters Arbejde, saa det ikke druknede i den almindelige Folkestrøm. Og for hvor mange knuste Hjerter, for hvor mange skuffede Livs- haab har ikke Kirken været Tilflugtssted! De har flygtet derind som saarede Dyr, forfulgte af Jægere, for at lægge sig til at dø, og Kirken har ydet dem Trost i Døden, afstrejset Bitterheden, ja kanske lægt deres Hjerters Bunde ved at flytte deres Vængler over i noget høiere, der kunde triumfere baade over Lidelser og Død.

Dette, at Kirken skal være den Betrængtes Hjem og Tilflugt, er en sand og herlig Tante. Mod den skal vi vist ikke løfte Vaaben. Men vi vil kritisere Maaden, hvorpaa Kirken til de forskjellige Tider har søgt at gennemføre denne Tante. Og her staar vi da først ved det, som jeg omtalte forrige Søndag, Sjælesørgerivæsenet. Kirken har omdannet sig til en egen Institution, der raa- der over visse mystiske Salighedsmidler, hvoraf den siger, at den Enkeltes evige Belsærd beror; den trænger med denne sin Magt ind i Hjemmene for at gjøre sig dem underdanig, den har med andre Ord gjort sig til en herskende, istedetfor til en tjenende Magt. Den erobrer Børnene i Daaben, de Unge ved Konfirmationen, Manddomsalderen ved den kirkelige Vielse og ved Nadderren, de Gamle ved Skriftemaalet, de Døende ved den sidste Olje for den katolske Kirkes Vedkommende. Den griber ind i alle Livets private Forhold og griber ind som den, der har Myndighed. Himmeriges Riges Nøgler hænger ved dens Belte. Vi har intet imod, at Kirken og Hjemmet skal sammenbinder; det er tvertimod bort Enste og Maal. Men dette maa ske frivilligt og ikke ved Tvang. Kirken maa ikke under Trudsel af det evige Helvedes Ild tvinge sig ind paa Hjemmet og lægge det under sit Herrevælde. Den maa simpelthen byde sin Hjælp til at gjøre Hjemmet til et godt, lyst, gudskendende Hjem, men ogsaa finde sig i at blive vist tilbage. Daaben maa være en frivillig Akt, Konfirmationen en frivillig Konfirmation, kirkelig Vielse aaben for Valg med borgerlig Vielse, Nadderren en Indbydelse, ikke en Trudsel, Presten en indbudt Trøster til Engesengen, ikke en frygtet Besøger, som man puster vel paa Dør, Betsignelsen af den Døende maa være ønsket, ikke paatvunget. Forbindelsen mellem Kirke og Hjem maa med andre Ord være en frivillig Forbindelse, et Egetskab af Kjærlighed, ikke noget Fornuftgistermaal. Dette er Forskjellen mellem den katolske og den liberale Opfatning af Maaden, hvorpaa Kirken og Hjemmet skal slutte sig sammen. Det afspeiler sig ogsaa i Maaden,

hvorpaa begge indretter sine Kirker. Den katolske Kirke bygger fremdeles sine høihvælvede Domkirker med dæmpet Halvlys, den virker ved imponerende Musik og Røgelse og Prestedragter og hemmelighedsfuldt Latin, og Løftelse af Hostien, ved Vievand og Billeder og Vys og Skriftestol. Den tvinger ind i Mængdens Bevidsthed Kirken som et helligt Sted, hvor Gud er, og som aabner sine Arme for alle, som vil undersøge sig, og hvem den da til Gjengæld giver Guds Velsignelse. Den liberale Kirke derimod gjør sine Kirker lyse, venlige, slipper Sol ind, søger at gjøre dem saa hjemlige som muligt ved Gardiner og Kaminer, ved Sideværelser til festsabelige Sammentømster, til Diskussioner, Foredrag. Den bygger et Kjøkken og Spiskammer ved Siden, for praktisk at vise, at man puster saa meget som muligt at flytte Hjemmet og Hjemmets daglige Vaner og Behag, selve det daglige Liv ind i Kirken. Den tager det mystiske, truende, faderlig beskyttende bort fra Kirketanken, og sætter istedetfor det daglige Livs Virkelighed. Kirken skal ikke staa som noget fjernt beskyttende, men som en daglig Følgesvend ind i Livets brogede Hvirvel, som en støttende Ven i alle dets Fristelser, som en Raadgiver og en Trøster i alle Skuffelser. Kirkerne skal ikke, som de katolske, alene staa aabne for den ene Ting, guddommelig Tilbedelse og Deltagelse i mystiske Ceremonier, men som Læseværelser og som Mødesteder mellem Unge for at udbetale Tanker, som Tilflugt for de Hjemløse og Fattige, hvor de kan gaa ind og varme sig og faa lidt Kaffe og Mad for en yderst ringe Pris, hvad der er forsøgt af nogle liberale Kirker i Østen — kort, som en virksom Deltager og Hjælper i alle det daglige Livs praktiske Vanskeligheder. Se dette Syn paa Kirken og Kirkens Virksomhed lader den miste noget af sin imponerende Majestæt og Høitidelighed, gjør den mere dagligdags og ligetil; men den er ulige sundere og sandere, tror jeg. Det er at bytte den middelalderlige Ridderdragt af Fløiel med Fjædre i Barretten for en almindelig spidsborgerlig Frakke og Bukse.

Og hvorfor er den sidste Betragtningssmaade, der gi'r sig Udtryk i den moderne Bygning af Kirkehjem uden Taarn istedetfor kostbare Kathedraler, hvorfor er den sundere? Jo fordi den indeslutter en sundere Opfatning af Gud. Gud er ikke den fjerntiddende, strækindjagende Tyran, hvem man ikke tør nærme sig uden ved Hjælp af Midlere, en Gud, som maa tilfredsstilles og blidgøres ved blodigt Offer, som maa holde sin Hofstat af Biskopper og Prester, der leder Synderen ind med Forbønner og Raademidler for at opnaa en gunstig Dom hos Gud. Nei Gud er kommen nært til, er imellem os, hos os og vandrer med os som med Adam i Haven, ja er i os, i vor Samvittighedsrøst, i vort Bekjendelsesmod, i vore Kjærlighedshandlinger, i vore Kærliser og Længsler, naar Sindet er høiest bevæget op imod det gode. De Lidendes Krav paa vor Hjælp, det er Guds Krav til os, Harmen mod al Vold og Undertrykkelse, det er Guds Harm, Bestræbelserne for Retfærdighed og Fred paa Jorden er Guds Bestræbelser gennem sine Mennekeredskaber. For den ortodokse Kirke er Gud fremdelesormeget Kongen og den strænge Dommeren, for den liberale Kirke er han

som for Jesus Faderen. Den ortodokse Menighed byder' frem Kirken som Hjem og Tilflugt, hvis man vil komme didhen; den liberale flytter Kirkens Hjemtante ind i Hjemmene. Den ortodokse Kirke vil lade sig søge, den liberale gaar ud og søger. Dette er Forskjellen, som jeg ser den, dette er Fremskridtet, som jeg ser det.

Netop fordi Kirken før har opført sig hovmødt, har spillet Hersterens Rolle, har fordret blind Underkastelse under sine Dogmer, har ofte stillet sig fiendtligt baade mod videnskabeligt og socialt Fremskridt, saa som det er refereret i Bladene, at en Professor ved Decorah Lutherste Skole skulde have sagt, at „den moderne Videnskab er et Gjenstaa af Helvedes Ild“ — netop derfor har saa mange intelligente, handlebegtige Mænd, som ikke kan og vil dette, som ikke kan og vil boie Hovedet for middelalderst Overtro og lægge sig paa Svøm paa middelalderst Mytologi, netop derfor har de vendt Kirken Ryggen og ikke søgt Tilflugt der, og søgt at bygge sit Hjem uden den. Kirken har, ved at opretholde sig selv som en egen Frelsesinstitution, der maa søges, skræmt mange af de bedste Menneketræster fra sig. Men naar Kirken vil aflade sig sin Overhøjhed, vil som Jesus klæde sig i Tjenerens Stikkelse og ophøje den Tjenendes Stilling til den høieste istedetfor den laveste; naar Kirken vil gaa til Hjemmene for at bo der, vil komme til de Rige som til de fattige med straffende Formaning som med opmuntrende Trost, med Idealets skarpe Lys over al vor smaalige Færden, ja da vil den erobre i Tjenerstikkelsen den Stilling tilbage, som den bør indehave: at være de Enkeltes Hjem og Tilflugt, at være Folkenes Bannerfører mod Frihed, Lighed og Ret. Nu er ofte Stillingen saaledes, at naar Sandhedens forfulgte Ideer paa Jorden søger Tilflugt hos Kirken, stødes de bort, fordi Kirken finder, at de ikke er i Overensstemmelse med Kirkens Dogmer og Traditioner. Garibaldi blev stødt bort, Darwin blev stødt bort, Theodor Parker blev stødt bort. Fremskridtets husvilde Ideer lyser i Van istedetfor i Kul og Røn; Kirken trykker Samvittighederne istedetfor at befri dem; hver ny dristig Tante kaldes Rjætti uden at undersøges tilstræffelig. Gud er Veder af Menneketsheds Udvikling, han udkaster de store Vaner, hvorefter Menneketsheden skal gaa, selv om denne ofte gjør Omveie og søger at forstyrre Guds Planer. Gud er saaledes med i Fremskridtet for alt godt og ædelt paa Jorden, det kan vi være visse paa, og derfor burde Kirken støtte det godes Fremskridt, om den virkelig vil være Guds Representant her paa Jorden, i alle Fald møde det med venlig Prøvelse istedetfor at forkaste det uprøvet. Alt, om Kirken snart vilde føle det som sin sande Opgave, ikke at meddele Syndsforladelse gennem Vand og Brød og Vin, indviet med visse Formler, men at være Tilflugtsstedet for Tidens ædle, husvilde Fremskridtstanker, der bankede paa Døren for at faa dens Velsignelse; om den atter kunde, som en Gang i Middelalderen, føre det myndige Ord for Dannelsen og Civilisation, om dens Præster vilde blive modige Sandhedsmartyrer, der var villige at lide for sin Overbevisning og havde Klarhed og Mod til at gjøre til sine de Ideer, som endnu kæmper i Mindretallet mod Overtro og

Jordomme. Om Kirken en Gang igjen vilde gaa i Spidsen istedetfor i Bagtroppen af Menneskehedens Marsch fremover, om den vilde støtte med sin Autoritet de smaa og svage Begyndelser til Gjennemførelsen af Guds sande Rige paa Jorden, Fredssagen, Lands Frigjørelse fra Spekulanterets Obergreb, Rigdommens Vækst, Kvindens Ligeret, Fattigdommens Afskaffelse — alle disse Sager venter at finde Hjem og Tilflugt i Kirken, men finder det som oftest ikke.

Og for den Enkelte! At Kirken for ham og hende virkelig blir et Hjem og en Tilflugt. Ikke det, at syge Sjæle, som er saarede af Skuffelser og Sorg og fortvivlede, forgjæves Anstrengelser, skal som i gamle Dage styrte sig i Kirkens Arme, for at begrave bag Klostermuren alt Livshaab og Livsmod og finde Hvile i Flugten fra Verden og i Tanken paa det hinsidige Liv. Nei ogsaa friske, stærke, livskraftige Sjæle skal klynge sig til Kirken som sin bedste Støtte og Ven, skal der finde Værn og Styrkelse for sit daglige Arbeide, skal i taknemlig Glæde erkjende, at det Ord, som der bydes, det Liv, som derfra udgaar, er et Sandhedens Liv, bringer Renhed over Hjemmene, staar paa Vagt mod Udskielserne, tilfører Tanken ligesom nyt Blod og nye Retninger og aabner Synet for vort aandelige Væsen, hvori det løstes op over Dagstræv, Smaalighed, Trangsyn, ind til rige Aandens Bidder, hvor man føler Hvile og Salighed, fordi Gud er der, fordi man har den beroligende Følelse, at her er noget, her er usynlige Virkeligheder, som hverken Mismod eller Lidelser eller Sygdom eller Dod formaar at nedbryde, og hvor man derfor kan hvile ud mellem Slagene med Tak og Seierssikkerhed, selv midt i Nederlaget. Ja, at Kirken maatte flytte med os i vort Hjem og besjæle Livet derinde, saa vi følte, at vi daglig vandrede for Guds Ansigt og med hans: „Fred være med Eder!“ over os, at vi maatte klynge os til Gud som vor Fader og bedste Ven, søge hans Raad og Veiledning, følge hans Drift i os, naar vi drives at forsøge noget til vore Medmenneskers Bedste, og bringe vor Tak til ham, naar vi var glade, og vor Bøn til ham, naar vi var bedrøvede. At den synlige Kirkebygning maatte være en hyppig Mødeplads for Mennesker, som vilde holde sammen, interessere sig for hverandre, hjælpe hverandre, elske hverandre, og saaledes afspeile i liden Stil Broderskabstanken paa Jorden. At de Fattige ikke maatte kjende sig fremmede der, men ligesom i de katolske, gjæstfri Kirker føle sig hjemme, føle, at her var deres Plads, hvor ingen kunde og vilde jage dem væk. Ja da vilde virkelig Kirken være flyttet ind i Hjemmene, og Hjemmene lagte tæt op til Kirken, da vilde vi være nærmere Spaadommen om et almindeligt Prestedømme paa Jorden, da

hver sin Tronhimmel i egen Pande har,
hver i sit eget Hjerte har Altar og Offerkar,
Drot er hver paa Jorden, Prest er hver for Gud,

da de kostbare Kathedralers Tid var forbi, men hvor Menneskene vilde bygge langt smukkere Domsirker af gode Gjærninger, af Retfærdighedshandlinger mod de Undertrykte og Lidende, af hyggelige Hjem, hvor Fred og Enighed og Aandsinteresser herskede. Det er det Maal, vi stiler imod, Venner, ikke at svække Kir-

kens Anseelse eller afstafte den som Tilflugtsstedet og Hjemmet for Menneffene, men tvertimod virkeliggjøre dette i en langt dybere og inderligere Betydning ved at gjøre Kirken til en drivende og besjælende Magt af vort daglige Liv, til vor Ven og Broder, som tilbyder, ikke til vor Konge og Hersker, som befaler.

Jesús og Samaritanerkvinden. (Tiende Søndag efter Trinitatis.)

Lest: Joh. 4. 1 - 26.

Den Samtale vi idag skal tage for os findes i Johannesevangeliet og kun der. Jeg har før sagt, at som et historisk Dokument kan ikke Johannesevangeliet være paalideligt; det maa behandles mere som en Opbyggelsesbog. Det er det mest kunstnerisk fuldendte af alle Evangelierne, mest helstøbt i sin Komposition, mest planlagt fra først til sidst; men den Jesus, som der fremtræder, er en lavet Jesus, ikke den historiske Tømmersmand i Galilæa. Han taler paa en ganske anden Maade end i de første 3 Evangelier og altid med en enkelt Tendens for sig nemlig den at vise, at han er Jødernes belovede Messias. Alle hans Omgivelser er ogsaa mere eller mindre lavede for at belyse Bogens Tendens, hans Disciple, Jøderne, Nikodemus, Samaritanerkvinden. De udmærker sig alle ved sin ubegribelige, sene Opfatning af alt, hvad Jesus siger, selv om han taler i de simpleste Billeder, ved sine Misforstaaelser og Fordræninger af hans Ord. Men med alt dette indeholder det fjerde Evangelium en Guldgrube af ophøjede Tanker og skønne Uttringer, hvad enten Jesus har sagt disse eller ei, Uttringer der kan slaas fast som Kristenkirkens Valgsprog til alle Tider, fordi de vil have sine Sandheder til alle Tider, og som altid vil gjøre det fjerde Evangelium dyrebart for os, selv om vi ikke tør bygge Historie paa det. Flere af disse Uttringer finde vi i den mærkelige Samtale vi har for os i Dag. Forfatteren har stillet Jesus Ansigt til Ansigt med en samaritanisk Kvinde. Herved er da først det at mærke, at Samaritanerne var saa foragtede og saa hadede af de ægte nationalstolte Jøder, at disse saa lige meget ned paa dem som paa Svin. De gik lange Omveje for ikke at bære nødt til at drage gennem deres Land; de havde haft blodige Fejder med dem, og forbød dem at ofre ved deres Tempel i Jerusalem, hvorfor Samaritanerne havde bygget sig et eget Tempel paa Bjerget Garizim. Grunden til dette Had var den, at Samaritanerne var Efterkommere af de blandede Familier, som var opstaaede ved at en Masse asyriske Familier var indflyttede og indgiftede i Palæstina ved Israels Riges Undergang. Foruden urent Blod besyldte og Jøderne dem for at føre uren Være og vilde ikke have noget som helst med dem at gjøre. Naar derfor Jesus i Parablen om den barmhjertige Samaritan gjør en Samaritan til Helt paa Betøstning af de feige og haardhjertede Jøder, og han her indslader sig med en samaritanisk Kvinde i en længere venlig Samtale, saa er dette en udfordrende Hanske, kastet i Ansigtet paa Jøderne, saa er det

offentlig Proklamation om, at han, Messias, var kommen for at være Verdensfrelseren, ikke Jødefrelseren, at for ham eksisterede ikke Nationalitetsforskjel som nogen Stranke, men alle skulde have lige Udgang til Gud som Mennesker, skjønt han ogsaa stolt erklærer, at Jøderne, hans Landsmænd, havde faaet det særskilte Opdrag at være Verdens religiøse Læremestre; „thi Frelsen kommer fra Jøderne“. Men der er ikke alene den Hage ved Kvinden, at hun er en Samaritan, hun er ogsaa et offentligt Fruentimmer. Hun har levet med 5 Mænd før, og den Mand, hun nu lever med, er ikke hendes lovlige Egtemand. Det fortæller Jesus hende, og hun maa erkjende, at det er sandt. Ikke desto mindre jager ikke Jesus hende bort, føler ikke fornem Afsky for hende, tordner ikke med Helvedes Stræmjel for hende, ja skjænder ikke paa hende paa noget Vis med nogen som helst Moralprædiken, men beder hende som en Venlighed om et Glas Vand af hendes Haand. Derved søger han saa at lede hendes Tanter hen paa andre ophøjede Sandheder, vis paa, at hvis disse fik Magt over hende, vilde de standse hendes vilde Liv. Dette vidner atter om Jesu store, milde, hjærlige Hjerter, som ikke havde saa haarde Ord for Syndere, der havde givet efter for et Dieblis Fristelse og ladet sig beherske af sine Lidenstaber, som for dem, der var besatte af Hytleri og Pengebegjær.

Jesus benytter Leiligheden, da han selv sidder ved en Brønd, en Brønd, som endnu eksisterer den Dag i Dag, og da Kvinden kommer for at drage op Vand, til at bruge Billeder fra Vandøstning og Vanddrikning. Det faldt jo saa naturligt. Han taler om et levende Vand, som han kunde give, og naar man drak af det, skulde man aldrig mere tørste. Kvinden er fremstillet ualmindelig sentænkt og ualmindelig lidet stiftet til at forstaa hans Billedsprog. Hun beder om at faa det Vand, saa hun skulde slippe at gaa til Brønden mer for at fylde sin Krutke. Hun blander sammen Billeder og Virkelighed, aandeligt og materielt. Hvad mener nu Jesus med disse Ord, at: „hvo som drikker af det Vand, som jeg vil give ham, skal til evig Tid ikke tørste; men det Vand, som jeg vil give ham, skal blive en Kilde med Vand, som opvælder til et evigt Liv.“ Hvad er det for Vand han mener? Naar vi skal slutte af alle hans andre Ytringer, af hele hans samlede Prædiken og Liv, af hvorledes han vender Samtalen, da dette Billede om Vandet afbrydes, saa mener Jesus med det evige Livs Vand i os: „Gudhengivelse“. Gudhengivelse var hans eget Livs store Hemmelighed; dette at tro barnligt og inderligt paa Guds Tilværelse, dette at tro om denne Gud, at han var en almægtig Gud, som kunde frelse, ikke en afmægtig Gud, som maatte lade Størsteparten af sin Stabning gaa til Helvede, dette at tro, at Gud var en Fader og ikke en despotisk Tyran, at han elskede og tilgav og ikke hadede og slog. Gudshengivelsen var hos Jesus ikke en løs Talemaade, den var den fuldeste Virkelighed; han levede og aandede i den. Han tænkte paa Gud, han saa Gud i Viljerne paa Marken og i Fuglene under Himmelen, i Børnene, som legte Bryllup og Begravelse, i alle sine Omgivelser. Naturen var mættet af Gud, Luften var mættet af Gud, Naturlivet

var mættet af Gud. Han var en gudstrøstende og en gudfindende Natur som Faa. Han behøvede ikke som Voltaire at kjæmpe med sig selv op igjen Dag og Dag for at ræsonere sig til det fornuftige i, at der var en Gud til. Hans dybt religiøse Natur eiede ikke Rum for Tvivl i det Stykke. Han tog det som en giben Sag. Han havde Trang til at tro saa, og han følte Sandheden og Styrken af denne Tro ved det Mod, den Klarhed, den Fred, den aandelige Overlegenhed, som denne Tro skabte. Han følte sig som alle Stuffersers, Sorgers, Smerters Overmand ved denne Tro. Han lænede sit Hoved til Guds Bryst og følte Ro falde over sit Sind, Lykke og Salighed flyde ind i hele sit Væsen fra sin Gud og Skaber. Det var ikke han, som talte, han som handlede, naar han traadte op som Guds Talsmand her paa Jorden, det var Gud, som talte og handlede gennem ham som Redskab. Derfor er han saa ængstelig for at tage noget til Indtægt for sig selv, han viser altid tilbage paa Faderen, som den, der lægger Sandhedens Ord paa hans Tunge, og Helbredelsens Kræfter i hans Haand eller Fie eller Ord. Denne uendelige og virkelige Gudhengivelse udtaler han stærkest i de Ord, som ogsaa det fjerde Evangelium lægger ham i Munden: "Faderen og jeg vi er eet". Han følte sig som den, der gjorde Faderens Vilje og gif hans Gjerning, og denne Følelse gjorde ham uovervindelig. Stundom i stærkt legemlig Pine og aandelig Kamp kan han miste denne Følelse, saasom da han kjæmper i Getsemane og da han hænger paa Korset og stønner ud: "min Gud, min Gud hvi har du forladt mig!" — og da er Fortvivlelsen nær. Denne Følelse af at gaa op i Gud, at leve i ham, som jeg mener med Gudhengivelse, den var hos Jesus et levende Væld, der ligesom Kilden i Ørtenen lod de gode Gjeringers Frugter vælte frem af Hjertets Jordbund, og derfor kan han med sikker Tryghed tale til Kvinden om det hemmelige Livsens Vand, der vælder op i os til evigt Liv. Sæl den, som kan finde denne Kilde! Og vi behøver ikke at søge længe efter den; thi den er inde i hver af os, bare tildækket med Støv og Skarn og Muld af lange Tiders sløve Bæner, af Verdslighed, af Egeghed, af onde Gjeringer. Vi holder ikke Kilden oprenset; men den er der, Gudshengivenhedens Naturtrang er medfødt Mennesket, den viser sig i Barnets Arme, naar de ømt slynger sig om Fars og Mors Hals, den viser sig i Unglingens Dragen mod hvad der er godt og rent og lyst, i hans Evne til at begeistres for Lidelsens selvfornægtende Kamp her paa Jorden, den viser sig i Alderdommens stille Hvile, i Livsens evige Haab. Hvis dette Væld er udtørket i nogen Menneskesjæl eller tilskyndende udtørket, da er det ved dette Menneskes eget Arbejde, eget Balg. Man har arbejdet paa at ødelægge sig selv. Det er forunderligt dette, at Mennesket kan arbejde paa at ødelægge sig selv, men vi ser det dagligt om os, at det er saa. Der arbejdes sjældent saa ihærdigt paa noget som paa at ødelægge sig selv. Unge Mennesker styrter sig ind i Udsættelser og Nattevir og Gjæld, skjønt de ved, at de faar svide sit hele Liv for det. Diebliftets pirrende Rydelse blir dem for stærk, faar Magt over dem, og de tænker ikke. De kaster Kildevældet i sig til med liberlige

Tanker og Ord, flot Spot og vilbt Liv, for saa omsider som et Brag at sidde paa Ruinerne af sin spildte Livshjtte, dette Guds evige Væld i os, som vi er forvissede om flyder stille i vor Natur, saasandt vi er af guddommeligt Udspring, Guds Børn og Eiendom. Den som drikke af det, skal aldrig tørste. Vi stoler saa ofte herneede paa andre Menneſker. Vi viſer dem bundløs Tillid, beundrer dem, elſker dem, forguder dem, og ſaa opdager vi pludſelig, at de har ſkuffet os, eller at der er en mindre elſkværdig Side hos dem, eller at de i Livens Længde fløves i Interesſe og ſlipper den Sag, de før har viet hele ſit Livs Kamp. Et ſligt Tilfælde er nok til at gjøre os bittre, modløſe, nedbrudte for hele Livet. Ligesom alt her i Verden er undergivet Oploſning og Død, ſaaledes er det og med vort ſjønneſte og tryggeſte Haab, naar det er bygget paa jordift Grundvold; det er udfat for at viſne, falde ſammen, ſmuldre hen, om Grundvolden ſer aldrig ſaa ſolid ud. De jordifte Kildevæld efterlader os evig tørſtende, ſelv om vi for en Tid har kunnet ſlutte vor Tørſt ved dem. Men den, ſom drikker af det evige Livs, af Gudhengivelsens Kildevæld, ſkal aldrig tørſte; thi han har bygget ſit Liv paa en Grundvold, ſom aldrig kan ſkuffe, kan ramle, kan fortæres eller forandres. Menneſke lig Retſædighed kan ſkuffe, guddommeligt Retſædighed kan det aldrig; menneſkelig Kjærlighed kan fløves, guddommeligt aldrig, menneſkelig Magt kan brydes, guddommeligt aldrig; menneſkeligt Liv ſkifter Former ved Døden, guddommeligt Liv ſkifter aldrig Former, men er det ſamme uforanderlige, pletløſe, rene gjennem alle Evigheds Evighed. Den, ſom bygger ſit Liv derfor paa det jordifte, bygger paa en uſikker Grundvold, maa føle ſig ſom et Menneſke, naar Jordſtjelvet ryster Grunden under hans Hus, en bævende ængſtelig Uſikkerhed. Den, ſom bygger paa den himmeſke Grundvold, eller, ſom Jeſus her ſiger, drikker af det evige Livs Kilde, føler en uſvigelig Tryghed, Evigheds ſikre Tryghed over ſit Liv. Eller maa ikke det give en rolig, ſtolt, glad, taknemlig Følelſe, at vide, at hvormeget jeg lider ved andres Forfølgelſe, hvormeget gale Spor hele Samfundsudviklingen ſynes at gaa i, hvormeget Menneſkene raſer for at pine hverandre, ødelægge hverandre, ſaa er der dog en Grændſe, udover hvilken de ikke kan gaa — nemlig Guds Mening med Verdensløbet. De tror, de kan bryde iſtykker Guds Love, og de ſer ikke, at de bryder ſig ſelv iſtykker paa diſe Love, da de er uangribelige. Slaar man med den flade Haand mod en ſkarp, ſpids Kniv, ſaa render den igjennem Haanden; ſaaledes og naar du render i Trods mod Guds Love, er det dem, ſom render igjennem dig og gjennemborer dig. Om Menneſkebølgerne bryder ſig aldrig ſaa vilbt mod Guds Verdensplan, den ſtaaer dog urokket ſom Stjæret, over hvilket Bølgerne vaſter. Menneſtene kan udrette det at plage hverandre og volde hverandre Lidelſer ved ſin Daarſkab; men de kan aldrig udrette det, at det Onde i Længden kan ſeire over det Gode, Løgnen over Sandheden, Uretſædigheden over Retſædigheden. Den, ſom har druffet af Gudhengivenhedens evige Kilde, tror og føler dette, og denne Tro giver ham Tryghed og Fred midt i

Norden og Varmen og Daarskaben. Han ved, at det Onde seirer blot midlertidigt, at i dets tilspindelende Seier gror dets fremtidige Nederlag, han ved, at om end han og hans Sag gaar under, vil Gud dog vide at bevare dem, om de er af Sandhed, og han kan dø med Fredens Seierssmil.

“Sandhedstjæmpen bleg, som segner
ramt af Hædets hvasse Pil,
priser Kampen, men han blegner,
dør med Fredens Seierssmil”.

Derfor er det, at virkelig Gudhengivelse, som Jesu Hengivelse var det, gjør uovervindelig, gjør tryk, gjør lykkelig, fordi Livets Tyngepunkt ikke er lagt her, om end Livets Arbejde ligger her, fordi Grundvolden er Gud og ikke Menneſte. Man gjør rolig sin Pligt og overlader Gud Resten.

Der er et andet gyldent Ord af Jesus i denne Samtale, som jeg vil gjøre Eder opmærksom paa idag, og det er hans mærkelige Udtalelse om Gud og den fremtidige Gudstilbedelse. Hvis Jesus virkelig har sagt dem, indeholdt de en hel Revolution i Jødernes Opfatning. Jøderne havde bundet sin Gudstjeneste til Templet i Jerusalem, Samaritanerne havde bundet sin til Templet paa Garizim. Nu siger Jesus, at baade Gudstjenesten paa Garizim og i Jerusalem skal afstafes og den Time kommer, ja er nu, da Gud skal tilbedes i Aand og Sandhed. Jøderne havde gjort sin Gudstjeneste til en Gudstjeneste af Ceremonier, ledsaget af blodige Offringer; derfor var der indkommet en hel Del Form- og Bogstavdyrkelse i Jødedommen, og den truede med, trods Synagogerne som dens egentlige Kjerne og selvgivne Opdrager, at udarte til en Prestereligion. Jerusalem skulde gøres til Hovedstad i det nye Messiasrige, til Midtpunktet for hele den religiøse Verden, det var Jødernes stolte Drøm. Og nu kom han, som udgav sig for deres Messias og fortalte dem, at den Tid skulde komme, da man ikke mere skulde tilbede Gud i Jerusalem, da Templet skulde være forsvundet og der reises et uendelig større Tempelhvælv over Nationernes Tilbedelse nemlig den uendelige blaa Himmel, som samlede under sig baade Jøder og Græker og andre Hedninger, at Bogstavens Gud skulde vige for Aandens Gud, tilbedt i Aand og Sandhed. Hvilken Gudsbespottelse maatte ikke dette synes for Jødernes Ører, og hvilken Gudsbespottelse er det ikke endnu for de fleste i almindelige kristne Kirker? Na jeg skulde ønske at lyse med disse Ord op i de katolske Kirker, hvor Presten bøier og bukter sig og kysser Bibelen og Nadverkalken og Alteret og stifter Dragter, hvor Mængden knæler i overtroist Frygt og bestæmte sig med Biebånd og dypper sine Fingre i Oljen af den Lampe, som brænder foran Helgenbillederne, ja skraber Malingen af dem og tror, at dette skal hjælpe noget.

Jeg skulde ønske at raabe disse Ord høit ud i de lutherſke Kirker, hvor man hænger ved Daaben og Nadveren som myſtiſke Handlinger, der kan frembringe Gjenfødsel og Syndsforladelse, hvor Presten prædiker om en Gud, som ikke vil tilgive, før han faar Blod i Betaling og det af en uskyldig istedetfor en skyldig,

ja at det er Gud, som ikke kan dø, men som alligevel dør og gir sit eget Blod som en Betaling til sig selv; hvor man i den Grad har glemt, at Gud er Aand, at man tvertimod ikke har hvilet, før man har faaet ham indespærret i et Legeme, Jesu Legeme og gjort Jesus til et i Væsen med den eneste almægtige Gud. Gud er en Aand—den Tante har Theologien arbeidet paa at ødelægge, saalænge den har været til, den har gjort alt, den har kunnet, for at skabe Grændser, for at drage Gud ned til Menneskemaalet, for at gjøre Gudtilbedelsen uaandig. Den har bundet den igjen til Templer og Ceremonier, til Absolution og Altergang. Tanken om Gud som den gennemtrængende og althelivende Aand, i hvem vi lever, aander og røres, som ser alt, som ved alt, som omgiver vor Sti og vort Leie, som vaager over Verdensudviklingen — den er traadt aldeles i Baggrunden, og man har istedet faaet et uaandeligt Hedenstak, en kjødgjort Gud, en Djævel med Horn og Klør, trolddomsagtige Midler, der skal betinge Ens Frelse og et materielt Helvede med Ild og Svovl, der skal modtage Størsteparten af Guds Stabninger. Og istedetfor at tilbede Gud i Aand og Sandhed ved at være gode og skabe godt omkring sig, saa tilbeder man ham nu ved at synge Salmer og bede Bønner og læse i Bibelen, paa samme Tid som man ude i Livet vedbliver at være den haardhjertede Egoist, der gjerne bedrager sine Medmennesker for lidt Fortjenestes Skyld og ikke ta'r det saa nøie med Moralen, naar bare den religiøse Skik overholdes. Det er dette Jesus vender sin Landske imod i disse Ord til den samaritaniske Kvinde. Alt tilbede Gud i Aand og Sandhed! — ikke tro at nogen Slags ydre Skikke eller barmhjertige Gaver skal hjælpe dig over til Saligheden, men det, at din Tro skaber din Karakter, forvandler dit hele Menneske til at blive et Guds sande Barn, lærer dig Gudhengivelsens Hemmelighed, se det er Kunsten. Saa kan du høre til hvad Samfund du høre vil, du kan være Katolik eller Reformert eller Lutheran, Hedning eller Jøde eller Tyrk — naar du i Kraft af din Tro giver dig hen til din Gud for at gjøre hans Vilje paa Jorden, da tilbeder du Gud i Aand og Sandhed, da hører du til det store Broderstak af Gudstilbedere, der ikke er bundne til Jerusalems eller Garizims Tempel, men finder Herren allesteds og er fundne igjen af ham. Gud give, at vi maatte findes mellem dem, maatte spørge efter Mennesket og ikke efter Troesbetjendelsen.

Menneskesøn -- Guds søn.

(Elleve Søndag efter Trinitatis.)

Text: Gal. 4. 1-7.

J ved alle, at de to Navne hvormed Jesus kalder sig, er Menneskesøn og Guds søn. Han selv foretrækker og kalder sig hyppigst Menneskens Søn; mens hans Disciple kalder ham Guds Søn, og han tager imod Titlen uden Modstand, skjønt dette skjæbnesvangre Navn benyttedes til at bringe ham Døden, da det

udtolledes af Ypperstepresten at betyde Messias, det forventede Himmelenes Sendebud, som skulde forløse Jsrael. Og dog indeslutter disse to Navne saa at sige hele Menneſſehedens Historie, hele Menneſſehedens Bestemmelse; thi Navnet Guds Søn er ikke noget, som tilkommer Jesus af Nasaret mere end nogen anden; det er et Fællesnavn for hele Menneſſeracen, som betegner dens Udspring fra Gud og dens Maal at vende tilbage til Gud igjen. Derfor kaldes Adam, hele Menneſſeslægten's Fader, efter Bibelen's Udtryksmaade: "Guds Søn" i Lukasevangeliet (3,38) og Paulus siger at "vor Aand vidner med Guds Aand, at vi er Guds Børn". Med andre Ord vi Menneſſesønner er af guddommeligt Udspring —, og derfor skal og kan vi vokse os frem til at blive Guds sønner.

Dette gjælder saavel den Enkelte som hele Menneſſeslægten, der bestaar af de tusinde Enkelte. Menneſſeheden skal blive sig bevidst sit høie Udspring, det Krav og Ansvar, som dette paalægger og handle i Overensstemmelse dermed. Den Enkelte skal blive sig Gudstanken bevidst, vide og føle, at han er kaldet til at være en Guds Søn, og handle derefter. Han skal saa meddele sig til andre Menneſſesønner rundt om, at de føler det samme og ogsaa handler derefter. Verden skal efterhaanden smittes af denne begejstrende Ide og bygge sig selv op henimod dette Maal, indtil alle Menneſſesønnerne, enten det blir her eller hidsjet, enten det er med eller uden Legeme, er forvandlede til Guds sønner og danner en stor Harmoni med Gud, et stort høihvælvet Tempel til Guds Ære. Det hele er en kjæmpemæssig Udvikling fra det smaa til det store, fra det lavere til det høiere, en Udvikling, som aldrig kan standses, men gaar trods alle Afbrudelser og Sinkelser uafbrudt fremad. Dette er en af Pauli Yndlingsideer. Han siger: "vide I ikke, at I er Guds Tempel, og at Guds Aand bor i eder?" (1 Cor. 3,16) "Thi ligesom Legemet er et og har mange Lemmer, men alle Lemmer paa det ene Legeme, endog de er mange, er et Legeme, saaledes er og Kristus. Thi baade er vi alle ved en Aand døbte til at være et Legeme, hvad heller vi er Jøder eller Græker, eller Trælle eller Fri, og vi have alle drukket af Kalken til at være en Aand." (1 Cor. 12,12.13) "Og hvad enten et Lem lider, lider alle Lemmerne med, eller et Lem bliver holdt i Ære, glæde alle Lemmerne sig med. Men I ere Kristi Legeme og Lemmer hver en Del (1 Cor. 12,26.27). "Og han beskiftede Nogle til Apostle, Nogle til Profeter, Nogle til Evangelister, Nogle til Hyrder og Lærere til de Helliges fuldkomne Beredelse til Embedets Forvaltning, til Christi Legemes Opbyggelse, indtil vi alle naa til Enhed i Troen og Guds Søns Erkjendelse, til Mands Modenhed, til Kristi Fyldest vokſne Alder, at vi ikke mere skulle være Børn og lade os tumle som Bølger og omdrive af ethvert Lærdoms Veir ved Menneſſens Spil, ved Trædſthed til Forførelſers Kunstgreb; men at vi Sandheden tro udi Kjærlighed skulle i alle Maader opvokſe til ham, som er Hovedet, til Kristus, af hvem det ganſte Legeme sammensættes og forenet ved al den Forbindelse, indbyrdes Hjælp giver, vokſer Legemet's Bæst til sin Opbyggelse i Kjærlighed (Eph. 4, 11—16). Midtpunkt-

tet i dette Rige af Guds sønner er da for Paulus: Jesus Kristus. Han er Repræsentanten for Sønneforholdet paa Jorden, den som har vist os og været en sand Guds Søn, og derfor blir det omkring ham hele denne Guds Søns 3de grupperer sig, han blir Hovedet, vi Lemmerne paa dette uhyre Legeme af Guds sønner, som omspænder hele Menneſkeheden. Han er Guds Sandhed indplantet i Menneſkeheden, derfor er han ogsaa stiftet til at være Frikjøberen og Frelseren. Baade hos Paulus og i Johanneſevangeliet fremstilles derfor Jesu Aand som havende eksisteret, før Verden blev ſkabt, ſom det ſande Udtryk af Gud i Menneſkeſtiffelse, og hvem Menneſkene derfor er givne i Arv og Gie, ſom Guds sønner ligesom han. Saaledes ſiger Paulus i Kolosſenſerbrevet: "han ſom er den uſynlige Guds Billede, al Skabningens Førſtefødt, efterdi ved ham er alle Ting ſkabte, de i Himlene og paa Jorden, de ſynlige og uſynlige"; "thi i ham behage de Faderen, at al Fylde ſkulde bo, og ved ham at forlige alle Ting, være ſig de paa Jorden eller de i Himmelen, med ſig (Col. 1, 15.16. 19.20 . Han forkynder, at i hans Navn ſkal hvert Knæ bøje ſig (Phil. 2,10). "Men naar alle Ting er ham underlagte, da ſkal og Sønnen ſelv underlægge ſig ham, ſom har underlagt ham alle Ting, paa det Gud ſkal være alt i alle (1, Cor. 15,28) Og Udtrykket i det berømte første Kapittel af Johanneſevangeliet er kjendt nok "at Ordet blev Kjød, og boede iblandt os" (Joh. 1,14). Baade for Paulus og Johanneſevangeliet repræsenterer Jesus en 3de, der er bleven Kjød og Blod i ham, og det er Guds Søns 3de, og begge forfægter, at alle Menneſker, hvor lavt de ligger, hvad Hudfarve eller Nationalitet de har, hører ham til, er et Legeme med ham, alſaa Menneſker med ſamme Mulighed ſom han, og at diſſe Muligheder ſkal i Tidernes Løb udvikles til Birkeligheder, at alle, alle engang ved Vutring og Selvarbeide, hjælpne af Medmenneſker, der er komne lidt længere end dem ſelv, ſkal arbeide ſig frem til at være ſande Guds sønner, ſom Jesus var det, ſkal naa Forligelſen eller Harmonien med Gud, og Gud ſaaledes blive alt i alle. Netop det inderlige Forhold, hvori baade Paulus og Johanneſevangeliet ſætter Jesus til de øvrige Menneſker ſom deres fuldkomne Lige, ſom Del af det ſamme Menneſkehedens Legeme, udelukker al Tanke paa, at Jesus af dem antages for at være et med den evige Gud. Nei, han var hans Skabning ligesom de andre, bare den rene, den ſyndeløſe, den ſom har udtrykt Guds Søns 3deen paa Jorden, ſom de andre har fornægtet og fraſaldt, men derfor ikke miſtet. Fordi Paulus kun har Brug for Jesus ſom Kjød og Blod af en 3de, af Sønneideen, af Idealmenneſket, netop derfor bryr han ſig ikke om hans Hiſtorie her paa Jorden. Han omtaler ikke i alle ſine Breve et eneſte Træk af hans Jordeliv undtagen det ſidſte Paafteemaaltid med Diſciplene. Sommermanden fra Galilæa er forſbunden, og den ideale Kristuside ſtaaer iſtedet. Paa den bygger Paulus hele ſin Theologi. Fordi Jesus for ham repræsenterer Sønnetanken, derfor kan han og være Frelseren; thi det er det at blive Guds Søn, ſom er det frelſende og intet andet. Og netop ved ſine Udtryk i Colosſenſerbrevet, at vi ſkal

voske ved indbyrdes Hjælp, ved at blive Sandheden tro i Kjærlighed, frem til ham, som er Hovedet, viser Paulus, at han ingenlunde sætter dette at kunne blive en Guds Søn som en Umulighed, men tværtimod som en Mulighed for alle Mennesker. Paulus troede paa, at dette Fredens, Fuldkommenhedens Rige, Samlingen af Guds sønnerne kunde naaes paa Jorden, derfor forkyndte han som andre, at Jesus-Messias skulde komme synlig igjen og stifte et Retsfærdighedens Rige. Men hvad enten Riget naaes hernede eller hieset, engang skal det naaes, og der er det du skal lægge dit Arbejde. Altsaa du skal selv være en Guds Søn, og du skal faa andre til at være Guds sønner — disse to Opgaver indeslutter alt af aandeligt Arbejde paa Jorden; de indeslutter Love, Institutioner, Styrelsesformer, Anden i vore Bøger og Blade, vort selskabelige, offentlige og private Liv — ja vort Hjertes lønligste Tanker og Veie. Det indstævner det hele Samfund for den religiøse Domstol, affordrer Religionens Dom og Kritik over dets Færd. Du er kaldet til at være en Guds Søn og en Guds Datter — til at affpeile den fuldkomne Gud hernede, som Jesus gjorde det, som andre kanske har gjort det før ham og efter ham. Hvilket Rald og hvilket Ansvar!

O Menneskehed! nu Kristi Navn du bære,
 det her dig giver Englens Gre,
 det er den store Frelsens Arv,
 det giver Frihed, og det giver Sandhed,
 og denne er det klare Die,
 hvormed du ser dit eget Høie,
 det er din Friheds lyse Marv,
 det Kjærlighedens Aandedrag
 igjennem Livet hen mod Gud.
 Dyd er da Menneskets Væsens Kerne,
 saa lys, at Mennesket ved egen Glans
 kan svide Pletter af sin Sjæl,
 udsonende i Muld sig selv,
 saa stærk, at Mennesket ved egen Kraft
 nedtager Himlens Høihed som en Krans
 og lægger om sin Pande
 og om sit Hjerte Himlens Fred.
 Ja Krist vor Broder vil os lære
 her Jords og Himles Børn at være,
 saa gode, at vor store Fader,
 hvis Alborsøie blaaner hist,
 naar frem vi voske, vil os hæve,
 til sig for ved hans Barm at leve.
 Ja vi i Jesu Blod os døbe!
 i Jesu Væsens Helgd os døbe;
 ja hver skal vorde til en Krist.
 Se Menneskeheden sig vender igjen til sin Fader,
 Enhver sig indvier i Daab til en Kristus at være
 en Guddommens egen Søn
 til Anden, den Hellige, der lever i himmelske Rader

i støbhyllet Hjerte at nære.
 Stu, stu med Kristnabnet salbede Millioner
 i Mennekehjerterne opstanden Frelseren troner.
 (Herr. Wergeland).

Du skal være en Guds Søn og en Guds Datter! Ligesom du vokser fra Barn til Mand eller Kvinde, saaledes skal du vokse fra Mennekesøn til Guds søn og Guds datter. Ligesom du tager Næring til dig forskjellig efter de forskjellige Aldre, først Mælk, saa haardere Føde for at fremme Legemets funde Vækst, saaledes skal du og tage aandelig Næring til dig forskjellig efter det forskjellige Udviklingsstrin, du staar paa, for at vokse aandeligt, vokse henimod det at blive en Guds Søn. Og den aandelige Næring, du skal tage, er at æde af Kundskabens Træ; thi da bliver du, som du ved, lig Gud. Gjennem Bøger, gennem Blade, gennem Mennekers Samtale og Foredrag skal du modnes og udvitles, skal du skjærpe og udvide din aandelige Modtagelighed, skal du forme og støbe din Karakter til at blive en Guds Søn og en Guds Datter. Man former sig efter Forbilleder. Er dit Forbillede rent og skjønt, er det En, der selv har søgt at vandre Guds Veie, da blir han eller hun en Frelser for dig til at drage dig fremad og opad. Vælger du som Paulus Jesus af Nasaret til Forbillede, da blir han din Frelser, og du kan vandre trygt under hans Vederfskab. Enhver fand Jesu Følgesvend drager andre efter sig, og alle disse blir Jesu Efterfølgere, den Ene har været en Frelser for den anden, det er Hænder udstrakt til Hænder hele Mennekesheden over. Selv de Døde virker med i det store Opdragelses- og Opløftelsesværk; thi de har efterladt sine Ord og sit Liv i sine Nærmestes og sine Disciples Minde, i Tale og i Skrift, og Efterverdenen begeistres og opdrages efter deres Ord, som om de endnu var levende. Hvilken Indflydelse øver ikke endnu Konfucius og Buddha og Jesus og Paulus og Muhamed og Humboldt og Darwin og Shakespear og Gothe og de utallige andre Storaander fra den religiøse Tænkning, fra Videnskabens, og fra Digtningens Omraade? Og Skolen hernede fortsættes hisset. Thi der møder disse Aander i egen Person og samtaler og leder og drager En høiere og høiere op til større og større Renhed og Høihed, indtil Stunden kommer, som Wergeland saa skjønt udtrykker det, da "Menneket nedtager Himlens Høihed som en Krans og lægger om sin Pande, og om sit Hjerte Himlens Fred", da Menneket er blevet fuldkommet, som dets himmelske Fader er fuldkommen.

Dette at, som Paulus udtrykker det, Legemets Vækst vokser til sin Opbyggelse ved indbyrdes Hjælp i Kjærlighed, er en vidunderlig skøn Tante og Sandhed. Ingen staar alene og forladt i Kampen, der er tusinde Levende og Døde, som slaar Kreds om En, skjærmende, dragende, begeistrende; tusinde kjærlige Hænder, som leder og løfter En mod sit Maal. Naar jeg tænker mig om paa min egen aandelige Udvikling, og hvorledes den er naaet, er der den forunderligste Blanding af Menneker og Bøger. Ved Siden af Fars og Mors Skikkelse dukker op mine gamle Forsfædre og deres Historie, ved Siden af Kam-

merater og unge Piger dukker op Verdenslitteraturens Mænd, med hvis Helte og Heltinder jeg har sværmet og drømt og lidt; ved Siden af mine Lærere og Norges første Mænd dukker op ukjendte Bøndergutter af mine Elever, og Folk jeg har mødt nogle Minutter og saa aldrig ser mere. Det er en forunderlig Kjærlighedens Kjæde af Levende og Dødt, der omslynger mit Liv og har løftet og formet og bestemt dets Udvikling.

Saa af Levende og Døde slynget
Kjærlighedens Kjæde løfter Jer,
til et Møde, hvorfra I fornyet
vandrer videre under Aftenstjær.

B. Bjørnson.

Men over dem alle og enestaaende rager dog Jesus af Nasaret. Alt som liden Gut ovede han en magist Indvirkning paa mig, som han dengang stod i en mystisk Taageglans. Jeg spændte engang om mit bare Bryst de Ord af Paulus: "tro paa den Herre Jesum Kristum, saa skal du vorde salig"! for at huske paa dem, hvor jeg gik og stod, og disse Ord mødte mig forunderlig nok i en amerikansk Prests Mund, da jeg blev indviet til Prest, som de Ord, hvormed jeg blev onsket Velkommen i det unitariske Samfund, uden at denne Prest hverken tiendte eller havde hørt et Ord om mig før. Dette regner jeg for mer end en Hændelse. Og jo mere jeg lærer at forstaa Jesus af Nasaret, jo mere lærer jeg at beundre og elske ham, saa ham har jeg valgt til min Helt, min Stjerne, han repræsenterer for mig sandest og bedst Gudsiden paa Jorden, Kjødbleven i Mennesket.

Men hvorledes skal jeg kunne blive en Guds Søn eller en Guds Datter? jeg som føler mig saa jammerlig og svag, jeg som bryder hans Bud saa mange Gange om Dagen; jeg, som føler Sandheden af, hvad Paulus skriver, "det Gode som jeg vil, det gjør jeg ikke, men det Onde, som jeg ikke vil, det gjør jeg" (Rom. 7, 19). Saaledes ved jeg mange vil sige. Hertil vil jeg svare: Læren om Menneskets totale Fordærvelse og Udygtighed til at gjøre noget godt har saalænge været indbænknet i os, at det har forsløvet vore Viljer, slappet vor Handlekraft og dysket os isjovn. Det er et bekvemt Dogme for Mennesker til at sluntre unda paa, til at være ligegyldige og ligeglade paa, til at hente Uldstyldninger fra, naar de forsømmer sin Pligt. Alt sige: vi kan ikke gjøre noget hverken fra eller til, er det samme som at sige: Vi behøver ikke at gjøre noget. Det er bekvemt dette at putte alting over paa Gud og Jesus, de faar være saa snilde at gjøre det, vi kan ingenting gjøre. Det er bekvemt dette, men det er ikke sandt; thi var det sandt, da var vi ikke Guds Børn, eller da havde vi ikke Evnen til at blive det, om vi ikke var det før. Det kan heller ikke være det Paulus mener, som selv siger, at vi skal arbejde paa vor Helliggjørelse med Frygt og med Bæven. Jo, vi kan gjøre det, vi kan blive Guds Sønner, ellers havde vi ikke modtaget Kald til at blive det. Det er sandt nok, vi har en fortviblet Kamp at føre mod indgroede Vaner, mod overlevereede Fordomme, mod Svaghed i

Friskelser, mod Forsædres og egne Synder, mod fortviplede Samfundsforholde; men vi staar heller ikke alene i Kampen. Som jeg alt har talt om, vi har mægtige Bundsforbante i alle de levende og døde Mænd og Kvinder, som har kjæmpet denne samme Kamp og efterladt sine Livserfaringer, sine Seire, sine opmuntrende og trøstende Ord til os. Vi har Bundsforbante i Jesus af Nasa-ret og alle hans aandelige Brødre og Søstre paa Jorden. Gjennem dem virker Guds egen almægtige Aand, som endnu kan gjøre Pintseunderet om igjen, det at tænde Glød i Menneskehjerner, saa de føler sit høie Kald, og begejstres for det, til de seirer. Vi tror for lidet paa Aand, paa vor Aand og paa Guds Aand og paa Formælingen af de to. Netop fordi vi er Guds Born, har vi Ebne til at forstaa og paavirkes af Guds Aand. Og den kommer ikke ved at vi lægger os nedfor og siger: "vi kan ingen Ting gjøre"; men den kommer, naar vi beder, den kommer, naar vi aabner vore Hjerner for den, som naar vi aabner vore Huse for Solen ved at sætte Glas i dem. Du kan gjerne, som Paulus, ydmygt give Gud al Æren, eller Jesus som dit store Forbillede, naar du bare ikke tror, at din egen Aands Udvikling og Løstelse kommer af sig selv, uden nogen din Anstrengelse, men ser, at du maa vil le og a r b e i d e selv. Hvorledes skal du da blive Guds sande Barn?. Ved at være paa Vagt mod dig selv, altid aarvaagen, som det hedder i det nye Testaments Sprog, med omgjordede Lænder og brændende Lamper. Du maa passe, at ikke Brede og Hevnlyst overmander dig, at ikke Magtbegjær og Pen-gebegjær blir dit Livs Maal, at du sætter som dit høieste Ønske, at Menneskene, med hvem du kommer i Berørelse, skal faa det godt, ikke lide Nød, men blive saa lykkelige, som du kan gjøre dem. Med andre Ord; „du skal gjøre Guds Vilje" som Jesus udtrykte det; du skal lyde hans Love i Naturens og Aandens Rige, du skal gjøre mod andre, hvad du vil, de skal gjøre mod dig, du skal forstaa, at Kjærlighedens store Bud munder ud i Selvpofrelse, og at Livets høieste og ædleste Lykke bestaar i at gjøre godt og leve for andre. Og Styrke til dette henter du ved hver Morgen at sige til dig selv: „Gud, giv du mig Kraft til at gjøre din Vilje i Dag; lad mig huske paa, at jeg altid vandrer for dit alvidende Ansigt. Lad mig ikke gjøre noget, hvorved jeg behøver at skamme mig for dig, men styrk du mig med din Aand til at vil le og v i d e at vælge det rette." Dette bestandig at gjøre klart for sig Guds Nærværelse, at leve saa at sige et dagligt Samliv sammen med ham, det styrker et Menneske mere end alt andet til at kunne være en Guds Søn eller en Guds Datter. Saa bed da Gud om at gi' dig Styrke til at vil le være dette og arbejde paa at være det, lad dit høie Kald virke opmuntrende og begejstrende paa dig. Tænk paa hvad der staar i Digtet:

Jesus er Guds Søn — du er det og.
 Menneske! vend dit Ansigt mod Himlen,
 ligesom Jorden blandt Stjernebrimlen,
 du er Gud Herrens lysende Sprog.

Byg dig selv op til Jesu Maal,
 følg hans tornede, lysende Bane,
 bær for de andre hans seirende Fane
 i dine Gjeringers stille Taal.

Da skal paa Slægtens nedbrudte Hvalb
 Templet reises til Herrens Ere,
 skolt skal det denne Jndskrift bære:
 „Gud hjælper den, som vil hjælpe sig selv“.

Og saa, naar den Tid engang er kommen — kanske endnu om Millioner af Aar — da Guds Rige virkelig er kommen paa Jorden, da Krig er udslettet, da Processer er en Umulighed, da man ikke længer behøver Politi og Forbrøderlove, fordi der ingen Forbrudelser er, da man ikke længer hader eller forfølger hverandre paa Grund af Meningsforskjel eller Raceforskjel eller Troesforskjel, men elsker og hjælper hverandre som Brødre og Søstre, da der ikke er Rig og ikke fattig men lykkelige Menneſker, der har sit daglige Brød — aa hil den Tid, lad os hilse den, som vi hilser Evighedens Morgen, lad os holde Troen oppe paa den og arbeide for dens Komme. Ja da kan vi juble med Ver-
 gelands Hymnen:

Paa Jord som i Himlen evindelig Fryd.
 Den hele Menneſkehed
 nedknæler paa Jorden i Lykke og Fred.
 O Menneſket er du kommen igjen
 o Jesus Meſſias fra Himmelen!
 O Menneſkets Sjæl et straalende Skin
 lever af din.
 O Menneſkets Hu dine himmelske Tanker,
 og som om der hang i Hjerternes Rod
 et funklende Drup af Frelserens Blod,
 i Menneſkets Hjerter din Kjærlighed banker.

Paa Jord som i Himlen evindelig Fryd!
 Nu endt er Jesus dit Verk;
 thi hviler du nu i din Seiersfryd sterk.
 Du Menneſket har til Menneſte gjort
 og blæst af Gudsbilledet Støvet bort,
 saa Englenes Sind og Menneſkets Hu
 et ere nu.
 Thi Jesus Meſſias, i Skarernes Hjerter
 i levende Daad opstanden du est,
 hver Slægt er en ny Opstandelsesfest,
 de Nyfødte ere dens nytændte Hjerter.

Tælllet, veiet, fundet for let. (Tolbte Søndag efter Trinitatis.)

. Tæst: Dan. 5.

Den oplæste Historie er storartet. Den er kort, simpelt og roligt fortalt, men vil vi sætte os ind i Situationen, blir den fyldt med Farver og Liv. Den mægtige Konge sidder og drikker med sine Hustruer og Hofmænd. Uden for ligger Fienden, Perser og Meder, og beleirer Byen; men Kongen stoler paa sine Befæstningers Styrke og sine Soldaters Marvaagenhed, og la'r Vinen flomme og Sangen lyde til Gudernes Pris. Udsfæstagerne udsender sit matte rødlig Skin i den store dunkle Sølehal, og Udsfæstagerne paa Kvindernes Klæder glitrer i Skinnen. Da viser sig pludselig midt i den høirostede, faade Jubel en lyfende Mennefskehaand — intet mere — og den begynder at skrive paa den faldede Væg tværtover en af Udsfæstagerne. Kongen ser Haanden, han forskrækkes, han blegner og stirrer, Kroppen skjælver, og Kvæerne begynder at slaa mod hinanden af Skræk. Sangen forstummer, man ser Kongens forandrede Udseende, det blir stille i Hallen. Alles Bine vender sig did, hvor Kongens Bine stirrer, og der lyser nogle Ord paa Væggen med fofsfaragtig Glans. Men ingen kan tyde dem, de er skrevne i et fremmed Sprog med fremmede Bogstaver. Kongen lader sammenkalde sine Bismænd og Sandfigere, han lover dem Guld og grønne Skoge, hvis de kan fortolke disse mystiske Ord, men de kan ikke. Saa blir Daniel omsider erindret og hentet. Han læser dem, det er rimeligvis hebraiske Skrifteegn, og der staar: „mene, mene, tekell, ufharfin“ („tælllet, veiet, fundet for let!") Og med sin vante frimodige Djerfthed udlægger Daniel Ordene om den stolte, pralende Belzafars snarlige Fald, og samme Nat stormer Perserne og Mederne Byen, og Belzafar blir dræbt.

Dette er den rystende Fortælling i korte Drag. Hvorledes staar den sig, indstævnet for Historiens Domstol? De lærde Folk har havt meget Bryderi med denne Fortælling; thi i de Kongerætter, vi har levet fra gamle Historikere, findes ikke Navnet Belzafar, og slet ikke som Son af Nebukadnesar. Kongerætten efter Nebukadnesar er: Evilmerodach, Nebukadnesars Son, regjerede 2 Aar; Neriglissar, Svigersøn af Nebukadnesar, regjerede 4 Aar; Laborsorarchod, Son af Neriglissar, regjerede 9 Maanedes; Nabonidus, som ikke var af den kongelige Slægt, regjerede 17 Aar, og under ham faldt Babylon. Hvad skal vi saa gjøre med Belzafar? Somme Lærde har sagt, han maa være den samme som Evilmerodach, andre at han er Neriglissar eller Nabonidus. Saa kommer endelig de gamle Stene i Babylon og hjælper os og Bibelen ud. Der er nu fundet Inscriptions af Aileskrift, som viser os, at Belzafar virkelig har eksisteret, men at han ikke var Son af Nebukadnesar, men af Nabonidus, den sidste Konge i Babylon, og at han var antaget til Faderens Medregent. Efter at Nabonidus var slagen af Perserne, flygtede han til Borsippa og efterlod Babylon i Belza-

fars Hænder. Denne var saaledes virkelig Konge i Babylon, da Byen faldt. Vi ved, at Mederne og Perserne havde afledet Vandet fra Kanalerne, som ledede dette ind i Byen, og gjennem det tørre Elveleie trængte ind i den beleirede Stad. En af de Jndskrifter, som er fundet angaaende dette, er rørende. Det er en Bøn af Nabonidus, saalydende: „O frels mig, Nabunahid, Konge i Babylon, fra Synd imod din store Guddom, og styrk min Helse og gjør mine Dage mangfoldige. Og styrk Belzars Hjerter, han min ældste Søn, mit Hjertes Fryd, i Tilbedelsen af din store Guddom, og lad ham ikke omgaaes med Syndere.“ Ellers er det oplæste 5te Kapitel alt hvad vi ved om Belzar. Den materialiserende Mandehaand, som viser sig synlig for alle og skriver paa Væggen, bør ikke forstyrre det paalidelige historiske Indtryk af Fortællingen; thi lignende Fænomener er vi Vidne til nu meget hyppigere end i Bihelens Dage. Den katolske Kirke ved at berette om mange lignende Tilfælde, iagttaget af mange Vidner. Saaledes med Priorinden for Ursulerindernes Kloster i Loudar, Frankrig, omkring Aaret 1635. Den hellige Josephs og Marias Navne viste sig ofte paa hendes Hænder og blev staaende der for længere Tid. Mr. Thomas Killigrew, en Englænder, siger saaledes: „Jeg saa hendes Haand, hvid som min egen, og pludselig forandrede den Farve langs med Aaren og blev rød, og der viste sig indelig Ordet Joseph.“ Paa mange andre har vist sig Bogstaver og Navne med Stiklagensfarve. Historierne om de saakaldte Stigmata eller Blodmærker efter Jesu Saar paa enkelte Mænds og Kvinders Hænder under Ekstase er jo noksom bekjendte og fuldkommen paalidelige. Jeg har selv seet en saadan Mandehaand, synlig til lidt over Haandleddet, ikke skrive, men spille en delig Melodi paa en Harpe, holdt opimod den i Luften. Haanden, som skriver paa Væggen, generer mig saaledes ikke. Vi er endnu fuldkommen indenfor Virkelighedens Verden. Men denne Jndskrift paa Væggen, lyfende i søsforagtig Glans, den er skreven ikke alene til Belzar, den er ogsaa skreven til hver af os. Den er en Forkyndelse af de Principper, hvorefter Dommen over hvert Menneske foregaar. Bore Tanter, bore Ord og bore Gjæringer skal tælles, de skal veies paa Retfærdighedens Vægtstaa — og det kommer da an paa, om de ligesom Belzars skal findes for lette. Den er en Protest mod den Lære, at det er en vis Troeslelse, som skal frelse os, at det gjælder for os om at slutte os til den ene saliggjørende Kirke. Thi da kommer vi straks i Tvivl og Uengstelse. Hvad er saa den ene saliggjørende Kirke? maa vi spørge. Og da kommer alle de hundredtals af Sektter, og hver siger, at deres er den ene rette. Hvem tør vove at være usejlsk Dommer her? Maa jeg ikke, hvad Samfund jeg hører til, bestandig da gaa med en hemmelig Uengstelse for, at jeg alligevel har taget feil og følgerig gaar fortabt? Nei Venner, hvert Kirkesamfund og hver Religion, den kalde sig buddhistisk, braminsk, muhammedansk eller kristen, kan være bra nok for mig, naar den kun formaar at støbe mig om til en bra og kjærlig Mand eller Kvinde; thi kan ikke min Religion det, er den ingen Ting værd. Det er netop Grunden til, at vi hylder Kristendommen og af Kristendommens mange Sektter har valgt

Unitarismen, at vi synes den opstiller de reneſte og høieſte Maal for en Menneſkeſtræben og giver meſt inſpirerende Kraft til at naa Maalet. Lifer ſaa andre andre Religioner bedre, fordi de synes, de har en ædlere Kraft i ſig, ſaa lad dem vælge dem. Thi det enhver Religion er for, er at gjøre Menneſker dygtige til at kunne tælles og veies og — ikke findes for lette. Den Religion, ſom bedſt kan det, er den bedſte Religion. Men der gaar ſaa mange hen og tror, at Gjerningerne kan det være det ſamme med; naar de bare har den rene Lære, ſaa er de hjergede. De vil blive ſorgelig ſkuffede, naar den Dag kommer, da de ſkal tælles og veies. De vil da findes for lette. Hvis Menneſkene vilde tænke rigtig over dette, at det er deres aandelige Værd og Thygde, de ſkal dømmes efter, da vilde de føle et større Anſvar, og Jorden vilde blive bedre. Men denne Lære, at Gjerningerne ingen Ting har at ſige, det er Troesleſen, det kommer an paa, den forſløver Menneſkene og aabner al Slags Raahed, Bedrageri, Uretfærdighed og Vold frit Spillerum. Der ſidder Millionæren og hopper Gulddynge paa Gulddynge. Han er Medlem af et kſtent Kirkeſamfund, Præſtens ſikreſte Støtte, naar denne bare vil lade være at komme med „ſocialiſtiſke“ Præſener, han gir ud ſaa og ſaa mange tusinder om Aaret til velbædige Siemed, ſætter ſit Navn øverſt paa Liſten, naar der ſkal ſamles til Brandlidte og Vandlidte, er den reſpekterede i Samfundet, gjør to eller tre glimrende Selſkaber om Aaret, hvor Pengeariſtokratiet rigtig kan udſtille ſine Juveler og Diamanter og bugge ſig i Takten af en Strauſſiſt Vals, og vandrer ſin Livsvei glad og fornøiet, aabnende ſig Voi for alle ſine Indfald med ſine Penge. Men lad denne moderne Velſar ſidde i ſit Gjæſtebud og drikke ſin Champagne med ſine Mægtige og ſine juvelſmykkede Kvinder, der kommer den Tid, da Ildſtriften flammer paa Væggen, ſkrevet af den uſynlige Guds Budbærer: „tallet, veiet, fundet for let!“ Og Millionærens Anſigt vil blive blegt, og hans Knæer vil ſlaa mod hverandre og ſkjælve, og det vil hviſte i hans Ore: ſer du den lange Række af Mænd og Kvinder der! De er uſfelt klædte, de bor i kummerfulde Huſe, hvor den kolde Nævind farer gjennem om Vinteren, de har ikke not til at kunne ipſe ſig tilborlig mætte, deres Vørn kan ikke komme paa Stolen af Mangel paa Sto, deres Liv er et glædeløſt Slid, uden Haab, uden Hvile. Dem er det, ſom har haſket Kulſene ud af Jorden for dig, eller hamret Guld- og Solbertsen ud af dine Miner, dem er det, ſom har ſkaffet Millionerne i dine Lommer, dem var det, du ſkulde have født og klædt og gjort lykkelige i Taknemlighed, og ſe — du har behandlet dem ſom Slaver og Hunde og ikke engang undt dem tilſtrækteligt dagligt Brød. Menner du, Millionerne ſkal følge dig hinsides og kjøbe der for dig Paladſer og Vøſtjagte og et overdaadigt Liv? Nei nogen ſom du kom af Moders Liv, ſkal du vende tilbage, og du ſkal vandre om paa den anden Side enſom — enſom — forgjæves ſøgende efter dine egne Kjærlighedsgjerninger; thi dem er det, ſom bygger Paladſerne paa den anden Side Graven. Kanſke nogle af dem, ſom du tankeløſt mishandlede her paa Jorden, og hvis Liv du ſkabte om til et Helvede

vil forbarme sig over dig og føre dig frem til Dyd og til Haab gennem Samvittighedsbebreidelsernes Marter. Tælllet, veiet — fundet for let.

Og I andre Jordens Mægtige, I Fyrster og Konger, hvem Folkene i sin Ulvidenhed og Taabelighed har givet Magt — I som sender Eders Medmenneſker til Sibirien og Galgen og Skafottet, fordi de søger at befri sine lidende Brødre og Søstre, I som har ſaaet Tyranni og Vold og Forrettigheder udover Jorden, ſaaet Storm og hoſtet Hvirvelvind, I som drukne af Magt har mis-handlet dem, ſom var ſkabte i ſamme Guds-billede ſom I — Flammehaanden vil engang komme til Eder og ſkrive paa Væggen: „tælllet, veiet, fundet for let!“ Da vil I ſkjælte og onſte at gjøre om igjen — men ſe det er forſent, og I maa ſe, hvorledes Ultrudet, I ſaaede, gror og gror vildt og leder andre Menneſker i Ulykke og blir til Forbandeſe for Menneſkeheden, og ſkjælvende ſom blege Skygger ſkal I ſidde paa den anden Side i Mørke og Forladthed, bare omgivet af de pinende Grindringer med Flammeſkriften paa Væggen: „tælllet — veiet — fundet for let!“

Og Jeſajas's ſtolte Hymne over Kongen af Babel ſkal ogſaa blive Eders: „Dødsriget nedeunder bævede for dig for at tage imod dit Komme; det vækter Dødnings for din Skyld, alle Jordens modige Buſke, det kommer alle Hedningers Konger til at ſtaa op af deres Troner. De alle, de ſvare og ſige til dig: „du er og bleven ſvag ſom vi, du er bleven os ſg. Din Høiſhed er nedkaſtet i Dødsriget med dine Pſalters Lyd, der ſkal ſtrøes Orme under dig og Madder ſkal bedække dig. Hvorledes er du falden af Himmelen, du Morgenſtjerne, du Morgenrødens Son, hvorledes er du nedhuggen til Jorden, du, ſom ſvækkede Folkene. Og du, du ſagde i dit Hjerter: jeg vil opſtige i Himmelen, ophøie min Throne over Guds Stjerner, og jeg vil ſidde paa Forſamlingens Bjerg paa Siderne mod Norden, jeg vil fare op over de tykke Skyers Høie, jeg vil være den Høieſte lig. Men du ſkal nedfare til Dødsriget, til Høllens Sider. Hvo dig ſer, ſkal ſtirre paa dig, de ſkulde betragte dig og ſige: „mon denne være den Mand, ſom kom Jorden til at bære, ſom kom Rigerne til at ſkjælte? ſom gjorde Jorderige ſom en Ør og nedbrød Stæderne deri, ſom ikke løſte ſine Bunde at lade dem gaa hjem.“ (Eſ. 14, 9—17.)

Og I Gjerrige, hvis eneſte Lyſt det er at ſtirre paa det blanke, usle Guld, I ſom nægter Jer ſelv Livets Kornodenheder og ſidder i Smuds og Elendighed for at kunne ſamle Penge paa Miſſebunden, I ſom er lige glade, om der ved Daleren flæber den Fattiges Svøddraaber eller Enſens Taarer, bare ſaaſandt I ſaa dem, tænker I ikke paa, gruer I ikke for Flammehaanden, der engang vil komme og ſkrive i Eders Hjerter: „tælllet, veiet, fundet for let!“ Hvor ſat-tigt blir ikke Eders Hjerter, naar I nu maa forlade diſe Gulddynger, det eneſte I elſkede paa Jorden, ſe Urvingerne ſlaaes og føre Proceſſer om dem, ſe Pengene ſpredeſ for alle Vinde og ſaa Forbandeſe, hvor de kommer. Eders Hjerter vil ikke finde Ro, Eders Nand vil komme fredløs at ſnuige rundt om de forladte Pengekifter; thi „hvor Eders Viggendeſe er, der vil og Eders Hjerter være“, og

det vil lyde som en uafslædlig Dom i Eders Øren dette ubønhørlige, alvorlige: „tælllet, veiet, fundet for let!”

Og I Letfindige, som stolende paa, at der intet Liv er efter dette, kaster Eder bildt ind i Lysternes Hvirvel, I som leger med Kjærligheden og træder Menneskehjærter ned paa Eders Wei, som var det Græs — sid længe nok med Eders Kamrater og Kvinder og syng faade Viser med det fyldte Bæger i Haand — der kommer den Tid, da Flammehaanden skriver i Eders Sambittighed: „tælllet — veiet — fundet for let!” Og Eders Knæ vil skjælve som Belzafars, og I vil angstfulde spørge: „hvor — hvor skal jeg gaa? hvad skal jeg gjøre?” Gud lader sig ikke spotte, hans Love er utrænkkelige, og bryder du dem, slaar de med ubarmhjertig Kraft tilbage paa dig selv. Udmarvet, visen, raadnende legemligt og aandeligt, skal du sidde og trods din Fornægtelse hemmelig grue for Bægtstaaen, hvorpaa du skal veies for den Almægtiges Afsyn.

Og du Hytler, som sniger dig rundt her og aaler dig frem med din sleipe Tunge og dit søde Smil, du som spiller den fromme og ærbare, mens dit Hjerte er fuldt af Forgift og Ondskab og Selvtjærlighed — der kommer den Tid, da Massen skal rives af dig, da dine søde Ord ingen Ting hjælper, da du skal staa nøgen og elendig og stirre paa Flammestriften paa Væggen, som forkynder din Dom: „tælllet, veiet, fundet for let!” Da ser du dig om efter Sandheden, du skulde have talt, efter de gode Gjæringer, du skulde gjort. De vil rulle om dig, som i Jbsens Per Gynt, som smaa graa Kloster, som visne Blade, og du skal høre som en evig, uhyggelig Sus omkring dig:

Vi er Tanter,
du skulde tænkt os,
Pusselanter
du skulde skjænkt os.
Tilbeirs vi skulde
som stakende Røster,
og her maa vi rulle
som Graagarns Røster.

Vi er et Løsen,
du skulde stillet os,
se hvor Døsen
har ynkelig pillet os,
Ormen har ædt os
i alle Bugter,
vi fik aldrig spredt os
som Krans om Frugter.

Vi er Sange,
du skulde sunget os,
tusende Sange
har du knuget og tvunget os.

I din Hjertegrube
 har vi ligget og ventet,
 vi blev aldrig hentet.
 Gift i din Strube!

Vi er Taarer,
 der ei blev sælde,
 Jæbrod, som saarer,
 kunde vi smelte.
 Nu sidder Brodden
 i Bringen lodden,
 Saaret er lukket,
 vor Magt er slukket.

Vi er Verker,
 du skulde øvet os,
 Ibsl, som kværker,
 har krøbet og kløvet os.
 Paa yderste Dagen
 vi kommer i Flok
 og melder Sagen,
 saa faar du nok.

Og du Gætemand, som mishandler din Hustru enten med Slag eller med kold Foragt, som behandler hende som din Slave og forvandler dit Hjem til et Helvede — og du Hustru, som ved din Pynteshge eller Odselhed eller Kofletteri ødelægger din Mand, nedbryder Hjemmets Helligdom og lader alle Kjærligheds Drømme flybe for alle Vinde, og I Børn, som lønner Eders Forældres Omhu og Slid for Eder med Trods og Ulydighed og Utafnemlighed — til Eder alle-sammen vil Flammehaanden engang komme og skrive, saa I skal blegne ved Sy-net: „tælllet, veiet, fundet for let!“

I hvert eneste Forhold i Livet dirrer denne usynlige Vægtstaa, og hvert eneste Ord, og hver Tante og hver Gjerning af Menneskene skal veies paa den og skal indstevnes for den evige Retfærdigheds og Kjærligheds Domstol. Denne Dom: fundet for let! — det er Helvedesstraffens Ufsigelse. Vi maa begynde forfra igjen, og gjennem Lidelse vinde den Krone, vi forsmaaede — Gudskjærlighedens og Mennesketjærlighedens Krone. At mange af de Smaa og Foragtede, mange af dem, som hernede led og var ubemærkede, de skal høre den Dom over sig: „tælllet, veiet, og fundet værdig til Salighed og Fryd“, mens mange af dem, der hernede saa ned paa dem med stolt Foragt, skal klamre sig til dem og bønfulde dem om at tage dem med paa Farten opover. Ordene „fundet for let“, de indeslutter i sig Angerens Braad, der skal drive os fremover til at lægge Livets Vægt der, hvor den skal lægges, paa Liv, paa Gjerninger, paa Karakterens Støbning til det gode, ikke paa Ord og Fraiser, og Troesløst og Cere-monier.

Og som den Enkelte skal veies, saa skal og Samfunds-Institutionerne; thi de er Udslaget af Flertallets Tante-gang. De skal veies paa Retfærdighedens

Guldbægt, og findes de for lette, vil de blive omstyrkede, naar Tidernes Fylde kommer. Saaledes er det gaaet med Slaveriinstitutionen, hvorpaa alle de gamle Stater var grundlagte, saaledes vil det gaa med Despotismen som Regjeringsform, med Dødsstraffen; med de staaende Armeer, med Kvindens Tilsidefættelse, med Millionærherredømmet. Det gaar for en Tid, indtil Folketarmen blir saa stærk og Gjæringen saa voldsom, at Marret sprænges. Da kommer Historiens Dom som en Flammehaand paa Væggen og skriver: „tællat — veiet — fundet for let!“ og de oprørte Masser vælter lig Perferne og Mederne over det stolte Vabel og river det i Gruz. Saa var det med Tyranniet i den franske Revolution, saa vil det gaa med alle Tyrannier i hvilken som helst Form. Her i Amerika er det Millionærherredømmet, som nu staar for Tur til at veies. Der reiser sig allerede Harm- og Haansrøster imod det, der sættes Strømninger i Bevægelse, frembragt ved det Tryk, som Pengesherredømmet øver: man begynder at tælle og veie det og finder det, trods Gulddynngernes Bægt, for let; thi i den anden Bægtssaal ligger Mængdens Rød og fattigdom og Uirighed og Slaveri og glædeløse, haabløse Tilbærelse, og alle Millioner i Verden formaar ikke at vippe den over. Vogt dig, Millionær — Belzazar! Sid ikke for trugt der i Glædens Gjæstebud med din Vin og dine Kvinder. Flammehaanden kommer snart paa Væggen, og udenfor staar Folketørens Daniel, som vil forkynde Dommen: „tællat, veiet, fundet for let!“ og som spaaer dit snarlige Fald, fordi du har forladt Gud den almægtiges Veie, har underkøst og røvet Brodrene isædet for at hjælpe og reise dem. Der er en Retfærdighedens Gud, der ordner Verdensløbet trods alle Menneskenes Forsøg paa at bringe det af Løbe. Han vil tælle, han vil veie, ikke bare hvert Ord og hver Tanke og hver Gjerning af de enkelte Individer, men Folkenes Tanker og Ord og Gjærninger, der slaar ud i deres Love og Institutioner. Til ham overgiver vi trugt Verden og os selv og beder, at vi skal kunne blive som Daniel, der forstaar Tegnene af Flammehaanden paa Væggen, og som kan have Sandhedsmod til at udtolke dem i Ansigtet paa Kongen og hans Mægtige, selvom de betyder hans Fald. Na at vi, hvadenten vi er Belzazar eller Daniel, maa prøve os selv for Guds Ansigt, føle Ansvaret af det at være Menneske, og søge at fylde vor Bestemmelse, tænktende paa, at vi skal tælles og veies og — ja vor Gud og Fader, lad ikke for mange af os findes for lette.

Ornen i Bur.

(Trettende Søndag efter Trinitatis.)

Telt: Gj. 40, 27—31.

Jeg gik en Dag og drev i Rhens Gader, og der saa jeg udenfor et Hus paa Verandaen et stort Bur, hvori der sad en Orn. Stjont Buret var stort, saa fyldte den mægtige Fugl det aldeles. Den sad der forpjusket, sørgmodig, paa en Pinde, med de brede kraftige Vinger sammenlagte; thi der var ikke Rum nok til at udfolde dem, og om der havde været Rum, saa vilde det ikke nyttet; thi der var Stængsel over, Stængsel under, Stængsel paa Siden. Jeg syntes saa Synd i den dristige Lustens Røge, som skulde sidde der uvirksom, bunden, gloet paa af de forbigaaende Vorn. Den mindtes de stjhøie Fjelde, hvor den var vant at tumle sig, de vide Syner over Jorden nedenunder, dens dristige Baner op mod Solen, Henrykkelsen af den frie Flugt — og nu stængt inde i et Bur, jævlgende Gadedøv og gloet paa af nysgjerrige Blikke og madet af deres Hænder, der havde bygget dens Stranker. Førgjæves har den bidt i sine Stænger, plasket med sine Vinger — nu har den givet sig sløvt over i Skjæbuen, det nytter ikke mere. Derfor sidder den sørgmodig paa sin Pinde med sammenlagte Vinger, et Billede af stum, haabløs Nedværdigelse og Fortvivlelse. Saaledes greb det mig, da jeg gik forbi, og jeg sølle en vis Trang at gaa hen og skjære over Stængerne og befri den stolte Fugl, saa den atter kunde stige til Veirs. Jeg kom til at tænke paa Mennesteaanden, denne stolte Orn, der er skabt til at slagre opad mod Lyset og tumle sig paa Tantens Fjeldtoppe, og som saa ofte er fangen, bunden, afklipt Vingerne, sat i Bur, hvor den nu sidder forpjusket, lammet, sløvet og tilsidst mangen Gang ikke gidder forsøge at komme ud. Jeg kom ogsaa i Sammenhæng hermed i Hug en anden Ornehistorie: Der var En, som havde lagt et Orneæg mellem Gaaseæg, og Orneungen blev klækket ud og føstret op mellem Gaaseungerne. Den kjendte ikke til den Magt, den selv besad, indtil en Dag en Orn opdagede den imellem Gjaesene, slog ned og viste den, hvilken Magt den havde arvet. Den sloi afsted med sin nye Kammerat mellem Skyerne, henrykt over sin nylig opdagede Egenskab at stige til Veirs. Efter fuldelig at have prøvet sit herlige Gie, besluttede den at vende tilbage paa et Besøg til sine tidligere Brodre. Da han saa dem, sagde han til sig selv: „jeg var sødt og opdraget mellem disse, ganske ukjendt med mine Forsædte, men nu ser jeg, at jeg er en Orn, stjont opdragen mellem Gjaes.“ Og han forlod dem. Det er disse to Billeder jeg vil tale over i Dag. Vi er Orne, men vi gjør os ofte til Gjaes; vi er skabte til at flyve tilveirs, men vi foretrækker ofte at sidde sløve og uvirksomme i det Bur, som vi bygger for os selv. Kirken har jo lært os fra Smaabørn af, at Menneftenaturen er totalt fordærvet og aldeles udhygig til af sig selv at bidrage noget til sin egen Frelse, og det uagtet den paa samme Tid paa- staar, at Menneftet er skabt i Guds Billede og indblæst hans Livsaande. Guds

Willede maatte altsaa være saa daarlig gjort, og denne Guds Livsaande saa lidet livskraftig, at den ophørte at være til og følgerig at virke, paa Grund af, at Adam viste sin Ulydighed ved at spise af det Uble. Nu er alle Menneffer grundfordærvede og totalt udygtige til at gjøre noget til sin egen Frelse paa Grund af denne samme Adams Ulydighed, siger den ortodokse Kirke. Jeg synes, Venner, at denne Lære om Menneskets totale Fordærvelse minder mig betænkeligt om Historien om Orneægget, som var lagt mellem Gjøes. Vi har selv i vor egen theologiske Taabelighed lagt Menneskehedens stolte Orneæg mellem Gjøes, og i forbigangne Tider lærtes vi op til at finde os tilrette mellem Gjøes, Gaasetanker og Gaasepjaat, Smaatteri, som vraltede paa Jorden; thi alt det vi burde have gjort, det var umuligt for os at gjøre, sagde man, det maatte en anden, Jesus, som var Gud selv, gjøre i vort Sted. Vi, som var staaet til at være Orne, stige op mod Lyset i dristige Baner, vi blev tilholdte til at være Gjøes og være fornøiede med at vraltte paa Jorden.

Nu vil den liberale Kristendomsopfatning slaa ned i denne Gaasetankengang som en anden Orn og lære Orneæggets Afkom, at det ikke er totalt fordærvet, at det ikke er en Gaas, men en Orn. Den vil fortælle den, at Guds Aand i dets eget Bryst er ligesaa levende og virksom som i Adams Dage, at vi er bestemte til, og derfor og har Magt til at stige til Veirs, til altid og altid stigende Erkjendelse, til altid og altid dristigere Flugt, gennem modig Underfølgelse opdage nye Fjeldtoppe i Aandens Rige. Og En og Anden lytter og letter paa sig og forsøger at slaa lidt med Bingerne og gaa til Veirs. Og har de først følt Flugtens Glæde, følt Ornenaturen baagne i sig, følt, at dette bærer fremad og opad til renere Luft, videre Synner, stadig nye Opdagelser og til den med Opdagelsen følgende Glæde — aa de vender aldrig, aldrig tilbage til den gaaselige Børnelærdom, hvor ofte, og hvor dybt den er bleven indpluggen i dem. Og kommer de en og anden Gang, som Ornen i vor Historie, paa Besøg til sine gamle Kammerater og hører igjen deres gamle Gaaseræsonnement og Gaasebeviser og hovedrystende Gaasebetragtninger — da — ja da forstaar de ikke selv, hvorledes de før har holdt ud i dette Selskab, det synes dem altsammen saa absurd, og de siger til sig selv: „jeg var født og opdragen mellem disse, ganske ukjendt med min Herkomst, men nu ser jeg, at jeg er en Orn, skjønt opdragen mellem Gjøes.“ Og de vil forlade dem. Være en og anden vil føle sig svimmel ved den høie ubante Flugt, vil blive ræd ved de videre Synner og fortærllet som han er bleven ved den lange Omgang med Gjøesene, ræd plumpe ned igjen paa Jorden for at fortsætte den gamle Gaasepasfar og tro, at dette er den useilbare Visdom.

Mennesket er staaet religiøs. Som et Udslag af Gud selv, med hans Livsaande levende i sig, skulde det hige tilbage til ham, søge at gjenspeile hans Billede. Dets Maal er intet mindre, end at blive Gud lig. Jo mere vi derfor puster til denne Gnist i os, jo mere kan vi vente os gjennembævede af en hellig Flamme, fyldte af Vængler og Lyft til at stige opad i Orneflugt mod det høie.

Vor Opdragelse skulde derfor gaa ud paa at gjøre vore Børn religiøse, at bringe deres medfødte Gvne til Religiositet til Udvikling og nære den hellige Flamme i deres Indre. Naar deres Sind drages for stærkt mod alt Jordens Smaatteri, mod hvad deres egen Forsængelighed eller Selvfjærlighed dikterte, da skulde vi modarbejde dette og lede deres Tanker tilbage igjen i de rette Kanaler opad mod Gud og høiere Maal, vi skulde lære dem at se Livet og alle deres Pligter i religiøs Lyg, som det Gud kræver af dem for at de kan være hans Børn. Men hvad gjør de fleste af os? Istedetfor at fostre vore Børn op til Orneslugt, saa drager vi dem ned til Gaafeslugt: vi mætter dem med smaa Tanker, smaa Syner, smaat Præ, al Jordens smaa Bekymringer, og de unge Piger drømmer om Kjoler og Stas og Giftermaal, og de unge Gutter drømmer om at slaas og være Baas og tjene Penge og sjase med Gjenter. Himmelen er glemt for Jorden, Ornen for Gaafen. De lærer at betragte Religionen, Tanken og Talen om Gud, som noget, der hører Presten til og Søndagskolen til og Søndagen til, noget, som er kjedeligt og hoitideligt, og hvorved man maa sidde sur og se kirkealvorlig ud, istedetfor at den skulde være vor bærende Kraft, vor daglige Tanke, vor Jubel og vor Styrke, der hævede os op over Gaafepjattet til Længsel efter stadig mere og mere Kundskab og Indhold. Nu styrker og formaner og oplærer vi vore Børn saa ofte til at være Gjæs, skjønt de er fødte Orne. Naar derfor stundom en Orn slaar ned mellem dem med Bud fra Verdenslivets høieste Tanker, fra Videnskabens eller Litteraturens, saa forstaar ikke de unge Orne, som vraltet mellem Gjæssene, dette, de har ikke Forkundskaber, ikke Længsler til at skatte og føle sig draget mod Aandens høiere Vidder, og de vedbliver at leve sit Gaafeliv. Vi drager Menneskelivet ned, Venner, istedetfor at løfte det op. Hvad er Samtaleemnerne i vore selskabelige Sammenkomster, i Almindelighed talet? Det er ikke Kunst, ikke Litteratur, ikke videnskabelige Fremskridt, ikke Fattigmandens og de Undertryktes Lidelser, ikke vore egne Dvivel, som søger Raad og Klarhed, nei, det er Vyladder, og Mord og Skandalhistorier og nye Moder og Kritik over hverandres Klædedragt og Salg af Tomter og Forretninger og Valere og Skillingen — lidet Læsning, lidet Undervisning, lidet Samraad om at gjøre godt paa en eller anden Maade, lidet Orn, men meget Gaas. Religionen er ikke bleven den bærende Kraft i vort daglige Liv, den gennemsyrrer ikke paa en stille Maade vor Tanke og vor Tale, saa den lader Folk forstaa, at vi er Orne, der søger mod Himlen, og ikke Gjæs. Jeg mener slet ikke, at vi skal skrue os op til hoitrabende Talemaader, eller altid gaa og bære paa hoitflyvende Ideer, eller altid snakke om gudelige Ting; nei, jeg mener blot, at Religionen saaledes skulde gjennemtrænge vort Væsen, at der i alt, vi tænkte og sagde og gjorde, skulde vise sig en stille Omtanke for andre, en Lykt til at gjøre godt, en Kjærlighedens Forstaaelse, der heller vilde søge at undskyldte den Faldne end kaste Sten paa ham og drage ham frem til offentlig Begloelse og flotte Bemærkninger i et Kaffeselskab, at vi altid skulde have en stille Tilfredshed og Lykke i vort Indre, fordi vi følte os i Pagt med Gud og det evige Liv, at vort Sind,

trods Byrderne og Modgangen i Verden, dog altid skulde stile opad og ikke nedad — i Mørke, Muld og Fortvivlelse.

Der er Forhold, hvor det er vanskeligt for Ornen at bruge sine Orneebner, og det er, naar den er sat i Bur af andre Mennesker. At, jeg har seet mange flige bundne, sturne Orne, som sidder forpjusne, sørgende i Bur og kan ikke komme ud, stængte inde af Forholdenes Magt. Jeg tænker paa dem, som er knet af Fattigdom, og som, for at faa Mad i Mund, er nødt til at henslide sit Liv i et aandsfortærende Arbeide, fjernt fra deres Begavelse. De længes ud til Læsning, til Kundskab, til at bruge sine Evner der, hvor de føler, de har dem, til med andre Ord at blive, hvad Gud har ment med dem; men saa kan de det ikke, fordi en saadan Befatning er brødløs, fordi den ikke er skattet og forstaaet af de Omgivelser, man er dumpet op i. Man har kanke Pligter paa sig at forsørge en gammel Fa'r eller Mo'r, eller man har stiftet Familie og maa ernære den, — og det, som skulde blive en Hjælp og Støtte for Ens Orneflugt, et Hjem, et Tilholdssted, hvor man fandt Ly og Kjærlighed, det er bleven til nye Stænger i Buret, som hindrer Ornen fra at flybe. Jeg har kjendt norske Bønder, som uden al Tvivl har været anlagte til at gjøre Opfindelser paa et eller andet videnskabeligt Omraade, fordetmeste i Maskinveien; men deres Mangel paa Kundskab, og deres Mangel paa Penge har været Stænger i Buret for deres Lands Flugt. De har ingen Retledning faaet, og de har ingen Midler til at drive Eksperimenter og forsøge sig frem, de kan ikke udtrykke sig eller skrive forstaaeligt en Gang for andre, og saa lever og dør de i Fattigdom, uden at deres Geni er kommen Verden til Gode. Somme af dem kan bryde igjennem, men det er forholdsvis faa. Deres Omgivelser betragter dem i Almindelighed som halvgale, og i Fortvivlelse gaar mange hen og begynder at drikke og lager der- ved en ny Stang til sit eget Bur. De burde blevet hyppelige Ingeniører eller Maskinmestere, men de lever og dør som halve Omstreifere. Og Gjøesene, de lever iblandt, har ingen Idé om, at den som nødes leve her mellem dem, ufor- staaet og ringeagtet, er en kongelig Orn. Jeg kjender Kunstnere her, som er om at sulte ihjel. Istedetfor af sin Kunst at fuge Opføttelse og Glæde til ny og høiere Flugt, drives de til at forbande sin egen Ornenatur, fordi den ikke gir dem Mad i Mund, og halvt onske, at de var fødte som virkelige Gjøes. Og istedetfor at hjælpe disse Orne til at flybe, saa stænger deres Omgivelser dem bare i Bur ved at nægte dem Understøttelse, nægte dem Medhug, nægte dem enhver Mulighed til at kunne leve af det ærlige Arbeide, som de er skabt og evnet til. Ornen i Bur! Ja, mange af dem, der nu gaar og skusler Gaden, burde, hvis det gik ret til, sidde i Stenpaladserne udenfor hvis Dør de skusler, fordi de er Ornenaturer, som er stængte i Bur; mens de Gjøes, der ofte sidder i Stenpaladset, som de har arvet, burde skusle Gaden, fordi de er og bliver Gjøes og attraar ikke at naa høiere. Vi bør vaage over vore Orne, Venner, de iblandt os, som er skabte til høiere Flugt end vi andre, fordi der har samlet sig hos dem en større Portion Evner i en vis Retning, end hos os. Vi bør vaage over dem

og hjælpe dem frem; thi jo mere driftigt de kan udfolde sin Ornenatur, jo mere godt vil vi selv faa deraf. De vil da slaa ned mellem os, vække vor slumrende Ornenatur til ikke længer at være tilfredse med et Gaaselib, eller med et pent Bur, men forsøge ogsaa at friste Flugtens Herlighed opad over Skyerne.

Der er ogsaa mange Menneſker, der maa ſælge ſin Frihed for Brødet. Deres Forhold tvinger dem ind i underordnede Stillingen, hvor de er aldeles afhængige af ſin Fabrikherres eller ſin Ophynsmands Løner. Miſter de ſin Stilling, ſaa er de dømt til Sult og Glendighed. Og Stillingen kan de kun beholde ved at være lydige Slaver under ſin Herre, tale offentlig og ſtemme offentlig, ſaaledes ſom han befaler. Deres hemmelige Tanter kan han ikke kommandere, men vel deres lydelige Ytringer. De følger i Stilhed med Tidens nye Ideer og brænder af Begeiſtring for at være med og ræſke en hjælpende Haand; de længes efter at gaa paa Møder og Diskuſſioner over diſſe Emner, men — det er farligt, det kunde koſte dem deres Stilling, og ſaa ſidder de der ſom forpjuſtede Orne og bider i Stængerne af ſit Bur uden at kunne komme ud. Hvormange Arbeidsherrer holder ikke ſlige Orne i Bur mellem ſine Arbeidere; det mindſte diſſe mutter eller har noget at indvende mod Buret — ſaa væk med dem, Afſted, ſætte dem med Huſtru og Børn paa en bar Haug. De miſbruger det Træk, de har over dem, til at ſtænge for deres individuelle Frihed, til at binde deres Udvikling, naar de mærker den gaar i modſat Retning af deres egen. Det er ſkammeligt dette, at tvinge Orne i Bur, iſtedetfor at hjælpe dem til fri Flugt opimod Himmelen, og det vil hævne ſig, ſom al Synd vil hævne ſig. Hvis dette Jordliv ſtulde være det hele, ja da vilde ſaadanne Tilbærelſer være meningsløſe, og vi vilde ſtaa lige overfor baade Gud og Menneſker med Anklage. Men nu, da vi ved, at dette Jordliv bare er et lidet Forſpil til det egentlige Stykke, en liden Begyndelſe til en lang fortsat Udvikling, hvor Livsbetingelſerne ſkifter, og Rollerne ofte ombyttes, nu behøver vi ikke at overgive os til Fortvivlelſen, ſelv om vi møder ſaadanne Tilfælde og ſer, at de varer Livet ud uden Forandring; thi Gud vaager over ſine Orne, om end Menneſkene vil forvandle dem til Gjøſ eller ſætte dem i Bur, og han ſkal, naar Tiden kommer, ſprænge deres Baand og føre dem til lyſere Tilbærelſer, hvor deres Evner kan komme til Udfoldelſe, og de finde den Glæde og Mætte for deres Aand, ſom blev dem nægtet hernede.

Det er tungt nok at ſe en Orn, tvungen af Omſtændighedernes Magt, ſidde i Bur eller maatte tilbringe ſit Liv mellem Gjøſ; men det er thynge at ſe dem, der kunde være frie, der har Magt og Raadighed til at kunne ſtige til Veirs, ikke gidde det, ikke ønske det, fordi de trives beſt i det lave og ſmudſige. De laver ſig et Bur af ſine Forſængeligheder og Lyfter og ſidder ſaa paa Stas i ſit eget Bur. Hvormange Kvinder er der ikke f. Eks. ſom har fuldt op af denne Verdens Ting, ſom har Tiden til ſin Raadighed og ikke behøver at bekymre ſig for den Dag i Morgen, og ſom aldrig alligevel tager i en Bog, aldrig ſøger at uddanne ſin Aand, aldrig er med paa at gjøre noget godt. De lever alene for ſine

Alær og for et tomt, kjedeligt Selskabsliv. De er lig de Papegøier, som de ofte holder, og som sidder der og raaber ud nogle tomme, udenablærte Fraser, men heller ikke kan mere, og dette, mens Verden udenfor venter paa dem, trænger deres Hjælp og deres Midler til at lindre Nød. Naar Gud en Gang spørger dem: hvor har du gjort af det Pund, jeg gav dig? hvorledes har du benyttet den Gvne, jeg gav dig, til at stige opad som Ornen, for at se mere og mere af Synernes Herlighed? til at fatte dit Slægtskab med mig, Gud? til i Kraft af dette dit Slægtskab at gjøre godt paa Jorden? — hvad skal de svare? Sandelig der venter dem en haard Tid, en tung Graad for den lette Latter, et haardt Arbejde istedetfor den tomme Vessindighed. De skal og maa lære Kunsten at flyve som Orne, saasandt de vil være Menneſker, om de aldrig saa gjerne vil sidde al deres Tid i sit gyldne Bur og være en pjattende Papegøie. De vil komme at angre bitterlig sin forsmøgte Tid her paa Jorden, og ønske, de kunde kalde Dagene tilbage og gjøre om igjen altſammen. Se, dette at bygge et Rængſel for ſin egen Vland, et Bur for ſin egen Ornenatur af Tomheder og Smaatterier det er meſt Tilfældet hos Kvinder. Og Mændene har ſtrøket dem i dette og ofte hjulpet dem at bygge Buret, for at de lettere kan have Hals og Haand over dem. Og det gjælder jo mellem os for Kriſtelighed at holde Kvinderne ude fra aandelige Interesſer og fra offentlig Deltagelse i alle brændende Spørgsmaal, og viſe dem udelukkende hen til Kjøkkenet og Barnetammeret: det gjælder for kriſteligt at holde dem ſaameget ſom muligt mellem Gjaſſene iſtedetfor at ſaa dem at udfolde ſin Ornenatur.

Jeg ſagde, at dette Slags Bur findes meſt mellem Kvinderne; men ſandelig Mændene har ogſaa ſine Bur, hvor de gjør alt, de kan for at dræbe ſin høiere Natur. Jeg vil ikke her tale om Drukkeniſtaben og Viderligheden, der nedværdiger og forſløver et Menneſke, ſaa du neppe noſt kan kjende Ornenaturen igjen hos dem; jeg vil bare dvæle ved to af de værſte og almindeligſte Bur, hvori Mændene ſtænger ſin Vland inde, og det er Pengebegjærligheden og Æigheden ſammen med Hyſleriet. Pengebegjæret har ſaaet en forfærdelig Magt over Sindene. Det forleder Menneſker, der ellers kunde og vilde tænke og handle nobelt, til at blive ſmaalige og lavttænkende; til at undlade at gjøre det gode, de burde gjøre, fordi det koſter noget, til at undlade at ſtøtte den Sag, de burde ſtøtte, fordi de da maa ſpendere nogle Dollars mere om Mæret. Det lader dem lukke Vinene for deres Omgivellſers Nød og deres Hjerter for al Broderanſvarlighed. Det øger Selvtjærlihedens Driſt i dem. De er ſig ſelv noſt — at grave til ſig og ſine, det blir deres Livs Maal. Og deres Hjædre blir forpjuffede, og de miſter deres Lyſt til at ſtige til Veirs ſom Orne.

Og Æigheden! hvorledes har ikke den ſaaet Magt over os! Som et lidet Folk, der har levet i fortuende Forholde, har mange vænt ſig til at tænke bare i ſmaa Kringe, at ſmyge og troſe ſig frem i Snuninger, at lyve og tie og fornægte ſelv den Sag man virkelig elſker, fordi man har Fordel af at gjøre ſaa. Hvor mange er det ikke, der ſtaar ſom Medlemmer af de ortodokſe Kirker, uagtet de

ikke tror det mindste af, hvad der forkyndes? Men de har Fordel af at hylle denne Tro for at holde sine Runder og skaffe sig Benner. Hvormange er det ikke, der staar frem offentlig og forsvare Altholdsfagen, hvis den er paa Mode, og saa drifter i Smug? eller tordner mod Mormonernes Flertoneri og saa selv holder Elskerinder? hvormange siger ikke ja og ha til den, han sidst taler med, for at skaffe sig Indslydelse? Der er intet, der fornedrer et Menneske saa, som denne moralske Feighed, dette lumpne Hyklari; man stænger sin Ornenatur i Bur og arbejder paa, at forandre den til en Gaasenatur. Man tror man vin-der, og saa taber man saa græsfelig. Man kan vinde Pengesedler, men man taber sin Selvbagtelse, andre bra Folks Agtelse, Lyst og Evne til at hæve sig over Støvet, hvoraaf man er skabt. Det er bra nok ydmygt at huske, at man er „Støv“, men man maa ogsaa huske, at man er „mere end Støv“, at man er Aand, og at Aanden er Gns egentlige Selv, og at den trænger Næring ligesaa vist som Rjødets. Unge Mennesker! Hykleriet og Feigheden er de værste Bur, I kan stænge Jeres Ornenatur inde i. Vær at være sande, at være Jer selv helt ud, og at bekjende dette for Menneskene, brød Ider ikke om Føllesnak eller Bag-talelser, men gaa Veien ret frem, hvor I synes Sandheden er, og I skulle stige som unge Orne mod Lyset. Eders Natur skal frigjøre sig mere og mere, Bur skal ikke kunne fange og holde den, og mens de andre vralter mellem Gjaesene eller sidder sløve i sine gyldne Bur, saa nyder I Flugtens Glæde over Aandens høie Bjergtoppe i Sjælens Oplystelse til Sandheden og Gud.

Er Gud en personlig Gud?

(Fjortende Søndag efter Trinitatis.)

Text: Ps. 139.

Jeg har talt med saamange Mennesker, og det af de mest intelligente, som støder sig over det Udtryk, at Gud er en Person eller personlig. De siger bent ud, at de ikke tror paa en personlig Gud, og dog viser det sig ved nærmere Undersøgelse, at de netop tror paa ham. De har bare misforstaaet det Ord per-sonlig. Der er jo rigtignok en hel Del, som er, hvad man kalder Pantheister, det vil sige, de tror, at Gud er det Verden gjennemstrømmende Liv, at han er Livskraften i Planter, Dyr og Mennesker, den bevægende Drevkraft i Stjerner og Kloder, men han eksisterer ikke ved Siden af eller udenfor den eksisterende Materie. Disse Pantheister taler vi ikke om i Dag; vi taler om dem, som uden at være Pantheister, stødes over og nægter Udtrykket en personlig Gud. Marsagen til, at de har saameget mod dette Udtryk er, at de uvilkaarlig sætter Ordet personlig i Forbindelse med et Legeme. Vi bruger det jo ofte saaledes. Vi taler om at pryde vor Person, vi taler om personlig Stjønhed eller personlig Hæslighed, naar vi i Grunden bare mener legemlig. Det er det fortvivlede med at være endelige Mennesker, at vi ogsaa har et endeligt Sprog, et Sprog, som

ikke har Udtryk for det uendelige, men altid maa holde sig indenfor de kjendte Grændser. Vi kan ikke tæie os længere, end vi rækker. Var vi rumløse og grændseløse, saa vilde vort Sprog ogsaa finde Udtryk for disse Ting; nu kan det det ikke. Derfor drufner vi altid med vor Tanke, den svinder, naar vi skal til at maale det uendelige eller den uendelige, som er Gud. Vi drives, enten vi vil eller ei, tilbage til Menneskegrænserne, og naar vi da taler om Gud, saa kommer vi ubilkaarlig paa Bibelen's Vis at tale om Guds Naadesarme og Faderhjerter og altsæende Dø — med andre Ord, vi klæder paa Gud et Legeme, som han ikke har. Paa anden Maade kan vi ikke godt udtrykke, hvad vi mener. Mennesket er det høieste af al Stabning, derfor laaner vi fra det høieste skabte Udtryk om det ufæbte og evige. Jeg ved fra mig selv, at naar jeg vil tænke mig Gud som et selvstændigt Væsen, saa kan jeg ikke det uden at ty til Menneskegrænserne. En evig, ufæbt, alt fyldende, alt gennemstrømmende og belibende Mand kan jeg ikke omsætte med min Tanke, fordi denne er endelig og bunden til Grænser. Jeg drives ubilkaarlig tilbage til Menneskegrænserne, og Gud staar for min Forestilling som en majestætisk gammel Mand, naftet jeg siger mig selv paa samme Tid, at det ikke er saa. Derfor kan heller ingen Kunstnere række længer, naar de vil forsøge at afbilde Gud, end til at fremstille ham som en ærbærdig, gammel Mand, i hvis Ansigt de søger at lægge al den Høihed og al den Omhed, som et Menneskeansyn kan rumme. Straks vi tager Ordet: „Fader“ vor paa vor Tunge, har vi det samme — Fadernavnet — det er straks Menneskestiftelsen. Selve Jesus maatte altsaa ty til den, naar han omtalte Gud. Den Trang, som Mennesket har efter at kunne omsætte Gud og bringe ham nær til sig, har gjort, at Jesusdyrkelsen har vundet slikt Indpas i Kirken; thi i ham, det vil sige i Menneskestiftelsen, kunde de da dyrke selve Gud. Og mangfoldige har den Dag i Dag ikke Følelsen af, at Dogmet om Jesu Guddom indeholder en Fornedrelse af Gud, er Gud, dragen ned til Menneskegrænsernes Verden, det uendelige fængslet indenfor det endelige. Der er en Fare i dette, den at gjøre Gud liden, at gjøre Gud begrænset, og det er netop dette, som støder mange intelligente Mennesker ved Ordet personlig brugt om Gud, at man ligesom derved synes at ville slaa Grænserne fast, fordi i deres Forestillinger Ordet personlig uadskillelig er bunden fast til et Legeme. Den jødiske Lovgiver, hvem han saa var, saa dette og forbød udtrykkelig noget Billedet af Gud; thi Gud blev bare trukket ned til Menneskegrænserne ved Billedet, ligesom de græske og romerske Guder. Og skjønt Bibelen fort vœt bruger Udtryk hentede fra det menneskelige Legeme om Gud, saaledes at Gud sover eller vaager, eller bøier ned sit Ore eller udstrækker sin Haand, saa viser andre Udtryk, som: „Himlenes Himle kan ikke omsætte dig“ — at Jøderne kun forstod disse Udtryk fra Menneskelegemet poetiske, at de dermed slet ikke vilde sige, at Gud havde Ore og Hænder og Dine. Og dog tænker jeg, at Gud for de fleste Menneskers Vedkommende virkelig staar som et stort, kjæmpemæssigt Menneske. De har misforstaaet Ordet personlig, som om det absolut havde noget med Legemet at gjøre.

Og Bibelens hyppige Tale om Gud som et Menneske, ja endog som et skrøbeligt Menneske, som angår, er vred, forbander og hævner sig, gjør, at denne Forestilling om Gud, bundet til Menneskegrænser, bider sig end mere fast. Jeg blir hyppig ubehagelig overrasket ved at se i religiøse Bøger, og at høre fra Folks Tale, hvor lave Forestillinger de i Grunden har om Gud. Det er det gammeltestamentlige Godebegreb, som endnu spøger rundt i deres Hjerner, og de forestiller sig Gud som en Slags gammel Busemand, der gaar rundt med en Damp for at prygle alle Rjættene, især saadanne, som helder til unitariske Anstuelser, og naar de intet andet har at svare til vore Indvendinger, saa nikker de bare paa Hovedet og siger: „ja vent bare, saa skal I nok faa kjendel!“ De mener, han har Vagerovnen færdig til os. Hvis Ordet personlig, brugt om Gud, har bidraget til at holde slikt Raahed levende i Folket, er det meget at beklage. Det burde ikke saa være; thi i religiøs og filosofisk Sprogbrug har ikke Ordet Person og personligt det mindste Hensyn til Legemet og Legemets Grænser; det bare har Hensyn til ren Aand. I hele den kristne Theologi er Gud, trods de mange poetiske Billeder om ham, hentede fra Menneskelegemet, dog fremstillet som en Aand, der er allestedsnærværende i det uendelige Rum, uden Legeme, uden Dele, uden Lidenskaber.

Ved at paasta, at Universets første Marsag, Udgangspunktet for alt Liv, er en Person, mener Theologien kun, at denne allestedsnærværende Marsag til alt er et eksisterende Væsen, er intelligent, alvidende, kjender alle sine Verker og kjender sig selv saavel som sine Skabninger. Ordet Person mener kun den højeste Form for Bevidsthed. Lad os se paa Skabningsrækken nedenfra opover. Der er Planter, som er følsomme. Ved den mindste Berørelse af Bladene, strumper de sig sammen. De laveste Dyreformer, saaledes Koraldyrene i Svampene, drager sig ogsaa sammen ved Berørelse; men deres Følsomhed er dog forholdsvis saa svag og saa ensartet, at vi ikke kan tillægge disse Planter og Dyreformer af den Grund Bevidsthed. Men eftersom vi kommer højere op i Dyrelivet, vil vi finde Dyr, som bevislig ikke alene har Følelse, men ogsaa Tanke. Naar Bierne indretter sig en hel Hofstat og vælger Dronning, naar Mauren har fundet Veien til Sukkeret i Spiskammeret og snart bringer alle sine Kammerater derhen, naar Hunden sørger sig ihjel paa sin afdøde Herres Grav, naar Hesten staar stille, hvis hans drukkne Herre er tumlet af Vognen, og blir staaende, frøsende og lidende, paa samme Plet, til Redning kommer paa en eller anden Maade, saa viser alt dette, at disse Dyr baade føler og tænker, at de er bevidste. Og dog beviser det ikke, at de tænker over sin egen Tanke, med andre Ord, at de er selvbevidste. I een Betydning tænker de paa sig selv, de tænker paa at skaffe sig Mad, naar de er sultne, de tænker paa at faa tilfredsstillet sine Drifter; de lægger ofte slue Planer for at tvinge frem, hvad de ønsker. Men de har dette som en medfødt Gave, derfor kalder vi det ogsaa Instinkt. De synes ikke at være sig bevidste, hvorfor de vil eller ønsker netop dette, de er med andre Ord ikke selvbevidste, derfor kalder vi dem heller ikke

Personer. Dyrene er ikke bevidste om sin egen Bevidsthed; de har aldrig lagt for Dagen, at de spekulerer over sin egen Natur eller gransker efter dens Oprindelse eller Bestemmelse. De har ikke Kundskab om sig selv. De har ikke Følelse i den høiere Betydning som en guddommelig Tørst efter Sandhed for Sandhedens egen Skyld, de har ikke Kjærlighedens Blod mod alle sine Medskabninger, de har ikke Sans for Pligtens Bud; de har ikke Vilje i den høiere Betydning frivillig at underkaste sig den almindelige moraliske Lov. De har derfor heller ikke et Sprog til Meddelelsesmiddel, der kan optage i sig forgangne Slægters Erfaringer og Studeringer og Samtidens Gransken, men kun visse Strig eller Lyd, der kan varfle en sig nærmende Fare eller meddele en eller anden Plan angaaende deres legemlige Trang, eller som Udtryk for Smerte eller Brede. Det er netop den store Forskjel paa Dyr og Menneſte, at dette sidste, foruden alle de Ting, det har fælles med Dyret, idet det selv er et Dyr, det øverste i Rækten, desuden har disse høiere Kræfter af Selvkundskab, Selvræsonneren, Selvbeherfskelse, som gjør, at Menneſtet kan kaldes en Person. Legemet har i Grunden intet at gjøre med Udtrykket Person, men det er Aandens høie Egenſkaber, Selvbevidstheden, som betinger Ens Personlighed. Naar man altsaa siger om Gud, at han er en Person, saa menes ikke dermed, at han har noget Legeme, heller ikke, at han er noget Menneſte, men at han har de samme Egenſkaber som Menneſtet har, og hvorved Menneſtet er en selvbevidst, fri Aand, bare i en uendelig høi Grad. Naar man kalder Gud en Person, har dette Udtryk intet Hensyn til hans Maade at være paa, men kun til hans Egenſkaber som selvstændigt, intelligent Væsen. Det er ikke Mening, at man ved dette Udtryk: „Gud er personlig“, vil angive eller udmaale Afdelen af hans Egenſkaber; thi det tilſtaaer alle, som taler om denne Ting, er umuligt for Menneſter, da ingen endelig Tanke kan udgrunde det uendelige. Men de kristne Theologer mener, naar de siger, Gud er en Person, at han har Kundskab, en fuldkommen Kundskab om alle Ting, indesluttende Kundskab om sig selv. Vi Menneſter er ufuldkomne Personer, fordi vi har en høist ufuldkommen Kundskab om Verden og dens Love, samt om os selv; men Gud er en fuldkommen Person og den eneste fuldkomne Person, fordi han alene har fuldkommen Kjendſkab til hele Universet, der er udfyldt eller ſtabt af ham, og til sig selv. Vi Menneſter famler og søger for at komme efter en enkelt Lov, der regierer Verden og Verdens Liv, vi har brugt Aarhundreder for at erobre Sandheden om Stjernernes Væsen, om Jordklodens Bygning, om Tings kemiske Sammensætning; vi famler endnu og plukker sammen stykkevis Loven for Elektriciteten og Magnetismen, og den ene Theori omſtøder ofte den anden. Men Gud, fra hvem alt Liv har flydt som fra første Kilde, han ved af den fineste Sammensætning og Sammenhæng af de forskellige Elementer og Organismer, hvoraf hver enkelt Ting beſtaaer, han kjender den ene Lobs Sammentjæden med den anden ligeſom Hjul i Hjul paa en Maskine, han kan beſvare alle hvorfor og hvorledes, der ofte bringer os til at fortvivle, han kjender alle Menneſteaandens ſkjulteſte Veie, han ved Aarsagerne til

Macernes Minken og Forsvinden, til oplyste Folks Nedsynken i Barbari og til fordums Barbarers Vækst op til Aandens Høider, Marsagen til alle disse historiske Jordstjælv og Vulkaner, der forandrer Klodens Form aandelig talt, han forstaar det sagnetste Suk fra et pint Menneskehjerte, han ved Marsagerne til Fattigdommen og Noden, til Krigen og Rædslerne, til Lidelsen som til Triumferne. Fordi han har denne alt gjennemtrængende Kundskab, for hvem intet kan være mørkt eller hemmeligt, denne alt gjennemstuenende Intelligens, for hvem de snebigste og mest indviklede Intriger og Planer ligger afdekkede som i bredt Dagslys, derfor kalder vi ham en personlig Gud. Intet hemmeligt, gaadefuldt, ukjendt kan bestaa i hans Nærhed, han er den fuldkomne Klarhed og Forfaaelse.

Og vi forstaar endvidere ved at Gud er en Personlighed ikke alene, at han er den fuldkomne Kundskab og Selvbevidsthed, men at han er den fuldkomne Kjærlighed. Fra ham har ikke strømmet, og kan ikke strømme andet end godt. „Og Gud saa alt det, han havde gjort, og se, det var saare godt“, siger Moisebogen paa sin rørende trofaldige Maade. Det Onde, som er i Verden, maa saaledes enten have et andet Udspring, skrive sig fra en ond Kilde, saaledes som Perserne og mange med dem troede, da de tog sit Udgangspunkt i to Væsenner, et godt og et ondt, som alle Tings Begyndelse, eller saa maa det Onde kunne flyde ud af det gode, som Misbruget af de gode Kræfter, hvad jeg tror. Men fra Gud strømmede al Ting rent og godt med Gode til Udvikling og Fuldkommenhed. Det blir den Stabnings Skyld, som er begabet med Stykker af Guds Egenstaber, der er Personer som han, om end ufuldkomne, om de bøier af fra Guds Veie, trodses hans Love, ved at misbruge hans gode Gaver. Og dog — saasandt Gud er Universets Herre og Kjærlighedens Fader, og styrer hele Verdensløbet med det Maal for Øie, at alt skabt skal naa sin højeste Bestemmelse, skal naa Fuldkommenheden, hver efter sin Art, saa kan aldrig dette Onde med alle de Følger af Lidelser, som det bringer over Menneskenes Børn, standse eller bringe Guds Verdensplan af Løve. Det kan sinke Menneskehedens Udvikling, det kan vanskeliggjøre den, men det kan aldrig standse den eller ødelægge den. Det Gode skal tilsidst triumfere over det Onde, det vil sige, det Onde skal ved Selvalg forvandle sig til, udvikle sig til godt. Den, som har brugt Kjærlighedens rige Kræfter i sig til Løssagtighed eller Had, skal forvandle dem til trofast Elskov og til brændende Kjærlighed til Medmennesker; den, som har misbrugt sin Klogskab til Forbrydelse, til at lægge Planer for sine Medmenneskers Ruin, skal forvandle den til et Studium paa at gjøre sine Medmennesker godt. Vi er nødt til, ikke som Individuer, men som et samlet Hele at tjene Nødvendighedens Lov, som byder alt skabt omsider at naa frem til sin Bestemmelse. Kun saaledes kan Gud komme til at staa som den fuldkomne Personlighed. De fristne Sætter, som lærer et evigt Helvede, hvori Størsteparten af Menneskene skal puttes uden Haab om Redning, de affætter Gud som en fuldkommen Personlighed, de affætter hans Almagt og hans Alkjærlighed. Nu, antager vi Gud som en fuldkommen Per-

sonlighed, saa maa vi ogsaa befjende om ham, at han formaar at lede alt til sin Bestemmelse, at Udviklingen henimod denne fortsættes paa den anden Side, naar den ikke har naaet frem her. Ved enhver anden Antagelse bryder vi hans Fuldkommenhed i Stykker. Gud er Godhed og kan ikke bære andet end Godhed. Der kan ikke strømme fra ham andet end hjærlige Tankter, hjærlige Planer, hjærlige Gjerninger. Du kan ikke undgaa, om du aldrig saa gjerne vilde, hans bærende og vaagende Kjærlighed. Du kan lufte Zinene for den, du kan slaa den bort og ikke ville modtage den, ja trods den, men du kan ikke undgaa den, den er der, er omkring dig, færdig at træde til, naar den blir taldet paa, der omgiver dig i din højeste Glæde som i din dybeste Fortvivlelse. Det er det, vi forstaar ved, at Gud er en fuldkommen Personlighed. Hvilken Sikkerhed der kommer over Livet for alle, som kan tro dette. Trods alle Slingringer i Verdensudviklingen, paaført ved Menneskenes Misbrug af sine gudgivne gode Kræfter, saa arbejder dog det hele sikkert og fast bort imod Fuldkommenheden, ledet af Guds uendelige Kjærlighed og Visdom, han som har al Magten i Himmel og paa Jord. Vi kan ikke falde ud af hans Kjærligheds Arme, han i hvem alting eksisterer, af hvem alting afhænger. For en Sikkerhed denne Tro giver over Livet!

Og som Kilden risler gennem Dalen som en nynnende Velsignelse, som Bergeland siger, saaledes risler Guds Kjærlighed som en evigt nynnende Velsignelse over hele Universet, over Naturen og Menneskeverdenen, deri bestaar hans fuldkomne Personlighed.

Lad os derfor ikke skræmmes af Ordet Personlighed ved at forbinde det med noget legemligt. Det er Udtryk for det højeste af Aand og Selbevidsthed, af Intelligens, af Visdom, af Kjærlighed. Det betegner Væsenet, om hvem vi bruger dette Udtryk som en selvstændig Aand, ikke bare som en flydende, ubestemmelig Livskraft, men som et villende og virkende og tænkende aandigt Væsen. Ordet personligt kan være skrøbeligt og kun ufuldkomment gjengive hvad der skulde menes med det; men saalænge vort Sprog ikke har noget at sætte i Stedet, saa faar vi bruge det. Har vi noget bedre, saa lad os bruge det. Vi bruger det for at skille vor Opfatning fra Materialisternes, som siger, at der ingen, evigt eksisterende Aand er, men alt er Materie, og fra Pantheistene, som siger, at Gud er Livskraften i alt skabt, men ikke eksisterer udenfor sin Skabning, og fra Agnostikerne, som sætter et Spørgsmaalstegn ved Gud, og omtaler ham mere som et Navn for Godheden i Verden. Vi siger ikke: „Gud er Gud“, men vi siger: „Gud er god“.

Og dog, lad ikke Navnet skræmme nogen, naar vi bare holder os til Virkeligheden, naar vi bare giver os hen til den evige Aand, som fylder Universet med Liv og Velsignelse, som sender Sol og Regn og Sneens bløde Dække, som har aandet sin Livsgni og dermed en ideal Vængsel og Gyne ind i Menneskets Bryst, som trods Uretfærdigheden og Smerten og Lidelsen, som Menneskene paafører hverandre, dog bjerger ind hver eneste Menneskesjæl og fører den paa Veie,

hvor den kan naa sin Bestemmelse, som sender sin synlige og usynlige Hjælp til de Stridende og Vængtende, som han gjorde det til Jesus i Gethsemane Have. Vi ønsker ikke Gud som en told Abstraktion, eller som en kjærlighedsløs Kraft, men vi ønsker ham som et Væsen, gennemstrømmet af den sømmele Umhed, som kan komme nær til os, og som vi ligesom kan trykke til vort Bryst, En, som vil høre paa vore Klager, lytte til vore Bønner, troste os i vore Sorger. Denne Følelse af Guds virkelige Nærværelse var det, som gjorde de hebraiske Profeter og Digtere saa magtige og storlagne og glødende i sine Sange og Profetier.

At der i deres Opfatning af Gud blandede sig meget barnagtigt, meget barbarisk, bør ikke borttage vor dybe Erbødighed for disse gamle Sangere. Thi deres seilagtige Begreber kan vi rette og rense med vor større Rundskab. Men hvad vi skulde ønske at gjenkalde for vor sjælefortjulte Tid er det at kjende Gud, at føle Gud, som Herster over hvert enkelt Individ i Universet, som Granskeren af hvert enkelt Hjerte, Herren over hver enkelt Bevidsthed, hvem det er naturligt for hvert Menneske at kjende og tilbede. Paa Dybden og Styrken af dette vort personlige Forhold til den personlige Gud afhænger Dybden og Styrken af vor Religion. At opfatte Gud som en alt gennemstrømmende Kraft, kan danne en Theori vakker nok: men den inspirerer ikke til bedre og højere Liv. Hvis vor Religion nogeninde skal forædle vort Liv ved at omforme Livets Pligter til aandelig Daad, saa er det ikke nok at tænke sig Guddommen som allestedsnærværende Kraft, der beherster Solsystemet; vi maa tænke os ham som den, der ogsaa raader over hvert enkelt Liv. Det er ikke nok at tænke sig ham som Lederen af disse uendelige Aloder i Verdensrummet, hvis Baner vor Tanke svimler ved at følge, men vi maa ogsaa tænke os ham som den, der leder os paa alle de underlige Veie, hvor vor Aand færdes, som den elskende Magt, der fylder os med Glæde, hvergang vi handler Ret og øver Barmhjertighed, og som fylder os med en Følelse af Skam, naar vi har ladet os lokke til Synd. Gud maa med andre Ord ikke bare blive Lov, men maa blive den alkjærlige, alvise Lovgiver bag sine Love.

Ja jeg siger: heller det gammeltestamentlige Trangsyn paa Gud, parret med en levende Følelse af hans Virkelighed og Nærværelse hos os og omkring os, end det mest moderne videnskabelige Vidsyn af ham, men kun som ubestemmelig Kraft, der intet personligt har at gjøre med os. Vi kan ikke elske nogen Gud, som virker mellem Melkeveiens Stjernehav, men ikke i Menneskenes Hjerter, som ikke lader Guddommen bry sig om de stakkels Glæder og Sorger, der spiller en saadan Rolle i de tusinde jordiske Hjem. Jo mere vi da udvider Universet, jo uendeligere blir Ørtenen, hvor vi stakkels Slabninger vandrer om fader- og moderløse, berøvede Guddommens Omsorg. Nei paa samme Tid som vi ser Gud i hans uendelige Fantasi og Skaberkraft i Universet, vil vi drage ham nær ind til vort Bryst som vor Fader. Der er Gudsteloø ikke noget Valg mellem de to.

Opfatningen af den personlige Gud med al den barnlige Fromhed, det indeslutter, udelukker ikke Videnskabens storartede Syner udover Mangfoldigheden og Uendeligheden af Guds Skaberverk. De gamle Sektters Feil har kanske været

den, at de har opfattet Gud som en Barnepige, der gik og ledede ved Haanden hvert enkelt Menneske og gjorde en og anden Gang Mirakler for hans Skyld, det vil sige, brød i Stykker sine egne Love for at hjælpe denne Ene ud af Faren. Derfor slog Protesten om i den anden Yderlighed og fremstillede en Gud, som nær sagt ikke brød sig om sine Stabningers Stjæbne. Vi er færdige nu med Opfatningen af Gud som en Barnepige; vi erkjender villig, at Gud handler kun og altid gennem Love. Men vi maa fastholde, at han af Kjærlighed til os altid bringer saadanne Love at virke paa os, der kan bringe os mest Velsignelse, enten det er Glædens eller Smertens Velsignelse, at han omgiver os med synlige eller usynlige Jndskyddelser, der vil beskytte og lede os til det gode. Om vi vil adlyde disse Røster i vort Indre, om vi vil følge de Love, han har lagt tilrette for vort Bedste, blir vor Sag. Der er mangfoldige, som gaar hen og vælger stit imod at tjene de Love, der fører til deres eget Fordærve. Og dog blir ikke Guds Faderomhu træt. Han lægger tilrette nye Love, som atter skal lede os ud af Mørket til Lyset, og saaledes i det uendelige her paa Jorden som histoppe bag Dødens Taage, indtil endelig hvert Menneske ved frit Selvvalg har naaet frem til sin Bestemmelse.

Ja vi vil tage ind med Tak Videnskabens storartede Opdagelser, der udvider vort Gudsbegreb til spimlende Høider, der langt overgaar alle en Daniels eller Abenbaringens Syner, men vi vil ogsaa fastholde de gamle Sangers intense Følelse af Guds personlige Virkelighed og kalde ham med det pønneste af alle Navne, Fader og Moder.

O du evige Mand af Godhed og Kjærlighed, hvis Værn vi er, tilgiv os Mennesker de mange Daarskaber, hvormed vi har saaet Glendighed over vore Medmennesker, led os frem til Klarhed, til Visdom, til Tørst efter Sandhed, til Jver i at søge den, til Tro og til Glæde, lad os dyrke og forstaa Manden i os og Mandens Krav, og lad det dyrebare Navn Fader, som Jesus lærte os at bruge paa dig, ikke drage vor Tanke paa dig ned til Menneskegrænserne, men lad den bringe dig nær til os, omgive dig med Mennesketjærlighed og Menneskemedlidenhed og Menneskeømhed, saa du ikke bare toner bort i det Blaa som en taaget Uvirkelighed, men kommer nær til os som et tæntende, sølende, elskende Væsen, der elsker os og vil os vel, og bærer os Mennesker trods vor Forvildelse paa dine evige Kjærligheds Arme.

Vor Livet være en Veg eller en Kamp? (Femtende Søndag efter Trinitatis.)

Lest: Aab. 21, 1—7. 10. 11. 22—27.

Som jeg en Dag gik nede i Vhæn, saa jeg en lang Gut oppe paa en Trappe raabe til en anden lang Gut ned paa Gaden: „John! kom op i Eftermiddag og leg med mig!“ Jeg standsede og saa paa dem og tænkte: „er det det eneste disse lange Labaner bryr sig om: at lege?“ Men saa tænkte jeg igjen: „kanste Gutterne har Ket, det var det alle vi Menneſter ſkulde have Raad til at gjøre, at lege, at hvile, at være glade og fornøjede, fordi vi havde et ſorgløst Udſomme. Børnene ſkal være vore Læremestre. De, ſom ikke er trykſtede af Beſtyrninger eller Slid, ſom ikke er bundne af Pligter til Arbeidsgivere eller Embeder eller Regler og Tvang andre end Kjærlighedens i Hjemmet — jeg taler nemlig her om gode og velſtaaende Hjem — de kan viſe os bedſt, hvor Menneſkeheden i dens naturlige Tilſtand ſtiller hen, og da vil det viſe ſig, at det er til Selſkab og Glæde med hverandre, ikke til Sorg og Rav og Strid. Børnene hopper og danser og leger — det er naturligt for dem — de kjender endnu ikke Dogmet om Menneſkets totale Fordærvethed; gamle Adams Synd, ſom de ſkal være Skyld i efter Theologernes Sigende, generer dem aldeles ikke, — ſelv blege, forſultne, ſillede, ſmaa Stakler, ſom ſaa Prygl og Skjend, og til hvem Livet ſkjæntes ud i bittre Draaber, ſelv de kan pludſelig ved at komme ud paa Gaden i Frihed eller ved at træffe en Kammerat eller ved at ſaa lidt Vegetoi glemme alle Sorger og bare leve i det glade Nu. Saa ſtærk er deres Drift til Veg, deres Trang til Glæde, den er en Del af Menneſkets hele Væſen. Med Kette kunde derfor Jeſus af Naſaret raabe De over dem, ſom loffede de Smaa ud fra deres uſtyldige Veg og til Synd „det var bedre, om en Mølleſten havde været hængt om deres Hals, og de havde været ſænkede i Havets Dyb“ ſiger han. Og de ufornuftige Forældre, ſom af miſforſtaaet Religiøſitet forbyder Barnet at lege, taler om, at det er Synd at lege, og ſætter det til at læſe Salmer og Bibelſteder udenad iſtedetfor, de ſynder mod Guds egen Lov i Naturen, og derfor hæbner en ſaadan Opdragelſe ſig i Almindelighed ved, at ſlige Børn vokſer op til at hade Religionen, fordi Ketten til Glæde og Veg er ſaa altherſkende, at den ſtubber tilſide, betragter ſom Fiende, knuſer alt det, ſom vil ſætte ſig op imod og dræbe denne Ket. Vil derfor Religionen tvertimod ſin Beſtemmelſe, ſtille ſig fiendtlig ligeoverfor Glæden og Vegen, da knuſer Menneſkenaturen denne Religion. Hvad er de gamle Hedningefolks Drømme om Guldalderen andet end den Tanke iklædt poetiſt Billedſprog, at Menneſkets Beſtemmelſe er Glæde? Der var en Tid ſiger de, da ikke Synd var paa Jorden, da Menneſter og Guder levede ſammen i ſorgløs Lykke, da Jorden bar alt, hvad der tiltrængtes til Livsophold; og alt var idel Fred og Glæde. Er det ikke akkurat det ſamme, ſom gjenlyder i det gamle Paradiſſagn i 1. Moſb. om Adams og Evas ſorgløſe Liv i Edens Have? Det er det ideale Menneſkeliv i Glæde og Lykke og Harmoni

med Gud at faa nyde Tilværelsen og faa plukke Jordens Frugter uden hellsødeliggende Slid. Men Paradiset blev tabt, Mennesket blev jaget ud paa Marken mellem Torn og Tistel for at arbejde i sit Ansigts Svæd. Tilværelsen har mistet Præget af Uskyldighed og Fred og Leg, og er bleven til Slid og Slæb; Paradiset er bleven til Jammerdalen. Jeg har seet et Billede af Syndfloden. Menneskene er i vild Flugt for Vandene, som skyller efter dem for at opsluge dem. Et stort Træ med vældige Kjampegrene rager endnu op over Edelæggesen. Didhen stræber de; de klatter op, de hænger paa Grenene som Fluer, der bli'r en rasende Kamp om hver Plet paa dette Træ. Broder mod Broder, Fader mod Søn kjæmper de i vanvittig Nædsel for at komme op, for at beholde sin Plads. De støder hverandre ned i Dybet, de hænger sig i hverandres Ben for dog endnu en Stund at holde Hovedet over Vandet. Dette omtrent er Kampen for Tilværelsen blevet nu; den stærkeste, den dygtigste, den livligste, han raar og støder i Livets Kapløb de andre i Afgrunden. Det er "the survival of the fittest" som Darwin udtrykker det. Og derfor, siden Paradiset er lukket, siden Gulbalderen er borte, og siden denne fortvivlede Kampens Tilstand ikke er nødvendig og naturlig for Menneskene, derfor har de gamle Profeter og Digtere, drevne af Menneskenaturens naturlige Trang til Glæde og Brodersamfund, lyst over Livet med Haabets Fakkelt og spaaet om en Tid, da Paradiset igjen skal oplukkes, da Gulbalderen igjen skal komme, da Slidet for Brød, og Hædet og Kampen, som følger med det, skal stilne, og Mennesket atter leve som i Edens Have med Livet som en Leg omkring sig. De, som ikke havde den stærke Tro paa Menneskeracen's egen Kraft til at afstedkomme denne Forvandling, satte denne Herlighedstilstand hinsides, paa den nye Jord, der skulde dukke op af Verdensbranden, luttret som skinnende Guld fra al Uretfærdighedens Slagg, og der skulde Guder og Mennesker atter bo tilhobe og finde i Græsset de gylndne Briller, hvormed de legte i Tidens Morgen. Saaledes drømte f. Eks. bore gamle hedenste Forfædre. Og de havde ogsaa Sagn om forskjellige Ormedræberer, som skulde vise sig paa Jorden for at indlede og spaa om denne Guldkommenhedstilstand. Men stærkest tog denne Tanke Hold hos Zoderne, som med sin stærke Tro paa Guds Almagt og Kjærlighed og Forbindelse med Mennesket, talte om Messias, som skulde komme sendt af Gud for at indlede denne Kjærlighedstilstand paa Jorden. Saa siger Profeten Esaias om denne Messias: "Og han skal dømme de Ringe med Retfærdighed og stifte Ret med Retfærdighed for de Sagtmodige paa Jorden, og han skal slaa Jorden med sin Munds Kis, og med sine Væbers Naade skal han dræbe den Ugudelige. Og Retfærd skal være hans Væders Belte og Trofasthed hans Hofers Belte. Og Ulven skal holde sig til Lammet, og Parderen ligge hos Kuddet, og Kalven og den unge Løve og Gjødsalven skulle være tilhobe, og en liden Dreng skal drive dem. Og Koen og Bjørnen skulle græse sammen, deres Unger skulle ligge hos hverandre, og Løven skal cede Straa som Oksen. Og det diende Barn skal lege ved Otterslangens Hul, og over Basilisfens Hul skal det afvante Barn udrække sin Haand. De skulle

ikke gjøre ondt og ikke ødelægge paa hele mit hellige Bjerg; thi fuld er Jorden af Herrens Kundskab som Vandet, der dækker Havets Bund"; (Esaia 11, 4—9). Læg Mærke til at Profeten mener, at det som skal frembringe denne Forandring, er Herrens Kundskab, altsaa Kundskab til Guds Love i Naturens og Mændens Rige — ikke nogen Blodforsoning eller Dogmedyrkelse. Og det samme klinger igjen hos andre jødiske Profeter. Saa siger Hosea: "Og jeg (Herren) vil slutte for dem en Pagt paa den Dag (naar de nemlig ombender sig og giver Gud sit Hjerte) med Markens Dyr og med Himmelenes Fugle og med Jordens Arnb: og Bue og Sværd og Krig vil jeg sønderbryde af Landet og lade dem bo tryggeligen. Og jeg vil troløve mig med dig til evig Tid, og jeg vil troløve mig med dig i Retfærdighed og Ret, i Miskundhed og Barmhertighed. Og jeg vil troløve mig med dig i Trofasthed, og du skal kjende Herren. (Hosea 2, 18—20).

Siger Profeten Ezechiel: "Og jeg vil gjøre med dem en Fredspagt og lade onde Dage ophøre af Landet, og de skulle bo i Orkenen tryggeligen og sove i Skovene. Og jeg vil gjøre dem og de Steder, som er trint omkring min Høi til en Velsignelse, og jeg vil lade Regnen nedfare i sin Tid, de skulle faa Velsignelses-Regne. Og Træerne paa Marken skulle give sin Frugt, og Jorden skal give sin Grøde, og de skulle være i deres Land tryggeligen; og de skulle fornemme, at jeg er Herren, naar jeg bryder deres Aags Bomme og redder dem af deres Haand, som lod sig tjene af dem. Og de skulle ikke ydermere være Hædninger til Rov, og intet vildt Dyr paa Jorden skal æde dem; men de skulle bo tryggeligen, og der skal Ingen forfærde dem. Og jeg vil opreise dem en Plantelse til et Navn, og de skulle ikke ydermere borttages af Hunger i Landet og ei bære ydermere Hædningernes Forsmædelse. Og de skulle fornemme, at jeg Herren deres Gud er med dem, og at de er mit Folk, Israels Hus, siger den Herre Herre. Og I mine Haar, min Hodes Haar, I ere Mennesker, men jeg er Eders Gud" siger den Herre, Herre". (Ezek. 34, 25—31). Men denne Fredens Tid, da Ulven leger med Lammet, den er endnu langt borte. Men det gjælder at tro paa den, at se den, som en skinnende Haabets Stjerne i det Fjerne, at lade sig begeistre af dette Haab til trofast Arbeide for, at denne Guldbalder skal komme. Det nytter lidet og det gavner Verden lidet, som mange af de dannede unge Mennesker gjør det den Dag i Dag, at prædike hvad de kalder Pessimismens Evangelium, at Lidelse er Verdens Lod, og det kan nu ikke en Gang blive anderledes, det er bedst at søge at finde sig tilrette i det, som det er. Og saa fraadser de formelig i at udmale Uretfærdigheden og Voldsherredømmet og Sulten og Fatigdommen, som nu ikke kan blive anderledes. Jo det kan ændres. Vi ser, hvorledes der har været Forandringer gennem Tiderne til det bedre. Det er til lidet Gavn for Verden at forsøge at dræbe Haabet og lamme Energien hos Folk. Nei op til Arbeide, arbeid, læg din lille Sten eller bær din Smule Kalk til Bygningen, der skal blive et Fredens og Frihedens Hjem for Menneskeheden, og naar de mange Millioner er vakte til at gjøre det samme, saa vil Templet en Gang staa

der, og Menneskeheden selv er bleven den Guds Udsendte, Messias, eller som Bergeland synger:

Over sin Tronhimmel i egen Bælte har,
Over i eget Hjerte har Altar og Offerkar,
Drot er hver for Jorden, Prest er hver for Gud.

Men endnu er ikke Vælgens og Frihedens Tid kommen. Istedetfor at bruge de Frihedens Kræfter, som Gud har nedlagt i Menneskeracen, til at hjælpe og fremme hverandres Lykke, saa har Menneskene brugt disse Valgets Kræfter til at hade og misunde hverandre, til at trampe hverandre ned for selv at komme op. Broderskjerlighedens Mand er forvandlet til Selvtjærlighedens Mand, Lysten til at dele med hverandre er vejet for Lysten til at flore til sig; Trangen til at lege eller nyde Livet sorgløst er bleven til et anspændt Jagt efter at hobe op Penge, flere og flere, uden Grænse; Guldalderen er i Sandhed bleven afløst af Jernalderen, Paradishaven af den vanvittige, rædselsfulde Kamp rundt Syndflodens Træ. Kristendommen, som skulde være Broderskabets Talsmand paa Jorden, har svigtet sin Opgave, er i mange Tilfælde bleven en Religion for de Rige og Fornemme og har i alle Fald saa ofte strøget Ordet Lighed ud af sit Program. Den har gjort sig til Talsmand for Bagstræberiet istedetfor Fremstridtet, har lukket sig inde i Kirken med Vønner og Dogmer istedetfor at gaa ud i Livets haarde Virkelighed med Hjælp og Trøst og praktisk Arbejde. Jeg har ikke seet et mere slaagende og malende Billede af dette end det, som stod omtalt i New Yorker Aviser nylig. Der har en medlidende og god Mand, Mr. Kenner, forsøgt at holde et frit Spiseværelse for den Mængde Arbejdsløse, hvor de kunde faa Frokost og Aften, og de stod i lange Rader der og ventede timevis for at deres Tur skulde komme. Han holdt det fra December og ind i Februar, da maatte han slutte, da han ikke havde flere Penge. Det kostede ham 60 Daler Dagen, og han uddelte 2500 Maaltider hver Dag; men han var alene om det, hverken Barmhjertighedsforeninger eller Kirkerne vilde støtte ham. Der laa en Kirke straas overfor Spiseværelset, men den gav ikke de forsultne saa meget som en Kop koldt Vand. "En af Diakonerne sagde, at vi gjorde en god Handling, og dersom vi vilde sende Mændene over til Kirken, kunde de muligvis ogsaa blive ombvendte". Ja se det er det Kirken stræber med, at saa dem ombvendte, det vil sige at saa dem til at tro paa visse Læresætninger og færdomme dem, som ikke har disse Læresætninger, som om det skal hjælpe noget for en sulten Mave. At ikke Kirken kan se, at det er skjærende Haan at tale til en Mand om Guds Kjærlighed, som altid vil sende det daglige Brød til dem som bede, og om Broders- og Søsterskabet paa Jorden, naar denne Mand staar der med Tarmene strigende af Sult og blir tilstøttet med Skarn af Vognhjulet fra den Riges Ekvipage, der han strunt kjører til Selstøb med livreflædt Tjener paa Buxen. At ikke Kirken kan se, at Kristendom i dette Tilfælde er at give alle disse Sultne Mad, at holde det Spiseværelse aabent freindeles, og saa gjemme Dogmerne til fiden, naar Folk er mætte og har Arbejde; da kan de diskutere dem. Jeg ved

ikke af noget mere skjærende Billede paa, hvorledes Tilbærelsen nu er forvandlet fra en Væg til en Rømp end det, som denne Mr. Kæmper videre fortæller. Han siger: "det var et Syn, som en Mand aldrig glemmer — denne Række, sommetider bestaaende af et tusinde Mænd, som ventede i Kulde og Regn paa, at Bærelset skulde aabnes. Lørdag Aften, da vi lukkede Døren, var der hele Kompagnier af sultne, daarligt klædte Mænd, som stod rundt om paa Washington Square, og den kolde Regn fælede ned i Strømme over dem. De havde intet Sted at sove og intet at spise. Ikke hundrede Alen fra vort udtømte Spisebærelse holdtes et Selskab i det Palads, som vender mod Washington Square — det Kvarters, hvor Folk bor, hvis Rigdom siges at overgaa 75 Millioner Dollars. I det Selskab fremmødte Hertuger, Lorder, Grever og andre med høje fremmede Titler og — den Liste af amerikanske Navne, som stod i Søndagsaviserne, viser, at det var en Udstilling af Pragt og Diamanter af den elegante Verden — Floden af de titusinde. Værtinden selv bar om sin Hals, siges der, Halsbaand af Diamanter til en Værdi af en Fjerdedel Million Dollars. For hele Uger vil de moderne Aviser beskrive det brillante Syn, som Paladsets Indre frembød og offre hele Spalter paa Damernes Dragter. Selskabet siges at have kostet 20,000 Dollars. Rækker af Bøge stod opstillede i alle Gaderne rundt om, livreflædte Tjenere løb Grinde ud og ind, og velnærede Kust, klædte i hvide Gummikapper, sad paa Kuffesæderne. Man tænke sig blot, at Prisen paa en enkelt Vogn vilde være tilstrækkelig til at holde vort Spisebærelse gaaende for en hel Maaned. I Paladset var Varme, Musik, Vin, Guld, Diamanter, eventyrlig Elegance og Lüksus. Udenfor i Regnet, saa nær at Musikken naaede deres Øren og den straalende Strøm af Lys fra Vinduerne lyfte udover dem, stod Mængden af haabløse, skjælvende, hungrende Menneſker, skuffede over ikke at faa den Smule Brød og Suppe, som de havde haabet paa. Saa man nogenſinde en mere skjærende Modſætning mellem de Riges Lüksus og de Fattiges forfærdelige Glendighed?"

Eller gaa op i disse halvbraadne Voghuse i New York, hvor Fattigdommen, der dog ønsket at være hårdelig, stuber sig sammen. Se paa Skeletter af Kvinder, som sidder der i steghede Rum, for de maa have Stryg- og Bersejern altid varme, i en Luft, der kunde dræbe et Menneſke, en Blanding af Kloakgas og Madlevninger og Smuds; thi de har ikke Tid til at skure og vaske, og saa arbejde 14—16 Timer Dagen for at faa den BidMad, der varer for den Dag, men heller ikke mere.

Al Venner! dette er ikke Guldsalderen, det er ikke Forjættelserne om det tusindaarige Rige, det er ikke den sorgløse Paradisleg, som var Menneſkenes Bestemmelse, men det er Rampen, Slidet, og desværre ofte det frugtesløse Stræb, indtil Legemet synker livløst ned i Døden.

Hvad er da Marsagen til denne Rømp og Glendighed? Skal vi skyldes paa en dårlig Verdensordening, eller at Gud har faa „laget“ det? Nei, det er vi Menneſker, som er Skylden, vi ligger i de fleste Tilfælde vor egen Skjæbne.

Gud griber ikke ind umiddelbart med Mirakler i nogens Livsbane, han bruger kun Mennesker til Redskaber for at frelse Mennesker, og det spørges derfor kun, om vi vil lade os bruge af Gud, om vi vil agte paa hans Love, give efter for hans Aand, lade Broderkjerlighedens Ild opflamme os til at kjæmpe mod Uretten. Vi har dyrket vor egen Daarskab istedetfor at følge de ædle Instinkter, som var nedlagte i os. I det norske Folkeeventyr "Lurvehætte" er der et vakkert lidet Billede, jeg igjen vil minde om. Prinsessen sidder i Tønet og leger med et Guldæble; da kommer en liden fillet Pige og sætter sig bent over, og de triller Gblet til hverandre og morer sig kosteligt ved Legen, og Prinsessen er henrykt over at have faaet en Vegeføster. Saa banker det paa Vinduet, det er Dronningen, som har seet dette og raaber Prinsessen ind; men Fattigungen følger med, og de kommer Haand i Haand ind i Paladset disse To. „Det passer sig ikke for dig, som er Prinsesse at lege med en fillet Unge" — saaledes lyder Dronningens Ord, og dermed er Fortryllelsen brudt, den lille Prinsesse har pludselig faaet æde af Kundskabens Træ, og hun seer, at hun ikke er bare Menneſte, men hun er Prinsesse, som skal dyrke sin egen Daarskab; thi saa vil Menneskene det. Her igjen skulde Barnet være vor Væremester. Det ser ikke paa Alær, det spør ikke efter Stand, det er Menneſte, som møder Menneſte i Barnelegen, det er Broder og Søsterskabets ædle Instinkt, som ubevidst kommer til Orde. Men istedetfor at værne om og dyrke og udvikle dette Instinkt til Fuldkommenhed som Menneſkets dyreste Gie, saa har Menneskene valgt det modsatte. De har søgt at ødelægge Broderfølelsen saameget som muligt, de har skabt Standsforskjel, deſt Menneskene i Lag og i Kaster, gjort nogle til Herrer andre til Trælle, de har skabt Keisere og Konger og Adelsmænd og Lorder og Grever, og hvad alt det andet Skrab hedder, istedetfor at alle skulle være Borgere og Kammerater. Ja de er gaaet endnu videre; de har blandet Gud ind i Sagen. De har fundet paa, at nogle af disse selvvalgte Herſkere skulde være udnævnte af Gud selv, være Herſkere af Guds Raade, mens de har gjort en Del Mennesker, baade hvide og sorte til Livegne uden Ret for Loven. Til den Yderlighed har Ulligheden ført Menneskene. Og efterſom den Ene er bleven rigere og mægtigere end den anden, har han benyttet sin Stilling til at trampe de andre under sig, til at afgjærde for sig og sine, til at betragte sine Menneſtebrodre som Fiender, og der hvor Fødselsadelen er affkaffet, har Pengeadelen traadt istedet, og istedetfor de kooperative Brødre og Søstre er traadt Millionæren paa den ene Side og Fattigmanden paa den anden Side med hundreder af Afstygninger midt imellem.

Hvorledes kan nu denne Nød afhjælpes? hvorledes kan Menneſkets Arbejds-
liv forvandles til et tilfreds Paradisliv, hvor Arbejdet er en Forfriskelse istedetfor et Hjelſelid? Ene og alene ved at følge Barnets Anviſning at betragte hverandre som Kammerater og Venner i Livets fælles Veg, ved at arbejde for at Broderkjerlighedens Aand og det fælles Anſvar kommer op i vore Børn, saa at denne nye Kjerlighedens Aand kan blive mægtig nok til at sprænge Fordomme

og hæmmende Institutioner. Og saa, indtil denne eneste redningsmæthode er bleven gennemført, arbejde for Samfundsformer, der saa meget som muligt kan indskrænke Klovjerrigheden og bryde Uretfærdigheden og gjøre Vilkaarene ligere. At om denne By istedelfor sine fyrstelige Paladser og smaa Rønner kunde have jevne, simple, gode Huse, hvor der boede en lykkelig, glad Borgerbefolkning, der alle havde nok ved 8 Timers Arbeide, hvor Ungen sultede og frøs og var tvungen til at ydmyge sig til at tigge om Hjælp, hvor Arbeidet ikke var Overanstrengelse og Hælselid, men en sund Opøvelse af Musklerne en frisk Øvelse af Aanden, hvor der var Tid til Hvile, til Alandsnydelse, til Jorndielsjer med hverandre og Leilighed til dette, hvor Ungen behøvede at grue for sin gamle Alder men havde lagt tilside nok til et sorgfrit Udkomme! Ja da skulde Byen ikke have den Tilstrækning for Rejsende kanste, ikke prale med sin glimrende Velstand, men den skulde have virkeliggjort i Sandhed det, at Livet bør være, trods sit alvorlige sunde Arbeide, som en glad Leg og ikke som en fortvivlet Kamp.

Jeg vil gjøre Eder til Mennekesfiskere.

(Sextende Søndag efter Trinitatis.)

Lest: Math. 4, 18.

Efter som vi har hørt af vor oplæste Lest, var dette det Udtryk, hvormed Jesus kaldte sine første Disciple, at han skulde gjøre dem til Mennekesfiskere. Dette Udtryk laa nær for ham at bruge, da Peter og Andreas virkelig var Fiskere og netop sad med sine Garn, da Jesus tiltalte dem. Men under dette tilsyneladende spøgende Udtryk gjemmer sig det dybeste, helligste Alvor. Det er ikke alene Peter og Andreas, men hver eneste En, der vil være Jesu Discipel, som gennem disse Ord modtager sin Indvielse til sit Kristentald, modtager som sin Pligt det at at fiske Mennekes. Dette er et Ord, som burde lyde til hver Prædikanter og fra hver Prædikanter igjen til hver af Menigheden, som mener det alvorligt: „følger efter mig, og jeg vil gjøre Eder til Mennekesfiskere.“ Jesus var selv en Mennekesfisker, derfor var han kommen til Verden, og derfor kan han og hjælpe andre til at blive det. Vi, som vil være Jesu Følgesvende, skal ogsaa være Mennekesfiskere, og derfor skal vi ogsaa hjælpe andre til at blive det. Det er det, jeg er kommen her til Amerika for „at fiske Mennekes“ og det er det, jeg vil saa Eder til at hjælpe mig med. Hvad vil det da sige, at fiske Mennekes? Det vil sige, for at fortsætte Billedet, at drage dem i sine Garn, med andre Ord, at vinde dem for sine Ideer. Har vi saaet noget rigtig kjært, saaledes at det helt gennemtrænger os, saa er det os jo magtpaaliggende at saa andre til at gaa ind paa de samme Ideer og hjælpe os til at udbrede dem. Vi ser nok af

dem, der fiske Mennesker for det Onde, nok af dem, der lokker dem til Brændevinsjapperne og til anden Rangel, der vil ødelægge baade deres Sjæl og Legeme; nok af dem der lokker dem ind i Aneb og Bedrageri, for at vise dem den saakaldte korteste Vei til at tjene Penge. Var de Kristne halvt saa ivrige efter at fiske Mennesker for det Gode, som de Letsindige er det for at fiske Mennesker for det Onde, saa stod det ikke paa, saa saa det bedre ud i Landene end nu. Men Sagen er, at der er falden en vis, blid Svøn over Kristenheden, fordi den saa ofte har ladet Livet passere sig forbi, som det bedst kunde, og blot lagt Bægten paa at skjærpe Læren til den størst mulige Fínhed; fordi den har glemt at pløie sig selv ned i Livet, fordi den har glemt Jesu Ord om at være Menneskefiskere. Kristendommen er ikke længer Pulsflaget i vort Liv, gennemildner os ikke længer som den bærende Kraft i hele vort Væsen, ellers vilde den træde mere frem end den gjør i vort daglige Liv, ellers vilde den gjøre os mere ivrige efter at samle Folk til dens Fane. Det eneste, som nu synes at sætte Kristenheden i Fyr og Flamme, er Kampen om Dogmer, om Naadevalget paa den ene Maade eller Naadevalget paa den anden Maade, og da gjælder det ikke at fiske Mennesker, men at bides og flores. Var det saaledes Apostlerne opfyldte sit Kald som Menneskefiskere? Nei, de var saa opfyldte af Jesu Ord og af Jesu hellige Liv, saa gennemglødede af hans Aand, at de gik ud mellem Jøder og Hedninger og prædikede hans Evangelium om, at Gud er vor Fader, at han følger og drager os med sin Kjærlighed, at han tilgiver og hjælper hver den, som af Hjertet angreder sin Synd og vil komme tilbage til ham, at hans Udsending paa Jorden, Jesus Kristus, korsfæstet for Sandhedens Skyld og gjenreist fra de Døde, har vist os Veien, vi skal gaa, saa vi har nu mandigt at gaa i hans Fodspor, som hans trofaste Følgesvende, til vort himmelske Hjem, hvorfra vi stammer. De forkyndte dette glade Budskab om Menneskehedens Seier i Kristo Jesu med Pintsefestens Jld i sine Hjerter og paa sin Tunge, de forlod alt, kastede alt tilside for at blive Menneskefiskere, drage Sjæle til Jesu Rige paa Jorden. De traadte op imod sit eget Folks Foragt og Had, som hudstrøg dem, fængslede dem og forfulgte dem; de traadte op imod Hedningernes overlegne verdslige Visdom, de traadte op mod Magthavernes Tyranni med sin Prædiken om det fælles Broderskab, de traadte op mod Hedningelivets glimrende Raaddenhed, besjælede af, begejstrede for denne ene Tante, at fiske Mennesker til Jesu Kristi Rige. Og de første Kristne, som var saa ulykkelige eller lyttelige at leve under Forsølgelsens Jldbåd, de fortsatte paa den samme Bane. Den fælles Forsølgelse drev dem til at trykke sig tæt sammen og styrkes af Broderskabet; Jesu, Kristendommens Aand, drev dem til glade at stige paa Baalet eller lægge Hovedet under Øksen eller kastes for vilde Dyr. Dette varede desværre ikke alt saa længe. Da Kirken vel havde faaet Fred og Magt, saa sovne de den enten ind eller begyndte at slaas om Dogmer, og snart havde man det forfærdelige Syn, at se dem, der var kaldte til at være Menneskefiskere for Guds Rige, lægge Snarer for hverandre, bagtale hverandre, myrde hverandre om theologiske

Snurrepiberier. Fra Farisæerne og de Skriftflogte kjendte Jesus den lærde Theologies Farer, derfor ganske valgte han sine Disciple ud af den ulærde Masse, mellem Fiskere og Toldere. De havde mere naturlig Friskhed og Kraft, de var mere modtagelige for Aandens Begeistring, de var mere stikkede til at give sig fuldt hen. Og Jesus viste ved dette sit Valg af de første Mennekesfiskere, at hans Lære ikke var lærde theologiske Systemer, men letfattelige Sandheder, der dog ikke var saa lette at gennemføre, fordi de fordrøde en Gjennemsyrelse af hele Livet af hans Aand. Han viste ved dette Valg, at Hovedbægten for ham laa paa et sundt, menneskeligt Liv i Guds Ansigt's Lys, viende sig selv til hans Tjeneste, bedende altid om hans Naade til at blive ham trofast. Og derfor har J. Mænd og Kvinder af denne Forsamling, ingen Undskyldning i det Svar: vi er ikke Theologer, det er ikke os Jesus kalder til Mennekesfiskere — jo det er Jer, det er hver Mand, hver Kvinde, hvert ungt Menneke, hvert Barn han siger dette til: „følg mig og jeg vil gjøre Eder til Mennekesfiskere.“

Men hvormed skal vi fiske? vil J spørge; Simpelthen med det, at være Kristne, at følge Jesus, at være saa fyldte af Kristendommens Tanker og elske dem saaledes, at J taler om dem, lever efter dem og lærer Eder's Børn op til det samme. Ved at være fromme og brave Menneker fisker J andre til ogsaa at være det. Det var de Kristnes stille, hjærliche Liv i indbyrdes Broderskab som gjorde et saa dybt Indtryk paa Hedningerne, at de udbrød: „se, hvor de elske hverandre!“ det var deres Liv mere end deres Lære, der drog Hedningerne over til deres Leir. Vi ved jo allesammen, hvad Indsyldelse et retskaffent, opoffrende Liv øver. Ser vi en Mand eller Kvinde, hvem Mildhed og Mennekeskjærlichehed lyser ud af sinene, som altid er god, og som lever for at hjælpe andre, — vi maa beundre, vi maa elske slikt et Menneke — ikke sandt? Vi maa ønske, vi kunde være lig ham eller hende, — vi spørger ikke først om det Menneke er renlærigt eller ei. Der er intet saa skabt til at fiske Menneker ved, som et stille, bramfrit, hæderligt Liv. Du kan holde lange og udmærkede Taler, du kan komme med de mest overbevisende og rørende Prædikener — svarer dit Liv ikke til dine Ord, saa har de ingen Vægt, — ja de nedbryder mere end de opbygger. Jeg ved om somme Præster i det gamle Land, der kunde tale med grædende Taarer paa Prækestolen mod Druktenfab, og saa kunde de selv drikke sig fulde i deres egne eller Bonernes Lag. Se, slikt gjør ikke godt, det lærer Menigheden op i at betragte Guds Ord som noget, de skal høre paa om Søndagen, ligesom de lytter paa en Virekasjemelodi, men som de forresten ikke har noget at gjøre med i Livet.

„Følg mig, og jeg vil gjøre Eder til Mennekesfiskere!“ sagde Jesus. Altsaa ved at følge ham, lærer vi Kunsten rettelig at blive Mennekesfiskere.

Og hvorledes levede da han? Ja, skulde vi rettelig udmale, hvorledes Jesus levede, vilde det tage mange Timer. J Dag vil jeg nøie mig med at paaapege Hovedpunkterne, hvori Styrken af hans Liv laa, og hvori derfor ogsaa Styrken af vort Liv skal ligge.

1) Jesus følte sig som en Part af Gud, om jeg saa maa udtrykke mig. Han vidste, at Mennesket stammer fra Himlen og skal vende tilbage dertil. Han vidste, at Mennesket stadig har at drage Næring af dette himmelske Kildespring,

Gud selv, for omsider at blive ham lig og opnaa Samfundet med ham, som er Saligheden. Derfor finde vi ham altid levende som i dagligt Samkvem med sin Fader. Han peger tilbage paa sin Fader, hver Gang han gjør en Gjerning, som vækker Maaens Forbauelse. „Min Fader, som bor i mig, gjør dette“ — han er ængstelig for ikke at afvise al Gæ fra sig selv og give den til sin Fader. Han tyr til sin Fader, hver Gang han er i Anfægtelse, og henter fra Bønnen til ham ny Næring og Styrke for sit aandelige Liv, han giver sin Fader Gæren for sine traftige Gjæringer, det er i Enheden med ham, hans Hemmelighed ligger, og derfor viser han og Disciplene, hvorledes de kan blive Et med ham. Gud maa have jisset os til sig, da kan vi igjen jisse andre til ham. Vi skal leve som hans tillidsfulde Børn, lægge vor Sag og vort Liv i hans Haand, søge hen til ham og bede om Lys, om Raad, om Styrke til at være hans trofaste Tjenere og leve et hjærtligt Liv her paa Jorden. Vi skal ihukomme vort herlige Udspring, at vi er komne fra Gud og skal vende tilbage til ham, at vi er Guds Sønner og Døttre, som Jesus var det, og derfor skamme os ved at tilføje hans Villeden i Druffenskab og Udsavvelser. Vi skal betragte os som Ved af den store Stabningskjæde og ikke hovmodigt se ned paa eller træde under Fødder noget Kryb, det være af Mennesker eller Dyr.

Ja, vi skal som vor store Broder, Jesus, nedlægge vore Tanker og vore Gjæringer som et Doffer paa Gud Herrens Altet og saa det velsignede tilbage til hans Gæ. Da lever vi et Liv, lytteligt midt i Sorgen, triumferende midt under Magtesløsheden og Sygesengens Modløshed, fordi vi er i Pagt med den stærkere og følger os holdte ved hans Arm.

2) Og Jesus viste denne Forbindelse med sin ophøiede Fader først deri, at han altid var i a n d, altid var sig selv. Der fandtes ikke Hyklert og Menneskefrugt i ham. Han fordulgte ikke hvem han var, og hvorfra han hentede sin Kraft. Han slog ikke af en Døddel paa, hvad han ansaa for Sandhed. Han lod sig ikke skræmme af K o n g e n, men kaldte ham endog en Ræv (Luk. 13, 32.); han lod sig ikke skræmme af F a r i s æ e r n e og de Striftkloge, men blottede skaanseløst deres Hyklert og aandløse Bogstavtrældom; — han lod sig ikke skræmme af R o m e r n e, men stod frimodig foran Pilatus, som foran Kaisar; han lod sig ikke skræmme af P e n g e m a g t e n og Forretningsmændene, men drev ud af Templet dem, som handlede og vekslede Penge og raabte Ve over de Rige; han lod sig ikke skræmme af F o l k e t, der vilde gjøre ham til Konge, men gik villig sin Golgatagang, da de havde byttet den tilbudte Kongekrone med Stene og Forbandelsesraab. Han var trofast mod sig selv og Sandheden ind i Døden, derfor fik han ogsaa Livsens Krone.

Lader vi os skræmme, Venner? Har vi altid Mod til at være os selv og staa ved vore Meninger? Har vi ikke de tusinde Hensyn, der binder os paa

Hænder og Fodder og gjør os feige, saa vi ikke tør være os selv? Bladene maa holde sig til Vens med Abonnenterne, og Abonnenterne hører til Kirkesolket, derfor maa vi ikke støde dem paa Albuen ved at vise os frisindede. Handelsmanden maa holde sig til Vens med sine Kunder og holde sig til Majoritetens Samfund, ellers mister han sin Sogning. Arbeideren maa spørge efter sin Arbejdsherres politiske Stilling, ellers kan han risikere at blive afstediget. Spørges man om sine Meninger, slaar man Bugt paa sig selv og tør ikke være ved, hvor man staar, man glider unda. Man blir ofte i sine Udtalelser en Forræder mod de Anstuelser, som man i Grunden elsker og hylder, fordi man ved, at disse Anstuelser er i Mindretallet. Det er bra nok at være klog og ikke blotte sig selv eller sin Sag i Utide eller udsætte den for unødigt Fare ved at ægge sine Modstandere uden Grund; men det er skundom, det gjælder at tage Parti, netop for at fremme den Sag, man elsker, og da gjælder det, ikke at være feig, men være helt sig selv, ikke at søge bort i Umandhedernes eller Undskyldningernes Bagtrok, men frit ud sige: her er Manden! ligesom Jesus den Gang i Getsemane, da de kom med Blus og Brande for at gribe ham, rolig traadte ud mellem dem og sagde: „er det Kristus I lede efter? her er han.“ Man kan tilskyndelende vinde verdslige Fordele ved at bære Kappen paa begge Skuldre, ved at være usand og feig; men man taber mere end man vinder. Man taber Agtelsen for sig selv, paa samme Tid som man taber andres Agtelse. Man stammer sig over sig selv, man minster aandeligt, man har lettere og lettere for at gaa nedover istedetfor opover. Den som vover at være helt sig selv, uden at spørge efter verdslige Fordele, han gror fastere i Manden, blir mandigere og kan løfte sit Hoved stolt og frit mellem sine Medmennesker. Han har Fred i sin Samvittighed og Fred med Gud. Jeg har kjendt Enkelte, som ved Fordølgelse havde kunnet opnaa Poster, der vilde ladet dem leve fri for Næringsforg, men som har valgt det at vedblive at være en fattig, men fri Mand, der vælger efter sin Overbevisning; jeg har kjendt dem, som i det religiøse har bovet at opponere mod det bestaaende, at erklære aabent og ærligt, at de ikke længer troede den lutheriske Dogmatik, som har tænkt og læst paa egen Haand. De har valgt den ensomme Stilling, at staa som et underligt farligt Dyr mellem sine Omgivelser, gloet paa med Hovedryksten af de andre; de har valgt at blive sendt til Helvede hver Søndag fra Prækestolen og Amen lagt til af de andre Uvidende. Men saa har de til Gjengjæld den stolte Bevidsthed, at have været trofast mod Sandheden, den glade Tølelse af, at være aandeligt fri. Saa har de for denne Vidselse kjøbt sig Retten til at kunne sige sin Mening aabent og djærvt om alle Ting og dermed vaft sine Medborgeres Tillid og hemmelige Beundring, kjøbt sig Retten til at være en dygtig Menneskefjender.

Der hersker mellem os Skandinaver en forfærdelig Feighed, naar det gjælder det religiøse. Hvor mange er det vel, som af Hjertet hører med til det ortodokse Samfund her? Kunde jeg gaa med Sandhedens Lygt og lyse ned i Hjertene rundt om, hvor mange hemmelige Døvl vilde jeg ikke opdage,

hvor mange hemmelige Protester og Tilstaaelser vilde jeg ikke se lysrædde gjemme sig i Krogene? Jeg forlanger ikke, at alle skal være enige med mig, men jeg tror, naar det kommer til Stykket, at en god Del er mere enige end de ved om eller vil tilstaa for sig og andre. Jeg har al Respekt for dem, der slutter sig til hvilket som helst af de kristne Samfund, naar de gjør det af Hjertet, fordi de virkelig staar der; men jeg foragter dem, der blot som viljelsøe Sauder gaar efter den Bjælde, som sfrangler foran. Det gjælder at være der, hvor man med Sandhed hører hjemme og være der helt og være stolt af at være der; men Hytleri og Feighed minke en Mand. En, der ikke er helt sig selv, helt sand, duer ikke til Menneskesister, thi han kan ikke tale med Overbevisningens Magt.

3) En anden Ting, der udgjorde Hovedstyrken i Jesu Karakter ved Siden af hans ubegrænsede Tro paa Gud Fader, ved Siden af hans deraf flydende Sandhedsmod, var hans Kjærlighed og Taalmodighed. Synet af ham, omringet af Syge af alle Slags, som de kommer slæbende med allestedssfra, og han læggende Hænderne paa dem, helbredende dem, velsignende dem, indtil han er nær ved at synke af Udmattelse, hans ømme Omsorg for de Fattige og Forstuede, — Synet af ham, hvorledes han taalmodig bærer over med Mængdens og Disciplenes Misforstand og taabelige Spørgsmaal og altid med den samme blide Stilfærdighed, den samme taalmodige Gjentagelse, det samme kjærlige Hjerte, der kun banker for en Ting — Menneskehedens Vel —, det Syn maatte vel kunne fiske Mennesker, om noget kunde det. I ham lærer vi ret at kjende, hvilken Kraft taalmodig Kjærlighed er. Imellem de Smaa historier, som Moody bruger at fortælle, er der én om en Gut i en Søndagsstole, som ingen af Lærerne kunde vinde Bugt med. Han bandte og brugte raa Snak, og tre Lærere blev nødt til at gaa, da Bestyreren ikke vilde sende Gutten bort. Til sidst fik en kvindelig Lærer stalle med ham. Han holdt sig stiftelig nogle Gange, men saa en Dag spyttede han hende i Ansigtet i Stedet for at svare. Hun tog rolig sit Lommepørklæde, tørrede Ansigtet og sagde ingenting. Ved Slutningen af Timen sagde hun: „Johnny, vil du følge hjem med mig i Dag?“ „Nei, jeg vil ikke gaa med dig paa Gaden.“ „Skal jeg da faa Lov at følge dig hjem?“ „Nei, jeg vil ikke, de skal se mig og dig sammen paa Gaden.“ Lærerinden stod lidt fortvilet. Saa sagde hun: „Om du vilde komme hjem til mig Onsdag vil der være en Pakke der til dig.“

Vel, da den onde Rid var gaaet af Gutten, blev Nysgjerrigheden for stærk, og han gik. Pakken blev leveret uden nogen Vebredelse og Formaning, og der laa da en ny, pen Klædning og følgende Seddel: „Kjære Johnny, ligesiden du har været i min Klasse, har jeg bedet for dig hver Morgen og Aften, at du maa bli en bra Gut, og jeg haaber, du vil være i min Klasse. Du maa ikke gaa ifra mig.“ Dette blev for stærkt for Gutten. Han begyndte at græde, bad om Forladelse og var siden den Dag den flinkeste og medgjørligste i Klassen. At, Venner! den seige Taalmodighed, som ikke svarer Slag med Slag igjen, Fornærmelser med Fornærmelser igjen, men viser det samme kjærlige Ansigt, fordi

Hjertet er fyldt af Kjærlighed til de andre mere end til sig selv — lad os bede om den, og vi skal i den besidde det bedste Værn til at fange Mennesker for Guds Rige.

Venner, jeg vil vende tilbage til, hvad jeg begyndte med: jeg ønsker selv at kunne være en Menneskefjender, og jeg ønsker at kunne gøre Eder til det. Jeg ønsker, at saa Eder saa besjælede af mine Ideer, at I kommer at elske dem, og fordi I elsker dem, vinde andre Mennesker for dem. Jeg vil saa Eder til at se, at det er værdt at kæmpe og arbejde for dette, at skaffe Mennesker Samvittighedsfrihed og Tankefrihed og Troesfrihed, at det er værdt at kæmpe for, at bryde de Lænker, hvormed Theologernes Uforstand har bundet Kristendommen, og atter, som Maria, sidde ved den store Nasaræers Fødder og lytte til hans simple men ophøiede og livsalige Ord og lære igjen at elske Gud af vort ganske Hjerte og vor Næste som os selv. I skal ikke, naar I slutter Eder til de Anskuelse, jeg forfægter, være lige glad med Eders Børn, lige glad med andre. Hvis I af Hjertet elsker den saakaldte liberale Kristendom og ikke skræmmes bort af dens Alvor, da bør I ikke sende Eders Børn til andre Sektens Søndagsskoler, hvor Børnene læres op i at afstø og fordømme det, som deres Forældre tror er sandt og har givet sit Hjerte. Det virker ikke godt paa Børnene, at de oplæres i at tro som en religiøs Pligt, at de har at sende sin Far og sin Mor til Helvede for at brænde evigt paa Grund af deres saakaldte „Bantro“. Den Ligeegyldighed, som der er mellem norske Forældre, til hvilken Religionskole eller Søndagsskole de sender sine Børn, vidner om en Ligeegyldighed i deres Hjerter ligeoverfor de Ideer, som de siger sig at staa inde for. Elsker jeg virkelig, hvad jeg tror er Sandhed, da maa det jo være magtpaaliggende for mig, at mine Børn skal oplæres i den samme Sandhed, og ikke i at gøre denne Sandhed mistænelig. Man siger ofte det som en Spot om en Mand eller et Samfund, at de er ivrige efter at gøre Profetier, det vil sige, saa Folk til at dele deres Anskuelse. Det er netop det modsatte. Det er en Gæde for det Samfund og ikke en Skam, det vidner om, at der er Liv i det Samfund, at de tror paa, hvad de bekjender, og derfor gjerne vil vinde andre Mennesker ind i den Tankefærd, som gjør dem lykkelige. Det Samfund, som er lige søl med at fiske Mennesker, viser derved, at det er søvligt, slapt, ulevedygtigt. Skal der blive en Fremtid for vort Samfund, Venner, saa maa det vise sig i, at Medlemmerne blir duelige Menneskefjender. Synes I om at høre mig, fordi Eders Sjæl opbygges og vokser ved det i det Gode, saa maa det være Eder magtpaaliggende ogsaa at saa andre Mennesker til at høre paa, drage Eders Venner og Kjendinge med ind i Bevægelsen, tale om disse Ting med dem og være rede til Forsvar, naar I angribes. Naar I faar fat paa Bøger eller Smaasrifter, der paa en flaaende Maade godtgjør Sandheden af, hvad I elsker og tror paa, saa gjør hvad I kan for at saa andre Mennesker til at læse dem og udbrede dem. Lad ikke andre kirkelige Samfund saa den Gæde fremfor vort, at de er mere brændende i Aanden, mere ivrige efter at udbrede deres Ideer. Følg ikke den Praksis,

som desværre mange af vore Modstandere bruge, at de gjør andre Retninger mistænkelige, bagtaler dem og vil slaa det fast som en Synd at gaa og høre dem. Nei, hør og undersøg selv, og vælg saa det, hvori Eders Sjel finder Hvile, enten det er i vort Samfund eller Lutherdommens eller hvor som helst. Naar jeg beder Eder være ligesaa ivrige som de andre Kirkesamfund, saa er det ikke Meningen, at I skal efterligne deres Maade at gjøre det paa. Jeg har truffet mange, især mellem de saakaldte Missionsvenner, som har været yderst utækelige og plagsomme med at vandre rundt og spørge, om man elsker Jesus, og som ikke kan eller vil tale om andet end religiøse Ting og det paa en klynkende Maade. Disse Menneffers velmente Iver er der intet at flage paa; det er kun Maa den, hvorpaa de søger at fiske Menneffer, vi flager over. Thi det maa vi huske, at vor Iver for, hvad vi anser for Sandhed, aldrig maa lade os glemme, at disse andre ogsaa har sin Opfatning kjær, ligesom vi har vor, saa vi aldrig unødig bør saare deres religiøse Følelse, aldrig blive paatrængende og hovmodig i vor Optræden ligeoverfor dem. Lad ogsaa der Jesu milde, hensynsfulde, paa samme Tid som modige og bestemte Aand lede os. Lad os altid i slige Tilfælde huske hans Ord til os: „Følg mig, og jeg vil gjøre Eder til Menneffeskiffere!“

Hvem priser Jesus salig?

(Syttende Søndag efter Trinitatis.)

Leet: Math. 5, 1—12.

Som I allesammen ved, er de oplæste Ord Begyndelsen af den saakaldte Bjergprædiken, som fortsættes gennem 5te, 6te og 7de Kap. af Mattheievangeliets. I Lukasevangeliets finder vi Ordene lidt anderledes. Der siger Jesus saaledes: „salige ere I fattige; thi Guds Rige er Eders. Salige ere I, som nu hungre; thi I skulle mættes. Salige ere I, som nu græde, thi I skulle le. Salige ere I, naar Menneffene hade Eder, og naar de forstøde Eder og bespøtte Eder og forkynde Eders Navn som ondt, for Menneffens Sønns Skyld. Glæder Eder paa den samme Dag og springer (af Fryd); thi se Eders Løn er stor i Himmelen. Lige det samme gjorde deres Fædre ved Profeterne. Men ve Eder, I Rige! thi I har Eders Trøst borte! Ve Eder I, som er mætte; thi I skulle hungre. Ve Eder I, som nu le; thi I skulle sørge og græde. Ve Eder, naar alle Menneffer taler vel om Eder; lige det samme gjorde deres Fædre ved de falske Profeter“, o. s. v. Vi ser for det første, at Lukas blot har de fire første Saligprædikninger og det i en endnu kortere Form end hos Matheus, og dernæst, at han bagefter som Modsetning føjer 4 Væraab, som slet ikke findes hos Matheus. Hvad er nu det rette? hvad har Jesus virkelig sagt? Der er mange Ting, som gjør os mistænkelige mod Gjengivelsen i Lukasevangeliets. Først at han siger deres Fædre istedetfor vore, som om

Jesús stod udenfor sit Folk og havde afbrudt al Forbindelse med dem. Jesús an aldrig have brugt det Udtryk, da han altid vedkjendte sig og var stolt af sin Nationalitet. Udtrykket Forsølgelse ikke for min Skyld, men for „Menneskens Sønns“ Skyld, peger ogsaa hen paa, hvad Rilde Udgaven hos Lukas er kommen fra, som jeg siden skal tale om. Desuden er Anden i de Ord, vi læse hos Lukas, saa ulig Jesús, at vi maa tvivle paa, at han har sagt dem saaledes. Thi vel betonedes Jesús ofte de Fattiges Forrang for de Rige og advarede disse sidste meget alvorligt. Men dette var kun, fordi han i Rigdommen saa en Hindring for Hengivelse i Guds Arbejde paa Jorden; han saa, hvorledes de Rige var saa optagne af sit, saa bekymrede for det og saa lystne efter mere, at de glemte Andens Krav til dem. Hos de Fattige derimod, som ikke havde Rigdommens Byrde at slæbe med sig, fandt han villigere Øren for sine Ord; de længtede mere efter Himmelenes Trøst som Modvægt mod Jordens Slid og Slæb. Men aldrig har Jesús næret saa materielle og sandfælske Synsmaader, at han, saaledes som her hos Lukas, skulde lovprise den ydre Fattigdom, bare fordi den var fattig, og forbande den ydre Rigdom, bare fordi den var rig, uden at spørge efter den Fattiges eller Riges moralske eller aandelige Tilstand. Da er Matheus paa en rigtigere Forstaaelsens Vej, naar han lægger til: salige ere de Fattige i Anden, „de som hungre og tørste efter Retfærdighed“; thi dette er det naturlige, Jesús har ment, selv om han ikke har brugt det Tillæg. Men hvorledes skal vi kunne forklare os, at denne forskjellige Hengivelse af de samme Jesu Ord er bleven til? Jo, Forfatteren af Lukasevangeliet siger selv i de første Vers af sit Evangelium, at han skriver dette med en Mængde skriftlige Dokumenter foran sig, og det ser da ud til af flere Ytringer i hans Evangelium, at et af disse Dokumenter, han har benyttet, har været et ebionitisk Haandskrift. Men hvad vil saa ebionitisk sige? Jo, Ebioniter — (det vil sige „de fattige“) kaldte sig Levninger af de gamle jøde-kristne Menigheder, der drog en Masse jødisk Ceremonivæsen over til Kristendommen, der ofte misforstod Jesu Ord paa en drøi sandfælsig Maade, som foragtede de Hedningekristne og derfor hadede disses Apostel Paulus med et grundigt Had. Særegt for dem var ogsaa at betone den ydre Fattigdom som et kristent Krav. De havde et Evangelium mellem sig, det saakaldte Hebræernes Evangelium, som de paastod var det eneste ægte, som vistnok ogsaa er en af de ældste Optægnelser vi har, og som nød stor Ansæelse og blev flittig brugt i den første kristne Tid. Vi har desværre kun Brudstykker tilbage af dette Evangelium, hvis Hovedindhold vel er gaaet over i vore 4 Evangelier, men som ogsaa har været farvet af Ebioniternes særegne Opfatning. Det er sandsynligt, at Lukas har benyttet og gengivet Bjergtalen efter et saadant ebionitisk Dokument, maaske selve Hebræernes Evangelium. Jesu Ord har da ved at gaa fra Mund til Mund i saa mange Aar undergaaet smaa Forandringer i Formen eller Tillæg, hvert præget af sin Areds's særegne Opfatning, indtil de er blevene fæstede paa Papiret i lidt forskjellig Form af de forskjellige. Det samme vil blive Tilfældet med alle mundtlige Ytringer af store Mænd den Dag

i Dag, naar de gaa fra Mund til Mund i en Række af Aar. Udtrykket „Menneskets Søn“, som staa brugt hos Lukas, men ikke hos Matheus, var ogsaa et ebionitisk Stikord, da disse bestemt nægtede Jesu Guddom.

Der er altsaa al Sandsynlighed for, at Gjengivelsen hos Matheus er den, som bedst svarer til Jesu virkelige Ord, og derfor skal vi holde os til den. Der er vel ingen Tale i Verden, der er bleven saa berømt og har øvet saa stor Indflydelse som denne Jesu Bjergtale, og især da denne mageløse Begyndelse. Men der er vel Faa, som læser den i Dag, der aner for en Revolution, den maatte vække i hans Samtid, hvilken Modsatning, der laa i disse hans Ord til alt, hvad Jøderne tænkte og lærte paa den Tid. Jøderne havde, lidende som de var under Trykket af et fremmed Folks Aag, forstandset sig i Bevidstheden om, at de alligevel var Herrens udvalgte Folk, at han gjennem Mesias vilde frelse dem ud af dette Aag, at det at være Jøde og holde bogstavelig Loven og alle de foreskrevne Ceremonier alligevel var den eneste Vei til Saligheden. Og saa kommer denne deres egen Landsmand, Profeten fra Nasaret, og priser salige — ikke dem, som var fødte Jøder, ikke dem, som holdt Sabbatsbudet og Farisæernes Forskrifter, men — de Fattige i Aanden, de Sørgende, de som hungre og tørste efter Retsfærdighed, de Barmhjertige, de Rene i Hjertet, de Fredsomme, de som forfølges for en god Sags Skyld. Det er, som han med et Hug slaar ned alle andre Former, alle Lovens Ceremonier, og peger alene paa det indre Liv, paa Hjertets Tilstand, og paa dette indre Liv, sættende Frugt i gode Gjerninger. Og hvilken Modsatning er der ikke mellem disse Jesu Ord og den almindelige praktiske Livsvisdom, som vi har i vore Ordssprog: „Lyttelig den, som er rig“, eller: „bedre at bli misundt, end betragtet“, eller: „en Fugl i Haanden er bedre en ti paa Taget“. — „Salige ere de, som sørge, salige ere de Barmhjertige, salige ere de Rene af Hjertet!“ — Dette er øst af Livets og Alvorets dybeste Dybder. Jeg maa være enig med den hollandske Professor Houtaas i hans mesterlige Bog om Jesus, naar han siger: „sandelig, dersom disse saa Sætninger var de eneste, vi havde tilbage, de var nok til at sikkre Jesus en Ubeskædning mellem Menneskeslægten's Velgjørere“. „De indeholder de store Central-Tanker i Jesu Prædiken — hans virkelige Evangelium. Skulde En eller Anden spørge, hvem Jesus var, og hvad der var hans Hensigt, vi kunde ikke give dem et mere sammentrængt eller fuldere Svar, end disse 8 eller 9 korte Sætninger. Dette var, hvad Jesus havde at tilbyde, hvad han bragte Verden — ikke en ny Lærebog med sine Straffebestemmelser — ikke et nyt Religions-system med sin Forbandelse over alle, som bovede at afvige fra det; men et sikkert Løfte om Befrielse fra Glendighed, om Trøst under Lidelsen, og en fuldkommen Tilfredsstillelse af al Sjælens Trang. I disse Saligprisninger gir han os sine bedste Tanker, viser os Hensigten med sit Liv, og ligesom lægger sin Sjæl aaben for os“. „De er Jesu Hilsen til Verden, Venbygningen af hans Livs Vert, Gjenspejlingen af, hvad der boede i hans Hjerte, det udtrykte Billede af hans Liv og Karakter. Efter som den bløde Lyd af det gjentagne „salig“ falder paa vort Øre, føler vi

først, at den, som yttre det, selv glæder sig i Velsignelserne, og har dem inden for sin Rækkevidde, og dernæst, at den Overbevisning hersker i hans Hjerte, klart og strængt, at han har Magt til at udøse dem ogsaa over andre.

Hvilken Stat af ren Følelse, af hellig Medlidenhed, af sand Kjærlighed til Mennesker, indeholder ikke disse saa Vinjer!"

Lad os da lytte til Jesu Ord til os og glæde os i dem; thi det samme siger han i Dag til dig og mig, som for over 1800 Aar siden til sine Disciple og Folket. Og hvor er det saa, han straks gaar hen og udbreder sine velsignende Hænder? Det er til de Smaa, til de Undertrykte, Lidende, dem, som har ondt. Det er, som hele hans Hjerte brænder efter at gjøre godt, at kunne hjælpe og hushvæle den lidende, den bekymrede Menneskehed. Og saa begynder han: „salige er de Fattige i Aanden, thi Himmeriges Rige er deres“. De Fattige i Aanden — thi det at være legemlig fattig, gir dig sandelig ingen Forrang. Der er mange Fattige, som bærer sin Fattigdom selvforskyldt, som er Fattige, fordi de fører et uordentligt Liv eller er doodne; der er mange Fattige, som kan være store Slynghler — og dem priser sandelig ikke Jesus salige. Nei, det er de Fattige i Aanden, og fattig i Aanden kan ogsaa en velstaaende Mand være. Fattig i Aanden, det vil sige ikke at blæse sig op, og hovmode sig over andre, og sige som Fariisæren: „jeg takker dig Gud, at jeg ikke er som alle disse andre“; men som føler, hvor langt borte de er fra, hvad de burde være, som villig anerkjender og glæder sig i andres Fortrin. Fattige i Aanden er de, som naar de har faaet betroet store Gæver af Gud og er sig dem bevidste, alligevel ikke ser ned paa andre for det, men ved at bringe Takken til den Gud, som har velsignet dem og som kjender Ansvar, der følger med disse Gæver, baade ligeoverfor Gud og sine Medmennesker. Jesus priser dem salige og siger, at Himmeriges Rige er deres. Ja, de er i Grunden rige; thi de ejer hele Himmerige. Deres aandelige Tilstand er saa, at de har Ret og Arav til at blive Borgere af det Rige, Jesus har grundfæstet paa Jorden. Det har ikke smagt Jøderne, disse Ord, kan I tro, de som puffede paa sin Forret hos Gud, fordi de var Uetlinger af Abraham og Guds udvalgte Folk; de, som troede, de stod høit over alle andre Folk og ventede, at Himmeriges Rige, som Messias skulde oprette paa Jorden, skulde bestaa i at gjøre dem til Herskere over alle Jordens Folk. Og ei heller har det smagt dem at faa høre det følgende: „salige ere de, som sørge; thi de skulde hushvæles“. Der er enkelte Theologer, som i dogmatisk Iver stikke imellem: salige er de, som sørger over sin Synd —; men det har de ingen som helst Ret og Grund til. Vel er her naturligtvis medindbefattet Sorgen over sin Synd; men ellers gjør Jesus ingen Indstrænkning, men siger ganske i Almindelighed: salige er de, som sørge. Ja, om det er en Hedningekvinde, som aldrig har hørt Jesus nævne, og som sørger f. Eks. over sit tabte Barn — ogsaa til hende rækker disse Jesu Ord: „salige er de, som sørge“. Og vi forstaar ham, ja vi forstaar ham saa godt; thi er der nogen Tid, hvor vi føler os magtesløse og hjælpeløse, hvor vi længes efter Trøst, efter Haab, efter Hushvælelse, saa er det i Sorgens Tid. I Glædens Tid, naar alt jubler

og smiler, da glemmer vi saa ofte at takke, da glemmer vi saa ofte Gud; men naar Sorgens Haand lægger sig tungt paa os, da mindes vi om ham, da trænger vi ham, og da søger vi ham. Sorgens stille Alvor er den Time, hvori Guds Røst lyder stærkest; i Glædens Støi kvaæles den saa ofte. I Sorgens Stund føler vi først ret Spødmens af Guds Forjættelser til os, og vi bøier grædende vort Hoved ind under hans Haand for at faa hans Velsignelse. Ja selv de, som uvirksom og tankeløst har levet fra Haanden til Munden, og brudt sig om ingenting uden at følge sin egen Lust, selv de standses af Sorgen og tvinges til at samle sine Tanker paa noget høiere end sig selv, selv de vil fornemme Sorgens Dragelse til Gud, den store Trøster. Derfor har Sorgen til alle Tider, selv hos lavt staaende Hedningefolk, været betragtet som en hellig Vagt omkring et Menneſke, og det at faare eller fornærme sørgende Menneſker, har været anset som en Vanhelligelse. Derfor alle I, som sørge — aa fryd i Vn under Guds skjærmende Hænder, og I skal finde den Husvælselse, I længeſt efter. Følg Jesu venlige Indbydelse: „Kommer hid til mig, alle I, som lide, og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile“. Ja han vil give Jer Hvile; thi han vil lægge Jer op til hans og vor Faders Bryst. „Bedrøvelsen efter Gud virker Omvendelse til Salighed, som ikke fortrydes; men Verdens Bedrøvelse virker Døden (2. Cor. 7, 10). Findes der noget, som skal kunne trøste og læge det mest forderbrudte Hjerter, saa er det Troen paa og Hvilen hos en almægtig og alfjærlig Gud, der vaager over Verden og hver Sjæl i den med en Faders Kjærlighed, og som kan lede alt til det bedste for dem, som elske ham.

Og saa fortsætter han: „salige ere de Sagtmodige; thi de skal arve Jorden“. Det er, som han ikke nok kan betone det ydmyges, stilfærdiges Forrang fremfor det brammende og pralende; han slaar Jyderne Slag paa Slag ved at lægge Vægten paa det indre Liv, istedetfor paa den ydre Form. Ikke den, der blot tørstede efter Hævn over Romerne, ikke den, der gjorde Oprør og opstavede sig til politisk Væder, ikke den, der satte Folkets Videnskaber i Røg ved sin flammende Veltalenhed, prises salig, — nei den Sagtmodige. De Sagtmodige! Der er saa Ord, der er misforstaaede saaledes som det. Der er mange, som opfatter det som en Slags trælleagtig Eigeuuldighed ligeover al Mishandling; men da vilde Jesus sandelig ikke lovpriise det. Det at være sagtmodig, er det samme som at være venlig, mild, forsonlig, opfatte alt i den bedste Mening, taale villig Fornærmelser, naar de bare gaa ud over Ens egen Person. Men det udelukker ikke, at man, naar Omstændighederne fordrer det, kan træde op med Kraft og Mynighed, ja hellig Brede, mod Uretfærdigheden og Beispottelsen. Se paa Jesus selv. Han er Billedet af Sagtmod paa Jorden, og dog kunde han drive ud af Tempelforgaarden med Svøber dem, som vanhelligede den, dog kunde han holde saa flammende, voldsomme Taler mod Farisæerne, fordi han i dem saa den største Hindring for Kristenlivets Vækst paa Jorden, at stort voldsommere Taler er vel ikke holdt herne. Den Sagtmodige kan godt forene i sig Løven og Lammet, den største Uforfærdethed med den største Taalmodighed i at bære Fornærmelser. De skal arve Jorden eller arve Vandet. Dette er en ordsproglig Talemaade,

hentet fra Jødernes Historie. Jøderne saa ned paa Kanaan som det forjættede Land, de engang skulde komme i usforstyrret Besiddelse af, og Udtrykket at arve Jorden eller Landet, vil saaledes sige, at saa den største Velsignelse, opnaa det mest eftertragtede Gode. Denne ordsproglige Talemaade var vel kjendt for dem, til hvem Jesus talte. Og vi erfarer vel den Dag i Dag Sandheden af disse Jesu Ord. Solen er stærkere end Vinden. Den, som uden Nag i Hjertet kan bære Fornærmelser, er større end den, som bliver vred og tørster efter Hevn. Den, som svarer Ondt med Venlighed og Kjærlighed, vinder lettere Seier end den, som slaar igjen. Derfor tæm Eders Videnskaber, Venner, bær ikke i Hjertet smaa Fornærmelser mod hverandre, men tilgiv hverandre og forson Jer med hverandre, og Jesus vil prise Eder salige. For hver Gang man vinder en liden Seier over sit modstræbende, fornærmede Hjerte, for hver Gang har man vokset et Skridt i det gode. Forsøg, arbeid paa at blive sagtnodige.

„Salige ere de, som hungre og tørste efter Retfærdighed; thi de skulde mættes.“ Hungre og tørste! Jesus bruger stærke Udtryk. Det vil sige dem, som aldrig slaa sig til Ro med, at nu har de naaet Endemaalet, nu kan de ikke blive bedre; men som stadig hige efter at vokse og vokse i det gode. Retfærdighed er i denne bibelske Udtryksmaade det samme som ret, godt, helligt. Det er et Særkjende for et Menneskes aandelige Natur, at den altid higer videre frem, og at den finder sin Mættelse netop ved at hige, og at gjøre denne Higen til Gjerning. Ved stadig at gjøre godt, opbygger man det gode i sig, og føler sig mættet, det vil sige tilfreds, lykkelig med en god Samvittigheds Fred.

„Salige ere de Barmhjertige; thi dem skal vederfares Barmhjertighed“. Atter et Ord, der gik som et Sværd gennem hans Tilhøreres Hjerter, fordi de indeholdt det modsatte af, hvad de ønskede at høre. De, som nærede Had og Hevntanker i deres Bryst mod deres Undertrykkere, fik høre, at det er bedre at tilgive, end at hade. Jesus vil forsøge at vende sine Tilhøreres Tanker i en anden Retning, end de plejede at gaa. Hvor ofte kommer ikke denne Tanke igjen i hans Ord til os! og hvor behøves den ikke at prædikes opigjen og opigjen. I dette Land, hvor hver forsøger at albue sig frem, hvor denne Mængde af fremmede Nationer mødes, hvor den Ene synes at have saa lidet med den anden at skaffe, der bliver der saa let noget haardt og ubarmhjertigt i Samlivet. Man skubber tilside, og man tramper ned, uden at ændre større paa det. Na, lyt til dette Jesu Ord i Dag: „salige ere de Barmhjertige; thi dem skal vederfares Barmhjertighed“. Vær medlidende, bøj dit Hjerte til andres Nød og Sorg, og hjælp, hvor du kan, og du skal vides Barmhjertighed igjen af vor Fader i Himlen. Thi den Barmhjertige søger at blive Gud lig, og Straalerne fra Guds Naade skal falde des rigere i hans Hjerte. Og Menneskene er ikke i Almindelighed saa slette og utaknemlige, at de ikke skulde elske den, som er god mod de Lidende. „Gjør imod andre, hvad du vil, andre skal gjøre mod dig“, siger Jesus til os et andet Sted. „En barmhjertig Mand gjør vel mod sin Sjæl, men en grum forstyrrer sit Kjød“, heder det i Ordsprogene (11, 9).

„Salige ere de Rene af Hjertet, for de skal se Gud“. De Rene af Hjertet — der er altsaa Mennesker, som er rene af Hjertet. Læg Mærke til, det er ikke til Kristne Jesus taler, det er til Jøder, og han taler ganske i Almindelighed om Mennesker, om Hedninger saavel som Jøder, og han siger, at der er Rene af Hjertet, at der er Barmhjertige, at der er Ydmyge, at der er Fattige i Aanden. Og saa kommer Theologerne, og fortæller os, at Menneskenaturen er helt igjennem fordærbet, at vi er sorte som Djævl, at det lille Barn, som smiler paa vor Arm, før det er døbt, er hjemsalbet Helvede. Siger Jesus dette? har Jesus nogen Tid sagt dette? Na nei, Venner! læg Mærke til denne Ting: Jesu Lære og Theologiens Lære er to forskellige Ting. Jesus har aldrig lært et saa forfærdeligt Dogme som dette om Menneskenaturens totale Fordærvethed, det er udlækket af en syg Kirkefaders Hjerne. Nei Jesus tog de udbøbte Børn i Favn og sagde, at Himmerige hørte dem til, han taler om Mennesker som rene af Hjertet. Lad os komme bort fra denne forfærdelige Lære, der nedbærdiger Gud, som den nedbærdiger os, lad os saa opreist igjen vort Adelsmærke, at vi er Guds Sønner og Døttre, og selv i vor dybeste Fornedrelse, er der dog Spor tilbage af denne Gudegnist, selv om den for menneskelige Øjne synes udslettet. Da møder vi Jesus Kristus og hans Evangelium paa Galbeien. De Rene af Hjertet, siger Jesus i Modsætning til den udbortes Renhed, som fordreides af Farisæerne og de Skriftkløge med alle deres Vastningsceremonier i det uendelige. „De skal se Gud“ — et underligt Udtryk. At se Gud, er det samme som at forstaa ham, leve ligesom et Samliv med ham, altid gjøre hans Vilje. Ved Renhed og Tro paa ham, gjør vi den usynlige ligesom synlig; thi jo mere vort Hjerte afflibes til at vorde ham lig, jo tydeligere speiler ogsaa hans Ansigt sig i vort Hjerte. Et rent Hjerte er som et Speil, der viser Guds eget Ansigt. „Stræber efter Hellighed, uden hvilken ingen skal se Herren“, siger Forfatteren af Hebræerbrevet.

„Salige er de Fredsommelige; thi de skal kaldes Guds Børn“. De Fredsommelige, ikke alene dem, som er af et fredeligt Gemt, men dem, som sprede Fred rundt omkring sig, som bilægger Tvistemaal i sin Familie, i sit Naboskab, mellem Nationerne, over Jordkloden. De skal kaldes Guds Børn; det samme Navn, som Jesus bærer, naar han kaldes Guds Søn. Hver den, som besidder og udvikler Egenstaber, der stemmer med Guds, hæver sin Ret til det store Navn: Guds Søn eller Datter. Og alle dem, der nu arbejder paa at standse al Krig, at saa almindelig Fred sikkret paa Jorden, er Guds sande Sønner.

Og tilsidst nævner Jesus blandt de Salige dem, der blir forfulgte for Retfærdigheds Skyld, og som en Spaadom og Forberedelse for Apostlene og hans Venner, skærper han sine Ord end mere og lægger til: salige er I, naar man bespøtter og forfølger Eder, og taler allehaande ondt imod Eder for min Skyld og lyver det“. Der er ingen Sandhed paa Jorden, Venner, uden den blir forfulgt, de høieste Sandheder blir mest forfulgte, og maa kæmpe sig frem gennem Spot og Haan til Anertjendelse. Og den, der alvorlig vil forsøge at

leve som en Kristen, maa belabe sig paa at smage denne Forfølgelse. Thi Forfølgelse bestaar ikke blot i, hvad vi læse om de Kristne i den første Tid, at de blev brændte og halshuggede og kastede for vilde Dyr, men det bestaar i Sladder, Bagvaskelser, Spot og Pogne. Tungen og Pennen skærer oftere dybere end Sværdet. Længere er ikke Menneskeheden kommen, end at den altid, ofte i velment Iver, forfølger det Rye, indtil det ikke er Ryt længer. Men sørg ikke for det, du Forfulgte. Lider du for Retfærdigheds Skyld, det vil sige for din Sandheds Skyld, dit Mods, din Gudheds, din Kjærligheds, din religiøse Uafhængigheds, din Pligtsølelses Skyld, lykkeligere er du end din Forfølger. Thi du har Fred i din Samvittighed, du har Pakt med Gud, du har Fremtidens Seier.

De fik sande disse Jesu Ord, Apostlerne, som blev døbt i Forfølgelsens, i Martyrdommens Id. De fik sande den, de første Kristne, som maatte gjemme sig under Jorden for Hedningehadet, som saa sine Lærdomme, sine Skikke forbrængte paa det stammeligte af Sladderen. Men de fik ogsaa sande Spdmens af Jesu Forjættelse til dem; thi der var intet Bevis saa slaaende for Kristendommens Sandhed, som den Standhaftighed og Glæde, hvormed de Kristne udstod Lidelsen, den Taalmodighed, hvormed de bar Forfølgelsen.

Venner! naar vi nu ser tilbage over denne Række, som Jesus priser salig, saa maa vi straks slaaes ved den Opdagelse: men dette er da ikke de samme, som Presterne i Almindelighed priser salige. Den katolske Kirke siger: udenfor vort Samfund ingen Salighed; du blir retfærdiggjort af Tro og gode Gjerninger. Den lutheriske Kirke siger: du blir salig alene ved Tro uden gode Gjerninger. De norske Samfund i Amerika siger: du maa have den rene Være, det vil sige, tro, som vi tror. En siger: du blir ikke salig, uden du tror, at Jesus er Gud; en Anden: du blir ikke salig, uden du tror et evigt Helvede; en Tredie: du blir ikke salig, uden du tror paa Treenheden, og saa fort væk. Er det disse Ting, Jesus priser salig? Nei, ikke med et Ord; thi han kjendte ikke til disse Ting; han havde ikke studeret kristen Theologi. Man havde ikke kunnet bruge ham til Prest i noget rettroende Samfund. Han priser salig de Fattige i Mænden, de Barmhjertige, de Rene af Hjertet, de Fredsommelige. Theologerne raabe til ham: „der er ikke saadanne til, alle Mennesker er af Naturen totalt fordærvede. Hedningernes „Dyder er glimrende Laster“; man maa først ombende sig til Kristendommen, gjenfødes ved Daaben, retfærdiggjøres ved Troen, helliggjøres og gennemgaa den rette Saliggjorelsens Orden.

Jesus ved ikke noget om dette; han blir stilsærdig ved sit. Han priser salig de samme, som vi mene, naar vi har sat som Vilkaar for Optagelse i vore Menigheder, at man skal love at leve et hæderligt Liv. Vil du oprigtig stræbe efter at være fredsommelig, barmhjertig, ren af Hjertet, hungre og tørste efter Retfærdighed, da kommer du ind under Jesu velsignende Hænder, om ikke under Theologernes, og hvor vil du helst være? Ja Jesus gjentager med knusende Alvor denne samme Tanke, at det er dit Liv, som skal vise dit Hjærtelag, og at det er derpaa det kommer an, i det vældige Kapitel hos Matheus, hvor

Dommens Dag omtales. Hvem er det der, Herren beder komme til sig, som sine Velsignede? er det dem, som kan Pontoppidans Forklaring eller Luthers Katekismus? nei. Er det dem, som gjør Fordring paa at have den rene Lære? nei. Det er dem, som har mættet de Hungrige, klædt de Nøgne, besøgt de Syge og Fængslede, fort viet sit Liv til Kjærlighedsgjæringer mod sin Næste; thi „hvadsomhelst I har gjort for en af disse mine mindste Brødre, har I ogsaa gjort for mig“!

O, Herre Gud! saa bede vi dig da om mere og mere af dit Lys til at se Sandheden, mere og mere Mod til at vandre den vanskelige Vej gennem Selvopofrelse for andre i Jesu Fodspor. Ja styrk os med din Aand til, at vi maa længes efter og stræbe efter at blive mere og mere fattige i Aanden, mere og mere barmhjertige, fredsommelige, rene af Hjertet, mere og mere hungre og tørste efter Aetsfærdighed, mere og mere kunne lide Forsølgelse for dit Navns Skyld!

Om det væsentlige eller uvæsentlige i Religionen.

(Attende Søndag efter Trinitatis.)

Leet: 1. Cor. 3, 1—15.

Vi ser jo det, at Evnerne hos de forskjellige Personer og Folk ikke er lige. Foregaaende Slægters Udvikling eller Stillestaaen har skærpet eller sløvet Efterkommernes Tankeredsaber. Og selv om Evnerne hos alle var lige, saa har en Person eller ét Folk været saa heldigt at kunne saa udviklet disse Evner, et andet derimod ikke. Regerne staar paa et andet og lavere Trin af Civilisation end Europæerne, Bussmændene og Hottentotterne iagen lavere end Negerne. Og intet Folk eller ingen Person kan staa ganske stille, naar de kommer i Berørelse med andre, som kan mere end de selv. Selv om de vilde anstrenge sig for at staa stille, saa vil de alligevel lære ved Eksemplets Magt og efterhaanden tage efter, hvad de ser, hvis de finder dette hensigtsmæssigt. Eksemplet smitter. Hvor der findes Anledning til at udvikle sig, til at lære, der vil Mennefsket uvilkaarlig gaa frem. Det vil ikke netop tænke det samme i Aar som i Fjor, det vil ikke mene det samme om 10 Aar, som nu i dette Øjeblik. Der er en Drift i den menneskelige Natur til at gaa frem, en Higen mod Kundskab, som vi bør følge, og ikke paa nogen Maade standse; thi denne Drift er netop det gudsendte i os, som ikke sløvt kan sidde stille paa en Flæt og sovne ind, men vil fremad, opad, og skærper og udvikler Menneskenes Evner i denne Kamp for mere Lys. Den som søger at tilbagetrykke disse Evner, at kue denne Drift til Fremgang under Paaskud af, at det er Synd at følge den, de gjør netop Synd, stor Synd, Synd imod den gudsendte Aand. Og dog er der saa mange af os, som tror at skulle

tjene Gud ved at præke Uvidenhedens Evangelium. „Du maa ikke høre paa den Mand!“ „Du maa ikke læse i den Bog!“ „Du maa ikke komme udenfor din Menigheds Ring.“ Ja, der stiftes Menigheder som forpligter sig til aldrig at læse andet end Bibelen eller Prædikener eller gudelige Sange, og derfor gaar de gennem Verden med Dine, som ikke vil se, med Dren, som ikke vil høre, de gjør sig selv dumme, skjønt de var staabte til at være kloge, gjør sig selv Livet koldt og tørt og surt og fjedeligt, skjønt det var stabt til at bringe dem Glæde og nye Opdagelser og Overraskelser hver Dag. Denne Trang til Fremgang, denne Drift til at vide mere i Dag end i Gaar, den gjælder ikke bare enkelte Grene af den menneskelige Aand, den gjælder dem alle. Den gjælder derfor ogsaa den religiøse og allermest den; thi der er Tæntningens Gjenstand det uendelige. Andre Kundskabsagre kan udtømmes; man kan komme til et Punkt, hvor man kan sige: „nu kan der ikke siges mere om den Ting“, f. Eks., naar Remien har oploft en Ting i sine Bestanddele, saa er der slut paa den Historie; der kan ikke findes flere Ting der, om man vilde holde paa at opløse og opløse. Og saa med enhver Gjenstand, som er endelig, som har Grænser, som man kan tage og føle paa; man kan tilslut tømme den ud. Ikke saa med det religiøse; thi dets Gjenstand, Gud, er det samme som det uendelige, det, som aldrig kan udtømmes. Og om Menneffeslægten derfor i Millioner af Aar vilde holde paa at studere Gud, det vil sige Sporene efter ham her i Verden, hans Love, hans Aabenbarelses i Natur og i Menneffesaaand, saa vilde man aldrig komme til Enden, man vil altid udvikle nye og nye Sider, der vil bringe Menneffene ny Forstaaelse af Naturens og Livets Gaader og derfor ny Forstaaelse af Gud. Er noget underlagt Fremfritidets Love, saa er det netop vor religiøse Tæntning. Derfor er det saa taabeligt at sætte op Troesbetjendelser og saa forpligte Menneffer paa dem i Tid og Evighed; thi dette er det samme som at gjøre en vis Tids Menneffer useilbare og at stænge al Udvikling for Fremtidens Menneffer paa det Fælt. Det taabelige i denne Fremgangsmaade blir indlysende, naar man ser, hvad religiøse Tanker det er, som har optaget Menneffenes Sind til de forskjellige Tider. Der var en Tid i den græske Kirke, hvor Høie og Lave, Prestes og Lægmaend, Haandværksfolk og Embedsfolk disputerede og kjæblede i Kirker og paa Gader og i private Huse, om Jesus var af samme Natur som Faderen eller bare af lignende Natur, om den Hellig Aand udgik fra Faderen alene eller fra Faderen og Sønnen sammen, om der var to Naturer eller en Natur i Kristus. Ting som vi aldeles ikke bryr os om at diskutere nu. Men den Tid førtes Disputen med en saa knusende Alvor, at man myrdede hverandre, der dannedes Partier paa disse Punkter, og disse Partier intrigerede og kjøbte hverandre ved Bestikkelser akkurat som Politikerne bruger nu om Dagen. Og netop paa den Tid blev mange af de Dogmer til, som man nu vil præke ind paa os som Betingelser for den evige Salighed. Eller tænk paa den Tid i Middelalderens skolaftiske Mørke, da man paa Verdens første Universtiteter trættede om Jesu Blod var betalt i Løsepeng til Gud eller til Djævelen, om Forløsningsværket var blevet lige godt fremmet,

hvis Jesus var bleven en Ugurt istedetfor et Menneſke, om fede Folk ſkulde være fede og magre magre ved Legemetſ Opſtandelse o. ſ. v. Ting, ſom vi bare nu ler af himmelhøit. Diſſe Ting beſkjæftiger os ikke mere, vi har andet og mere vigtigt at tænke paa. Om nu diſſe Menneſker havde ſat op en Troeſbejendelse for os, hvor deres Snurrepiberier ſkulde være evige Forpligtelſer for os, ſaa ſandt vi ſkulde blive ſalige — vilde ikke det blive taabeligt?

De Troeſbejendelser, ſom Fleſteparten af vore Landſmænd holder, er jo de lutherſke Troeſbejendelser. De er alſtaa Udtryk for de Tanter, der rørte den religiøſe Verden paa Luthers Tid. Naar levede da han? Han var født 1482, alſtaa for over 400 Aar ſiden. At ſlaa diſſe lutherſke Troeſbejendelser faſt, ſom bindende for os, det vil alſtaa ſige, at forpligte os til at tænke om religiøſe Ting, ſom de gjorde for 400 Aar ſiden. Og det blir det ſamme ſom at ſige til os: „J har levet forgjæves 400 Aar til; hvad J har lært og læst og fundet paa det religiøſe Felt i diſſe 400 lange Arbeidsaar, ſkal J bare kaſte bort; thi vi, ſom levede for 400 Aar ſiden, paa Luthers Tid, vi er de enelte, ſom havde Ret til at tænke om religiøſe Ting og ſlaa dem faſt, ſom bindende i al Eviighed for Menneſſenes Samvittigheder.“ Og hvad Slags Menneſker levede da paa Luthers Tid? var de ſaa ſvært fremme i det religiøſe? Luthers Tid var en af de meſt overtroiske i Kirkenſ Hiſtorie. Det var da, Troen paa Hekſe florerede, ſaa man myrdede i tuſindvis af gamle Kjerringer og Kaller, ſom man paaſtod havde redet til Blotſbjerg eller Blaatulla eller Hekkenſjeld paa et Koſtefaſt eller ſmurt en Buk, og ſaa faret paa den op igjennem Peiſpiben; det var en Tid, da man troede, man kunde hekſe Ondt paa Folk med onde Dine, eller forgjøre dem med Trolldomskunſter, vækſte Storm ved at have Eggeſtal ud i en Vandbalje, og ſaa Rjørene at melke Blod ved at ſtøde en Hekſekniv i Væggen. Man troede, Folk kunde have onde Mander gjemte paa Flaſker og bære dem rundt med ſig. Djævelen og hans Hær af Smaadjævle havde erobret ganſke den religiøſe Verden, det var med dem, Fantafien tumlede mere end med Gud. Luther ſelv var ganſke optagen af diſſe Tanter. Han troede paa Hekſe, han anbefalede en Familie at kaſte ſit Barn paa Elven, da det var en Bytting, han hørte Djævelen rumſtere paa Wartburg i Trapperne, ligesom man ramler paa Tomtønder, men da han hørte, det bare var Djævelen, lagde han ſig til at ſove igjen. Denne Tids Menneſker, ſaa religiøſt fyldte med Overtro, er det, ſom har ſkrevet de Troeſbejendelser, Lutheranerne nu byder os at underſkrive ſom Udtryk for den ene ſaliggjørende Tro. Jeg ſiger ikke hermed, at diſſe Ting er komne ind i Troeſbejendelserne; men jeg vil kun viſe Sandsynligheden af, at den Tids Menneſker maatte være lidet itikklede til at ſkrive Verden ufeilbare religiøſe Love, bindende for Tid og Eviighed. Naar den lutherſke Kirke taler ſaa meget om Barnelærdommen, at naar vi bare holder faſt paa Barnelærdommen, ſaa er al vel, hvad vil ſaa det ſige i Grunden? Barnelærdommen vil ſige Luthers egen lille Kateſiſme og Pontoppidans Forklaring, ſom igjen er bygget over denne Kateſiſme, ſom videre udlæggende den; det vil alſtaa kun ſige

det samme som: „du skal tro akkurat som Folk gjorde for 400 Aar siden; de 400 Aars Tænkning og Arbejde ligesom hele Efterslægtens Arbejde paa det religiøse Felt, er bortkastet Arbejde; du har ikke Lov til at tro andet end Folk gjorde for 400 Aar siden“. Og det uagtet der aldrig i Verden har været arbejdet saa ihærdigt og saa dygtigt paa det religiøse Felt, som netop i de 400 Aar efter Luthers Tid. Alle Geologiens Opdagelser, Opklaringen af ægyptiske og assyriske Gravkamre, fundne Indskriptioner paa Stene, de vide Felter, som den sammenlignende Sprogvidenskab og det større Kendskab til Sprogene har skænket os, de taalsmodige, kritiske Undersøgelser af Bibelens enkelte Dele, dens Tilblivelse og Sammenhæng, alt dette tilsammen har kastet et saa nyt og stærkt Lys over vor religiøse Tænkning og Viden, at det ikke har kunnet andet end sætte dybe Spor. Men nei — hvis disse Opdagelser kommer i Strid med de lutheriske Bekjendelsesstrifter — saa væk med dem, de har intet at betyde, du har ikke Lov at lytte til dem, ikke at tilegne dig dem; thi Philip Melancton og Morten Luther har for 400 Aar siden bestemt, hvad du skal tro, og dermed Punktum. Ser I ikke, hvor uholdbart dette blir at stille Barmelærdommen, der er det samme som de lutheriske Bekjendelsesstrifter, op som bindende Norm for os, at stille hovedet n o g e n Troesbekjendelse op som bindende Norm for Efterslægtens religiøse Tænkning. Thi hver eneste Troesbekjendelse, hvor from den er, hvor dygtig og velment den er, kan ikke andet end være præget af de Menneskers Tænkning og Tro, som har skrevet den, og disse Mennesker er igjen paavirkede af sin Samtids Vildfarelser. Den kan derfor ikke blive useilbar, og selvfølgelig bør den ikke gøres bindende for den Enkeltes Tro, der lever mange hundrede Aar efter. Meningen med den augsburgske Konfession var heller ikke den, at den skulde blive en ny Pave, der skulde herske over Samvittighederne, men kun et historisk Dokument fremlagt paa Begjæring for den katolske Kigsdag for at vise, hvad Punkter den nye Retning skilte sig ud i fra den gamle. Det er Luthers Efterfølgere's Daarskab, som har gjort den til en bindende Norm for sit Samfund og derved aldeles stoppet dette Samfunds religiøse Udvikling.

Men er da alle religiøse Sandheder underlagte Forandring? da kan vi jo ikke tro paa Vissheden af en eneste af dem? Nei det er ikke ganske saaledes at forstaa heller. Der er visse Grundprincipper, der bliver staaende som evig sikre, men vort Syn paa disse Principper, vor Opfatning af dem, vor Stilning til dem forandres. Det er saaledes med alting. Jorden f. Eks. blir staaende, men vor Kendskab til den, til dens Form og Bygning og Tilblivelse skifter; Solen blir der og Maanen og Stjernerne; men vor Viden om dem skifter. Saaledes er der ogsaa visse religiøse Principper, der altid blir staaende, mens det er Opfatningen af dem, Synet paa dem, Stillingen til dem som forandres. Derfor bør intet religiøst Samfund forpligte sine Medlemmer paa det foranderlige, men kun paa de uforanderlige, evige Principper. Hvad er da disse; thi dette blir det væsentlige ikke alene i den kristne men i alle Religioner.

Der blir nu først det Væsen, vi kalder Gud. Det er ligegyldigt, hvad

Navn vi har paa ham, enten vi kalder ham Brahma eller Allah eller Jahve eller Gud eller Godhed eller Livskraft — bare det, at vi antager en intelligent Aarsag bagom alt skabt. Ethvert religiøst Samfund maa indeslutte Troen paa dette Væsen eller denne intelligente Aarsag; ellers var det ikke et religiøst Samfund. At Gud er, blir derfor en religiøs Fællessandhed for alle Samfund.

Det næste blir, at denne Gud staar i et vist Forhold til os Menneſker, at han har noget med os at gjøre. Hvis ikke det var Tilfældet, saa vedtom han os ikke, saa vilde han være os komplet ligegyldig. Men hvorledes dette Forhold er, hvorledes det udvikler sig, — ja der kommer Skilsmisſen mellem de forſkjellige Religioner frem, og derfor bør intet Samfund her ſlaa ſin Opfatning ſaaledes faſt, at den blir tvingende for alle andre paa dette Punkt. Synet paa Menneſkenes Forhold til Gud har været forſkjelligt til de forſkjellige Tider, hos de forſkjellige Folk og vil blive forſkjelligt, efter hvert ſom man lærer Gud og hans Huſholdning bedre at kjende, gennem at ſtudere hans Love. Sommetider har man ſet paa ham ſom den uendelige, langt borte værende, der i ren, kold Høiſhed intet kan have at gjøre ligefrem med den beſmittede Verden, til andre Tider ſom den mægtige Krigerkonge, der udvalgte og beredte Veie for ſit udvalgte Folk; til andre Tider har man ſet paa ham ſom den ſtrænge Dommer, for hvem Menneſkene havde at ſkjælve. Det kristne Syn paa ham er at erkjende ham, ikke blot ſom Wiſdommens og Renhedens Ideal, men og ſom Kjærlighedens, ſom den, der elſker Syndere og vil frelſe dem. Dette var Jeſu Kristi Syn paa ham; men vi ſer, at mange af de kristne Sekter har ſviget dette Syn og gaaet tilbage til, eller ſammenblandet det med det gammeljødiffe Syn paa ham ſom den ſtrænge Konge og Dommer, Hærenes Gud. De har Brug for dette Syn paa ham, alle de Stater, ſom holder Krige og Keifere og Konger og ſtaaende Armeer; alle de, ſom holder offentlige Kirkebønner for Krigsmagten tillands og tilvands. Vi ſer, at mange af de ſaakaldte kristne Sekter behandler Gud, ſom om han var den værſte Tyran, en gruſom, kold, ubarmhertig, lunefuldst Herre, ſaaledes alle de, ſom ſiger, at Gud har forudbeſtemt nogle til Salighed, andre til Fordømmelſe, at Gud lader Størſteparten af ſin Skabning gaa til et evigt Helvede uden Haab om Redning, at dette korte Jordliv hernede med ſine yderſt ulige Forhold til de forſkjellige ſkal være evigt beſtemmende for Menneſkets uforanderlige Skjebne hiſſet. Alle diſſe Paaſtande, synes det mig, ſtrider bent imod Jeſu Lære om Gud, naar han lærte os at ſe paa ham ſom Kjærlighedens Fader, og de er derfor ukristelige. En Fader vil aldrig forudbeſtemme nogle af ſine Børn til evig Fordømmelſe, en Fader vil aldrig, ſaaſandt han kan hjelpe for det, tillade Størſteparten af ſine Børn at forblive i et evigt Helvede, uden at tilbyde dem Redning, en Fader vil aldrig fordele Forholdene ſaa ulige paa Jorden, hvis dette Liv var det hele. Udtrykket Fader ſlaar alle Dogmer iſjel, hvis dette Navn ſkal være andet end et tomt Navn. Naar derfor nogle Sekter vil tvinge ind paa os deres Anſkuelſer om Guds Forhold til Menneſkene ſom nødvendige for Saligheden, ſaa vil vi proteſtere. Lad os lære, hvis vi vil være Kristne, at Gud er

og at Gud er vor Fader, til hvem vi beder: „Fader vor, du som er i Himlen“, saa faar hver danne sig Anskuelse om denne Fader, som han bedst kan.

Naar vi holder fast paa, at Gud er vor Skaber og Fader, saa blir den næste store religiøse Fællesskandhed, at vi Mennesker er Guds Børn, hans gode Børn eller hans slette Børn, men dog hans Børn, som han elsker, og som han vil vel, og at vi som hans Børn er allesammen Brødre og Søstre. Menneskets almindelige Broderskab vokser med Nødvendighed ud af Troen paa Guds Faderlighed. Derfor siger ogsaa Forfatteren af Johannesbrevet, at ingen kan elske Gud uden tillige at elske sin Broder, at dette er Veien til at elske Gud, at elske sin Broder. Og da Gud ikke er nogen partist Fader, saa holder han ikke Yndlingsbørn og Stedbørn, nei han elsker alle lige, uanset Nationalitet, Farve og Udviklingsstrin, han holder ikke Bøder som noget udvalgt Folk og Hedninger som værende borte fra ham, som Paulus mente det, nei alle lige, med lige Ret til Hjem og Ly og Kjærlighed hos ham. Hvorledes saa dette Broderskab paa Jorden bedst skal staa sig sit Udtryk i levende Former, det faar blive hver Tidsalders Opgave at bestemme, det kan omstifte og forandre med Tiderne, det maa ikke af nogen gjøres til nogen Troesartikel; men Menneskenes almindelige Broderskab det er den evig sande Troesartikel, som blir staaende, om end Formerne for den skifter. Hvis derfor nogen enkelt Sekt vil paatvinge os som Salighedsfag dens Opfatning af, hvorledes Broderskabet paa Jorden skal ordnes, saa vil vi protestere; thi det hører til det foranderlige, mens Broderskabets Ide er det væsentlige, som bliver staaende.

Og som en Følge af, at vi tror, vi er Guds Børn, at vi har Liv af hans Liv boende i os, kommer da ogsaa vor Tro paa, at vi ikke kan dø, at vi har altsaa et udødeligt Liv i vente. Gud kan ikke dø; thi ellers var han ikke Gud, og vi kan ikke dø; thi ellers var vi ikke Guds Børn med hans Livsognist bævende gjen-nem os. Og derfor har Haabet om det evige Liv fulgt Mennesket som en venlig Stjerne fra Tidernes første Morgen og lyst op over Sorg og Stusselser og Lidelser, og derfor lyser det den Dag i Dag op over den Rattiges og Syges elendige Tilværelse og holder dem oppe. Vegemet kan slippes som en udbrugt Dragt, men vi selv, vor Aand, Gudslivet i os, det bevares over Døden og fortsættes under andre Former og andre Betingelser hinsides, hvor vi ikke kan drage alle Vegemets Tynsler med os. Vore Forhold og Omgivelser hernede kan have været uheldige, blevne saa ved Slægters Synd og Uretfærdighed, ved at Menneskene har glemt Broderskabets Ide, vor Aand har ikke under disse Omgivelser kunnet saa den rette Udvikling; men hvad der er forsojnt hernede, det skal gjenoprettes hisjet. De savnede Betingelser skal komme, og den forfuede, men begavede Aand skal hisjet finde den Udvikling til Glæde og Hjælp for alle sine Brødre- og Søsteraander, som den ikke kunde finde hernede. Det evige Livs Haab blir derfor en af Livssandhederne i Kristendommen; men hvorledes dette evige Liv skal formes for hver enkelt, hvor vi skal være, hvad vi skal bestille paa, hvorledes vor Udvikling fremover skal foregaa, se det ligger udenfor vor direkte

Undersøgelse, og vore Meninger herom bør derfor ikke paatvinges nogen som Troesbekjendelse.

Og dog ser vi, at det er en almindelig menneskelig Svaghed, at vi ofte lægger mere Vægt paa det smaa, end paa det store, mere Vægt paa det, som skiller, end paa det, som binder sammen. Og derfor har ogsaa Sekterne hidindtil kjæplet og stridt om det smaa, om det uvæsentlige, om det omskiftelige, og ofte derved forglemt de fælles, store Grundsandheder, som er uendelig vigtigere, og som dog alle er enige om. De har fileet Nøggen og slugt Kamelen. Det smaa, uvæsentlige har i deres Fantasi vokset op til noget umaadelig vigtigt, og det virkelige vigtige, det er sunket ned til at blive ubetydeligt. Derved har Smaalighed, Pedanteri, Bogstavrældom og Formvæsen faaet Magt over Kirken. Istedetfor at samle Menighedernes Sind paa at tilbede i Aand og Sandhed den Gud, paa hvem dog alle Kristne tror, saa har de kjæplet om, enten der er en eller to eller tre Personer i Guddommen; istedetfor at begeistre Menighedens Medlemmer til at elske Jesus af Nasaret og følge ham i hans selvopoffrende Liv, saa har de kjæplet om, enten han var Gud eller Menneſte eller lidt af hvert; istedetfor at lære, at Ens Tro maa støbe om Ens Karakter til at blive ren og sand og ærlig og fri for alt Hykleri, hvis den skal være en ret Tro, saa har man lært, at Ens Tro maa bestaa i den og den dogmatiste Udenadlesse, hvis den skal være ret, og at Enhver, som tror anderledes, gaar til Helvede; istedetfor at lære, at alle Religioner paa Jorden indeholder Glimt af Sandhed og derfor Tilnærmingspunkter til en renere Erkjendelse i det Hele, at alle Religioner er Udtryk for Menneskaandens Jamlen op imod Gud, saa har man lært os at hade og afstøje alle Hædningereligioner som noget Djævelskab, og sagt at vi, de Kristne, alene har den ene saliggjørende Sandhed. Istedetfor at lære Fordragelighed og Toleranse mod anderledetænkende indenfor samme kristne Kirke, har man hadet og forfulgt hverandre med et grusomt blodigt Had.

Der er derfor paa Tide vi lærer at skjelne mellem hvad der er væsentligt og hvad der er uvæsentligt i Religionen, hvad der er fælles for alle, og hvad der er omskifteligt og har omskiftet efter Tiderne og Nationernes Oplysningsstandpunkt. Og naar vi er blevne enige om de fælles evige religiøse Sandheder, lad os betone disse, lad os elske disse, lad os kjæmpe for disse og overse de mindre Sektforskjelligheder. Lad os forene os i en fælles Kamp for at gøre godt paa Jorden, for at fremme det almindelige Broderskab, for at stifte Retfærdigheds Rige. Gud er, Gud er vor Fader, Menneskene er Guds Børn, stabe til at være Brødre og Søstre, stabe til at faa Del i sin Faders Herlighed i et evigt Liv, lad disse Grundsandheder blive de bevægende Kræfter i vor hele Vandel; saa kan vi, naar vi har rigtig gode Tider og føler Trang til det, give os til at disputere om Jesu Guddom eller Transsubstantiation og Konsubstantiation.

O Gud og Fader i Himlen! lær os at gjøre din Vilje, da vil alt det andet komme af sig selv, da vil vi være Jesu sande Efterfølgere, hvad enten vi tror saa eller saa.

Din Broders Blod raaber til mig fra Jorden.

(Nittende Søndag efter Trinitatis.)

Test: 1. Mos. 4, 1—24.

Historien om Kain og Abel er en af de mest gribende Historier i det gamle Testamente. Den er, som alle de gamle Historier i første Mosebog, fuld af barnslige Tanker om Gud og fuld af Selvmodsigelser; men bortset fra dem indeholder den saa meget, der vil give den et evigt Værd. Den er kort, dramatisk fortalt, og Stildringen af den første Brodermorders Misundelse, Brede, søgte Udslugter og tilsidst Anger og evige Rastløshed som Straf, er Ting, som vil have sin Sandhed, om Jorden blir Millioner Aar gammel.

For dem, som endnu gaar og tror paa, at det gamle Testamente er inspiret af Gud, skal jeg kortelig pege paa Selvmodsigelserne, der gjør en saadan Antagelse umulig. Bibelen har fortalt os, at Adam og Eva var det eneste Menneſkepar, og de faar to Sønner Kain og Abel. Altsaa er der bare disse fire Menneſker til. Afledstomindre gifter Kain sig. Hvem med? der er jo ingen andre Kvinder til end hans Mo'r. De rettroende Bibelfortolkere har i en Hast maattet lave en Søster til Kain, og lade ham gifte sig med sin kjædelige Søster. Nuvel, lad det gaa. Men saa siger Kain selv til Jahve, den Gang denne jager ham ud af hans Forældres Land: „og det vil ſke, at hvo mig finder, ſlaar mig ihjel.“ Men der var jo ingen andre Menneſker til, hvem kunde da finde ham og ſlaa ham ihjel? Endvidere ſtaar der, at Kain faar en Søn „og han byggede en By og kaldte Byens Navn efter ſin Søn Hanoch. Men hvorledes kan en enkelt Mand bygge en By, ſelv om Sønnen var vokſet ſaa ſtor, at han kunde hjælpe ham? og hvem ſkulde han bygge By for, naar der ingen andre Menneſker var end hans Kone og Søn? Vi ſer, hvormange Modſigelser her er, at ſkjønt Forfatteren vil holde paa, at der bare var et Menneſkepar, han dog Gang paa Gang har Brug for flere og da bare ugenert la'r der være flere uden at give os Beſked om, hvor de kom fra.

Gud er ogsaa fremſtillet barbariſt barnſlig. Han gaar og ſpadſerer og ſnakker med diſſe iørſte Menneſker ſom en anden Mand i legemlig Form. Han er partiſt og ſynes bedre om et Offer af ſlagtede Dyr, iſær af de fede Dele, end om et Offer af Markens Frugter — hvorfor, gives os ikke Beſked om. Kain gi'r ham dog af det bedſte han har. Gud billiger endvidere Blodhevn og ſiger udtrykkelig; at paa hvem, ſom forgriber ſig paa Kain, „ſkal det hævnes ſyvfold.“

Det er høiſt rimeligt, at vi ikke her har Historie, at altsaa iøvſten Kain eller Abel virkelig har levet, men at de er Afledninger af hiſtoriske og menneſkelige Sandheder. Abel var Faarehyrde, Kain var Agerdyrker. Men nu har det viſt ſig i Historien, at det ombankende Nomadeliv med Kvæg er et lavere Kulturtrin end det faſtbosiddende, ſom dyrker Jorden, og at dette ſidſte fortrænger, ja ſlaar ihjel det førſte. Kain ſlaar ihjel Abel, Agerdyrkning ſlaar ihjel Nomade-

liv. Saaledes er Vapperne hjemme hos os trængte mere og mere væk, længere og længere Nord af de agerdyrkende Nordmænd, skjønt de endnu ikke er slaaede ihjel men lever en kummerlig Tilværelse op i Is- og Snemarken med sine Rensdyr. De vil vel engang i Tiden uddø, slaaet ihjel af den stærkere Ravn. Desuden har Forfatteren af dette Sagn, der udentvivl er den samme, som har digtet Paradisfagnet, der udtaler samme Tankegang, et Horn i Siden paa den stigende Civilisation, der især samler sig i Byerne og om de nye Opfindelser. Han har et Sværmeri for den paradisiske Naturligtilstand i ustyldig Uvidenhed. Frugten af Kundskabens Træ har lært Menneskene Forstjel paa godt og ondt og medført megen Lidelse for dem i den aldrig sluttende Forst efter mere og mere Kundskab. De Opfindelser, som denne Kundskab har bragt, Smeden af Redskaber af Jern, musikalske Instrumenter, har været brugt i Syndens Tjeneste, til at smedde Krigsvaaben istedetfor Fredsredskaber, til at lokke Menneskene ved Musikkens Toner ind i Belluft og Synd. Og dette er især Tilfælde i de store Byer. Derfor er det, han tillægger Ravn og hans Væt, Brodermorderfolket, som maatte forvises fra Guds Land Eden, Vren af at have bygget Byer og gjort alle de Opfindelser, der har bragt Menneskeheden fremad i Civilisation, om end disse Opfindelser har været og endnu er sørgeligt misbrugte.

Men af størst Betydning for os er Skildringen af Brodermorderen og hans bekslende Stemninger. Ravn's Ansigt salmede staar der, da Misundelsen og Hadet mod Broderen begyndte at stige op i hans Sjæl. Ansigtet er Sjælens Speil. Et lyst frimodigt Ansigt! hvilken Skat er ikke det! Det taler om en ren Samvittighed. Vi har ikke gjort noget, vi behøver at skamme os ved, og vi kan se Gud og Hvermand lige ind i Øinene. Men naar man begynder at skumle og skule, at se ned og til siden, at undgaa andres spørgende Øine, at gaa med Skygger ned over Ansigtet og sammenbidte Læber — ja „da er Synden den, som ligger for Døren“. Hvor klinger ikke disse Jahves Ord som en ringende Sandhed til evige Tider: „dersom du gjør godt, da er du behagelig, og dersom du gjør ikke godt, da er Synden den, som ligger for Døren, og dens Attraa skal være til dig, og du skal herske over den.“ Vi skal herse over vor Attraa, vi skal herse over vor Synd. I Selvbeherkskelse ligger Beskyttelse baade for vort Legeme og vor Aand. „Den som erobrer sig selv, er større end den, som erobrer en Stad“ siger et gammelt Ord. At beherske Vreden og Hævnen og lade Tilgivelsen faa Tid til at modnes, i Kampen for det skjærpes vore aandelige Øvner, og vi vokser os faste i vort eget Selv, og Aanden er bleven Legemets Herre, og Gud er bleven Aandens Herre. Jesus, vort Menneskeideal, var derfor Sagtmodets Apostel, naar han lærte at vende det andet Kind til, at tilgive ikke 7 men 7 Gange sytti Gange, naar han lod sig mishandle af de raa Soldater uden at svare et Ord og bad for sine Fiender paa Korset. Na lad disse Jahves Ord til Ravn brændemærke sig ind i vor Sjæl og blive Mærteord for os, særlig for alle de Unge, som saa let vil bruse op for ingenting: „dersom du gjør godt, da er du behagelig, men dersom du gjør ikke godt, da er Synden den, som ligger for

Døren, og dens Attraa skal være til dig, og du skal herfke over den". Vænnere man sig til at beherske sig selv, kjæmper man alvorligt for at dæmpe sin Hidsighed, da vil man komme til det Punkt, at man ikke længer kan bli hidtig uden over Uretfærdighed, og den ædle Harme haaber jeg aldrig skal udslukkes hos os som den aldrig udsluktes hos Jesus. Han beherskede ikke sin Vrede, han nært sit dulmende Had, og det votsede til Mord. De fleste Mord nu om Dagen begaaes ogsaa i Hidsighed skulle vi haabe; thi deri ligger en Slags Udskyldning for dem. I Hidsighed er Mennesket grebet af et Slags Vanvid, det er ikke fuldt tilregneligt, det ved ikke hvad det gjør; og derfor kan Angeren blive saameget mere dyb og sonderribende, naar de blir sig selv iagen. Slige Mord, hvor gruselige de er, behøver ikke tyde paa en gjennemgaaende Hjertets Fordærvelse. Men de Mord, der begaaes planmæssigt, med koldt Blod, de tyder paa en Hjertets oparbejdede Grusomhed, tyder paa, at Mennesket har dræbt Sjælens fine Gøner og givet sig det lave, dyrkede i Vold. Kains Mord var et Mord i Hidsighed, derfor er Tilgivelsen aaben for ham, men han maa lide Følgen af sin Synd, den at maatte flygte fra Udskyldighedens, Edens Land, og til Nod, Omvankelsens Land. Han har ikke Rast eller Ro noget Sted, han har tabt sin Samvittighedsfred, han bærer Mærket paa sin Pande; Kainsmærket. Her er for anden Gang i Bibelen (første Gang var ved Syndefaldet) lagt aaben den Kjendsgjerning, som er en gjennemgaaende Naturlov, at hver Synd medfører sin Straf, selv om man opnaar Tilgivelse hos den, man har krænkert; at man maa sone, hvad man har gjort, gennem sit eget Arbejde, at det saaledes ikke kan være sandt dette, at man kan sende de værste Forbrydere udenvidere til Himmels til en evig Lyksalighed, naar de bare siger, de tror paa Jesu Offerdød. Synden kræver sin egen Straf og sin egen Udsoning, og ingen kan udsonne den i mit Sted, ligesom ingen kunde tage Uroen og Rastløsheden fra Kain og give ham Samvittighedsfred. De kan sande det, alle de Mordere, som i Hidsighed lig Kain har dræbt sin Menneskebroder, at de er blevne ustadige og flygtige paa Jorden, at om man siger til dem nok saa meget: Jesus har lidt det altsammen i dit Sted, du er ren, — saa vil det ikke forslaa. De vil blive forfulgte af det forfærdelige Syn af sit ustyldige Offer, dets Blod vil strige fra Jorden, dets bristende anklagende Vine, fulde af Forfærdelse, vil stirre paa dem ligesuldt, og det eneste, de vil kunne finde Fred i, er ved Arbejde for noget godt at kunne faa sone lidt af sin uhyre Brode. Men disse Mordere som i Druktenstab eller vanvittig Hidsighed har kommet til at slaa ihjel sin Broder, er ikke de værste Mordere, der er andre, som tommevis dræber sine Offere ved en daglig udført Tortur, og som ikke gjælder for Mordere det mindste, tvertimod er de pene og respektable Folk i Samfundet. Se dem er det, jeg helst vilde tale om i Dag, fordi de er hyppigere end de andre Mordere, fordi jeg sætter dem lavere end de andre Mordere, fordi de ikke har Følelsen af sin Synd og derfor heller ikke føler den dybe Anger over sin Forbrydelse, som de andre Mordere. Jeg tænker herved først paa dem, som sætter Børn til Arbejde i Fabrikker, uagtet de

ved, at dette Arbejde sent eller tidligt vil undergrave disses Hæls og bringe dem Døden. Jeg tænker paa de mange, som bruger voksne Arbeidere, Mænd og Kvinder, til at fabrikere giftige Stoffer eller Farver eller Varer, og lader dem slide med det, til de stupes og saa bare koldblodig putter andre istedet. Jeg tænker paa de mange, som i de store Byer driver Arbeiderne som Kvæg for en Sulteløn og bogstaveligt fulter dem ihjel, uden at drage et Sut for dem, naar de dør, bare fortsætter med andre; thi Mennesketjod er en billig Vare paa vort Marked nuomstunder. De er Mordere, Mordere alle tilhobe, selv om de ikke vil erkjende det, og deres Brødres Blod skal raabe til Himlens Herre om Retfærdighed.

Den som indførte Børnearbejde i Fabrikkerne i England var Arfwright. Han var en fattig Barber, til hvem hans Venner maatte skyde sammen Penge, for at saa ham sømmelig klædt. Han opfandt en Forbedring ved Spindemaschinen, der var opfunden af Whatt. Han døde som Sir Richard Arfwright, efterladende sin Søn 2½ Million Dollars. Da hans Søn igjen døde, var han Gier af 50 Millioner. Ved disse Gulddykker klæber der Blod, de er ophobede ved at myrde Smaabørn. Før den Tid voksede Børnene op under deres Forældres Vane, da disse havde nok Løn til at føde og klæde dem med; nu blev det Skik at affædige de voksne i Fabrikkerne og sætte Børn istedet, som man kunde finde saa meget billigere. Mange Maskiner kunde nemlig passes lige godt af Børn som af voksne; saa blev Børnene sine Forældres Konkurrenter. Børn kunde de saa fra Fattigforstanderen i Byerne; de blev solgte i tusindvis til Fabrikeieren med et underkrevet Dokument, der bandt Barnet fast til dets nye Herre, indtil det var 21 Aar. Disse Børn drev man nu stadig 16 Timer om Dagen, med daarlige Klæder, daarlig Føde og pakket sammen i Sovestuer for den Del af Natten som var igjen. Tvungen til stadigt Arbejde, nægtet Retten til at saa sætte sig imellem under Trudsel af brutal Straf, blev Dødsfald saa hyppige, at man for Skams Skyld og af Frygt for den offentlige Mening, sendte disse Barnelig til andre Bygder for at blive begravne. Kalder I saa ikke disse Mænd, som af Pengebegjær handlede saa mod disse Smaa, Mordere? Og vil ikke disse uhyggelige Offres Blod raabe op imod dem til Himlens Gud? I Amerika har man efterabet Systemet med Børnearbejde i Fabrikkerne. Efter Listerne fra 1880 var da alt 182,000 Børn anbragte i Fabrikker der. De er tagne bort fra Skolen, saa de neppe lærer at læse og skrive, tagne bort til flidsiddende Arbejde netop i den Tid, da Kroppen trænger mest frisk Luft og Bevægelse, tagne bort fra Leg og Barneglæde for at begynde et helseflidende Arbejde, for deres Ven- og Muses Lygning endnu er stærk nok til det, et helseflidende Arbejde, der skal fortsættes til Graven, uden at give Hvile, huslig Hygge, Anledning til Landsuddannelse, knapt nok Mad i Mund. Dette planmæssige Mord af de smaa Menneskevæsener, hvem vi var satte til at værne om og beskytte, det taales af Lovene i de forenede Stater, det taales af det bestaaende Samfund. Fabrikherren, der ansætter disse Smaa for at spare lidt paa Løn-

ningerne og dermed øge Milliondyngen, gaar om mellem os som den respektable Mand; han er en Kristen forstaar sig, og kan lettelig kjøbe sig en Plads i Senatet. Samfundet har ikke sat Rainsmærket paa ham, fordi det ikke synes at vide hvad Kristendom er, ja ikke engang, hvad Menneſkelighed er, men kun hvad Pengebeundring er. Men disse smaa blege Skikkelser, standfede i sin legemlige og aandelige Væſt, viſnende hen under et grusomt Samfundssystem, de vil vende sine smaa, gammelagtige Anſigter mod Fabrikherren og mod Samfundet, som beskytter ham, og raabe: Morder!

Det er tungt at tænke paa, at mange af de Klæder vi bærer, mange af de Fornødenhedsartikler vi bruger, er frembragte ved spildte Menneſkeliv; men ſaa er det. Stenhuggeren fylder ſine Lunger med Stenſtøv, Kniv- og Gaſſelſlipe- ren med Metalſtøv, de ſom maa tilbringe ſit Liv mellem giftige Malerſtoffe bliver enten lamme eller dør tidligt, Kniplingvæverſterne dør fordetmeste af Brystſygge; hundreder og tuſinder af Mænd og Kvinder maa ſidde og arbejde i Rum fyldte med giftige Dampene eller udfat for umaadelig Hede ſom Glaspuſterne. Man har regnet, at de ſom ſliper og ſkurer Gaſler, dør fordetmeste i det 25de Aar, Filehuggerne i ſit 32te Aar og dem, ſom ſliper Naſeknive, i ſit 40de Aar. Og dog finder man i Sheffield i England Børn under ti Aar iſærd med dette ſnigmordende Arbejde, ja man har fundet Børn paa 6 Aar, der havde ſtaaet ved et Hjul i maanedsviſ, tørſlipende for ſin Fader. I de ſtore Jern- og Staalfabrikker finder man Børn paa 7 Aar arbejdende om Natten ofte op til 10 Timer i Slag. Tænt hvad de maa lide diſſe ſmaa Staffere, aandende i et trangt Rum med daarlig Luſt, ſugende i ſig hvert Sekund Aandedrag fyldt med ſkarpt Metalſtøv eller ſtaa der og blive halvſtegte ved en Smelteovn. Det kan tidt hænde, at Haalet og Klæderne ſvider af En. Og ſaa derfra kanſke ud i ſtræng Winterkulde. Det er tunge Livsvilkaaer dette Venner, og diſſe arme Menneſker, ſom for Brodets Skyld maa paatage ſig ſligt Arbejde, burde ſkattes og æres iſtedetfor at trædes og trampes paa. Samfundet burde ordnes ſaaledes, at man drog Omſorg for, at intet Menneſke arbejdede med ſligt helſepødelæggende Slid mere end den korteſt mulige Tid. Der maatte være hyppigt Bytte af Folk, eller Arbejdstiden burde være urimelig kort, og Tiltrækningerne, der omgav Arbejdet ellers, ſtore. Men hvad ſer vi nu? Diſſe Arbejder er ofte de uſteſt lønnede, Arbejdstiden er ſaa lang ſom for nogen. Hvad bryr Fabrikanten ſig om, at Folkene dør og maa dø efter kort Tid; der er jo fuldt nok at ſætte iſtedet. Menneſkeliv er jo ikke i vore Dage at betragte anderledes end ſom Kul og Ved; man ſtufſer dem i ſpadeviſ ind i Maſovnen, og de la'r ſig ſtufſe, fordi de er nødt til det for ikke at ſulte ihjel. Men fra alle diſſe mange myrdede Smaa og Store, myrdede med koldt Blod og velberaad Hu, — efter et tungſomt Liv en tungſom, kvalfuld Død — ſtiger der en Anklagelſens Røſt op til Gud, anklagende det Samfund, ſom vil taale dette, uagtet det kalder ſig křiſtent, anklagende de enkelte Perſoner, ſom, uagtet de ved bedre, preſſer ud den ſidſte Draabe Blod af ſine Medmenneſker og lader dem ſlide ſig ind i Døden uden at lette hverken

deres Liv eller deres Død med nogen Vysstrib af Glæde. Lad dem længe nok svare trodsigt med Raim, naar Gud gjennem deres Samvittighed spørger dem: „hvor er din Broder Abel?“ — „skal jeg være min Broders Vogter?“ det vil alligevel blive evig sandt, at „din Broders Blod raaber til mig fra Jorden“ — det vil blive sandt, indtil Samfundet retter denne Forrædelse.

Vi læser i „Inter Ocean“ i Chicago om et Firma, som averterer efter Piger, der kan styre en Strikkemaskine. De kommer, de arbejder alt de orter, og naar de saa skal have deres Betaling, faar de høre, at de har at betale for Skid af Maskinen og for Dampen til at drive, saa at de i mange Tilfælde blir skyldig Penge til Firmaet istedetfor Firmaet til dem. De gaar naturligvis sin Vej, straks de mærker, de har været narrede, men nye uerfarne kommer istedet, og saaledes faar Firmaet sit Arbejde gjort for aldeles ingenting ved at suges Blodet ud af disse stakkars fattige, umistæntomme Piger, der søger efter Brød. Vi kjender nu af statistiske Oplysninger alle de Aneb, som de rige Firmaer bruger for at berige sig og bestjæle deres Medmennesker. Særsker har bevidnet, at de har maatte gjøre Skjorter for 45 Cents Tusinet, og desuden nødes de at købe Traaden, og hvad ellers de behøver, hos Firmaet selv, mangedobbelt dyrere end de kunde faa det andetsteds fra. Det er jo en kjendt Sag, at store Firmaer, der holder slet aflønnede Arbeidere, tvinger disse at købe deres Livsfornödenheder paa Firmaets Butikker, hvor de maa betale det dyrere, at de udbetaler sine Arbeidere ikke daglig, ikke ugentlig men maanedlig, ja, tremaanedlig for saa at drage Renter af denne Sum saalange som muligt og stoppe den i egen Lomme. En stakkels hjertebrudt Mand, som havde pantsat sin Frakke for 2 Dollars en kold Vinterdag for at faa Kapital nok til at kunne sælge peanuts paa Gaden for at underholde en sugelig Kone og et Barn, blev arresteret i New York og kastet i Fængsel, fordi han ikke kunde betale 5 Dollars License som Peddler. Arbejderprocessioner drager gjennem Gaderne med Flag, der bærer Jndskriften: „vi vil have Arbejde eller Brød!“ eller: „giv os Brød og Hygge i dette Liv, vi bryr os ikke om et tilkommende Liv.“ Hvad betyder alt dette? det betyder, at vore Brødres Blod raaber til os fra Jorden, det betyder, at der er Mennesker iblandt os, der af Pengebegjærlighed bogstavelig sulter ihjel sine Medmennesker, myrder dem, uden den ringeste Samvittighedsbebreidelse. De gamle Eventyr fortæller os om Vampyrer eller Blodsugere, der kom om Natten og sugede i Sønne friskt Blod ud af Menneskene. Vi har fuldt af saadanne Vampyrer den Dag i Dag, og de gaar ikke frem stjaalent om Natten, nei i Dagens brede Vys, taalt af Samfundet, velsignet af Kirken, gaar de frem og suger deres Menneskers Hjerteblod for at blive fede og stærke, mens disse snyder og dør. De suger Hjerteblodet ud af de blege Sommerfester, som sidder i Logihusene, mange i et Rum med usund Luft, levende af Kjæts og The, arbejdende 14—16 Timer om Dagen for en Sulteløn, som da atter igjen skal beklippes ved Aneb fra deres samvittighedsløse Arbeidsgiveres Side.

De er Mordere, simpelthen Mordere som Raim; den eneste Forskjel er, at

Rain slog ihjel med et raſtt Slag i Hidſſighed, mens diſſe myrder gjennem lang Tortur, tommeviſ, lig Middelaldrens Bødler, ſom ſtruede Pineredſkaberne faſtere og faſtere ind i Offerets Kjød.

Vi læſer baade i Europas og Amerikas Aviſer, at der drives en udbredt Trafik med at ſælge unge Piger og forſyne Proſtitutionshuſene med friſte Varer. Agenter er anſatte, ſom lever af at lokke unge uſtyldige Piger afſted med Løfte om Arbejde og behagelig Plads og god Løn. Har de ſaaet dem vel ind i ſine Huſe, tvinger de dem ved Sult, ved Frygt, ved Trudſler ind i et Liv af Skam og Glendighed. Ingen Flugt er mulig, ingen Klage kan trænge ud, de paſſes paa med omhuſſelig Vagt. Politiet er beſtuffet og ſtaar ſom ofteſt i Vedtog med Menneſkemorderne. Baade Kvinder og Mænd er indviklede i og lever af denne Trafik. Hvad er ſlige Folk? Mordere ſimpelthen og intet andet end Mordere. Deres Søſtres Blod raaber til Gud om Retfærdighed, og deres Dommens Dag vil komme, da de ſkal ſe, hvad de har gjort, og de ikke længer kan krybe undan med: „ſkal jeg være min Broders Bogter?“ men hvor Rainsmættet ſkal gløde paa deres Pande og brænde i deres Samvittighed.

„Herre Gud! hvorlænge!“ ſukker en af Salmeforfatterne ud af ſin Fortvivlelſe. „Herre Gud! hvorlænge?“ ſukker vi, naar vi ſer al den ſociale Glendighed rundt omkring os. Hvorlænge ſkal Brodermorderne taales blandt os, hvorlænge ſkal Rainsmættet nyde Anſeelse og gløde lig en Ordensſtjerne, hvorlænge ſkal Vold og Uretfærdighed ſidde i Høiſædet. Op hver Mand og Kvinde! ryſt af Eder Sløvheden, kjæmp for Eders Frihed, ikke med Rugler og Dynamit, men med Intelligens, med Sandhedsmød og Handlingens Mød, da ſkal vi engang hilſe den grønne Dag, da Eders Land Jorden atter er bleven Guds fredlyſte Have, og Brodermorderne og Voldsherrerne, af hvad Slags de monne være, enten Konger eller Bønder eller Fabrikherrer, er forviſte til Rod, Landflugtighedens Land etſteds i Eterne; bare ikke her. Da har ikke vore myrdede Brødre og Søſtres Blod ſtreget forgjæves til Himlen, de nulevende Slægter har overtaget Hævnen og fuldbyrdet den ikke ved at lønne Mord med Mord igjen, men ved fredeligt at ſtabe Fredens Rige paa Jorden. Gud! væk mange til at være med i Rækkerne for Fredens Rige paa Jorden!

Ygdrasils Alf.

(Tjvende Søndag efter Trinitatis.)

1. Cor. 13.

Imellem de mange gamle dybsindige Myther, som vore Forfædre havde, er den om Ygdrasils Alf en af de ypperste. De forestillede sig hele Verdensudviklingen under Billedet af et uhyre Alfetræ, der skuggede over hele Jorden. Det havde tre Rødder, en i Himmelen hos Guderne, en i Jorden hos Rimthurserne og en i Niflheim eller Helvede. Ved Helvedsroden er en væmmelig Brønd med stinkende Vand, og der ligger den rædselsfulde Orm Nidhogg og gnager uafsladelig paa Træets Rod for at ødelægge det. Ved den Rod, som er hos Jøtnerne, er en anden Brønd, som kaldes Mimes Brønd, og hvor man kan drikke Visdom. Ved den tredje Rod hos Guderne er Urdabrønden, og der sidder de tre Norner eller Skjæbnegudinder og spinder Menneskenes Skjæbne. Der holder ogsaa Guderne sine Thing. Paa Alfens Grene findes mange Dyr. Øverst oppe sidder en kongelig Orn, længere nede en Høg, fire fjorte løber omkring paa Grenene og æder af de friske, spirende Løvknopper, og det lille Etorn Katataff løber uafsladelig op og ned ad Stammen for at sætte Splid mellem Ornen i Toppen og Ormen nede paa Bunden. Der er saaledes mange ødelæggende Magter, der truer Træets Tilværelse, men Nornerne vander Træets Himmelrod fra den hellige Kilbe, og det grønnes og spirer trods alt, og Dugg falder fra dets Blade forfriskende over Jorden. Dette er i Korthed Billedet af Verdenshistorien, som de Gamle tænkte sig den. Lad os se lidt nærmere paa det, lad os fordybe os i Tankerne hos den Digter, der først udkastede denne Poesi over Verden. Vort Samfundsliv, Menneskeheden som den nu er, suger sin Næring fra tre Kilder, en himmelbaaren, en muldbaaren, en helvedsbaaren, siger den gamle Digter. Har han Ret? Er dette de tre Klasser Mennesker, som betinger Udviklingen og skaber Historien med dens Glendighed saavel som dens Triumfer? Jeg tror det. Der er en Del Mennesker — o giv de var mange — som kender sig selv, som ved at de er Guds Børn, at de eier Guds Kræfter i sig, at de derfor har Ansvar paa sig at bruge og udvikle disse Kræfter ret. De har lagt sit Livs Rødder i Himmelen, ved Gudebrønden, hvor de hvide, rene Svaner seiler, og derfra suger de Næring. Det Himmelske i dem, Aanden, er deres egentlige Jeg — ikke Kroppen, den muldbaarne. Derfor søger de ogsaa at nære himmelske, rene Tanker, der kan oploste, ikke muldbaarne jordiske, der kan sænke ned. Det er disse Mennesker af alle Stænder, Nationer og Tidsaldre, som har løftet Idealets Banner høit i Verden, som har bobet at tro og betjende og leve efter sin Overbevisning og har altid pegt opad, opad, mens Hopen, som ikke forstaar dem, kanske har udleet dem, og forfulgt dem og pint dem og stenet dem og korsfæstet dem. Det er disse Mennesker, som er blevne sent eller tidligt til Verdens Læremestre i Aand, har løftet sin Samtids og Eftertids Erkjendelse til renere Øsinder, har aanded med sin Aands Flamme paa de

jøvende Gvner hos sine Medmenneſter, ſaa Sansen for Gud og for Verdens Helighed er vaſt hos dem. Det er mellem diſſe vi indtegner Navne ſom Zoroaſter og Buddha og Sokrates og Plato og Jeſus. Det er Saltet, ſom har holdt Verden friſt fra Forraadnelse, Dodſtroerne, ſom har lydt i de ſunkne Samfund og tændt Livsgniſterne igjen i de døende Folk. Det er alle Videnskabens Mærthrer, alle dem, ſom har lidt og ſtridt for en Sandhed i Verden. Det er den Skare af uſjendte Fædre og Modre, ſom har ladet den rette Aand gjennemſyre deres Hjem, ſom har bredt Kjærlighed rundt omkring ſig og levet for at gjøre godt, det er alle dem, der har levet ikke for at tjene Penge, men for at tjene Menneſter, ſom har udfoldet ſin Sjæl ved at løſte andre. Na hvor vi trænger dem! Enten deres Midler er Tale eller Skrift eller Muſik eller Maleri, alle de, der opſøfter os over Mulden, over Dagſtrævet, over Pengejaget, over Forretningſpekulaticnen, og lader os føle ſtundom Stjønheden og Meningen af at leve, de er Menneſtehedens Velgjørere. De ſuger deres Livskraft fra Himmeltroden; de aabenbarer noget af Gud i Verden. Det er ikke nogen R u n ſ t at ſuge ſin Livskraft fra Himmeltroden, det er ikke noget forbeholdt bare de ſaa enſelte, ſom er ſærlig begavede. Det er en Pligt og en Mulighed for alle. Hvad det gjælder om er at blive ſelbbevidſte, at erkjende ſig ſom Menneſteaand i Paſt med Guds Aand, at aabne ſig med hele ſit Væſen mod Gud og vokſe i Gudlighed. Og Aandsbrønden deroppe, hvor de rene Svaner ſeiler, holder Menneſteſamfundet fra at fortørkeſ; det ſtænkeſ af den guddommelige Dugg, vi kalder Begeiſtring. Hvad har ikke Begeiſtring udrettet i Verden. Intet ſtort er udført uden den. Enten den har været rettet paa ædle eller vildfarende Maal har den været ſom en knuſende Føſ intet kunde modſtaa. Begeiſtring for en Sag gjør den unge Mand og Kvinde ſjøn, og ſjønnere, jo ſtørre Gjenſtanden er, jo mere den er Begeiſtringen værdt. Da lyſer Vinene med en himmeľſt Glæde, da rødmer Kinden, da ſaar Ordene Vinger og tænder ſom Ild.

Da en af Republikens Generaler bad om nye Tropper, og der bare blev ſendt Halvparten af det forlangte, og han derfor gjorde Indbendinger, blev der ſvaret: "vi ſender Marſeillaiſen med!" Se denne Sang tændte ſlig en Begeiſtring, at Mændene, ſom ſang den, blev ſom ude af ſig ſelv, ændſede hverken Ild eller Staal men gif paa, blev uovervindelige. Naar Pauluſ ſtriver i Romerbrevet, at intet hverken i Himmel eller paa Jord ſkal kunne ſtille ham fra Guds Kjærlighed i Kriſto Jeſu (Rom. 8, 38) eller naar han i Phillippenſerbrevet ſammenligner ſig med en Priſløber paa Kendeſbanen og ſiger „men et gjør jeg, forglemmende, hvad ſom er bagved og ræktende eſter det, ſom er foran, iler jeg mod Maalet til det Klenodie, ſom hører til Guds Rald herovenfra i Kriſto Jeſu" (Phil 3, 14) da er han greben af guddommelig Begeiſtring, ſaa han blir uovervindelig i Livets Kamp. Den, ſom har følt denne gudbegeiſtrede Ild i ſin Sjæl, han ved, at ſaa er det. Han har der en Magt, der lader ham trodſe Livets Gjenbørdigheder og gjør, at han ikke kan bøieſ; thi han har lagt ſit Livſindhold paa den anden Side. Han har brugt det her eſter bedſte Gvne, men han ved at

det skal modnes, udbifles og fuldendes paa den anden Side for alle Evigheders Evighed, saa Stufferne, Sorgerne og Misjendelserne her forsvinder til en Ubetydelighed, maalet med Evighedens store Maal. Denne Begeistring var det, som lod Martyrerne til alle Tider gennemgaa de forfærdeligste Pinsler, stundom med Jubel og Sang. Denne Begeistring var det, som tændte Mønstrene paa de store Korstogs Tider, hvor Menneskene fastede Høvl, Søl, Forretninger, alt for at drage som Soldater til Jerusalem og fri den hellige Grav ud fra de Vantroes Hænder. Begeistringens Pintjeslamme gløder den Dag i Dag i alt stort og godt. Gid jeg kunde begejstre Eder for det Gode! Vi gaar saa kolde og koldkloste rundt her i Amerika, alting beregnes efter Fordel, alting skal bevidnes og anbefales med Attester.

Om jeg kunde tænde Begeistring i Eder for Menneskehedens ædleste og helligste Gie, Religionen, hvad Form af den I end har, da vilde I blive lyfteligere end I ofte er nu, hvor I tvivler og famler. Religionens højeste Virkning er Glæde, Begeistring. Dens Maal er ikke Dogmer, Had, Kjævl, Sukken og Hovedhængen. Dens Maal er Barnslighed, Lykke, at være god og at gjøre godt.

Nornerne, Eljæbnens Gudinder, sidder ved Urdabrønden og spinder dit Livs Traad og klipper den af. Det er fra Gudernes Sæde der skal holdes Dom, og hvorefter dit Liv bestemmes. Din Livstraad blir tynd og svag eller stærk og seig, eftersom du lader dig selv udvikle i Retning af Aand eller i Retning af Kjød. Det er det tilsidst, som blir det ene afgjørende, ikke din legemlige Helse, ikke dine Pengeudgifter, ikke din verdslige Berømmelse, men dit aandelige Standpunkt. "Hvad somhelst I har gjort for En af disse mine mindste Brødre, har I ogsaa gjort for mig,"—om dit Hjerte er smeltet for Brødrene, derpaa er det, det kommer an.

Den anden Rod af Verdenstræet er fæstet i Jotunheimen, hos de jordbundne Magter. Det er de ældste Magter paa Jorden, blevene til, før Guderne blev til, siger den gamle Mythologi. Derfor er de de kloreste, hvad verdslig Visdom angaar, de kjender Begyndelsesgrundene til alt, kjender Verdenshistoriens Rod, hvad der gik for sig i den graa Oldtid. Derfor finder du ogsaa her Mines Brønd, den verdslige Visdoms Brønd, hvor selve Guden Odin maa gaa for at hente Kundskab. Men disse Jotunmagter forresten, som behersker saa at sige Livsafterne fra den Tilførsel til Menneskeheden, repræsenterer altid den kropslige Natur skilt fra Aand. De er fysisk kloge og intelligent skarpe nok, men deres Livsmaal dreier sig bare om det dønnelidige, hvorledes de kan æde, drikke, sove og tjene Penge. Navnet Jotun hænger ihop med, „at eta". Jeg tror den Træroden maa ligge etsteds i Amerika; thi der er vel intetsteds paa Jorden, hvor den materialistiske Tankegang har saa let for at slaa ned som der. Og det er ganske naturligt. Der ligger ubrugt Land. Der vælter Hjelpekilder op af Jorden, det er mest fattige Folk, som kommer over for at skaffe sig sit Udkomme og for at tjene Penge, og lykkes det for dem, saa blir de fangne i Pengenes Næt og synes, de aldrig faar nok. De har ikke havt Dannelsen no

Hjemmefra til at kunne nære høiere Interesser, og her har de ikke haft Tid til at nære dem. De bryr sig sjelden om at læse noget eller høre noget udenfor det, som Kirken kan byde, og den byder ofte meget lidet eller ganske intet. Saa tilføjer de bare Efterslægten jysk Kraft parret med aandelig Sløvhed og Ugyldighed samt med Videnskab for at samle Penge. De have oparbejdet en hel Del af Klostskab, men det er mere bare som Snubhed til at sno sig mellem Forholdene og tude med de Ulve, man er imellem, mere Handels-snubhed, der saa langt fra at være støttet af høiere Moral, tværtimod ødelægger denne. „Min Søn vil du i Verden frem, saa buk!“ det er jo den almindelige Livsvisdom i den Kredss. „Denne Verdens Børn er klogere end Lysets Børn“ sagde Jesus. De er klogere paa det at puffe sig selv frem og de andre tilside; men de er ikke klogere paa at forstaa, at Livets Vægt ligger paa at udvikle sin Aand til daglig Himmelflugt.

Himmel idethelse er et Ord, som ikke findes i deres Ordbog, de holder sig paa Jorden helst, undtagen naar de skal til at dø, da kommer denne Himmel og plager dem, men saa har de jo Presten til at sætte den Affære, og han fortæller dem, at al den nødvendige Soning er gjort af en anden i deres Sted, saa de kan slippe let fra det ogsaa. Kirken er en saadan Frelsesinstitution, som med ydre Midler, saataalte Sakramenter, kan vaske en Synder ren, saa han behøver ikke anstrænge sig. Ortodoksien er en bekvem Sovepude for alle Jotunbørnene.

Der er mange, som har den Anskuelse ligeoverfor saataalte „simple“ Folk, at hvad de behøver er bare Mad og Søvn. Nu det er sandt, at Maden blir det første. Har man ikke et sundt materielt Underlag, kan man ikke sikke et Menneske for Næringsførg, saa nytter det ikke at fordre Interesser af ham. At tale til de hjemløse og arbejdsløse jagede Menneskedyr i New York, som sulter et Døgn for at kunne rive til sig enten med at tigge eller stjæle et Maal det næste Døgn, som ligger i Kjældertrapperne og under Bryggerne og som sfidne, sammenfiltrede Kjøddyringer i Vogehuisene for 5 Gents om Natten, at tale til saadanne Mennesker om Guds Kjærlighed og Menneskenes Broderstab vil bare klinge for dem som Spot. Menneskene har drevet dem til Had, Spot, Drik, Forbandelser.

Gjør dem først til Mennesker og sørg for, at de ikke sulter, saa kan du begynde at prædike Moral for dem siden.

Men naar de lever i nogenlunde Menneskevilkaar, da er det din Pligt at blæse Aand i dem, ikke at lade Jotunklostskaben saa sprede sig for tykt, som om Materialismen var Sandheden her i Verden. Og deres Kundskab, og deres Interesser, lær dem at lægge Skatte op i Himlen, som ikke Møl og Røst kan fortære.

Der er mange af de „simple“ Folk, som hverken kan skrive eller læse, men som har en fin Sjæl, som har Sans for Aand, og som ofte hungrer sig tilbøde i fine prosaiske og jøtunagtige Omgivelser. Man behøver ikke Lærdom og Kundskab til at forstaa det. Det var saaledes en Tid hjemme, da man troede, at den eneste Veie at arbejde for Folket var ved at bygge Veie og saa Jernbane og Damp-

stibsforbindelser o. s. v. Nu, alt det der er ret og udmærket, men det er ikke alt. Det Bonden trængte mest var Skoler, Almueskoler, Amtsskoler, Folkehøjskoler, Interesse for sit Lands Politik, for sit Lands Digtene, for høiere aandeligt Liv. Nu har han faaet det og er derfor gaaet frem. Mellem Skandinaverne i Amerika støttes Uvidenheden ofte paa Grund af denne saakaldte Lutherdom; man er ræd for, at Folk skal komme til at tænke anderledes, end de gjorde for 4—500 Aar siden, og det vilde jo være Synd. Religionens Aand ombyttes med Form, og man rasler med de tomme Dogme-Nøddestaller, som om der var Kjerne i dem. Den jøtunagtige Livsvisdom raader. Se paa dem, som skal representere Dannelsen — er de ikke Jøtner alle tilhobe?

Den feberagtige Speculation, den rastløse Higen efter at blive rige, den kolde, haarde Beregning, de luftede Dine og Hjertter for de Fattige. Penge, Penge, Penge, Foretning, Foretning, Foretning! — det er alt vi hører — det er alt, Interesserne samler sig om. Kunstnere sultes og fryses ud fra os, Rigsmændene lægger heller sine Penge i et fyrsteligt Palads end i offentlige Velgjørenhedsanstalter, at lade Kjærlighedens og Broderskabets Aand faa herke, det er der ikke Tale om. Denne Jøtunrod, hvormegen klog Indsigt i Verden og Verdensforholdene den end kan have, tilfører mange daarlige Livsjafter til Menneſkehedens Træ. Den gjør Menneſkene inſiſt stærkere kanſte, men aandeligt ſvagere. Vi overvældes af Kjød og Kjødraahed, og der opſtaar en tvivleſyg ſpottesyg, koldkritiſk Slægt, hvis Livſtraad Kørnerne ugjerne ſpinder.

Saa har vi den tredie Rod, Helvedsroden, hvor Ormen Nidhogg ligger og gnager, og hvor Menneſkehedens Livſtræ ſuger i ſig det væmmelige Vand fra Bønden Hvergelme, ſyldt med al Slags Uhumſthed. Al Venner! det er alle diſſe Ulykkelige, ſom er komne paa Afveie, ſom ſætter ſit Livs Maal i at æde og drikke og ture og beſøge liderlige Steder, ſom arbeider paa at ødelægge ſig legemligt og aandeligt og drage andre med ſig ned i Syndens Hvirvel. Det er Menneſkebragene, Offrene for vore Samfundsforholde og for den ſlette Moral, ſom raader inden vore Samfund. Det er alle diſſe aandelige Sygdomsjafter, ſom tærer paa Menneſkehedens Træ i uſundt Blod, nedarvede Sygdomme, forplantede Tilbøieligheder og Lidenſkaber. Det er alle dem, der forfører Ungdommen til ondt, der tager deres Tro fra dem og lærer dem op i den ſkjærefte Materialiſme uden noget høiere Holdepunkt. Og alle diſſe onde Magter er repræſenterede, ſamlende i Ormen Nidhogg, ſom ſlimet, ſlu ſnor ſig om Roden, for at kvæle Livet og gnage over Livſtraaden. Det er Løgneren, det onde, det djevleſte, det, ſom har naaet Forhærdelſen hernede, og for hvilken der ikke er anden Redning end gennem Helvedes Ild.

Og diſſe Magter er ikke de enefte, ſom har forenet ſig om at ødelægge Menneſkeſlægten. Paa Grenene løber fire Hjorter og æder af de friske Stud, ſaa fort ſom de komme. Kjender vi dem ikke? Sandſeligheden, Druktenſtaben, Spilleſygen, Pengebegjæret — aa vi kunne nævne mange flere, men diſſe er det jo fornemmelig, ſom herjer Menneſkeheden og kræver Offere Aar efter Aar. Og

op og ned Stammen løber et lidet vims Ekorn for at sætte Splid mellem Ornen i Toppen og Ridskæg paa Bunden.

Kjender I disse Ekorn? Sladderhanterne, som bare af djævelst Lyft til at sætte ondt Blod gaar fra den ene til den anden og fortæller Sandheder eller Strøner, som kan stifte og stade? som glæder sig, naar de faar Naboe i Ufred, Venner stikle, Mistanke dryppet ind i de helligste Forhold, Splid mellem Ægtefolk? Som opfinder Intriger og sætter Ting i Scene og skriver anonym Breve om dit og dat. Jeg tror ikke, der volder saa megen Ulykke ved noget, som ved Sladder; thi vor Natur er desværre saa, at den gjerne lytter til det, som er ondt, og har lettere for at give Mistanke Rum end Tillid. Men Ornen i Toppen, hvis den er af den rette Sort, lytter ikke til Sladder. Ornen med sine mægtige Vingeflag, med sin Evne til at stige høit over alle Fjelde, er et Billede paa Menneſteaanden i sin høieste Higen og kongelige Kraft.

Ornen løfter i tunge Slag
 over de høie Fjelde,
 ror i den unge, kraftfulde Dag,
 mætter sit Rod i det vilde Jag,
 sænker sig, hvor den lyfter,
 ser mod de fremmede Kyster.

Men denne Aandens kongelige Orn bør være hævet over Mistanke, den bør kjende de himmelske Kræfter saa meget, at den ved, at i Pagt med dem kan intet stade den, den bør være gennemstraalet saaledes af den himmelske Kjærlighed, at den kan udstrække sin Kjærlighed endog til Ornen ved dens Fod og haabe og arbeide for dens Frelse. Menneſtehedens kongelige Orn, som er hævet over Menneſteslægten's Smaalighed, og drikker sig stærkt af Urdabrønden's hellige Blande, maa kunne elske alt og alle, maa kunne se, at trods de mindre gode Livsafter, som Ygdrasils Aft indsuger, og trods Dyrene, der springer herjende paa dens Grene, saa vokser dog Træet fremover lige fuldt, og folder ud sin Krone over Verden; ja at den mægtige Aft aldrig kan dø, netop fordi den stænktes med Vand fra Gudebrønden, hvor de rene Svaner seiler, netop fordi de guddommelige hellige Safter er gaaet den i Blodet. Thi de gamle Tænkere lærte ogsaa, at i den store Verdensbrand, hvor Guder og Menneſter og Jøtner forgaa, hvor Ygdrasils Aft skjælver, og Luen slukter op efter den, da skal den ikke aldeles lægges øde; thi Liv og Livtrafer har gjemt sig under dens Rødder, og skal forplante en ny Menneſteslægt paa den nye Jord, der skal dukke op af Luehavet.

Saa har da de gamle Seere set det, at Menneſtet var af guddommeligt Udspring og har guddommelige Kræfter til Hjælpe mænd, at Livet skal seire over Døden og være evigt.

Gid mange af os kunde se saa langt og saa sandt, som disse gamle Hedeninger!

Jesús og Kvinderne.

(En og tyvende Søndag efter Trinitatis.)

Tæst: Lut. 4. 16—22.

J faa af de religiøse Reformatorens Liv spiller Kvinderne en saadan Rolle som i Jesu. Evangelierne omtaler altid Kvinder i hans Følge. Der er først hans Moder Maria, der er Maria Magdalena, der er Maria og Martha, Lazari Søstre, der er Johanna, Chuzas Hustru, og Susanna o. s. v. Nogle af disse var velstaaende og hjalp til at bestride med sine Midler Udgifterne af Jesu simple Hushold. Evangelierne omtaler mange Møder mellem Jesus og Kvinder, hvor han enten helbreder dem eller deres Kjære fra en Sygdom eller taler et Opmuntrings og Trøstens Ord til dem, Ord, der har Indflydelse paa hele deres følgende Liv. Saaledes Mødet med den blodsottige Kvinde, med Synderinden, der græd og kyskede hans Fødder, med den kananæiske Kvinde, med Kvinden greben i Hor, med Samaritanerinden ved Brønden. Til mange af disse, som var mest foragtede, taler han om de høieste Ting. Og da han gik sin blodige Korsgang til Golgata, var han ledsaget af Kvinder, der græd over ham, saa at han vendte sig og sagde: „Jerusalem's Døttre, græder ikke for mig, men græder for Eder selv og Eders Børn.“ Hvad var det vel, som voldte, at Kvinderne følte sig saa tiltrukne til ham? Ikke bare det, at hans Ord maatte falde smeltende og milde paa hvert følende Hjerte, men ogsaa det, at han indtog en anden Stilling ligeoverfor Kvinderne end vanligt for en Mand og særligt for en Folkeslærer. Kvinderne var vant til paa den Tid at behandles som en underordnet Klasse. Hos de mere barbariske Folkeslag blev de solgte og behandlede som andet Gods, hos de mere civiliserede, som Romerne og Grækerne var de udelukkede fra Dannelse, fra Optraeden i det offentlige Liv, fra Selskab med udviklede Mænd. De var stængte inde i Huset og henviste udelukkende til Kjøkkenet og Barneskammeret. De havde ingen Ting lært, og de dannede Mænd havde derfor ingen Ting at snakke med dem om. Hvis en Kvinde vilde bryde disse Skranke, tilegne sig Dannelse, have fri Omgang med aandrige Mænd, saa maatte hun blive, hvad man kaldte Hetære, et halvt offentligt Fruentimmer. Moder til den berømte Taler Demosthenes blev testamenteret ved skriftligt Dokument til Aphobus, og efter den gamle romerske Lov havde Husbonden Ret over sin Hustrus Liv og Død, ligesom han havde Bestyrelse af hendes Eiendom og Fortjeneste. En Moder havde ikke Ret til sine egne Børn. Mellem Føderne var Kvindens Stilling forholdsvis bedre, fordi Familielivet hos Føderne var holdt helligere, men selv her finder vi i det tiende Bud Hustruen stillet ved Siden af Døse og Afsen som andet Husholdningsgods. Og som vi ved var Flertoneri tilladt, om ikke, som det synes, hyppigt benyttet blandt Føderne, og man holdt kvindelige saavel som mandlige Slaver. Vel ser vi, at naar en Kvinde udmærkede sig ved en særskilt overlegen Begavelse, saa blev dette villigt erkjendt og

hendes Gaver benyttede, som Tilfældet maa have været med Kvindedommeren Deborah og Profetinden Hulda; men alligevel blev Kvinden som Regel overseet som et ringere Væsen. Det var forbudt en Rabbi at tale offentlig med en Kvinde eller at tage nogen Notise af hende, og en Rabbi siger, at Lovens Ord burde heller blive brændte end betroede til Kvinder. Ligeover for en saadan Fordom blir Jesu Stilling til Kvinderne mærkelig. Han træder overalt op som en Forsvarer af deres Rettigheder. Kvinderne følte det yndeligt, og derfor sluttede de sig til ham med en ofte sværmerisk Kjærlighed. Ja Mødre bragte sine Børn til ham, at han skulde velsigne dem. Jesus forsvarede først Kvindens Ret i Egetestament og fordømte den Praksis, at Husbonden skulde have Lov at stille sig fra sin Hustru, naar han saa fandt for godt. Han satte Utroskab op som den eneste Skilsmisseggrund. (Math. 19, 9.)

Ligesaa brugte Mændene paa den Tid, ligesom de gjør den Dag i Dag, at ville fordre et rent Liv af Kvinderne, mens de selv frit vilde hengive sig til deres Lyster. Vi ser jo ogsaa det, at en Kvinde, som kan forgaa sig, blir straks stemlet som Skjæge, men en Mand, som tager sig Friheder, regnes lige god for det. Det er i Almindelighed den forførte Kvinde, som sidder igjen med Skammen og Skaden, mens Forføreren gaar fri. Jesus fordrer nu samme Renhed af Mændene som af Kvinderne. „Hvo som ser paa en Kvinde med et lystent Øie har allerede bedrevet Hør med hende i sit Hjerte,“ (Math. 5, 28). Og den Gang Mændene, de pene Farisæer, med en vis Stadesfryd har draget Synderinden, der er greben paa frist Gjerning, hen til Jesus for at faa høre, hvorledes han nu skal kunne undgaa at dømme hende, saa svarer Jesus bare disse mærkelige Ord: „den som er ren af Eder, kaste den første Sten.“ Og de — de luskede bort En for En. (Joh. 8.) Han lægger samme Maalestok paa Mændene som paa Kvinden. „Har du aldrig syndet paa den Maade?“ mener han, „og om du ikke har det i selve Gjerning, har du aldrig havt sandkelige Ønster eller Fantasier? har du aldrig begjæret i dit Hjerte?“ Og Mændene luskede af. Dette, at ville lægge samme Fordring af moralsk Renhed paa Mændene som paa Kvinderne, var noget nyt og uhort; det er det samme som selv i vore Dage, da det er kommet frem i den norske Literatur gennem Bjørnsons „en Handske“, har vakt sliq Modvilje og Kritik. Men til Kvinden havde Jesus ikke andet end milde Ord. Hun er trampet nok ned i Støvet ved den daglige Foragt; hvad hun trænger til, er at reises ved Retfærdighed og Mildhed. „Gaf bort, og synd ikke mere,“ siger Jesus til hende. Og jeg synes at tro, at hun heller ikke har syndet mere, at hun har sluttet sig til den Kvinderække, der fulgte Jesus. Der er ingen Ting, som tiltaler den Undertrykte saa, som at finde en Forsvarer, En som vil yde simpel Retfærdighed, og det var det Kvinderne søgte hos Jesus. Han lærte, at Mand og Kvinde begge var M e n n e s k e r, og at Ingen havde Forret, den Eine over den anden. Denne Respekt for Kvindens Mennekelighed, selv der, hvor den var nedværdiget og falden, rørte Kvinderne dybt. Og saa det, at han indlød sig med dem om de dybeste Ting, selv der, hvor andre Menneker vilde sige, at

de manglede Forudsætninger til at forstaa og skatte hans Ord, f. Eks. i Samtalen med den samaritaniske Kvinde. Denne Kvinde var nu først Samaritan, tilhørte den foragtede Race, som Jøderne skuede, dernæst var hun et offentlig Fruentimmer, som havde levet med 7 Mænd før den, hun nu levede med, dernæst er hun skildret af Forfatteren af Evangeliet som usædvanlig tykholdet og sentænk, som ikke synes at kunne forstaa, at Jesus taler til hende i Billeder. Men til denne Kvinde indlader Jesus sig i Tale om Livsens evigt springende Rille, om at Formdyrkelsen baade i Jerusalem og paa Garizim Bjerg skulde en Gang ophøre, og Gud, som er Aand, tilbedes i Aand og Sandhed; ja fortæller hende, at han var den belovede Messias. Intet kan mere end dette vise Jesu Respekt for Kvindens fulde Menneskeværdighed, og hans Tro paa, at hun ogsaa skulde være en Medarbejder af Guds Rige paa Jorden. Og i den delige Fortælling om Synderinden i Lukas Evangeliet, og i det yndige Billede af Lazari Søster Maria, som sidder fordybet i Samtale med Jesus ved hans Fodder, mens Søsteren Martha stiller ude, er det ikke der, som om Jesus udstrækker en beskyttende Arm over Kvinderne for at faa dem fuldt med i Arbejdet for Guds Rige? I Fortællingerne om Jesu Barndom er det en Kvinde Anna, som sammen med Simeon, udtaler den første offentlige Profeti om ham, og Kvinderne var de første, som bragte Budet om Opstandelsen til Disciple.

I sin Tordentale mod Farisæerne er en af Beskyldningerne mod disse, at de „opåede Enters Huse“. Han optræder ogsaa her som Forsvarer af de værge-løse Kvinders Ret mod deres Fortrykkere. Og dette Træk, at beskytte Enterne og de Faderløse, blev siden et karakteristisk Træk for den kristne Menighed, som vi senere skal se. Det er altid værdt at lægge Mærke til, naar en offentlig Person, der er bestemt at spille en Rolle i Historien, holder sin første Tale og leverer sit Program; thi der finder vi i Almindelighed udtalt det, som er karakteristisk ved Manden og som er Drivhjæderen til hans Handlinger, Sjælen i hans Reformplaner. Og derfor er det ogsaa værd at lægge Mærke til de Ord, som Jesus erklærer for sit Program i Synagogen i Nazaret, disse Ord af Esaias, nemlig: „Herrens Aand er over mig, derfor salvede han mig; han har sendt mig at prædike Evangelium for de Fattige, at helbrede dem, som har et sonderknuft Hjerte, at forkynde de Fængne, at de skulde løslades, og at de Blinde skulde faa Syn, at sætte de Blagede i Frihed, at forkynde Herrens behagelige Aar (Luk. 4, 18). Her nævnes vel ikke specielt Kvinderne; men hvor passer ikke disse Ord paa dem; hvor mange af dem gik ikke med brudte Hjerter, hvor mange ristede ikke forgjæves i de Jordommens Jernstænger, der omgav deres Bur. Ja de Fængne, som skulde løslades, og de Blagede, som skulde sættes i Frihed, det passede netop paa Kvinderne.

Og derfor ser vi, at den første Kirke, som var mest tilbøjelig til at handle i sin Mesters Aand, benyttede sig af og skattede Kvinders Tjeneste og Hjælp i Kirken mere end nu. Det nye Testamente beretter om 4 Døttre af Philip, som profeterede, og det vil sige det samme som, at de talte offentlig; thi Paulus for-

klarer, hvad han mener med Profeti, naar han siger: „Den der profeterer, taler til Mennesker for Opbyggelse og Opmuntring og Trøst.“ (1. Cor. 14, 3). Priscilla og Aquila havde en Kirke i deres Hus, og Paulus talder dem begge sine Medarbejdere i Kristo. Phøbe var „Menighedens Tjenerinde“ i Kenchrea og blev betroet at bringe Brevet, som Paulus skrev til de Romere. I dette Brev taler Apostelen om Maria og Tryphena og Tryphosa, som „arbejder i Herren“ og flere Kvinder, som antog en fremragende Stilling i Kirken. Han beder Philippenferne at hjælpe de Kvinder, som „har stridt med ham i Evangeliet“. Men nu, naar der er Tale om kvindelige Prester, hvor steiler ikke da de fleste kristne Samfund. At se Kvinder paa Prækestolen vilde være som en Gudsbespottelse, mener de. Tanken synes for mange af os Scandinaver ligesom latterlig for ikke at sige vanhellig; i den Grad har vi skudt den ene Halvpart af Menneskeheden tilside. Jeg ser ingen rimelig Grund for, at ikke Kvinder kan være Prester. Der er mangt i Kvindens Natur, hendes finere Omhed, hendes hurtigere og større Taft, hendes Gave af Modertjærlighed, som gjør hende i mange Tilfælde bedre stikket til at være Prest ved Engelse eller Trøster for Sørgende og Vidende end Manden; mens Manden igjen kan have Fordele i sin stærkere Stemme, i sin haardere Vilje, som Taler til store Forsamlinger. Det er endnu bare Unitarierne, Universalisterne og Kvækerne — nu begynder ogsaa Methodisterne og Baptisterne at komme med — som hidtil har benyttet sig af Kvindens Hjælp paa Predikstolen; men Sagen arbejder sig fremover, og de andre Kirkesamfund begynder saa jmaat at se, at vi kan have godt Brug for Kvinder i den Gjerning, ligesom den første Kirke havde godt Brug for Philips Døttre. Vi kommer mere og mere at have Brug for dem der, da det synes at vise sig, at mange af vore unge Mænd udelukkende har Interesse for det at tjene Penge, saa at der langt fra er nok Mænd til at fylde de ledige Pladse med; mens Kvindernes Hjerte endnu hænger ved Kirken. Og dog have vi saa megen Fordom at kæmpe med selv i Amerika, der dog skulde have bragt Kvindesagen langt frem. Harvard Universitet, som dog skulde være det mest liberale i Amerika, har hidtil stængt sin theologiske Afdeling for Kvinder. De kan blive Doktore, Advokater o. s. v., men Prester—nei. Og dog er tusinder af Præstole ledige af Mangel paa Betjening. Kirken fortæller, at den vil frelse Verden ved sit Budskab, og dog stænger den ude talentfulde, dannede, fromme, af Troesiver glødende Kvinder, som intet mere ønsker end at saa gaa ud og prædike Evangeliet. Verden sukker efter aandeligt Liv, og dog vil man ikke give den det, for at kunne opretholde det dumme Monopol, at det bare er Mandfolk, som skal du til dette.

Man har benyttet Apostelen Paulus til at slaa Kvinderne i Hovedet med. Hans bekjendte Ord i Korintherbrevet: „Kvinden skal tie stille i Menigheden“, citeres som et alt knusende Bevis for, at det ikke er Gud velbehageligt, at Kvinder optræder som offentlige Talere. Men disse Mennesker nævner aldrig, at den samme Apostel netop anbefaler sine Menighedslemmer at tage sig af „de Kvinder, som arbejder med ham i Evangeliet“, altsaa fuldkommen anerkjender

deres Medhjælp, at han betror en Kvinde at bringe hans dyrebare Brev til Romerne, og han nævner særlig Kvinder i sine Breve som dygtige Hjælpere, hvem Menigheden bør stutte. Efter dette synes det, som om Paulus ved disse Ord i Korintherbrevet umuligt kan mene, at Kvinden absolut ingen Ting har at gjøre med en Prests eller Evangeliets Gjerning; thi ellers vilde han komme at modsiges sig selv. Det er muligt, at disse Ord blot skulde anvendes paa dem, til hvem de var stilede, nemlig Korinths Kvinder, og ikke være ment som almindeligt Forbud; thi disse Korinths Kvinder var noget for sig selv. Korinth var en Verdensstad, hvor Folket turede i overdreven Lüksus og Rigdom, hvor de frit gav afslags Laster Løb, der følger med store og rige Byer, hvor de fine Skjøger frækt viste sig paa de offentlige Forlystelser, hvor Navnet „Korinthierinde“, anvendt paa en Kvinde, var bleven et Skjeldsord og mente det samme som offentlig; hvor dydige Kvinder havde at gaa tilslørede for sin egen Beskyttelse, hvor Venusdyrkelsen havde et af sine Hovedcentre med al den sædelige Slaphed, som dermed fulgte. Det var rimeligt, at Paulus anbefaler under slige Forhold Kvinden stille at træde i Baggrunden. Mange har ogsaa ment, at Paulus sigtede til det, at Kvinderne i Forsamlingen var stilte fra Mændene og almindelig paa jødisk Vis sad bag et Gitter, og at de der ofte benyttede Veligheden til at sidde og tiske og hviſte under Gudstjenesten og derved vakte Forstyrrelse, at Paulus derfor befaler Kvinden at være stille i Menigheden. Hvorom alting er, saa er det vanskelig for os, som nu lever, at kunne sætte os ind i de Bevægrunde, som drev Paulus til disse Ord særlig til Korinthierne, da vi saaledes kjender de historiske Omstændigheder, hvorunder disse Ord bleve til. At Paulus imidlertid som Jøde endnu holdt fast paa mange jødiske Betragtninger angaaende Kvinden og anviste hende en underordnet Plads under Manden, er vist og kan klarlig sees af mange andre Citater af hans Breve. Han var langt fra i det Stykke saa fri og bred som sin Mester fra Galilæa, og vi maa bare undre os over, at han er saapas fri. Men fra Paulus at ville hente Bevis for Kvindeundertrykkelse i vort. det 19de Aarh, det er dog for galt. Saa kan man akkurat med lige Ret paabyde Kvinder den Dag i Dag at gaa tilslørede eller bære sit Haar langt som Guds Vilje til dem; „thi kommer det sig en Kvinde at bede til Gud barhodet? spør Paulus (1. Cor. 11, 13). Om man vil benytte Bibelen paa denne Maade, saa vil man ogsaa komme at paabyde alle Folk at drikke Vin til Maden, fordi Paulus anbefaler det til Timotheus som sundt for ham, eller sige til Slaverne, at de altid bør være fornøjede med at være Slaver, fordi Paulus anbefaler dem at være sine Herrer lydige. At ogsaa Paulus hævede sig over sin Tids Fordom med Hensyn til Kvinden og lærte alle Menneffers Ligeberettigelse for Gud, kan sees af hans Ord: „der er hverken Jøde eller Græker, hverken Træl eller Fri, hverken Mand eller Kvinde; thi alle ere et i Kristus Jesus.“ I Bibelens gamle Sagn er ogsaa Kvindens Underordnelse under Manden lært at være en Følge af Synd, en Forbandelse, „men fra Begyndelsen var det ikke saaledes.“ Da var Mand og Kvinde skabte som to fulde Lige, der kun ved at

smelte sammen frembragte det hele Menneſte. At vedligeholde Kvindens Underordnethed er altsaa at vedligeholde Synden og Forbandelsen iſtedetſor at kjæmpe imod den. Men det er den gamle Viſe: Bibelen ſkal kaſtes i Veien for alt Fremſkridt, for al Reform til det Gode.

Kvinden var anvist en vid Mark for Virkſomhed i den gamle Kirke. Læſy ſiger: „i ingen anden betydningsfuld Tankebevægelse var kvindelig Indflydelse ſaa mægtig og ſaa anerkjendt.“ Jeg har før nævnt, hvor ringeagtet i Grunden Kvinden var ſelv blandt de mere dannede Hedninger. Plutarch ſiger ſaaledes: „en gift Kvinde burde ikke have andre Venner end ſin Huſbonds, og da Guderne er de første blandt Venner, burde hun ikke have andre Guder end dem, hendes Huſbond tilbeder.“ Hvilket uſelvſtændigt Rul gjøres ikke Kvinden til her! Som Datter var man fuldkommen afhængig af ſin Faders Vilje, ſom gift af ſin Huſbonds Vilje. Ja i ſidſte Tilfælde traadte man ud af ſin Religion og ind i Huſbondens. Plutarch ſiger: „den unge Pige forlader ſin Religion, giver op ſin Barndoms Gud og har ſamme Guddomme ſom ſin Huſbond herefter.“ Selv hos Jøderne var det ſaa, at hvis en Huſtru dyrkede andre Guder end Manden og vilde forføre ham til Afguderi, havde han Lov at lade hende ſtene ihjel. Stoikerne, de Filoſofer ſom havde meſt Magt i den ædle Del af Hedningeverdenen, havde betydelig Kvindeforagt. Saaledes ſiger En: „Kvinder bør ikke i nogenſlags Forretninger og offentlige Forpligtelſer, hvad enten diſe angaar Mænd eller Kvinder, have nogenſomhelſt Mening.“ Stil nu i Modſætning hertil Jeſu Tale og Opførelſe ligeoverfor Kvinderne, og J vil ſe den himmelvide Forſkjel, J vil ſe, hvor mærkelig fremſtreken for ſin Tid Jeſus var. De Angreb, ſom fra Tid til anden er gjorte paa Kvinden, de Forſøg, ſom endnu gjøres paa at holde hende nede, er ikke friſtelige, ikke i Jeſu Aand, men er tvertimod hedenſke i ſin Grund. Det ſkyldes vel Kriſtendommens Aandsretning, at Keiſer Juſtinian Aar 530 udgav en Ekteſkabslov, hvorved Manden ophørte at have abſolut Magt over ſin Huſtru. Det ſamme galdt Lovgivningen angaaende Enker. Kriſtendommen gjorde meget for at løſe Baandene baade for Huſtruer og Enker. Karl den ſtore, 800 ef. K., udgav den Lov, „at alle hans Embedsmænd ſkulde underſøge Enkernes Tilſtand, og de Perſoners, ſom var hindrede fra at ſøge Ret for Lovene; lad dem vaage over, at de ſaar dygtige Lærere og Venner med Retſædighed.“ Den, ſom krænkede en Enke, ſkulde have krænkſet Kongens Fred. Den hedenſke Lov om, at bare Mænd kunde være Formyndere, blev forandret derhen, at Enker, ſom var Mødre, kunde ſelv være Formyndere for ſine Børn. Ligeledes ſkulde Enker have Ret til ſin afdøde Huſbonds Eiendom. Kriſtus og Kriſtendommen har begyndt diſe Reforme for at løſe Kvindernes Baand, og de Anſtrengelſer, ſom nu gjøres baade i Europa og Amerika for at blive kvit Love, der er gjorte alene i Mandenes Interesſe, og ſikre Huſtruer, Mødre og Enker deres Ret, er alene en Fortſættelſe i den Frigjørelſens og Broderſkabet's Aand, ſom var Kriſtendommens Grundidé. Den iſinespringende Uretſædighed, ſom alene paa Grund af Pengebegjær holdes oppe ſelv her i

Amerika, at Kvinder skal have mindre Betaling end Mændene for selv samme Arbejde, det er en Levning fra den Mandsretning, som vilde „opsluge Enters Huse“ og hvorimod Jesus protesterede saa voldsomt.

Jesus gav den Regel: „hvad som helst I vil, at Menneskene skulle gjøre mod Eder, det gjører I og mod dem.“ Se dette gjælder ogsaa Kvinderne, da Kvinder er Mennesker ligesaa vel som Mænd, og denne Sætning vil praktiseret blive det samme som: fuldkommen Ligeberettigelse med Mændene paa alle Felter. Disse Ord kommer at staa stift imod og fordømmende alle Love og Bestemmelser, hvorved Manden blir eneraadende og Kvinden bare et Tillæg til ham, et Menneske, som bare har sin Betydning gennem et andet Menneske, med hvem hun er gift. Man striger op om alle mulige Farer, der skal komme, hvis man yder Kvinden denne simple Retfærdighed, at gjøre hende ligeberettiget for Loven med Manden. Men er ikke dette Skrig det samme, som høres, hver Gang noget Nyt skal frem? man spaaer, at Verden skal forgaa, hvis det lykkes. Man spaaede en Gang, at Staten vilde ruineres, om almindelig Stemmeret blev indført — den er ikke ruineret enda, og den almindelige Stemmeret er en Ailde til at selv den simpleste Arbejder føler en Selvrespekt. Ben Hill, Georgias Senator, udtalte, at Amerika vilde blive ruineret, om Negrene blev fri. Saa blev de fri alligevel, og hvad siger han nu? Jo, han siger, at han har levet længe nok til at sige, at mens han en Gang hellere vilde have givet sit Liv end se Negerslaveriet afskaffet, saa vil han nu heller give to Liv end at saa det indført igjen. Mr. Brace siger i sin „det menneskelige Fremstrids Historie“: „Fremstridet i religiøs Følelse og ret Fornuft vil stadig gaa i Retning af at fiktive Kvinderne absolut lovlig Uafhængighed.“ Man vil spørge: men leder ikke dette til, at Kvinden vil faa Del i Statsstyrelsen? Naturligvis gjør den det tilsidst. Kristendommen lærer ikke mere Kvindestemmeret end den lærer Mandstemmeret eller Republikanisme; men den kaster ind i det menneskelige Liv Følelsen af Lighed for Gud, det Princip om lige Ret og lige Ansvar og om almindeligt Broderskab, som alt logisk leder til samme Resultat. Et Land behøver Jesu Læresætning, at gjøre mod andre, hvad du vil have gjort mod dig selv, naar en Klasse i Samfundet hopper paa en anden Klasse af Slags Glendigheder, fordi den er uvillig til at sætte sig selv ind i denne anden Klasses Plads. Der er 3 Millioner Kvinder i de forenede Stater, som fortjener deres daglige Brød ved haardt Arbejde, og dem burde man se i Lyset af denne Jesu Regel. De som tale saa højt om kristen Civilisation, og hvad den har gjort for Kvinderne, de burde gaa og se, hvorledes mange af Arbeidersterne har det. Naar Bureauet for Arbejderstatistikken i Illinois kan sige: „at der burde blive en Forandring i de Røjbmænds Politik, som virkelig langer over sin Dist Kvinders Liv i hver Pакke daarlig betalt Arbejde, de sælger“ — da kan ikke Tilstanden være saa ekstra kristelig enda. De gjør i alle Fald ikke mod disse Arbeiderster, hvad de vil have gjort mod sig selv. Jeg vil ikke her i Dag give nogen Beskrivelse af Glendigheden mellem Arbeidersterne i de store Byer, hvorledes de bogstavelig maa slide sig op, til de

stuper, i et glædeløst Liv, siddende i usund Lust, i forførdelig demoraliserende Omgivelser, med utilstrækkelig Kost, samlende Had til Gud og til Menneſker, hvorledes mange af dem tvinges ned i Prostitutionens Afgrund, hvor de først loffes af de fine, unge, kristelige Herrer og dernæst sparkes til med Foragt. „Hvadsomhelst I vil, at Menneſkene ſkulle gjøre mod Eder, det gjører I og mod dem“ — hvis diſſe Ord ſkal anvendes paa Kvinden, og der er vel Ingen her ſom vil nægte, at hun ogſaa er et Menneſke — ſaa gjør diſſe Ord Kvindens Underordnethed under Manden til en Uting og en Løgn. Hvis Kriſtendommen i Sandhed vil være, hvad den ſiger ſig at ſkulle være, et Broderſkabet's Evangelium, da maa den ophæve al Forret for det ene Kjøn fremfor det andet; man maa ophøre med at lage Stængſler og Regler og Streger, hvorefter hvert Kjøn ſkal gaa. Der maa blive fuldkommen Lighed for Loven, ſaa vil nok baade Mand's- og Kvindenaturen finde de rette Kanaler for ſin Virkſomhed, det hvortil Gud har beſtemt dem, ved de ſærſtilte Gvner, han har nedlagt i hver. Man ſkal ikke være bange for det. Kvinden vil fortrinſvis ſøge Hjemmet og Hjemmets Skære, Manden vil fortrinſvis ſøge det offentlige Liv ſom ſit Virkefelt; man behøver ikke ſe Spøgelſer ved høilys Dag. Men i Hjemmene maa fuldkommen Lighed herſke. Det er nedværdigende for en Mand at ſkulle gaa til Stemmeurnen uden at kunne tage ſin Huſtru med ſig, uagtet han ved, at hun fanſke er ham overlegen baade i Gvner og Dygtighed — jeg har i alle Fald følt dette ſom en ſtikende Uretfærdighed. Det er ikke godt for Brødre i en Familie at vokſe op med den Bevidſthed, at de er overlegne i Kraft af at være Mandſfolk, ſelv om de er nok ſaa dumme, at de har Forret fremfor deres Søſtre, ſelv om diſſe er nok ſaa begavede. Det avler uſund Hovmod dette paa den ene Side og Bitterhed paa den anden. Kriſtendommen ſkulde være Familiens Beſtytter, en Hjemmenes Religion. Men hvor kan den blive dette i Sandhed, ſaa længe det ene Kjøn ikke betragtes lige med det andet. At arbejde for Kvindernes Lighed med Mændene er at arbejde for Familiens Trivſel og Hellighed. Jeg har nylig været ved et Dødsleie, hvor Huſtruen har været den begavede og overlegne, men hvor hun har ſamlet op et Fjond af Had og Bitterhed og Skarphed ved ikke at ſkulle anerkjendes ſom ſaadan, men altid at ſkulle maatte handle bag Ryggen af ſin Dot af en Mand og ifklædt hans Maſke. Dette Forhold har ødelagt og demoraliseret hende, ſom det gjør med hundrede andre Kvinder; det er bare de ſløve Trældyr, ſom finder ſig i dette uden at muſte. Hvorfor ſkal Mandſfolkene have en Forret? har de gjort ſig værdige til denne? Den overvældende Majoritet i vore Fængſler, Flertallet af Kneipegaſter er netop Mænd, mens Kvinderne er de ibrigſte til at ſøge Kirken og være dygtige i Barmhertighedsqjerninger. Dette taler ikke til Fordel for Mændenes moraliſke Overlegenhed. At ville nu benytte de jødiſke Levninger i det nye Teſtamente, om at Kvinden ſkal være Manden underdanig, ſom et Vaaben mod Kvindens Frigjørelſe, ſom et Beviſ for, at de halvt haremsagtige, jødiſke Kvindeforhold ſkal være bindende ſom Mønſterforhold for Kvinden til alle Tider, det er akkurat det ſamme ſom at ville benytte

Pauli Ord om at bære de foresatte Øvrigheder underdanige og derfor sige, at det var en Forbrydelse, at Amerikanerne løsrev sig fra England og Kong Georg, eller at anvende Noas Forbandelse over Rams Race og sige, det var følgerig en Forbrydelse at gjøre Neger-slaverne fri, fordi det stred mod Guds Ord. Nei lad os komme til Forstaaelse af Kristendommens Aand, og da lade den udarbeide sine Former, efter som hver Tid er moden for Reformen. Og denne Reform har vi været moden til længe. Og han, Helten fra Nasaret, som høiede sig med hjertegreben Omhed selv mod de dybest faldne Kvinder og erkjendte dem som Søstre, han som betroede ogsaa til dem Guds Rigets Hemmeligheder, han som satte som sit Program „at løse de Bundne og sætte de Plagede i Frihed“, han som forkyndte Broderskabets Evangelium i Verden, han vil hjælpe os at knuse lidt efter lidt alle de taabelige Skranker, som gamle Tiders Grusomhed og Barbari har sat op mellem os og vore Søstre og aabne Veie for dem til fuldkommen Frihed. Og først naar den Tid kommer, da hver Kvinde har samme Ret og Udgang til at ernære sig lovligt som en Mand, da et Arbeide betales lige, enten det er en Mand, som gjør det, eller en Kvinde, da hver den, som bærer samme Byrder, ogsaa har samme Rettigheder for Løven som fulde Borgere af det Samfund, hvori de lever; da ikke Kvinderne ved hver eneste Leilighed skal i Gjerning kastes den Usandhed i Næsen, at de er af et lavere Stof, et underordnet Sæt af Mennesker, da det gaar op for Folk, at Kvinden som oftest udfører det tyngste, mest trættende og mindst stattede Arbeide i Huset — først da er Kristendommen som Broderskabets Evangelium bleven gjort virkeligt og levende for dem.

Gud! hjælp os du, Retfærdighedens Fader, at arbejde for denne store Retfærdighedens Sag paa Jorden i hans, Jesu af Nasarets Navn, han som var Kvindens Ven og Frigjører.

Arbejderne i Vingaarden.

(To og tyvende Søndag efter Trinitatis.)

Leet: Math. 20, 1—16.

Jeg staar her hver Søndag rustet til Arbeide; men jeg vilde gjerne, hvis jeg kunde gjøre det med Sandhed, sige, vi staar rustede til Arbeide; thi jeg vilde gjerne have Jer allesammen med mig. Na jeg vil lægge det til: jeg kan udrette lidet eller intet, faar jeg ikke Gder med. Somme af Gder, som endnu staar tvivlsomme og lyttende, skal endnu være som Jordbunden til at faa i, men andre, som er bevidst og fuldt med mig, skal være Saamænd og hjælpe mig at sprede Sandhedens Sæd. I skal strø det i Gders Hjem, i Gders Bekjendtskaber, i Gders Selskabsliv og Dagligliv, og derfor er det jeg idag har valgt Teksten om Arbejderne i Vingaarden. Thi med mig faar I ikke Lov at hvile og ligge paa Lad siden aandelig talt.

Sørg kun, men sid ei med bævende Mund,
 Som Jeremias med Klagens Smægten;
 Arbeid alene kan reise Slægten,
 Arbeid, Arbeid til sidste Stund.

Der er mangt at gjøre Venner, og Arbeiderne er saa, og vi er nu ikke en Gang saa heldigt stillede som vore ortodokse Brødre, der for flere hundrede Aar siden har faaet Opskrift paa, hvorledes de skal tro og tænke, og alt nøiagtigt ordnet for sig i Skuffer og Stabe. Vi har taget os for at aabne og rode lidt i disse Skuffer for at se, om der ikke skulde være mangt muggent og forlagt, mangt Stykke Jod, som kunde trænges at luftes lidt, før det blev taget i Brug.

Da dette vil kræve Tid og Arbeide, Muglekterne sidder fast paa Skandinavnes Søndagsfrakter og Søndagstjoler, og det gjelder om at finde de rette Draaber, som kan tage Gletterne bort. Her er jo saa mange forskjellige Patentmedicinere her i Landet; det kommer an paa, om min viser sig brugbar — . Da saa vil vi af de gamle, men evig simple og skinnende Sandheder, der har inoet sig som Traadene paa en Væv gennem hele Menneskeslægtens Historie, være os den Dragt, der passer for os og for vort Aarhundrede, og vi vil føle os vel, føle os som En, der har kastet en gammel Dragt, der var bleven for trang og som trængte og perfedes paa alle Kanter, men som endelig nu har faaet en Kjole, der passer til vore Lemmer, og hvori vi kan bevæge os frit!

Jeg vil først tale nogle Ord om dette Evangeliums Betydning for Jesu Tid og saa anvende det paa os og vor Tid. I ved, at Jødedommen, som Skridt for Skridt havde erobret sig den reneste Erkjendelse af Gud, som noget Folk hidtil havde naaet, den nemlig, som blev udtalt af Profeterne i det 8de Aarh. f. Kr. og gjentaget af Kristus selv, at Gud er den eneste sande Gud, at han er en Aand, som skal dyrkes i Aand og Sandhed gennem et retskaffent Liv, og ikke gennem Blod af Bukke og Væddere. I ved, siger jeg, at Jødedommen, som havde naaet dette høie Punkt af Udvikling i sin Guds-erkjendelse, havde efterhaanden forstenet sig i Presteceremonier og Nationalhøjmod. Det havde groet saa fast i dem, at denne Gud tillige var deres særlige Gud, der havde udvalgt dem til sit Vndlingsfolk og Gudbærere af Frelsen til alle de andre, at det næsten ikke kunde udryddes. Det sad fast i Jesu Apostle længe efter Jesu Død, trods alt hans Arbeide imod det, og det var kun gennem en Pauli kæmpemæssige og fortvivlede Anstrengelser, der forarsagede et pinligt og hadefuldt Brud mellem Jødekriftne og Hedningekriftne, at Jesu og Pauli bredere Syn paa Kristendommen som en Universalreligion gik igjennem. I det oplærte Evangelium har vi et af Jesu mange Angreb paa Jødernes Nationalhøjmod, Angreb paa den Tanke, at de skulde være de eneste benaadede, og at derfor alle, som vilde blive Borgere af Guds Rige, først havde at blive Jøder. Det er næsten usatteligt, hvorledes Jesus, født og opdraget som en Jøde ud af Folkets Masse, kunde løste sig til dette store Syn paa hele Menneskeheden som en stor Familie, og forlade det national jødiske Syn, som var saa smigrende for hans egen Nationalitet.

Maaske han har været paavirket af Esfærerne og disse igjen af buddhistiske Missionærer fra Indien. Det være nu som det være vil, Jesus havde dette Syn og udtaler det bestemt, skjønt han ogsaa med Glæde og Stolthed udtaler, at Jøderne var udvalgte at bære dette Glædens Budskab over Jorden.

Her i Evangeliet taler han om Arbeidere kaldte paa forskjellige Tider af Dagen, men som dog alle faar den samme Dagløn efter forudgaaende Atford. Men de første er misfornøjede, fordi de ikke faar mere end de sidste. Og saa slutter han Fortællingen med at „saaledes skal de første blive de sidste, og de sidste de første; thi mange ere kaldede men faa ere udvalgte.“ Dumme Theologer — og dem har det sandelig ikke manglet paa gennem Tiderne — har naturligvis revet denne sidste Sætning løs fra sin Sammenhæng, anvendt den som en almindelig gyldig Regel angaaende den endelige Salighed, og fundet ud, at Jesus lærer, at Faa blir udvalgte, det vil sige salige, men Størsteparten gaar til Helvede.

Nu det er ikke første Gang at Theologer mishandler Jesu Ord paa denne Maade, og det blir ikke den sidste. Her staar naturligvis ikke et Ord om endelig Salighed eller Dom, men bare simpelt hen om den historiske Sandhed, at Gud kalder alle Menneſker, og Nation efter Nation, til Arbejde i sin Vingaaſrd, efterſom de er modne til det, naar de ſtaar ledige paa Torvet, det vil ſige naar de ſtaar og venter paa at ſaa noget at gjøre. Og Lønſen blir den ſamme for alle, den Glæde, ſom ligger i ſelve Arbeidet for at gjøre godt paa Jorden og den Løn at kaldes og virkelig ſaa være Guds Børn. Efter Jesu Mening ſom Jøde var Jøderne det Folk, ſom fortrinſvis Gud havde udſeet til ſine Arbeidere i Vingaaſrden; men da de knurrer og forlanger mere end den atforderede Løn, forlanger at være eneberettigede til at ſaa Arbejde i Guds Have, da ſkydes de tilſide og gives Afſked, for at andre, Høſningerne, kan optages, og de første, Jøderne, ſkal blive de sidste; men udelukkes ſkal de ikke derfor, de ſkal komme med, om de kommer ſidſt; thi Guds Rige vil ſamle ind alle, alle Menneſker og Nationer. Alle ere kaldede; men det er ikke alle, ſom følger Kaldet; og den ene Nation efter den anden indtager Hovedpladsen mellem Guds Arbeidere. En er den fremſte i religiøs Tænkning, en anden i praktiſt Arbejde, en tredje i Vidensſkabens Undeſøgelſer, en fjerde i Kunſt, alleſammen har ſin Plads og ſin Tid at arbejde i. Og ſviger ſaa en Nation ſit Arbejde ſom Kulturens Bærer, ſaa flyttes Høſeſtagen fra den til en anden Nation, ſom da blir den udvalgte, ſaalange den viſer ſig værdig til det. De udvalgte ere kun ſaa, Venner. Ser vi udover Folkene, ſer vi næſten alle Afrikas, Auſtraliens og mange af Aſiens Folk, endnu ſtaa udenfor Arbeidet i Vingaaſrden, de er ikke komne ſaalangt, at de ſtaar ledige paa Torvet engang, at de byder ſig frem til at benyttes af Gud ſom Arbeidere, de kan ikke bruges, ſaaledes ſom de nu er. De maa blive ſig ſit Kald bevidſte, de maa komme frem paa Torvet og vente paa at blive leiede; de maa forſt ſtrabe af ſig Dyriſtheden, Afgudsdyrkelſen, Moralsløvheden, de maa med andre Ord blive Menneſker, før de kan kaldes til Guds Arbeidere i Menneſkeaandens Vin-

gaard. De udvalgte er de Nationer, som staar fremst i Friheds- og Skjønhedsarbeidet paa Jorden, og de enkelte Mennesker indenfor Nationerne, som har faaet betroet de større Gvner, og som bruger dem til sin Samtids Løftelse i Erkjendelse. Men mange har, om ikke just knurret over Lønne som Jøderne saa dog vist sig uværdige til sin Plads, og er sunkne tilbage i Ubemærkethed, mens andre Folk er kaldte frem til Bannerførere for Verdensudviklingen. Saaledes er Ulystagen bleven flyttet fra Kineserne til Jyderne, fra Perser og Jøder, til Græker og Romere, fra disse igjen til Germanerne, indtil det vender rundt i samme Kredslob, saa at de første, Asiens ældgamle Kulturfolk, atter træder frem paa Begivenhedernes Skueplads, atter giver nye Jæder til det Heles Udvikling, og det viser sig, at de første er blevene de sidste, men dog er med.

J kan vide, hvor denne Lære om at Eneretten til at være Guds Arbeidere i Vingaarden skulde fratages Jøderne, og Arbeidere kaldes ind overalt udenfra og gives samme Løn, have samme Varneret som Jøderne, J kan vide hvor denne Lære forargede de nationalstolte Jøder, og hvilket Mod der fordre-des af Tømmermands sønnen fra Nasaret at udtale den saa utilhytlet. Men vi, Hedningearbejderne, hvem Kaldelsen har mødt i en senere Time, men som dog arbejder for samme Løn, vi takker ham, vor stolte Broder, for hans Mod, og vi takker alle de hans Efterfølgere, som i hans Fodspor har kæmpet for de almindelige Menneskerettigheder og for Nedbrydelsen af Serrettens Skranker.

Men nu kommer Spørgsmaalene til os: er vi Arbeidere i Guds Vingaard? er for det første Amerika med i Nationernes Række og kæmper for Frihed og Lys? er dernæst vi Skandinaver med paa den fremste Plads her i Amerika i at hjælpe frem ikke alene dette Lands materielle Statte, men ogsaa dets aandelige? er saa tilsidst J, som kalder Jer liberale Kristne, som altsaa vil være med paa Udvikling og Fremskridt, er J blandt de bedste af Skandinaverne, de bedste i Eders private Liv, de bedste, naar det gjelder Arbeide for en god Sag? Det er dette, som fordres, uden dette sviger J den liberale Kristendoms Program, uden dette er J kun med Jeres Navn Medlemmer af denne Menighed, men ikke med Eders Sjæl, med Eders Selv.

Det første Spørgsmaal, om Amerika er med i de kæmpende Nationers Række, tør vi trygt besvare med Ja. Den Mand, som gaar igjennem dette Lands Grundlov og Principper, er jo netop den, som vil løse Baand, som vil skaffe alle lige Ret for Loven, som vil sikre hver Borgers Lykke, og vaage over hans Sikkerhed. Man famler sig jo frem her i overanstrengt Arbeide for at faa Bildnisjet omdannet til dyrket Land, baade i legemlig og aandelig Forstand kan vi sige. Om Lovene omgaaes, om Friheden misbruges af Politikkerne og Magthaverne og Pøbelen, det kan ikke blive Lovenes Skyld, det faar de Enkelte tage paa sin Række, ligesom jeg ikke kan bære Skylden for, at Nogen bryder sig ind i min Have og rykker op, hvad jeg har faaet. Der er et Arbeide for Lys, for Fremgang, for Fredens Syssler, for at lette de Lidendes Byrder i dette Land, som paa saa Steder i Verden, her er mange trable Hænder og Hjerner arbej-

dende i Guds Vingaard. Men naar vi saa spørger: er Skandinaverne med paa den fremste Plads i dette Arbejde, saa maa vi svare: nei, endnu ikke. De kan komme, men de er der endnu ikke. Skandinaverne har endnu forliden Danneelse, forliden Almeneand, til at være helt med. De kan ikke glemme det smaa for det store. De er indbyrdes misundelige og stridbare. De slider sig op i Kjæblerier om smaa Formting og glemmer Sagen selv. De splittes op i Partier istedetfor at staa sammen. De knurrer over Lønnen og maaler, om den ene ikke har arbejdet nogle Timer mer end den anden. De blir smaafofnærmede og vil gøres Kruis af. Istedetfor at se paa den ene store Sag, som i Grunden har faaet deres Hjerte, lade sig opsluge af den, villig taale Fornærmelser og Tilsidefættelser for dens Skyld, saa tænker de saa ofte paa sig selv og sin Vre og sin Fordel og sit Koteris Fordel. Der dannes smaa Ringe indenfor de store, som afstænger sig fra hverandre. I det religiøse træder dette skarpest frem. Synode væbner sig mod Konference, og Konference mod andre Kjættere, alle gjør de Front imod os, istedetfor at prøve at slaa sig sammen om nogle fælles store Gjøremaal for at lette vore Landsmænds Nød og Vyrder her, og saa lade Religionen saa være i Fred og hver forkynde ud af sin bedste Overbevisning. Dette maa en Gang slutte, dette maa vi arbejde at saa Ende paa. Er det ikke latterligt og bedrøveligt, at jeg ikke skal saa Lov at tale i en ortodoks Kirke om, at det er Skam at drikke sig fuld, fordi jeg i det religiøse har en anden Overbevisning end det Kirkesamfund? Hvor mange Vensfaber, hvormange Menneſtekræfter ødelægger vi ikke ved denne Taabelighed. Hvorfor kan ikke Synoden og Konferencen og vi slaa os sammen om Emigranthuse, om Barnehjem, om Hospitaller, om Asyls for faldne Kvinder?

Det er, fordi de lutherſke Samfund vil komme stikkende med sin Dogmatik og besprænge alle sine Barmhjertigheds Anstalter med den, som den katolske Prest besprænger med Vieband alle vanhellige Steder. Det er ikke nok at gjøre de faldne Stæffere til bra Menneſter, og sætte dem istand til nye Forsøg paa at reise sig, nei de maa have lutherſk ombendte Drankere og Stjøger. Dette Afstængelsesſystem, dette Smaasyn hindrer Skandinaverne som Nation fra at optræde som dygtige Arbeidere i Vingaarden her i Amerika. Men nu til Eder enkeltvis, som hører min Menighed eller min Tilhørerkreds til. Er I dygtige Arbeidere i Guds Vingaard? Gud hjælpe os, det er nok smaat endnu. Men hvorledes skal vi tage fat, vil I kanske spørge mig om?

Jeg læste nylig en Bog af Edb. Everett Hale, som hedte "Ten times one is ten". Bogen syntes jeg ikke var godt skreven, men Tanken var smuk, og den skal jeg tale nærmere om. Bogen skildrede, hvorledes nogle Personer, Mænd og Kvinder i de forskjelligste Livsstillinger, har tilfældigvis mødt sammen ved en Begravelse af en Fragtagent for en Jernbane. De sidder nu og venter paa, at Toget skal komme og tage dem ind til Byen igjen. For at dræbe Kjedsomheden ved at sidde og vente, begynder de at prate sammen om den Aføde, og hvilken mageløs Mand han havde været, og saa kommer det op, at denne Mand, som

var en simpel Mand af Folket, uden at tænke paa det, bare ved sit gode Eksempel, og sin Hjelpsomhed og Menneſtevenlighed havde havt Inſtydſe paa alle diſſe Menneſters Tanke og Skjebne, ſom nu ſad der efter at have bevist ham den ſidſte Vre. En havde han hjulpet ud af en Fare, en anden af en Pengeforlegenhed, Ens Søn havde han revet ud af et Slængeliv, og gi't ham Smag paa alvorligt ærligt Arbeide, En havde han ved en Leilighed givet et godt Ord, ſom havde bidt ſig faſt, og været til Troſt og Hjelp. Denne Mand havde ſaaledes, uden at vide det eller lægge an paa det, været med at forme diſſe forſtjellige Menneſters Karakter. Og ſaa begynder de at tale om, hvormeget der vilde kunne gøres i Verden, hvis en og anden vilde ſætte ſig til Maal i alle Fald at vinde nogle til bra Menneſter af dem, han kom ſammen med, og ſaa diſſe igjen andre. De talte om, at der burde ſtiftes Klubber med diſſe den Afdødes Valgsprog til Program:

Se frem og ikke tilbage!
 ſe op og ikke ned!
 ſe ud og ikke ind!
 giv en Haandsrækning!

Og de kommer overens om diſſe engang imellem at ſtribe til hverandre, og fortælle, om den Afdødes Ord og Mand ikke har forplantet ſig og virket paa andre og diſſe igjen paa andre. Nu gir Forfatteren en Udfigt over, hvorledes der ſtiftes Foreninger Landene over, paa Frimodighedens, Ærlighedens og Menneſkefjærlighedens Program. Hvert Medlem af Klubben ſætter ſig til Maal at vinde mindſt ti andre Medlemmer, og diſſe igjen ti og ſaa videre fort, indtil tilſidſt den hele Jord omſpændes af diſſe Foreninger, hvor Medlemmerne ſelv vil være gode og ſaa andre til det. Vi kan ſige. Bogen er en Fantafi over, hvorledes Guds Rige ſkal opbygges gjennem de enſtekte. Der ſkal ikke mere til, end at nogle ſaa virkelig ſætter ſit Liv ind paa at gjøre Guds Vilje og ſaa andre til at gjøre den. Og det er at være en tro Arbeider i Vingaarden. Det er ingen Kunſter, ingen høitravende Forberedelser, ſom ſkal til, bare det, at du er god. Det gode Eksempel virker ved ſin egen iboende Kraft. En god Far og en god Mor gir den bedſte Arv til ſine Børn i deres Eksempel. Mindet om deres Kjærlighed og Renhed vil være det bedſte Middel til at bevare Børnene fra Friſtelse og til at opmuntre dem i Arbeide for det gode og ſande. Hvad har ikke en Skikkelse ſom Jeſus af Naſaret virket i Verden, bare ved at være plantet ned i den. Hans offentlige Liv varede kun et eller i det høieſte tre Aar, men hvad Frugt har ikke dette Liv og denne Død, ſom ikke ſveg ſit Livs Opgave, baaret? Hans ædle, lyſe, rene, modige Skikkelse ſtaar endnu vinkende Menneſteſlægten frem i hans Spor, og vil ſtaa der til evige Tider. Hans Ord opløſter og begeiſtrer, hans Gjæringer ſmelter Menneſkehjerter, og de kan ikke udflettes, de er nu en Gang bleven vor Races Eiendom og kan ikke fratages os. Og ſaaledes vil hver elſkelig Mand og Kvindes Rhukommelse være et Frø, der ſpirer op til mange Afs, der igjen ſpreder Frø i videre Aredſe; en elſkelig Mands og

Kvindes og Barns Liv, kan ikke dø, det lever og frugtbargjør længe efter at Kroppen er smuldret til Jord, og Anden gaaen til det ubekjendte Land. Selv om Gns Liv er rundet hen ubemærket og kun kjendt af de faa, selv om Gns Livs-
stilling gjemmer sig nede i de fattigste Lag, som Kludefamler, eller Basterkone, den samme Regel gjelder for dem, som for de, der indtager betroede Stillinger i Samfundet og spiller en Rolle i Statens offentlige Liv. Lever de bransfrit, stille, gudfrøgtigt, bestandig villig til at give en Haandsrækning, bestandig Iøstet op over enhver Klage ved at se foran og ikke bag, op og ikke ned, da skal et saadant Liv være som Stenen fastet i Vandet, det skal sætte Ringe udover og udover. De Faa, med hvem Vedkommende kom i Berørelse, skal fortælle om dem, skal sætte dem som Eksempel for deres Børn, og de skal have den Trøst med i Graven, at de har vundet ti og atter ti for Guds Rige. Grunden til, at det ikke gaar fortere med Guds Riges Udbredelse, fortere med det Godes Seier paa Jorden er den, at det Onde, de Ondes Liv ogsaa har samme Saafrugt som de Godes. Ugræsset har ogsaa Frø, som det spreder. Synden, især naar den er paaklædt en vis Flothed, Mandighed, Eventyrmød, er ogsaa tillokkende for de Uge. Og derfor er det Kampen kommer at vedbare mellem Godt og Ondt, mellem Aser og Jøtner som de Gamle sagde, mellem Gud og Djævelen, som Ny-Testamentet siger, kommer at vedbare heftigere og heftigere og med beklænde Seier ubigjennem Menneffeslægtens Saga. Men ligesom det skal være en Kjendsgjerning i Naturens Rige, at det gode Frø altid i Længden raar paa det onde, saaledes ogsaa i Andens Verden. Trods Forbrydelserne, Udsteielserne, Svineriet, Sygdommene, vi se omkring os, klamrer vi os fast til det Haab, at det Gode dog er stærkere, dog føder flere Børn end det Onde, skjønt det Onde altid blir mere bemærket, stikker sig mere frem end det Gode, netop fordi det er Ondt. Og det, at vi ved, at det Onde har samme Saafrugt som det Gode, og vil bruge sig forat ødelægge det Godes Anstængelser, det maa anspore os at blive paa vor Post, at vaage over os selv og over vort Arbeide, at vi ikke lar Fienden vokse os over Hovedet. Lad os ikke indbilde os, at Arbeidet er umuligt for os, og dermed skybe det fra os, lad os ikke tro, at der fordres saa store Ting. Den, som gir blot en af disse mine Brødre et Glas Vand at lødffe hans Tørst, ham skal det regnes til det Gode siger Jesus. Det er de mange Smaating, som bygger Verden. Det er de Milliarder og atter Milliarder af Smaadyr usynlige, for det blotte Øie, som føder Fiskenes og Fuglenes Stimer, som bygger Bjerger og danner Grundvolden for Byer.

Det er de mange Smaabætte, som skal gjøre Elven, og netop denne Maade at bygge paa gjennem almen Deltagelse i det Smaa passer bedst for et demokratisk Land. Der kræves af dig, at du selv er god, og du vil blive en dygtig Arbeider i Vingaarden, om du ikke siger eller skriver et Ord.

Hvem er Guds Engle?

(Alle helgens dag.)

Test: Ps. 34, 8; 91, 10—12; Hebr. 1, 4, 14; 12, 1.

Der er en Tanke, som har spillet en stor Rolle baade i den Enkeltes som i hele Kirken religiøse Liv, men som nu ligesom synes at trænges i Baggrunden, og det er Læren om Englene. Man har i Almindelighed forestillet sig dem som en Række særstilt skabte Væsener med sine Eiendommeligheder, forskellige fra Menneskets, men som af Gud benyttes som hans Erindsvende til Menneskeheden, som Midlere ligesom mellem ham og dem, der i Tilfælde af Nød og Sjæle-kamp har kommet som Befriere med Trøst og Hjælp. Saaledes fremstilles de gennem hele Bibelen, og Englene udgjør et af de vigtigste Bindeled mellem Menneskeheden og Gud i alle Bibelens Bøger saagodtsom. Da Abraham har drevet Hagar ud i Ørkenen, og hendes Søn ligger der forsmægtende, saa er det en Engel, som aabner hendes Øjne og viser hende en Vandkilde, efter den gamle Fortælling. (1 Mos. 21, 17—19). Da Jakob ligger ude paa Marken paa sin Flugt fra Fædre hjemmet, drømmer han om en Stige op til Himmelen, hvorpaa Guds Engle steg op og steg ned. (1 Mos. 28, 12.) Patriarken Jakob beder den Engel, som beskyttede ham fra ondt, ogsaa at velsigne hans Sønner (1 Mos. 48, 16.). Et af Løfterne til Israel er, at Herren skal sende en Engel foran dem, for at lede dem ind til Kanaans Land (2 Mos. 23, 20 fg.) og Folket paa-lægges under streng Straf at være denne Engel lydige. I Gideons og Sam-fons Historie hører vi om lignende Engleaabenbarelser. I 2 Kg. 19, 35. frem-stilles Pesten ligesom i 2. Mosebog som en Straffens Engel sendt fra Gud, der slaar Asyryerne ned med sit Sværd, ligesom fordum Egypterne. I Daniels Bog tales der om, at hver Nation har sin Skytsengel, der er interesseret i sit særstille Folks Fremstrid og Seier. (Dan. 10, 20.) Gaar vi saa over til det nye Testamente, saa møder vi straks i Sagnene om Jesu Fødsel en Mængde Engleaabenbarelser. Der sendes Engle baade til Zakarias, Johannes den Dø-beres Fader, og til Maria, Jesu Moder, Englestaren synger Fred over Jorden Julenatten. Da Jesus fristedes i Ørkenen og seirede, staar der, at Englene kom til ham og tjente ham. (Mark. 1, 13.) Ligesaa i hans sidste haarde Ansægtel-seskamp i Gethsemane Have. Da kom en Engel til ham og trøstede ham (Luk. 22, 43.). Han taler selv om, at Børnenes Engle ser altid Gud Faders Ansigt, som er i Himlene (Math. 18, 10.), altsaa, at Menneskene fra Børn af har en eller flere Skytsengle, som særlig er sat til at beskytte og tjene dem og hjælpe dem i alt Godt. Han siger, at han, om han vilde, kunde nedbede Legioner af Engle (Math. 26, 53.). Engle forbynder hans Opstandelse. I Apostlernes Gjerninger fortælles der, at da Apostlerne var fængslede af Overstepræsten og Sadducæerne, „aabnede Herrens Engel Fængselsdørene om Natten og førte dem ud.“ (Ap. Gj. 5, 18, 19.) Ligeledes kommer en Engel til Peter, løser Læn-

terne af hans Hænder og leder ham ud af Fængslet. (Ap. Gj. 12, 5—10.) Det samme gøres med Paulus og Silas, skjønt de blir i Fængslet. Der tales om, at en Herrens Engel beder Evangelisten Philip gaa og finde den æthiopiske Adelsmand. (8, 26—38.) En Mand i Mandsskikkelse viser sig for Paulus og beder ham komme over til Makedonien. (Ap. Gj. 16, 9.) I Joh. Ab. vrimer det af Engle, mest som Udførere af Guds Straffedomme. Af Udtalelser fra Polykarp, Tertullian, Cyprian, Clemens, Ignatius, Origenes, Tatian, Apollonius og Justin ser vi, at Tanken paa Engle som Budbringere fra og til Gud, som Menneffenes tjenende Mander, var stærkt levende i de Kristnes Bevidsthed. Og den katolske Kirke har, ved sin Lære om de afdøde Helgeners Forbøn for os Menneffter i Rjødet, vist, at det holder oppe denne Tante, forsaavidt som afdøde Menneffeaander kan kaldes Engle.

Samler vi sammen de Vidnesbyrd, Bibelen giver os om Englenes Tjeneste ligeoverfor Menneffene, blir det følgende:

- 1) De er satte til at beskytte Menneffene. (Ps. 34, 7; 91, 11. 12.)
- 2) De glæder sig over hver angrende Synder. (Luk. 15, 10.)
- 3) De er tilstede ved de Kristnes Gudstjeneste. (1 Cor. 11, 10.)
- 4) De bringer de Kristnes Bønner for Gud. (Ab. 8, 3. 4.)
- 5) De bærer de Frelstes Sjæle til Paradiset. (Luk. 16, 22.)

Spørgsmaalet bliver nu: Skal vi tage alle disse bibelske Beretninger om Engleaaenbarelser og Englehjælp som historiske Virkeligheder eller blot som poetiske Billeder eller som en Blanding af begge Dele? Vor materialistiske Tid, som saa gjerne vil skyde alt tilside, der ikke kommer indenfor Grænserne af matematisk Bevisførelse, henviser naturligvis alt dette til Poesiens Verden og har slet ikke Brug for nogen Englelære i det daglige Livs Praksis. Men Spørgsmaalet blir, om ikke baade Kirken og den Enkelte har tabt meget af religiøs Jnderlighed og Styrke ved at pusse Englelæren til Side; Spørgsmaalet blir, om ikke Sandheden her, som saa ofte, ligger mellem de to Yderligheder, at vi i Bibelens saavel som i Kirkehistoriens mange lignende Fortællinger maa se dels poetiske Billeder, som f. Eks. Pesten skildret som Engel, dels virkelige, historiske udisputerlige Aabenbarelser af Engle.

Men hvem er saa disse Engle?

Skal vi tro, det er særskilt skabte Væsener, forstjellige fra os Menneffter? Muligt det — jeg er ikke blandt dem, som tror, at Menneffet er den eneste levende Skabning med Intelligens, som Gud har frembragt, men at der ogsaa paa de andre Kloder, saa fjernt fra vor lille Planet, lever Væsener, indrettede efter disse Kloders Behov. Guds Fantasi har kastet ud en Uendelighed af mangeartede Skabninger. Men her i dette Tilfælde tror jeg, at disse Engle, som omtales kommende for at trøste, hjælpe og beskytte, og som er om os med sin Indflydelse, ikke er fremmede Væsner, men simpelthen Menneffeaander, der fortsætter paa den anden Side den Gjerning, de begyndte her, at elske og fremme Personer og Sag, der vandt deres Hjerte herne. Hvorfor tror jeg dette? Jo,

først fordi vi altid hører, at de aabenbares i Menneskestikkelse. Dernæst fordi de fleste lignende Aabenbareller i vore Dage næsten altid er iflædte en Fa'rs, Mo'rs, Søsters, Bro'rs, Vens eller Elskets Stikkelse. Dernæst, fordi de selv siger, at de er dette, er Menneskeaander løste fra Kjødets Baand.

Hvis denne Tanke ikke blev betragtet som vilde og taabelige Eventyr, men som en historisk daglig Virkelighed, at altsaa vore Kjære eller vore Landsbefæltede virkelig var usynligt omkring os, inspirerende, advarende, tilskyndende, hjælpende, trostende, hvor vilde ikke Verdens Stikkelse forandres, hvor vilde ikke Menneskene føle sig lykkelige, hvor vilde ikke alt saakaldet levende og dødt slynge sammen til en Kjærlighedens og Arbeidets Kjæde, der ikke hvilte, før alle, alle, Brodrene og Søstrene over den hele Jord, havde fundet frem og havde naaet sin Bestemmelse, saa at Gud var bleven alt i alle. Hvor vilde ikke Synderen, som gaar paa hemmelige Veie, blive holdt tilbage i sin Synd, naar han blev sig bevidst alle disse vaagende Væsen, der ser ham og hans Gjerninger selv i det dybeste Mørke. Hvor blev vi ikke inderlig forbundne med det hinsidige!

Lad os dvæle lidt ved hver af disse Tanker.

Vore Smaa har Skjætsengle, „som ser min Faders Ansigt, som er i Himmelen“, siger Jesus; det vil sige, den barnlige Uskyldighed tiltrækker rene Aander eller Engle, der ligesom speiler sig i Guds Ansigt, som altsaa kun vil kaste Guds Lys paa vore Smaas Veie, kun indgive dem godt, kun hjælpe dem til at gjøre Guds Vilje paa Jorden. Er ikke dette en deilig Tanke, at have vore Smaabørn omgivne med en saadan Vagt af lyse Tilværelser? De er ikke almægtige Væsner, de er ikke satte for at gjøre Mirakler, de kan ikke forhindre f. Eks. at et Barn overkjøres, naar det falder bent foran en Vogn, eller drukner, naar det kantrær ud af en Baad, og ingen er i Nærheden til at tage det op. Men saasom Legemet i Grunden er en Biting, saa gjør ikke det, om Barnet er i Kjød eller udenfor Kjød saa usynlig Forskjel; det er Barnets Aand, Barnets egentlige Selv, de er sat til at vaage over, og vi kan være trygge paa, at de bruger al sin Indflydelse til, at Barnet kan naa sit Maal ad de bedste Veie. Hvilket Ansvar har derfor ikke de Forældre, som ofte forsætlig lærer sine Børn op til Synd og Forbrydelse, som, selv raa, gjør dem delagtige i sin egen Smuds og Raahed og gjør sit til at gjøre Børnene til onde Mennesker. De fører en Kamp mod Barnets Skjætsengle, som gjerne vil lede Barnet til at se Guds Ansigt, som de selv gjør det, de nedbryder og ødelægger sine Børns største Skat og gjør dem til aandelige Krøblinge, der maa gennem megen Lidelse for at blive sande Mennesker igjen. De gjør, at Barnets rene Engle maa trække sig tilbage, og at urene Engle tager deres Plads. Ligesom vi herne er omgivne af gode og af onde Mennesker, som begge vil gjøre sin Indflydelse gjældende, saaledes er vi ogsaa omgivne af gode og onde Engle eller Aander, som vil gjøre sin Indflydelse gjældende, og ligesom et godt Menneske søger og tiltrækker andre gode Mennesker, saaledes tiltrækker han ogsaa gode Engle eller Aander. Og ligesom et ondt Menneske søger slet Selskab og tiltrækker slet Selskab, saaledes tiltrækker

han og onde Engle eller Aander, der vil gjøre det end vanskeligere for ham at komme ud af Syndens Net. Det er vort eget Valg, som skal bestemme, hvad Hjælp vi skal faa baade af Menneſker i Kjødets og udenfor Kjødets. Vil man være god, skal man faa baade ſynlig og uſynlig Hjælp til at ſeire i det gode; vil man være ond, vil man faa baade ſynlig og uſynlig Hjælp til at gaa dybere og dybere i det Onde. Vore gode Engle kan ſimpelthen ikke komme til og gjøre noget for os, naar vi ſelv ſpærrer Veien for dem og modarbejder dem ved at være onde. Forældre, tror I paa Jeſu Ord om, at Ederes Smaa har ſine Skitsengle — aa ſaa arbejder med dem og ikke mod dem, vid Ederes Børns Hjerter ud til at elſke Gud og alt, ſom godt er, og der ſkal ſtrømme ind i dem uſynlige Indflydſelser, der ſkal gjøre dem ſtarke og uovervindelige mod alle det Ondes Angreb baade i ſynlig og uſynlig Stikkelfe.

Vore Engle — de være nu, hvem de være vil — er ſatte til at lede vore Fodtrin til det Gode, at værne os mod Fare, at trøſte os i vor Strid og Anfægtelſe og opmuntre os i vore gode Forſætter og Handlinger. Det ligger i de Ord, at Englene kom til Jeſus „og tjente ham“. Det er vanskeligt for os at maale den uſynlige Inſpiration eller Hjælp, vi har ſaaet paa denne Maade. Det ſaar blive en Trøſſſag eller en Erfaringsſag for de Enkelte. Men jeg tænker nogle af os i alle Tald har følt, naar vi har haft vore Timer af Anfægtelſe og Nød, og vi har ſtridt med Tvivlene i Bøn ſom Jeſus, at vi da, naar vi er komne over Kampen, har følt en forunderlig Fred og Glæde og Lykke fylde os. Hvem ved, om ikke dette for en ſtor Del ſtyldes vore Engle, der nu er iſtand at fylde os med gode Indflydſelser, hvem ved, om vi ikke, uden deres uſynlige Hjælp, mangen Gang havde bukket under, fordi Friſtelsen var bleven for ſtærk eller Trykket for haardt?

Det nye Teſtamentes Forfattere forſikrer os om eſter deres Meſters Vidnebyrd, at Jeſus vil være med ſine alle Dage indtil Verdens Ende. Men tror vi dette om Jeſus, hvorfor da ikke tro det om alle andre Menneſker, ſom har haft en Frelſergjerning her nede paa Jorden? Er det ikke ſandſynligt, at en Statsmand, en Videnſtabsmand, en religiøs eller folkelig Frihedskjæmpe vedligeholder ſine ſamme Interesſer og ſin ſamme Kjærlighed, bare endnu renere og ſtærkere, i den anden Verden? Det, at han afſlægger Legemet's Dragt, kan jo ikke gjøre ſaa farligt fra eller til. Er ikke det modsatte ſaa at ſige naturſtridigt og imod Jeſu Erklæring om ſig ſelv, at man altsaa, naar man døde, ſkulde ſlippe alle ædle, aandrige Interesſer, alt Arbeide for den lidende og kjæmpende Menneſkehed, man elſkede ſaa, ſkjære over alle Baand, der bandt os til vor Familie og Venner og Landsbeſlægtede? Det ſandſynlige er, at denne vor ædle Kjærlighed opſlammes end ſtærkere, og at de bortgangne Menneſkehedens Helte og Heltinder endnu uſynligen er med os og vort Arbeide, hver der, hvor hvers Uddannelse og Rald førte dem hen, Statsmændenes Aander ſaaledes hjælpende til ſom uſynlige Engle med Inſpiration og Vedelſe til de levende Statsmænd, ſom ſøger at lede Landenes Udvikling videre frem i gode Reformer; de afdøde Vægers Aander

hjælpende som usynlige Engle til, at Lægevidenskabens skrider frem, og Sygdomsmenes Aarsag mere og mere overvindes; de afdøde Presters Aander — de som i Sandhed var et Evangeliums Budbringere og ikke Ransere af en død Troelseslektse — som usynlige Engle hjælpende alle dem, der virkelig vil forkynde sand Religion og Guds Love paa Jorden; de som herneede kjæmpede for de Smaa og Undertrykte og hævdede Maaernes Ret mod Rigmændene, som hjælpende, usynlige Engle til alle dem, der kjæmper for samme Sag herneede paa Jorden. Denne Tanke kan jo ikke haandgribelig bevises, medmindre man kan og vil antage i alle Fald en Del af de Meddelelser, som sker gennem spiritistiske Medier for ægte; men alle disse peger i denne Retning og støtter denne Anskuelse. Og for mig, Venner, er det en storartet, deilig, opløstende Tanke, en Tanke, som volder mig daglig Glæde og Styrkelse, at jeg har usynlig Hjælp af Aandsfæller, der har stridt den samme Kamp, som jeg, og kjæmpet for de samme Ideer, at de er hos mig som mine Skytsengle med Raad og Trøst og Inspiration, ja, at der i denne Stund, omkring min Prækestol her, er Andre tilstede, end I, Andre, der har en himmelsk Erøring at bringe, og som I og jeg ikke ser. Lad saa tørre Aander kalde dette Sværmeri; det er i alle Fald et deiligt Sværmeri, der bare kan skabe Lykke og ikke volde nogen Harm, og jeg ser nu paa det som en historisk Virkelighed. Ja, jeg ser paa Læren om Skytsenglene som en Lære af uendelig Vigtighed for Menneskehedens Udvikling, da det forbinder saakaldet Levende og Dødt, nærværende og forbigangent i en stor Arbejds og Kjærlighedens Kæde til det fælles Bedste.

Hvilken Indflydelse Læren om Jesu usynlige Nærværelse og Virken med og for sin Menighed kan have paa raa og uudviklede Sind, kan sees af følgende Udtalelser fra Presten Charles Brace, som i 20 Aar har arbejdet mellem New Yorks hjemløse Gade gutter. Han siger: „at et Væsen af slig en Karakter, som Jesus, skulde have Magt over Naturen og Sygdomme, var noget, syntes de, som faldt af sig selv, og det var en Slags Trøst for disse unge Vagabonder, at Guds Søn saa ofte var hjemløs, og at han hørte til Arbejderklassen. Jeg tror, at Tanken paa et hoiere Væsen, som just kjendte til det Slags Savn og Fristelser, der mødte dem, og som særlig følte med de fattigere Klasser, og som altid var nær dem og fandt Behag i dem, naar de viste sig som sande Mænd — holdt et stort Antal af dem fra at lyve og stjæle og bedrage og fra lave Fornælelser.“

„Naar En kommer til Kundskab om de særegne overvældende Fristelser, som besætter denne Klasse af ulykkelige Børn og lignende Klasser, Fristelserne til at være om sig at bedrage, snyde, lyve, Raahed og Last i mange Former, ved Siden af aabenbare Forgaaelser mod Loven; kommer til Kundskab om de saa Indflydelser, der holder dem tilbage, Indflydelser fra Samfundslivet eller et godt Eksempel eller arvet Selvbeherskelse, idet Kræfterne udenfra og Samfunds-Organisationen indenfra driver dem til Forbrydelse, og saa ser, hvor umaadelig mægtig Troen paa og Kjærligheden til en overnaturlig og ædel Karakter og Ven virker paa saadanne vilde Naturer, hvor det inspirerer til Nobelhed, dæmper lave Lidensta-

ber, forandrer flette Sæder, omformer lave Hjerter, hvorledes Tanken paa denne overnaturlige Ven kan følge Barnet paa Gaden og gjøre dets daglige haarde Liv et Tilbud om kjærlig Tjeneste; hvor den usynlige Medlidenhed kan tørre den Faderløses Taarer og kaste et Munterhedens Solstreif over det magre, blege Fjæs paa den lille Gadestreifer og bringe lidt af Himmelen's Herlighed ned til de mørke Kjældere og uhyggelige Huler i den store By, — Enhver, som har havt denne Erfaring, ikke én men mange Gange, vil begynde at forstaa, at Kristus maa lede Reform saabelsom Barmhertighedsgjerning, og at uden ham det moderne Samfund's værste Saar aldrig kan blive helet.“*) Men gjælder dette blot ved Tanken om den ene mægtige Nands, Jesu af Nasarets, usynlige Nær-værelse og Virkning, — hvormeget mere da, hvis man fortalte dem, at ikke Jesus alene, men deres Engle, — deres Far og Mor, deres bortgangne Lege-kammerater, var omkring dem for at beskytte og trøste dem, at disse blev lykkelige, naar de opførte sig godt og blev bedrøvede, naar de opførte sig slet, at de fulgte dem med den samme Kjærlighed som hernede, at de vilde holde færdige for dem deilige Boliger deroppe, hvis de altid holdt sig ærlige og gode — hvilket umaadelig opdragende Tillæg vilde ikke dette blive til den Tanke, at Jesus er med sine til Verdens Ende. Hvor kommer ikke Fantasien at vokse, hvor kommer ikke Kjærlighedskilderne at springe ved slig en Tro!

Det maa jo synes i sig selv naturligt og rimeligt, at en Mors og Fars Hjerter ikke skilles fra deres Børn, fordi om deres Nand gaar over til en anden Tilværelse. „Der, hvor vort Liggendefæ er, der vil og vort Hjerter være,“ sagde Jesus. Kjærligheden, den samme jordiske Kraft, de besad, og som i alle Fald gav sig Lust ligeoverfor Børnene, den er jo den Kraft, der skal lede dem videre fremad paa deres Udviklings Bane. Og saa tror vi da, at vore Kjæres Nander er om os blandt vore mange Skytsengle, og at vi ingensinde er ensomme og forladte. Der er mange Theologer og Prestes fra alle Betsenderier, som deler denne Tro. Biskop Heber siger: „Jeg ved ikke — og hvem kan vel vide det — om de Retfærdiges Nander er tilladte at hvæve rundt om dem, som de elskede øm-mest; men hvis saadan Tilladelse er given — og hvem kan sige at det er umuligt — da maa dette storlig formindske den smertefulde Følelse af Adskillelse, som selv de Retfærdiges Sjæle maa tænkes at besidde.“

Presten Dr. Ferguson siger: „Vi ikke alene tror paa de tjenende Engle, men tror, at deres Eksistens og Hjælp kan paavises for alle dem, der oprigtigen søger, og villig vælger det Ansvar, som denne Sagen medfører. Og vi hilser dette som Menneskehedens Haab og Gryningen af dens klareste Dag.“

Biskop Cummins af Louisville, som paa Embedsbegne føler sig forpligtet til at give Spiritualismen et lidet Spark, siger: „De moderne Spiritualisters Lære leder bare til Bilsfarelse og Ugudelighed, og dog kan vi ikke tvivle om, at tjenende Engle samler sig omkring den døende Kristens Dødsleie.“ Og saa for-

*) Dette saavel som de følgende Citater fra: Primitive christianity and modern spiritualism af E. Crowell, Bind II.

tæller han om en Oplevelse, han har haft, som bestyrker dette. Men naar den gode Biskop først antager, at de tjenende Engle samler sig om Ens Dødsleie, saa begriber jeg ikke, hvorfor han ikke ligegodt kan tro, at de samler sig om En i levende Live.

Henry Ward Beecher siger: „Jeg tror, at Livets store Rige fortsættes uden Legemet noget nær paa samme Maade som i Legemet. Og der, som her, er Moderen ikke alene Sktysengel for sine elskede Børn, men forudser, at slet Selvfab og daarlige Indflydelser truer dem, og drager dem saa tilbage og bestjærmer dem fra den overhængende Fare.“

I en Omtale af en Prædiken holdt af Presten George H. Hepworth i N. York siges der: „Mod Slutten af sit Foredrag udtalte han en Slags Halvtro paa Spiritualismen, det vil sige, at Engle og Aander af gode Venner, der er gangne foran os, tjener os gennem Livet. Han troede, at hans Fader saa ned paa ham fra Himlen, og at hans Broder var vokset til at blive en Mand i Himlen.“

Presten Samuel Watson siger: „Biblen lærer os, at tusender af Væsener er dybt interesserede i denne Jords Tilstande. Jorden var deres Fødselsplads, Scenen for deres Strid og Triumfer. Den er fremdeles Opholdssteden for deres Slægtninge og Venner. Kan en Moders ømme Omsorg for det Barn, hun fødte, ophøre? Aldrig, nei aldrig. Kan man, naar man overskrider Vinjen, der skiller den aandelige fra den naturlige Verden, tabe den Interesse, man havde i de tilbageladte Kjære? Hvis Engle jubler over en Synders Omvendelse, vil da ikke en Moder, som tusinde Gange har bedet for sin forvildede Datter eller Søn, juble over dennes Omvendelse? O, hvis vi blot kunde aabne vort indre Menneskes Dine, vi skulde se en utallig Stare af Guds Budbærere rundt os, rede til at hjælpe os i Livets Strid. Mellem dem skulde vi uden Tvivl kjende igjen de kjendte Ansigter af Elskede, for hvilke vi har udgydt mange bittere Taarer af Sorg paa Grund af vor Skilsmisse fra dem. De har gennemgaaet lignende Prøvelser og er forberedte til at sympatisere med dem, som forblive i Tingenes nuværende Tilstand.“

Der er mange Historier om, hvorledes Mennesker er advarede for Fare af disse fine usynlige Venner, der har tilkjendegivet sin Nærværelse paa mangfoldige Maader, eller hvorledes Folk er drevne afsted af en uforklarlig Magt etsteds hen, hvor de da netop er indtruffet i Tide for at forhindre en Forbrydelse. Saadant fortælles om Nisknut hjemme. En Methodistprest, A. W. Bingham fra Georgia, mistede sin Hustru og var næsten banvittig af Sorg. Han lukkede sig inde, med Skodderne for Vinduerne, og vilde Ingen se. Pludselig saa man Manden aabne alle sine Vinduer og gaa ud til sine Menighedslemmer med et næsten straalende Ansigt. Han forklarede da fra Prækestolen næste Søndag som Marsag til dette, at da hans Sorg havde naaet sit høieste og var Fortvivlelse nær, havde Gud tilladt hans salige Hustru at vise sig for ham legemligt og forfikkre ham om sin egen Lykke og sin elskende Omsorg for ham.

Altter igjen om Natten, ledsaget af himmelsk Musik, var hun kommen til ham i legemlig Skikkelse, og han havde talt med hende som i levende Live.

Bed begge Leiligheder var hans Aandsevner i fuld Virksomhed, og han saa, hørte og forstod dette Syn, ligesom hans Folk nu kunde se, høre og forstaa ham selv. „Jeg ved, jeg er hverken gal eller overtroist,“ lagde han til, „og dog vil jeg lige saa snart tvivle paa min egen Tilværelse som paa Sandheden og Virkeligheden af, hvad jeg har fortalt Eder.“

En af Manderne har meddelt: „Runde J bare se Eders Benner rundt Eder i Eders Hjem saa straalende og lykkelige, saa ængstelige for Eders Belskærd, J vilde længes efter at bryde Vaandene og forene Eder med dem i Pris til den kjærlige Fader, som saa rigelig har sørget for alles Lykke.“

Vi har lært fra vi var smaa, at Gud er allestedsnærværende, at han ser og ved vore lønligste Tanter og Gjæringer. Og dog er Gud for saa mange netop ved sin Uendelighed noget ubestemt og taaget. Hvor meget nærmere rykker det os ikke ind paa Livet, naar vi tror, at vore Kjære og vore Aandsbeslægtede er omkring os usynlige, og at de ser og hører alt vi foretager os. Hvilket mægtigt Værn ligger der ikke i denne Tanke mod urene Tanter og Gjæringer! hvor driver ikke denne Tro os frem til Renhed, til Selvbeherfskelse, til Eftertanke, før vi handler. Vil du med Vilje bedrøve dem, du engang havde saa kjær? vil du frivilligt stille det saa, at de ikke længer kan lede og hjælpe dig? En ung Mand, der var hengiven til Drik og førte et vildt Liv i Californien, beretter, at hans afdøde Mo'r og Søster viste sig for ham og sagde med et bedrøvet Ansigt: „Vi kan ikke være dig til nogen Hjælp, William, saalænge du lever saaledes.“ Efter den Dag sluttede han at drikke og blev et bra Menneſke, og Tanken om, at hans Kjære var hos ham og var hans Sktængle, fyldte ham med usigelig Glæde.

Et Barns Aand har gennem Mrs. Conant meddelt følgende: „Moder sagde, at hvis hun bare vidste, at hendes kjære Smaa ikke forglemt hende i Himmelen, kunde hun forſone sig med Tanken om at skilles fra dem; for du ser, hun tror, at de har gaaet hen til en Himmel langt borte, og at de ikke længer bryder sig om dem, som er igjen. Men det, som er sandt, er, at just saa længe som der er En, som elsker dem her, saa længe vil de blive kaldte ned her, og kanske længere. Og Mo'r behøver ikke at frygte for, at nogen af os har for-glemmt hende, og vi alle vil søge at gjøre hendes Lod her saa let som mulig.“

Og en Moders Aand talte gennem den samme: „Jeg er ligesaa ængstelig i Dag som jeg var, da jeg kom før, for at naa mine Born. Jeg ønsker, de skal vide, at jeg kan komme igjen. Jeg har en Søn og en Datter, og jeg ønskede, de kunde føle, at det andet Liv ikke er saa langt borte. Jeg ønskede de maatte erkjende, at afdøde Mander tjener dem. Intet kunde gjøre mig lykkeligere. Hvad jeg ønsker er, at de, hvis de kan blive sig mit Komme bevidste, vil give mig Anledning at komme til dem paa den Maade, at jeg kunde meddele mere frit Ting, som vilde angaa dem og mig alene.“

Det er ikke bare Kjærlighed til Efterladte, som drager Aanderne ned til at tjene som disses Skytsengle, men ogsaa Anger over Ord og Gjæringer, der helst burde været usagte og ugjorte.

En Aand har meddelt: „Da jeg blev mig bevidst, at mangt et Ord, jeg havde talt og mangen Ide, jeg havde næret, havde lagt en Skygge over et andet Menneske, kom der over mig en overvældende Vængsel efter at vende tilbage til Jorden og arbejde for Menneskeslægten.“ Dette synes jeg indeslutter en deilig og storartet Tanke.

Altsaa, naar vi paa den anden Side Graven ser, vi har taget Feil og mærker at vor Fortyndelse og Optræden hernede har saaret og kastet Skygge over et andet Menneskes Tilværelse, saa blir vi fra dette Menneskes Modstander forvandlet til hans Skytsengel, der ikke har Fred, før vi paa en eller anden Maade har gjort vor Uret god igjen og hjulpet ham i at fremme de Ideer, vi før forkastede. Jeg har personlig haft en Erfaring i dette.

Gjennem den betjendte Mr. Home har vi følgende deilige og oplysende Meddelelse: „Vi (de afdøde Aander altsaa) er ikke fuldkomne; ogsaa vi har det Arbeide at gjøre at opdrage os selv; vi arbeider ogsaa paa at opdrage andre, at drage Eder opad og fremad, saa at sige ved magnetisk Tiltrækning. Det er en af vore store Pligter altid at vaage over Eder, at lede Eder i Eders høie Vængsler opad mod Gud. Vor Kjærlighed, vor Medhug, vor Fællesskabsfølelse er med Eder; vi blir aldrig, aldrig trætte. Vi dømmer Eder ikke, Gud alene dømmer Eder. Vi var en Gang som I, hvem er derfor mere skicket til at blive Eders Forbundsfæller end vi, som har gennemgaaet den samme Skjærsild af Udvikling, som I har at gennemgaa. I spørger, hvorfor vi altid taler om Kjærlighed; det er fordi Kjærlighed bringer os til Eder.“

„Men skal vi da ikke paa den anden Side blive fri for Sorg og Smerte?“ vil mangen spørge. „Og det vilde jo paaføre os Smerte at se nogen af vore lide eller ikke skikke sig vel.“

Jeg vil svare til det: Spørg en Mo'r eller Fa'r eller hvem som helst, hvad de helst vil vælge, enten en fold Salighed, som bare svinger med Palmegrene og synger Lovsange og ikke bryr sig om sine Efterladte eller noget af det vi har elsket paa Jorden, eller saa det at være istand til at følge med og være til Hjælp for sine stridende Brødre og Søstre hernede — og jeg tror, jeg kan borge for, at hvilket som helst følende, ædelt Menneske vil sige: „lad mig saa være hos mine, selv om jeg stundom skal maatte bedrøves over, at de gaar vild.“ Vi maa jo tænke paa, at de, selv om de maa bedrøves over slikt, dog ser mere med Aandens opladte Øie, dog ser Guds Kjærlighed rundt sine forvildede Kjære, selv under deres Fornedrelse og Lidelse, og har en Forvisning, at de skal komme ud til Salighed, selv om de skaffer sig unødig Modgang og Prøvelse.

Vi maa heller ikke med Skytsengle tænke os, at disse er bundne til vor Side Nat og Dag uophørligen; thi hvorledes blev det da med deres egen Selvopdragelse, med deres egen Nyden af deres høiere Tilværelse, med deres Samtaler og

Samlib med andre høiere Aander? Nei, men de kan kaldes til vor Side ved vort sagteste Dufte og Tanke. Der er usynlige Telegrastraade mellem os og dem, og de føler og det meldes dem, naar vi trænger dem. Og ligesom Soldaterne bytter Vagt, saa er der vel ogsaa som et Vagtbytte mellem vore Skytsengle; thi vi har mange, selv om En kan være ligesom Hoved og Leder, saa at nogle er om os bestandig; thi Englene er ikke allestedsnærværende som Gud.

Vi er her paa hellig Grund, Venner. Vi kan ikke tale om disse Ting med den Bestemthed, som om Ting man maaler og veier og kan matematisk lægge til Rette. Vi er paa en Grund, hvor vor Fantasi, vor Tro, vor personlige Oplevelse og Erfaring, Verdens Oplevelse og Erfaring, udtalt gennem dens store Mænd og Kvinder, har meget at sige. Jeg har heller ikke, ved hvad jeg her har sagt, nægtet, at der kan være særskilte Væsener til, som kan kaldes Engle; men jeg har udtalt som min Tro, at naar der i Skriften saavel som andetsteds staar omtalt Engle som vore Vestsytere, Hjælpere, Trøstere, saa menes dermed afdøde Menneskeaaender, fordi disse er bedst skiftede til at forstaa os og kunne hjælpe os, da de er af samme Natur som vi, fordi dette støttes ved Drømme, ved Syner, ved Oplevelser, ved Meddelelser vi har haft fra Aandeverdenen. Og er det andet, vi skal være for hverandre hernede i Kjødets, end frelsende Engle? Er vi ikke her sat til at hjælpe og trøste hverandre saa godt vi kan. Og opdrager vi os ikke bedst selv paa denne Maade? Saa er det da bare det samme Maal vi fortsætter, naar vi i Aandeverdenen blir udvalgte til at blive vore Aandsbeslægtedes Skytsengle, det er Fortsættelsen af vor Selvopdragelse ved at opdrage andre. Og Tanken om, at der er en saadan „Sky af Vidner“ omkring os, der følger os som vor usynlige Vagt, og at det beror paa os, til hvor stor Hjælp de kan være for os i vor Kamp, det er en herlig, opløftende Tanke, der styrker den ensomme Kriger, der løfter Hovedet paa sørgende Forældre, der holder tilbage Ungdommens Udskielser, der tænder Haab for den fattige Slidets Mand, der gjør vor Tilværelse rigere og skjønnere og binder et Bånd mellem os og Evighedens Land. Lad os tro paa vore Skytsengle, lad os ikke bedrøve vore Skytsengle.

Samler Eder ikke Liggendefæ paa Jorden.

(Tre og tyvende Søndag efter Trinitatis.)

Les: Lut. 12, 16—21: Math. 6, 19—21.

Aldrig har Jesus udtalt sandere Ord end disse, at Hjertet hænger fast ved det, som har været vort Hjertes Skat, og at det derfor kommer an paa, hvor vi fæster vort Hjerte, enten paa en ædel, ophøiet Ting eller paa en uværdig Ting, om vort Liv skal blive virkelig lykkeligt eller ei baade her og hinsides. Det er Grundloven, som bestemmer vor Skjæbne—thi vi bestemmer vor Skjæbne selv,

læg Mærke til det. Ikke vor ydre Livsførelse; thi den er saa ofte betinget af de ydre Forholde, men vor indre Livsførelse saa at sige. Vi bestemmer denne selv, eftersom vi vender vort Hjerter. Og har vi givet vort Hjerter til det, som er godt og sandt og ædelt, saa vil vi føle Glæden og Styrken af det, selv om vore Livsforhold biev usle og fattige, selv om vi var i Fængsel. Og hinsides, hvor vi finder bedre Betingelser for vor Udvikling, vil netop dette, at vi længtede og søgte efter det gode, føre os i gode og skønne Omgivelser; thi der hvor vort Liggendefæ er, der vil og vort Hjerter være. Mens omvendt, har vi søgt her-nede det flette eller det, som mere og mere oplørter de aandelige Livstilder i os, saa vil dette hegne sig i, at vi blir mer og mer uimodtagelige for det gode, at vor Sjæl hinsides drages hen til det, som det gav sit Hjerter, og sølgelig dvæler paa Steder, hvor aandeligt Livs vanskeligt kan trænge ind.

Lad os tage Eksempler fra det daglige Liv for at belyse dette. Først fra Folfenes Historie. Der var en Tid, da det græske Folf stod som Verdens Læremestre. De smaa Republikker havde samlet sig i Endrægtighed, drevne sammen af den fælles Fare, af den fælles Fædrelandsbegeistring og havde drevet ud de mange Gange stærkere Kiender, Perferne. Folfet straaled af Skjønhed og Styrke, og denne aandelige Kraft skabte sig Udslag i de hertigste Statuer, som Verden endnu har seet. Folfet elskede Kunsten og blev opdraget ved Kunsten, og Kunsten bares oppe ved den Alvor og religiøse Begeistring, som skabte Gudebillederne. Visdomslærere sprang op blandt dette Folf, hvis Lige Verden neppe havde seet, og som skulde sprede sin Indsigtsheds viden om i hundreder af Slægtled, ilige som Aristoteles og Sokrates og Plato; Digtere sprang op mellem dem, som Alschylos, Sofokles og Euripides, Talere som Gschines og Demostenes — kort Folfet blomstrede og udvikledes i ædel Retning, fordi det havde givet sit Hjerter til noget ædelt, til Skjønhed og Aand. Men saa begyndte Kunsten at forfalde, at blive blødagtig og usædelig, Uenighed og smaalig Forsængelighed øvrev Folfet, og det blev et let Bytte for de nævestærke, barske Romere. De havde givet sit Hjerter til Fordærvelsen, og de gif Fordærvelsen i Vold. Saa kom Turen til Romerne. Saa længe endnu de republikanske Dyder, Færelighed, Haardsørhed, fædeligt Alvor herskede over Folfet, var det stærkt og vakte Verdens Beundring; da det derimod gav sit Hjerter hen til Lufsus, Udfkielse, Undertrykkelse, Ufugelse af enhver Art, underkrev det sin egen Dødsdom. Den romerske Reiserid staar jo endnu i Historien som noget af det værste, den ved at fortælle om. Paa den ene Side Rigmænd, som opløste Perler i Vin for at have noget aparte at traktere med, som fraadsede og drak og levede et aabenbart, frækt Liv med Skjøger, paa den anden Side en Pøbel, som folgte sig til dem, der betalte bedst, uden Samvittighed, der levede af Tiggeri og Smigmord og Smigreri for de Rige. Det var som hele Folfet var blevet aandelig forsumpet, det nyttede ikke længere, at enkelte Vødsrøfter reiste sig mellem dem, at Advarssler kom i Form af rystende Begivenheder. Folfet havde som Helhed givet sit Hjerter til Synden, og hvor dets Liggendefæ var, vilde og dets Hjerter være;

det vilde ikke lade sig rive ud af sin fornedrede Tilstand, og derfor kom Floden og sthyllede over det i Skikkelse af de barbariske Horder, der oversvømmede det romerske Rige og skulde fylde det med nyt Blod og ny Tænkemaade.

Og se paa den franske Revolution. Hvorledes saa ikke Frankrig ud paa den Tid. Konger, som var Mønstre i Ufsædelighed, som ødelagde Millioner paa Diamanter og Fester, mens Folk sultede ihjel udenfor deres Dør; en Geistlighed, der drak sig drukken og i sit Liv spottede al Religion, et Folk forarmet, skattebetyngtet, halvbudstuet, en Retfærdighed, der solgte Retten for Penge — der maatte komme en Straffedom for at ryste og rense; thi Folket havde gjort sig uimodtagelig for Sandheden, og den maatte komme som en svidende Jld, for at ikke de vordende Slægter skulde blive uundgaaelig fortabte. Det er disse Historiens Jordrytterser, der altid er selvforsthyldte, forberedte gennem lange Tider af Folket selv, fordi det efterhaanden har hængt sit Hjerte fast ved det lave og flette og derfor vil bo dernede, hvor dets Liggendesø er. Det er disse Historiens kjærlige Straffedomme, der gennem Blod og Rædsel og Lidelse skaber den nye Tid, og som er afbildede i Historien om Noa Flod. Noa, den retfærdige, skal leve over; det er blot Uhumstheden, som skal druknes, for at give den vordende Slægt bedre Livsbetingelser at vokse i og give dem Advarsler om, at samle Skatte i Himlen og ikke paa Jorden. Det er Hjelvedes luttrende Jld anvendt paa jordiske Forholde.

Og hvorledes ser det ud i vore sociale Forholde? De alvorlige amerikanske Tidsskrifter, som virkelig tager op Nutidens Spørgsmaal til alsidig og gennemgaaende Behandling, er forfærdede over Tilstanden i New Yorks saakaldte højere Samfundsliv. Det ser ud, som det blir Mode der mere og mere at banlyse Alboret og tilbede Formen, og det en Form som skabes efter den naragtige Modes veksellende Fordringer. Alt lægges an paa ydre Glimmer og Nydelse, paa at kappes i Lutsus og Diamanter, i kostbare Vogne og Selskaber med hverandre. Disse de 400 millionærbenaaede udstrækker saa naadigt sin beskyttende Haand til Kunsten og Kunstnerne ikke for Kunstens Skyld eller af Kjærlighed til den, nei for at have den som et Led af deres Nydelse, som en Blomst i Kransen, der skal pryde deres selskabelige Liv. Deres Døtre opdrages til at jatte som Livets høieste Maal at blive gift med en Rigmand, der har Raad til at lade hende leve dette samme tomme Selskabsliv opigjen, og Gæstfæberne er rene Kontrakter, hvori det eneste Spørgsmaal er: hvormange Penge? fra begge Sider. Om Kjærlighed spørges ikke — den overlader man Almuen. Konversationen maa ikke indbringe noget alvorligt Emne til Diskussion, nei blot en legende, pikant Konversation om Opera og Baller og Dragter og Skuespillere og Skuespillerinder. Intet som kan sætte Videnskaberne eller Danterne i Bevægelse, det vilde gjælde for upoleret i høieste Grad. Nei blot det, som kan flyde ovenpaa, morsomme Anekdoter, kritiske Bemærkninger over en eller anden fra de lavere Lag derude. Der udkom en Bog nylig af en McAllister, der rigtig var Udslaget af New Yorker Selskabets Aand. Der tales om, hvorledes man skal bære sig ad

for at kunne optages i det høiere Selskabsliv, hvorledes den og den Mad burde laves, hvorledes de forskjellige Vine skulde anbringes til de forskjellige Ketter, hvorledes man skal staa og gaa og holde sin Hat etc. — ja noget saa aandløst og tomt skulde man ikke tro var muligt. Og dette er det, hvortil Amerikas største By, dens Pulsaaere, hvad Handel angaar, er kommen til. En Trampen under Jødernes af Ketsjerdighed, Lighed, Sædelighed, Aandsansvar, alt hvad som er Menneſker heiligt — en Jagen efter tom Glimmer og Guden og Driften og ydre pen Form, der glemmer Raadenheden indenfor, et Salg af Hjertets ædlere Følelser for kold Beregning og Pengesætte. Sandelig et Samfund, der har lagt sit Hjerte der, samler sig Viggendefæ paa Jorden; og hvor deres Viggendefæ er, der vil deres Hjerte være. Og maalt med Evighedens Allen, hvor forfærdeligt blir da ikke et saadant Liv. Det er som Menneſker i et Overmaal af Læstindighed leger paa Randen af en Afgrund, hvori de efterhaanden vil styrte ned. Et saadant Samfund har dømt sig selv til Døden. Og dog behersker disse ved sin Pengemagt hele det aandelige Liv. Intet fremadstræbende Geni kan komme til sin Ret, for det har faaet dette Selskabslivs besyttende Haand paa sit Hoved, og derfor fappes saamange efter disse Pengetrynners Raade og nedlader sig til at krybe for dem. Men Hævneren ligger udenfor Døren, den store Masse, der er afhængig af dem, og som paa Grund af den ulige Fordeling af Formuen er drevet ned til Slid og Sult og en glædeløs Tilværelse, som tvinges ved Forholdenes Magt til ofte at hænge sit Hjerte ved Brændevinsflasken og Dansesbuerne, de eneste Steder, hvor den for en Stund kan glemme sin elendige Tilværelse. Den vil komme som en Syndflodbølge engang, som forud i den franske Revolution, og drukne Millionærhæren, og det spørst da, om der findes nogen Noe, som det er værdt at redde. Og som for Samfundet, saa ogsaa for den enkelte. Det beror paa at samle Viggendefæ i Himlen og ikke paa Jorden; thi samler vi paa Jorden, vil vort Hjerte hænge ved det jordiske, hvormeget vi forlader det, men samler vi i Himlen, hænger vi Hjertet ved det himmelske og udvikles mere og mere henimod det himmelske. Dette er saa indlysende, det er flaaet fast for os i Nationernes, i Samfundslivets Historie, i vore daglige Erfaringer, og det blir dog lige fremmed for os bestandigt, synes det, dog holder vi paa fremdeles, trods alle Formaninger og Advarsler og Straffedomme, at samle og samle Viggendefæ paa Jorden. Hvor har ikke Pengebegjærets Aand grebet om sig, denne den taabeligste og uforstaaeligste af alle Videnskaber. Den griber alle Samfundslag i sin Hvirvel og udsuger og udtørker dem. Se paa Pengemændene! Jo mere de samler, jo mere ibrige blir de paa at samle. Der kan være Mænd, som mens de var i frange Aar var godgjørende og sølsomme for andre, men nu, da de er begyndt at komme ovenpaa, ikke har Raad til at spendere en Skilling hverken paa sig selv eller andre; som kan vise den mest frække Utaknemlighed mod de Menneſker, som har hjulpet dem frem. At komme ind i Pengemukkermøllen og sætte det som Livets Maal: at gjøre Penge, er som at gribes af en Spillerlidenſkab; man kan ikke løsrive sig fra den igjen. Man

ffulde jo vente, at Følk vilde ræsonnere som saa: „Gudsfeløb, jeg har nu arbeidet mig op en solid Forretning, der kan fri mig og min Familie fra Næringsførg; nu vil jeg holde den vedlige og se at gjøre saameget godt med min Tid og mine opsparede Penge som muligt, først for mine nærmeste, min Hustru og Børn, saa for andre, som trænger Hjælp.“ Dermed vilde de gjøre Livet glædeligt baade for sig selv og andre. Men nei, neppe har man faaet de 4,000, før man vil have de 8,000, neppe har man den ene Million, før man maa have de to. Uagtet man har fuldt op for sig selv og sine, hvor man er, skal man dog „udvide Forretningen“, som det hedder, og saa stifter man Filialafdelinger i andre Byer, og dræber Smaakonkurrenterne der, der før den Tid var lykkelige med sit tarvelige Udkomme, men nu blir ruinerede af denne fristne Broder, som havde mere end nok før. Og hvorledes lever disse Pengemuffere? — I Forretningen og Forretningsipendingen bestandig. De hører om en Pengekrise — nu maa du benytte dine Medmenneskers Forlegenhed til at klore til dig noget ekstra — der sker en stor Fallit — pas paa at være paa Fletten for at ribe til dig Godset for en Elit og ingenting — overalt paa Lur efter Medmenneskers Ulykke og Ruin for at spekulere i den, gjøre Penge ud af den. Og saa se at spare, snyde, saa en Ekstrailling ud af dit og dat. Man gjør sit Hjerte til et Regnebret, sit Hoved til en Talsmaskine, og snart liker man ikke anden Tale og Tanke end den om Dollars og Cents. Den ene Dag gaar som den anden i ensformig Beregning af Tal og Procenter, Søndag som Hverdag. Hjemme sidder Familien overladt til sig selv; Manden har sjelden Tid at være hos dem, uden naar han spiser og sover. Han sluger Maden og hafter paa Kontoret igjen. Og saa kommer den Tid, da hans Helse slaar feil, da Doktoren siger, han maa hvile. Saa sidder han der som en Dove i Bur, han gidder ikke høre og læse om nogen Ting, thi hans Hjerte er i hans Pengestuffer, ruger over hans Disk; han har samlet Viggendefæ paa Jorden og hans Hjerte er, hvor hans Viggendefæ er. Saa kommer Stunden, da han skal drage herfra. Ingen velsigner ham eller hans Penge. For sin Familie er han en Fremmed, hans Hustru har været til for at lave hans Mad færdig paa Klotfestet og føde ham Børn; sine Børn har han ikke havt Tid at bekymre sig for; hans Arvinger ventter bare paa, at han skal drage sit sidste Sut, for at kaste sig over Arven. Selv har han ført et glædeløst, aandstørkladt Liv, og der maa han gaa bort, nøgen som han kom til Verden. Han kan ikke tage med et eneste Guldstykke af de mange, hvortil han har solgt sin Sjæl — men hvad han tager med, er sin Haardhed, sin Sjælefortørthethed, sin Mandsfattighed. Hvorledes kan en saadan Sjæl være moden til Himmels Herlighed? Nei Hjertet er fremdeles der, hvor Hjertets Skat var, over Disken og ved Pengestuffen, og derfor vanter Pengemufferens Mænd fredløs her paa Jorden, dvæler over sine Hjertets Skatte og fortvivler over at se dem spredte for alle Vinde, og der blir ikke Fred for ham, ikke Haab for ham, før han kan lære at kaste Pengebegjæret fra sig, lære at kaste sig ned for den store Mænd med det Raab: „Ve mig, jeg har forfeilet mit Liv, jeg

har spildt og ødelagt alle Kjærlighedens Kræfter, jeg har levet for mit eget usle jordbundne Selv, jeg har forglemmt Himmelen over Jorden. Na lad mig begynde at leve opigjen, at handle opigjen, at faa sone for det onde, jeg har gjort, for det gode, jeg kunde have gjort, men som jeg forspønte.“ Først da dæmrer Haabet for denne Sjæl, da er han stiftet til at kæmpe sig gennem Stjærtsildens Vaande frem til de lyse Himmels Egne.

Jeg kaldte denne Pengebegjærets Aand taabelig og uforstaaelig; thi det er dog taabeligt at ofre hele sit Liv for noget, som ikke gir hverken En selv eller andre Glæde, som En ikke kan tage med sig i det andet Liv, men som bare har tjent til at nedværdige Gns Aand og forstaae den uendelige Videlse paa den anden Side Graven. Men trods denne Taabelighed ser vi dog, at denne Videnskab er den almindeligste og mest fortærende hos alle Racer og Nationer næsten, der har naaet Civilisation. Vilde man enda bruge sine Penge til at øge sin Magt eller til egen Nydelse, saa kunde man forstaa det, men disse simple Pengemufferne, som bare lever for at samle, mens de ikke under hverken sig selv eller andre noget — de er uforstaaelige. Jesus kalder ogsaa Forhandelse over dem i sine mange Veraab over de Rige, og han har givet et Billede af dem i Bonden, som bare bygger og bygger og samler og samler, og saa en god Dag gaar fra det hele.

Og som med Pengemufferen, saa med Drukkenbolten, med Spilleren, med Belystningen. Hvor deres Liggendefæ er, der vil ogsaa deres Hjerter være. De forandres ikke pludselig, fordi de dør; deres Sjæl er den samme som før; om end deres Legeme visner, hænger Sjælen fremdeles ved sine gamle Videnskaber. Den hænger endnu usynlig rundt Aneipediøsten og Spillebordet og i Stjøggehuse, nærer ved sin Nærværelse den usalige Flamme hos de Rjødvasener, som færdes der, og næres igjen af dem. Det er vanskeligt, faare vanskeligt at komme ud af Syndens Fortryllelse, naar man først har givet sig hen til den, og hvor dit Liggendefæ er, der vil og dit Hjerter være.

At samle Skatte i Himlen — det er det, Jesus raader os til. Og hvad menes ved det? Himlen er en Tilstand, ikke et vist materielt Sted, ligesom Helvede er en Tilstand og ikke et vist materielt Sted. Himlen er en Tilstand af Lykke, af Salighed, den kan findes hernede paa Jorden, den kan findes udenfor Jorden, den findes overalt, hvor en Sjæl finder sig lykkelig i en ren Bevidsthed. At samle Skatte i Himlen vil altsaa sige, at leve saaledes, at du mere og mere faar denne rene Bevidsthed; at handle, tænke, tale saaledes, at du øger denne rene Bevidsthed. Vi er skabte for en Evighed, for et udødeligt Liv, og ikke for de faa Aar, vi lever hernede paa Jorden. Denne Sandhed burde brændes ind i os med Jldskrift; thi vi synder saa ofte imod den. Vi indretter os hernede, som om Jordlivet var alt, var det eneste, som om Evighedens store Alvor ikke var til. Vi indretter os paa de 50 Aar — og se vi skal leve de Millioners Millioner Aar, ja i Evighedens Evighed. Naar dette er Tilfældet, bør vi da ikke spørge først og fremst efter: hvorledes skal jeg forberede mig for den store Evig-

hed? og ikke: hvorledes skal jeg komme igennem de 50—60 Aar paa Jorden? Men at forberede Ewigigheden sker ved at samle Skatte i Himlen, som ikke Møl og Rust fortære, og som ingen Tyve kan tage fra os, øge vort Skatkammer med Sandhed, med Visdom, med Kjærlighed, med Tro paa det Gode, med Haab. Se disse Ting, som allesammen udviker vor Aand, som lader Vingerne vokse paa den allerede herne, de er det, som naar Legemet falder, skal bære vor Aand — ikke til Kneipen, ikke til Spillehuset, ikke til Pengeskuffen, — men til Sandhedens og Kjærlighedens Egne, til Selskab med Sandhedens og Kjærlighedens Aander, de som, ligesom vi, ogsaa har søgt at samle Skatte i Himlen, mens de var herne. Det er ikke saa at forstaa, at der er noget Slags Fiendskab mellem det at forberede sig for Jordlivet og forberede sig for Ewigigheden. Ivertimod — den som forbereder sig ret for sit Jordliv, han har dermed ogsaa forberedt sig ret for sit Himmelliv. Thi man forbereder sig ret for sit Jordliv, ikke ved at følge blindt hen sine Dyredrifter, men ved at være god og gjøre godt. Det selvopoffrende Kjærlighedens Liv paa Jorden skaber ikke blot den vordende himmelske Lykke, men den skaber ogsaa den eneste sande jordiske Lykke. Trods det, at Jesu Liv var et tungt Liv, gik gennem Misforstaaelse og Mistjendelse til en pinefuld Død, saa indesluttede dog dette Liv, ligesom alle hans Efterfølgere, den eneste sande Lykke, den nemlig, at have en ren Bevidsthed, en indre Fred med Gud. Jesus viste os ved sit Eksempel, hvad han mente med dette sit Ord at samle Skatte i Himlen, han levede et selvopoffrende Kjærlighedens Liv, han betragtede alle Menneſter, selv de dybest faldne, som sine Brødre og Søstre, og kjæmpede for Lighed og Retfærdighed paa Jorden. Det er den dybe Misforstaaelse hos saa mange Menneſter, at de taler om at nyde Livet, og saa mener de med det rent ud sagt at rangle, at drikke, ture, leve usædeligt. For en grænseløs leifindig Misforstaaelse! At nyde Livet er at være god, at være ren, at være barmhjertig, at være retfærdig, at være fredsfømmelig, at være alt det, som Jesus indbefatter under sit „salig“ i Bjergetalens deilige Ord. Kom ikke her og indbild mig, at den, som har drukket sig fuld, eller vundet eller tabt Guldpynter paa Spillebordet, er den virkelig lykkelige. Den virkelig lykkelige er den virkelig gode; thi han føler denne ubestribelige Tilstand af indre Fred, med hvilken intet andet kan sammenlignes. Han har samlet Skatte i Himlen, som ikke Møl og Rust kan fordærve. Den som har strabet sammen Millioner og Juveler og Diamanter, lever i en stadig bange Spænding for at Tyve skal bryde ind og røbe fra ham hans Skatte; men den, som er rig paa Himmelskatte og ikke paa Jordkatte, den, som er rig paa Kjærlighed og Medfølelse med alle sine Medbrødre og Medsøstre, se han frygter ikke Tyve, hans Skatte kan ikke tages fra ham, og dog er de meget mere værdifulde end alle Millionærens Diamanter.

Læg din Aand høit, og den vil svæbe høit; læg din Aand lavt, og den vil svæbe lavt, og den vil leve lavt — det er den evige Sandhed, der gaar som en Grundlov i hele Menneſketilværelsen, det er det, Jesus mener med sine Signelser

om at samle Skatte paa Jorden og at samle Skatte i Himlen. Og denne Sandhed har slig grænseløs alvorlig Rækkevidde, at den burde prædikes ind i Menneftenes Børn, saa de aldrig kunde glemme den. Jeg gaar her i Minneapolis, og ser rundt omkring mig paa Menneftenes Færd, og jeg ser de fleste rende hvileløse om i denne Myretue, dragende paa Straa og Halm til at bygge sig et Hus af Rigdom, bygge sig en elendig Stenhøi, hvor de kan gemme Papirsedler og Guldstykker, samle Viggendefæ paa Jorden. Og jeg ser paa Landet, Farmerne, som kommer sig i Veiret, ikke studere paa, hvorledes de kan bruge Overstuddet af sine Penge til at gjøre godt med og hjælpe de andre, som endnu kaver i Gjæld og Armødsdom, men hvorledes de kan skaffe sig mere Land, som de ikke behøver, og fylde sin Bantbog med store Tal — Viggendefæ paa Jorden, der har jordbundet deres Aand og trevet den med Sugerødder til det lave jordiste, saa at den saa vanskeligt kan bryde sit Fængsel og slagre frit op mod Aandens Høider. Grænseløse Kortsynethed og Letsindighed! hvoraf kommer du? Du kommer af, at Menneftene ikke har leverende Tro paa Evigheden, paa det Uhyrliges Virkelighed, men de griber Muldklumpen her paa dette Sandkorn af en Planet og tror, at den er det højeste og eneste. Hvis Evighedens Sandhed og Alvor var over Menneftene, da vilde de lære, hvad som tjener til deres Bedste, da vilde de lægge an paa at samle Himmelskatte og ikke Jordkatte, uforgjængelige Skatte og ikke forgjængelige, Salighedens straalende Krone og ikke Helvedes-Lidelsens Ildkrans. Den mindste Kjærlighedsgjerning herne, bare det, at give en af disse mindste et Bæger koldt Vand, som Jesus siger, skal have sin himmelske Belønning, er en Skat, du har lagt op i Himlen; thi den udbider din Aand for det gode og gjør det lettere for den at vise den næste Kjærlighedsgjerning. Og spørg dem, som lever for at gjøre godt, om der er noget, der kan sammenlignes med den Lykke det skaber, selv om man ofte møder Utaal, selv om Ens Godhed ofte blir misbrugt. Hvorfor vil da ikke Menneftene være lykkelige her, lykkelige hidsjet, lykkelige for Tid og Evighed, naar de kan vælge dette blot ved at være gode. Hvorfor skal det lave, det stygge, det raa have slig Magt over os, uagtet det drager os ned i Mørke og Elendighed og forsløver og nedværdiger vor Aand, saa den faar mere og mere vanskeligt for at finde tilbage til sit himmelske Op-hav. Underlige Gaade! som jeg ikke kan løse. Jesu Klageord over Jerusalem: „at om du vidste paa denne din Dag, hvad der tjener til din Fred, men det er skjult for dine Øine!“ det klinger endnu med Sandhed som en Klagesang ud over hele Jorden.

At om vi vidste, hvad der tjener til vor Fred, da vilde vi kaste Pengebegjæret, Druffenskab, Løssagtigheden, Raaheden, Ukjærligheden, Løgnen fra os og gribe efter Himmelskattene, Sandhed, Kjærlighed, Tro og Næstfærdighed. Da vilde vi vokse fra Krop til Aand, da vilde vi juble mod Evigheden og stige fra Klarhed til Klarhed, fra Salighed til Salighed. Gud lade det ske med hver af os!

Kong Haddings Reise til det ukjendte Land. (Fire og tyvende Søndag efter Trinitatis.)

Der var en Maade at prædike paa, som vor store Mester fra Galisæa særlig syntes at like, og det var at fortælle Historier, enten digtede eller fra det daglige Livs Hændelser, og saa udlægge dem. Det er disse Historier, vi kalder Herrens Parabler. Den Maade at undervise paa bør ikke gaa af Brug, især naar man skal henvende sig til en blandet Tilhørersfare; thi saadanne Smaafortællinger bider sig fast i Mindet, og dermed ogsaa de Tanker, der er knyttede til Fortællingen. Det er denne Prædikemaade jeg vil forsøge i Dag, naar jeg vil fortælle Eder om Kong Haddings Reise til det ukjendte Land. Jeg har forsøgt det samme før, da jeg talte om den hellige Kristofer.

Den danske Konge Hadding havde netop været oppe i Norge for at ægte en norff Kongedatter, som han før havde friet ud af Troldevold. Som han da sad en Aften sammen med sin unge Brud, hændte ham noget forunderligt. Gulbet brast henne ved Arnestedet, og man saa en Kvinde stige op med en deilig Blomsterbuket i Barmen, som hun pegte paa, for ligesom at spørge, hvor de troede slige Blomster groede Midvinterstid. Hadding søgte en uimodstaaelig Lyst til at følge Kvinden, hun slog sin Kaabe om ham, og de sank ned under Jorden. Først kom de til et Taageland, hvor de ikke kunde se klart for sig, og da de havde arbejdet sig ud af det, kom de til en Fodsti, der var slidt af de mangfoldige Fødder, som havde trakket der. Fodstien førte hen til et Sted, hvor der vandrede stadseft klædte Kongebørn. Da de kom dem forbi, naaede de Landet, hvor Solen skinnede evindeligt, og hvor de Blomster groede, som Kvinden bar i Barmen. Men videre gik de og kom til en Elv med fortblaa Vand, som skyllede med sig Hjelme, Brynjer og alle Slags Vaaben paa sin rivende Strøm. Der førte en Bro over Elven, og paa den anden Side stod to Krigshære, som prøvede Styrke. Kvinden vandrede foran og Hadding efter mellem de stridende Hære, og saa kom de til en høi, uoverstigelig Mur. De forsøgte at komme over — forgjæves, de forsøgte at smutte under — forgjæves. Da tog Kvinden frem under sin Kaabe en Hane, vred Halsen om paa den, kastede den døde Krop over Muren, og da hørte Hadding at den gik derinde. Saaledes endte denne Kong Haddings underlige Færd, og Folk mente, at han ved dette Syn havde faaet at vide, hvad der skulde times ham efter Døden. Og dog kan vi hellere sige, han havde faaet at vide, hvad der skulde times ham her i Livet; thi de gamle, nordiske Jædnings-tænkte sig Livet paa den anden Side Graven bare som en Fornøjelse af Mennekelivet her, en Fornøjelse i store Omrids af Kampen og Vængslerne. Og det er tydeligt, at den gamle Digter eller Filosof, som har digtet dette Syn, har ment at give i det et Billede af hele Mennekelivet, som det arbejder sig hen mod Evighedens Vand, mod det dunkle ubekjendte der bag Muren.

Naar vi bevidst begynde vor Vandring hernede, det vil sige naar vi er traadt ud af den første Barndoms forgløse Tilværelse, da er Taagelandet det

første vi møder. Vi kan bygge prægtige Luftkasteller i Taager, vi kan se Slotte med Tinder og Spir vinke paa os, vi kan se Alfedronningen og hendes lette Følge svæbe om os og vinke paa os — men det er Taage — Taage, uklart, uvirkeligt. Ungdommen er Fantasiens Tid. Der gjærer og bruser da saamange Kræfter inde i os; det er de slumrende Gæster til alt det, vi skal blive og udrette, som da sætter Knop og styster Blomst. Der er Sæftveksel i vort Legeme, idet det gaar over fra Gut til ung Mand, fra Barn til ung Pige, Formerne forandres, Stemmen forandres; der er ogsaa Sæftveksel i vor Mand; vore Interesser, vore Længsler blir andre, end de har været. Vi begynder at sætte os Maal og at stille mod disse Maal; men endnu er alt som i en Taage, uklart, i Fantasiens Verden. O du lykkelige Taagens Tid, o du farlige Taagens Tid! efterføm du bygger i Taagen bestemmes dit hele Liv! Hvormange er det ikke, som med en blødagtig og forkjælet Opdragelse er blevne uskikkede til nogensinde at træde ud af Taagen? Livet med sine Krav, sine Savn og Kampe er altid holdt paa Frastand; de er vant at se alle sine Ønsker og Lyster tilfredsstillede af en rig og uklog Fader og Moder, de er opammede med usunde Romaner, og de gaar da der i Taagen og drømmer om romantisk Kjærlighed, om en paradisisk Uafhængighedstilstand, om en Hytte og hans Hjerte eller om at blive Robinson Crusoe, bare de saa sandt kunde finde en øde Ø. Naar disse Mennesker da første Gang kommer ud af Taagen, og stilles Ansigt til Ansigt med Livet med sine haarde Kanter, sin kolde Haan, sit fint anlagte Bedrageri, naar de kommer mellem det travle Hverdagslivs haarde Møllestene da knuses de, brydes de i Stykker, eller kommer de derfra med Livet, saa svinger de rædde bort i en Krog og blir siddende der skjælvende — det var ikke saaledes, de havde ment det. Eller hvis de vover sig frem, saa blir det bare til Tilløb med dem, deres Planer har ikke Rod i Livet, det blir Fantasterier, Drømmerier, som mislykkes og visner — de vedbliver at bygge i Taagen.

Og hvormange er det ikke, som slet ingen Opdragelse har havt, eller havt en Opdragelse i Endt, i Synd omgivne af Banden og Raahed, hvis eneste aandelige Næring har været Skillingsnoveller og Politihistorier — se de begynder at spinde Forbrydelser i Taagen, de drømmer om at blive Røverhøvdinge og Mesterthve, om at vælte Træen og plyndre Banker, og naar de saa kommer ud af Taagen som unge, voksne Mænd, da sætter de sit Livs Kraft paa, at disse Drømme skal blive Virkelighed.

Fædre og Mødre! lad os lære vore Børn at drømme rent og smukt, ikke sentimentalt hygeligt, men heller ikke mistænkeligt og haardt. Lad os ikke skille Livet fra dem og spinde dem ind i Fantasier, hvor de gaar og spiser Gæbler i Paradis hele Dagen eller sidder paa Guldstyer med Engle og blæser i Trompet. Nei lad os lære dem Livet at kende som det er, med sin Sygdom og sin Synd, med sin Nød og sine haarde Krav, men ogsaa med sin Glæde, Velsignelse og Seier. Lad os lære dem ikke alene ved vore Ord, men først og fremst ved vore Gjerninger, ved vort daglige Liv, den Sandhed, at der er Salighed i Kampen

for det Gode, Salighed i at føle sig i Pagt med Lysets Magter, uanseet enten det, vi kæmper for, synes at vinde eller bukke under, lad os pege for dem paa alle de Brist, vort Samfund lider af, paa hvormange Mandens Marker der ligger og venter paa Arbeidere, lad os gjøre dem brændende i Manden for at virke for det Godes Seier paa Jorden. Se Ungdommen liker at faa mange Maal, og der er ingen Hindringer for store for den; i Følelsen af sin Ungdomsfundhed og Kraft jubler den mod Faren og Arbeidet, den hopper over Oceanet og bestiger Himalaya som ingen Ting. Vel — den vil blive skuffet, bittert skuffet ofte, den vil se, at den ikke orker Tredjeparten af, hvad den havde tænkt, men lær vor Ungdom blot at drømme rent og smukt, og de vil i Taagen bygge Planer om at reise de Faldne, trøste de Betsnrede, slaa ned Lasten, bygge op Renheden, Drømme, der skal lade dem træde ud af Taagen med Guds Aand over deres Forsætter, med Guds Tid i deres Sjæl og med hans Kjærlighed i deres Dine.

Da Hadding og hans Vedsagersse traadte ud af Taagen, var det første, som mødte dem, en Fodsti, der var ganske slidt af de mange Fødder, som havde vandret der, og den Fodsti førte hen til et Sted, hvor stadselig klædte Kongebørn opholdt sig. Hvad den gamle Digter har ment med dette, er uklart, men jeg synes tro, han vil sige os, at det første, der lokker Ungdommen, naar den kommer ud af sin uklare Taagetilbørelse, er Lysten til Rigdom og til Magt. Derimod løber alle, saa Fodstien er ganske slidt. Penge, Penge — tjene Penge — komme til Veirs op der „hvor Folk gaar i bløde Klæder“ som Jesus sagde — se det er det altopslugende Maal. Vi kjender det altfor vel her i Amerika, hvor fattigdommen fra Europa strækker sine gridse Hænder for at faa Guld, og hvor han, som har faaet de tusinde, vil have Millionen. Det er naturligt og ret, at Menneffets første Maal blir at sikre sig sit materielle Underhold; thi uden det at være fri for Næringsforg, kan man ikke arbejde aandeligt, og Mæden maa man have. Der er Familier, som ikke kommer længer end at slide for det daglige Brød, og som har nedslaaet sine Fordringer til Livet, saa de ikke længer ønsker at komme mellem stadselig klædte Kongebørn, bare de saasandt kan undgaa at julte. Det vilde være for meget forlangt af dem at fordre aandelige Interesser og aandeligt Arbeide, de som selv ingen Ting har lært og ingen Tid har tilovers at læse. Lysten til at føle sig materielt uafhængig er derfor berettiget og naturlig; men Ulykken er, at saamange blir stikkende fast der. Naar de er komne saalangt, saa anvender de ikke sin Tid og Kraft paa at løfte og forædle sit Samfund, paa at hjælpe de Trængende og bryde Vej for de Søgende, paa at gjøre sine Medmenneffer bedre og lykkeligere. Nei, de gaar videre paa Veien for at naa hen til de stadselig klædte Kongebørn, de vil blive rigere og rigere, de vil mukke Penge sammen og bruge sin Rigdom og sin derved erhvervede Magt til at bringe sin Person i Veiret. De tænker ikke det Gran paa de andre, ikke det Gran paa sin Samtid og sin Samtids Arv. Hvor mange Rigmænd i Verden har ikke brugt og bruger sin Magt til at undertrykke Smaaafolket, til at trykke Priserne ned, til at samle hele Markedet paa sin

Saand og saaledes regulere Priserne efter eget Lykke, og Stenene i deres Mar-
 morpaladser er bygget af Bøndernes, af Arbeidsfolkernes Svæddraaber, de som
 er nødt til at trælle under dette stadselig klædte Kongebarn. At Ungdommen er
 ærgjerrig er naturligt, blot sørg for, at Ærgjerrigheden faar ædle, ophøiede
 Maal. Men den Ærgjerrighed, som blot søger sit Eget, søger det uanseet
 Midlerne, uanseet hvormange Medmenneskers Lykke man tramper under Fødder,
 den maa lydelig advares mod. Den gjør Mennesket haardt, koldt, herkeslygt.
 Vil vi være ærgjerrige, saa lad os sætte vor Ære i at kunne gjøre mest godt,
 i at kunne være mest for andre; thi derved blir vi ogsaa mest for os selv. „Den
 som vil være størst iblandt Eder, være alles Tjener“. At komme mellem de
 stadseligt klædte Kongebørn! — ja. Den som kunde forstaa, hvad Glæde
 der kan være i tomme Titler, i Navne som Hertug og Greve og Konge. Og
 dog ser vi ellers fornuftige Mennesker hige efter sliq tom Forsængelighed. Og
 selv i det republikanske Amerika, hvor man skulde være opammet med sundere Be-
 greber om sliqe Ting, hvor Arbeide og Duelighed spørges efter og ikke Rang og
 Fødsel — selv her beskyldes i alle Fald Østens rige Pengemænd for intet at have
 imod, at faa en Greve eller Hertugtitel ind i Familien, selv om bemeldte Greve
 har ranglet lidt og er yderlig forarmet, og europæiske Ordenstegn har en un-
 derlig Tiltrækningskraft i de republikanske Frøkeneres Vane. Jeg ved det
 stodte mig, at se George Washingtons Stamtable med nogle raadne Lorder eller
 Smaafonger paa, som ventelig har undertrykket sine Undergionne, gjort saadan
 Stads af og hængt op paa Væggen i Mount Vernon, Washingtons gamle
 Hjem, mens det Brev, hvor Presidenten som en anden Bonde by'r frem sit Byg
 til Salgs, leveret nede paa Bryggen, og som for mig var langt mere betydn-
 ingsfuldt og talende, gjemte sig beskedent i et Hjørne af et Glasstab. Det er
 ikke de gamle støvede Ahner, som hædrer George Washington, men det er George
 Washington som hædrer sine gamle, støvede Forfædre. Det er ikke det, som
 udgjør vor Hæder, enten vi er fødte af en Konge eller en Bonde, men det at vi
 gjør noget godt i vort Liv, som vil mindes med Taknemlighed, og det eneste
 Ordens Tegn, som en Mand burde attraa, er den stille Velsignelse, som udta-
 les over hans Navn fra de mange, hvis gode Engel han har været, og som han
 har hjulpet i aandelig som i legemlig Nød. Lad os ikke attraa det at komme
 mellem de stadselig klædte Kongebørn; thi sandelig Kongerne i Almindelighed
 har ikke indskrevet sit Navn i Historien værdige til Velsignelse, men snarere vær-
 dige til Forbandelse.

Og det, som skal lokke Ungdommen fra at slaa sig ned for Livet der mellem
 de stadselig klædte Kongebørn, det er Kjærlighedslandet længer fremme, hvor
 Solen skinner evindeligt og Blomsterne staar friske Midvinterstid. Den Mand,
 som ikke naar did, som ikke lærer at elske, han mister noget af det bedste i sig,
 han blir ikke helstøbt. Den som forsmaar Tanken om et eget Hjem med en tro-
 fast Husmoder og legende Børn omkring sig, som synes dette er for smaat, han
 dur heller ikke til noget stort. Den største Mand er den, som kan elske mest.

Hvo ei har Kjærlighed i det Smaa,
 Han kan ei Mængdens, ei Mindets faa,
 Hvo ei kan bygge sit eget Hus,
 Hvad stort han bygger det gaar i Grus,
 Med Seir fra Moskva til Cartagena,
 Han dør dog ensom paa St. Helena.

Og i Kjærlighedens sollyse Land gror Blomsterne friske Midvinterstid; thi Kjærligheden er den Sjælens Gvne, som skal leve evigt, da den er tændt af Guds egen Alsterild, er en Gnist af hans eget Væsen. Og der, hvor Kjærligheden lever, der er Solvarme, der er Sommer og Blomster, der er Lyfsalighed. Kjærlighed, selv om den skuffes, oparbejder Gvner i Sjælen, der skal gjøre den frugtbar for gode Gjæringer. Diet oplades for andres Stusselser og Sorg, Hjertet blødgjøres, og man vilde ikke, selv om man kunde, miste sin egen Kjærligheds Sorg, miste de Blomster, der er duggede med Ens egne Taarer. Og Kjærligheden skal altid finde sin Gjenstand, saalænge der er Menneſter til i Verden; Samfundet er ikke saa nedſænket i det Onde, at man ikke ſkulde kunne finde noget at binde ſin Kjærlighed til.

Det er ſnuet tænkt af den gamle Hedningedigter, at han lader Kvinden med Kjærlighedsblomster i Barmen ſtige op ved den huſlige Arne, hvor det unge Egtepar ſidder; thi Arneſtedet har altid været Billedet af Hjemmets Fred. I et Hjem, hvor Manden ſidder hos ſin Huſtru ved Arnen, der hører Kjærlighedsblomſterne hjemme, i Egteſkabet naar Kjærligheden ſit høieſte og ædleſte Udſlag. Jeg ved nok der er dem, ſom med haanlig Latter vil pege paa de mange Egteſkaber, hvor Manden miſhandler ſin Huſtru, hvor der ſtjeldes og ſmeldes, hvor Huſtruen holder ſine Elſkere og Manden ſine Elſkerinder; jeg ved, der er dem, ſom med Grin vil pege paa de daglige Avisberetninger om Røver, der er løbne bort fra ſine Mænd, pege paa de daglige Skilsmiſſesager, der er oppe for Retten, og ſaa vil ſpørge: „er dette de Kjærlighedsblomſter, der ſkal gro friske ſelv Midvinterſtid?“ Jeg ved, der er Digtere, ſom forſægter, at Kjærligheden dør i Egteſkabet, dræbes ved det daglige Vanetraf, ved Slidet for Brød, ved Sygdom og Glendighed, ved ſtrigende Børn; Digtere, ſom tjæmper for, at vil du holde din Ungdoms Kjærlighed ren, ſkøn, uſlettet, da maa du bryde den af, naar den juſt er tændt, naar den gløder høieſt, thi ſaa har du i Mindet om den Tid ſom var. en Stund, hvori du kan ſige, at du virkelig var i Kjærlighedslandet, hvor Solen ſtinner, og Blomſterne ſtaar friske Midvinterſtid. Det kan høres bedaarende dette, iſær naar det ſtrøes over med alle Poetiens Blomſter; men det er dog i ſin inderſte Grund uſundt. Thi det er grundlagt paa den Tanke, at Kjærlighed er en ſaa ſpæd, ynkelig Plante, at den ikke ſkulde taale en Nats Froſt, at Kjærlighed blot er en æſtetiſt Nyden. Mens Sandheden er, at Kjærlighedens ſtærkeſte Gvne er Selvopoffrelſen, at den vokſer netop ved at gibe, at jo mere den giver, jo mere modtager den igjen. Og Egteſkabets Kampe og Sorger og Savn og Hverdagsbekymringer ſkal ſaa langt fra ud-

slutte Kjærligheden, hvis den er ægte, at de tvertimod skal udvide Evnen til at offere, hjælpe, bære for hverandre og netop derved binde Ægtefolkene end tættere til hverandre. Ungdommens tærende Lidenstabs Blød kan dunste bort, men Kjærligheden dunster ikke bort for det, thi den rækker dybere end den stummende Lidenstabs. Og om Brudekransen blir forvandlet til Sølvbryllupskrans, saa har den ikke tabt sit Værd for det, den har tvertimod bundet, er bleven fuldere og rigere; thi alle de Videlser, som er kjæmpede gjennem sammen, de baagne Nætter ved Børnenes Senge, naar de var syge, de hundrede gjennemlevede Besymringer er forvandlede til Blomster i Kransen, der duster med sine taarevædte Minder, og fortæller om prøvet Kjærlighed, om Trostab luttret gjennem Ald.

Og jeg tror mere paa, hvad den gamle Hedningedigter fortæller mig, at ved den huslige Arne er Stedet, hvor Kjærlighedsblomsterne gror friske Midvintertid, end jeg tror paa Alverdens Poeter, som vil fortælle det modsatte. Jeg synger og vil synge med Bjørnson:

Mig følger En med en Sjæl saa stor
 For mig hun offrede alt paa Jord,
 Ja hun, som lo, naar min Baad blev krænget
 Og blev ei bleg under Uveirshænget,
 Ja hun imellem hvis hvide Arme
 Jeg kjendte Livets og Troens Varme.

Se deri er jeg af Sneglearten,
 At Huset bærer jeg med paa Farten,
 Og den, som tror, det er tungbindt Bør,
 Han skalbe vide, hvor godt det gjør
 At krybe ind under Taget atter,
 Hvor hun staar lys mellem Barnelatter.

Ei maaler Tankens, ei Digtets Søn
 Saa høi en Hvælving, saa dyb en Brønd
 Som fra den himmelske Kjærlighed
 Til der den speiler i Buggen ned.
 Ei Sjælen lyser, ei Hjærtet dugger,
 Som naar dit Barn under Bøn du bugger.

Et enkelt Hjem bar saa tit et Land
 Naar ud det sendte dets Frelsermand,
 Og mange tusen af Hjem det bar,
 Som Landet frelst ifra Slaget bar,
 Og det, som bærer det gjennem Freden
 Er Hjemmets Pulsslag i Travlheden.

Trods alt det det fine i fremmed Luft
 Helt ren alene er Hjemmets Luft,
 Der møder bare det barnesande
 Og Synden kyskes ifra din Pande,
 Til Hjemmet hist staar der aabne Døre;
 Thi derfra kom det, og did det føre.

Et af de Ungdomsminder, der har gjort stærkest Indtryk paa mig, er, at en gammel Egtemand paa sin Bryllupsdag med straalende Dine løftede sin Hustru op paa Armen, viste hende frem for sine Børn og sagde: „jeg kan ikke ønske Eder noget bedre Børn, end at I maa blive ligesaa lykkelige, som jeg har været og er, naar I en Gang faar et Hjem.“ Der er, Gud være takket, mange velsignede Egtefæder til, skjønt de ofte gjemmer sig som Blomster i den stille Dal, ukjendte for Mængden. Det er Forbrydelserne, det er Synderne, der drages frem for Samfundets Domstol, som stilles frem til Beskuelse i Avisen. Men de mange ulysiske Egtefæder, som maa være i et myldrende Samfund, hvor Letsindighed og Raaddenhed lurar paa Bunden, de maa ikke bringe os at faste Stænk paa selve Egtefædet eller tro, at de fleste Egtefæder er saa, som Bærmen af dem viser sig at være.

Men der er en Fare ved et lykkeligt Husliv. Netop fordi Solen skinner der evindeligt og Blomsterne staar friske Midvinterstid, netop derfor vil man gjerne slaa sig til Ro der, forpuppe sig egenfjærligt i sin egen Lykke, bygge en Borgmure om sit ægteskabelige Liv, hvor man forskander sig mod Udenverdenen. Man bliver let blødgjort og nydelsessyg og glemmer det Krav, som de andre derude har paa mit Arbejde og mine Gaver; man lar Verden sørge for sig selv. Der er i den nordiske Mythologi fortalt os om Guden Freyr, at han folgte sit gode Sværd for at faa Jotunkvinden Gerd, og derfor staar han vaabenløs, naar den sidste afgjørende Kamp mellem Godt og Ondt kommer. Der er mangen sliq Freyr til; der er mangen Samson, der faar sit Haar afskåret, naar han hviler sit Hoved forlænge i Kvindens Fang.

Derfor er det, Hadding maa længere frem, frem til Stridens Land, hvor Manddomsverk øves. Thi dette Billede af Elven, der flyder med sig Hjelme, Brynjer og Vaaben, og af Hærene, der kjæmpe — det kjender vi godt. Det er et Billede af det Liv, vore nordiske Forfædre tænkte sig som det hårdeste, det eneste skikket for fri Mand, et Liv, som derfor skulde leves opigjen paa den anden Side Graven i Gudernes høie Boliger. Omsat paa vort Aarhundredes Maal vil det altsaa sige: Arbejdslivet, det daglige Rav og Slid, dels for at skaffe sig Brødet, dels for at gjøre godt mod sine Medmenneker. Vi maa ud did, hvor liden Lyst vi har at forlade vore koselige Stuer med Kjærlighedens Fuglekvidder. Derude ser vi saameget stygt og raat, vi blir saa ofte bedragne, at vi ofte føler os fristede til at tage Flugten ind i renere og lysere Luft. Men Arbejdets Slid og Slæb har ogsaa sin Velsignelse; det er som Saltet, det holder Sjælens Gaver friske. Netop det, at vi har at kjæmpe for Brødet, kjæmpe for det

Godes Seier over det Onde, skjærper og staalsætter alle vore Evner. Og vi skal til vor Glæde erfare, at uden dette vekslende Arbejde, uden disse vekslende Stemninger i Sjælen, som Livets daglige Kamp frembringer, vilde vi blive sløve og slappe og miste saavel vor legemlige som aandelige Spændstighed. Og Huslivet skal netop være til for at styrke os til des sterkere Dag, til des kraftigere Anstrengelser ude i vort Samfund, det skal give os Hvile mellem Slagene; der skal vi finde de bløde, fine Hænder, som kan tørre Sveddraaberne af vor Pande, stryge bort vor Modløshed ved opmuntrende Ord.

Og dog er heller ikke Kamplivet hernede paa Jorden Endemaalet. Vor guddommelige Sjæl higer tilbage til sit Ophav, drømmer om det kinsidige, det uendelige, og vort hele Liv gennem alle dets Omkæftninger er dog en stille Vandring henimod den ubekjendte Mur, der slutter sig om Uldødelighedens Land. Derudenfor stod Hedningen Hadding, alle hans Forsøg paa at bryde Murens Hemmelighed var forgjæves, han kunde ikke komme over, han kunde ikke smyge under, men han hørte af Hanegalet, at derinde var Landet, hvor alt dødt blev levende. Og saaledes er det og har det været til alle Tider. Trangen til Uldødelighed er den sterkeste Trang i Menneftet. Sjælen finder ikke Mættelse, før den drukner i det uendelige. Man trænger noget større og sterkere end sig selv at klynge sig til, noget som aldrig kan brikke, aldrig falme, noget som staar over Naturlobene og Naturkræfterne, noget som bærer alt paa sine Umagts Hænder, som er den belivende Aande i alt skabt, noget til hvem vi kan bære vore Sorger og vore Glæder og vore brustne Haab, og som kan bruge dem netop til vor Velsignelse. Og da staar vi Ansigt til Ansigt med den evige Livets og Velsignelsens Aand, vi kalder Gud. Hele Verden har været oppe, hele Verden er oppe for at søge efter ham, Uldødelighedsshaabet, som det har tonet gennem Sangene og Skrifterne til Folkenes Digtere, Profeter og Tænkere, har været det Hanegal, der forkjendte Slægterne, at der er et ukjendt Land, hvor Døden er ikke mere, hvor der kun er Opstandelsens evige Liv. Men Vished! Vished! — at du kan ligesaa lidet bevise Uldødelighed mathematisk, som du kan bevise Gud mathematisk, med mindre du selv har erfaret og derfor tror paa Spiritualisternes Paastande, at Uldødes Aander virkelig kan meddele sig til os paa en eller anden Maade. Vi render ellers paa Muren — vi kommer ikke over. Vi har blot *U n e l s e r*, vi kan kun bevise *S a n d s y n l i g h e d e n* — udover Graven, udenfor Materien, som visner og opstaar i andre Former, rækker sig ikke vor mathematiste Bevisførelse. Men det usynlige og ukjendte er derfor ligegodt til som det synlige, og saa sandt som Uldødelighedstrangen og Haabet er den sterkeste Drift i Menneftet, er et Haab, der kræver at tilfredsstilles, netop fordi dette Haab styrker os og hæver os over al Livets Usjælsked og Smaalighed og Smerte og løfter os nærmere Idealet, nærmere Gud, netop fordi dette Haab og dette Haab har været fælles for alle Nationer, for alle Religioner, der bærer Aandens Mærke paa sin Pande, netop derfor kan ikke dette Haab være nogen Skuffelse, kan ikk Hanegalet bedrage. Og saa læner vi vort Hoved med Troens

Vished ind til det store Udødelighedshaab og jubler over, at Døden er opslugt til Seier. Kan du virkelig tro, at det Haab, der har ladet de tusinde Martyrer af Kristne og af Hedninger glade gaa gennem Lidelser og Dødens Smerte, der kan fylde Hjertet med sliq Styrke, at det kan triumfere over Sorg og hæve sig over Skuffelser, der løfter Menneſteheden op og fylder den med Lys, der toner som en Takkens og Jubelens Hymne over den hele Jord — kan du virkelig tro, at det er et Blandværk, en Vogn. Ja kan Vøgne frembringe sliqe Resultater, da maatte man ønske mange af dem her paa Jorden! Nei Udødeligheden er Vished, som Raabet efter den er Vished i min Sjæl, og du skal have vanskeligere for at bevise, at den ikke er til, end at den er til. Og vi Kristne staa ikke længer som Hedningen Hadding søgende og grundende udenfor den hemmelighedsfulde Mur, paa Troens Hængsler har Murens Port sprunget op, og vi ser ind i Lysets og Livets Land, hvor vor store Fader sidder og venter paa os, sidder og venter paa at samle ind alle sine Børn, der luttrede gennem Lidelse, stiger med Jesus fra Dødsriget gennem Opstandelsen til Himmelfarten.

Sodomas Undergang.

(Fem og tyvende Søndag efter Trinitatis.)

Tæst: 1. Mos. 19, 1—28.

At opfatte Historien om Sodomas og Gomorrhas Undergang som bogstavelig Sandhed paa den Maade, den er fortalt her i Bibelen, kan vi naturligvis ikke; thi baade er Billedet af den Gud, som her fremtræder, saa usuldkomment og barbarisk, at det peger paa gamle, svundne Tider, hvor Menneſtene ikke var komne længer i sin Guds erkjendelse, og desuden ved vi, at intet levende Menneſte er forbandlet til en Saltstøtte bare ved at snu sig omkring. Vi ved om forstenede Menneſtelegemer; men de har først været døde og saa ligget i Jorden for lang, lang Tid. Men at Historien i sine Hovedtræk hviler paa virkelige Begivenheder er høist sandsynligt. Eggen, hvor Sodoma og Gomorrha skal have ligget, og som nu er overskudt af det døde Hav, har altid tiltrukket sig Naturvidenskabsmændenes Interesse ved sin Beshnderlighed, og der har samlet sig en Række Sagn om dette det døde Hav, hvor Fantasien rigtig har slaaet sig løs. Der ligger dette store Vandbasin, omgivet af en Ørken, i død, høitidelig Stilhed. Mange Elve løber ind i det, men ingen ud af det. De samlede Vandmasser damper ud igjen. Og Jordbunden der er saa salpeterholdig, at Vanddampene overtrækker alle Gjenstande der med et saltholdigt Lag. Der danner sig ved den sydlige Ende, som kaldes Sodomas Hvi, Basaltklipper af de beshnderligste Former, ofte i stoffende Menneſteſtikkelse. De ramler sammen, og nye fødes. Paa

Vandet flyder ofte et Lag af Jordbælg, og det er saa bittert og salt, at Ingen kan drikke det; men naar Sagnet gaar, at ingen Fugl kan flyve over det døde Hav uden at falde død ned, saa er dette overdrevent. Paa Grund af disse Naturforholde er Vandet rundt omkring, der paa den vestre Side har en bred Strandkant, mens den høire er begrænset af skarpe Klipper, ubeboeligt. Men Sandsynligheden er, at det ikke altid har været saaledes, at det er bleven saaledes ved forfærdelige Naturrevolutioner, ved Jordstjælv og vulkaniske Udbrud, der har sænket de frugtbare, folkerige Sletter ved den søndre Ende, hvor der kanske laa mange Byer, saaledes at Vandet har oversvømmet dem og ødelagt alt Liv. At den Tange, som skærer ud i Søen, og hvor Byen Zoar har ligget, hvor Lot reddede sig hen, blev skaanet, kommer sig af, at Vandet der høinede sig, saa Vandet ikke kunde naa til at overskylle det. For de fleste saadanne Sagn, som knytter sig til bestemte Steder, ligger virkelige Begivenheder til Grund.

Vi vil ikke i Dag videre opholde os ved, hvormeget der kan være historisk, og hvormeget ikke historisk ved denne Fortælling. Vi vil heller ikke dvæle ved det Billede, den giver os af Gud, som den, der sender Straffedomme ned over Menneskenes Born, naar deres Synder gaar over alle Grænser, at det altsaa er Gud selv, som besørger Vandflomme og Jordstjælv, og som drukner og begraver og opsluger Mennesker. Vi ved, det er den gammeltestamentlige og den ortodokse Opfatning af ham, som vi nu er vokset fra. Men vi vil benytte Historien om Sodomas Undergang og Lots Hustru som et Billede paa hver dens Stjæbne, der vender sig fra Frihedens Land, der venter i det fjerne, og til Sodomas gamle Synder. Sodoma og Gomorrha er jo blevene til et Ordssprog i hele Verden for at betegne Verdensstædernes Synder i sin ælfleste Stikkelse: Hele Byen er skildret som nedsunken i Naadenhed. Der fandtes ikke ti Retfærdige i den. Den havde druknet alle høiere Længsler i den vildeste, sandfelige Uterlighed. Med Rigdommen og Lufszusen var kommen en umaadelig sædelig Fordærvelse. Hver tænkte kun paa at tilfredsstille sine dyrkede Drifter til Overmaal uden at tænke hverken frem eller tilbage. Skildringen af Scenen, da Byens Borgere trænger sig udenfor Lots Hus, dengang Nøgtet er kommet ud, at to Fremmede er komne til Byen, og hvorledes de raser og formelig vil begaa Udbrud for at faa komme til at drive Utugt med disse Mandfolk, er ligesom skildret indtil Væmmelse. Denne Synd har derfor ogsaa bleven paaklæbet dette Navn: „Sodomiteri“ indtil den Dag. Ligesaa er Historien om Lot, der for at frelse sine Gæster tilbyder at slænge sine egne Døttre ud til den lystne Mængde, særdeles karakteristisk baade for den overdrevne Hellighed, hvormed Orientalerne omgiver Gæstfrihedens Pligt, og den underordnede Stilling, de tilfjender Kvinden, som en Ting, et Løssøre, hvorover Faderen kunde raade først og siden Husbonden uindskrænket. Det er ligeledes karakteristisk, at Lots Svigersønner ikke vilde lytte til Advarslen, men foretrak at blive, hvor de var og dele Byens Stjæbne. Det er nemlig Forbandelsen ved Verdensstæderne og ved den Hvirvel af Synd, de fossrer, at de bringer Folk til at glemme sine høiere Længsler og finde sig for-

ngiøede i sin egen Nødværdigelse. Naar vi læser i General Booths Bog "In the darkest England" om Syndeforholdene i London, eller Bøger, der behandler Livet i New York eller andre Sjøhavne; naar de passerer forbi vort Die alle disse sjofle Kneiper med Drit og Slagsmaal om prostituerede Kvinder, med Tobaksdamp og Eder og liderlig Snak — aa det kan nok bringe Haarene til at reise sig paa vort Hoved. Og dog er disse raa og nøgne Fremstillinger af Helvederne paa Jorden intet i Sammenligning med de raffinerede Synder, som gaa i Svang i den høiere Selfstabsverden. Om vi vare istand til med Sandhedens Lampe at faa Lyse ind i Hjertets Kroege paa alle dem, der sidder i de lysende Festsale med Smil paa Mund og med dannet Tale, kurtiserende de udringede, ballkædte Kvinder, der sidder med Juveler om Arme og Hals og svinger sin Vifte — aa vi skulde faa se ind i en Verden, der ikke gav Sodoma meget efter — en fortærende Vellyst, der søger Mættelse paa alle unaturlige Udveie, en hjerteløs Planlægning af Bedrageri mod sine Hustruer og af disse mod sine Mænd, en Grusomhed, der uden et Hjertesul tramper ned andre Menneskers Lykke, naar disse kommer i Veien for Ens Planer, et Kofetteri og Hylleri med den offentlige Mening og med Religionen, som er mer end gudsbespotteligt. Forstjælleren paa det sjofleste Liv i den mest berøgtede Kneipe og paa Sodomalivet i de høieste Samfundslag er kun den, at i første Tilfælde viser Synden sig nogen frem uden Smink, i det andet gemmer den sig under Verdensmandens eller under Dannelsens og Religionens og Rigdommens Maske. Og i den sidste Skikkelse er den farligst; thi man kan enda gjøre sig Haab om, at den, som kaster sig ind i de sjofleste Fornøjelser paa den sjofleste Maade, og som føler sig knust ved det respectable Samfunds Foragt, omsider kan væmmes over sig selv og gjøre Anstrengelser for at komme ud. Men den, som fremdeles gaar rundt som den pene, agtede Mand og Kvinde, uagtet han eller hun i sit Hjerte og Handling i Hemmelighed er de sorteste Forbrydere, den kan vi have lidet Haab om vil røbe sig selv. Masken maa først rives af deres Ansigt, før de fleste tvinges til Anger. Saalænge de kan have sin Rydelse usforstyrret og ikke generes hverken af sin egen Samvittighed eller deres Medmenneskers Omdømme, saa holder de sit Spil gaaende, og finder sig saare vel i sit Sodoma. Høst paa Historien om Dr. Jekyll og Mr. Hyde. Den pene, agtede, elskede Dr. Jekyll, han var alligevel et Dyr inde i sig, et brutalt, væmmeligt Dyr, der rasede vanvittigt til sine Stunder og aldeles tog Veiret fra ham, saa han blev forvandlet til en ganske anden, den grusomme, veltroste, djævelske Mr. Hyde. Det forgylde Verdenssamfund er slig en Dr. Jekyll. Vi aner ikke, hvilket væmmeligt Dyr, der ofte gemmer sig under den fint udsnede Maabe af Slebenhed og Raffinement. Det er Sodoma tilhyllet. Men netop fordi det skinner af ydre Skjønhed, er omgivet med Blomster og Frugter og Vin og Mandrigthed og munter Latter og straalende Lampestin, — netop derfor er det desto farligere; thi Mr. Hyde finder sig tilstrækkelig skjult bag om dette Dr. Jekylls agtværdige og ærværdige Ydre, og man bryr sig ikke om og tror ikke paa de allestedsnærværende Dine, der trænger

gjennem det dybeste Mørke og ser bag det tætteste Gitter. Kunde Parterne, Haverne, de smaa hemmelige Gemakker i Rigmændenes Paladser fortælle alle de Scener, de har været Vidne til, alle de Ord, de har hørt — vi skulde nok faa se ind i et Sodoma, som var tæt nok. Men nu dækker Blomsterne og Musikken og den dydige hykkelske Harme over al Uansændighed for al Opdagelse. Vi kan bare tage for os de mange Stilsmisseshistorier, som kommer op for Retten. Følt fra de høiere Samfundscirkler, om hvem man intet andet vidste, end at de levede som Perler i Guld, hvis Selskaber har været Aristokratiets Stoltthed, hvor Manden var et Mønster paa en Egtemand, altid saa hensynsfuld og sin ligeoverfor sin Hustru, naar andre saa paa, og hun saa trofast og ømt hengiven, altid tiltalende ham med et venligt Smil — de staaar pludselig indkaldte for Retten. De begjærer Stilsmissie. Og skjønt Retten siges at holdes for lukkede Døre, saa lætter dog Hemmeligheden ud. Og hvad faar man høre? Den pene, smilende, agtværdige Mand har været det mest brutale Væst, man kan tænke sig, ligeoverfor sin Hustru. Han har slaaet hende, mishandlet hende, begaaet den frækste Utroskab lige for hendes Dine, kaldet hende med de værste Navne, krænkert hende paa den grusomste, hjerteløseste Maade. Eller saa har hun benyttet hans Navn til de frækste Typerier og Bedragerier, ruineret ham ved sin Udselshed, holdt aabenbart Elskere og haanet ham bent op i hans Ansigt. Dette er Bagsiden af den skinnende Engletilbærelse. Og Følt staaar som himmelsaldne. Dette havde de aldrig anet, dette er utænkeligt. Na der er ikke noget utænkeligt, naar Mennesket slipper Dyret i sig løst; thi da er det vanvittigt, da er det umuligt at styre eller snakte til Rette. Hvis ikke Manden faar Lov til at styre Kjødets Drifter, er Mennesket fortabt, hjenfalden Sodoma. Vi kan bare læse den moderne europæiske Literatur. Den afdækker jo en moralsk Maadenhed netop i de øverste Samfundslag, som er forfærdelig. Den saakaldte Dannelse er noget udenpaa smurt, den har ikke trængt ned til Hjertedybet, ikke forjædet Gns Karakter. Og Literaturen kunde ikke behandle saa enstemmigt disse Ting, om de ikke fandtes, om de ikke netop nu stak sig frem med en fræk Uforsømmethed.

Det som skal kunne ryste Følt op og ud af denne Glendighed, er intet mindre end Englene selv, de himmelske Røster og Budbærere. Med andre Ord, disse Sodomas Følt maa saa Vinene op og se, hvor nær Afgrundens Rand de staaar, se hvad Sodomas Synder trods sit blomstrende Ydre fører til: at nedfalde Guds Straffedomme, — og saa maa de løsrive sig med et rasst Tag, drevne af sin Forfærdelse løbe afsted bort fra det syndebesmittede Sted og saaledes undgaa Straffedommen. Det er fordetmeste en religiøs Vækkelse, som maa til, for at saa disse Følt til at bli vaagne og se. Fornuftigt Ræsonnement forslaar ikke. Det maa være en Magt, som slaar deres Samvittighed, som ryster hele deres Væsen op, som klinger stærkere end Larmen fra Festsalen — og det er Religionens Røst. Intet har den Magt over Mennesket som Religionen, fordi den rører ned i Sjælens dybeste Dybder. En Vækkelsesprædikanter, en Bog, man læser, og som slaar En ved sin Sandhed, fordi den skildrer Gns egne

Oplevelser og Erfaringer og Sjælelampe, saa det er som at komme ind i sin egen Stue, en rystende Begivenhed, alt dette kan være de himmelsendte Engle, som skal lade Stjællene falde fra vore Vane og ryste op vor Samvittighed. Og Englene vil stynde paa, og de vil lede os ved Haanden ud af Sodoma. Hvis et Menneske rigtig for Alvor angrex, og vil ud af sit Syndeliv, saa vil han saa Hjælp baade synlig og usynlig til at kunne fuldføre sit Forfæet. Han vil finde gode Mennesker, der vil hjælpe og støtte ham, ligesom han vil finde usynlige Indflydelser, som styrker og leder ham til Frihedens Land. Og Angsten er det, som driver — Angsten for Straffedommen. Naar en Mand gaar paa en Vej og pludselig ser en Afgrund gaa ved sine Fodder, saa kaster han sig med et Skrig tilbage og holder sig fast for ikke at glide ned. Man maa komme til at se sin egen Glendighed, se ned i Afgrunden, der aabner sig for Ens Fodder, før man angst kaster sig tilbage. Ikke saa, at man skal male for En et Helvede, hvori En skal kastes paa den anden Side for at pine der evigt, men man maa komme at se det Helvede, man allerede nu er i, og at man synker mod et endnu dybere, dreven af sin egen Tynghed, ikke af nogen Guds særskilte straffende Haand. Man maa se grusuldt og levende den Afgrund, hvori Ens Legeme, Ens Sjæl, Ens Børn, Ens Omgivelser, Ens Samfund synker ved dette Sodomaliv, at man nedfalder Jordstjælv og Vulkaner, der vil opsluge Raaddenheden, naar den har naaet sit Hødepunkt. Kom ikke Folkevandringsens vilde Horder som Jld og Svovl fra Himlen, dengang det romerske Keiserdømme havde forvandlet sig til en raadden Sump, der forgiftede Verden med sin Uhumskhed? Kom ikke den franske Revolution som et rensende Svovlbåd, der opslugte den raadne, aristokratiske Verden og søgte ned i sin blodige Afgrund Kongen, Dronningen, den letfærdige Adels, Usædeligheden, Undertrykkelsen og Menneskeovermodet? Holdt de ikke den Gang ligesom her i Sodoma paa at lege paa Randen af Afgrunden, paa at drukne Samvittighedens Røst og den Hungrendes Raab i Dansemusik og Vin og letfærdige Sange? Vil der ikke komme en Himlens Straffedom over Kapitalismens Sodoma baade her og i Europa, hvis Millionærerne uhindret skal saa Lov at rive til sig al Magten og forvandle Resten af Menneskene til Trælle? Guds Love er retfærdige. Syndens Maal kan naa visse Grænser, — men da kommer ogsaa Jordstjælvet saa vist, som at der er en Gud til.

Lots Svigersønner lo ad Advarslen, Lots Hustru blev nødtvungent med, men vendte sig paa Veien og blev forvandlet til en Saltstøtte. Det er mange, som ikke kan og ikke vil se. Det er dem, Bibelen kalder forherdede, dem, som har forsmået den sidste Anledning givet dem her paa Jorden til Ombendelse og Frelse. Det er disse, vore ortodokse Brødre vil putte i et evigt Helvede, hvorfra der aldrig skal blive Redning. Men vi tænder Haabets Lys ogsaa for disse, bare det, at vi siger, at Jorden ikke kan byde dem flere Valg, de maa nu prøve paa den anden Side Helvedes luttrende Jld. De er uundgaeligt hjemfaldne Straffedommen, de maa luttres gennem utrolig Lidelse, indtil de selv ser sin

Glendighed og ønsker det gjorte ugjort og ønsker sig ud af sit eget Sodoma. Men saalænge de er for n ø i e d e der, saalænge de smiler og er muntre midt i sit raffinerte Svineri og bare ler ad den adbarende Lot og af de kaldende Himmelrøster; saalænge de selv ikke vil reddes, saa er ingen Redning mulig for dem hverken her eller hinsides. Det er den værste Forbandelse, et Menneſſe kan drage over sig selv, dette at være for n ø i e t i Synden, fornøjet borte fra Gud, fornøjet med at have slaaet i Svime alle sine ideale Længſler, fornøjet med at dræbe sig selv mellem Vin og Kvinder, fornøjet i Sodoma. Ingen Englerøster hjælper ſaadanne Menneſter, der maa Svovl og Jld fra Himlen. Før Utilfredsheden vækſes, før Tungsindet dages, før Samvittigheden begynder sin stumme Anklage, før kan ikke Angeren komme, før har ikke Lots eller Englenes Advarſelſtale noget Tilfnytningspunkt. Men begynder Selvanklagen, da aabnes med et baade Vine og Øren, og Haanden udtrækkes for at gribe den frelſende Engels, ſom vil drage os ud af Uføret og føre os ud af Sodoma.

Lots Huſtru ſaa ſig tilbage. Hun var nu omgivet af Angſt og Rædſler, Skyerne ſamledes, det mørknedes, og Skyerne rugede tungt over den dødsdømte By. Englenes Advarſler om at ſkynde ſig hidsede og jagede, de gik ud i det Uviſſe og bag dem laa Hjemmet, Vellebnet, Selſkaberne, den muntre Letſældighed, ſorgløs Leg og Frihed fra Arbeide, Vin og Bægerklang. Saa ſaa hun ſig tilbage. Hendes Hjerte laa igjen i Sodoma; thi „der, hvor dit Liggendefæer, der vil og dit Hjerte være“. Og ſaa blev hun kvalt af Svovldampen og forvandlet til en Saltſtøtte, ſiger Sagnet. Hvis du ikke frivilligt forlader dit Syndeliv, hvis dit Hjerte endnu er der, og du længeſ tilbage, da viſer det, at Angren ikke er ſand og ſtærk nok, at du ſelv forkaſter denne Velighed, ſom alt var begyndt at drage dig ud og hen paa Frelſens Bei, og da vil du forvandles til en Saltſtøtte, det vil ſige, du vil forſtene dig ſelv, du gjør dig udygtig til at leve et Liv ſom et ſandt Menneſſe, du blir hjemfalden til Sodomas Straffedom. Hvor mange er det ikke gaaede ſaa! Forbedringshuſene og Magdalenahjemmene kan fortælle det. De har begyndt godt; det ſer ud, ſom det gode ſkal ſaa Magt over dem. De barmhertige Engle i Menneſteſkikkelse, ſom har draget dem ud, holder dem i Haanden og vil drage dem videre. Men da vaagner de gamle Lyſter igjen med den gjenkommende legemlige Helſe. Deres Naturdriſter gjenkalder Minderne om Sviren og Sværmen og de vilde Kammeraters Jubel og — de vender ſig for at ſe tilbage, og ſaa river de ſig løs og kaſter ſig ind i Undergangen, ind i Sodomas Jld. At dette er Erfaringen med hundreder paa hundreder. Nei Angeren i den vækkede Samvittighed maa være ſaa ſtærk, at den pidſker En med tuſinde Svøber, man maa formelig føle Svovl- og Jldampene bag ſig af ſit forrige Syndeliv, og i Angſten ſpringe længere fra det — da kan man reddes. Men begynder Længſelen efter Synden igjen at vaagne og ſaar ſaa ſtor Magt, at man gir den Rum, at man vender ſig — da er det forſent — da har man alt forſtenet ſig ſelv. Lots Huſtru vil altid ſtaa ſom et Billede paa de Menneſter, ſom er beſnget ſaa i Viljen gjennem Syndens Bane,

at de hænger fast ved den trods alle Forsøg paa at faa dem ud og — forstener sig selv. Hvor mange Drukkenbolte er det ikke, som har kunnet holde sig borte fra al Drik i aarevis — saa pludselig vender de sig, og det blir op i den samme Glendighed som før. Dette at vende sig — at vende sig efter Synden, det er det forfærdelige. Vi danner os selv, efter som vi vender os. Vender vi os mod Lys, mod Frihed, mod det Gode, saa faar vi Lys, Frihed og godt; vender vi os mod Mørke, Trældom, Sodoma — saa faar vi Mørke, Trældom og Sodoma. Lad os vende os ret, med Sodoma i Ryggen og ikke foran. Lad os lægge Vilje, Alvor, Arbeide paa at vende os ret. Og lad os, som har smagt Sødmen af at være Guds Børn, som har viet os til at gaa hans Grinder paa Jorden, lad os være utrættelige til at banke paa Sodomas Port, til at søge at finde en eller anden Lot derinde i Syndehulen, som vil lukke op for os og tage venlig imod os og lytte til vor Advarselstale og blive reddet. Lad os ikke fornemt holde os tilbage fra de Udskudte, lad os vende os til dem, der ligger fulde i Rendestenen ligesaavel som til dem, der ligger fulde paa de bløde Hynder, til dem, der driver Utugt i Prostitutionshusene saavel som til dem, der driver Utugt bag Silkegardinerne; lad os gaa til Sodoma, baade det fine og det grove, og forsøge at være frelsende Engle, at forkynde den uundgaaelige Straffedom, som iligt Syndeliv drager over deres Hoveder, og berede dem et Fredens Sted, hvor de kan ty hen alle de, som vil forlade Sodoma for Alvor. At der er saa mange, hvem Nøden tvang til at sælge sig til et Sodomaliv, og som længes ud igjen, men der er ingen Engel tilstede, ingen hjælpende Haand, intet Boar at redde sig til. Og saa synker de i Undergangen. Lad den Tak, som vi opsender, fordi vi selv ikke lever i Sodoma, ogsaa blive en Bøn for dem, som er der, at de maa i Tide faa Dinene op og reddes, og saa være med at redde dem, ikke fornemt nedladende, men i kjærlig Glæde over at have frelst en Broder eller Søster. Gud give os alle dette Kjærlighedens reddende Sind!

I Jesu Navn.

(Ser og thvende Søndag efter Trinitatis.)

Leet: Phil. 2, 5—11.

I den oplæste mærkelige Lest sætter Paulus Jesus op som vort Mønster. Han beder om, at det samme Sindelag maa være i os, som i ham, at vi, ligesom han, skulde stræbe efter at være Gud lige. Og vi naar dette Ideal ved at tage en Tjeners Skikkelse paa, ved at ofre os for de andre og være lydige mod Guds Vilje, det vil sige, handle efter hans Love baade i Naturens og Mændens Verden, og det indtil Døden. Det nytter ikke for et Mar eller to, og saa svigte og falde fra; det nytter ikke, skræmnet af Faren eller Dødsangsten, at fly fra vor Pligt; men vi maa være trofaste ligetil det sidste Mandedræt, hvad enten

dette drages paa Korset eller i Sygefengsen eller paa Vibets mangehaande Slagmarker. Først da har vi naaet vort Ideal. Og fordi Jesus var fuldkommen og trofast ind i Døden til denne Opoffrelsens Tjeneste, derfor blir han vort Mønster, derfor har Gud skænket ham — læg Mærke til, han har det ikke af sig selv, han kan altsaa ikke være Gud efter Pauli Mening — men Gud har skænket ham et Navn over alle Navne, saa at i hans Navn hvert Kne skal bøje sig, baade i Himmel og paa Jord og under Jord, det vil sige, baade de himmelske Hærskarer og de levende Mennesker og de afdøde Aander, som Jøderne troede forvarede under Jorden paa et Sted, de kaldte Scheol. De skal alle erkjende Jesus at være en Herre til Gud Faders Ære, altsaa, de skal ikke erkjende ham som Gud. Dette Sted hos Paulus er benyttet som et af Beviserne for Jesu Guddom, skjønt Stedet helt igjennem taler mod den. At Paulus her, som andre Steder, betragter Jesu Aand som levende, før den steg ned i Menneskefættelsen Josefs og Marias Søn, maa ikke forvirre os; thi det er et Led af Pauli Theologi, og det samme som han, troede mange med ham, at vore Aander nemlig leve, før de blir nedsendte i Moderklip til at besjæle et eller andet Menneske. Hvad Paulus mener med hele Stedet er dette, at fremstille Jesus som Ideal-mennesket, der af Gud er ophøiet til at være Verdens Mønster, fordi han, som ingen før, har indtødt Menneskets Bestemmelse og vist, hvad det vil sige at være Gud lig. At hvert Kne skal bøje sig i hans Navn, vil kun sige, at hvert Kne skal bøje sig for Idealet, at intet mindre kan forslaa for os, intet mindre bør tilfredsstille os, end det at blive ham lig og derfor blive Gud lig. Det er det samme Krav, Paulus som Kristus opstiller for Jesus, som de øvrige Religioner opstiller for sine Stiftere, fordi disse i deres Tilhængeres Dine repræsenterer Idealet. Og om Buddhisterne vilde sige, at hvert Kne skal bøje sig i Buddhas Navn, eller Parierne vilde sige, at hvert Kne skal bøje sig i Zoroasters Navn, eller Muhammedanerne sige, at hvert Kne skal bøje sig i Muhammeds Navn, saa vilde de mene ved dette atskilt det samme som Paulus, naar han siger, at hvert Kne skal bøje sig i Jesu Navn. Menneskeheden maa og skal bøje sig for sit eget Ideal, for det, som repræsenterer for dem det høiest fuldkomne; det skal stille op imod sit Mønster, det at blive Gud lig. Jesu Navn eller nogen Andens Navn er ikke nogen Trylleformel, der skal bevirke noget pludseligt Omslag i et Menneskes Natur eller staa som en Trudsel over ham, hvis han ikke vil lyde; men Paulus vil kun udtrykke, hvad han siger paa saa mange andre Steder, at Menneskeheden ikke skal hvile, før den har naaet sin Bestemmelse, med andre Ord, at der er en bestandig Udvikling, som begynder her og fortsættes hisset, og som ikke kan standse, før Menneskeheden i hver enkelt af sine Lemmer er bleven Kristus lig, og Gud saaledes er bleven „alt i alle“, før en fuldkommen Harmoni er oprettet mellem Staberens og Stabningen. At bøje sig i Jesu Navn vil kun sige altsaa at erkjende det som Menneskets Bestemmelse at være lydig mod Guds Love og stræbe at naa dette Maal, som han gjorde det, ved at være alles Tjener i villig Selvopoffrelse og heller vælge Døden end slaa noget af paa, hvad han betrag-

tede som Sandhed. Alt udbille i dig din Sans for Aand, at nære din Himmelslængsel, at søge at leve et dagligt Samliv med Gud og fra ham drage Styrke til at gjøre din Pligt, at se Livet i Guds Lys, at anstrenge dig for at leve saa rent og høit og kjærligt som muligt, at søge at beherske dine Lidenstaber, din Brede, din Hevnlyst, din Stadfærdighed, at bøje dig ned, ikke fornemt nedladende, men med dybtfølt menneskelig Medlidenhed til dem, der ligger nede, og strække dig op med Beundring mod dem, der staar høiere, at se i alle Mennesker dine Brødre og Søstre, som har Krav paa din Tjeneste, hvis du kan yde dem nogen Tjeneste, — det er at bøje Aar for Gud i Jesu Navn. Et Navn betyder altid noget; det er ikke bare en tom Lyd. Det indeslutter de Egenstaber, den Livsgjerning, hele Væsenet af det Menneske, som bærer Navnet. Og naar vi sætter Jesu Navn op som vort Mønster navn, og taler om at gjøre det og det i Jesu Navn, saa mener vi dermed, at vi ønsker at gjøre den Ting, saaledes som han vilde gjort den, med hans Aand over os. Det er hans Inspiration vi beder om, naar vi velsigner en Ting med hans Navn. Ja selv naar vi efter gammel, smuk Skik hjemmefra — en Skik, som jeg selv vedligeholder — nævner Jesu Navn i Stilhed over vore Maaltider, saa betyder det intet andet end dette samme, en stille Bøn om, at hans Ord, hans Liv, hans Død — idethale hans levende Minde maa være Vigselfen over vore Ord, vort Liv og vor Død, at vi beder ved at nævne dette Navn, i Stilhed om at saa være Guds sande Sønner, som han var det. Alt nævne Jesu Navn over vore Maaltider er i Grunden den eneste rette Brug af Nadveren, saaledes som Jesus mente den, at vi, naar vi bryder Brødet og drikker Vinen eller Vandet, maa ihukomme hvad han var for Verden, ihukomme vort eget Mønster, og derved styrkes til at blive ham lig, lydig mod Gud ind i Døden. Derved blev Nadveren ikke en høitidelig Kirkefest, omgiven med Mysteriets Gru og med de truende Ord om at æde sig selv til Dom, derved blev den ikke forbunden med nogen Syndsforladelse, der skal gjøre En blank til at synde paa en frisk næste Dagen, men den blev en daglig Paamindeelse, Selvopfriskelse, Selvinspiration, der kunde tjene En som Støttestab Livet fremigjennem. Jesu Navn skulde ikke fylde os med Gru eller blive en Byrde for os; men det skulde tværtimod indeslutte vor højeste Glæde, være som Vinger, der daglig løstede os opad. Jesu Navn i Kristnes Mund, for hvem det altsaa alene kan have denne Betydning, skulde være vor egen Menneskemuligheds Navn, et Navn, der betegnede hvor høit vi var istand til at naa, naar vi selv vilde indvie os til at gaa hans Vej i Tjenerskikkelsen, lydig indtil Døden. Det er Menneskeslægtens Seier, Fuldkommenhed, som dyrkes i Jesus, og som derfor ogsaa bor i Jesu Navn. Og fordi de Kristne begyndte som et lidet Parti, sanket sammen af alle Fjelleskasser og Nationer under Kjærlighedens og Broderskabets Fane, derfor blev ogsaa Jesu Navn for dem et samlende Mærke, som de afbildede under mange Skrifteegn og Billeder, hvoraf de forstod Betydningen, men ikke de andre udenfor.

Men Kirken har, eftersom den udbillede Kristendommen til at blive en

Dogmerreligion istedetfor et Kjærlighedens Broderskab, eftersom den omgav den med hemmelighedsfulde Ceremonier, der gjennem ydre Midler vilde frembringe i ndre Omstabelser, forvandlet Jesu Navn til en Slags trylleagtig Amulet, der kunde virke baade til det Gode og til det Onde, og har benyttet det og benytter det den Dag i Dag til allslags Grusomheder og Forsølgelser. Jesu Evangelium udgik som en venlig Indbydelse til den Tid og alle Tider om at slutte sig sammen som Brødre og Søstre i Gjerning og Sandhed, fordi vi alle var Børn af den samme Fader i Himlen, der elskede os. Han stiftede ikke nogen Sekt, han fordrede ingen tvungen Troesbekjendelse, han skrev intet op eller lod det skrive op — det er Kirken senere, som har fundet paa dette. Den har forvandlet Jesu frit spredte Saakorn af almen Sandhed til at blive visse dogmatiske Troessætninger, som man skal og maa tro paa, hvis man ikke vil gaa til Helvede; den har forvandlet det frivillige Broderskab af hinanden elskende Mennesker til en færegen Frelsesinstitution, bragt fra Himlen ned paa Jorden, og hvori den theologiske Jesus er Hovedpersonen og Midtpunktet; en Frelsesinstitution, hvortil Presterne, som Guds Stedfortrædere og Tjenere paa Jorden, havde Nøglen, og hvortil man ikke kunde faa Udgang, førend man underkastede sig visse Ceremonier, som kaldtes Naademidler, og som skulde virke paa en ganske eiendommelig, troldomsagtig Maade. Saa opkom den Lære, at medmindre man blev døbt i Jesu Navn, kunde man ikke blive salig, medmindre man troede saa og saa, kunde man ikke blive salig, medmindre man deltog i Nadveren, kunde man ikke blive salig. Og da nu de forskjellige Sekter havde forskjellig Mening om, hvad der skulde troes, saa forbandede man hverandre og forfulgte hverandre som Kjætttere i Jesu Navn, og det frivillige Broderskab i Kjærlighed blev opløst til en Masse Partier, der i ufjærlig Bagtalelse rev hverandre til Blods og søgte at udrydde hverandre med Ild og Sværd; Fredens Evangelium blev forvandlet i Jesu Navn til Krigens og Forsølgelsens. Og Jesu fredelskende hellige Navn brugtes at lyses som Velsignelse over nogle af de værste Ugjerninger, Historien kjender.

Jesus gjorde Gud til Midtpunktet for alt levende, til Bæreren af Universet, baade Naturlivet og Menneskelivet; Kirken gjorde Jesus til Midtpunktet og ophøjede ham til Gud. Jesus talte om Gud som en kjærlig Fader, der forlader Synder og tager mod den forlorne Søn, hvor dybt han er falden, naar han angrende søger tilbage til ham, og det uden nogen Mellemmand; Kirken lærte, at Gud er en streng Herre og Konge, som fordrer strikt Retfærdighed og ikke slaar en Tøddel af sine Fordringer, og da Mennesket ikke kan fyldestgjøre disse Fordringer, maa Jesus, Guddommen selv itilædt Kjød, fyldestgjøre for dem og give sit ustyldige Blod i Betaling for deres Synder; at Menneskene derfor kun kan naa Saligheden gennem Jesus, ved at hans Fortjeneste regnes os til Gode, indpodes i os paa hemmelighedsfuld Maade. Vi trænger en Mellemmand, siger Kirken, og denne Mellemmand er Jesus, og Presterne, som er Betskrivere af Kirkens Saligmagerimidler, bringer da igjen hvert af Kirkens Med-

Iemmer i Forbindelse med denne Mellemmand, Jesus, gjennem Daaben og Nadveren.

Jesus lærte, at de Fattige i Aanden, de Sørgende, de Sagtmodige, de, som hungre og tørste efter Retfærdighed, de Barmhjertige, de Rene af Hjertet, de Fredsommelige, de, som uforkyndt lider Forfølgelse for det Godes Sag, er salige; Kirken lærte, at for at blive salig maa man tro paa visse Læresætninger, isærdeleshed da paa Jesu Blods rensende Kraft, og at selv det reneste Liv ikke hjælper det mindste fra eller til, men kun Troen paa disse Læresætninger.

Jesus lærte, at det er paa Frufterne, man skal kjende Træet, at hver skal dømmes efter sit Hjertelag og sine Gjerninger, at hver faar den Stjæbne, han har beredt sig selv, da der er mange Værelser i hans Faders Hus; Kirken lærte, at alt afgjøres ved dette Liv, at man ved Døden enten puttes i en evig Himmel eller i et evigt Helvede, og at det, som afgjør Ens evige Stjæbne er, om man har troet sin Sekts Lære eller ei.

Jesus prædicatede et fribilligt Broderskab mellem Menneskene, hvor den Ene delte med den Anden i Kjærlighed; Kirken har ofte bestræffet Tyranniet, Krigen, Standsforskjellen, Kapitalismen og selv ofte gjort sig til den værste Tyran og Bøddel.

Intet Under da, naar Jesu Person og Jesu Lære er saa aldeles forvasket, at man lidet kan kjende den igjen, ja, at hans Kirke ofte forivarer det modsatte af, hvad Stifteren prædicatede, intet Under da, om Jesu Navn ogsaa er forvasket, det vil sige, at det i Menighedens Dine betyder noget ganske andet, end det ønskede at betynde. Istædetfor at være det Fænemærke, vi glade og frimodige skulde følge, fordi Jesu Navn har forvasket os om vor egen Races Seierskraft; istædetfor at være Menighedens stadige Inspiration til fortsat Anstrengelse og Kamp for at naa Fuldkommenheden, saa er Jesu Navn nu for de Fleste bleven en Sovepude for deres Synder og Sloshed; det nytter nemlig ikke os at forsøge, thi vi kan saa ikke gjøre noget hverken fra eller til alligevel, han har gjort alt for os, hedder det. Istædetfor i Jesu Navn at se et Menneske som vi, en Mand, der dukkede op af Folkets Masse og prædicatede Sandhed for Verden, har de Fleste nu løftet det op i en mytisk Taage, revet Glorien af Guds Hoved og sat den paa den galilæiske Tømmersmand og tilbeder nu dette Navn med grublandet Erbødighed; thi Jesus er jo den evige Dommer, der skal afgjøre, om de skal sendes til Himmel eller Helvede. Istædetfor i Jesu Navn at se en Broder, som vi kan omfavne som vor, har Kirken stilt ham fra os ved en uoverstigelig Mur, idet den har erklæret ham for Gud og os bare for Mennesker, og derved — i samme Aandedræt som den beder os efterfølge ham, og vorde ligedannet med ham — erklærer, at dette er umuligt, da vi aldrig kan blive Guder eller det samme kræves af os som af Gud. Og ligesom de vilde Folkeslag holder Amuletter, det vil sige, Stumper af Træ eller Sten, som de tillægge overtroisk Kraft, og som de bærer om Halsen for at beskytte dem mod onde Mennesker og onde Aander, saaledes har Kirken i mange Stykker forvandlet Jesu Navn til sli en Amulet, som

den har indbjet til Brug for Overtroen, saaledes at en Abbed Richaume i det 13de Aarhundrede endog forstkrer os, at han kunde forhindre Lopperne fra at bide sig ved Korsets Tegn.

Men det værste af alt er, at ved at gjøre Jesus til en kjoletklædt Theolog med stift Halsbind, der disputerer med theologiskt Stibfindethed Dogmer fra et Katheter, og ved at forkynde, at Frelse kun findes inden den og den Sects Grænser, har Kirken tændt Forfølgelsens Fakkell over Verden. Jeg glemmer ikke hvad en jodist Rabbi sagde til mig en Gang: „Hvor kan De vente,“ sagde han, „at Jesu Navn skal omfattes af vort Folk med nogen Beundring, end lige Kjærlighed? For os er det Navn ensbetydende med Aarhundrederes blodige Forfølgelse, med Baal og Brand og Sværd, med Trampen i Støvet, med Jagen fra Land til Land, med den mest umenneskelige Grusomhed, med en Kjede af uendelige Lidelser.“ Og Rabbi'en havde Ret. Det er hvad Kirken har bragt Jesu Navn at betyde for hans egne Landsmænd. Og naar vi læser om de forfærdelige Krige, som den katolske Kirke førte mod Katharerne og Albigenerne og Lutheranerne og de Reformerte, Trediveaarskrigens Rædsler, den nederlandske Frihedstamps Grusomheder, naar det luer med Forfærdelighedens Gjenskin fra Giordano Brunos og Servets og deres Medbrødres brændende Legemer, naar Hetsbaalenes Røg næsten vil kvæle os, — og vi saa tænker paa, at alle disse Sjælepinser og haarreisende Grusomheder er gjorte i det mest fredsommelige Mennekes Navn, i Jesu Navn, da maa vi spørge os selv, hvorledes dette er muligt, hvorledes en Kirke aldeles kan fornægte sin Mesters Aand og dog bove at bruge hans Navn som Slør over sine Grusomheder.

Ja selv her i Amerika finder vi følgende Bemærkning af Presten John Norton: „I Boston blev i 1660 Mary Dyer hængt af Puritanerne paa det gamle Elmetræ i Boston Park, paa Grund af følgende Bestyldninger: Hun sagde, at Oprigheden ingen Ret havde over Mennekes Samvittighed; at Gud holdt Aabenbaringer nu saameget som før, var lige saa nær Georg Fox som Moses og Paulus, og lige saa nær hende selv som Jesus Kristus; at Prester ingen Ret havde til at binde og løse; at vi ikke skulde kalde noget Menneke Messier her paa Jorden; at det at øse Vand paa et Spædbarns Hoved ikke gjorde det noget godt og gav ikke Gud nogen Glæde. Hun sagde ogsaa, at Kvinden havde ligesaa stor Ret som Manden. Og da vi bad hende holde Mund, erklærede hun uforkammet, at hun havde ligesaa stor Ret til at offentliggjøre sine Meninger, som vi til at offentliggjøre vore. Saa hængte vi hende ved Ratten i Guds og Ny Englands puritaniske Kirkes Navn. Det er en religiøs Handling. Vore være Gud og det Vintre, han har plantet i Ørnen!“

Og selv her mellem os Skandinaver i Amerika, hvor vi ikke længer har at frygte Baal og Lemlæstelse for Troesaftvigelser, men hvor vi bare kan lemlæste hverandre med Bagtalelser og Sladder og løgnagtige Rygter, og hvor vi ogsaa rigeligt benytte os af denne Forret — selv mellem os, hvor bruges ikke Jesu Navn snarere til et Blagens Ris end til en Trøstens og Glædens og Opmun-

tringens Læstefdrif. Jesu Navn sættes praktisk mere i Forbindelse med Helvede end med Himmerige. Man bruger hans Navn som en Trudsæl mod alle dem, der ikke hører til netop den og den Menighed. Methodister og svenste Missionsvenner omfavne med Frelsesarmeens Løjtnanter og Hallelujapiger angriber Folk paa Sporvogne og Gader og Værksteder, ja ringer endog paa Portklokker for at forhøre sig, „om man elsker Jesus“, og denne uforklammede Paatrængenhed dækkes over med Jesu Navn. Baptister sætter Himmel og Jord i Bevægelse for at faa Folk overtalte til at faa den Smule Vand over sig, før de dør, og drager afsted med 80—90 Aars gamle Kjerringer og Kaller for at faa puttet dem i Elven, selv om det er midvinters, og uanseet om disse Statter vil krepere som Følge af Badet nogle Dage efter — altsammen i Jesu Navn, han, som selv aldrig døbt. Og ved Sygesenge, ijer hvis vedkommende Syge har gaaet i Nasaretkirken, eller endnu værre, hører til vor Menighed, lurar der en hel Del velmenende Gribbe af alle ortodokse Betjendelser, færdige til at kaste sig over Madslet for at omvende paa det, før det blir forsent.

Det er det samme, om de faar Bud om, at de ikke ønskes, om den Syge ønsker at faa Fred, om Dødsøjeblikket for den lidende Stattel formortes og forbittres af deres Strig og ubittige Bønner; de maa og skal udføre Plageriets Gjerning — i Jesu Navn. Det svimler for den Syge, den mindste Ryd piner ham, han ønsker Stilhed og Fred om sig, han ønsker at samle sine Tanker og lægge sig ind til Bryttet af den evige Kjærlighed og give sig ham i Bold, men han faar ikke Lov. De ligger paa Gulvet og beder i Ror, de synger paa fine Salmer om at vaskes i Lammets Blod, de hænger rundt om Sengenanten som Fluer og hvisker ind i Øret paa den Syge: „Tror du paa Jesu Blod? huff paa det evige Helvede, som brænder med Ild og med Svool! ombend dig før det blir forsent! af, dyre Sjæl, huff, at i næste Time staar du for din evige Dommer!“ Den Syge ser sig stønnende omkring, — er der ikke Forbarmelse at faa — vil Ingen være barmhjertig nok at jage disse Gribbe; men nei — hans Slægtninger sidder bare og græder, han maa lide. Da reiser sig En for at vidne, og han truer og skræmmer og lyner og tordner, saa det gaar fort for Dinene paa den Syge; han ligger og svever, de rædsomste Billeder griber hans Fantasi, og i denne Angstens Kval gaar hans Aand over til den anden Verden, mens Prædikanten erklærer, at denne Sjæl sandsynligvis er gaaet evindeligt fortabt, og Grædefonerne trøster sig efter en Stunds Hysten med Kaffe-koppen, i stolt Bevidsthed om, at de har gjort sin Pligt i Jesu Navn. Dette er ikke overdrevent, dette hører til de almindelige standnaviste Dødsleier, jeg kan tale af Erfaring. Det er ikke alle, der kan gjøre, som den nordlandste Gut, der havde faaet Læring herborte og saa reiste hjem for at se sine gamle Forældre, før han døde. Men hans gamle Forældre vare gammeltroende, mens Gutten herborte havde vokset sig ud af Dogmerne. Forældrene vilde hente Presten, men Gutten sagde, han ikke vilde have ham. Samvittighedsbyrden blev dog for stor for Forældrene; de hentede Presten og Plagerikoret i Jesu Navn. Fortviv-

let bad Gutten om at faa dø alene og i Fred, det nyttede ikke, de begyndte at synge op omkring ham. Da samlede han sin sidste Kraft, væltede sig ud af Sengen, krøb op Trappen og stængte sig inde i et lidet Klot fuldt med Strap og Strammel, og her døde han. De var efter ham der og, de bad ham komme ned, de vilde tvinge sig ind; men han havde stængt Døren. Standinaverne er for taalmødige mod flige selvbudne Prædikanter, der i sin aandelige Uvidenhed og Hovmod fylder Dødsleierne med Gru og Pine, for saa i mange Tilfælde bagefter at fordømme Vedkommende paa Gravbakken som en redningsløst fortabt Sjæl, og det lige i Ansigtet paa de sørgende Forældre og Slægtninge, bare fordi Vedkommende ikke vilde følge deres Salighedsopførelse. Slige Prædikanter, der i den Grad misforstaar sit Kald og misbruger Jesu Navn, burde påvises ud af Engerummene, hvis de ikke vilde gaa godvilligt. Jeg har seet mig harm paa dem paa Byens Hospitaler, og jeg begriber ikke, hvorledes Dokterne kan tillade dem uhindret at græsere. Ved en Engheseng burde Ingen faa Lov at komme, som ikke kunde tale Trøstens og Opmuntringens Ord til den Enge og lindre hans Lidelse. De mange Beretninger om standinaviske Præster, som uden videre lyser bra Mennesker til et evigt Helvede, fordi de ikke netop har troet som de, og gjør disses Forældre enten gale eller knuste af Fortvivlelse for Livet, de er en Skamplet paa vort Folk og dets Standpunkt af Oplysning, de er en Skam for den Kirke, som kalder sig med Jesu Navn.

Nei, lad os fri Jesu Navn fra alt det raa Tilhæng, som har samlet sig om det i barbariske og pedantiske og overtroiske Tider. Lad os faa det tilbage som Udtrykket for Menneskehedens Ideal, som Indbegrebet af alt af Kjærlighed, Godhed, Renhed, Sandhedsmod, Offervillighed, som Slægten kan vokse op til. Da skal det blive evig sandt, at i Jesu Navn skal hvert Kne bøj sig, deres i Himlene og paa Jorden og under Jorden.

G j e n s y n .

(Syv og Tyvende Søndag efter Trinitatis.)

Lest: Joh. Ab. 21. 3—4. 1. Cor. 12. 12—27.

Gjensyn! — hvilken Uendelighed af Tanker, hvilken Storm af Følelser indeholder ikke dette Ord! Du føler det bedst, naar du en lang Stund har været borte fra dine Kjære. De Kjæres Dine og Ansigter følger dig, du undres paa, hvordan de har det nu, hvad de tænker paa og taler om nu, og saa længes du hjem. For det er underligt med det. Naturens Skønhed og Stortetthed kan ikke i Længden erstatte Menneskers Vennskab, og de Trebler, hvormed det ene Menneske trebler sig fast til Hjertepødderne af det andet, kan ikke afribes, hvorlangt man reiser fra hverandre. Og naar man da nærmer sig Hjemmet, og man ved, at man skal ses igjen bare om nogle Dage, da stiger Gjensynets Haab til en stormende Glæde, da føler man, at den evige Sommer,

Palmer og Cypresser, Roser og Violer midvinters, saaledes som jeg nu har set dem i Syd Californien, dog har lidet at sige mod de Blomster, der drysser fra Mennekets Kjærlighed i deres Dine, Ord og fremstrakte Hænder, og at den evige Sommer, som man aldrig blir træet af, kan gro mellem Sne og Is, der hvor Mennekter elsker hverandre. Og derfor var der Sandhed i det Digt, jeg sendte hjem.

Farvel mit Sommerdigt, Farvel,
nu gaar det op mod Storm og Sne,
der stikker Krop og stikker Sjæl
som Naale fra en Bræ.

Farvel du Palme, slank og skøn,
der vifted i den lune Bris,
du sang, du Sydens Kongesøn,
en evig Sommers Bris.

Farvel du Hav, som Dag og Nat
dit Tungfind klagede for mig,
og som min Længsel Stevne sat
paa Endeløsheds Vej.

Farvel du Blomstermylder, som
med Farver dækked Høi og Kind,
som loffed, hvistled: „Vandrer kom
i Bellugts Tempel ind!“

Jeg skal ei mer blandt Roser gaa
nei hjem, hvor Vintrens Snestormslag
fryber den Jord, som venter paa
sin Baarens Paaske dag.

Og dog kanste jeg finder der
mit allerbedste Sommerdigt,
en Blomsterflor, som mod mig ler
mer bølgende og rigt.

Thi er ei Børn stærens Fryd
og Venners pumpe Kjærlighed
først Livets sande Blomsterpryd,
som evigt varer ved?

Og mig skal møde Smil og Kys
 og Haandtryk varmt og Dines Glans,
 de falder som et Blomsterdryp
 i Vintrens hvide Krans.

Det er Gjensynets Haab og Glæde, som holder Menneſker oppe under Adskillelsens Bitterhed, og det gjælder ikke alene mellem os herne-ede, men det gjælder endnu stærkere kanſte, naar En af vore Kjære er gaaet paa den lange Reife, hvorfra man aldrig vender tilbage igjen ſynlig for vore legemlige Dine, naar Dødens Vaad har fort vor Elſtede over paa den anden Side. Da i Skilsmisſens forſte tærende Bitterhed føler man forſt Værdien af, hvad man har tabt, og det græneloſe Savn, og det eneſte, ſom holder En fra Fortvivlelſe i ſlige Stunder, det er Haabet om, for ikke at ſige Troen paa og Viſheden om, at man engang ſkal finde ſin Elſtede igjen, uſkjæmmet af alle Sygdommens Mærker, i Stjøn- - hed og Glæde, og ſaa være ſammen for evigt.

O da — didhen ei Sorgen naar,
 o da — o der ei Men og Saar
 den Stjøn- - hed, jeg til Legem ſaar,
 kan ſkjænde eller ſtade.
 I Dybet af al Godheds Smil
 den unge Engel, lys og mild,
 ſit Legeme af himmelsk Jld
 evindeligen kan bade.

(Henr. Bergeland.)

Ja ſelv hos dem, ſom har begravet ſig ſelv i Trøſteløſheden, ſom tror, at alt er forbi med dette Liv, at Sjælen eller Aanden er noget materielt, der raadner ſammen med Kroppen, — ſelv hos dem kommer Tanken om Gjensynet liſtende — det er jeg viſ paa — og vil i ubevogtede Stunder opreiſe Haabets Throne i deres udtørkede Hjerte. Har man virkelig holdt inderlig af en anden Menneſkeſjæl, beundret Aandens forſkjellige Livsytringer, badet ſig i det Væld af Omhed og Hjertevarme, ſom ſtraalede fra denne anden Sjæl — da reiſer ſig vor naturlige Følelſe i Proteſt mod den Tanke, at alt dette ſkulde være intet, ſkulde være Støv, der oploſes ſammen med Kroppen, og naar Savnet da griber os, og vi ſidder der og hulter i vor Enſomhed, ſaa kommer, enten vi vil det eller ei, enten vi værger os mod det eller ei, ſaa kommer Gjensynets Haab og hviſter: „du ſkal ſe din Kjære igjen, frygt ikke, du ſkal leve med din Elſtede akkurat ſom før, dele Tanker, Glæder, Følelſer, Samvær, og I ſkal aldrig, aldrig ſkilles, hverken af Sygdom eller Død.“ Er der nogen Tanke, ſom er ſkiftet til at løſte et Menneſke, til at gjengive en froſen Aand Liv og Varme, til at fylde os med en uſluttelig Glæde, ſaa er det Tanken om Gjensynet med alle de bortgængne Kjære. Og lykkeligt det Menneſke, ſom kan leve og aande

i Gjensynets store Haab; thi da brydes Odden af Skilsmisssens Bitterhed, da bliver Døden kun et Navn, ingen Virkelighed, da lægger Gjensynshaabet paa os et Ansvar til at leve saaledes, at vi kan blive værdige til at mødes igjen med vor Sjæls Tilbedte. Og ulykkelig den Mand eller Kvinde, som flyver tilside Gjensynets store Haab, som slaar bort den Haand, der byder Lægemidlet mod Sorgens Fortvivlelse, som lukker Dine og Tren og døver Hjertets Stemme, der lydelig forlanger et Gjensyn, for saa at sidde tilbage og stirre ned i Mulden og møtte sig med den skjærende Usandhed, at Aand kan opvædes af Makte som det smuldrende Kjød, og at alt, jeg elskede, var bare en Raaddenhedens Dynge. Nei, bort, bort fra denne Trøstesløshedens natforte Gjæst, lad os følge vor Naturs sande Indskydelse, der længes efter, fordrer et Gjensyn, og lad os glæde os til dette Gjensyn, og betragte vore afdøde Kjære som dragne ud paa en lang Reise, hvorfra de vil komme tilbage engang til vort Hjs og Favntag. Og denne Tanke om Gjensyn med vore Kjære, som fylder Livet med Haab og Glæde, den vider sig ud større og større, og blir til Gjensyn med alt, som vi har elsket her paa Jorden, de Digtere, hvis Verker har fyldt os med Inspiration, de Videnskabsmænd, der har ledet os ind i nye overraskende Livsryn, de Tænkere og Talere, der har løftet vor Aand til nye Høider, og de mange andre Mennesker, der har sluttet sig mere eller mindre til os i vort daglige Liv med Venstabsk eller Kjærlighed. Vi skal se dem alle igjen, nyde godt af deres Samliv og Tale. Jeg erindrer fra mig selv som Gut, at det altid var en tiltrækkende Tanke for mig, at jeg engang paa den anden Side skulde faa se alle de Heltefigurer fra Historien, som jeg beundrede, alle de gamle norske Konger og Sagahelte, som fyldte min Fantasi, alle Bibelhistoriens gloriestinnende Skikkelser, alle Opdagere og Martyrer, Jesu Disciple, ikke at tale om Jesus af Nasaret selv, alle hans store Forgængere, en Buddha, en Zoroaster, en Sokrates og Plato — se dem virkelig for mine Dine, faa sidde ved deres Fødder og lytte til deres Tale og føle Høiheden og Glæden af deres Nærværelse. Og den Dag i Dag kan min Fantasi fyldes med Sner og med Glæde, naar den fordyber sig i Gjensynets store Tanke, man kan sidde og spinde og spinde paa den i det uendelige. Og det bedste af alt er, at den er ingen tom Fantasi, intet Gjøglebillede og Blandværk, der bedrager os, nei den indeholder virkelig historisk Sandhed. Du skal faa se og nyde alt dette, naar du er luttret til det og derfor moden for det. Thi saa sandt som der er en Gud til og Aand til, og denne Aand er sat til at gjenpeile Gud hernede paa Jorden, saa sandt som Verdens Opbyggelse til større Renhed og Sandhed og Kundskab gennem de forskellige Menneskeredskaber er Guds Verdensplan, saa sandt kan ikke denne Række af Menneskearbejde lagt til Menneskearbejde, Opdagelse lagt til Opdagelse, afbrydes eller tilintetgjøres, men den maa fortsættes, til den samlede Menneskehed har naaet sit Maal. Og Rækken mellem Levende og Dødt kan ikke affjæres for Aandens Bedkommende; thi Aanden anerkjender ikke Døden, Aanden har intet med Død at gjøre, men kjender kun til fortsat Liv, og isølge Tiltræktningens

Lov vil de forskjellige Interesser drages til hverandre i Grupper, hjælpe hverandre, støtte, lede, værge hverandre; enten de hører de saakaldte Levende eller Døde til, indtil den ene Gren af Menneſkehedens Mulighed har naaet ſin Fuldkommengjørelſe. Saa vi ſkal finde og ſe en Gang alle dem, ſom har kjæmpet ſamme Kamp ſom vi for de ſamme Ideer, der fik vor Kjærlighed, ja vi tror, at de uſynlige er om os og styrker og veileder os, mens vi er herne, med deres ſkjulte Inſpiration og Beſignelſe.

Og har du videt dit Syn og din Kjærlighed herne ud til at omfatte ikke bare dine Nærmefte og din lille Kreds omkring dit Virke, men den hele Menneſkehed, er din Hjemtkjærlighed bleven Næſtekjærlighed, ſaa du i hvert Menneſte kan ſe din Broder, da vil Gjensynſtanken ikke hvile, før den omfatter Gjensynet med hele Verden, før den optager i ſig Tanken om hele Menneſkehedens Vækſt opad og fremad, til den engang ſkal naa til fuldkommen Harmoni, til Enhed med ſin Beſtemmelſe; den ſamme Tanke, ſom Paulus flere Gange dvæler ved, naar han ſammenligner Menneſkeheden med et ſamlet Legeme, hvor Kristus er Hovedet og alle Menneſkene Lemmerne. Denne ſtorartede deilige Tanke, der ſtøber hele Menneſkeheden ſammen til et uadſkilleligt Broderſkab, hvor det Hele vilde lide, hvis noget enkelt Lem ſkulde fortabes, hvor vi ikke kunde være lykkelige, hvis vi vidſte, at en eneſte Broder og Søſter ſkulde lide evigt uden Haab om Udløsning, denne ømme, deilige Tanke blev formørket og trængt ud af den kriſtne Theologi ved Læren om et evigt Helvede, indtil Uni-verſaliſterne kraftigt betonedes den igjen og gjorde den til Grundbold for hele ſit Samfund, og til dem har nu Unitarierne ſluttet ſig og flere og flere kommer efter. Denne Lære er Gjensynſtanken i ſin idealeſte Skikkelse, berøvet al ſne-verhjetet Egoiſme. Den finder det ikke nok med at bjerger ſig og ſine eller de af Hiſtorienſ Helte, der har kjæmpet for Gns Yndlingsideer, men den tager alt levende, ſom kaldes Menneſte, indenfor ſit Favntag, og finder ſig ikke tilfredſtillet, før hver Morder og hver Tyv og hver Stjæge ogſaa er bjerget ind til Lys og Glæde og Kjærlighedens Samfund, og „Gud er bleven alt i alle.“ Denne Tanke er den nødvendige Følgeſlutning af Troen paa Gud ſom en al-kjærlig Fader og paa Menneſkene ſom et fælles anſvarligt og ſammenhængende Broderſkab, og paa Saligheden ſom Kjærlighedens fuldkomne Seier og Tri-umf. Saalænge et eneſte Individ, om det var det lavefte, ſkulde kunne tænkes evig forladt og udſkudt, uden at Gud brød ſig om det, og uden at Menneſter brød ſig om det, ſaa var hverken Guds eller Menneſkers Kjærlighed fuld-kommen; thi den fuldkomne Kjærlighed rækker ſig ud til alle, og der findes ikke den Tid eller det Sted eller det Rum, hvor den ſiger: „nu vil jeg ikke længer, til det Sted vil jeg ikke gaa.“ Den evige Kjærlighed maa med ſit Tilbud og ſin Anſtrængelſe naa over alle Tider og alle Rumforholde.

Og er det ikke over al Maade herligt, at kunne tænke ſig at leve beſtandig i en Luſt af Kjærlighed, Fred, Harmoni, omgivet af dem man holder af?

Hvor hver en Smerte er evig stille,
 hvor Taarerne blir fra Diet tøstet,
 hvor Glædens Roser blir over dig drystet,
 og Diet mættes af Skjønheds Billed.

Hør Bølgerne mildt mod Stranden triller!
 Der er ingen Videnstabs skummende Brusen,
 der er kun den sagteste, hvistende Susen,
 mens Straalerne mellem Løvet spiller.

Alting er Fred, og Freden brænder,
 i Vhsets milde livsalige Glittren,
 i Tonernes evig melodiske Sittren,
 i Vandernes Dine og Smil og Hænder.

Aldrig et Ord, som kan Næsten saare,
 aldrig et Blik, hvori Hadet funkler,
 aldrig en Gjerning, som Diet dunkler
 med Sorgens bittre, fvidende Taare;

Bare Lmhed og udrafte Hænder,
 bare Kjerlighedens varsomme Løsten,
 evig jevnet er nu den Kløsten,
 som Had mellem Fornem og Simpel tænder.

Men Tanken om Gjensyn indefflutter for den Enfelte ikke bare Glæde, den kan ogsaa indeholde en mørk Bagside, en Trudsel. Det kommer alt an paa, hvad man skal stedes til Gjensyn med. Er det, man skal se igjen, ikke noget godt, ikke noget kjært, som slaar En i Møde med sin Gjentjærlighed, men tværtimod noget Ondt, en Uret, man har begaaet, en Synd, hvis Følger man har flygtet for, en Fristelse til Ondt — da maa Tanken paa Gjensyn med dette fylde En med Gru. Naar en Morder stilles Ansigt til Ansigt med sit myrdede Offers fortrukne Ansigtstræk, maa det være et forfærdeligt Gjensyn, og det er jo ogsaa paa den gribende Magt over Samvittigheden, som slikt et Gjensyn har, at de fleste Mordere blir overbeviste. De har holdt sig kjætt under Forhøret, de har nægtet og løiet med uhorst Frækhed, men naar de stedes Ansigt til Ansigt med Offerets blaaablege Træk, saa blegner de, saa skjælver de, saa stammer de frem sin Tilstaelfe.

Naar en rig Vellystning faar se igjen den Pige, som han først med gyldne Løfter loffede ud af hendes stille Hjem for at forføre hende og saa bagefter slænge hende fra sig som en udbrugt Klud, faar se hende paa det laveste Trin af vort Samfunds Søle som en gemeen Skjøge, drukken, bandende, med Had til Gud og Mennesker, og hun slænger Forbandelsen i hans Ansigt som første Skyld til hendes Ulykke — maa det være et forfærdeligt Gjensyn, som vil bringe

alle Angerens Ålør til at slide og ribe, hvis man endnu har saapas Hjerte, at man kan føle Anger.

Naar en Rjebmand faar se den Familie, som han har ruineret ved Undersalg og ved Aneb, og som nu er nedsunken i Fattigdom og Elendighed, da maa det være et forfærdeligt Gjensyn.

Naar man kommer over en stakkels Unggut, der kom her til Landet saa ren og uskyldig som nogen, men som er forført af mig ind i Drik og Udsvævelser og nu vandrer om som et udueligt, foragtet Subjekt, saa maa dette være et uhyggeligt Gjensyn.

Naar en Lærer eller en Prest ser alle dem, som han mod bedre Vidende har fyldt med Usandhed, ser hvorledes hans Virksomhed har holdt Bygden nede i Ubidenhed og Stillestaen, ser hvorledes han har forholdt andre Menneſter Oplysningens Glæde og bare har svunget Skrækkens Svøbe over dem for at holde dem samlede under sit Ris — saa maa det være et uhyggeligt Gjensyn.

Ja at mødes med alle de Menneſter, som vi paa en eller anden Maade har fornedret, enten ved Sladder eller Løgn eller Vold eller Forførelse — det er uhyggelige Gjensyn, som raaber Forbandelse ud over os og vort Liv. Og dog indeslutter ogsaa dette en Betsignelse for os, hvis vi kan føle Uhyggen ved Mødet, hvis vi kan høre Forbandelsen, hvis vor onde Samvittighed ved dette Gjensyn rigtig kan vaagne og vide os. Thi derigjennem gaar Haabet om vor oprigtige Anger og vor Vilje til at sone og rette paa de vrangte Forholde, vi har bragt ind i Verden. Og saadanne Gjensyn og saadanne Syn er det netop vi forstaar ved Helvedes Lidelse, der maa til for at luttre og rense os som gennem Jld. Naar den gamle Konge i Bjørnsons Drama fremstilles siddende oppe i Taagen, og maa se paa, hvorledes alt af ondt, han har talt og handlet i Verden, spirer op igjen ikke alene i hans Søn, forhindrende dennes Reformplaner, men ogsaa i andre Menneſter, i Samfundsforholde, der standser Menneſteslægten paa dens Vej fremad i det gode — da er dette en Fremstilling af Helvedets Lidelse, der beſtaar i at stilles Ansigt til Ansigt med skjulte Tanker, Ord og Gjerninger, der har baaret Frugt i ondt, og som vedbliver gennem andre at saa sig videre og videre. Er der noget som ſkal kunne drive os til Anger, til brændende at ønske det gjort og gjort, til at slutte os til Rækkerne af dem, der vil fjæmpe mod Løgnens og Mørkets Magter paa Jorden, saa maa det være ſlige Gjensyn med vore gamle Skjgger. Og derfor kommer disse forfærdelige Gjensyn, fra hvilke vi helst vilde flygte, ogsaa ind under Guds store Kjærligheds Omſorg og arbejder til vor Udfrielse og Vækst fremover, ſkjønt de fører os gennem Lidelsens Jld. Men vi gruer for Lidelsen og med Rette. Lad os derfor leve ſaaledes, at vi intet har at frygte for Gjensyn med gamle Skjgger, der vil forfærde os. Lad os dyrke det gode, det rene i os, ſaa vil vi ogsaa sprede ren Luft omkring os, og ſaa vil vi ogsaa kunne glæde os til vore Gjensyn baade med de Kjære hernede og de Kjære hiſtoppe.

Ja hvor deilig er ikke den Tanke, som er alle de Kriſtnes Tanke, at vort

hele Liv heruede er i Grunden en Reise h j e m o v e r, hjemover til det større Hjem, beredt os paa den anden Side af vor store Fader i Himlen, hjemover til Lys, Glæde, Fred for alle dem, der har attraaet dette heruede, hjemad til Møde med alle de Kjære bortgangne og alle de Kampfæller, der har kjæmpet for de samme Ideer som vi og saa i Fællesskab med dem videre fremover til Fuldkommenheden. Og hvor meget lettere falder ikke vort Arbeide for det Godes Seier her paa Jorden, naar vi har denne Forvisning, at det saaledes bærer hjemover, og at vi er hjulpet af dem deroppe, der venter paa os med sine Favntag og Rykse, naar vi engang stiger over Grænsen, og at selv de Mennesker, som ikke har forstaaet sit Kald, eller som ikke har brugt sit Kald ret, selv om de har forstaaet det, at alle de, som rent ud har trodsset Guds Bestemmelse med dem til at nedbærdige sig under Dyret og har tjent Raaheden og Løgnen istedetfor Sandheden og Kjærligheden, at selv de ikke er forladte, men drages og ledes og hjælpes gennem Lidelsens og Angerens Ild hjemover, hjemover til sit eget renere Selv og til Fællesskab med de Aander, der har gennemgaaet samme Kamp som de, og som nu er rensede gennem Ildprøven. Ja det er Sandhed, som jeg skrev paa Veien hjemover:

Nu gaar det paa Veien hjemad,
ja hjem, hjem, hjem,
og altid, naar det gaar fremad,
saa bærer det ogsaa hjem;
hjem til vor Fader i Himlen,
hjem til vort renere Selv,
ja hjem til Aandevrimlen,
tvættet i Lidelsens Elv.

Hvor let det bliver at aande,
nu da det bærer hjem,
man glemmer al Ve og Vaande,
ved Tanken at komme frem;
vi Glæden paa Forhaand henter,
nu, da den er saa nær,
og Favntag og Rykse venter
hos dem, som vi har saa kjær.

Hvor let det bliver at aande,
naar først vi fatter vor Pligt,
forbandler al Verdens Vaande,
til Selvopoffrelsens Digt,
naar Styrke til Strid vi henter
fra dem, som er os saa nær,
som med sine Favntag venter
Seirens kronede Hær.

Og hvor let det bliver at stride,
 naar med os er Manderne's Æt,
 de, som har lært at lide,
 og dog har pundet sin Ret;
 naar vi bed, at vi ildnes og værges
 af deres skabende Bliv;
 at vi kan ikke dø, men bjerGES
 til Seirens evige Liv.

O kjære Fader i Himlen,
 som elsker os, dine Smaa,
 o løft os høit ober Brimlen
 og lær os hjemad at gaa,
 hjemad uden at bramme,
 viet til Verdens Vel,
 hjemad med Kjærligheds Flamme
 brændende i vor Sjæl.

Amen!

[illegible]

PRINTED IN U.S.A.

MEADVILLE LOMBARD THEOLOGICAL SCHOOL
BX8050 .J3x MAIN
Janson, Kristofer N/Lys og frihed : pred

3 5701 00000 8872

BX
8050
.J3x

Janson, Kristofer N.
Lys og frihed.

89895

Meadville / Lombard
Theological School Library
5701 S. Woodlawn Avenue
Chicago, IL 60637

